

Økonomiske analyser

27. årgang

1/2008

Innhold

Perspektiver	3
1. Konjunkturtendensene internasjonalt	6
<i>Temaboks 1.1. Utviklingen på oljemarkedet</i>	10
2. Konjunkturtendensene i Norge	11
<i>Temaboks 2.1. Hvilken rentebane vil gi 2,5 prosent inflasjon?</i>	14
<i>Temaboks 2.2. Realøkonomiske effekter av kraftige børsfall</i>	21
<i>Temaboks 2.3. Kraftmarkedet framover</i>	24
<i>Temaboks 2.4. Verdensmarkedspriser på matvarer og prisutviklingen for matvarer i Norge</i>	25
<i>Temaboks 2.5. Direkte og indirekte importandeler</i>	31
3. Produksjonsevne	36
3.1. Produksjon og privat konsum	36
3.2. Produktivitetsvekst	38
3.3. FoU og nyskaping i norsk næringsliv	41
<i>Temaboks 3.1. Virkninger av SkatteFUNN</i>	42
<i>Temaboks 3.2. Hva består den norske nasjonalformuen av?</i>	44
4. Den økonomiske politikken	46
4.1. Finanspolitikken	46
4.2. Offentlig forvaltnings inntekter og utgifter i et internasjonalt perspektiv	52
4.3. Pengepolitikk og finansiell stabilitet	54
<i>Temaboks 4.1. Pensjonsreformen</i>	57
5. Offentlig forvaltning	58
5.1. Offentlige utgifter og anvendelse	58
5.2. Offentlig produksjon og anskaffelse	61
<i>Temaboks 5.1. StatRes – ny forbedret måling av produktivitetsendringer i statsforvaltningen</i>	63
5.3. Kommunenes økonomi	65
6. Produksjons- og markedforhold	68
6.1. Utvinning av råolje og naturgass	68
6.2. Industri og bergverksdrift	72
6.3. Bygge- og anleggsvirksomhet	77
6.4. Elektrisitetsforsyning	80
<i>Temaboks 6.1. Kvotemarkedet i Norge og EU</i>	82
<i>Temaboks 6.2. Norge og Kyoto-protokollen</i>	83
<i>Temaboks 6.3. Klimaforliket – noen hovedpunkter</i>	84
6.5. Primærnæringene	85
6.6. Utenriks sjøfart	88
6.7. Private tjenesteytende næringer, Fastlands-Norge	89
7. Arbeidsmarkedet	91
7.1. Sysselsettingen	91
<i>Temaboks 7.1. Arbeidsinnvandring</i>	94
7.2. Arbeidsstyrken	94
<i>Temaboks 7.2. Kan alenemødre stimuleres til å arbeide mer uten at fattigdommen øker?</i>	95
7.3. Ledighet	96

Innhold forts.

8. Lønns- og konsumprisutviklingen	99
8.1. Lønnsutviklingen	99
8.2. Konsumprisutviklingen	101
9. Husholdningene	105
9.1. Disponible realinntekter	105
9.2. Konsum og sparing	106
<i>Temaboks 9.1. Økende gjelds- og rentebelastning</i>	<i>109</i>
9.3. Finansiell formue og gjeld	109
<i>Temaboks 9.2. Utbetalt aksjeutbytte og anslag på reinvestert utbytte</i>	<i>113</i>
9.4. Boligmarkedet	114
9.5. Inntektsutvikling og -fordeling	116
10. Utenriksøkonomi og disponibel inntekt for Norge	120
10.1. Utenriksøkonomi i 2007	120
10.2. Finanstransaksjoner og fordringer og gjeld overfor utlandet	122
10.3. Bruttonasjonalprodukt, disponibel inntekt og sparing	124
<i>Temaboks 10.1. Fortsatt økt import fra Asia og Øst-Europa</i>	<i>126</i>
11. Befolkningsutviklingen	127
11.1. Fødsler og levealder	127
11.2. Inn- og utvandring	129
11.3. Folketall og aldersfordeling framover	131
11.4. Regional befolkningsutvikling	132
Forskningspublikasjoner	133
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder	139
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge	1*
Nasjonalregnskap for Norge	17*
Makroøkonomiske nøkkeltall og OECDs prognoser for utvalgte land	53*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge 1998-2011. Regnskap og prognoser	58*

Økonomiske analyser utkommer med 6 nummer i året. Neste utgave publiseres 10. april 2008.

Redaksjonen Økonomisk utsyn over året 2007: Christian Nicolay Brinch, Torbjørn Eika, Elin Halvorsen, Bjart Holtsmark, Øystein Olsen, Arvid Raknerud og Knut Einar Rosendahl. **Redaksjonssekretær:** Lisbeth Lerskau.

Redaksjonen ble avsluttet tirsdag 19. februar 2008.

Spørsmål om konjunkturutviklingen i:

- Norge: Torbjorn.Eika@ssb.no, tlf. 21 09 48 07
- utlandet: Roger.Hammersland@ssb.no, tlf. 21 09 43 02
- Andre spørsmål: Knut.Einar.Rosendahl@ssb.no, tlf. 21 09 49 54

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen: Ådne Cappelen (ansv.), Helge Brunborg, Torbjørn Eika, Erik Fjærli, Bente Halvorsen, Elin Halvorsen, Johan Heldal, Tom Kornstad og Frøy Lode Wiig.

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, telefon: 21 09 47 57, telefaks: 21 09 00 40

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Økonomisk utsyn

Perspektiver

2007 ble nok et jubelår for norsk økonomi. Den økonomiske veksten fortsatte i høyt tempo, inflasjonen var lav, sysselsettingen økte sterkt og ledigheten sank til et nivå vi ikke har sett i Norge på flere tiår. God vekst i verdensøkonomien har gjort at tradisjonell norsk eksport har vokst kraftig, og prisene på mange viktige eksportprodukter har økt betydelig. Innenlands har veksten i konsumet i husholdningene vært meget høy, men samtidig har bruttoinvesteringene i flere år økt mer enn forbruket. Mens økningen i petroleumsinvesteringene var særlig høy i begynnelsen av konjunkturoppgangen, som startet i 2003, har veksten i fastlandsinvesteringene etter hvert tatt over som en viktig drivkraft for oppgangen. Utviklingen framover vil trolig bli preget av lavere økonomisk vekst, på grunn av begrensninger på tilbudssiden av økonomien og svakere internasjonal utvikling.

Sammenknytningen av verdens finansmarkeder er en viktig del av globaliseringen. Dette har understøttet den sterke veksten i verdensøkonomien over flere år, ved å lette finansieringen av investeringer og spre risiko. Samtidig har finansmarkedene åpenbart ikke tatt tilstrekkelig hensyn til de ubalanser som har bygget seg opp, spesielt i amerikansk økonomi. Usikkerheten internasjonalt ble utløst i fjor høst av uroligheter i finansmarkedene som følge av fallende boligpriser i USA og økende mislighold av boliglån. Urolighetene i de internasjonale finansmarkedene har vedvart inn i det nye året, og det er nå økt risiko for en kraftig nedkjøling av verdensøkonomien. En slik utvikling vil påvirke norsk økonomi både gjennom lavere markedsvekst, og ved at prisene på våre eksportvarer sannsynligvis vil bli redusert.

Norsk økonomi synes likevel godt rustet for å motstå et tilbakeslag i internasjonal økonomi. I den aktuelle konjunktursituasjonen har utfordringen de siste par årene vært å hindre en for sterk vekst i samlet innenlandsk etterspørsel. Pengepolitikken har følgelig blitt strammet til gjennom økt rente, noe som har bidratt til en sterkere kronekurs. Rentenivået i USA er nå vesentlig lavere enn for ett år tilbake, og den økonomiske politikken har brått blitt lagt om i ekspansiv retning. I Europa har derimot rentenivået endret seg lite. Skulle imidlertid nedgangen i USA spre seg til andre regioner, vil rentene trolig bli satt ned også i euroområdet. Da vil det bli et press nedover på norske renter for at ikke kronekursen skal bli for sterk.

Høykonjunkturen har også medført at finanspolitikken, målt ved det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet, har blitt mindre ekspansiv enn handlingsregelen isolert sett tillater. Det er en fornuftig tilpasning når man tar hensyn til konjunktursituasjonen, og i tråd med retningslinjene for budsjettpolitikken. Selv med lavere vekst internasjonalt, er det lite sannsynlig at økonomien vil gå inn i en lavkonjunktur de nærmeste par årene. En avdemping av veksten ute kan nærmest gi litt pusterom i konjunkturstyringen. Med et kraftig internasjonalt tilbakeslag kan det imidlertid tenkes at utviklingen i Norge blir mer konjunkturøytral i 2009. Da kan det bli aktuelt å justere den økonomiske politikken litt i ekspansiv retning.

I en periode med vekst i økonomien, vil det kunne oppstå ubalanser i sammensetningen av tilbudet av varer og tjenester. I Norge skjer store deler av tjenesteproduksjonen i regi av offentlig sektor, der aktiviteten må underlegges vedtatte budsjetttrammer. For et gitt nivå på skatte- og avgiftsinntektene begrenses utgiftene og dermed rommet for vekst i det offentlige tjenestetilbudet. Presset på utgiftene knyttet til en rekke sentrale offentlige finansierte tjenester, for eksempel innenfor helse og omsorg, forsterkes av at tjenestene tilbys gratis, eller til lav pris. Oljeinntektene og handlingsregelen for bruken av disse innebærer imidlertid at et uendret skattenivå ikke er noen stram skranke på aktivitetsveksten i offentlig sektor i Norge, i alle fall ikke de nærmeste årene. Med den fondsoppbyggingen det ligger an til framover, gir handlingsregelen – kombinert med uendret skattenivå – rom for en reell utgiftsvekst i størrelsesorden 3-4 prosent pr. år. Dette innebærer sterke vekstimpulser til økonomien. I en situasjon med full ressursutnyttelse vil resultatet lett kunne bli høy kostnadsvekst og en uønsket nedbygging av konkurranseutsatt virksomhet. Den ekspansive effekten av å fase inn oljeinntekter i tråd med handlingsregelen kan dempes ved at en vesentlig del av det økte budsjettmessige handlingsrommet framover benyttes til investeringer og tiltak som øker omstillings- og vekstevnen til økonomien også i et lengre perspektiv.

Kombinasjonen av gode konjunkturførhold i Norge og EU-utvidelsen i 2004 har gjort det mulig for arbeidssøkere fra nye EU-land å komme til Norge for å delta i det norske arbeidsmarkedet. Nettoinnvandringen til Norge de to siste årene har vært den høyeste noensinne. Den økte fleksibiliteten i arbeidsmarkedet gjennom arbeidsinnvandring har dempet presstendensene i økonomien, og forsterket og forlenget konjunkturoppgangen. Det er grunn til å tro at arbeidsinnvandringen vil avta dersom vi får en markert avdemping av veksten i norsk økonomi. Dermed er det lite trolig at ledigheten øker dramatisk.

Den betydelige innvandringen av personer i arbeidsdyktig alder forsterker et annet demografisk fenomen - den lave andelen av befolkningen som nå er eldre (enn 62 år). Dette er en følge av lave fødselstall i mellomkrigstiden og under annen verdenskrig. Den lave andelen eldre bidrar til at Norge for tiden er i en gunstig situasjon når det gjelder løpende offentlige finanser. Den demografiske utviklingen tilsier dermed ikke i seg selv et behov for å skattefinansiere en økning i offentlige utgifter det kommende tiåret.

Dette bildet endrer seg vesentlig etter 2020. Da vil veksten i antall pensjonister og tunge brukere av helse- og omsorgstjenester bidra til at offentlige utgifter kan komme til å vokse betydelig raskere enn skattegrunnlagene. Det vil i så fall kreve økt skattenivå og/eller brukerbetaling for å opprettholde samme omfang og kvalitet på offentlige tjenester og overføringsordninger som i dag, med mindre oljeprisen og dermed inntektene fra petroleumsproduksjonen blir liggende på et svært høyt nivå. Dette er et problem som er svært vanskelig å vokse seg ut av, fordi offentlige utgifter er nært knyttet opp mot lønnskostnader, direkte gjennom utgiftene i offentlig produksjon og indirekte gjennom indeksreguleringen av offentlige overføringer til husholdningene.

En rekke tilpasninger er nødvendige for å løse de langsiktige utfordringene for offentlige finanser. *For det første* er det viktig å begrense veksten i pensjons- og trygdeutgifter som følger med en aldrende befolkning. Pensjonsreformen har dette som sentralt siktemål. I forhold til dagens folketrygd gir det nye systemet insentiver til å stå lenger i arbeid. Hovedelementene i pensjonsreformen er vedtatt av Stortinget. Men det gjenstår tilpasninger i flere tilknyttede pensjons- og trygdeordninger, og utformingen av disse er avgjørende for at pensjonsreformen skal ha den tilsiktede virkningen på arbeidstilbud og langsiktige offentlige finanser.

For det andre vil kostnadsøkningen i offentlig sektor kunne begrenses ved en mer effektiv organisering av tjenesteproduksjonen. Utviklingen i norsk økonomi siden 1990 har slått hull på myten om at det er begrensede muligheter for å høste produktivitetsgevinster i tjenesteproduksjon. Snarere viser det seg at en sterk produktivitetsutvikling i privat tjenesteyting, sammen med modernisering av offentlig tjenesteproduksjon, har vært vesentlig for velstandsutviklingen i Norge de siste 15 årene. Det er liten grunn til å tro at denne utviklingen vil stoppe opp.

For det tredje kan en fortsatt vekst i etterspørselen etter velferdstjenester i større grad finansieres ved økte brukerbetaling. Gebyrer er allerede i bruk i helse- og omsorgssektoren, blant annet innenfor pleieområdet. Når brukerne selv finansierer en vesentlig del av kostnadene, bremses veksten i etterspørselen sammenlignet med skattefinansiering. Effektivitetstapet ved en slik finansieringsform vil dermed være mindre enn ved en alminnelig økning av skattenivået. Denne gevinsten må veies mot fordelingshensyn.

En fjerde mulighet for å finansiere økte offentlige utgifter er en økning i det generelle skattenivået. Den generelle beskatningen av inntekt i Norge ligger på et forholdsvis høyt nivå i forhold til land det er naturlig å sammenligne seg med. Behovet for økning i skatter eller brukerbetaling for å finansiere økte utgifter knyttet til en aldrende befolkning er imidlertid minst like stort i disse landene som i Norge. I tillegg vil trolig offentlige myndigheter i årene framover i større grad basere sine inntekter på andre skatteformer enn skatt på inntekt. Nærliggende alternativer er eiendomsskatt og miljøavgifter.

Handlingsregelen for budsjettpolitikken skal sørge for en gradvis innfasing av petroleumsinntektene i norsk økonomi. Den kan sies å representere en ganske ambisiøs spareplan. Framskrivinger av offentlige inntekter og utgifter viser likevel at avkastningen på fondskapitalen som bygges opp, neppe er tilstrekkelig for å finansiere den utgiftsøkningen man står overfor på lang sikt. Følgelig må det skje tilpasninger på ett eller flere av de områdene som er nevnt ovenfor. Skattenivået *må* ikke nødvendigvis øke. Men dersom mulighetene for å effektivisere, eller ta i bruk brukerpriser, er begrenset eller ikke utnyttes, vil skattenivået på lengre sikt sannsynligvis måtte økes. Fra hvilket nivå, avgjøres av de prioriteringer som foretas de nærmeste årene.

1. Konjunkturtendensene internasjonalt

Uroen i internasjonale finansmarkeder har tiltatt siden i fjor høst. Problemene startet med nedgangen i det amerikanske boligmarkedet, som først utløste mislighold av boliglån med lav sikkerhet (såkalte sub prime-lån), og som siden har rammet internasjonale finansmarkeder på bredere basis. Vi ser nå stadig sterkere tegn til at krisen i finansmarkedene også får følger for realøkonomien. Aksjekursene har i mange land falt med mer enn ti prosent siden årsskiftet, og 20 prosent siden toppen i fjor sommer. Den amerikanske økonomien er hardest rammet, og ser ut til å være på vei inn i en markert lavkonjunktur. Den amerikanske sentralbanken har svart med flere store rentekutt, og det er vedtatt kraftige stimulanter over offentlige budsjetter.

Vi venter at nedgangen i amerikansk økonomi vil spre seg til resten av OECD-området. Også høyvekstøkonomier som Kina og India vil merke den internasjonale nedgangen. Her er imidlertid veksten i økende grad drevet av innenlandsk etterspørsel og regional handel, og ventes derfor å holde seg relativt godt oppe.

Det er tegn til økende inflasjon internasjonalt. Det har skapt bekymring for at internasjonal økonomi skal komme i en situasjon med lav vekst og høy inflasjon. Økte matvarepriser blant annet som følge av hurtig økende levestandard i Asia og subsidiering av biodrivstoff, har bidratt til økt prisstigning. Også oljeprisen har steget markert det siste året, men ventes å falle framover slik at den ikke vil bidra til ytterligere inflasjonspress på noe sikt. Enkelte andre råvarepriser ser allerede ut til å ha passert toppen. Det gjelder blant annet metallprisene. Vi venter mer moderat prisstigning i OECD-området etter hvert som konjunkturedgangen

spre seg. Styringsrentene er på vei ned i flere land. Den europeiske sentralbanken har så langt forholdt seg avventende. Vi venter imidlertid lavere styringsrenter også i euroområdet fra sommeren av, med en rentenedgang på til sammen ett prosentpoeng fram mot sommeren 2009. Vi legger denne gangen til grunn for våre prognoser at vi står overfor en mer markert internasjonal lavkonjunktur enn hva vi tidligere har sett for oss, om lag på linje med forrige internasjonale lavkonjunktur tidlig på 2000-tallet.

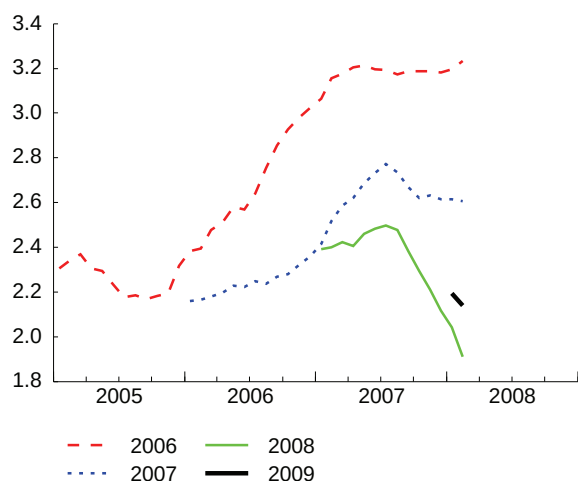
1.1. Nedgangen i amerikansk økonomi forsterkes

Den moderate konjunkturedgangen i amerikansk økonomi som har pågått siden 2006, var lenge isolert til boligmarkedet, men sprer seg nå til resten av økonomien. Husholdningenes konsumvekst avtok gjennom fjoråret. Dermed ser vi nå konturene av en mer markert lavkonjunktur.

Boligprisene har falt siden 2006. I løpet av 2007 spredte problemene seg fra mislighold av lån med dårlig sikkerhet i det amerikanske boligmarkedet til omfattende uro i internasjonale finansmarkeder. Det har blitt vanskeligere å få lån, både for næringsliv og husholdninger. Egenkapitalkravene har økt og det stilles langt strengere betingelser til dokumentasjon av inntekter og kredittverdighet. Bankene rapporterer om store tap på sine boliglånsporteføljer.

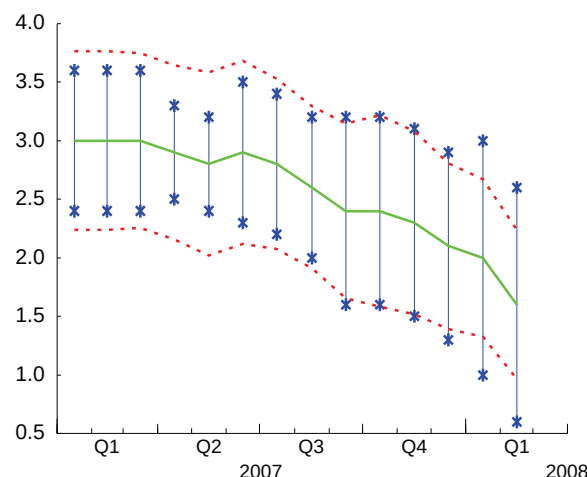
BNP-veksten falt markert i fjorårets siste kvartal, til 0,6 prosent målt som årlig rate. Fallet i boliginvesteringene fortsatte for åttende kvartal på rad, og de var nær 30 prosent lavere enn i 4. kvartal 2005. Husholdningenes

Figur 1.1. BNP-vekstanslag for Norges handelspartnere for årene 2006-2009 gitt på ulike tidspunkter. Prosent

Kilde: Consensus Forecasts.

Figur 1.2. BNP-vekstanslag for USA for 2008 på ulike tidspunkter. Gjennomsnittsanslag (linje) med +/- 2 standardavvik (stjernepunkter) og +/- "normalt" avvik (stiplet)

Kilde: Consensus Forecasts.

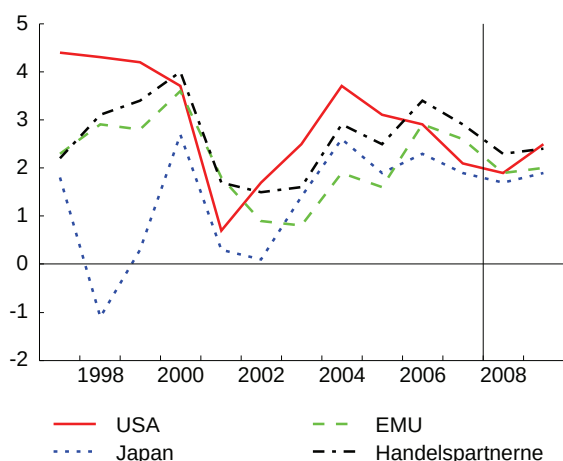
konsumvekst var meget moderat. Også veksten i næringslivets investeringer viser en fallende tendens. Nettoeksporten viser imidlertid fortsatt en positiv utvikling, understøttet av en svekket dollar.

Det har også vært en negativ utvikling i aksjemarkedet, kredittmarkedet og arbeidsmarkedet. Den brede amerikanske aksjeindeksen S&P 500 har falt med nærmere ti prosent siden nyttår. Det rammer husholdningenes formuer, og næringslivet gjennom dyrere egenkapital. Rentepåslaget låntakere må betale på lån har økt markert. Det demper næringslivets investeringer og husholdningenes forbruk. Fallende sysselsetting og stigende ledighet rammer husholdningene ytterligere. Forventningsindikatorer viser også at tilliten til økonomien har falt markert.

Den amerikanske sentralbanken (Fed) satte renta gradvis ned med 1 prosentpoeng gjennom høsten i fjor. Rentenedgangen akselererte i slutten av januar i år, da renta på kort tid ble kuttet med 1,25 prosentpoeng, i kjølvannet av det kraftige fallet i aksjemarkedet. Først ble renta satt ned med 0,75 prosentpoeng 22. januar. Det var den største rentenedsettelsen siden 1982, og kom i et ekstraordinært rentemøte, bare en drøy uke før det ordinære møtet, der Fed fulgte opp med å kutte renta med ytterligere 0,5 prosentpoeng. Dermed er styringsrenta satt ned med totalt 2,25 prosentpoeng siden september i fjor, og er nå 3,0 prosent. I midten av februar var tremåneders pengemarkedsrente om lag 3,0 prosent, og markedet for framtidige renteavtaler (FRA) tilsa forventninger om at pengemarkedsrenta skal falle til 2,5 prosent mot slutten av året.

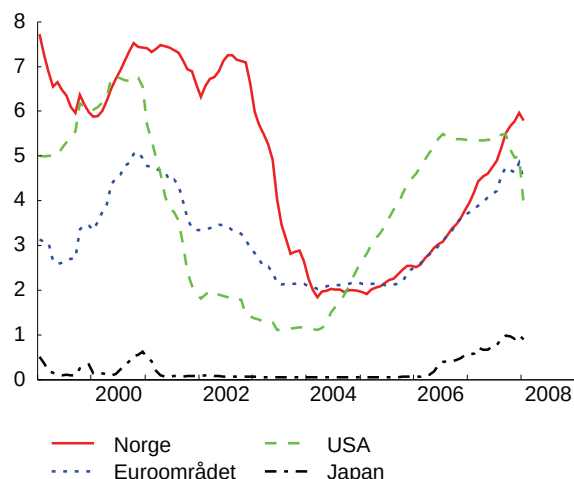
Lavere renter vil skaffe bankene billigere finansiering og senke bedrifters og husholdningers lånekostnader. I dagens situasjon kan imidlertid rentenedgangen få begrenset effekt. Bankene har tatt betydelige kapitaltap, og er mer tilbakeholdne med å finansiere risikable

Figur 1.3. BNP-vekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

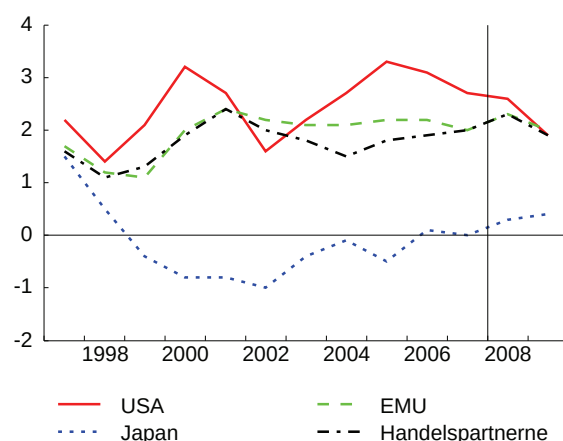
Kilder: Gj.sn. av anslag fra EU-kommisjonen, OECD, NIESR og Consensus Forecasts.

Figur 1.4. Internasjonale renter. 3-måneders pengemarkedsrente

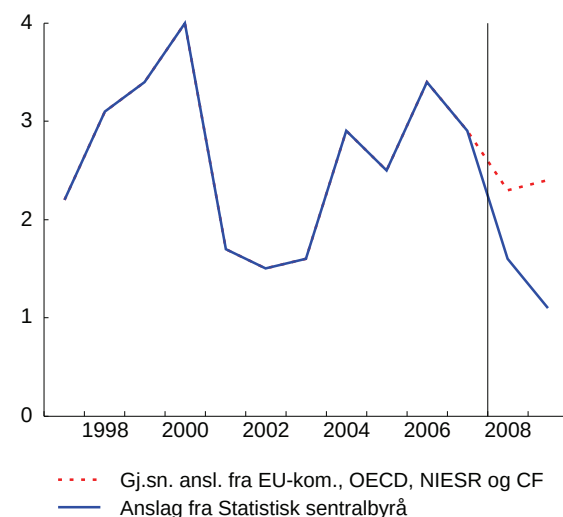
Kilde: Norges Bank.

Figur 1.5. Konsumvekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

Kilder: Gj.sn. av anslag fra EU-kommisjonen, OECD, NIESR og Consensus Forecasts. Prisanslagene fra NIESR gjelder konsumdeflatoren.

Figur 1.6. BNP-vekst for Norges handelspartnere

Tabell 1.1. **Makroøkonomiske anslag ifølge ulike kilder. Årlig endring i prosent**

	BNP-vekst				Prisvekst			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
USA								
NIESR	2,9	2,2	2,2	2,6	2,8	2,5	3,2	2,2
ConsF	2,9	2,2	1,6	2,6	3,2	2,9	2,9	2,0
EU-kom	2,9	2,1	1,7	2,6	3,2	2,7	1,9	1,5
OECD	2,9	2,2	2,0	2,2	3,2	2,8	2,7	1,9
SSB	2,9	2,2	1,0	0,5				
Euroområdet								
NIESR	2,9	2,7	1,9	2,1	2,1	1,9	2,2	1,8
ConsF	2,9	2,6	1,6	1,9	2,2	2,1	2,5	2,0
EU-kom	2,8	2,6	2,2	2,1	2,2	2,0	2,1	2,0
OECD	2,9	2,6	1,9	2,0	2,2	2,1	2,5	2,0
SSB	2,9	2,7	1,2	1,0	2,2	2,2	2,4	2,0
Handelspartnere								
NIESR	3,5	2,9	2,3	2,5	1,9	1,8	2,4	1,9
ConsF	3,5	2,6	1,9	2,1	1,9	2,1	2,4	2,0
EU-kom	3,3	2,9	2,5	2,4	2,0	1,9	2,0	1,9
OECD	3,5	3,0	2,4	2,3	2,0	2,1	2,4	2,2
SSB	3,3	2,9	1,6	1,1				

Kilde: NIESR fra jan. og Consensus Forecasts fra feb. 2008, EU-kommisjonen fra okt. og OECD fra des. 2007. Alle prisanslagene fra NIESR gjelder konsumdeflatoren.

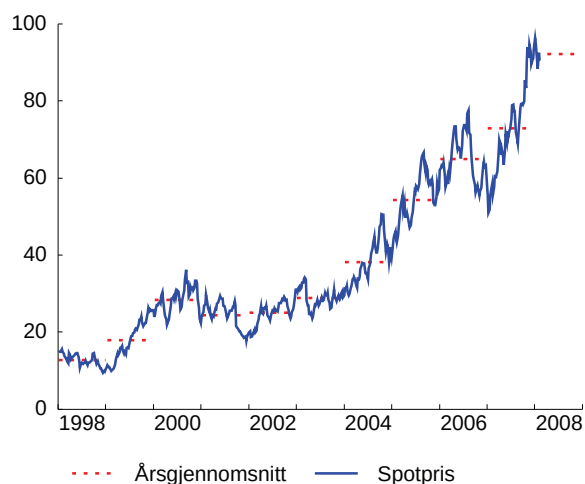
Historiske tall finnes i vedlegg bakerst i rapporten

investeringer i næringslivet. Banker og finansieringsselskaper har økt sine påslag for å låne ut penger. Bedrifter så vel som husholdninger – og særlig de med høy gjeld eller svak kredittverdighet – må betale høye risikopremier på lån. Husholdningene merker nå at det er betydelig vanskeligere å finansiere boligkjøp, og mange sliter med å overholde sine løpende betalingsforpliktelser på lån til boliger som har falt i verdi. Dette bidrar til å dempe ekspansiviteten i pengepolitikken.

Det er også vedtatt en finanspolitisk pakke som skal stimulere økonomien med rundt 150 milliarder dollar, hovedsakelig gjennom skattereduksjoner og investeringsstøtte til bedrifter. Lavere renter og ekspansiv finanspolitikk virker begge med betydelige tidsetterslep. Tiltakene vil neppe være tilstrekkelige til å avverge en betydelig avmatning i økonomien, men vil etter hvert bidra til å dempe nedgangen. Vi legger til grunn en markert nedtur for amerikansk økonomi, med årsvekstrater rundt 1 prosent både i inneværende år og 2009. Deretter ventes veksten å ta seg opp igjen, i tråd med en normal konjunktursykel.

1.2. Nedgangskonjunktoren er på vei også i Europa

I vår forrige konjunkturrapport så vi for oss en viss avmatning av veksten i euroområdet, hovedsakelig som følge av finansiell uro og en forverring av de internasjonale rammebetingelsene. Siden da har imidlertid makroøkonomiske data bidratt til å konsolidere inntrykket av en amerikansk økonomi som er på vei inn i en mer

Figur 1.7. **Spotprisen på råolje, Brent Blend. Dollar per fat**

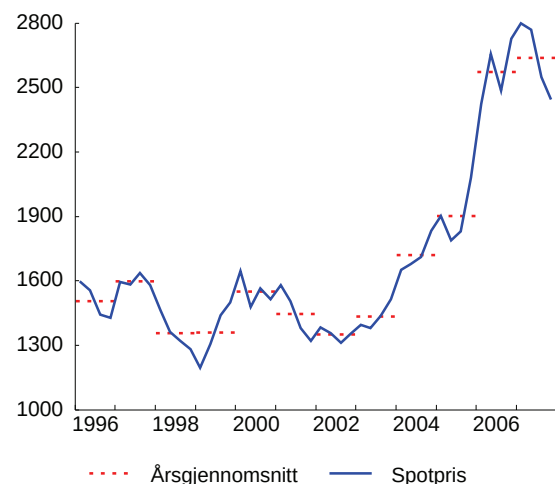
Kilde: Norges Bank.

markert lavkonjunktur. Internasjonale finansmarkeder sliter fortsatt tungt og mye tyder på at konsumveksten er i ferd med å bremse opp. Vi ser derfor for oss en klart sterkere konjunkturavmatning i euroområdet enn sist, med årlige vekstrater ned mot 1 prosent både i 2008 og 2009.

Veksten i euroområdet holdt seg godt oppe fra begynnelsen av 2006 og fram til i fjor høst. Nasjonalregnskapstall for 3. kvartal ga i seg selv liten grunn til bekymring for et nært forestående tilbakeslag, med en BNP-vekst på hele 3,2 prosent målt som årlig rate. En dekomponering av tallene viser dessuten at i tillegg til eksport og investeringer, ga også husholdningenes konsum et viktig bidrag til veksten. Kombinert med en, i kontinentaleuropeisk sammenheng, lav arbeidsledighetsrate på 7,2 prosentpoeng ga dette utsikter til en mulig etterspørselsdrevet vekstprosess framover.

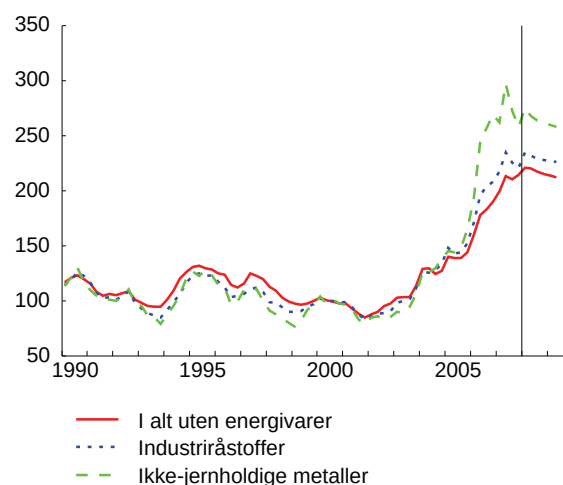
Det er imidlertid nå flere forhold som tyder på at veksten i euroområdet kan komme til å bli svakere enn tidligere forventet. Det ligger særlig an til lavere konsumvekst framover. For det første har detaljhandelen falt sammenhengende i alle de tre siste månedene av fjoråret, og dette har høyst sannsynlig vært en av driverne bak det relativt svake vekstanslaget for 4. kvartal på 1,6 prosent. For det andre har en rekke tillitsindikatorer i det siste vist en faretruende svak utvikling. For eksempel fortsatte konsumenttillitsdelen av euroområdets stemningsindikator sin negative utvikling da den i januar i år falt til et nivå på -11,5, godt under nullpunktet som representerer skillet for når konsumentene ser for seg økonomiske oppgangs- og nedgangstider. Lavere etterspørsel fra USA og en fortsatt sterk euro sammen med effektene av finansiell uro, vil i tillegg trolig bidra til et omslag i arbeidsmarkedet. Det er derfor mye som tyder på at konsumentene vil være forsiktige i tiden som kommer. Et slikt forløp understøttes dessuten av utsiktene til fortsatt høye olje- og matvarepriser, en

Figur 1.8. Spotprisen på aluminium. Dollar per 100 pund (lbs.)

Kilde: IMF.

Figur 1.9. Indekser for råvarepriser på verdensmarkedet. På dollarbasis, 2000 = 100

Kilde: AIECE.

videre innskjerpelse i bankenes betingelser for lån til bolig og konsum, samt et relativt sett høyt rentenivå.

Utsikter til en internasjonal nedgangskonjunktur, svak innenlandsk etterspørsel, fortsatt sterk eurokurs og høy oljepris, kombinert med en relativt kraftig innskjerping i utlånsbetingelsene for lån til foretak og bedrifter, har i det siste også bidratt til å svekke forventningene i næringslivet. For eksempel falt den økonomiske stemningsindikatoren til det tyske Ifo-instituttet for 1. kvartal 2008 til sitt laveste nivå siden midten av 2005, og nivået på Moody's stemningsindikator tilsier nå at euroområdet allerede er inne i en nedgangskonjunktur. Så langt har nedgangen vi ser for oss i liten grad manifestert seg i makroøkonomiske data. Industriproduksjonen i euroområdet falt imidlertid med 0,4 prosent i november og ytterligere 0,2 prosent i desember. Dette tolker vi som et signal om at konjunkturene nå er i ferd med å snu. Vi tror derfor at euroområdet nå går betraktelig vanskeligere tider i møte.

Til tross for en sterk eurokurs og rentekutt både fra den amerikanske og den engelske sentralbanken, har ESB så langt valgt ikke å signalisere muligheten for framtidige rentekutt, med særlig henvisning til inflasjonsfaren, spesielt på bakgrunn av stigende olje- og matvarepriser. Selv om inflasjonen etter et uventet hopp i oktober, fortsatte å stige sterkt i november, tror vi imidlertid toppen nå er nådd med et foreløpig anslag for inflasjonen i januar på 3,2 prosent. Som en følge av et svakere konjunkturforløp og fallende oljepriser, tror vi så inflasjonen gradvis vil avta. Fra slutten av 2008 vil den være 2 prosent, som er den øvre grensen for ESBs inflasjonsmål. Et slikt forløp stemmer godt overens med de siste konsensusanslagene for inflasjonen i euroområdet. Den relativt kraftige nedkjølingen av euroområdets økonomi som vi nå ser for oss, gir grunn til å tro at ESB vil måtte sette ned styringsrenta opptil flere ganger i tiden som kommer. I våre beregninger har vi lagt til

grunn at de kutter styringsrenta med et kvart prosentpoeng fire ganger fra sommeren 2008 til sommeren 2009. Dette er om lag i overensstemmelse med det som i midten av februar var priset inn i markedet for framtidige renteaftaler.

1.3. Noe lavere vekst også i Kina og India

Også høyvekstøkonomiene utenfor OECD-området er sårbare for en nedtur i amerikansk økonomi. I mange utviklingsland er imidlertid veksten i større grad enn tidligere drevet av innenlandsk etterspørsel og regional handel. Mange av landene har også bygget opp betydelige valutareserver som følge av store eksportoverskudd gjennom flere år, noen på grunn av høy oljepris, andre på grunn av høy eksport av konsumvarer. Så langt har også veksten holdt seg på et meget høyt nivå i mange utviklingsland. Både Kina og India kan vise til BNP-vekstrater rundt 10 prosent i 2007. Handelen med OECD-land er imidlertid fortsatt viktig, og vi venter at veksten vil avta noe også i disse landene i kjølvannet av den internasjonale nedgangen. Strammere økonomisk politikk for å kjøle ned overopphetede sektorer i økonomien og motvirke tiltakende inflasjon, vil også bidra til lavere vekst framover.

Temaboks 1.1. Utviklingen på oljemarkedet

Spotprisen på Brent Blend steg fra noe over 50 dollar per fat i begynnelsen av januar i fjor til over 95 dollar fatet i begynnelsen av 2008. De siste to månedene har prisen svingt rundt 90 dollar men lå i midten av februar i år igjen på 95 dollar. Som gjennomsnitt over fjoråret har prisen vært om lag 73 dollar per fat, mot 65 dollar som årsgjennomsnitt i 2006.

Flere forhold bidro til at oljeprisen steg gjennom 2007. For det første var det kaldt vær på den nordlige halvkule utover i første kvartal, noe som førte til økt etterspørsel etter fyringsolje. Dessuten vedtok OPEC å redusere produksjonen ved to anledninger, med til sammen 1,7 millioner fat daglig. I tillegg var etterspørselen etter bensin høy. OPEC har utover vinteren økt produksjonen med mer enn 0,5 millioner fat per dag, slik de vedtok 1. november, og dette har trolig bidratt til at oljeprisen ikke har steget ytterligere.

Ifølge IEA (International Energy Agency) er nå lagrene av råolje og ferdigprodukter i de fleste regioner i OECD på et normalt nivå. Siden vi går mot slutten av vinteren på den nordlige halvkule, ser det ut til at lagrene av fyringsolje er tilstrekkelige til å møte etterspørselen i nær framtid. Dersom OPEC holder produksjonen av råolje på dagens nivå i tiden framover, ser det ut til at de globale lagrene vil øke en god del utover andre og tredje kvartal i år. Det er ikke unormalt med en viss lageroppbygging i denne perioden, blant annet for å fylle opp lagrene av bensin til sommersesongen.

IEA forventer at oljeetterspørselen vil øke med 1,8 millioner fat per dag fra 2007 til 2008, som er en viss nedgang fra tidligere anslag og først og fremst skyldes lavere forventet etterspørsel i USA og Europa. Oppgangen er i første rekke ventet å komme i Asia og Midt-Østen. Det er etterspørselen etter transportoljer som fortsatt utgjør hoveddelen av økningen i oljeetterspørselen, siden det er vanskelig å erstatte oljebruken i transportsektoren. En dypere konjunkturedgang i USA vil trolig gi lavere etterspørsel både i USA og andre land enn det IEA legger til grunn i sine prognoser.

Samtidig anslår IEA at produksjonen utenfor OPEC går opp med 0,6 millioner fat daglig. Økningen er spesielt forventet å komme i Russland, den kaspiske regionen og Brasil. Økningen i produksjonen i Nord-Amerika vil bli motvirket av reduksjoner i Norge, Storbritannia og Mexico, slik at produksjonen i OECD-området samlet sett reduseres i 2008.

Det hersker usikkerhet om hvor stor ledig produksjonskapasitet OPEC har, men de fleste anslag ligger mellom 2 og 3 millioner fat per dag. Flere analytikere forventer en viss økning i produksjonskapasiteten de nærmeste to årene og at dette kan føre til redusert bekymring for mulige produksjonsbortfall og ytterligere prisøkninger.

Vi legger til grunn at oljeprisen faller gradvis til 75 dollar fatet tidlig i 2009, og at den blir liggende på det nivået ut prognoseperioden. Dette er noe lavere enn det som prises inn i framtidsmarkedet for olje, og i tråd med vår forutsetning om en markert økonomisk avmatning internasjonalt.

2. Konjunkturtendensene i Norge

Norsk økonomi har vært inne i en sterk konjunkturoppgang siden 2003 og veksten har tiltatt de to siste årene. I 2007 økte BNP Fastlands-Norge med hele 6 prosent sammenliknet med året før, den høyeste veksten siden begynnelsen av 1970-tallet. Veksten i BNP i alt har vært klart lavere i hovedsak fordi petroleumsutvinningen fortsatt faller. Veksten i fastlandsøkonomien har vært bredt basert både når man ser på veksten i de viktigste etterspørselskomponentene og målt ved produksjon etter næring. Sysselsettingsveksten var også rekordhøy

i 2007 og arbeidsløsheten falt ytterligere og kan nå se ut til å være nær en bunn. Inflasjonen målt med konsumprisindeksen (KPI) var lav i 2007, men det skyldtes i stor grad nedgang i elektrisitetsprisene. Den underliggende prisveksten målt med KPI-JAE var 1,4 prosent og klart lavere enn inflasjonsmålet for femte år på rad. Tatt i betraktning den sterke veksten i økonomien de senere årene, er den lave inflasjonen bemerkelsesverdig. Det er nærliggende å vise til gunstige tilbudssideforhold og lav importert inflasjon som hovedforklaringer på dette.

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall for 2005-2007. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2006	2007	Sesongjustert			
			07:1	07:2	07:3	07:4
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	4,7	6,4	2,7	1,2	1,1	1,4
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	3,2	0,7	0,9	1,2	0,3
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	7,3	9,6	-1,1	4,3	4,5	8,2
Fastlands-Norge	7,6	9,2	-1,5	2,7	1,0	11,1
Utvinning og rørtransport	2,9	6,6	-5,3	7,7	8,1	-0,8
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	4,8	6,1	1,4	1,4	1,1	2,9
Ekspport	0,4	3,2	2,3	-2,7	2,8	1,1
Råolje og naturgass	-6,6	-2,4	3,8	-6,4	3,2	-2,7
Tradisjonelle varer	6,2	9,0	4,5	0,1	2,5	4,3
Import	8,1	8,6	-0,8	1,7	3,3	6,3
Tradisjonelle varer	9,6	8,2	1,3	0,4	1,1	3,5
Bruttonasjonalprodukt	2,5	3,5	0,7	1,1	1,5	1,3
Fastlands-Norge	4,8	6,0	1,4	1,9	1,9	0,9
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	2,6	4,0	1,2	1,3	0,7	0,9
Sysselsatte personer	3,4	3,8	1,0	1,3	1,0	0,8
Arbeidsstyrke ²	2,2	2,9	0,9	1,1	1,0	0,8
Arbeidsledighetsrate, nivå ³	3,4	2,5	2,7	2,5	2,5	2,5
Priser og lønninger						
Lønn per normalårsverk ⁴	4,9	5,6	6,1	5,7	5,4	5,3
Konsumprisindeksen (KPI) ⁴	2,3	0,8	1,0	0,3	0,2	1,4
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ⁴	0,8	1,4	1,2	1,4	1,6	1,6
Eksportpriser tradisjonelle varer	11,4	2,4	-1,7	2,0	-3,0	0,6
Importpriser tradisjonelle varer	4,7	3,5	0,0	0,6	-2,0	-0,8
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	373,4	390,6	86,3	78,1	101,3	124,8
MEMO (ujusterte nivåtall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	3,1	5,0	4,2	4,6	5,2	5,8
Utlånsrente, banker ⁵	4,3	..	5,3	5,6	6,1	..
Råoljepris i kroner ⁶	413,8	423,4	360,4	414,1	435,3	483,2
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	92,5	90,8	93,2	92,0	89,8	88,4
NOK per euro	8,05	8,02	8,17	8,10	7,92	7,88

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Definert som summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ifølge nasjonalregnskapet fratrukket utlendinger i utenriks sjøfart.

³ Ifølge AKU.

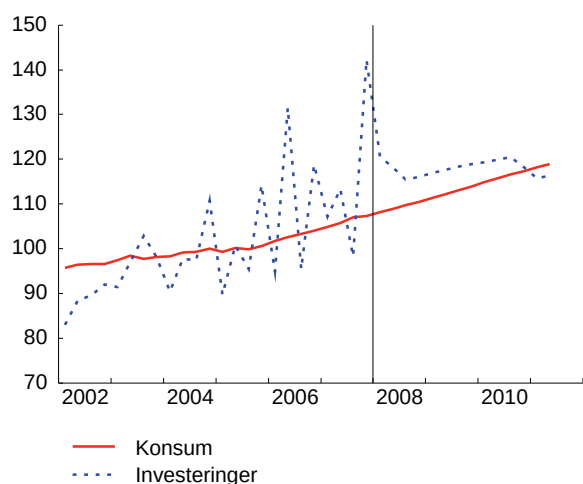
⁴ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁵ I slutten av perioden.

⁶ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.1. **Offentlig forvaltning. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Med full kapasitetsutnyttelse i økonomien er det rimelig å regne med at veksttakten i fastlandsøkonomien må bli lavere framover enn den vi har opplevd i de foregående årene. Med økt integrasjon i Europa og høy arbeidskraftsmobilitet, er det imidlertid ikke lett å angi hvor kapasitetsgrensen i norsk økonomi går. Flere forhold på etterspørselssiden tilsier også at vekstutsiktene er svake. Den sterke veksten vi har observert i husholdningenes etterspørsel vil neppe fortsette med samme styrke i årene framover. Det skyldes blant annet at spareraten i husholdningssektoren nå er lav og at det derfor vil skje en korreksjon i pengebruken når vekstutsiktene snur. For det andre er pengepolitikken blitt mer kontraktiv ved at Norges Bank har økt styringsrentene gjennom de to siste årene. Igangsettingen av nye boliger har falt gjennom 2007, og dette vil slå ut i lavere boliginvesteringer framover. I tillegg til redusert vekst i husholdningenes etterspørsel kommer det nå negative impulser fra internasjonal økonomi. Norsk eksportorientert næringsliv vil derfor oppleve mindre impulser fra internasjonale markeder framover. Denne utviklingen vil bli forsterket av at kronekursen kan styrke seg ytterligere og at kostnadsveksten i Norge er høyere enn hos våre handelspartnere. En styrking av kronekursen vil dempe økningen i inflasjonen og samtidig være med på å redusere presset i arbeidsmarkedet. Dette vil etter hvert slå ut i lavere lønnsvekst som også vil dempe inflasjonen.

En periode med svakere vekst i norsk økonomi vil ikke være et stort problem for den økonomiske politikken. På sett og vis ville det motsatte, en fortsatt sterk vekst og en ytterligere forsterking av høykonjunktura i norsk økonomi, representere en større utfordring. På kort sikt er Norges Banks dilemma en avveining mellom en for sterk krone og ønsket om å unngå for høy inflasjon, se temaboks 2.1 på side 14. Deler av den økte inflasjonen som nå er registrert, og som vil forsterke seg i 2008, skyldes imidlertid tilbudssideforhold og midlertidige forstyrrelser som sentralbanken skal legge mindre vekt

på i sin rentesetting. I finanspolitikken har vi lagt til grunn stabile vekstimpulser framover. Skulle nedgangen bli oppfattet som for kraftig, har myndighetene betydelig frihet til å stimulere økonomien med utgangspunkt i gjeldende retningslinjer for den økonomiske politikken.

2.1. Jevn vekst i offentlig etterspørsel

Offentlig forvaltnings kjøp av varer og tjenester økte med vel 3 prosent fra 2006 til 2007. Det var om lag samme vekst som året før når man holder forsvarets kjøp av fregatter utenom. Veksten i realverdien av stønader til husholdningene, som utgjør om lag en tredjedel av de løpende utgiftene i offentlig forvaltning, økte om lag i samme takt. I all hovedsak har vi lagt til grunn at denne realveksten vil fortsette i hele beregningsperioden fram til og med 2011. Som tidligere antar vi uendrede reelle skattesatser etter innværende år hvor de vedtatte skattesatsene er innarbeidet i beregningene.

Nysalderingen av statsbudsjettet for 2007 viste at det oljekorrigerte underskuddet er oppjustert, og det er nå grovt sett i balanse. I hovedsak skyldes dette en oppjustering av skatteinntektene som følge av den sterke veksten i norsk økonomi. Dette innebærer at statsbudsjettet nesten ikke trengte overføringer fra Statens pensjonsfond – Utland i 2007. Vi må tilbake til 2001 for å finne en tilsvarende god balanse på statsbudsjettet. Når Finansdepartementet justerer budsjettets inntekter og utgifter for konjunkturelle forhold, vil strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd antakelig vise et underskudd som er litt lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2008. 2007 var det første året siden handlingsregelen for finanspolitikken ble innført hvor det ble brukt mindre enn den forventede realavkastningen av fondets verdi ved inngangen av året. I 2006 brukte man akkurat den forventede realavkastningen.

Ifølge Nasjonalbudsjettet 2008 vil også det finanspolitiske opplegget for 2008 føre til overføringer fra Statens pensjonsfond – Utland som er mindre enn forventet realavkastning. De nye tallene for 2007 viser en budsjettstyrking, som forsterker dette bildet ytterligere. Tatt i betraktning av at norsk økonomi er inne i en sterk høykonjunktur, er denne budsjettpolitikken i tråd med handlingsregelens intensjoner om å foreta en gradvis innfasing av fondsavkastningen samtidig som det tas hensyn til konjunktursituasjonen. Dersom veksten i offentlige utgifter fortsetter om lag som i de foregående årene, innebærer våre anslag at man vil bruke mindre enn fire prosent av fondskapitalen i hele prognoseperioden. Anslagene for verdien av Statens pensjonsfond – Utland ved inngangen til 2008 er om lag 2100 milliarder kroner, eller vel 90 prosent av BNP i 2007. Sannsynligvis vil fondet ved utgangen av 2008 nå en verdi som er svært nær BNP for dette året. Turbulente forhold i verdens finansmarkeder sammen med en styrking av kronekursen vil føre til at fondsverdien øker mindre enn tidligere antatt, mens det at budsjettoverskuddene kan bli litt større enn i 2007, trekker i retning av større vekst i fondet.

Med konstante reelle skattesatser i perioden fram til 2011 og våre forutsetninger om utgiftsveksten er det finansielt rom innenfor handlingsregelen til å svekke budsjettbalansen ytterligere. Vi har imidlertid lagt til grunn jevn og moderat realvekst i utgiftene fordi presset i norsk økonomi kan tilsi moderate impulser fra finanspolitikken. Skulle tilbakeslaget i norsk økonomi bli kraftigere enn vi ser for oss, er det rom for å svekke budsjettbalansen for å stimulere økonomien selv uten å overskride 4-prosentregelen.

2.2. Reduserte renter i 2008 og 2009

Norges Bank skal fastsette renta på bakgrunn av en avveining mellom å stabilisere inflasjonen, valutakurser og utviklingen i produksjon og sysselsetting. Det operative målet for pengepolitikken er en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 prosent. Den lave inflasjonen de siste årene kan i stor grad betraktes som resultatet av tilbudssidesjokk gjennom til dels fallende importpriser og høy produktivitetsvekst. Slike sjokk kan lede til en situasjon der inflasjonen er lav samtidig som kapasitetsutnyttelsen er høy. Norges Bank må da foreta en avveining mellom å stabilisere inflasjonen i forhold til det operative målet og å stabilisere utviklingen i produksjon og sysselsetting. I denne sammenhengen må Norges Bank også ta hensyn til rentas virkning på valutakursen.

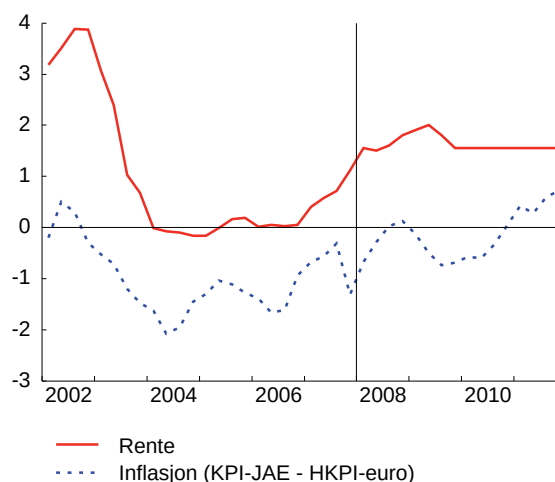
Siden juli 2005 har Norges Bank økt styringsrenta gradvis fra 1,75 prosent til 5,25 prosent i desember 2007. Pengemarkedsrenta har fulgt styringsrenta med et lite påslag. Dette påslaget har over tid ligget rundt ¼ prosentpoeng, men er noe høyere når renta forventes å øke. Siden sommeren 2007 har påslaget imidlertid vært vesentlig større på grunn av uroen i finansmarkedene. Midt i februar 2008 var pengemarkedsrenta 6,0 prosent. Vi venter at det ekstra påslaget som har fulgt finansuroen blir borte i løpet av året.

Inflasjonen målt ved konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var i september 2006 nede i 0,4 prosent. Prisveksten har deretter gradvis tatt seg opp, og i januar 2008 var 12-månedersveksten i KPI-JAE 1,9 prosent.

Den innenlandske kredittveksten målt ved 12-månedersveksten i publikums innenlandske bruttogjeld (K2) var 14,5 prosent i desember 2007. 12-månedersveksten har ligget over 14 prosent det siste halvannet året og viser ikke tegn til nedgang til tross for renteøkningene. Husholdningenes gjeldsvekst har derimot falt noe de siste 5 månedene, og 12-månedersveksten var i desember på 11,3 prosent. Dette er den laveste veksten i husholdningenes gjeld siden 2004.

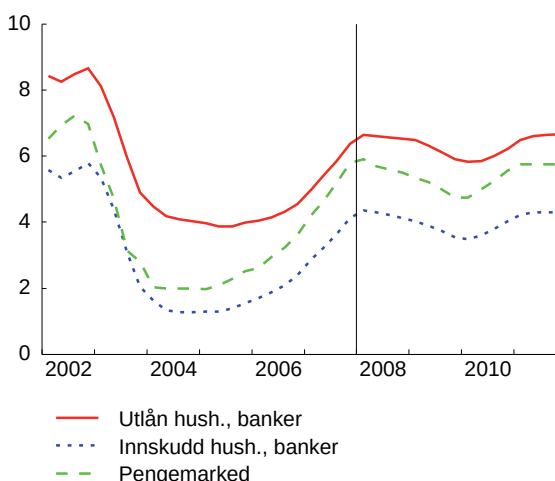
Den europeiske sentralbanken (ESB) økte styringsrenta med 0,25 prosentpoeng til 4,0 prosent i juni 2007. Pengemarkedsrenta i euroområdet lå i slutten av desember på rundt 4,8 prosent, mens den falt til 4,3 prosent i første halvdel av februar i år. Differansen mellom norsk pengemarkedsrente og pengemarkedsrenta

Figur 2.2. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom norske kroner og euro. Prosentpoeng

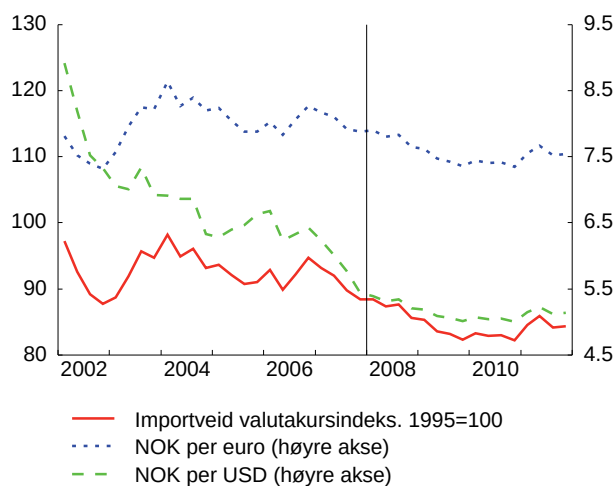
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

Temaboks 2.1. Hvilken rentebane vil gi 2,5 prosent inflasjon?

Norges Bank fikk i mars 2001 et nytt mandat for pengepolitikken. Det operative målet ble satt til en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 prosent, og pengepolitikken skal også bidra til å stabilisere utviklingen i kronekursen, produksjon og sysselsetting. Det er vanlig å knytte inflasjonsmålsettingen til veksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE). 2007 var det femte året på rad hvor veksten i KPI-JAE på årsbasis lå mer enn 1,0 prosentpoeng under dette målet. Ifølge våre makroøkonomiske prognoser kommer inflasjonen i 2008 vesentlig nærmere målet. I de neste to årene anslår vi imidlertid at inflasjonen igjen kommer en god del under 2,5 prosent. Dette mener vi er et rimelig forløp gitt den rentepolitikken vi tror Norges Bank vil føre. Sterkere kronekurs vil mer enn motvirke økte innenlandske inflasjonsimpulser.

Hvilken rentebane skal til for å bringe inflasjonen til målet i hele prognoseperioden? Med utgangspunkt i våre øvrige anslag (inklusive innretningen av finanspolitikken) finner vi at en rentebane som ligger opptil 1,5 prosentpoeng lavere enn det vi har antatt i prognoseberegningen, vil gi en inflasjon om lag på målet. Dette vil i så fall innebære en klar norsk rentenedgang gjennom i år og neste år, og at rentemarginen mot euro i gjennomsnitt blir 0,5 prosentpoeng i årene 2009 til 2011. Virkningen på inflasjonen går i første rekke gjennom kronekursen som følge av at krona blir betydelig svakere enn i prognosebanen. Mens krona i prognosebanen styrker seg kraftig, vil den alternative rentebanen innebære at kronekursen blir liggende svært nær nivået fra midten av februar 2008 ut beregningsperioden.

I prognosebanen ser vi for oss en betydelig reduksjon i aktivitetsveksten i Fastlands-Norge. Dette kan oppfattes som et ønsket forløp for å bringe norsk økonomi mer i konjunkturmessig balanse. Også i alternativberegningen, hvor rentepolitikken innrettes ensidig mot inflasjonsmåloppnåelse fra 2009, går aktivitetsveksten ned, men i langt mindre grad enn i prognosebanen. Arbeidsledigheten blir også liggende klart lavere enn i prognosebanen. Lønnsveksten øker, blant annet som følge av et strammere arbeidsmarked.

Virksomheter av inflasjonsmåloppnåelse fra og med 2009. Avvik fra referansebanen i prosent der annet ikke framgår

	2008	2009	2010	2011
Konsum i husholdninger mv.	0	0,9	2,1	1,9
Bruttoinvestering Fastlands-Norge	0	0,8	2,4	4,1
Eksport, trad varer	0,2	1,2	1,5	1,1
BNP Fastlands-Norge	0,1	0,9	1,6	1,6
AKU-ledighet (nivå)	0,0	-0,2	-0,4	-0,3
Lønn per normalårsverk	0,0	0,7	1,8	2,5
Importveid kronekurs (44 land)	0,8	5,9	7,5	4,1
Pengemarkedsrente (nivå)	-0,25	-1,25	-1,38	-0,75
Inflasjon, KPI-JAE (nivå)	0,1	1,0	0,9	-0,1

i euroområdet var dermed om lag 1,7 prosentpoeng i midten av februar.

Gjennom 2007 varierte verdien på en euro fra i underkant av 7,70 til 8,50 norske kroner, med om lag 8 som årsgjennomsnitt. I januar og første halvdel av februar 2008 har verdien på en euro ligget rundt 8 kroner. Den amerikanske dollaren falt betydelig i verdi i løpet av 2007 målt mot de fleste andre valutaer. Også den norske kronen styrket seg mot dollaren. Mens en dollar kostet nærmere 6,40 kroner i januar 2007, var verdien på en dollar falt til rundt 5,40 - 5,50 kroner i oktober 2007, og har siden holdt seg på om lag dette nivået. Målt med den importveide kronekursen, hvor vektene er basert på sammensetningen av norsk import, har den norske krona styrket seg med om lag 5 prosent fra utgangen av 2006 til januar i år.

I prognosene har vi lagt til grunn uendrede valutakurser mellom våre viktigste handelspartnere. På grunn av et høyere rentenivå i Norge vil imidlertid den norske krona styrke seg i verdi mot andre valutaer. På årsbasis anslår vi at krona styrker seg med 4 prosent i år og ytterligere 4 prosent neste år, målt ved den importveide kronekursen. Målt mot euro innebærer kronestyrkingen at kursen beveger seg gradvis ned til rundt 7,35, og at den deretter svekkes noe og når et årsgjennomsnitt på 7,40 i 2010 og 7,60 i 2011.

På grunn av internasjonal nedgangskonjunktur legger vi til grunn at renta reduseres i euroområdet. Pengemarkedsrenta i euroområdet antas å komme ned i 3,2 prosent i slutten av 2009 og første kvartal 2010. Deretter antar vi at styringsrenta settes gradvis opp igjen i tråd med bedre internasjonale konjunkturer og når dagens nivå i 2011. Med uendret rente i Norge ville rentenedgangen ute gitt en meget høy rentedifferanse mot for eksempel euroområdet, og det ville bidratt til en kraftig kronestyrking. For å hindre store negative konsekvenser på næringsstruktur og norsk økonomi for øvrig antar vi derfor at også Norges Bank reduserer styringsrenta. Vi legger til grunn at styringsrenta reduseres gradvis ned til 4,5 prosent høsten 2009, før den settes gradvis opp igjen i oppgangskonjunkturer fram til 2011. Pengemarkedsrenta antas å ligge ¼ prosentpoeng over styringsrenta fra midten av 2008. Dermed kommer pengemarkedsrenta ned til 4,75 ved årsskiftet 2009/2010, mens den stiger til 5,75 prosent i 2011. Pengemarkedsrenta vil dermed ligge 1,5 - 2 prosentpoeng over renta i euroområdet i hele prognoseperioden. En alternativ rentebane er beskrevet i temaboks 2.1.

I Økonomiske analyser 4/2007 har vi beregnet effekten av en isolert norsk rentendring på blant annet prisstigningen, BNP Fastlands-Norge og kronekursen. En økning i renta på ett prosentpoeng vil ifølge beregningene redusere inflasjonen med 1,1 prosentpoeng etter ett år, mens BNP reduseres med 1,0 prosent. Effekten på inflasjonen og BNP-veksten blir mindre etter hvert, mens effekten på BNP-nivået blir fordoblet etter tre år.

Virkningen på BNP går særlig gjennom husholdningenes tilpasning og konsekvensene av kronekursendringer, mens hele virkningen på inflasjonen går gjennom kronekursen. Norske kroner vil bli i overkant av 5 prosent mer verdt i hvert av de første tre årene etter renteøkningen.

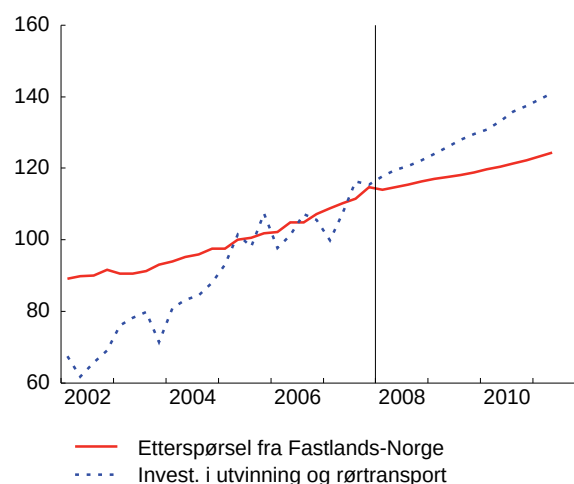
2.3. Oljeinvesteringene fortsetter å bidra til veksten i fastlandsøkonomien

2007 ble det femte året på rad hvor investeringsvolumet i utvinning og rørtransport økte. Etter å ha vokst relativt sterkt gjennom 2004 og 2005, avtok veksten noe gjennom 2006. De siste tallene fra KNR indikerer at volumveksten tiltok igjen, til nær 7 prosent økning fra 2006 til 2007. I hovedtrekk har investeringene i landanlegg og rørtransport falt klart gjennom 2007, mens investeringene i leting, produksjonsboring og plattformer tok seg kraftig opp. Investeringene i landanleggene falt sterkt fra 3. til 4. kvartal, ettersom anleggene tilknyttet feltene Ormen Lange og Snøhvit ble ferdigstilte. Investeringene i rørtransport har sunket mer eller mindre jevnt siden midten av 2005. Letingen har økt gjennom flere år, og økningen var markert fra 3. til 4. kvartal i fjor. Også investeringene i plattformer og boring har tatt seg klart opp gjennom så vel fjoråret som de foregående årene. Vi legger til grunn at investeringene vil fortsette å vokse med omtrent samme vekstrate i resten av prognoseperioden.

Oljeselskapenes vilje til å lete har i en periode vært høy, men har blitt begrenset av riggkapasiteten. Leteviljen har blitt stimulert av en forventet høy oljepris i lang tid framover og av at det fortsatt er lovende gjenstående letearealer. Funnraten i 2007 har vært forholdsvis høy, med mange små og mellomstore funn i nær tilknytning til eksisterende infrastruktur. Forekomstene på disse antas derfor å kunne hentes opp både billigere og raskere enn funn som gjøres i mindre modne områder. Vi forventer at letingen vil tilta ytterligere etter hvert som riggkapasiteten utvides. I vår prognose har vi lagt til grunn at dette får konsekvenser for investeringene i feltutbygging.

Også investeringene i felt i drift ventes å øke framover. Dette kan delvis begrunnes med at investeringer tilknyttet utvinning av haleproduksjonen på eksisterende felt er blitt lønnsomme med de senere års høye oljepriser. Også nye funn i nærheten av eksisterende felt ventes å bidra til å øke investeringer i tilknytning til eksisterende infrastruktur. Vega, Tyrihans, Gjøa, Goliat og Skarv/Idun er blant de største nye feltene som helt eller delvis forventes å bli bygd ut i løpet av prognoseperioden. Flere mindre feltutbygginger vil trolig også bli satt i gang. Med forholdsvis gode funnrater så langt, taler mye til fordel for at oppgangen i feltutbygging gjennom de siste to årene vil fortsette. På land forventer vi derimot en atskillig svakere utvikling. Nå som landanleggene i tilknytning til feltene Snøhvit og Ormen Lange i all vesentlighet er ferdigstilte, er det ingen tegn til nye landanlegg av betydning som kan forhindre et markant fall i landinvesteringene. Også investeringene i

Figur 2.5. Innenlandsk etterspørsel. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

tilknytning til rørtransport antas å falle ytterligere, men vil så kunne øke noe igjen utover i prognoseperioden.

Den forrige investeringstoppen fra 1998 ble passert allerede i 2007, og vi ser for oss at investeringene vil bli liggende over dette nivået i hele prognoseperioden. Den relative betydningen blir likevel mindre enn i 1998 – målt som andel av BNP Fastlands-Norge utgjorde investeringene i 1998 om lag 8 prosent, mot vel 6 prosent i år. Selv med et klart høyere investeringsnivå i 2011, vil andelen ventelig bli liggende godt under 7 prosent. Med synkende investeringer i landanlegg i perioden foran oss, vil importandelen i investeringene antakelig bli høyere enn den har vært de siste årene, slik at impulsene til fastlandsøkonomien blir relativt sett lavere. Utviklingen i oljeinvesteringene i prognosen vil anslagsvis bidra med 0,1 prosentpoeng av BNP Fastlands-Norges vekst i 2008, stigende til 0,2 prosentpoeng i både 2009, 2010 og 2011.

KNR-tallene viser at utvinningen av olje og gass ble drøye 5 prosent lavere i 2007 enn i året før. Korrigert for normale sesongvariasjoner, sank utvinningen klart gjennom første halvår, for så å ta seg opp utover i andre halvår. Dette skyldes primært økt gassutvinning i forbindelse med at den kommersielle driften av Snøhvit og Ormen Lange startet opp.

Vi legger til grunn at utvinningen av olje i inneværende år vil falle enda kraftigere enn i 2007, og at den deretter stabiliserer seg om lag på dette nivået gjennom resten av prognoseperioden. Gassutvinningen vil ventelig øke med omtrent 10 prosent årlig både i inneværende og neste år, for så å øke mer moderat gjennom 2010 og 2011. Disse anslagene innebærer at den samlede utvinningen antas å synke noe i 2008, for så å øke svakt fram til 2011. Gassutvinningen antas således å utgjøre en stadig større del av petroleumsutvinningen. Målt i verdi utgjorde gassens andel av den samlede petroleumsutvinningen noe under 22 prosent i 2005, og den vil trolig

Tabell 2.2. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2007-2010. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2007	Prognoser							
		2008			2009		2010		2011
		SSB	FIN	NB	SSB	NB	SSB	NB	SSB
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger mv.	6,4	3,9	3,5	3 1/2	3,2	2	3,2	2 1/4	3,8
Konsum i offentlig forvaltning	3,2	3,2	2,3	2 3/4	3,0	..	3,1	..	2,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	9,6	3,5	1,3	..	1,1	..	1,4	..	2,7
Utvinning og rørtransport ¹	6,6	7,6	0,0	7 1/2	6,3	7 1/2	6,4	7 1/2	5,0
Fastlands-Norge	9,2	2,6	1,8	3 1/4	-0,5	..	0,1	..	2,1
Næringer	13,2	6,0	4,0	..	0,5	..	-0,2	..	3,9
Bolig	6,3	-2,7	-1,8	..	-4,5	..	-0,5	..	2,1
Offentlig forvaltning	4,1	1,9	2,0	..	2,5	..	1,8	..	-2,8
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	6,1	3,5	2,9	3 1/4	2,5	2	2,6	2 1/4	3,2
Lagerendring ³	-1,3	0,0	..	..	0,0	..	0,0	..	0,0
Eksport	3,2	0,4	5,1	..	1,2	..	1,8	..	3,8
Råolje og naturgass	-2,4	-3,4	5,4	..	1,4	..	0,9	..	1,9
Tradisjonelle varer ⁴	9,0	4,8	4,3	4	0,9	..	2,9	..	6,2
Import	8,6	4,7	3,8	4 3/4	3,8	..	3,4	..	4,5
Tradisjonelle varer	8,2	5,2	3,3	..	3,1	..	3,7	..	5,5
Bruttonasjonalprodukt	3,5	1,8	3,1	3 3/4	1,6	1 3/4	2,1	1 3/4	3,0
Fastlands-Norge	6,0	2,8	2,8	2 3/4	1,5	1 3/4	2,3	2	3,3
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	3,8	1,3	1,0	1 1/4	1,0	1/4	0,6	0	1,1
Arbeidsledighetsrate (nivå)	2,5	2,7	2 1/2	2 1/2	2,8	3	3,1	3 1/2	3,0
Priser og lønninger									
Lønn per normalårsverk	5,6	6,0	5	5 3/4	4,7	5 1/4	4,3	5	5,2
Konsumprisindeksen (KPI)	0,8	3,5	2 1/2	3 1/4	1,5	2 1/4	1,6	2 1/2	2,6
KPI-JAE ⁵	1,4	2,2	2	1 3/4	1,5	2 1/4	1,6	2 1/2	2,5
Eksportpris tradisjonelle varer	2,4	-6,3	-2,0	..	-3,5	..	4,2	..	7,1
Importpris tradisjonelle varer	3,5	-3,9	-1,5	..	-2,4	..	1,9	..	3,1
Boligpris ⁶	12,3	2,9	..	..	0,2	..	0,3	..	4,8
Utenriksøkonomi									
Driftsbalansen, mrd. kroner	390,6	406,2	263,2	..	343,5	..	350,9	..	415,2
Driftsbalansen i prosent av BNP	17,0	16,6	11,4	..	13,9	..	13,6	..	14,9
MEMO:									
Husholdningenes sparerate (nivå)	-1,2	1,0	1/2	..	2,0	..	3,0	..	2,2
Pengemarkedsrente (nivå)	5,0	5,7	5,9	5 1/2	5,1	5 1/2	5,1	5 1/4	5,8
Utlånsrente, banker (nivå) ⁷	5,7 ¹⁰	6,6	..	..	6,2	..	6,0	..	6,6
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	423	444	360	..	382	..	397	..	440
Eksportmarkedsindikator	7,6	4,1	..	..	2,2	..	5,1	..	8,5
Importveid kronekurs (44 land) ⁹	-1,7	-3,9	-0,3	-2 1/2	-4,2	1 1/2	-0,9	1 1/2	2,3

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonell eksport, som også inkluderer en del tjenester.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Selveier.⁷ Husholdningenes lånerente i private finansinstitusjoner. Gjennomsnitt for året.⁸ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁹ Positivt tall innebærer svekket krone.¹⁰ Anslag

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld.nr. 1 (2007-2008), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 3/2007 (NB).

øke til vel 36 prosent allerede i 2009, for så å holde seg nær dette nivået ut prognoseperioden.

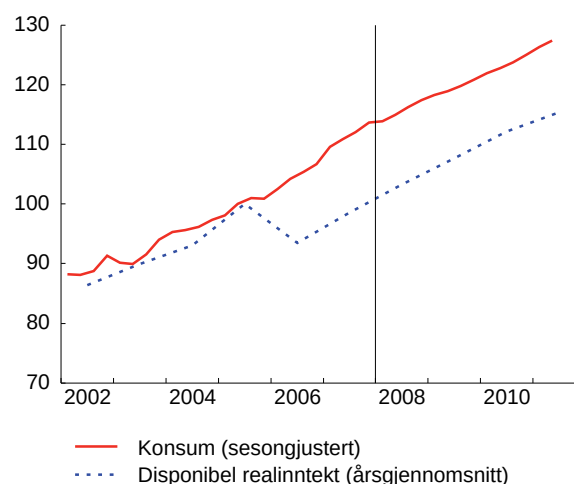
2.4. Avdempet konsumvekst

Ifølge nye nasjonalregnskapstall økte disponibel realinntekt i husholdninger og ideelle organisasjoner med 5,5 prosent i 2007. Svært lav prisvekst sammen med kraftig konjunkturoppgang er de bakenforliggende årsakene. Husholdningenes lønnsinntekter ga det klart største bidraget til inntektsveksten i fjor, med høy vekst i både reallønn og antall sysselsatte. Til tross for reduserte utbetalinger av arbeidsledighetsstrygd var økningen i utbetalinger av pensjoner og sykepenger så sterk at offentlige stønader også ga et solid bidrag til veksten i disponibel realinntekt. Netto formuesutgifter bidro imidlertid negativt til inntektsveksten i 2007. Bak denne utviklingen ligger økte renter kombinert med sterkere vekst i husholdningenes gjeld enn i rentebærende fordringer. Som følge av økte inntekter og ingen vesentlige reelle skatteendringer trakk skatteutgiftene veksten i disponible realinntekter ned i fjor. Vekstbidraget fra næringsinntekter var relativt beskjedent.

Ifølge de siste KNR-tallene økte konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner med hele 6,4 prosent i 2007. Vi må tilbake til 1985 for å finne høyere konsumvekst. Den høye veksten i fjor har først og fremst sammenheng med sterk vekst i varekonsumet. En kraftig økning i kjøpene av egne transportmidler, som en følge av omleggingen av avgiftene ved årsskiftet mellom 2006 og 2007, ga et vesentlig bidrag til den totale konsumveksten. Konsumutviklingen i fjor må ses på bakgrunn av høy underliggende inntektsvekst gjennom mange år. Spareraten – det vil si sparing regnet som andel av disponibel inntekt – sank til et meget lavt nivå på -1,2 prosent i 2007. Det innebærer at husholdningene for første gang siden 1988 konsumerte mer enn sine inntekter i fjor. Dersom vi regner kjøpene av varige konsumgoder, herunder bilkjøpene, som investering og ikke som konsum, får vi imidlertid en korrigert spare-rate på 2,7 prosent i 2007.

Veksten i husholdningenes disponible realinntekter anslås å bli nær 5 prosent i 2008 og noe over 3,5 prosent som årlig gjennomsnitt ut prognoseperioden. Denne utviklingen kommer som følge av fortsatt sterk vekst i husholdningenes lønnsinntekter, men også i næringsinntekter og offentlige stønader, i all hovedsak alderspensjon fra Folketrygden. Høyere konsumprisvekst demper imidlertid realveksten i husholdningenes inntekter. Samtidig vil husholdningene øke sin gjeld i forhold til sine rentebærende fordringer (eksklusive forsikringskrav) gjennom prognoseperioden. Sammen med en renteoppgang vil det slå ut i en svak utvikling i netto renteinntekter, noe som trekker veksten i disponibel inntekt ned. Realrenta (etter skatt) antas å bli om lag 1 ¼ prosent i 2008, klart lavere enn i 2007, for så å stige til 2,5 prosent som årlig gjennomsnitt i perioden 2009-2011. Den inntekts- og renteutviklingen som her legges til grunn gir en vekst i konsumet på om lag 4 prosent i 2008 og rundt 3,5 prosent årlig de neste tre

Figur 2.6. Inntekt og konsum i husholdninger mv. Volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.3. Husholdningenes disponible realinntekter. Prosentvis vekst fra året før

	2007	2008	2009	2010	2011
Totalt	5,5	4,8	4,2	4,2	2,8
Eksklusive aksjeutbytte	4,8	2,9	3,9	3,2	2,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

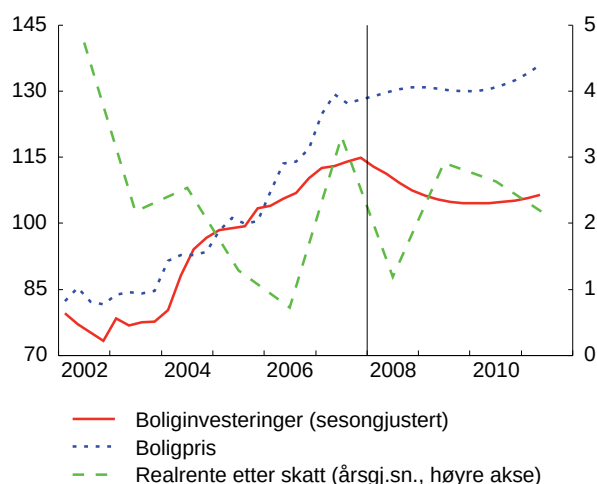
årene. Våre prognoser innebærer altså fortsatt høy konsumvekst, om enn i et mer moderat tempo enn i 2007.

Spareraten ventes å stige fra et nivå på -1,2 prosent i fjor til vel 2 prosent i 2011. Det økende nivået på sparingen gjennom prognoseperioden løper sammen med en positiv utvikling i husholdningenes nettofinansinvesteringer, som stiger fra et nivå på -80 milliarder kroner i 2007. Målt i løpende priser vil husholdningene øke sine nettofinansinvesteringer med om lag 37 milliarder kroner i løpet av prognoseperioden. Husholdningene vil ifølge våre prognoser fortsatt vri deler av sin formue vekk fra finanskapital over til boligkapital, noe som gjenspeiles i at boliginvesteringene ventes å holde seg på et høyt nivå framover.

2.5. Boliginvesteringene bremser opp

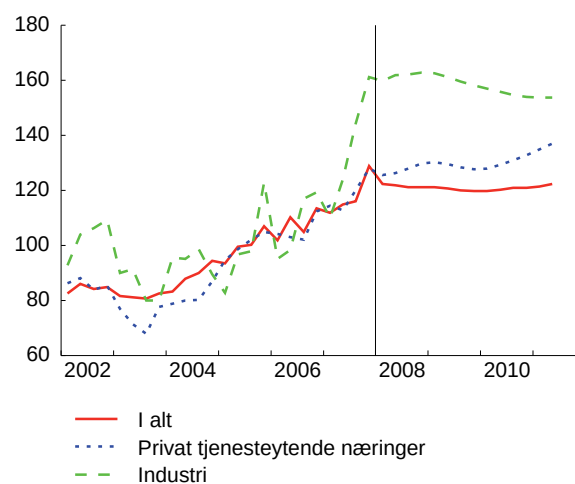
Ifølge de siste tallene fra nasjonalregnskapet økte boliginvesteringene med 6,3 prosent i 2007, mot 6,6 prosent året før. Til sammenligning var veksten 16,3 prosent i 2004 og 10,8 prosent i 2005. Den sterke veksten i boliginvesteringene siden slutten av 2003, som har vært drevet av sterk realinntektsvekst, lavere realrenter og høy realprisvekst på boliger i annenhåndsmarkedet, er således klart avdempet. Statistikk over igangsetting av nye boliger, målt ved både antall boliger og bruksareal, viser at det nå er en nedadgående trend i byggeaktiviteten. Det ble ifølge foreløpige tall igangsatt bygging av 32 402 nye boliger i løpet av 2007, en nedgang på 1,1 prosent sammenlignet med året før. I desember ble det igangsatt 1 982 nye boliger, hele 45,8 prosent færre enn i desember 2006. En tilsvarende utvikling finner vi igjen i bruksarealet på bygg satt i gang.

Figur 2.7. Boligmarkedet. Venstre akse indekser, 2005=100, høyre akse prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.8. Investeringer i Fastlands-Norge. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Det meget høye nivået på boligkapitalen og nedgangen i byggeaktivitet gjennom 2007 peker i retning av en klar oppbremsing av boliginvesteringene framover. Utsikter til fortsatt høy vekst i disponibel realinntekt og moderate realrenter tilsier likevel at boliginvesteringene vil holde seg på et høyt nivå. Vi venter nå at boliginvesteringene vil gå noe ned i 2008 og i de neste to årene for deretter å ta seg noe opp igjen i 2011. Realprisveksten på boliger i annenhåndsmarkedet ligger an til å avta fra om lag 11,5 prosent i 2007 til så vidt under nullvekst gjennom prognoseperioden.

2.6. Fortsatt høye investeringer

Fra 2003 til 2007 har investeringene i fastlandsnæringene økt med nær 60 prosent. Fra 2006 til 2007 steg de med 13,2 prosent. Investeringene i fastlandsnæringene økte gjennom 2007, og de sesongjusterte KNR-tallene viser en økning på 4,2 prosent fra 3. til 4. kvartal. Investeringene i industri og bergverk økte med nær 12 prosent fra 3. til 4. kvartal, og som årgjennomsnitt var veksten på hele 23,4 prosent. Innenfor tjenester var det ifølge de sesongjusterte tallene en investeringsøkning på 6,6 prosent fra 3. til 4. kvartal.

SSBs siste investeringstelling fra desember 2007 tyder på at investeringsveksten i industrien fortsetter i 2008. I våre prognoser har vi lagt til grunn en økning på 20 prosent i år. Dette er noe høyere enn det den siste investeringstelingen indikerer, men innebærer likevel en nedgang i investeringsveksten fra 2007. Fra 2009 og ut prognoseperioden faller investeringene noe, men på grunn av den høye investeringsveksten i perioden 2003-2008 innebærer dette at investeringene fortsatt vil ligge på et høyt nivå. Etter å ha vokst med over 40 prosent i løpet av de to siste årene, antar vi at investeringene i kraftforsyning bare øker med om lag 4 prosent i år. Vi legger videre til grunn at investeringene i denne sektoren vil holde seg på dette nivået ut prognoseperioden.

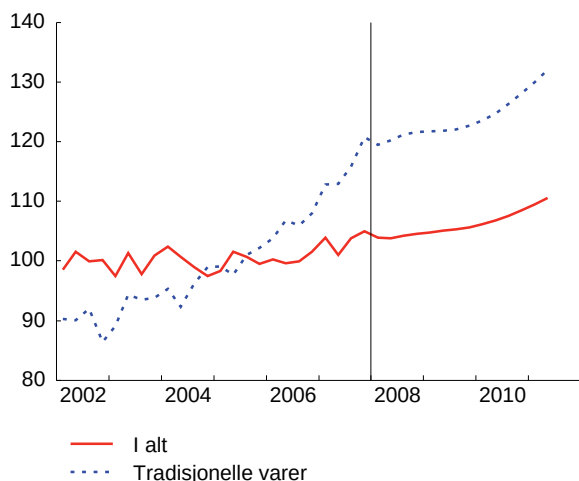
Sterk investeringsvekst gjennom hele konjunkturoppgangen har medført at kapitalbeholdningen i private tjenesteytende fastlandsnæringer har økt med over 15 prosent i løpet av fire år. Dette høye nivået på kapitalbeholdningen, sammen med svakere konjunkturer, bidrar til at investeringene i disse sektorene ventes å vokse langt mer moderat framover enn fjorårets vekst på i overkant av 13 prosent. For fastlandsnæringene samlet anslår vi en investeringsvekst på om lag 6 prosent i år, og at investeringene øker svakt videre utover prognoseperioden i takt med en mer dempet vekst i produksjonen. Også noe høyere realrente vil bidra til å dempe veksten i investeringene.

2.7. Svakere eksportvekst

Høy etterspørsel hos våre handelspartnere bidro til at eksporten av tradisjonelle varer steg med hele 9 prosent i 2007. Det er en klar økning i forhold til 2006, da eksporten steg med 6,2 prosent. Sesongjusterte KNR-tall viser at veksten var sterkst i 1. kvartal og 4. kvartal. Veksten var henholdsvis 4,5 og 4,3 prosent i disse kvartalene. Det største vekstbidraget kan tilskrives verkstedsprodukter, som steg med 14,2 prosent fra 2006. Dette er likevel en lavere vekst enn i 2006, da eksporten av verkstedsprodukter økte med 15,9 prosent. Spesielt var veksten sterk i 4. kvartal 2007, med en kvartalsvis vekst på 11,2 prosent, sesongjustert. Samlet eksport steg klart mindre enn tradisjonell eksport i 2007. Årsaken er en nedgang i eksporten av råolje og naturgass på 2,4 prosent. En økning i eksporten av tjenester på 7,3 prosent dempet utslaget.

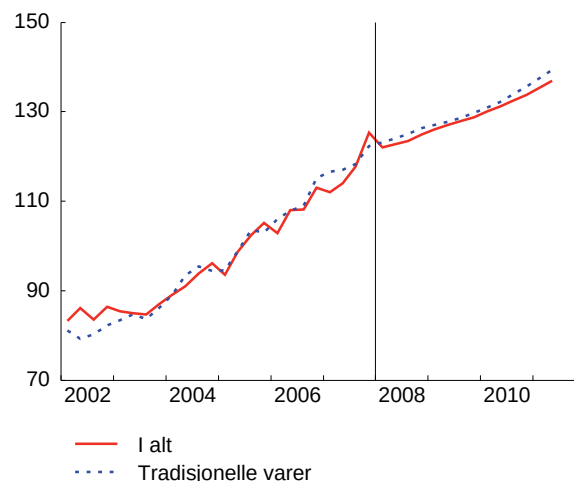
Prisene på tradisjonelle eksportvarer steg med 2,4 prosent fra 2006 til 2007. Dette representerer en klar nedgang fra 2006, da prisene steg med 11,4 prosent. Prisene på metaller steg klart også i 2007, men langt mindre enn i 2006. Metallprisene har imidlertid gått ned siden 2. kvartal. Prisveksten på olje og naturgass var 2,4 prosent, som innebærer at prisene har holdt seg på et rekordhøyt nivå gjennom 2007.

Figur 2.9. Eksport. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.10. Import. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vi legger til grunn en betydelig avdemping i etterspørselsveksten hos våre viktigste handelspartnere gjennom de to neste årene. Dette vil, sammen med en svekket kostnadsmessig konkurranseevne og betydelig lavere krafteksport, bidra til at eksporten av tradisjonelle varer vokser med knappe 5 prosent i år og om lag 1 prosent i 2009. Den klare nedgangen i 2009 skyldes at det tar tid før nedgangen i markedsveksten og de økte kostnadene får gjennomslag på norsk eksport. I 2010 og 2011 legger vi til grunn at veksten i internasjonal økonomi igjen vil tilta. Dermed kommer eksportveksten av tradisjonelle varer opp i omtrent 6 prosent i slutten av prognoseperioden.

Eksporten av olje og naturgass ventes å gå ned også i 2008, for deretter å øke svakt de neste årene. Eksportveksten av tjenester antas å bli om lag som for tradisjonelle varer. Samlet eksport vil således øke svakt i år. Deretter venter vi at veksten gradvis tiltar de neste årene.

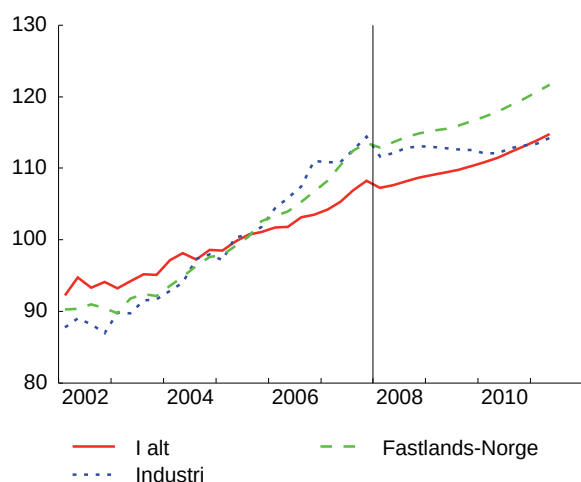
2.8. Redusert importvekst

I følge de siste KNR-tallene vokste importvolumet med 8,6 prosent i 2007. Dette er det fjerde året på rad med årlig vekstrate på over 8 prosent, og viser at vi befinner oss i en sterk og langvarig konjunkturoppgang med et høyt trykk på etterspørselen. Veksten i tradisjonell vareimport har hovedsakelig fulgt det samme forløpet, med vekstrater godt over 7 prosent i samme periode. Import av verkstedprodukter, klær og skotøy samt personbiler vokste klart i 2007. Tjenesteimporten har derimot svingt mer – de siste to årene har importen av tjenester vokst drøyt 5 prosent årlig, mens veksten i 2005 var over 10 prosent. I følge de siste regnskaps-tallene var veksten fra 3. til 4. kvartal høy både for den tradisjonelle vareimporten og for tjenesteimporten, som vokste med henholdsvis 3,5 og 7,2 prosent sesongjustert. Til sammen utgjør disse gruppene over 95 prosent av samlet import, som dermed økte med 6,3 prosent i siste kvartal. Det er den sterkeste

sesongjusterte kvartalsveksten vi har målt i løpet av denne konjunkturoppgangen.

Sammenlignet med året før steg importprisene samlet med 3,1 prosent i 2007. Dette er på linje med veksten i 2006, til tross for at vi har registrert en moderat sesongjustert prisnedgang i fjorårets to siste kvartaler. Prisene på tradisjonell vareimport økte 3,5 prosent i løpet av 2007, godt drevet av prisutviklingen innen næringsmiddelimporten, i driftsutgiftene for skipsfart og spesielt innen metallimporten. Vi importerer en god del metaller, men siden vi eksporterer forholdsvis mye mer, har metallprisene større effekt på verdien av eksport enn på verdien av import. Prisene på klær og skotøy falt i fjorårets siste halvår, og ga en årsvekst på moderate 0,3 prosent. Prisnedgangen bidrar trolig til å forklare en del av importøkningen i volum for disse ferdigvarene. Tjenesteprisene gikk opp 2,9 prosent i løpet av 2007.

Oljeinvesteringene har et høyt importinnhold (se temaboks 2.5 på side 31), og den markerte veksten i denne aktiviteten har gitt positive vekstimpulser siden 2003. Vi legger til grunn at oljeinvesteringene fortsetter å vokse også i årene framover. Investeringene vil i tiltakende grad realiseres innen offshore, noe som legger større beslag på utenlandske ressurser enn investeringene på land. Derfor vil impulsene mot import fra oljeaktiviteten være betydelige også i årene framover. Vi venter i tillegg en økning i flyinvesteringer utover i prognoseperioden. En sterkere kronekurs vil dessuten føre til en vridning av konsumet mot billigere, importerte varer. Det er likevel effekten av en lavere etterspørsel som dominerer importutviklingen framover. Vi anslår at etterspørselen fra Fastlands-Norge faller fra årets vekstrate på drøye 6 prosent og ned til vekstrater rundt 3 prosent årlig framover. Dette bidrar til en markant nedgang også i importveksten. Vi antar dessuten at sammensetningen av etterspørselen endrer seg. Selv om oljeinvesteringene fortsetter å vokse, vil det samlede investeringsnivået utgjøre en mindre andel

Figur 2.11. **Bruttonasjonalprodukt. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100**

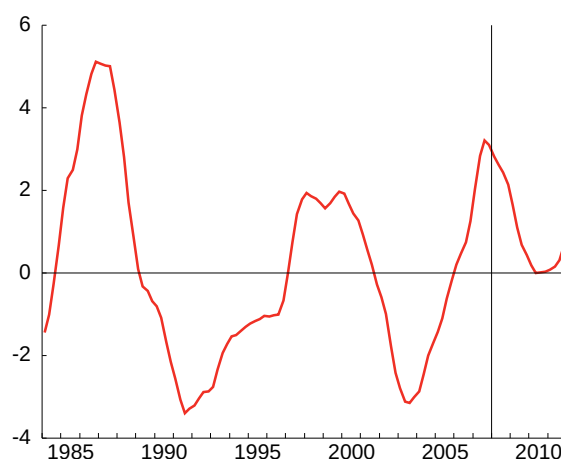
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

av etterspørselen, og dermed trekke importveksten ned. Konsumet fortsetter også å vokse i et mer moderat tempo enn de siste fire årene. Importen totalt ventes å øke med i underkant av 5 prosent i 2008 og i underkant av 4 prosent i 2009. Vi ser altså for oss en halvering av veksttakten framover. Videre antar vi at importveksten avtar ytterligere i 2010 for deretter å ta seg noe opp i 2011 i tråd med vårt konjunkturbilde.

Vi legger til grunn at det skal overleveres en ny fregatt årlig frem til 2010, slik at virkningen på importveksten er nøytral i disse årene. I 2011 vil dette bidra til å trekke samlet import ned. Vi vil altså i perioden fram mot 2011 ikke være i nærheten av de vekstratene som vi har vært vitne til i de seneste årene.

2.9. Mer moderat BNP-vekst

Foreløpige tall for 2007 viser at samlet BNP økte med 3,5 prosent fra 2006. For fastlandsøkonomien var veksten hele 6 prosent, den høyeste veksten som er registrert siden 1971. Veksttakten i økonomien har vært særlig høy fra og med andre halvår 2006. KNR-tallene viser noe lavere vekst i 4. kvartal i fjor sammenliknet med de foregående kvartalene, men disse tallene er mer usikre enn tall bakover i tid. Veksten i fastlandsøkonomien har vært bredt basert med høy vekst i både konsum, investeringer og eksport. Tall for bruttoproduktene etter næring viser høy vekst i primærnæringer, industri, bygg- og anlegg, varehandel og privat tjenesteproduksjon forøvrig. Det finnes noen næringer i fastlandsøkonomien, slik som treforedling og tekoindustri, hvor produksjonen falt i 2007, men de hører til unntakene. Bruttoproduktet i offentlig forvaltning økte mer moderat. Petroleumsutvinningen ble klart redusert i 2007. Sammen med svak vekst i bruttoproduktet i utenriks sjøfart førte det til at samlet BNP-vekst var klart lavere enn veksten i fastlandsøkonomien. Variasjon i produksjon og distribusjon av elektrisk kraft fra 2005 til 2007 gjør at veksten i BNP Fastlands-Norge var vel to tideler lavere i 2006 og tilsvarende høyere i 2007

Figur 2.12. **BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

sammenliknet med en situasjon med uendret kraftproduksjon i de to årene.

Vi regner med at den økonomiske veksten vil bli mer moderat i kvartalene framover. Omslaget i veksten vil særlig gjøre seg gjeldende for husholdningenes konsum, som har vokst mye gjennom hele 2007. Sparingen har nå kommet ned på et lavt nivå samtidig som rentene har økt klart gjennom 2007, noe som tilsier lavere konsumvekst framover. Boliginvesteringene har vokst beskjedent gjennom 2007, men overhenget fra 2006 var stort og årsvekstraten var likevel høy. Dempet vekst i etterspørselen fra husholdningene vil merkes gjennom svakere utvikling i omsetningen i varehandelen og i bygge- og anleggssektoren med en nedgang i boligbyggingen i 2008.

En annen hovedkomponent av samlet anvendelse som vi regner med vil vokse beskjedent framover er eksporten. En klar avmatning av veksten i verdensøkonomien vil påvirke markedsutsiktene for mange næringer i norsk økonomi og ikke bare for industrien. Det konkurranseutsatte næringslivet vil ikke bare bli negativt påvirket av lavere vekst i verdensøkonomien. Den relativt sterke kostnadsveksten i Norge sammen med en sterkere kronekurs gjør at konkurranseevnen vil svekkes og foretakene vil antakelig tape markedsandeler både i utlandet og på det norske markedet. Som følge av dette vil veksten i industriproduksjonen dempes merkbart i 2008 og årene deretter. Vi regner imidlertid ikke med et tilbakeslag som fører til noen vesentlig nedgang i industriproduksjonen. Fortsatt vekst i oljeinvesteringene vil isolert sett bidra til å holde aktiviteten i industrien godt oppe, men vi tror ikke økningen i oljeinvesteringene blir stor nok til å motvirke effekten av et internasjonalt tilbakeslag og tapet av markedsandeler. Det samme kan man si om utviklingen innenfor deler av privat tjenesteytende virksomhet som påvirkes negativt av svakere vekst i utlandet, men positivt av veksten i oljeinvesteringene. Denne delen av økonomien vil bli påvirket av

lavere konsumvekst framover. Vi regner derfor med at veksten vil dempes betydelig også i privat tjenesteyting.

Vi anslår at veksten i fastlandsøkonomien blir knapt 3 prosent i 2008, noe som bare er en liten nedjustering av anslaget fra forrige konjunkturoversikt. Nedjusterte anslag for olje- og gassutvinningen i 2008 gjør at vi nå ikke lenger tror at BNP i alt vil vokse mer enn BNP i fastlandsøkonomien i 2008, men snarere at BNP-veksten kan bli under 2 prosent i år. Dette er en klar nedjustering av vekstanslaget gitt for ett kvartal siden.

I 2009 vil norsk økonomi for alvor merke den internasjonale konjunkturedgangen. Ifølge våre anslag vil veksten i eksporten av tradisjonelle varer stoppe opp og kanskje til og med falle i noen kvartaler. Også eksporten av tjenester vil falle, mens olje- og gasseksporten kan ta seg litt opp. Sammen med en avdempning av veksten i investeringene i fastlandsøkonomien vil BNP-veksten komme ned mot halvannen prosent. Dette er klart lavere enn trendveksten i økonomien. Dersom våre anslag skulle slå til, er veksten likevel relativt høy til å være i en nedgangskonjunktur.

Med en mer dempet vekst i fastlandsøkonomien framover vil etter hvert også investeringsveksten avta. Det gjør at veksten i bygge- og anleggsvirksomheten blir moderat. Siden vi anslår at økonomien ikke vil gå inn i en klar lavkonjunktur, får vi ingen nedgang i byggevirksomheten. Riktignok vil boligbyggingen falle litt, men noe kraftig tilbakeslag ser vi ikke for oss. Verktedsindustrien, som både rammes av svakere konjunkturer ute og svak vekst i investeringene, vil imidlertid kunne oppleve produksjonsfall framover.

Mot slutten av 2009 antar vi at den internasjonale konjunkturedgangen dempes og gjennom 2010 snur til oppgang. Da vil industri og annet eksportrettet næringsliv nyte godt av bedre markedsforhold. Til tross for dette anslår vi at industriproduksjonen ikke vil øke særlig mye. Det henger sammen med tapet av markedsandeler. Således øker markedsveksten betydelig mer i 2010 og 2011 enn eksporten av tradisjonelle varer. Det samme gjelder for eksporten av tjenester utenom utenriks sjøfart. Dette bidrar til at veksten i fastlandsøkonomien ikke tar seg mer opp. Likevel øker veksttakten noe fra 2009 til 2010 ettersom konsumveksten anslås å ville gi ganske stabile vekstimpulser i hele perioden 2008-2011. I 2010 anslår vi nå at veksten først kommer opp på nivå med trendveksten i økonomien mot slutten av året slik at konjunkturbunnen nås rundt årsskiftet 2010/2011.

Med en viss økning i BNP-veksten vil investeringene igjen kunne begynne å øke noe samtidig som eksportveksten tar seg ytterligere opp. Vi regner med at pengepolitikken strammes til i løpet av oppgangen, noe som demper konsum- og investeringsveksten. Det bidrar til at oppgangen i 2011 blir moderat og veksten i BNP Fastlands-Norge anslås til å bli vel 3 prosent.

Temaboks 2.2. Realøkonomiske effekter av et kraftig børsfall

Aksjekursene har i mange land falt med mer enn 10 prosent siden årsskiftet, og med hele 20 prosent siden toppen i fjor sommer. I Norge har kursfallet på Oslo Børs vært på nær 20 prosent siden nyttår, etter en større oppgangsperiode siden 2003. Et slikt fall kan ha realøkonomiske konsekvenser. En kan skille mellom direkte formueseffekter og indirekte virkninger via forventningsdannelsen hos aktørene i økonomien. Det har vært sagt at aksjemarkedet predikerer ni av fire resesjoner. Det kan være flere årsaker til at aksjekursene faller, men det kan like fullt også være en indikasjon på at et konjunkturomslag er på vei.

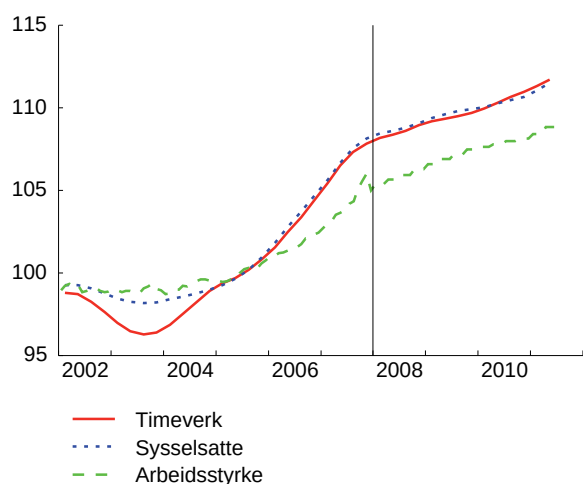
For det første responderer aksjekursene på endringer i realøkonomiske forhold. For det andre kan aksjekursendringer i seg selv påvirke realøkonomien siden de påvirker husholdningers formue og verdien av institusjoners porteføljer, bedrifters verdsetting og deres mulighet for å hente inn ny kapital. I tillegg vil aktørenes forventninger bli påvirket. Årsakssammenhengene mellom realøkonomien og finansielle markeder går altså i begge retninger. Det som i høst begynte med en koraksjon i et segment av det amerikanske boligmarkedet, forplantet seg til resten av verden gjennom internasjonale finansmarkeder og vil ventelig ha realøkonomiske konsekvenser i mange land.

I Norge er husholdningenes formue stort sett bundet opp i bolig og i liten grad i aksjer. Dette betyr at formueseffekten av et aksjekursfall vil være heller svak. Det at husholdningene i liten grad investerer i aksjemarkedet vil dessuten bety at deres bevissthet knyttet til hva som skjer i aksjemarkedet er relativt lav. Husholdningene vil derfor trolig i liten grad påvirkes av et fall i aksjemarkedet i seg selv.

En internasjonal børsnedgang vil også kunne føre til en forringing av verdien av Statens Pensjonsfond - Utland. I prinsippet vil således et børsfall kunne påvirke finanspolitikken, men retningslinjene er klare på at tilpasningen ved særskilte store endringer i fondskapitalen fordeles over flere år.

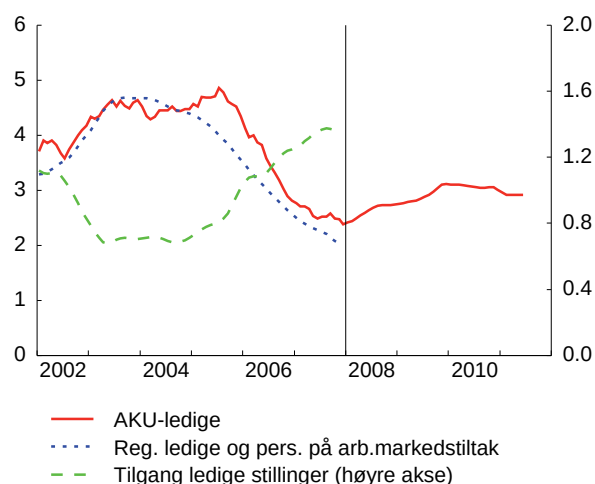
Alt i alt vil derfor den direkte effekten av et aksjekursfall trolig være relativt beskjeden for norsk økonomi. I mange andre land kan derimot dette forholde seg annerledes. Via internasjonal smitte vil internasjonal børsuro derfor likevel kunne ha betydelige konsekvenser for norsk økonomi.

Figur 2.13. **Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk.**
Sesongjusterte og glattede indekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.14. **Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger.**
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeidsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

2.10. Stort press i arbeidsmarkedet

Gjennom 2006 og 2007 har sysselsettingen økt markert. Fra 2005 til 2007 økte sysselsettingen med 173 000 personer, en vekst på hele 7,4 prosent. I både 2006 og 2007 var årsveksten i sysselsettingen høyere enn det som er registrert på mer enn 40 år. I oppgavekonjunkturerne på 1970, -80, og -90 tallet var veksten på det meste om lag 60 000 personer.

Veksten i sysselsettingen skriver seg i hovedsak fra offentlig forvaltning, private tjenesteytende næringer og bygge- og anleggsvirksomhet. Også i industrien har sysselsettingen økt de siste årene, etter nedgang i hvert av årene i perioden 1998-2004.

Etter utvidelsen av EU med nye medlemsland fra Øst-Europa 1. mai 2004 har arbeidsinnvandringen til Norge økt kraftig. Ved slutten av 2007 var det utstedt nær 80 000 gyldige arbeidstillatelser fra Utlendingsdirektoratet. Ved utgangen av 2003 var det til sammenlikning under 20 000 gyldige arbeidstillatelser. I tillegg har det vært en rekordhøy vekst i antall innvandrere som har bosatt seg i Norge. Statistisk sentralbyrå har beregnet at folketilveksten for 2007 var på 55 700 personer, eller 1,2 prosent, hvorav $\frac{2}{3}$ skyldes innflyttingsoverskudd.

Veksten i arbeidsinnvandringen har bidratt til å øke arbeidsstyrken markert. I tillegg har bedringen i arbeidsmarkedet også økt yrkesdeltakelsen blant nordmenn. I 2006 og 2007 steg arbeidsstyrken ifølge AKU med henholdsvis 39 000 og 60 000 personer, og fra 4. kvartal 2006 til 4. kvartal 2007 økte arbeidsstyrken med hele 88 000 personer. Økningen kom særlig blant de mellom 15-24 år og 40-64 år, og var jevnt fordelt blant kvinner og menn. Siden en stor overvekt av innvandrerne er menn, tyder det økte arbeidstilbudet blant kvinner på at yrkesdeltakelsen har økt spesielt mye blant norske kvinner.

Til tross for økningen i arbeidsstyrken ble arbeidsmarkedet betydelig strammere gjennom 2006 og inn i 2007. AKU publiserer sesongjusterte tall som tre måneders glidende gjennomsnitt, og i perioden november 2006-januar 2007 var den sesongjusterte ledigheten kommet ned i 2,7 prosent, mot 4,3 prosent ett år tidligere. Deretter har nedgangen i ledighetsraten flatet ut og har siden mai 2007 ligget stabilt på 2,5 prosent, noe som også ble årsgjennomsnittet for 2007. Antall registrerte ledige hos Arbeids- og velferdsetaten har i hovedsak fulgt den samme utviklingen, men nedgangen her har fortsatt også gjennom 2007. Ved utgangen av januar 2008 var knapt 44 700 personer helt ledige, 11 200 færre enn et år tidligere. Dette utgjorde 1,8 prosent av arbeidsstyrken.

At AKU-ledigheten har flatet ut samtidig som sysselsetningsveksten har tiltatt, antyder at ledigheten vanskelig lar seg bringe lenger ned og at det er et betydelig press i arbeidsmarkedet. En viss ledighet må man regne med. Det er dekkende å si at vi nå har full sysselsetting. Presset i arbeidsmarkedet illustreres også ved at antall ledige stillinger annonsert i media eller meldt til Arbeids- og velferdsetaten har blitt doblet fra 2004 til 2007. Videre svarte 18 prosent av de spurte industrilederne ifølge konjunkturbarometeret i SSB at tilgangen på arbeidskraft var en begrensende faktor i produksjonen i 4. kvartal 2007. To år tidligere svarte 8 prosent det samme. Veksten i arbeidsinnvandringen har trolig bidratt til å dempe presset i arbeidsmarkedet, men det er likevel sannsynlig at det nå er mangel på flere typer arbeidskraft.

Nedgangskonjunkturer vi ser for oss de kommende årene vil trolig påvirke næringsstrukturen. Mens oppgangen i norsk økonomi siden 2003 har vært bredt basert, blir nedgangen langt mer markert for enkelte av industrinæringene. Lønnsomheten i den delen av konkurranseutsatt næringsliv som konkurrerer med bedrifter

i utlandet vil ifølge våre prognoser bli påvirket negativt gjennom flere kanaler i tiden framover. For det første vil lønnsveksten øke kostnadene, for det andre vil kronestykingen redusere konkurranseevnen ytterligere, for det tredje vil den internasjonale konjunkturedgangen bremse etterspørselsveksten i eksportmarkedene og for det fjerde vil prisene på eksportproduktene falle betraktelig. Den innenlandske etterspørselsveksten vil derimot holde seg godt oppe, noe de tjenesteytende næringer vil nyte særlig godt av. Vi regner også med at offentlig sektor vil fortsette å vokse. Både økte behov og muligheter taler for det.

Fra 2007 til 2011 vil sysselsettingen samlet sett øke med over 100 000 personer i våre prognoser. Sysselsettingsveksten er relativt jevnt fordelt blant de private og offentlige tjenestenæringene. Industriyssselsettingen reduseres imidlertid med nesten 10 000 personer i perioden. Trolig vil også veksten i arbeidsinnvandringen flate ut, siden både lønningene og jobbmulighetene har bedret seg i mange av landene i Øst-Europa. Likevel regner vi med at ledigheten øker noe gjennom 2008, 2009 og 2010. Målt som årsgjennomsnitt anslår vi en ledighetsrate på henholdsvis 2,7, 2,8 og 3,1 prosent disse tre årene. Ledighetsoppgangen flater så ut, og i 2011 ligger anslaget på ledighetsraten på 3,0 prosent.

2.11. Omslaget i økonomien bringer lønnsveksten ned igjen til neste år

Etter fire år med relativt moderat lønnsvekst økte lønningene målt per normalårsverk med 5,6 prosent i fjor. Vi må tilbake til 2002 for å finne om lag like høy vekst. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) anslår at tariff tilleggene i 2007 bidro til å øke årslønna i noen av de store forhandlingsområdene i privat sektor med kun 1-1½ prosent. Årslønna skiller seg fra lønn per normalårsverk ved at den ikke inkluderer overtid og naturalytelser. Ifølge TBU var det særlig økt lønnsglidning som trakk opp lønnsveksten i 2007.

Lønnsstatistikken til SSB, som måler gjennomsnittlig månedslønn for heltidsansatte på et gitt tidspunkt hvert år, viser at det blant de store næringene i fastlands-økonomien var spesielt høy lønnsvekst i industrien, bygge- og anleggsvirksomhet og finanstjenester i fjor. I industrien og bygge- og anleggsvirksomheten økte månedslønna med 6 prosent fra 1. oktober 2006 til 1. oktober 2007. I tillegg kommer en økning i overtiden. I finanstjenester, der måletidspunktet var 1. september, var økningen på 6,2 prosent. Økte bonusutbetalinger bidro til at månedslønna økte mer enn den avtalte lønna i disse næringene, og forklarer således noe av veksten i lønnsglidningen i fjor.

Den høye lønnsglidningen må sees i sammenheng med det stramme arbeidsmarkedet og den gode lønnsomheten i store deler av næringslivet. God lønnsevne i næringslivet bidrar til økt konkurranse om arbeidskraften. Siden det er lettere å bruke lønn som

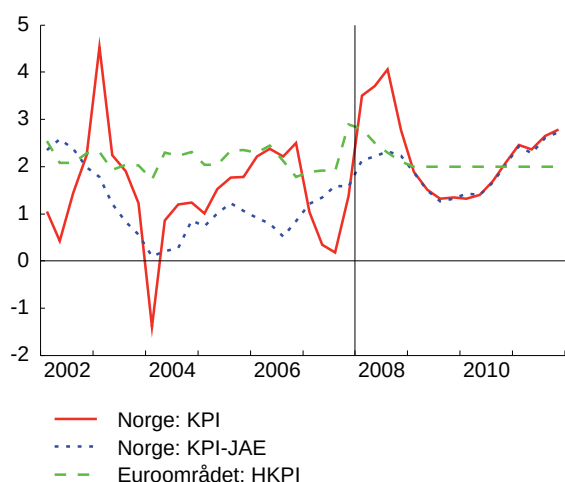
rekrutteringsvirkemiddel for grupper med hovedsakelig lokal lønnsfastsettelse, kan den høye lønnsglidningen indikere at lønnsveksten har vært lavere for grupper som i større grad har fått lønnstilleggene fastsatt i tariff-forhandlingene, og at det trolig vil være fokus på ulik lønnsutvikling mellom grupper av lønnstakere i årets hovedoppgjør. I tillegg vil de siste årenes stramme arbeidsmarked prege årets tariff-forhandlinger, selv om det allerede har skjedd et konjunkturomslag internasjonalt. Dette innebærer i så fall en tidsforsinkelse fra endringer inntreffer i arbeidsmarkedet til de slår ut i endret lønnsvekst, som er konsistent med SSBs lønnsmodeller.

Et annet tema som vil prege årets lønnsoppgjør er hvordan den avtalefestede pensjonen (AFP) skal tilpasses *Modernisert folketrygd*. Anslagene for lønnsveksten i år og lønnskostnadsveksten i årene framover vil kunne avhenge av utfallet av forhandlingene på dette punktet. En fortsatt gunstig AFP-ordning kan tenkes å oppnås ved at arbeidstakerorganisasjonene godtar lavere lønnstillegg. Alternativt kan de kreve kompensasjon for en dårligere ordning enn i dag. En annen innfallsvinkel for å vurdere betydningen på lønnsveksten er å betrakte endringene i AFP-ordningen som en forhandlingssak mellom arbeidstakerne og myndighetene, og at arbeidsgiverne i liten grad blir berørt av utfallet. Løsningen det da skal bli enighet om er hvor mye staten skal bidra med i AFP-pensjon i framtiden og hvordan ordningen skal utformes. Det innebærer i så fall at verken lønnsveksten eller pensjonsavsetningene i bedriftene blir særlig påvirket. Vi har størst tro på denne siste tilnærmingen. I tråd med dette har vi antatt at AFP-spørsmålet i seg selv i liten grad kommer til å påvirke lønnsveksten eller de faktorene som bestemmer lønnsveksten i våre lønnsmodeller. Dette er forøvrig konsistent med at endringer i inntektsskattesatsene erfaringsvis har hatt svært små effekter på lønnsveksten.

Vi anslår nå en lønnsvekst fra 2007 til 2008 på 6,0 prosent. Den økte lønnsveksten i 2007 og 2008, sammen med svakere markedsforhold for norske eksportbedrifter og nedgang i prisene på viktige norske eksportprodukter, bidrar til å dempe veksten i sysselsettingen og øke ledigheten. Disse forholdene vil bringe lønnstilleggene ned i 2009. Tilleggene, som blir gitt i forbindelse med vårens tariff-forhandlinger, vil imidlertid gi betydelige bidrag til lønnsveksten fra 2008 til 2009 også. Lønnsveksten anslås til 4,7 prosent i 2009 og 4,3 prosent i 2010. Dette er en nedjustering på om lag ¾ prosentpoeng fra vår forrige konjunkturrapport, og skyldes en enda svakere utvikling i norske eksportmarkeder og sterkere kronekurs enn vi da la til grunn.

Markedsforholdene for de norske eksportbedriftene ser ut til å kunne bedre seg gjennom 2010 og 2011. Samtidig flater økningen i ledighet ut og konsumprisveksten tiltar noe. Slike forhold tilsier igjen noe høyere lønnsvekst. For 2011 anslår vi lønnsveksten til 5,2 prosent.

Figur 2.15. **Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før**

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

2.12. Elektrisitetsprisene får fart i prisstigningen i år

Inflasjonen målt med 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var som årsgjennomsnitt 1,4 prosent i 2007. Konjunkturoppgang hjemme og ute har bidratt til at inflasjonstakten har økt en del gjennom siste halvannet år, fra 0,4 prosent i august 2006 til 1,9 prosent i januar i år. Et kraftig fall i elektrisitetsprisene i forhold til 2006, bidro til at konsumprisindeksen i alt (KPI) bare steg med 0,8 prosent i fjor.

Den norske konjunkturoppgangen gjenfinnes i inflasjonstallene ved at prisveksten på norskproduserte varer og tjenester utenom energivarer og husleie har økt klart, spesielt gjennom siste halvannet år. Veksten i husleiene har endret seg lite gjennom de fire siste årene og har i det siste året vært svært lik veksten i KPI-JAE. Prisstigningen på importerte konsumvarer har i lang tid vært negativ og har bidratt vesentlig til den lave veksten i KPI-JAE. Dette prissfallet kan føres tilbake til sterkere krone, stadig lavere internasjonale priser på ferdigvarer samt økt produktivitet i varehandelen.

Veksten i timelønnskostnadene nær doblet seg fra 2004 til 2007 og vil trolig øke i år. Produktivitetsveksten ser ut til å ha falt i fjor, og vi venter en svak utvikling i år og neste år. Den innenlandske kostnadsutviklingen bidrar dermed til økt prisstigning framover. I samme retning trekker høye energipriser og økte internasjonale matvarepriser. En markert sterkere kronekurs vil derimot virke dempende på prisstigningen. Fra 2007 til 2008 venter vi at den importveide kronekursen i gjennomsnitt styrker seg med nesten 4 prosent. Den isolerte effekten av denne kronestyrkingen kan anslås til å trekke veksten i KPI-JAE ned med 0,6 prosentpoeng inneværende år.

Det internasjonale prissfallet på ferdigvarer har i stor grad sammenheng med at lavkostland som Kina og

Temaboks 2.3. Kraftmarkedet framover

I 2007 var den gjennomsnittlige systemprisen på kraft i Nord Pool-området 22,4 øre/kWh, en nedgang fra 39,1 øre/kWh i 2006. Gjennomsnittsprisen i årets 51 første dager er 35,0 øre/kWh. Terminprisene på Nord Pool 19. februar indikerer en gjennomsnittlig systempris på 35,3 øre per kWh for 2008, en prisøkning på 58 prosent fra 2007. Elektrisitetsprisen som husholdningene betaler (inkludert nettleie og avgifter), slik den måles i konsumprisindeksen, anslås over året å øke med om lag 30 prosent fra 2007 til 2008.

Året 2007 var temperaturmessig litt varmere enn gjennomsnittet for tiårsperioden 1997-2006. Sammenlignet med 2006 var det imidlertid litt kjøligere, noe som isolert sett økte elektrisitetsforbruket med i underkant av 1 TWh. I tillegg økte kraftforbruket blant annet som følge av økt økonomisk aktivitet og lavere kraftpriser med ytterligere 3,6 TWh, slik at totalt kraftforbruk i 2007 var 4,4 TWh høyere enn i 2006. Forventet økonomisk vekst fra 2007 til 2008 og innfasing av kraftforbruk knyttet til Snøhvit-anlegget og Ormen Lange er faktorer som trekker opp kraftforbruket i 2008. Høyere forventet kraftpris trekker i motsatt retning. Med en antagelse om temperaturforhold resten av året som gjennomsnittet for tiårsperioden 1998-2007, vil samlet brutto kraftforbruk i alminnelig forsyning kunne øke med om lag 2 TWh på årsbasis sammenlignet med 2007. For kraftintensiv industri og elektrokjeler kan det ligge an til at kraftforbruket samlet blir om lag uendret. Norsk totalforbruk av kraft i 2008 kan da bli om lag 129 TWh mot 127 TWh i fjor.

I midten av februar i år var magasinbeholdningen 4,4 prosent over normalen og snømengden i fjellet noe større enn hva som har vært normalt på dette tidspunkt siste 35 år. Gasskraftverket på Kårstø, med en årsproduksjon på opptil 3,5 TWh, ble satt i produksjon høsten 2007. Gasskraftverket i tilknytning til LNG-anlegget på Snøhvitfeltet, som under normale forhold kan produsere i underkant av 2 TWh per år, kan i 2008 forventes å produsere mindre elektrisitet enn dette på grunn av oppstartproblemer på LNG-anlegget. En norsk totalproduksjon på rundt 135 TWh i 2008, 2 TWh mindre enn i 2007, er da forenlig med at magasinfyllingen ved utgangen av 2008 er om lag på normalnivået. Netto eksport av kraft vil i så fall falle fra 10 TWh i 2007 til 6 TWh i 2008.

Terminprisene på Nord Pool for årene 2009 til og med 2012 er i overkant av 41 øre/kWh i gjennomsnitt eller om lag 16 prosent høyere enn forventet kraftpris for 2008. Selv om terminprisene for de nærmeste årene tilnærmer seg som vanlig, er utfallsrommet for framtidige kraftpriser i Norge stort. Variasjoner i tilsig til vannmagasinene kan medføre store utslag i norske kraftpriser. Framtidige kull-, gass- og CO₂-kvotepriser er også usikre. Disse prisene bestemmer i stor grad kraftprisene på Kontinentet og påvirker indirekte de norske og nordiske kraftprisene. I den nærmeste femårsperioden er det ikke usannsynlig at kraftprisen i Norge for et enkelt år kan bli så lav som 20 øre/kWh eller så høy som 60 øre per kWh.

Temaboks 2.4. Verdensmarkedspriser på matvarer og prisutviklingen for matvarer i Norge

Kraftig økning i råvareprisene på verdensmarkedet har i senere tid bidratt til å øke matvareprisene internasjonalt. I desember i fjor antok OECD at verdensmarkedsprisene på aggregatene «matvarer og tropiske drikkevarer» og «råvarer fra jordbruket» omregnet til norske kroner på årsbasis økte med om lag 13 prosent i 2007, etter 10 prosents økning året før og et fall på 4 prosent i 2005.

I euro-området har denne prisoppgangen bidratt til at 12-månedersveksten i konsumprisindeksens delindeks for matvarepriser har skutt i været, spesielt gjennom andre halvår i fjor, fra en bunn på 2,0 prosent i juli til 4,8 prosent i desember. I Norge har prisstigningstakten for matvarer økt fra 1,7 prosent i mai til 3,1 prosent i desember i fjor. Gjennom media har detaljistene gjort det klart at det kommer en markert økning i matvareprisene i februar, som vil komme til syne i KPI som publiseres 10. mars.

Beregninger med den makroøkonomiske modellen KVARTS viser at en 10 prosent økning i verdensmarkedsprisene på uforedledede jordbruksvarer vil slå ut med en økning på 0,5 prosent i norske matvarepriser. Virkningen av økte importpriser på foredlede matvarer, vil være om lag tre ganger så sterk. KVARTS kan imidlertid ikke si noe om hvor mye importprisene på foredlede matvarer eller norske jordbrukspriser øker som følge av økte råvarepriser internasjonalt. Det modellen kan si er at en 10 prosents økning i produsentprisene på jordbruksprodukter vil øke norske matvarepriser husholdningene står overfor med 0,9 prosent. Videre øker matvareprisene på kort sikt med halvparten av en økning i produsentprisen på foredlede norskproduserte matvarer. Dette er dermed den viktigste enkeltfaktoren som driver matvareprisene. Her må en imidlertid være oppmerksom på at virkningene av endringer i prisene omtalt ovenfor i stor grad skjer gjennom at disse produsentprisene øker.

I tillegg til prisene på råvarene og importerte ferdigvarer påvirkes matprisene i Norge av avgifter og subsidier, avtalebestemte maksimalpriser i jordbruksoppgjøret og markedsforhold for norske jordbruksprodukter. På toppen av dette kommer alle vanlige kostnadsforhold knyttet til foredling og varehandel. Varehandelsavansene står for øvrig for om lag 30 prosent av matvareprisene husholdningene står overfor. Importvernet og ulike reguleringer i norske jordbruksprodukter bidrar trolig til at økte priser på verdensmarkedet slår mindre ut i matvareprisene i Norge enn i mange andre land.

Virkningsberegninger. Forutsatt uendret rente og valutakurs. Førsteårsvirkning i prosent av en 10 prosent økning i

	Matvare- priser i KPI	KPI	KPI-JAE
verdensmarkedspris på uforedledede jordbruksvarer ¹	0,52	0,08	0,09
produsentpris på norske jordbruksprodukter	0,89	0,16	0,18
prisene på importerte foredlede matvarer	1,34	0,20	0,22
norsk produsentpris på foredlede matvarer ²	5,09	0,65	0,71

¹ Ser bort fra virkninger via importprisen på foredlede matvarer.

² Denne prisen bestemmes normalt i modellen av prisene på produktinnsats, i tillegg til prisene på andre produksjonsfaktorer. Virkningene av økte priser nevnt ovenfor, vil i stor grad virke gjennom prisen på produktinnsats i denne produksjonsvirksomheten.

India har blitt stadig mer integrert i verdensøkonomien. Vi regner imidlertid med at de negative prisimpulsene fra den økte importen fra lavkostnadsland vil bli redusert framover. Inflasjonen stiger i disse landene, og en må vente en avdempning av vridningen i importen over tid. Ifølge våre beregninger kommer veksten i KPI-JAE som årsgjennomsnitt opp i 2,2 prosent i år for deretter å holde seg rundt 1,5 prosent i de neste to årene. En fortsatt styrking av norske kroner samt tidsforsinkete virkninger av kronestyrkingen som alt har funnet sted, forklarer mye av inflasjonsnedgangen fra 2008 til 2009. Inflasjonsnedgangen skyldes imidlertid også svakere innenlandske og utenlandske konjunkturer, med blant annet lavere vekst i lønningene. Den høye veksten i matvareprisene på verdensmarkedet regner vi heller ikke vil være ved. Indirekte effekter av reduserte energipriser trekker også i retning av lavere inflasjon et stykke fram i tid.

Et antatt omslag i konjunkturerne i retning av økt vekst, slår ut i økt inflasjon de siste årene av beregningsperioden. Utviklingen forsterkes av at styrkingen av kronkursen stopper opp i 2010, for deretter å svekke seg noe i 2011. Veksten i KPI-JAE kommer dermed som gjennomsnitt opp i 2,5 prosent i 2011.

For husholdningene er det den samlede veksten i KPI som påvirker kjøpekraften av inntektene og som dermed er det relevante prisstigningsmålet. I det siste har elektrisitetsprisene vært den helt dominerende enkeltfaktoren bak svingningene i KPI-veksten. I september i fjor var elektrisitetsprisene ifølge KPI nesten 43 prosent lavere enn i samme måned året før. Dette bidro til at 12-månedersveksten i KPI ble -0,3 prosent. Deretter har elektrisitetsprisene steget kraftig og i januar i år var de nesten 27 prosent høyere enn 12 måneder tidligere. Dette bidro til at 12-månedersveksten i KPI da kom opp i 3,7 prosent. I det siste har spotprisene på elektrisk kraft falt noe. Vi legger likevel til grunn at elektrisitetsprisene, slik de måles i KPI, vil øke med i overkant av 30 prosent på årsbasis i år. Terminprisene i kraftmarkedet peker i retning av en økning, om enn betydelig mindre, også i 2009. Vi regner med en prisøkning på om lag 8 prosent, mens det i de to neste årene ikke ligger an til noen ytterligere prisøkning.

Oljeprisen målt i kroner anslås å bli om lag 5 prosent høyere i år enn i fjor. I 2009 har vi lagt til grunn en relativt klar nedgang i oljeprisene målt i kroner med over 12 prosent. Isolert sett antas dette å redusere KPI med ¼ prosent dette året. I de siste årene i prognoseperioden er oljeprisen antatt å øke noe igjen.

Det vedtatte avgiftsopplegget for 2008 vurderes som nær inflasjonsnøytralt. Vi legger til grunn at det heller ikke foretas noen reelle avgiftsendringer i resten av prognoseperioden. Med disse forutsetningene gir beregningene en KPI-vekst i 2008 på 3,5 prosent, som er klart høyere enn økningen i KPI-JAE. Deretter viser beregningene en vekst i KPI som er tilnærmet den samme som for KPI-JAE, det vil si mellom 1 og 2 prosent i 2009

og 2010, mens prisstigningen tar seg opp til 2,6 prosent i 2011 som følge av oljeprisen.

2.13. Konjunktursvingninger i utenriksøkonomien

De siste tallene fra utenriksregnskapet viser rekordstort overskudd for 4. kvartal i fjor. I forhold til kvartalet før økte eksporten over dobbelt så mye som importen i volum, og over tre ganger så mye i verdi. Også sammenliknet med 4. kvartal i 2006 og i 2005 er overskuddene høyere. Høye olje- og gasspriser bidro kraftig til at handelsbalansen med utlandet fikk et overskudd på over 100 milliarder kroner i 4. kvartal 2007. Det store overskuddet på rente- og stønadsbalansen i 3. kvartal 2007 ble tangert i 4. kvartal, slik at overskuddet på driftsbalansen ble over 120 milliarder kroner.

For hele 2007 ble overskuddet på handelsbalansen 377 milliarder kroner. Det er 16 milliarder kroner lavere enn i 2006. Det store handelsoverskuddet i 4. kvartal i år kunne ikke hindre at veksttrenden fra 2002 ble brutt. Rente- og stønadsbalansen viste derimot et årlig overskudd for første gang siden årtusenskiftet, på 13 milliarder kroner. Dermed ble det et rekordhøyt overskudd på driftsbalansen overfor utlandet på 390 milliarder kroner. På fem år har overskuddet doblet seg.

I 2008 venter vi at handelsbalansen styrker seg, godt hjulpet av høyere oljepris og reduserte importpriser. Overskuddet kan bli opp mot 400 milliarder kroner. I 2009 antas handelsoverskuddet å bli redusert ned mot 320 milliarder kroner som følge av svakere internasjonale konjunkturer, redusert bytteforhold (eksport- vs. importpriser) generelt, lavere oljepris spesielt og sterkere krone. Først i 2011 venter vi at handelsbalansen igjen styrker seg. Med drahjelp fra høyere oljepris og økende etterspørsel etter norske eksportvarer vil overskuddet kunne nå tilbake til 2007-nivå.

En konjunkturedgang som kommer både tidligere og sterkere ute enn hjemme vil trolig gi negative impulser til rente- og stønadsbalansen de nærmeste årene. Sterkere kronekurs vil også kunne bidra til å svekke balansen. I motsatt retning drar oppbyggingen av Statens pensjonsfond – utland. Siden renter på verdipapirer og betalt utbytte på aksjer varierer og ikke er proporsjonale med fondets størrelse, kan det være betydelige svingninger i betalingene. Vi venter imidlertid at fondets økende størrelse vil føre til at rente- og stønadsbalansen viser en trendmessig styrking, slik at overskuddet i 2007 øker ytterligere i årene framover. Tillagt handelsoverskuddet vil dette bidra til høye overskudd på driftsbalansen, som kan nå godt over 400 milliarder kroner i år og – etter en konjunktursvingning ned i 2009 og 2010 – på ny i prognoseperiodens siste år, 2011.

2.14. Stor usikkerhet i anslagene

Statistisk sentralbyrå presenterte sine første kvantifiserte konjunkturprognoser for norsk økonomi i 1988, og har siden 1990 med få unntak publisert prognoser for to år fram i tid i februar/mars, mai/juni, september og november/desember hvert år. Vi gir her en evaluering av prognosevirksomheten. Evalueringen tar for seg tre viktige makroøkonomiske størrelser: Veksten i konsumprisindeksen (KPI), veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge og arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken (AKU). Det undersøkes spesielt om anslagene har avveket systematisk fra foreløpige tall fra nasjonalregnskapet, og spredningen i avvikene. Analysen benyttes også til å si noe om usikkerheten i anslagene for 2008 og 2009 som publiseres nå.

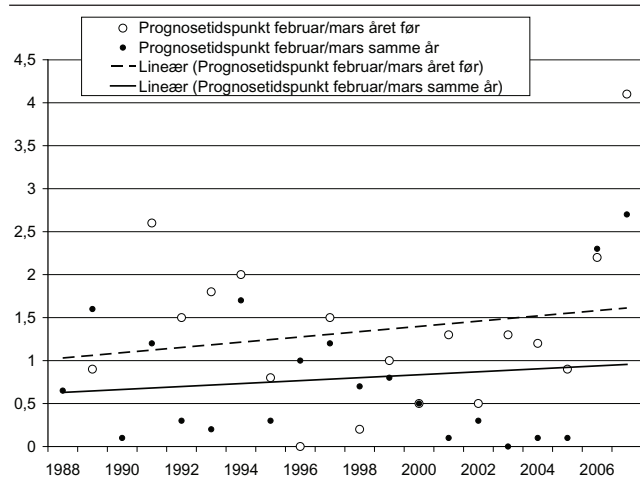
Det er ofte avvik mellom de foreløpige BNP-tallene som publiseres i februar/mars året etter regnskapsåret (Utsynsregnskapet), og de endelige tallene som normalt først er klare nærmere to år senere. De «endelige» tallene kan dessuten bli revidert i forbindelse med periodiske revisjoner hvor ny statistikk innarbeides eller ved omlegginger av beregningsprinsipper. Vi benytter likevel foreløpige BNP-tall fra Utsynsregnskapet som «fasit» av tre grunner. For det første foreligger ikke endelige regnskapstall for årene etter 2005. Anslagene for disse årene må derfor uansett sammenlignes med foreløpige regnskapstall. For det andre er prognosene laget med utgangspunkt i foreløpige - ikke endelige - regnskapstall for den nære forhistorien. For det tredje ble det ved hovedrevisjonene i 1995, 2002 og 2006 foretatt endringer i definisjoner, som innebar at prognoser og endelige tall ikke knytter seg til samme målesystem. Våre prognoser for BNP Fastlands-Norge i 2006 og 2007 hadde for eksempel blitt annerledes dersom vi hadde brukt den nye definisjonen på prognosetidspunktene.

Hvor gode har anslagene vært?

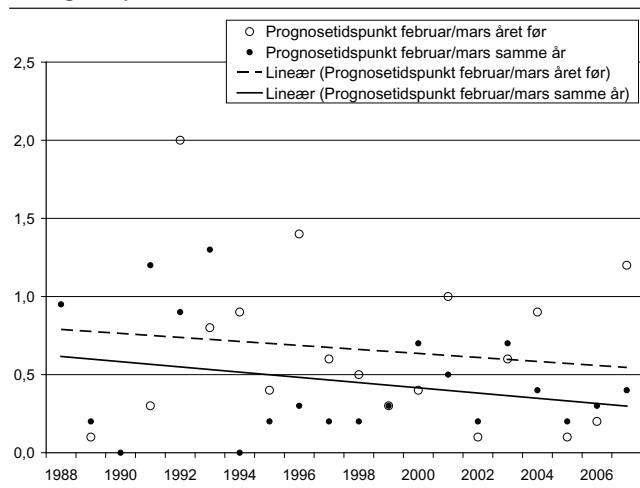
Figurene 2.16, 2.17 og 2.18 viser utviklingen over tid i det absolutte avviket mellom anslag og foreløpig regnskap for veksten i BNP for Fastlands-Norge, KPI og AKU-ledigheten. Av figurene framkommer det at mens prognosene for KPI og AKU-ledigheten har blitt bedret over tid, har den betydelige undervurderingen av BNP-veksten i 2006 og 2007 ført til at en klar negativ trend i prognosefeilene fram til og med 2005 har blitt brutt, men noe av dette skyldes altså omlegging av beregningen av BNP i 2006.

Figurene 2.19, 2.20 og 2.21 viser gjennomsnittlig avvik mellom anslag gitt på ulike tidspunkter og regnskapstall for henholdsvis veksten i BNP for Fastlands-Norge, veksten i KPI og ledigheten. Figurene gir også en indikasjon på spredningen i avvikene ved at de inkluderer tre intervaller rundt gjennomsnittet. Disse intervallene er regnet ut på bakgrunn av den historiske spredningen. De sier ikke noe om hvor mange av avvikene som faktisk ligger innenfor intervallene. Under

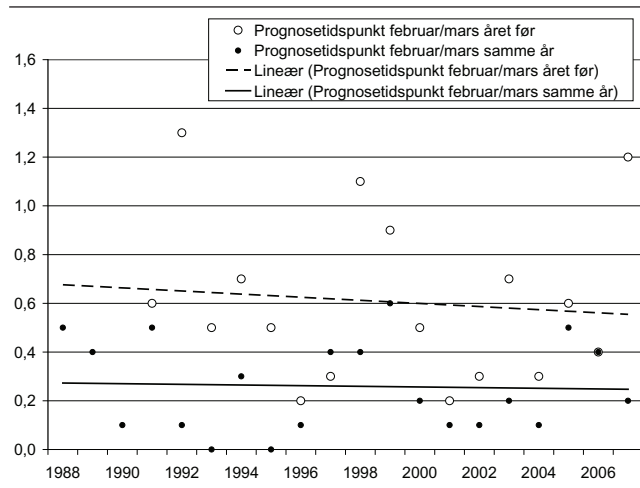
Figur 2.16. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskap

Figur 2.17. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra regnskap

Figur 2.18. Anslag på arbeidsledighet (AKU) foretatt i februar samme år. Absolutt avvik fra regnskap

gitte forutsetninger¹ er sikkerheten for at avviket mellom fremtidige anslag og regnskapstall ligger innenfor disse intervallene henholdsvis 50, 80 og 90 prosent. For i størst mulig grad å synliggjøre dagens usikkerhet, har vi kun benyttet prognosene for årene etter 1995 i beregningene av intervallene.

Har det vært systematiske avvik?

Anslagene for BNP-veksten har ofte vært for lave. I gjennomsnitt ligger anslagene for BNP-veksten to år fram i tid 0,6 prosentpoeng under den realisererte. Det samme gjør anslagene gitt i mai/juni samme år. Anslagene gitt i september og november/desember året før prognoseåret ligger i gjennomsnitt henholdsvis 0,7 og 0,8 prosentpoeng under «fasiten». I anslagene gitt i prognoseåret er det igjen mindre avvik.

Gjennomsnittlig prognoseavvik på veksten i KPI er nær null på alle prognosetidspunkt. Avviket er maksimalt 0,1 prosentpoeng.

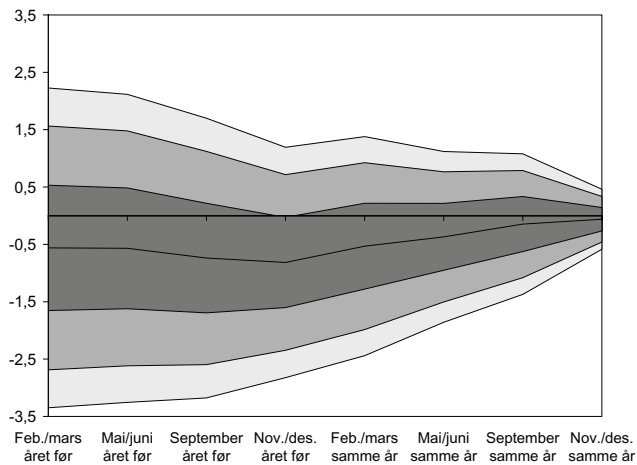
Anslagene på ledigheten har hatt en tendens til systematisk å ha blitt noe for høye, avvikene har imidlertid i gjennomsnitt vært små. Prognosene gitt i februar/mars, mai/juni og september året før prognoseåret er i gjennomsnitt henholdsvis 0,3, 0,3 og 0,2 prosentpoeng for høye, deretter er gjennomsnittlig avvik 0,1 prosentpoeng på hvert prognosetidspunkt fram til og med mai/juni samme år. Etter dette er avvikene i gjennomsnitt tilnærmet null. Sett i lys av den store spredningen i disse anslagene og at det kun er 13 observasjoner med i analysen, tyder resultatene på at det ikke er store systematiske feil i våre anslag for de tre hovedstørrelsene.

Spredningen i anslagene

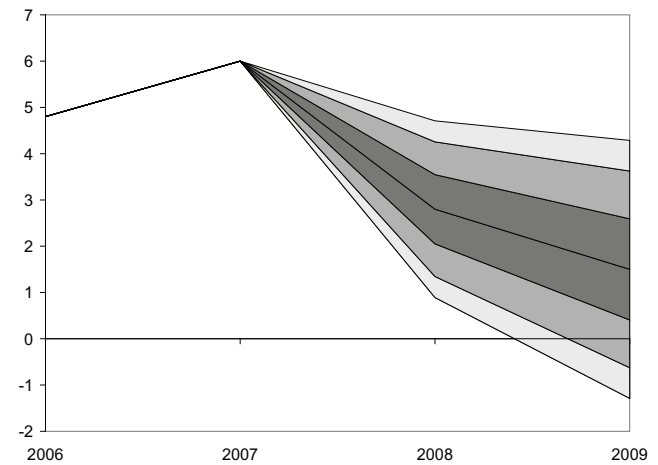
Det har vært relativt stor spredning i avviket mellom anslaget på BNP-veksten offentliggjort i februar/mars året før prognoseåret og det foreløpige regnskapstallet. Anslaget for 2007 bommet mest, med 4,1 prosentpoeng. 2007-anslaget er imidlertid påvirket av endringer i nasjonalregnskapets definisjoner. Av de 13 anslagene vi har laget på dette tidspunktet fra og med 1995-prognosen, ligger imidlertid kun 6 mer enn 1 prosentpoeng unna det foreløpige regnskapstallet. Én gang traff prognosen helt nøyaktig — i 1996. Variasjonen i avvikene er i gjennomsnitt betydelig mindre i de prognosene som er gitt i november/desember året før, men fortsatt bommer 3 av 13 anslag med mer enn 1 prosentpoeng. Til tross for stadig mer informasjon om den økonomiske utviklingen i det året det gis prognoser for, er spredningen i avvikene deretter om lag den samme helt fram til og med prognosene i september det samme året. En viktig medvirkende årsak til dette er at de kvartalsvise BNP-tallene ofte har blitt revidert tildels betydelig gjennom prognoseåret. Først i den siste prognosen vi gir før «fasiten» foreligger, er det på ny en viss nedgang i spredningen i avvikene.

¹ At alle avvik tilhører en gitt statistisk fordeling (normalfordeling med lik forventning og spredning) og er uavhengige.

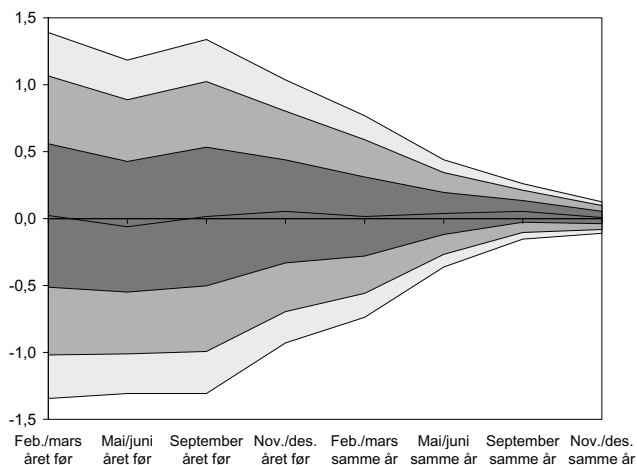
Figur 2.19. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Avvik fra foreløpig regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

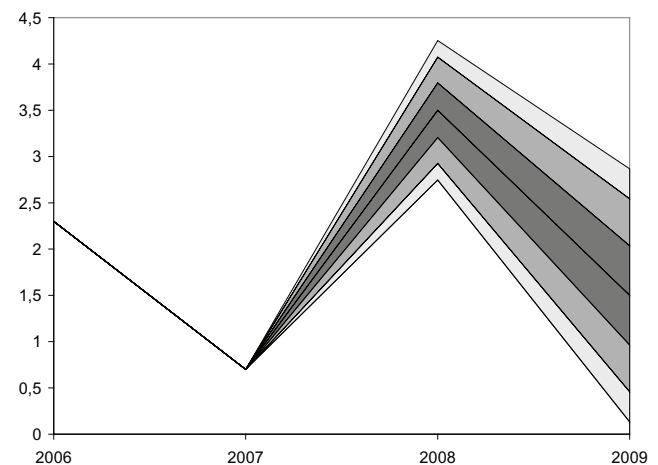
Figur 2.22. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

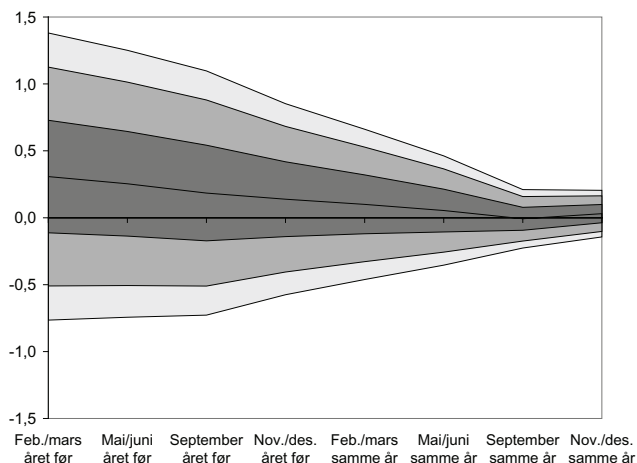
Figur 2.20. Anslag på prosentvis endring i KPI. Avvik fra regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

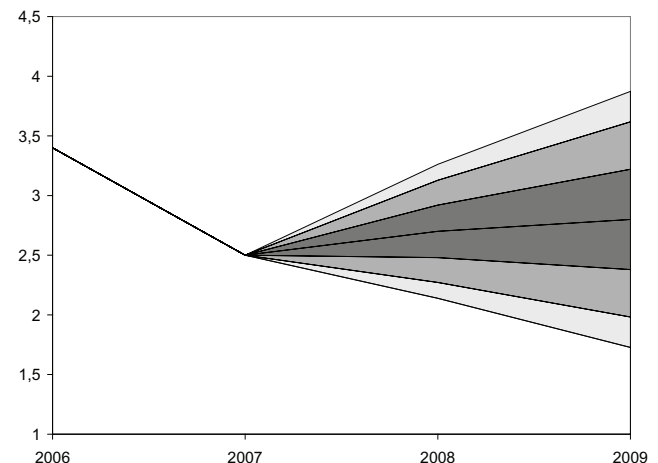
Figur 2.23. Anslag på prosentvis endring i KPI. Sikkerheten for at regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.21. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Avvik fra regnskapstall og spredningene i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

Figur 2.24. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Sikkerheten for at regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Vi finner et lignende mønster i anslagene for årsveksten i KPI. Det er betydelig variasjon mellom de første fem anslagene og resultatet, men anslagene fra og med mai/juni samme år er meget treffsikre. Etter dette er ingen anslag mer enn 0,3 prosentpoeng fra den faktiske veksttakten. Variasjonen i de foregående anslagene er 3-4 ganger så store. Siden KPI ikke revideres, avspeiler dette at faktisk utvikling i KPI gradvis blir kjent med full sikkerhet gjennom året.

Spredningen i avviket mellom anslag på ledigheten og resultatet viser en jevn nedgang etter hvert som prognosehorisonten blir kortere. Det gjennomsnittlige absoluttavviket er på 0,6 prosentpoeng i februar/mars året før og 0,3 prosentpoeng i februar/mars samme år. Deretter synker spredningen gradvis. Også for ledigheten reduseres prognosefeilen betraktelig i de tre siste prognosene før resultatet foreligger. Etter dette ligger ingen prognoser mer enn 0,4 prosentpoeng fra regnskapstallet. Som for KPI, skyldes dette at tallet blir gradvis kjent gjennom året og ikke revidert.

Prognosene for 2008 og 2009 er usikre

I figurene 2.22, 2.23 og 2.24 vurderes usikkerheten i anslagene for 2008 og 2009 gitt i denne rapporten. Vi anslår nå veksten i BNP for Fastlands-Norge til 2,8 prosent i 2008 og 1,5 prosent i 2009. Basert på analysen over, er vi 50 prosent sikre på at BNP-veksten for Fastlands-Norge vil ligge mellom 2,1 og 3,6 prosent i 2008 og mellom 0,4 og 2,6 prosent i 2009. Vi er 80 prosent sikre på at den prosentvise veksten vil ligge mellom 1,3 og 4,3 i 2008 og mellom -0,6 og 3,6 i 2009. Et intervall på til sammen 3,8 prosentpoeng i 2008, og 5,6 prosentpoeng i 2009, dekker den prosentvise veksten med 90 prosent sikkerhet.

Veksten i KPI var på 0,7 prosent i 2007. For 2008 og 2009 anslår vi veksten til henholdsvis 3,5 og 1,5 prosent. Vi er 50 prosent sikre på at anslagene for 2008 og 2009 ikke bommer med mer enn henholdsvis 0,3 og 0,5 prosentpoeng. Med 80 prosent sikkerhet bommer vi ikke med mer enn 0,6 prosentpoeng i 2008 og 1,0 prosentpoeng i 2009. Vi er 90 prosent sikre på at intervallet mellom 2,7 og 4,3 dekker den faktiske KPI-veksten i 2008, og at intervallet mellom 0,1 og 2,9 dekker KPI-veksten i 2009.

Nivået på arbeidsledigheten er anslått til 2,7 prosent i 2008 og 2,8 prosent i 2009. Mens de historiske prognosefeilene tilsier at prognosen for 2008 kan betraktes med en relativt stor grad av sikkerhet, behefter det seg mer usikkerhet til prognosen for året etter. For eksempel vil regnskapstallet med 80 prosent sikkerhet ikke ligge mer enn 0,4 prosentpoeng fra vårt anslag for 2008. I 2009 derimot er det 80 prosent sikkerhet for at ledigheten blir innenfor et intervall på 0,8 prosentpoeng over og under anslaget. Intervallet som dekker ledighetstallet for 2009 med 90 prosent sikkerhet spenner seg fra 1,7 til 3,9, et intervall på hele 2,2 prosentpoeng.

2.15. Hvor godt traff SSBs prognoser for 2007?

Første gang SSB presenterte prognoser for sentrale makroøkonomiske variabler for 2007 var i Økonomiske analyser fra desember 2004. Anslagene gitt i november i fjor var 13. og siste gang vi ga prognoser for 2007. I tabellen på neste side gjengis de siste åtte av disse prognosene. De ble gitt gjennom 2006 og 2007, det vil si fra og med Økonomiske analyser nr.1/2006 (ØA 1/2006). I tabellkolonnen ytterst til høyre (ØA 1/2008) vises de foreløpige anslagene fra nasjonalregnskapet for 2007 sammen med øvrige regnskapstall. Disse tallene betraktes som en fasit.

Anslagene på presset i arbeidsmarkedet og nominelle størrelser kom relativt fort nær fasiten. Utviklingen i realøkonomien hadde vi større problemer med. Prognosene preges av at vi undervurderte styrken og lengden i konjunkturoppgangen internasjonalt, men først og fremst i Norge. Lenge trodde vi at veksten i norske eksportmarkeder ville gå klart ned fra 2006 til 2007. Dermed undervurderte vi veksten i eksporten av tradisjonelle varer. Vi la også lenge til grunn at oljeinvesteringene ville reduseres og dermed bidra til å snu konjunkturutviklingen. Investeringsutviklingen i Fastlands-Norge ble også i betydelig grad undervurdert i samtlige anslag. I tillegg ble veksten i husholdningenes etterspørsel lenge klart undervurdert.

Som vanlig er det en tydelig tendens at de realøkonomiske anslagene bedres jo nærmere avslutningen av prognoseåret man kommer. Det tok lenger tid enn vanlig før vi hadde spesielt etterspørselen fra husholdningene «på plass». I fjor vår undervurderte vi fremdeles veksten i både husholdningenes forbruk og BNP Fastlands-Norge med nesten 2 prosentpoeng. De to siste anslagene hadde imidlertid fanget opp det meste av hovedbildet.

Vi så lenge for oss vesentlig høyere vekst i importen enn i norsk etterspørsel. Dette viste seg å være en riktig vurdering. Undervurderingen av etterspørselen og nivået på produksjonskapasiteten bidro likevel til at BNP-veksten ble svært kraftig undervurdert. Noe av undervurderingen kan riktignok føres tilbake til at revisjoner i Nasjonalregnskapskonvensjoner har hevet veksten, men det meste av feilen ligger i våre vurderinger. Første gang vi anslo at BNP-veksten i Fastlands-Norge ville vokse enda mer i 2007 enn i 2006 var så sent som i fjor høst.

Som en skulle vente ut fra undervurderingen av aktivitetsveksten, har rentenivået også blitt undervurdert. Anslaget for pengemarkedsrenta bommer riktignok mer enn våre vurderinger av styringsrenta, på grunn av det unormalt store påslaget som kom i kjølvannet av den internasjonale turbulensen i finansmarkedene i annet halvår i fjor. Lånerentene husholdningene står overfor ser det imidlertid ut til at vi har truffet meget bra på, fra og med analysen i februar i fjor. Ettersom vi også har undervurdert rentenivået i utlandet, har feilen i den

anslåtte renteforskjellen til utlandet vært mindre enn nivåfeilen for Norge. Konsistent med dette har kronekursen vært anslått for svakt.

Når det gjelder arbeidsmarkedet, førte undervurderingen av aktiviteten i økonomien til at veksten i sysselsetting ble anslått alt for lavt. Vi har rett og slett ikke trodd at arbeidsstyrken kunne øke så mye som den har gjort. Vurderingen av presset i arbeidsmarkedet, målt ved arbeidsledigheten, har dermed vært langt bedre enn det feilvurderingen av aktivitetsveksten kunne indikere. I alle de åtte konjunkturrapportene regnet vi med en betydelig nedgang i arbeidsledigheten fra 2005 til 2007.

Fra og med desember 2006 har arbeidsledighetsraten vært tilnærmet perfekt anslått.

Ettersom presset i arbeidsmarkedet i relativt stor grad er fanget opp riktig, har utviklingen i lønns- og prisveksten også vært anslått rimelig bra. Lønnsveksten har riktignok vært anslått litt lavt, mens inflasjonen lenge ble anslått litt for høy. I desember 2006 ble veksten i både KPI og KPI-JAE i 2007 perfekt anslått, mens lønnsvekstanslaget bare lå 0,3 prosentpoeng under det vi i dag oppfatter som fasit.

Tabell 2.4. **SSBs framskrivninger for 2007. Vekstrater i prosent der ikke annet fremgår**

	ØA 1/06	ØA 3/06	ØA 4/06	ØA 6/06	ØA 1/07	ØA 3/07	ØA 4/07	ØA 6/07	ØA 1/08
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger mv.	3,6	3,4	3,7	3,6	3,8	4,7	6,3	7,1	6,4
Konsum i offentlig forvaltning	2,3	2,4	2,4	2,9	2,8	3,2	2,7	3,1	3,2
Bruttoinvestering i fast kapital	-2,4	-1,7	-0,1	4,2	5,8	7,3	7,8	7,6	9,6
Oljevirksomhet	-5,1	-8,0	-1,8	5,0	3,8	6,5	6,3	6,3	6,6
Fastlands-Norge	-1,0	0,1	0,5	4,7	5,7	7,1	7,6	7,9	9,2
Eksport	4,5	4,1	4,7	4,6	3,6	2,7	2,9	2,6	3,2
Råolje og gass	6,6	7,5	9,1	6,3	3,8	-2,4	-2,5	-2,8	-2,4
Eksport tradisjonelle varer	3,1	2,6	1,9	1,8	3,1	6,7	7,8	7,9	9,0
Import	3,1	2,3	3,7	6,0	5,2	6,8	8,7	8,1	8,6
Import tradisjonelle varer	2,8	2,8	3,4	6,7	5,6	8,1	8,8	8,6	8,2
BNP i alt	2,5	2,6	2,9	3,1	3,3	2,9	3,5	3,3	3,5
BNP Fastlands-Norge	1,9	1,8	2,1	2,4	3,3	4,1	5,1	5,7	6,0
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	0,7	0,7	1,0	1,7	2,0	2,5	3,1	3,6	3,8
AKU-ledighet (nivå)	3,7	3,9	3,3	3,0	2,7	2,7	2,6	2,6	2,5
Priser og lønninger									
Lønn per normalårsverk	4,0	4,0	5,0	5,3	5,5	5,5	5,6	5,7	5,6
Konsumprisindeksen (KPI)	1,9	1,2	1,5	0,8	0,3	0,7	0,8	0,6	0,8
KPI-JAE	2,0	1,6	1,7	1,4	1,3	1,6	1,4	1,4	1,4
Eksportpris tradisjonelle varer	-1,1	-3,9	-3,2	-4,5	-0,1	2,0	3,6	2,3	2,4
Importpris tradisjonelle varer	-1,1	-1,2	-0,9	-0,9	2,6	2,6	4,4	4,0	3,5
MEMO:									
Pengemarkedsrente (nivå)	3,3	3,5	3,8	4,1	4,6	4,6	4,8	4,9	5,0
Utlånsrente (nivå)	4,8	5,0	4,9	5,1	5,6	5,4	5,5	5,6	5,7
Importveid kronekurs (44 land)	-0,2	-0,2	0,3	-0,3	-0,1	0,3	-1,2	-1,6	-1,8
Driftsbalanse, mrd. kroner	314,2	405,5	368,8	415,0	297,6	311,3	335,9	338,8	390,6
Eksportmarkedsindikatorer	4,2	4,5	4,8	5,1	6,5	6,6	6,8	7,7	7,6
Råoljepris, kroner per fat	317,0	370,0	360,0	355,0	338,0	385,0	401,0	421,0	423,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Temaboks 2.5. Direkte og indirekte importandeler

Bruken av varer og tjenester kan deles inn i sluttleveringer (konsum, investeringer og eksport) og produktinnsats, som er en produksjonsfaktor (kryssleveringer). En del av sluttleveringene dekkes direkte gjennom import, mens resten leveres fra innenlandske produsenter. I den norske produksjonen benyttes også importert produktinnsats. Den andelen som importert produktinnsats utgjør av en sluttlevering defineres som den indirekte importandelen. Her regner en også inn importert produktinnsats hos underleverandører av produktinnsats. Den totale andelen av import i en sluttlevering er dermed større enn den direkte andelen. Fordi størrelsen på importandelene er forskjellig, vil en gitt endring i en sluttleveringskomponent medføre ulike impulser mot norsk produksjon.

Importandelene beregnes ved å studere virkningen på importen av den enkelte sluttleveringskomponent i en statisk kryssløpsmodell. Dette innebærer at den ikke tar med virkninger av endringer i relative priser, ringvirkninger fra endringer i inntektsopptjening, behov for endret produksjonskapasitet (investeringer) og mulige effekter på renter og valutakurs. Importandelen gjengitt i tabellen er beregnet for 2005, som er det siste året med et endelig nasjonalregnskap. Tilsvarende importandelsberegninger for 2004 ble presentert i utsynet i fjor (ØA 1/2007 s. 29), for 2003 året før (ØA 1/2006 s. 30) og for 1997 og 2002 i Økonomiske Analyser for året 2004 (ØA 1/2005 s. 59-60).

Importandeler

Av hovedgruppene av sluttleveringskategorier er det eksport og offentlig konsum som har de klart laveste direkte importandelene. Når man også tar med den indirekte importen, kommer importandelen for eksport imidlertid nær gjennomsnittet. Offentlig konsum, som i stor grad består av lønnskostnader, fremstår som den komponenten

med klart lavest total importandel. Investeringer har de klart høyeste importandelene, både direkte og totalt.

I likhet med de andre hovedgruppene, er det store forskjeller når man ser på undergrupper av investeringer. De direkte importandelene for investeringer i form av bygninger og anlegg er meget beskjedne. De indirekte importandelene er imidlertid relativt høye, slik at den totale importandelen ikke blir vesentlig lavere enn gjennomsnittet. For investeringer i maskiner, skip, oljeplattformer og biler utgjør den direkte importen over 1/3-del, mens den totale importen utgjør om lag halvparten av disse investeringene. Oppdelt på næringer har utenriks sjøfart den høyeste totale importandelen med 57,8 prosent. I oljevirkomheten ligger importandelen totalt noe høyere enn gjennomsnittet for investeringer, mens investeringene i offentlig forvaltning ligger klart lavere.

Innenfor husholdningenes konsum er det store variasjoner i importandelene. Nordmenns konsum i utlandet er naturligvis i sin helhet å regne som direkte import. Kjøp av egne transportmidler og «diverse varer» skiller seg ut med høye direkte importandeler. Ettersom det produseres svært få biler i Norge, kan importandelen for egne transportmidler på litt over 37 prosent oppfattes som overraskende lav. Forklaringen ligger i avansen i forhandlerleddene og i det høye avgiftsnivået. Innenfor eksport er det store variasjoner i importandelene. Eksporten fra utenriks sjøfart har høyest importinnhold, noe som henger sammen at det meste av produktinnsatsen er kjøpt utenfor Norge. I den andre enden av skalaen skiller olje og gass seg ut, med liten grad av import. Produktinnsatsen er i svært stor grad produsert innenlands, samt at en stor del av produksjonsverdien består av petroleumsrente (definert i avsnittet om petroleumsinntektene i kapitlet om produksjon og markedsforhold).

Importandeler 2005

	Andel av sluttleveringene	Direkte	Indirekte	Totalt
Samlede sluttleveringer	1,000	10,4	11,9	22,3
Konsum	0,508	13,0	6,8	19,8
Konsum i husholdn. og ideelle org. ¹	0,348	18,3	6,3	24,6
Nærings- og nytelsesmidler	0,056	10,6	11,9	22,5
Energivarer med mer.	0,024	6,2	3,9	10,1
Egne Transportmidler	0,015	35,6	1,6	37,2
Div. varer	0,072	30,1	7,2	37,3
Bolig	0,052	0,3	5,4	5,7
Andre tjenester	0,109	8,9	5,3	14,2
Nordmenns konsum i utlandet	0,019	100,0	0,0	100,0
Offentlig konsum	0,160	1,6	7,8	9,4
Nyinvesteringer	0,146	22,2	13,7	35,9
Etter art:				
Bygninger og anlegg	0,066	0,5	17,5	18,0
Skip	0,008	38,8	19,0	57,8
Øvrige arter	0,072	40,3	9,5	49,8
Etter næring:				
Utvinning og rørtransport	0,038	20,3	18,0	38,3
Utenriks sjøfart	0,007	39,3	18,2	57,5
Fastlands-Norge	0,101	18,3	14,7	33,0
Industri	0,010	35,3	12,9	48,2
Andre vareproduserende næringer	0,007	27,2	14,4	41,6
Off. forvaltning	0,019	12,1	16,9	29,0
Boliger	0,029	0,5	17,5	18,0
Andre tjenesteytende næringer	0,037	30,1	12,1	42,2
Eksport	0,346	1,6	18,7	20,3
Trad. varer	0,095	5,6	24,3	29,9
Olje og gass	0,177	0,0	4,7	4,7
Andre varer	0,003	0,0	27,6	27,6
Utenriks sjøfart med mer	0,045	0,0	47,6	47,6
Andre tjenester	0,026	0,8	15,2	16,0

¹ Husholdningenes konsum er regnet inklusiv korreksjonspostene nordmenns konsum i utlandet samt utlendingers konsum i Norge.

Sistnevnte blir derfor trukket ut av sluttleveransen eksport. Salg av brukt realkapital er også tatt bort fra eksporten.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Utenrikshandel.

Tabell 2.5. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2005- priser. Millioner kroner**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2006	2007	06.1	06.2	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3	07.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	864 839	920 527	211 670	215 192	217 574	220 305	226 250	228 884	231 392	234 578
Konsum i husholdninger	828 966	882 728	202 838	206 281	208 556	211 185	217 002	219 539	221 855	224 896
Varekonsum	428 799	461 681	105 128	106 558	108 055	109 311	113 672	114 930	116 528	117 020
Tjenestekonsum	371 049	387 949	90 736	92 294	92 983	94 844	95 265	96 451	97 090	99 083
Husholdningenes kjøp i utlandet	52 544	57 331	12 484	13 214	13 381	13 231	13 924	14 181	14 274	15 065
Utlendingers kjøp i Norge	-23 426	-24 234	-5 511	-5 785	-5 863	-6 201	-5 859	-6 022	-6 037	-6 272
Konsum i ideelle organisasjoner	35 873	37 800	8 833	8 911	9 018	9 121	9 248	9 345	9 538	9 682
Konsum i offentlig forvaltning	398 571	411 256	98 462	99 264	100 039	100 728	101 470	102 335	103 545	103 860
Konsum i statsforvaltningen	207 093	211 220	51 341	51 675	51 882	52 175	52 512	52 628	52 952	53 118
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	179 907	183 006	44 615	44 901	45 080	45 294	45 474	45 597	45 908	46 020
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	27 186	28 214	6 726	6 773	6 802	6 881	7 038	7 031	7 044	7 098
Konsum i kommuneforvaltningen	191 478	200 037	47 122	47 589	48 157	48 554	48 959	49 707	50 593	50 742
Bruttoinvestering i fast realkapital	392 400	430 070	92 463	100 233	98 311	100 941	99 792	104 093	108 799	117 760
Utvinning og rørtransport	90 799	96 794	21 510	22 294	23 616	23 234	21 993	23 685	25 611	25 415
Tjenester tilknyttet utvinning	-259	-1 167	-733	-152	449	178	-403	9	-845	73
Utenriks sjøfart	16 381	22 588	4 247	5 074	4 718	2 306	4 144	4 344	7 184	6 924
Fastlands-Norge	285 479	311 855	67 439	73 017	69 529	75 223	74 058	76 055	76 849	85 349
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	227 167	251 131	54 892	55 639	56 911	59 524	59 898	61 082	63 846	66 551
Næringer	139 305	157 741	33 468	33 887	34 874	36 812	36 689	37 799	40 333	42 869
Industri og bergverk	23 943	29 549	5 226	5 412	6 438	6 558	6 049	6 825	7 936	8 864
Annen vareproduksjon	25 745	27 082	6 059	6 560	6 714	6 385	6 324	7 006	6 862	6 798
Tjenester	89 616	101 110	22 183	21 914	21 722	23 870	24 317	23 968	25 535	27 208
Boliger (husholdninger)	87 862	93 391	21 423	21 752	22 037	22 712	23 209	23 283	23 513	23 681
Offentlig forvaltning	58 312	60 724	12 548	17 379	12 619	15 699	14 160	14 974	13 003	18 798
Lagerendring og statistiske avvik	59 525	46 576	15 788	12 142	17 185	15 785	7 665	14 078	12 184	14 011
Bruttoinvestering i alt	451 924	476 645	108 251	112 375	115 496	116 726	107 457	118 171	120 983	131 771
Innenlandsk sluttanvendelse	1 715 335	1 808 429	418 383	426 831	433 109	437 760	435 178	449 390	455 921	470 209
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1 548 889	1 643 639	377 572	387 474	387 142	396 256	401 779	407 274	411 786	423 787
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	456 883	471 980	111 010	116 643	112 658	116 427	115 630	117 308	116 548	122 659
Eksport i alt	872 004	899 772	217 750	216 419	217 025	220 621	225 620	219 460	225 572	228 112
Tradisjonelle varer	243 615	265 540	59 497	61 215	60 724	61 878	64 665	64 704	66 345	69 189
Råolje og naturgass	399 603	389 825	103 466	99 123	99 593	97 716	101 440	94 906	97 975	95 331
Skip, plattformer og fly	12 608	12 514	3 287	1 840	3 357	4 124	2 549	3 811	4 073	2 080
Tjenester	216 177	231 893	51 500	54 240	53 350	56 904	56 965	56 038	57 179	61 512
Samlet sluttanvendelse	2 587 339	2 708 201	636 133	643 249	650 134	658 381	660 798	668 850	681 492	698 321
Import i alt	592 414	643 139	141 006	148 007	148 241	154 853	153 627	156 294	161 474	171 720
Tradisjonelle varer	384 920	416 495	93 095	94 747	95 735	101 060	102 344	102 729	103 835	107 441
Råolje og naturgass	1 899	4 660	554	232	235	888	774	1 913	674	1 294
Skip, plattformer og fly	14 907	20 258	3 250	5 844	3 808	2 005	2 828	3 274	5 897	8 260
Tjenester	190 688	201 725	44 108	47 183	48 463	50 901	47 682	48 378	51 069	54 725
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	1 994 924	2 065 062	495 127	495 242	501 893	503 528	507 170	512 556	520 019	526 601
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1 520 691	1 611 731	374 927	377 186	381 981	387 298	392 860	400 372	408 014	411 840
Oljevirkksomhet og utenriks sjøfart	474 233	453 331	120 200	118 057	119 912	116 230	114 310	112 184	112 005	114 762
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 296 145	1 373 146	319 610	321 765	324 264	330 296	334 462	340 491	347 307	351 445
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 013 216	1 081 111	249 554	251 202	253 382	258 914	262 513	267 883	273 814	277 520
Industri og bergverk	185 585	194 194	45 207	45 840	46 525	48 064	47 992	47 999	48 724	49 550
Annen vareproduksjon	144 921	155 949	37 133	35 944	35 581	36 069	37 397	38 901	40 416	39 573
Tjenester inkl. boligjenester	682 709	730 968	167 214	169 418	171 277	174 780	177 124	180 982	184 675	188 397
Offentlig forvaltning	282 929	292 035	70 056	70 563	70 882	71 383	71 949	72 609	73 493	73 925
Produktavgifter og -subsidier	224 547	238 585	55 317	55 420	57 717	57 002	58 398	59 880	60 706	60 395

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2005-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2006	2007	06.1	06.2	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3	07.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	4,7	6,4	1,7	1,7	1,1	1,3	2,7	1,2	1,1	1,4
Konsum i husholdninger	4,6	6,5	1,7	1,7	1,1	1,3	2,8	1,2	1,1	1,4
Varekonsum	4,1	7,7	1,7	1,4	1,4	1,2	4,0	1,1	1,4	0,4
Tjenestekonsum	4,1	4,6	0,5	1,7	0,7	2,0	0,4	1,2	0,7	2,1
Husholdningenes kjøp i utlandet	13,1	9,1	8,0	5,8	1,3	-1,1	5,2	1,8	0,7	5,5
Utlendingers kjøp i Norge	4,0	3,4	-3,2	5,0	1,3	5,8	-5,5	2,8	0,2	3,9
Konsum i ideelle organisasjoner	6,5	5,4	1,9	0,9	1,2	1,1	1,4	1,0	2,1	1,5
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	3,2	1,1	0,8	0,8	0,7	0,7	0,9	1,2	0,3
Konsum i statsforvaltningen	1,7	2,0	0,1	0,7	0,4	0,6	0,6	0,2	0,6	0,3
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,5	1,7	0,3	0,6	0,4	0,5	0,4	0,3	0,7	0,2
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-3,3	3,8	-0,8	0,7	0,4	1,2	2,3	-0,1	0,2	0,8
Konsum i kommuneforvaltningen	4,4	4,5	2,2	1,0	1,2	0,8	0,8	1,5	1,8	0,3
Bruttoinvestering i fast realkapital	7,3	9,6	-7,6	8,4	-1,9	2,7	-1,1	4,3	4,5	8,2
Utvinning og rørtransport	2,9	6,6	-9,0	3,6	5,9	-1,6	-5,3	7,7	8,1	-0,8
Tjenester tilknyttet utvinning	-74,2	351,5	-209,1	-79,3	-395,1	-60,3	-326,4	-102,2	..	-108,6
Utenriks sjøfart	25,3	37,9	-13,0	19,5	-7,0	-51,1	79,7	4,8	65,4	-3,6
Fastlands-Norge	7,6	9,2	-4,8	8,3	-4,8	8,2	-1,5	2,7	1,0	11,1
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	7,0	10,5	-1,6	1,4	2,3	4,6	0,6	2,0	4,5	4,2
Næringer	7,3	13,2	-2,9	1,2	2,9	5,6	-0,3	3,0	6,7	6,3
Industri og bergverk	8,3	23,4	-22,7	3,6	18,9	1,9	-7,8	12,8	16,3	11,7
Annen vareproduksjon	13,8	5,2	12,6	8,3	2,3	-4,9	-0,9	10,8	-2,1	-0,9
Tjenester	5,3	12,8	-0,6	-1,2	-0,9	9,9	1,9	-1,4	6,5	6,6
Boliger (husholdninger)	6,6	6,3	0,5	1,5	1,3	3,1	2,2	0,3	1,0	0,7
Offentlig forvaltning	10,1	4,1	-16,8	38,5	-27,4	24,4	-9,8	5,8	-13,2	44,6
Lagerendring og statistiske avvik	28,1	-21,8	10,2	-23,1	41,5	-8,2	-51,4	83,7	-13,5	15,0
Bruttoinvestering i alt	9,7	5,5	-5,4	3,8	2,8	1,1	-7,9	10,0	2,4	8,9
Innenlandsk sluttanvendelse	5,5	5,4	-0,4	2,0	1,5	1,1	-0,6	3,3	1,5	3,1
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	4,8	6,1	0,3	2,6	-0,1	2,4	1,4	1,4	1,1	2,9
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,8	3,3	-1,3	5,1	-3,4	3,3	-0,7	1,5	-0,6	5,2
Eksport i alt	0,4	3,2	0,8	-0,6	0,3	1,7	2,3	-2,7	2,8	1,1
Tradisjonelle varer	6,2	9,0	1,6	2,9	-0,8	1,9	4,5	0,1	2,5	4,3
Råolje og naturgass	-6,6	-2,4	-1,4	-4,2	0,5	-1,9	3,8	-6,4	3,2	-2,7
Skip, plattform og fly	13,5	-0,7	200,4	-44,0	82,5	22,8	-38,2	49,5	6,9	-48,9
Tjenester	8,1	7,3	0,1	5,3	-1,6	6,7	0,1	-1,6	2,0	7,6
Samlet sluttanvendelse	3,8	4,7	0,0	1,1	1,1	1,3	0,4	1,2	1,9	2,5
Import i alt	8,1	8,6	-2,1	5,0	0,2	4,5	-0,8	1,7	3,3	6,3
Tradisjonelle varer	9,6	8,2	3,0	1,8	1,0	5,6	1,3	0,4	1,1	3,5
Råolje og naturgass	-50,9	145,4	-66,6	-58,1	1,2	277,9	-12,9	147,2	-64,8	92,0
Skip, plattform og fly	24,1	35,9	-7,8	79,8	-34,8	-47,4	41,1	15,8	80,1	40,1
Tjenester	5,4	5,8	-9,1	7,0	2,7	5,0	-6,3	1,5	5,6	7,2
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,5	3,5	0,6	0,0	1,3	0,3	0,7	1,1	1,5	1,3
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	4,8	6,0	0,7	0,6	1,3	1,4	1,4	1,9	1,9	0,9
Oljevirkksomhet og utenriks sjøfart	-4,1	-4,4	0,3	-1,8	1,6	-3,1	-1,7	-1,9	-0,2	2,5
Fastlands-Norge (basisverdi)	4,8	5,9	0,7	0,7	0,8	1,9	1,3	1,8	2,0	1,2
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	5,5	6,7	0,6	0,7	0,9	2,2	1,4	2,0	2,2	1,4
Industri og bergverk	7,1	4,6	2,6	1,4	1,5	3,3	-0,1	0,0	1,5	1,7
Annen vareproduksjon	-0,7	7,6	-1,3	-3,2	-1,0	1,4	3,7	4,0	3,9	-2,1
Tjenester inkl. boligjenester	6,5	7,1	0,5	1,3	1,1	2,0	1,3	2,2	2,0	2,0
Offentlig forvaltning	2,2	3,2	0,9	0,7	0,5	0,7	0,8	0,9	1,2	0,6
Produktavgifter og -subsidier	5,0	6,3	1,1	0,2	4,1	-1,2	2,5	2,5	1,4	-0,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2005=100**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2006	2007	06.1	06.2	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3	07.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	102,1	102,8	101,0	102,0	102,6	103,0	102,4	102,4	102,6	103,9
Konsum i offentlig forvaltning	104,2	108,7	102,3	103,9	104,9	105,9	107,1	108,3	109,1	110,3
Bruttoinvestering i fast kapital	104,3	110,3	101,8	103,0	105,8	106,1	108,1	110,1	111,9	110,7
Fastlands-Norge	103,9	109,7	102,2	102,7	105,2	105,4	107,6	108,7	110,9	111,2
Innenlandsk sluttanvendelse	103,1	105,7	101,6	103,0	104,4	103,1	104,9	105,3	105,7	105,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	103,0	105,6	101,6	102,6	103,7	104,2	104,5	105,1	105,7	106,9
Eksport i alt	115,3	118,1	115,7	114,6	114,2	116,7	113,9	118,9	114,8	125,0
Tradisjonelle varer	111,4	114,1	106,1	109,5	115,0	116,1	114,2	116,4	112,9	113,5
Samlet sluttanvendelse	107,2	109,8	106,5	106,9	107,6	107,6	108,0	109,8	108,7	112,0
Import i alt	103,3	106,6	100,8	101,0	104,1	107,3	107,3	107,9	105,8	105,5
Tradisjonelle varer	104,7	108,4	102,3	102,1	105,0	109,2	109,3	109,9	107,7	106,8
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	108,4	110,8	108,1	108,7	108,7	107,7	108,2	110,3	109,6	114,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	103,6	106,0	102,3	103,9	104,2	103,9	105,8	105,7	104,9	107,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.8. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2006	2007	06.1	06.2	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3	07.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,1	0,7	0,5	1,0	0,6	0,4	-0,6	0,0	0,2	1,3
Konsum i offentlig forvaltning	4,2	4,3	1,5	1,6	1,0	1,0	1,2	1,1	0,7	1,2
Bruttoinvestering i fast kapital	4,3	5,8	1,8	1,1	2,7	0,3	1,9	1,8	1,6	-1,1
Fastlands-Norge	3,9	5,5	2,0	0,5	2,5	0,2	2,1	1,0	2,0	0,3
Innenlandsk sluttanvendelse	3,1	2,5	1,3	1,3	1,4	-1,2	1,8	0,3	0,4	0,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	3,0	2,5	1,0	1,0	1,0	0,5	0,3	0,5	0,7	1,1
Eksport i alt	15,3	2,4	6,0	-0,9	-0,4	2,2	-2,4	4,4	-3,5	8,8
Tradisjonelle varer	11,4	2,4	2,9	3,2	4,9	1,0	-1,7	2,0	-3,0	0,6
Samlet sluttanvendelse	7,2	2,4	3,0	0,4	0,7	0,0	0,3	1,6	-1,0	3,0
Import i alt	3,3	3,1	0,2	0,2	3,1	3,1	0,1	0,5	-1,9	-0,3
Tradisjonelle varer	4,7	3,5	2,2	-0,3	2,9	4,0	0,0	0,6	-2,0	-0,8
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	8,4	2,3	3,8	0,5	0,0	-0,9	0,4	2,0	-0,7	4,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3,6	2,3	1,0	1,6	0,2	-0,3	1,8	-0,1	-0,7	2,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.16. Temabokser i Konjunkturtendensene. 2004-2007

ØA 6/2007

- Virkninger på norsk økonomi av et kraftigere internasjonalt tilbakeslag, 22-23.

ØA 4/2007

- Uro i internasjonale finansmarkeder, 9.
- Betydningen av renta i boligmarkedet, 15.

ØA 3/2007

- Virkninger av å "følge" handlingsregelen, 11.
- Virkninger av økt arbeidsinnvandring, 20-21.

ØA 1/2007

- Betydningen av internasjonale priser for norsk økonomi, 21.
- Kraftmarkedet framover, 22.
- Direkte og indirekte importandeler, 29.

ØA 6/2006

- Valutakursen med Norges Banks rentebane og SSBs modeller, 11.
- Betydningen av nedgangen i ledighet for lønnsvekst og inflasjon, 19.

ØA 1/2006

- Alternativ lønnsvekstberegning, 20.
- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 22.
- Konjunkturtrekk i norsk økonomi i de siste 25 årene, 28-29.
- Direkte og indirekte importandeler, 30.

ØA 6/2005

- Virkninger av høyere rente, 11.
- Sykefravær og lønnsinntekter, 19.
- Lønnsvekst i lys av industribedriftenes lønnsomhet, 20.

ØA 4/2005

- Hva skjer dersom handlingsregelen ikke følges?, 11.
- Forklaringsfaktorene bak valutakursutviklingen de senere år, 13.

ØA 3/2005

- Virkningen av en sterkere krone, 14.

ØA 1/2005

- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 21.
- Noen viktige drivkrefter bak konjunkturutviklingen 2000-2008, 22-23.

ØA 6/2004

- Virkningen av økte oljeinvesteringer i 2005-2007, 13.
- Husholdningenes formuesplassering, 14.
- Nye EU-land: Statistikk om arbeidsinnvandring, 18.
- Redusert sykefravær, 20.
- Fortsatt internasjonal oppgang – en alternativ prognosebane, 22-23.

ØA 4/2004

- Norges Banks utfordring, 13.
- Virkninger av en "normalisering" av pengemarkedsrentene, 23.
- På vei mot inflasjonsmålet – også i modellarbeidet, 24-25

ØA 3/2004

- En oljesmurt alternativbane, 22-24.

ØA 1/2004

- Kraftmarkedet i 2003 og utsiktene framover, 24.

3. Produksjonsevne

I et kortsiktig perspektiv har konjunktursvingningene betydning for utnyttningen av økonomiens ressurser, arbeidsledighet og kapasitetsutnytting. I et lengre perspektiv er veksten i økonomiens produksjonsevne avgjørende for et lands konsummuligheter. Økonomisk vekst bestemmes av tilgangen på ressurser og evnen til å omsette disse i varer og tjenester. Langsiktig økonomisk vekst tilskrives tradisjonelt tre kilder: økning i mengde og kvalitet av arbeidskraft, økning i mengde og kvalitet av kapital, og produktivitetsvekst som følge av teknisk framgang og organisatoriske forbedringer i den enkelte bedrift og i hele samfunnsøkonomien. Teknisk fremgang drives blant annet av forskning og utvikling. Tilgangen på kapital i forskjellige næringer vil avhenge av avkastningen på realinvesteringer i forhold til avkastningen på alternative plasseringer av sparing. Tilgang på kvalifisert arbeidskraft bestemmes hovedsakelig av individers valg av utdanning og deres tilbud av arbeidskraft.

3.1. Produksjon og privat konsum

OECD beregner tall for landenes BNP og konsum korrigert for prisforskjeller (basert på kjøpekraftsparitet, PPP), der de senest tilgjengelige tallene er fra 2006. Målt på denne måten, lå BNP per innbygger for Norge i 2006 72 prosent høyere enn OECD-gjennomsnittet, se tabell 3.1. Imidlertid påvirkes BNP-sammenlikningen i Norges favør av at olje og gass for tiden utvinnes i høyt tempo til høye priser. BNP-målet tar ikke hensyn til at Norges petroleumsinntekter delvis motsvares av en tapping av formue av olje og gass under havbunnen, og således ikke bare representerer inntekter i realøkonomisk forstand. Trekkes verdiskapningen i petroleumssektoren, som utgjorde ca. 25 prosent av BNP i 2006, fra BNP tallet som oppgis av OECD, ville BNP per innbygger ligget ca. 30 prosent høyere enn OECD-gjennomsnittet.

Ifølge OECDs beregninger lå summen av norske husholdningers konsum, konsumutgifter til ideelle organisasjoner, samt offentlige utgifter til individuelle konsumgoder og tjenester om lag 15 prosent høyere enn OECD-gjennomsnittet i 2006, regnet per innbygger. Hovedårsaken til den betydelige forskjellen mellom forholdstallene for BNP og privat konsum per innbygger er forskjeller i sparingen. Norge har en betydelig høyere sparerate enn andre land. Den høye spareringen er imidlertid et utslag av at høye petroleumsinntekter bidrar til høy disponibel inntekt, slik dette beregnes i nasjonalregnskapet. Det er først og fremst staten som står for den høye sparingen. Dette er en konsekvens av handlingsregelen for finanspolitikken og statens store eierandeler i petroleumsvirksomheten. Ifølge handlingsregelen skal de løpende petroleumsinntektene spares i Statens pensjonsfond - Utland gjennom oppbygging av finansielle fordringer på utlandet. Siden denne politikken kun omplasserer nasjonalformuen, uten å øke den, innebærer den ikke reell sparing. Det

ble imidlertid gjort nye funn av olje og gass i 2006 som bidrar til å øke oljeformuen.

Tilgangen på arbeidskraft

Den norske befolkningen består av vel 4,7 millioner innbyggere. Av disse var litt under 2,5 millioner sysselsatt med å produsere varer og tjenester i 2007. I tillegg er en betydelig andel av befolkningen under utdanning, se tabell 3.2. Totalt hadde nesten 1,1 millioner personer utdanning som sin hovedaktivitet i 2007, mens nesten 1,1 millioner innbyggere hadde en eller annen form for trygd eller pensjon som hovedinntektskilde. Sysselsatte

Tabell 3.1. BNP og konsum per innbygger i utvalgte OECD-land beregnet vha. kjøpekraftspariteter (PPP). OECD = 100

	BNP per innbygger			Konsum per innbygger ¹		
	1995	2000	2006	1995	2000	2006
Norge	118	146	172	106	110	115
Danmark	113	116	114	109	108	101
Finland	95	104	108	82	88	91
Sverige	107	109	111	101	105	103
Frankrike	104	105	103	105	106	102
Italia	103	101	95	100	102	90
Nederland	112	115	121	101	106	105
Spania	79	85	93	79	86	88
Storbritannia	98	103	112	106	115	116
Tyskland	110	103	104	110	105	99
USA	137	139	143	143	145	148
Japan	112	105	103	98	92	93
OECD-nivå i USD	30 900			14 211	17 875	22 745

¹ For Norge kan oljeprisen, av definisjonsmessige årsaker, være av stor betydning for resultatet.

Kilde: National Accounts of OECD Countries 2008 - Vol. 1.

Tabell 3.2. Antall personer etter hovedaktivitet i 2007¹, tall i 1 000

Befolkning totalt	4 681
Antall barn, 0 til og med 5 år	348
Antall studenter, grunn og vdg. skole ²	842
Antall studenter, høyere utd. institusjoner ²	223
Antall studenter i utlandet ²	12
Sysselsatte, heltid ³	1 826
Sysselsatte, deltid ³	627
Hjemmearbeidende i befolkningen 16-74 år	74
Arbeidsledige (AKU)	63
Alderspensjonister	634
Antall på uførepensjon	331
Sosialhjelpsmottakere ⁴	44
Restantall/ differanse	-343

¹ Tallene er hentet fra forskjellige kilder. Det kan derfor ikke utelukkes at samme person inngår i flere hovedaktiviteter.

² Tall fra 1. oktober 2005.

³ Tallene inkluderer selvstendige næringsdrivende personer.

⁴ Antall som mottok sosialhjelp mer enn 6 måneder av året, 2006.

Kilde: SSB, Arbeidskraftundersøkelsen, AKU, og NAV.

Tabell 3.3. Yrkesdeltaking, gjennomsnittlig timer arbeidet og ledighet i utvalgte OECD-land

	Yrkesdeltakingsraten i befolkningen 15-64 år, 2006 ¹			Yrkesdeltakingsraten i befolkningen 55-64 år, 2006 ¹			Gjennomsnittlig antall timer arbeidet per sysselsatt, 2006	Arbeidsledighetsrater i prosent av arbeidsstyrken, 2007 ²
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner		
Norge	78,2	81,4	74,8	68,2	74,1	62,2	1 407	na
Danmark	80,1	83,4	76,7	63,2	70,5	55,8	1 577	3,7
Finland	74,7	76,2	73,2	58,4	58,7	58,1	1 691	6,9
Sverige	80,2	82,6	77,7	73,0	76,2	69,8	1 583	6
Frankrike	69,1	74,2	63,9	43,6	46,8	40,5	1 564	8,3
Italia	62,7	74,6	50,8	33,4	45,0	22,5	1 800	na
Nederland	75,7	81,9	69,4	49,1	59,3	38,7	1 391	3,2
Spania	71,9	82,5	61,1	46,8	63,5	31,0	1 764	8,3
Storbritannia	76,7	83,2	70,3	59,1	68,3	50,2	1 669	na
Tyskland	75,0	81,4	68,5	55,3	64,1	46,7	1 436	8,4
USA	75,5	81,9	69,3	63,7	69,6	58,2	1 804	4,6
Japan	73,1	84,8	61,3	67,3	83,8	51,5	1 784	3,9
EU-15	71,7	79,3	64,2	48,8	58,1	39,8		
OECD	70,5	80,4	60,8	55,4	66,3	45,0		

¹ For Norge, Sverige, Spania og Storbritannia angis arbeidsstyrken i prosent av befolkningen 16-64 år.² OECD standard.

na = ikke beregnet

Kilde: OECD Employment Outlook 2007: Statistical Annex.

Tabell 3.4. Prosentandel med utdanning i forskjellige kohorter i utvalgte OECD-land. Tall for 2005

	Andel av befolkningen med fullført videregående skole				Andelen av befolkningen med utdanning utover videregående skole				
	25-34	35-44	45-54	55-64	25-34	35-44	45-54	55-64	25-64
Norge	83	78	74	73	41	35	30	24	33
Danmark	87	83	78	75	40	35	32	27	34
Finland	89	87	78	61	38	41	34	27	35
Sverige	91	90	82	72	37	28	28	25	30
Frankrike	81	71	60	51	39	25	18	16	25
Italia	66	54	46	30	16	13	11	8	12
Nederland	81	76	69	59	35	30	30	24	30
Spania	64	54	41	26	40	30	22	14	28
Storbritannia	73	67	65	60	35	30	28	24	30
Tyskland	84	85	84	79	22	26	26	23	25
USA	87	88	89	86	39	40	39	37	39

Kilde: Education at a Glance 2007, OECD

på korttidsopphold som ikke var registrert bosatt i Norge, utgjorde ca. 55 000 personer i 2006.

Sammenlikninger med andre land viser at yrkesdeltakelsen i Norge er blant de høyeste i OECD-området. Andelen av befolkningen i alderen 15-64 år som inngikk i arbeidsstyrken var 78,2 prosent i 2006. Yrkesdeltakelsen blant kvinner var på 74,8 prosent. Norge ligger også høyt blant OECD-landene når det gjelder yrkesdeltakelse i den eldre delen av befolkningen: 68 prosent av de mellom 55 og 64 år inngikk i arbeidsstyrken.

Gjennomsnittlig antall utførte arbeidstimer per sysselsatt i Norge var 1 407 i 2006. Dette er lavere enn for de fleste andre land, se tabell 3.3. For eksempel var gjennomsnittet 1 804 for USA og 1 583 for Sverige. To viktige årsaker til det lave timetallet i Norge er at mange kvinner arbeider deltid og at vi har mange fridager. Andelen sysselsatte som arbeider deltid var ifølge AKU

ca. 26 prosent i 1990 og ca. 27 prosent i 2006. Gjennom 1990-tallet og begynnelsen av 2000-tallet har gjennomsnittlig arbeidstid blitt redusert i de fleste OECD-landene. Arbeidsledigheten har tradisjonelt ligget lavt i Norge sammenlignet med andre land. I 2006 hadde Norge, ifølge OECD, en ledighet på 3,5 prosent.

Økt utdanning fører generelt til økt arbeidsproduktivitet, noe som gjenspeiles i at økt utdanning generelt gir høyere lønn. I 2005 hadde 44 prosent av befolkningen i alderen 25-34 år gjennomført en utdanning på minst 6 måneder utover videregående skole. I forhold til andre OECD-land er dette et høyt nivå, se tabell 3.4. Italia skiller seg kraftig ut med en andel på bare 16 prosent. De eldre kohortene hadde gjennomgående en lavere andel med utdanning utover videregående skole. For befolkningen 25-64 år var andelen 33 prosent for Norge, som er tilnærmet det samme som for våre nabo-land, mens USA hadde en noe høyere andel.

3.2. Produktivitetsvekst

Med produktivitetsvekst menes veksten i produksjonen per enhet av de ressursene som er satt inn i produksjonen. Det enkleste og mest brukte produktivitetsbegrepet er arbeidsproduktivitet, som måler veksten i produksjon per timeverk. Arbeidsproduktiviteten kan imidlertid økes ved at arbeidskraften utstyres med mer realkapital og/eller andre innsatsfaktorer. Et produktivitetsbegrep som måler veksten i produksjonen i forhold til et mer omfattende mål på ressursbruken, er total faktorproduktivitet (TFP). TFP-begrepet er nærmere forklart i boks 3.1. Her forklares også hvorfor man i praksis bør la valget av produksjonsbegrep avhenge av hvor grovt man har inndelt de næringene som beskrives. I tabell 3.5 og 3.6 er Fastlands-Norges næringer delt inn i bare tre sektorer. På et så aggregert nivå bør den samlede produksjonen måles med bruttoproduktet, mens veksten i samlet ressursinnsats måles som et veid gjennomsnitt av vekstratene for timeverk og realkapital. Det vil si at en oppfatter bruttoproduktet som «produisert» av de to innsatsfaktorene arbeid og kapital.

I praksis vil produktivitetsveksten påvirkes av konjunkturbevegelser. Det skyldes blant annet at det ikke er lønnsomt for bedriftene å variere kapitalutstyr og sysselsetting like raskt og like mye som svingningene i salg og produksjon. I tabellen har en stort sett valgt en periodeinndeling slik at produktivitetsveksten i de ulike periodene i mindre grad skal påvirkes av konjunktursvingningene. I perioden 2004-2007 er trolig produktivitetsveksten trukket opp av høykonjunkturen.

Hovedtrekk for Fastlands-Norge

Foreløpige beregninger tyder på at arbeidsproduktivitet for bedrifter i Fastlands-Norge vokste med 1,9 prosent fra 2006 til 2007, jf. tabell 3.5. Dette er relativt lavt sammenlignet med de fleste år etter 1973. For eksempel vokste arbeidsproduktiviteten med ca. 2,6 prosent (årlig gjennomsnitt) i perioden 1989-2006. På den annen side kan så å si hele veksten i Fastlands-Norges bruttoprodukt per timeverk tilskrives TFP-vekst fra 2004 til 2007. I de fleste år etter 1973 har TFP-veksten bidratt mer enn økt kapitalintensitet til veksten i arbeidsproduktivitet. Det samme mønsteret har gjort seg gjeldene i de fleste OECD-land i de senere årene. TFP-veksten på 1,9 prosent fra 2006 til 2007 var representativ for den gjennomsnittlige årlige TFP-veksten over de siste ti år. TFP-veksten har ligget mellom 0,5 og 1 prosentpoeng høyere etter 1988 enn i perioden 1973-1988.

Næringsvise forskjeller

Arbeidsproduktiviteten i privat tjenesteyting økte i gjennomsnitt med 2,9 prosent årlig fra 2004 til 2007. Utviklingen i 2007 trakk denne vekstraten noe opp. I et lengre tidsperspektiv peker 1980-tallet seg ut som en periode med relativt lav vekst i arbeidsproduktiviteten, med en gjennomsnittlig årlig vekstrate som var ett prosentpoeng lavere enn i perioden 1973-1981, og mer enn ett prosentpoeng lavere enn i årene etter 1988. TFP-veksten står for det dominerende bidraget til veksten i

Boks 3.1. Måling av vekst i total faktorproduktivitet (TFP)

Et mye brukt produktivitetsbegrep er «total faktorproduktivitet» (TFP). Begrepsmessig defineres veksten i TFP som den del av produksjonsveksten som ikke kan tilskrives økt innsats i en eller flere innsatsfaktorer. Det empiriske motstykket til TFP-vekst beregnes (tilnærmet) som produksjonsveksten minus veksten i all målt ressursinnsats. Her beregnes veksten i samlet ressursinnsats som et veid gjennomsnitt av vekstratene for hver enkelt innsatsfaktor, der vektene er løpende kostnadsandeler. Tilsvarende beregnes produksjonsveksten i en sektor som et veid gjennomsnitt av vekstratene for produksjonen i de næringene som sektoren omfatter, der vektene er løpende produksjonsverdiandeler. Jo mer detaljert en kan spesifisere og måle produksjon og ressursinnsats, desto bedre vil denne typen beregninger måle TFP-veksten.

I produktivitetsberegninger brukes både bruttoproduksjon og bruttoprodukt som produksjonsmål. Valget av produksjonsmål betyr mye. TFP-veksten basert på bruttoprodukt vil typisk ligge 2-3 ganger høyere enn TFP-veksten basert på bruttoproduksjon, mens veksten i arbeidsproduktiviteten typisk blir lavere når man erstatter bruttoproduksjon med bruttoprodukt. På bedriftsnivå måles (brutto)produksjonen som det som selges til andre utenfor bedriften. Når bedrifter statistisk slås sammen i suksessivt mer omfattende næringer, vil en økende andel av produksjonen bestå av produkter som næringen selv bruker som produktinnsats, mens en tilsvarende avtakende andel selges til andre utenfor næringen. Gitt at man for enhver næringsinndeling ønsker at produksjonen skal måle det som selges ut av næringen, kommer man nærmest dette «idealet» ved å bruke nasjonalregnskapstall for (brutto)produksjonen når man skal beskrive relativt fint inndelte næringer. For vidt definerte næringsgrupper, vil bruttoproduktet ligge nærmere idealet. Det er imidlertid vanskelig å si nøyaktig på hvilket aggregeringsnivå man bør skifte produksjonsbegrep, samtidig som et slikt skifte, som nevnt, påvirker tallene betydelig. I tabell 3.5 og 3.6 er Fastlands-Norge delt inn i bare tre sektorer, hvor en stor del av produktinnsatsen er produsert innenfor sektorene. Med denne grove sektorinndelingen, bør måling av TFP-vekst baseres på bruttoprodukt som produksjonsmål, med arbeid og kapital som innsatsfaktorer. Veksten i ressursinnsatsen måles som et veid gjennomsnitt av vekstratene for timeverk og realkapital.

arbeidsproduktivitet i privat tjenesteyting. TFP-veksten i denne næringsgruppen har variert mellom 2,4 og 3 prosent etter 1988. Dette er mer enn det dobbelte av TFP-veksten i perioden 1973-1988.

De siste ti årene har veksten i arbeidsproduktivitet, og særlig TFP-veksten, i privat tjenesteyting ligget klart høyere enn i de andre sektorene rapportert i tabell 3.5. Blant de tjenesteytende næringene er det særlig varehandel og innenriks samferdsel som trekker gjennomsnittet opp for TFP-veksten etter 1988. Samferdselsektoren omfatter blant annet post- og telekommunikasjon. Her kan den raske økningen i bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi være en av årsakene til TFP-veksten, men produktivitetsberegning

Tabell 3.5. **Dekomponering av vekst i arbeidskraftsproduktivitet (bruttoprodukt per timeverk)¹. Gjennomsnittlige prosentvise årlige vekstrater**

Sektor	Periode	Arbeidskrafts- produktivitet	Bidrag fra endring i kapitalintensitet	Total faktor- produktivitet
Bedrifter i Fastlands-Norge ²	1973-1981	2,7	1,2	1,5
	1982-1988	1,8	0,7	1,1
	1989-1996	2,9	0,2	2,7
	1997-2003	2,8	1,0	1,8
	2004-2007	2,4	0,2	2,3
	2006-2007	1,9	-0,1	2,0
Industri ³	1973-1981	1,9	1,1	0,8
	1982-1988	2,3	0,9	1,4
	1989-1996	0,7	0,2	0,6
	1997-2003	2,7	1,1	1,6
	2004-2007	2,4	-0,1	2,5
	2006-2007	1,2	-0,5	1,6
Annen vareproduksjon	1973-1981	3,4	1,1	2,3
	1982-1988	1,1	0,6	0,5
	1989-1996	5,4	1,1	4,3
	1997-2003	0,0	0,5	-0,5
	2004-2007	1,2	-0,6	1,8
	2006-2007	-1,7	-1,2	-0,4
Privat tjenesteyting ⁴	1973-1981	2,7	1,2	1,5
	1982-1988	1,7	0,6	1,1
	1989-1996	2,9	-0,1	3,0
	1997-2003	3,8	1,1	2,7
	2004-2007	2,9	0,5	2,4
	2006-2007	3,3	0,4	2,9

¹ Dataene for 2006 og 2007 er foreløpige.² Utenom bolig, bank og forsikring og oljeraffinering.³ Utenom oljeraffinering.⁴ Utenom bolig og bank og forsikring.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ger alene gir et svakt grunnlag for en slik hypotese. Selv om revisjonene av nasjonalregnskapstallene har bedret beskrivelsen av produksjon og faktorinnsats i tjenesteytende næringer, er det fortsatt grunn til å peke på at det er store måleproblemer for disse næringene, som gjør tallene usikre.

Industriens arbeidsproduktivitet økte med bare 1,2 prosent fra 2006 til 2007. Det er under halvparten av den gjennomsnittlige vekstraten målt etter 1996, men klart over vekstraten i perioden 1989-1996. Også i industrien har TFP-veksten gitt et sterkere bidrag til veksten i arbeidsproduktiviteten enn økende kapitalintensitet. Den årlige TFP-veksten lå i gjennomsnitt på 2,5 prosent i perioden 2004-2007, men utviklingen i 2007 bidro til å trekke dette gjennomsnittet ned. Blant industrinæringene finner man den svakeste TFP-veksten i de senere årene i deler av næringsmiddelindustrien, samt i produksjon av kjemiske råvarer og metaller. TFP-veksten har derimot ligget over gjennomsnittet for industrien innenfor blant annet fiskeforedling, teknoindustri, produksjon av kjemiske produkter og i deler av den oljerettede industrien.

I næringene «Annen vareproduksjon» viser begge produktivetsmålene en langt svakere produktivetsutvikling enn i resten av fastlands-Norge i løpet av de siste ti årene. Spesielt viste begge målene nedgang fra 2006 til 2007. Veksten i arbeidsproduktivitet og TFP etter 1996 fant sted i 2004-2006. På begynnelsen av 1990-tallet opplevde derimot denne næringsgruppen svært høy produktivetsvekst. I de senere år har TFP-veksten vært negativ i bygg og anleggsnæringen. Det illustrerer at den målte TFP-veksten inneholder flere ukjente forhold utover teknologisk fremgang. Fiske og fiskeoppdrett har hatt TFP-vekst over gjennomsnittet for næringsgruppen.

Internasjonale sammenligninger

Den gjennomsnittlige årlige veksten i arbeidsproduktiviteten for OECD-landene sett under ett var henholdsvis 2,1 og 1,9 prosent i periodene 1995-2000 og 2000-2005. Ifølge OECD's tall lå veksten i Norge litt over dette gjennomsnittet i begge perioder, og på linje med veksten i Sverige og USA etter 1995. Gjennomsnittsvekstraten for de 15 EU-landene lå i disse periodene på henholdsvis 1,8 og 1,2 prosent. Siden 2000 har arbeidsproduktiviteten vokst særlig raskt i en del øst-europeiske land (Ungarn, Tsjekkia, Polen).

Tabell 3.6. **Bruttoprodukt og innsatsfaktorer¹ . Gjennomsnittlige prosentvise årlige vekstrater**

Sektor	Periode	Bruttoprodukt	Timeverk	Realkapital
Bedrifter i Fastlands-Norge ²	1973-1981	2,5	-0,2	4,6
	1982-1988	2,3	0,5	3,4
	1989-1996	2,2	-0,7	0,1
	1997-2003	3,2	0,3	3,9
	2004-2007	5,5	3,1	3,6
	2006-2007	6,1	4,2	3,9
Industri ³	1973-1981	0,7	-1,2	4,0
	1982-1988	0,2	-2,0	2,1
	1989-1996	0,1	-0,7	0,1
	1997-2003	0,8	-1,9	2,2
	2004-2007	4,7	2,3	1,9
	2006-2007	5,4	4,2	2,7
Annen vareproduksjon	1973-1981	2,3	-1,2	3,8
	1982-1988	1,4	0,3	2,7
	1989-1996	1,9	-3,5	0,5
	1997-2003	0,3	0,3	1,8
	2004-2007	4,3	3,1	1,6
	2006-2007	3,6	5,2	1,9
Privat tjenesteyting ⁴	1973-1981	3,8	1,2	5,3
	1982-1988	3,6	1,9	4,3
	1989-1996	3,2	0,3	-0,1
	1997-2003	5,0	1,2	5,4
	2004-2007	6,2	3,3	5,1
	2006-2007	7,2	3,9	5,2

¹ Dataene for 2006 og 2007 er foreløpige.² Utenom bolig, bank og forsikring og oljeraffinering.³ Utenom oljeraffinering.⁴ Utenom bolig og bank og forsikring.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.7. **Dekomponering av BNP-vekst i OECD området. 1995-2005¹**

	Arbeids- innsats	IKT kapital	Annen kapital	TFP- vekst	BNP- vekst
Irland	2,5	0,4	0,7	4,0	7,4
Hellas	0,3	0,4	0,7	2,4	3,7
Finland	1,0	0,4	-0,2	2,4	3,6
Spania	2,4	0,4	0,9	-0,1	3,6
Australia	0,9	0,7	0,4	1,5	3,5
Canada	1,2	0,5	0,6	1,0	3,2
USA	0,7	0,6	0,3	1,5	3,2
New Zealand	1,1	0,5	0,4	0,9	2,9
Storbritannia	0,5	0,6	0,3	1,4	2,8
Nederland	1,4	0,5	0,3	0,6	2,7
Portugal	0,5	0,4	0,5	1,3	2,7
Sverige	0,2	0,6	0,2	1,6	2,5
Østerrike	0,5	0,3	0,3	0,9	2,1
Frankrike	0,3	0,4	0,3	1,1	2,1
Belgia	0,6	0,5	0,1	0,8	2,0
Danmark	0,7	0,6	0,6	0,0	1,9
Sveits	0,3	0,4	0,4	0,4	1,5
Tyskland	-0,2	0,3	0,2	1,0	1,3
Italia	0,6	0,3	0,5	-0,2	1,3
Japan	-0,8	0,5	0,2	1,1	1,0

¹ Tallene referer til 1995-2002 for New Zealand; 1995-2004 for Australia, Japan, Spania og Sveits; og 1995-2003 for alle andre landKilde: www.oecd.org/statistics/productivity/

Island skiller seg også ut med høy produktivitetsvekst i de senere år. Produktiviteten i Irland vokste svært raskt på 1990-tallet, men vekstraten har etter 2000 nærmet seg OECD-snittet. Blant landene med særlig svak vekst i arbeidsproduktivitet etter 2000 finner man blant annet Italia, Spania og Portugal.

I perioden 1995-2005 står Irland i en særstilling blant OECD-landene når det gjelder vekst i BNP og produktivitet. Dette har vanligvis vært forklart med at produktivitetsnivået var lavt før veksten startet, og at multinasjonale selskaper i utstrakt grad har lokalisert produksjonen i Irland. Dermed er ressurser blitt overført fra jordbruk og andre sektorer med relativt lav produktivitet til næringer hvor avkastningen av ressursinnsatsen er høyere. Av en gjennomsnittlig årlig BNP-vekst på 7,5 prosent, kan 4,0 prosentpoeng tilskrives TFP-vekst, jf. tabell 3.7. Den årlige TFP-veksten i Irland falt fra vel 4,5 til vel 3 prosent fra perioden 1995-2000 til perioden 2000-2005. Land med relativt høy TFP-vekst omfatter ellers bl.a. Hellas, Finland, USA, Sverige og Australia. TFP-veksten for Fastlands-Norge på rundt 2 prosent årlig de siste ti årene, er ca. 0,5 prosentpoeng over TFP-veksten i USA, Australia og Sverige. OECD-land med lav TFP-vekst har vært Italia, Spania, Danmark og Sveits.

3.3. FoU og nyskaping i norsk næringsliv

Forskning og utvikling

Kostnadene til egenutført forskning og utvikling (FoU) var på 32,5 milliarder kroner i Norge i 2006. Dette er en nominell økning på 2,9 milliarder kroner, eller 9,9 prosent, fra 2005. Målt i faste priser er oppgangen på 4,8 prosent. Dette er en sterkere vekst enn i de to foregående årene. Næringslivet stod for 46 prosent av samlet FoU. Denne andelen har vært forholdsvis stabil i 2005 og 2006, mens den for 2002 og 2003 har vært minskende fra vel 51 prosent i 2001. Universitets- og høyskolesektoren har opplevd den største veksten i denne perioden og står nå for 30 prosent. Instituttsektorens andel har vært stabil på om lag 23 prosent.

Samlet FoU utgjør 1,5 prosent av bruttonasjonalprodukt (BNP) for 2006, nær samme nivå som i 2005. Nivået er klart lavere enn for 2004, da BNP-andelen var på 1,6 prosent, og toppåret 2003 med en andel på 1,7 prosent. Nedgangen de siste årene skyldes i stor grad sterk økning i BNP, om lag 11 prosent både for 2006 og 2005 og 9 prosent for 2004. I «forskningsmeldingen» fra 2005 var det politiske målet at FoU skal utgjøre 3 prosent av BNP i 2010. Ser vi FoU-kostnadene som andel av BNP for fastlands-Norge, utgjør denne 2,4 prosent i 2006. Denne andelen har vært forholdsvis stabil de siste årene. Det betyr at vekstraten for FoU-kostnader og BNP for fastlands-Norge har vært i samme størrelsesorden.

Til sammenligning viser foreløpige tall at Sverige brukte 3,8 prosent, Finland 3,5 prosent og Danmark 2,4 prosent av BNP på forskning og utvikling i 2006. Foreløpige tall for EU15-landene viser et gjennomsnitt i 2006 på 1,9 prosent. På samme måte som Norge har både EU15-landene og de andre nordiske landene hatt nedgang i FoU som andel av BNP de siste årene. Nedgangen har vært sterkest i Sverige, mens andelen har holdt seg mest stabil i Finland.

Det er først og fremst næringslivets FoU-aktivitet som er lav i Norge sammenliknet med andre land. En grunn til dette er at Norge har relativt lav produksjon i næringer med typisk høy FoU-intensitet. OECD har tidligere gjort beregninger som korrigerer for næringsstruktur. Norges gjennomsnittlige FoU-intensitet ligger under OECD-gjennomsnittet, men når alle lands FoU vektet med den samme næringsstrukturen (gjennomsnittet for G7-landene) ligger Norge høyere enn OECD-gjennomsnittet og nærmer seg samme nivå som Finland og Danmark. Dette betyr at Norge har relativt høy FoU-intensitet når vi sammenlikner bransje for bransje.

Dette blir også bekreftet i en nordisk studie som analyserer næringslivets FoU-aktivitet i de nordiske landene (Se rapporten *Comparison of Research and Development in the Nordic Countries*, som er en del av det nordiske samarbeidsprosjektet NIND: *Policy Relevant Nordic Innovation indicators*). Studien viser

at forskjellen mellom landene avhenger av om en ser på FoU-kostnader i nominelle termer eller om den måles ved utførte FoU-årsverk. Blant de nordiske landene, viser analysen at FoU-kostnader per FoU-årsverk er klart høyest i Sverige. En forklaring på dette kan være at forskning innen høyteknologisk industri er mer kostnadskrevende enn forskning innen lavteknologisk virksomhet. Det er spesielt kostnader utenom lønn som er høye i Sverige.

FoU-undersøkelsen for næringslivet i 2006

Næringslivet brukte i overkant av 15 milliarder kroner på egenutført forskning og utvikling (FoU) i 2006 (foretak med minst 10 sysselsatte). Dette er en nominell økning på 1,4 milliard kroner, eller 10,3 prosent, sammenliknet med 2005. Målt i faste priser er økningen på 6 prosent. I tillegg ble det rapportert om 1,1 milliard kroner i egenutført FoU blant foretak med 5-9 sysselsatte, slik at samlet egenutført FoU i næringslivet ble på 16,1 milliarder kroner. Det er første gang foretak med 5-9 sysselsatte er med i statistikken.

Utførte FoU-årsverk blant foretak med minst 10 sysselsatte økte med 3,4 prosent, fra 13 815 årsverk i 2005 til 14 285 årsverk i 2006. Foretak med 5-9 sysselsatte utførte i tillegg 1 365 FoU-årsverk i 2006.

Av FoU-kostnadene er det andre driftskostnader som øker mest. Andre driftskostnader økte med 18 prosent til 4,6 milliarder kroner i 2006 for foretak med mer enn 10 sysselsatte. Til sammenligning økte lønnskostnadene med bare 5 prosent. Gjennomsnittlig lønnskostnad for et FoU-årsverk har dermed økt svakt fra 2005 til 2006. Noe av forklaringen på dette kan være at vi i 2006-undersøkelsen foretok en oppsplitting av andre driftskostnader i kostnader til innleid personell og andre kostnader. En del kostnader til innleid personell kan ha blitt rapportert som lønnskostnader i tidligere år. Investeringer til FoU-utstyr økte med 25 prosent fra 2005, men utgjør likevel bare 8 prosent av de samlede FoU-kostnadene.

Næringslivet forventer en viss vekst i FoU-aktiviteten for 2007. Anslag gitt av foretakene i 2. kvartal 2007 indikerer en vekst på 3 prosent i FoU-årsverk og 7 prosent i FoU-kostnader (nominelt). Anslagene er usikre, men tilsvarende anslag for 2006 gitt i 2005-undersøkelsen viser godt samsvar med de faktiske kostnadene for 2006.

Fortsatt økning for tjenesteyting

Industrien er fortsatt den største FoU-næringen og står for litt over 48 prosent av de totale FoU-utgiftene, mens de tjenesteytende næringers andel utgjør om lag 42 prosent i 2006. Økningen i FoU-aktiviteten fra 2005 til 2006 er i stor grad kommet fra tjenestenæringene med en økning på 15 prosent. Dette er en trend vi har sett de siste årene. Tjenestenæringene har hatt en vekst på over 25 prosent i treårsperioden 2003 til 2006, mens industriens FoU-aktivitet har stått stille.

Temaboks 3.1. **Virkninger av SkatteFUNN**

SkatteFUNN er en skattefradragsordning for næringslivets kostnader til FoU, som ble innført for små og mellomstore foretak fra og med 2002, og for alle foretak fra og med 2003. Formålet med ordningen har vært å stimulere til økt FoU-innsats i næringslivet. Skattefradraget utgjør 20 prosent av FoU-kostnadene for små og mellomstore foretak (iht. EUs definisjon) og 18 prosent for store foretak. Maksimalt fradragsgrunnlag er 4 millioner kroner for egenutført FoU, eventuelt i samarbeid med andre foretak. Foretaket kan i tillegg få økt fradragsgrunnlaget opp til 8 millioner kroner ved samarbeid eller kjøp av FoU-tjenester fra en godkjent FoU-institusjon. Foretak som ikke er i skatteposisjon får fradraget utbetalt kontant i forbindelse med skatteoppgjøret. Fra og med inntektsåret 2007 ble det innført en øvre timesats for personalkostnader (500 kroner per time) og et maksimum på antall timer per person (1 850 timer årlig) ved beregning av fradragsgrunnlaget.

Etter at ordningen ble utvidet til å omfatte alle foretak i 2003, gikk antall godkjente søknader klart ned i de etterfølgende årene: fra 3 532 i 2003 til 1 772 i 2006. Andelen godkjente søknader har ligget nokså stabilt rundt 70 prosent hvert år i denne perioden. Budsjetterte FoU-kostnader var ca. 9,6 mill. kroner i toppåret 2004 og gikk ned til ca. 8,5 mill. kroner i 2006. Den nedgangen fra toppåret 2004 kan tyde på at mange planlagte prosjekter ble initiert av ordningen, men at den nå kan ha nådd en viss «metning». Nedgangen kan også skyldes at mange foretak med flerårige prosjekter ønsker å fullføre disse før nye prosjekter blir fremmet. Oppgaver fra Skattedirektoratet viser at ikke alle godkjente SkatteFUNN-prosjekter blir gjennomført etter den oppsatte planen, det vil si at faktiske FoU-utgifter er lavere enn budsjetterte. Dette innebærer en ferdigstillelsesgrad på rundt 85 prosent. I hovedsak er det de minste foretakene som ikke gjennomfører prosjektene som planlagt. En svært høy andel av samlet fradrag er utbetalt kontant til foretak som ikke er i skatteposisjon. Denne andelen har bare gått svakt ned, fra 78 prosent i 2004 til 73 prosent i 2006, til tross for en sterk konjunkturoppgang i denne perioden.

Statistisk sentralbyrå har siden 2004 evaluert ordningen. Sluttrapporten fra evalueringen er publisert i januar 2007 (se http://www.ssb.no/emner/10/02/rapp_200802) og inneholder et sammendrag av hovedfunnene. I tillegg vurderes mulige justeringer av ordningen i forhold til dagens ordning. Hovedfunnene kan sammenfattes som følger:

- **SkatteFUNN-ordningen utløser mer FoU:** Den gir et insentiv til foretak som ikke, eller i liten grad, drev med FoU før SkatteFUNN ble innført. Effekten er sterkere for små- og mellomstore foretak enn for store foretak; sterkere for foretak i distriktene enn i sentrale strøk; sterkere for foretak i næringer med lav FoU-intensitet enn i høyteknologiske næringer; og sterkere jo lavere utdanningsnivået til de ansatte i foretaket er. Sammenliknet med andre virkemidler, finner vi at SkatteFUNN har omtrent like høy effekt som direkte subsidier fra Norges forskningsråd og høyere effekt enn subsidier fra andre kilder (Innovasjon Norge og de forskjellige direktoratene).
- **Ordningen fører til positive resultater for foretakene:** Vi finner at avkastningen av FoU-prosjekter finansiert,

helt eller delvis, gjennom SkatteFUNN, er nokså lik som for vanlig FoU, men kanskje noe lavere enn gjennomsnittsavkastningen på FoU. Evalueringen estimerer også avkastningen av selve subsidien (betraktet som en marginal investering i foretaket), og finner at denne er moderat – vel 4 prosent i gjennomsnitt over alle næringer og år – og svært skjevfordelt. Spesielt finner vi at den estimerte avkastningen er 0 for om lag en tredjedel av foretakene som får SkatteFUNN subsidier. De små foretakene har gjennomgående lav avkastning. Vi finner også positiv virkning av ordningen på sannsynligheten for å innovere i form av nye produkter for foretaket og nye produksjonsprosesser, men ikke i form av nye produkter for markedet eller nye patenter. Innovasjonene som kan knyttes til SkatteFUNN er altså mest av "imitasjonstypen" og man kan dermed ikke forvente at de har betydelige eksterne effekter.

- **SkatteFUNN øker i liten grad sannsynligheten for at foretakene samarbeider med FoU-miljøer:** Ordningen er designet slik at den forventes å stimulere til samarbeid mellom næringslivet og forskningsinstitusjoner. Mellom 15 og 19 prosent av foretakene rapporterte at de hadde slikt samarbeid i 2002-2006 i forbindelse med gjennomføring av SkatteFUNN-prosjekter. Vi finner bare en svak økning i sannsynligheten for å begynne med slikt eksternt samarbeid etter at SkatteFUNN ble innført, og ingen endring i sannsynligheten for å fortsette slikt samarbeid for de som tidligere hadde samarbeid med FoU institusjoner. For forskningsinstitusjonene betyr SkatteFUNN lite; disse prosjektene utgjør mindre enn 1 prosent av de samlede prosjekttinntektene.
- **Det skjer en del skattemotiverte tilpasninger:** Skatteyttere kan påvirke fradragsgrunnlaget både gjennom å manipulere grunnlaget for bestemmelse av lønns-satsen og ved å overdrive timetallene. Vi har sett på de minste foretakene, med 3 eller færre ansatte. Rundt 25 prosent av de som ble kontrollert hadde svært store budsjetterte personalkostnader i SkatteFUNN og store skattefradrag i forhold til foretakets faktiske lønnskostnader. Rundt 40 prosent hadde påfallende høye lønnskostnader per ansatt i regnskapet og det relativt store tilskuddet målt per ansatt. Det er rimelig å anta at insentivene til skattemotiverte tilpasninger er sterkest i forholdsvis små foretak der eieren er aktivt involvert. Grensen på 500 kroner per time og 1 850 timer årlig per person, som ble innført i 2007, begrenser imidlertid mulighetene for dette i dag. Vi fant ikke noe som tyder på skattetilpasning gjennom organisasjonsmessige tilpasninger.
- **SkatteFUNN er mer brukt enn tilsvarende ordninger i andre land (andelsmessig):** Basert på brukerundersøkelser gjennomført i 2005 og 2007 er SkatteFUNN godt kjent i næringslivet. Nærmere halvparten av foretak med under 50 ansatte som driver med FoU bruker SkatteFUNN. Den er kostnadseffektiv (lave direkte administrative kostnader), men foretakenes kostnader er høyere i forhold til andre land på grunn av høye krav til dokumentasjon.

For mer detaljer om SkatteFUNN og evalueringen, se <http://www.ssb.no/skattefunn/>.

De aller største foretakene, med mer enn 500 sysselsatte, står for over 42 prosent av de samlede FoU-utgifter i næringslivet. Det er også disse foretakene som øker sin FoU mest fra 2005, med 18 prosent. Dermed fortsetter trenden vi har sett de siste årene. Foretak med 10-49 sysselsatte har en økning i FoU-kostnader på 5 prosent og står i 2006 for 23 prosent av samlet FoU.

Stor grad av egenfinansiering

Som i tidligere år er den viktigste finansieringskilden for FoU egne midler. Egne midler finansierer om lag 79 prosent av total FoU, som er noe mer enn i 2005. Egne midler er viktigst for de aller største foretakene, men ligger mellom 70-85 prosent for alle størrelsesgruppene. Finansieringsstrukturen endrer seg lite fra år til år, og 2006 samsvarer godt med 2005.

SkatteFUNN-ordningen (se temaboks 3.1) gir et nesten like stort offentlig bidrag til næringslivets FoU som andre offentlige finansieringsordninger. Som andel av totalfinansieringen utgjør SkatteFUNN-bidraget bare knapt 4 prosent, men for små foretak, med 5-19 sysselsatte, er dette en viktig finansieringskilde og utgjør 10-11 prosent av foretakenes totale FoU-finansiering. Ordningen er primært ment for de minste foretakene. Imidlertid viser utført FoU en forholdsvis svak utvikling for disse foretakene.

Nedgang i innkjøp av FoU-tjenester

Næringslivet kjøper også FoU-tjenester fra andre. Innkjøpet ble redusert med 6 prosent fra 2005, til 3,8 milliarder kroner. Dette skyldes nedgang i kjøp av FoU-tjenester fra andre norske foretak. De største foretakene, med over 500 sysselsatte, stod for vel halvparten av de totale innkjøpte FoU-tjenestene. Sett i forhold til egenutført FoU er det utvinning av olje og naturgass som har de høyeste kostnadene til innkjøpte FoU-tjenester. Kostnader til innkjøpte tjenester er høyere enn til egenutført FoU.

FoU-statistikken bygger på oppgaver innhentet fra foretakene. Undersøkelsen inkluderer alle foretak med minst 50 sysselsatte. I tillegg trekkes det et utvalg fra foretakene med 5-49 sysselsatte. Basert på dette utvalget estimeres totaltall for denne gruppen av foretak. Foretak med 5-9 sysselsatte har tidligere ikke vært med i statistikken. Usikkerheten i resultatene for de minste foretakene er større enn for de store foretakene.

Innovasjonsvirksomhet

Resultatene fra innovasjonsundersøkelsen 2006 viser at noe over 20 prosent av norske foretak har introdusert en eller annen form for produkt- eller prosessinnovasjon. Andelen innovative foretak og graden av nyskaping i innovasjonsarbeidet varierer imidlertid mye mellom næringer og størrelsesgrupper.

Et foretak regnes som innovativt hvis det har introdusert nye eller vesentlig forbedrede produkter, eller nye produksjonsprosesser, i løpet av den siste

treårsperioden. I næringslivet sett under ett er 21 prosent av foretakene innovative. Den rapporterte innovasjonsaktiviteten i næringslivet har holdt seg stabil fra forrige undersøkelse, som ble gjennomført i 2004.

Store foretak oftest innovative

Innovasjonstilbøyeligheten i næringslivet øker med foretaksstørrelse. Mens 60 prosent av de største foretakene – de med minst 500 sysselsatte – er innovative, har bare 16 prosent av de minste foretakene – de med 5-9 sysselsatte – introdusert nye produkter eller prosesser. Forskjellig innovasjonsaktivitet i foretak av ulik størrelse kan ha flere årsaker. Blant annet vil store foretak generelt ha større ressurser, både økonomiske og menneskelige, til innovasjonsaktiviteter. Store foretak har dessuten bredere produktspektrere og flere prosesser, og mulighetene er dermed større for innovasjon på minst ett område. Selv om de minste foretakene langt sjeldnere introduserer slike teknologiske innovasjoner enn større foretak, er deres bidrag ikke ubetydelig for den norske innovasjonsaktiviteten.

Forskjellene i innovasjonstilbøyelighet mellom foretak av ulik størrelse er ikke like markante i de ulike hovednæringene. I industri og bergverksdrift er forskjellene svært tydelige: hele 84 prosent av de største industriforetakene er innovative, sammenlignet med 24 prosent av de minste.

Ulike typer innovatører

Noen foretak er verdensledende på sitt felt og presenterer egenutviklede produkter som er enestående på verdensmarkedet. Andre har selv utviklet produkter, men disse er nye kun i en lokal eller nasjonal målestokk, eller ligner andre produkter som finnes på markedet. Andre igjen setter bort utviklingsarbeidet, eller driver hovedsakelig kopiering eller etterligning av eksisterende produkter eller prosesser.

De mest nyskapende innovatørene – de som introduserer markedsnyheter for det internasjonale eller norske markedet – utgjør over halvparten av foretakene med innovasjonsaktiviteter. En andel på 20 prosent introduserte innovasjoner som er nye for det internasjonale markedet, mens en av tre introduserte innovasjoner som var nye for det norske markedet. Nærmere halvparten introduserte innovasjoner som ikke hadde det samme nyhetselementet: 28 prosent utviklet selv nye produkter og prosesser, men disse var ikke unike på markedet, mens de minst nyskapende innovatørene utgjorde 19 prosent. Den siste gruppen rapporterte at produkter og prosesser foretaket introduserte i hovedsak var utviklet av andre, og at innovasjonene ikke var nye for foretakets marked.

Markedsnyheter er like vanlige innenfor industrien og tjenesteytende sektor. I begge hovednæringer introduserte 55 prosent av enhetene med innovasjonsaktiviteter markedsnyheter for et internasjonalt eller hjemlig marked.

Temaboks 3.2. Hva består den norske nasjonalformuen av?

Norge er et svært rikt land sett i et internasjonalt perspektiv. En vanlig oppfatning er at dette skyldes vår tilgang på naturressurser, og da spesielt olje og gass. For å danne oss et bilde av hvor viktige de ulike ressursene er for vår velferd, kan vi beregne formuesverdien av hver enkelt ressurs. Vi deler ressursene inn i fem hovedgrupper. For det første har vi de fornybare naturressursene; jordbruksareal, skog, fiske og fangst, fiskeoppdrett og vannkraft. Videre har vi de ikke-fornybare naturressursene; i hovedsak olje og gass. Til slutt har vi humankapital og produsert kapital. Humankapitalen uttrykker arbeidskraftens bidrag til verdiskapningen, mens produsert kapital omfatter maskiner, bygninger, verktøy etc. Til slutt har vi rene finansielle beholdninger som for eksempel Statens pensjonsfond - Utland, samt gjeld som Norge har til utlandet.

For å finne formuesverdien av de enkelte ressursene, må vi først dekomponere Norges nettonasjonalinntekt (NNI) slik at inntektsbidraget fra den enkelte ressurs kan skilles ut. Dette gjøres for alle ressursene utenom inntekten fra humankapitalen. Så antar vi at all inntekt som ikke kan spores tilbake til naturressursene eller realkapitalen, kommer fra humankapitalen. Siden inntektsbidraget fra humankapitalen er beregnet som en residual, vil den også omfatte alle andre ikke-inkluderte kilder til inntekt, som for eksempel samspilleffekter mellom arbeidskraft, realkapital og teknologi.

Deretter gjør man en vurdering av de enkelte ressursers levetid, og beregner fremtidige inntekter fra ressursene. Nåverdien av de fremtidige inntektene fra en ressurs er lik ressursens formuesverdi, og summen av formuesverdiene av alle ressursene er et mål på nasjonalformuen (se Greker m. fl., 2005, for en detaljert beskrivelse av slike beregninger).

Våre beregninger viser at humankapitalen utgjør ca. 75 prosent, og dermed den klart største delen, av nasjonalformuen ved utgangen av 2007 (se tabell). Norge skiller seg i så måte ikke nevneverdig fra andre industriland. Mens betydningen av humankapitalen har vært stabil, er betydningen av de gjenværende olje- og gassressursene synkende. Olje- og gassressursene utgjorde ca. 15 prosent av nasjonalformuen for 10 år siden, og ca. 10 prosent nå. Denne prosentandelen er riktignok usikker og vil variere

med hvilke forventninger vi har til fremtidige olje- og gasspriser når vi gjør beregningen, men tendensen er likevel klar: Ettersom norsk økonomi vokser, og olje- og gassressursene tømmes, vil verdien av de gjenværende reserverne utgjøre en synkende andel av totalformuen. På den annen side har posten nettofordringer til utlandet, som Statens pensjonsfond - Utland er en del av, økt, og utgjør ut fra våre beregninger ca. 3 prosent av nasjonalformuen ved utgangen av 2007.

De fornybare naturressursene bidrar ubetydelig til nasjonalformuen. Både for 20 og 10 år siden var bidraget negativt, noe som i all hovedsak skyldtes stor innsats av arbeidskraft og kapital i jordbruket sett i forhold til den direkte målbare verdiskapningen. Nå er dette bidraget tilnærmet lik null, selv om det fortsatt er negativt for jordbruket. Videre har det positive bidraget fra vannkraften økt sterkt de senere årene.

Det bør påpekes at det er en del svakheter ved vår beregningsmetode. For det første, fordi vi har basert oss på nasjonalregnskapets standard, er sentrale miljøressurser, som f.eks. verdien av tilgjengelighet til nasjonalparker og uberørt natur, biodiversitet og stabilt klima utelatt. Videre bør beregningsmetoden for verdien av humankapitalen forbedres. Spesielt ønsker vi å få en bedre forståelse av hva som driver utviklingen i arbeidsinnsats og gjennomsnittlig lønnsats. Dette kan gjøres ved å se på forventet livsløpsinntekt på individnivå. Summering av de forventede livsløpsinntektene vil forhåpentligvis kunne gi et enda bedre anslag på humankapitalen i Norge.

Utviklingen i sammensetningen av nasjonalformuen. Verdiandeler. Prosent

Bidrag fra:	1987	1997	2007
Fornybare naturressurser	-4	-2	0
Nettofordringer til utlandet	-1	1	3
Olje og gass	16	15	10
Produsert kapital	13	11	12
Humankapital	76	75	75

Referanser

Greker et al., Utviklingen i den norske nasjonalformuen fra 1985 til 2004, Rapporter 2005/13, Statistisk sentralbyrå.

Innenfor industrinæringene er det imidlertid store forskjeller mellom foretak av ulik størrelse: store foretak er langt mer nyskape enn små. Mens 72 prosent av de største innovative foretakene innen industri og bergverksdrift hadde markedsnyheter, var det tilsvarende tallet bare 46 prosent for de minste. Blant de innovative foretakene i de tjenesteytende næringene er det mindre forskjeller: 64 prosent av de største, og 53 prosent av de minste, introduserte markedsnyheter.

Nyskaping innen organisasjon og marked

Endringer innen foretakenes organisering og markeds-tilpasning fanges ikke opp av det tradisjonelle innovasjonsbegrepet, men mange foretak er innovative på

flere områder enn det rent teknologiske. En andel på 21 prosent av alle foretak har foretatt endringer i sin markedstilpasning av en slik art at det kan kalles markedsmessig innovasjon (marketing innovation). Endret markedsføringsstrategi for å nå nye kundegrupper og markedssegmenter er hyppigst rapportert, etterfulgt av vesentlige endringer i design eller produktpromotering.

Foretak med minst 20 sysselsatte ble også spurt om vesentlige organisatoriske endringer. Av disse hadde 29 prosent introdusert organisatoriske innovasjoner. Mest rapportert er vesentlige endringer i ledelsesstrukturen eller organiseringen av arbeidet innen foretaket.

Teknologiske og ikke-teknologiske innovasjoner er ofte knyttet sammen

Undersøkelsen viser at organisatoriske og markedsmessige innovasjoner først og fremst introduseres av foretak med produkt- eller prosessinnovasjoner. For første gang ble det undersøkt hvorvidt de organisatoriske og markedsmessige innovasjonene var integrert med teknologiske innovasjoner introdusert av foretaket. Nær halvparten (49 prosent) av foretakene som hadde introdusert markedsmessige innovasjoner oppga at disse var knyttet til produktinnovasjoner. Det er i større grad nye varer enn nye tjenester som er integrert med de markedsmessige nyvinningene. Bare 15 prosent av markedsinnovasjonene var integrert med nye prosesser introdusert av foretaket.

Næringslivets organisatoriske innovasjoner var sjeldnere knyttet sammen med teknologiske innovasjoner. En andel på 30 prosent oppga at organisasjonsendringene var knyttet til prosessinnovasjoner, og 30 prosent knyttet endringene til produktinnovasjoner introdusert av foretaket. Blant foretakene som knyttet innovasjoner innen organisasjon og produkter sammen, var det flere tjeneste- enn vareleverandører.

Generelt er det flere store enn små foretak med integrerte innovasjoner innen flere områder. Slike integrerte innovasjoner finnes også hyppigere innen industri og bergverksdrift enn innen tjenesteytende næringer.

4. Den økonomiske politikken

4.1. Finanspolitikken

Handlingsrommet for finanspolitikken

Siden behandlingen av statsbudsjettet for 2002, har den såkalte handlingsregelen vært retningsgivende for budsjettpolitikken. Retningslinjene (se St.meld. nr. 29, 2000-2001) innebærer at petroleumsinntektene gradvis fases inn i økonomien, om lag i takt med utviklingen i forventet realavkastning av Statens pensjonsfond - Utland, anslått til 4 prosent. Videre legges det vekt på å jevne ut svingninger i økonomien for å sikre god kapasitetsutnyttelse og lav arbeidsledighet.

Finansdepartementet måler bruken av petroleumsinntekter ved det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet. Størrelsen på dette underskuddet framkommer ved å korrigere differansen mellom alle statens utgifter og inntekter for netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten, samt aktivitets- og regnskapsmessige forhold.

I de første fire årene etter at årene handlingsregelen ble innført, dvs. 2002-2005, lå det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet høyere enn det som svarte til 4 prosent av kapitalen i Statens pensjonsfond - Utland. Dette hadde dels sammenheng med en svakere utvikling i fondet enn antatt da handlingsregelen ble vedtatt, og dels med endringer i inntekts og utgiftsposter som svekket den strukturelle, oljekorrigerte budsjettbalansen. Etter 2003 har bruken av petroleumsinntekter økt mindre enn forventet avkastning, og lå lavere enn 4 prosent i 2006 og 2007. Dette har sammenheng med sterk vekst i fondskapitalen siden 2005 som følge av høye priser på olje og gass, god avkastning i internasjonale finansmarkeder og høy skatteinngang som følge av høykonjunkturen i norsk økonomi.

I Nasjonalbudsjettet 2008 legger Regjeringen opp til et strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd på 76,8 milliarder kroner i 2008. Det utgjorde 3,7 prosent av budsjettanslaget på fondskapitalen ved inngangen av 2008, og det er 7 milliarder kroner mindre enn et uttak på 4 prosent.

Finanspolitikken i 2007

Inklusive inntektene fra petroleumsvirksomheten er overskuddet på statsbudsjettet i Nysaldert budsjett 2007 (St.prp. nr. 28 (2007-2008) Ny saldering av statsbudsjettet 2007) anslått til 316,9 milliarder kroner for 2007. Av dette utgjorde netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten 319,7 milliarder kroner, slik at det oljekorrigerte underskuddet var 2,8 milliarder kroner. Høykonjunkturen har gitt vesentlig høyere skatteinntekter og lavere utgifter til arbeidsledighetstrygd enn det som svarer til normal vekst i norsk økonomi. Korleksjon for dette og andre unormale forhold ga et strukturelt oljekorrigert budsjettunderskudd i 2007 på 58,6 milliarder kroner, målt i 2007-priser.

Utviklingen i det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet, målt i prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge, brukes ofte som en summarisk indikator på budsjettets virkning på økonomien. Ifølge anslag fra Nasjonalbudsjettet 2008 økte dette forholdstallet fra 3,6 til 4,3 prosent og videreførte dermed en ekspansiv trend fra 2001. Indikatoren tar ikke hensyn til at endringer i inntekts- og utgiftsposter har ulik virkning på norsk økonomi. Nyere anslag fra Saldert budsjett 2007 viser imidlertid at politikken ikke virket fullt så ekspansivt som anslått i Nasjonalbudsjettet.

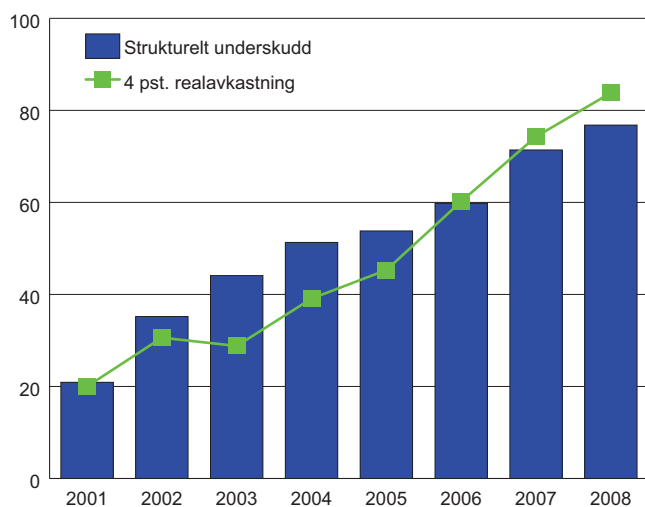
Den reelle, underliggende veksten i statsbudsjettets utgifter fra 2006 til 2007 er i Saldert budsjett 2007 anslått til 2 ¾ prosent mot knapt 1 prosent året før. De samlede utgiftene på statsbudsjettet utenom petroleumsvirksomheten i 2007 er anslått til 690 milliarder kroner.

Statsbudsjettets netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten i 2007 ble i Nysaldert budsjett 2007 anslått til 319,7 milliarder kroner. Dette er 35,7 milliarder kroner lavere enn i 2006, hvilket skyldes lavere gjennomsnittspriser målt i norske kroner og lavere oljeproduksjon. Etter overføringen på 2,8 milliarder kroner fra til statsbudsjettet for å dekke det oljekorrigerte underskuddet, kan det ifølge disse anslagene avsettes 316,9 milliarder kroner til Statens pensjonsfond - Utland i 2007.

Tabell 4.1. Den strukturelle, oljekorrigerte budsjettbalansen. Anslag fra Nasjonalbudsjettet 2008. Milliarder kroner

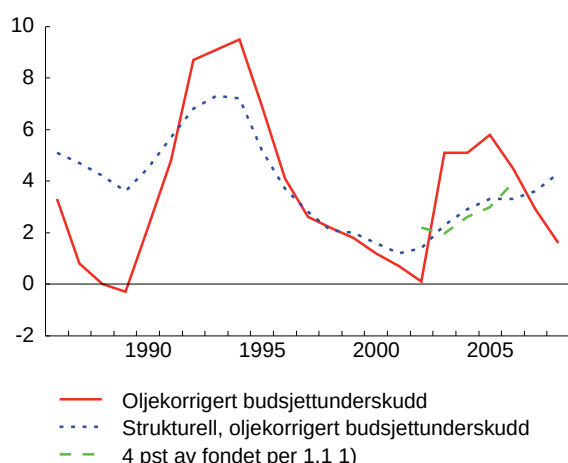
	2005	2006	2007	2008
Oljekorrigert overskudd på statsbudsjettet	-64,8	-44,0	-25,3	-36,4
- Overføringer fra Norges Bank. Avvik fra beregnet trendnivå	5,1	5,3	5,6	6,0
- Netto renteinntekter. Avvik fra beregnet trendnivå	2,5	8,0	-5,1	-8,7
- Særskilte regnskapsforhold	-3,0	-4,7	-3,2	0,4
- Aktivitetskorrigeringer	12,1	-19,8	-40,5	-38,1
= Strukturelt budsjettoverskudd	-48,0	-55,2	-68,5	-76,8
Målt i prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge	-3,3	-3,6	-4,3	-4,5
Endring fra året før i prosentpoeng ¹	0,1	-0,3	-0,6	-0,3

Figur 4.1. Forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland og strukturelt, oljekorrigert underskudd. Mrd. 2008-kroner

Kilde: Nasjonalbudsjettet 2008.

Figur 4.2. Budsjettunderskudd som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge. Prosent

1) basert på faktisk fondsverdi
Kilde: Nasjonalbudsjettet 2008.

Markedsverdien av kapitalen i Statens pensjonsfond – Utland ble i Nasjonalbudsjettet 2008 anslått til 2 094 milliarder kroner ved utgangen av 2007 mot 1 783 milliarder kroner ved utgangen av 2006. I Nasjonalbudsjettet 2008 anslås markedsverdien av Statens pensjonsfond, inklusive Folketrygdfondet, til 2 214 milliarder kroner ved utgangen av 2007, mot 1 890 milliarder kroner ved utgangen av 2006. Til sammenligning anslår Statistisk sentralbyrå offentlig forvaltnings samlede netto fordringer til 2 360 milliarder kroner ved utgangen av 2006.

Sammensetningen av skatteinntektene

Ifølge foreløpige tall fra Statistisk sentralbyrå anslås påløpte skatter i 2007 til nesten 980 milliarder kroner. Dette utgjør en økning på 3,3 prosent sammenlignet med 2006. De største bidragene til økningen kom fra

Boks 4.1. Noen sentrale begreper

Det strukturelle oljekorrigerte underskuddet på statsbudsjettet viser overskuddet på statsbudsjettet korrigert for inntekter og utgifter fra petroleumsvirksomheten, overføringer fra Norges Bank utover beregnet trendnivå, netto renteinntekter fra Norges Bank og utlandet utover beregnet trendnivå, særskilte regnskapsmessige forhold, samt virkninger på inntekter og utgifter av avvik mellom den faktiske økonomiske aktiviteten og aktivitetsnivået i en nøytral konjunktursituasjon (aktivitetskorrigeringer). Korreksjonene gjøres av Finansdepartementet.

Aktivitetskorrigeringer utføres på følgende måte: For skatter og avgifter beregnes den isolerte effekten på budsjettbalansen av at veksten i skattegrunnlaget avviker fra trendutviklingen. Korreksjonen er ulik for ulike skattearter. For bilavgifter utføres særskilte beregninger av hvordan budsjettet påvirkes av at førstegangsregistreringen av biler avviker fra en trendmessig utvikling. I tillegg korrigeres dagpengeutbetalingene ved å ta utgangspunkt i avvik fra et trendberegnet ledighetsnivå. Ved høyere ledighet enn dette, korrigeres balansen for beregnede ekstrautgifter til ledighetstrygd, og tilsvarende ved lavere ledighet.

Indikatoren for den underliggende realveksten i statsbudsjettets utgifter er basert på statsbudsjettets utgifter fra trukket utgifter til petroleumsvirksomheten, dagpenger og renteutgifter. I tillegg er det korrigert for regnskapsmessige forhold som påvirker sammenliknbarheten av budsjettallene for påfølgende år.

Offentlig forvaltnings netto finansinvesteringer uttrykker den transaksjonsbaserte endringen i forvaltningens netto fordringer overfor husholdninger, foretak og utlandet. Netto finansinvesteringer fremkommer som differansen mellom offentlig forvaltnings totale inntekter og utgifter. Nasjonalregnskapets definisjon er: Netto finansinvesteringer = Bruttosparing - Brutto realinvestering i fast realkapital - Netto kjøp av tomt og grunn - Netto kapitaloverføringer.

Netto finansinvesteringer for offentlig forvaltning er summen av netto finansinvesteringer i stats- og kommuneforvaltningen. For statsforvaltningen omfatter begrepet i tillegg til statsbudsjettet og Statens pensjonsfond – Utland overskuddet på andre stats- og trygderegnskaper, blant annet Statens pensjonsfond – Norge og andre statlige fond. Kapitalinnskudd i den løpende forretningsdriften kommer også i tillegg.

Netto finansinvesteringer i offentlig forvaltning oppgis i påløpt verdi. Dersom netto finansinvesteringene i stats- og kommuneforvaltningen oppgis i bokførte verdier, må det derfor korrigeres for forskjellen mellom bokførte og påløpte skatter. Bokført skatt er skatt som er innbetalt i en gitt periode, mens påløpt skatt er den skatt som er utlignet, men ikke nødvendigvis innbetalt i den samme perioden.

indirekte skatteinntekter utenom oljeutvinning, og trygde og pensjonspremier som økte med henholdsvis 7,5 og 8,8 prosent. Skatteinntektene fra utvinning av petroleum gikk ned fra 2006 med nesten 15 prosent, 32,5 milliarder kroner. Endelig statistikk for påløpte skatter for personer og foretak for 2007 vil først foreligge mot slutten av 2008

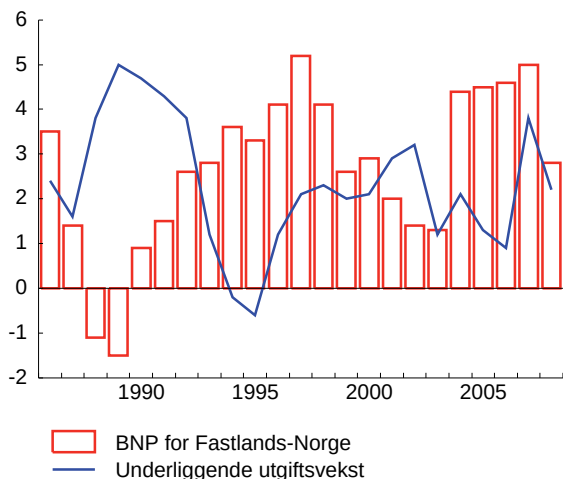
Tabell 4.2. Hovedtall for statsbudsjettet og Statens pensjonsfondsfond - Utland. Anslag fra Nasjonalbudsjettet 2008 og Nysaldert budsjett 2007. Milliarder kroner¹

	2005 ²	2006 ²	2007 ³	2008 ⁴
Totale inntekter	860,8	994,9	1028,2	1036,8
Inntekter fra petroleumsvirksomhet	297,0	376,6	341,0	328,1
Inntekter utenom petroleumsinntekter	563,8	618,3	687,2	708,7
- Totale utgifter	650,1	683,5	711,3	771,4
Utgifter til petroleumsvirksomhet	21,4	21,2	21,3	26,3
Utgifter utenom petroleumsvirksomhet	628,6	662,3	690,0	745,1
= Overskudd før overføring til statens petroleumsfond	210,8	311,4	316,9	265,4
- Netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten	275,5	355,4	319,7	301,8
= Oljekorrigert overskudd	-64,8	-44,0	-2,8	-36,4
+ Overført fra Statens pensjonsfond - Utland	70,6	57,4	2,8	36,4
= Overskudd på statsbudsjettet	5,8	13,4	0,0	0,0
+ Netto avsatt i Statens pensjonsfond - Utland	205,0	298,0	316,9	265,4
+ Renter og utbytte, Statens pensjonsfond	36,9	64,1	76,5	78,6
= Samlet overskudd på statsbudsjettet og i Statens pensjonsfond	247,6	375,5	393,4	344,0

¹ Tall for 2005 og 2006 kan avvike fra tilsvarende tall fra Statistisk sentralbyrå pga. ulikt informasjonsgrunnlag og definisjonsforskjeller.² Regnskap 2005 og 2006. Kilde: Nasjonalbudsjettet 2008, St.meld. nr. 1 (2007-2008).³ Anslag 2007. Kilde: St. Prp. Nr. 28 (2007-2008).⁴ Nasjonalbudsjettet 2008.

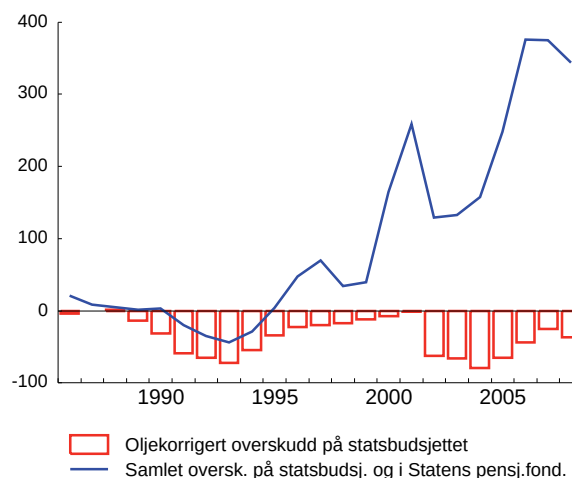
Kilde: Finansdepartementet.

Figur 4.3. Statsbudsjettets reelle, underliggende utgiftsvekst og vekst i BNP for Fastlands-Norge. Prosent

Kilde: Nasjonalbudsjettet 2008.

Figur 4.4. Overskudd på statsbudsjettet og i Statens pensjonsfond - Utland. Milliarder kroner

1) Før 2006 Petroleumsfondet
Kilde: Nasjonalbudsjettet 2008.

Nasjonalregnskapets mål på offentlig forvaltnings budsjettoverskudd

Offentlig forvaltnings budsjettoverskudd måles i nasjonalregnskapet som netto finansinvesteringer. I tillegg til statsbudsjettet omfatter dette overskuddsbegrepet Statens pensjonsfond, andre statlige fond og trygde-regnskaper. Videre inngår kommuneforvaltningen som et eget forvaltningsnivå.

Offentlig forvaltnings netto finansinvesteringer er ifølge anslag for offentlig forvaltnings inntekter og utgifter anslått til å ha økt nominelt fra 398,9 milliarder

kroner i 2006 til 399,3 milliarder kroner i 2007. I 2007 utgjorde offentlig forvaltnings netto finansinvesteringer 17,8 prosent av BNP. Norge er derfor i en annen situasjon enn de fleste industriland, som har budsjettunderskudd. Imidlertid avspeiler dette omplussinger av petroleumsformuen til finansielle fordringer. I Nasjonalbudsjettet i 2008 er netto finansinvesteringene for offentlig forvaltning anslått til 347,2 milliarder kroner. Det utgjør en nedgang til 15,0 prosent av anslått BNP. Den forventede nedgangen skyldes i første rekke en anslått nedgang i petroleumsinntektene. Det er staten som står for det aller meste

Tabell 4.3. Offentlig forvaltning. Påløpte skatter etter art. Mrd. kroner

	2005	2006	2007
Påløpte skatter i alt	845,6	948,9	979,3
Produksjonsskatter	238,1	265,6	285,5
Merverdiavgift og avgift på investeringer	153,1	172,1	187,2
Toll	1,6	1,8	2,1
Avgifter på utvinning av petroleum	3,9	5,8	4,1
Avgifter på alkohol mv.	9,3	9,8	10,4
Avgifter på tobakksvarer	6,8	6,6	6,8
Avgift på bensin	8,6	8,4	8,2
Andre avgifter på motorvogner mv.	26,4	30,2	32
Eiendomsskatt	4,3	4,9	5,4
Andre produksjonsskatter	24,1	26	29,3
Trygde og pensjonspremier	173,9	189,3	206
Fra arbeidstakere	69,1	74	80,4
Fra arbeidsgivere	104,8	115,3	125,6
Skatt på inntekt, formue mv.	433,6	494	487,8
Skatt på inntekt og formue unntatt ved utvinning av petroleum	242,1	267,7	293,7
Skatt på inntekt og formue ved utvinning av petroleum	185,3	219,7	187,2
Årsavgift på motorvogner betalt av husholdninger	6	6,4	6,7
Annen skatt på inntekt, formue mv.	0,2	0,2	0,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.4. Nettofinansinvesteringer i offentlig forvaltning. Milliarder kroner

	2006	2007
A. Netto finansinvesteringer i statsforvaltningen, påløpt verdi	400,4	407,4
Statsbudsjettets overskudd	13,4	0
Overskudd i Statens Pensjonsfond	353,7	388,3
Overskudd i Andre stats- og trygderegnskap	-2,3	2,2
Definisjonsforskjell i statsregnskapet/nasjonalregnskapet ¹	30,1	16,9
Kapitalinnskudd i forretningsdriften ²	5,5	0
B. Netto finansinvesteringer i kommuneforvaltningen, påløpt verdi	-1,5	-8,1
Kommuneforvaltningens overskudd, bokført verdi	0,7	-6,1
Definisjonsforskjell i kommuneregnskapet/nasjonalregnskapet ¹	-2,2	-2
C. Offentlig forvaltnings netto finansinvesteringer (=A+B)	398,9	399,3
Målt som andel av BNP		

¹ Inkluderer påløpte, men ikke bokførte skatter.² Kapitalinnskudd (investeringer) i statlig petroleumsvirksomhet regnes som finansinvesteringer i nasjonalregnskapet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

av netto finansinvesteringene i offentlig forvaltning. Kommuneforvaltningens netto finansinvesteringer falt fra et underskudd på 1,5 milliarder kroner i 2006 til et underskudd på 8,1 milliarder kroner i 2007.

Statsbudsjettet for 2008

I Nasjonalbudsjettet 2008 blir det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet for inneværende år anslått til 76,8 milliarder kroner. Målt i 2008-priser antas det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet å øke med 5,4 milliarder kroner fra 2007 til 2008. Regnet som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge, er økningen ¼ prosentpoeng. Dette betyr at budsjettforslaget for 2008 framstår som svakt ekspansivt. Et strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd i denne størrelsen er

7 milliarder kroner lavere enn forventet realavkastning av kapitalen i Statens pensjonsfond - Utland ved inngangen til 2008. Budsjettet innebærer en underliggende realvekst i statsbudsjettets utgifter på 2,2 prosent.

Anslagene i Nasjonalbudsjettet tilsier et samlet overskudd på statsbudsjettet og i Statens pensjonsfond – Utland i 2008 på 344,0 milliarder kroner. Når en tar hensyn til omvurderinger, bl.a. som følge av valutakursendringer, er den samlede kapitalen i Statens pensjonsfond - Utland ved utgangen av 2008 anslått til 2467 milliarder kroner. Når Statens Pensjonsfond – Norge inkluderes, er markedsverdien av Statens pensjonsfond anslått til 2594 milliarder kroner ved utgangen av 2008.

Boks 4.2. **Definisjonsforskjeller mellom stats- og kommuneregnskapet og offentlige finanser i nasjonalregnskapet**

Formålet med nasjonalregnskapsstatistikken er å gi et avstemt og helhetlig bilde av norsk økonomi i tråd med internasjonale retningslinjer, noe som sikrer sammenlignbarhet med andre land. Her bearbeides og sammenstilles blant annet offentlig forvaltnings finanser sammen med inntekter og utgifter for andre sektorer i økonomien. Ifølge internasjonale standarder skal nasjonalregnskapet settes opp etter det såkalte *påløptprinsippet*. Dette prinsippet innebærer at utgiftene skal registreres når aktiviteten finner sted, og inntektene skal henføres til den periode de er opptjent, ikke når de bokføres.

Kildene

Statsregnskapet

Statsregnskapet (St.meld. nr. 3) gir informasjon om de økonomiske transaksjonene i statskassen medregnet folketrygden, samt driftsresultatet i den statlige forretningsdriften. Den statlige forretningsdriften omfatter næringsvirksomhet der staten har et ubegrenset økonomisk ansvar. Eksempler på slike enheter er Statsbygg og Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten (SDØE). I statsregnskapet benyttes *kontantprinsippet* for registrering av økonomiske transaksjoner. Dette er et regnskapsprinsipp som gir oversikt over kontante inn- og utbetalinger og endring i likviditet. Dette medfører at regnskapstransaksjonene i en periode ikke nødvendigvis gjenspeiler aktiviteten som har funnet sted i den samme perioden, da det er betalingstidspunktet som er avgjørende for hvilken periode transaksjonen skal føres. Av praktiske årsaker har imidlertid SSB valgt å legge til grunn de fleste utgiftskomponentene i statsregnskapet uten videre bearbeiding. Per i dag er det kun statsforvaltningens skatter og avgifter på inntektsiden, samt produksjonssubsidier på utgiftssiden som føres etter påløptprinsippet i nasjonalregnskapet. I tillegg beregner nasjonalregnskapet kostnader ved bruk av realkapital (bygninger, maskiner, utstyr mv).

Andre stats- og trygde-regnskap

I løpet av de siste 10-15 årene har det pågått en betydelig omorganisering av statlig virksomhet. Særlig gjelder dette den økende tendensen til fristilling av virksomheter i statsforvaltningen (nettobudsjettering). Nettobudsjettering innebærer at Stortingets økonomiske kontroll er begrenset til å bevilge en økonomisk ramme for virksomheten. Mens aktiviteten i den sentrale statsforvaltningen er gitt av de økonomiske rammene Stortinget fastsetter, kan de nettobudsjetterende virksomhetene ha inntekter utover bevilgningene i statsregnskapet. Denne fristillingen innebærer at statsregnskapet er utilstrekkelig i beregning av sentrale nasjonalregnskapsstørrelser. For å få informasjon om aktiviteten i nettobudsjetterte enheter må egne regnskaper hentes inn. Totalt dreier dette seg om rundt 100 enheter (blant annet samtlige helseforetak, universiteter og høyskoler og kapitalforvaltningsenheter som Statens pensjonsfond – Norge og Petroleumsforsikringsfondet). Enhetene i denne delsektoren av statsforvaltningen er underlagt regnskapsloven, noe som betyr at institusjonenes regnskap må settes opp etter påløptprinsippet.

Kommuneregnskapet

Kommuneforvaltningen omfatter kommunene, fylkeskommunene, kirkelige fellesråd og kommunale foretak som driver ikke-markedsrettet virksomhet. Regnskapsprinsippet som brukes i kommuneforvaltningen kalles *anordningsprinsippet*. Dette prinsippet innebærer at alle kjente utgifter,

utbetalinger, inntekter og innbetalinger skal tas med i regnskapet for vedkommende periode, uavhengig av om de er betalt eller ikke når perioden avsluttes. Anskaffelse og anvendelse av varer og tjenester bokføres ved henholdsvis mottak og levering. Bokførte verdier i kommuneregnskapet sammenfaller i flere tilfeller med påløpte verdier enn i statsregnskapet, og krever slik sett mindre bearbeiding for å inngå som en del av nasjonalregnskapet.

Ulike overskuddsbegreper

For å illustrere forskjellen mellom statsregnskapet og statlige finanser i nasjonalregnskapet, kan man ta utgangspunkt i de ulike overskuddsbegrepene som benyttes. Som mål for overskudd bruker statsregnskapet overskudd før lånetransaksjoner, mens det i nasjonalregnskapet benyttes nettofinansinvestering. Det er særlig tre forhold som forklarer avvik mellom overskuddsberegningene i statsregnskapet og nasjonalregnskapet:

Sektoromfang

I nasjonalregnskapet defineres offentlig forvaltning som institusjonelle sektorer som i tillegg til å ivareta et politisk ansvar, har som oppgave å iverksette og håndheve reguleringer, produsere tjenester (hovedsakelig ikke-markedsrettede) for individuelt og kollektivt konsum, samt omfordele inntekt og formue. Statlig og kommunalt eide foretak regnes som markedsprodusenter og faller derfor utenfor nasjonalregnskapets definisjon av offentlig forvaltning.

Kapitalinnskudd

Kapitalinnskudd i statsforvaltningen omfatter tilskudd til investeringer i og salg av eiendeler knyttet til statens forretningsdrift, deriblant SDØE. I statsregnskapet føres disse transaksjonene som løpende inntekter og utgifter. I nasjonalregnskapet blir de behandlet som finanstransaksjoner, siden statens forretningsdrift i hovedsak driver med markedsrettet aktivitet, og kapitalinnskudd i disse enhetene kan medføre avkastning. Finansdepartementets føringsmåte av investeringene i forretningsdriften innebærer dermed et driftsresultat som avviker fra nettofinansinvesteringene i nasjonalregnskapet.

Påløpte skatter

Ifølge nasjonalregnskapet skal tall for skatter, medregnet trygde og pensjonspremier, og produksjonssubsidier regnskapsføres med *påløpte* beløp for det enkelte år, mens skatteinntektene i statsregnskapet er bokført etter kontantprinsippet. For enkelte skattearter er differansen mellom bokførte og påløpte skatter betydelige, noe som må tas hensyn til i nasjonalregnskapet. Spesielt gjelder dette for petroleumsvirksomheten, der svingninger i dollarkurs og oljepris betyr mye for sektorens skattepliktige inntekter. I finansstatistikken for offentlig forvaltning fanges differansen mellom påløpte og bokførte skatter opp av en korreksjonssektor for å sikre konsistens i regnskapsføringen av skatter i offentlig forvaltning i alt og i de enkelte forvaltningssektorene.

I tillegg til differansen mellom påløpte og bokførte skatteinntekter fanger denne korreksjonssektoren også opp avvik i overføringer mellom stats- og kommuneregnskapene. Dette skyldes hovedsakelig at kommuneforvaltningen benytter anordningsprinsippet i sine regnskaper, mens statsforvaltningen benytter kontantprinsippet.

Boks 4.3. Offentlig forvaltnings formue

Kilder

Statistisk sentralbyrås kildemateriale for utarbeidelse av offentlig forvaltnings fordringer og gjeld er statens kapitalregnskap (Stortingsmelding nr. 3) og balanseregnskapene for kommuner og fylkeskommuner. I tillegg innhentes balanseregnskap fra statens nettobudsjetterende virksomheter. Dette er enheter som ikke rapporterer til statsregnskapet, men som institusjonelt sett er en del av offentlig forvaltning. I statsregnskapet blir realinvesteringer utgiftsført samme år som betalingen finner sted. Dette innebærer at det ikke akkumuleres noen beholdning for realkapital i statens kapitalregnskap, med unntak av realkapitalen i statens forretningsdrift. Eksempler på enheter i statens forretningsdrift er Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten (SDØE), Statsbygg og Statens kartverk.

Sentrale begreper i finansstatistikken for offentlig forvaltning

For å ivareta hensynet til internasjonal sammenlignbarhet grupperes balanseinformasjonen fra virksomheter i offentlig forvaltning i tråd med EUs European System of Accounts (ESA) og FNs System of National Accounts (SNA). Sentrale begreper i statistikk for offentlig forvaltnings fordringer og gjeld er totale fordringer, total gjeld og nettofordringer. Totale fordringer og total gjeld omfatter offentlig forvaltnings finansobjekter gruppert etter hovedtype og debitor-/kreditorsektor. Nettofordringer er definert som totale fordringer fratrukket total gjeld. Spesifikasjon av fordringer og gjeld på kreditor- og debitorsektor gjør det mulig å konsolidere fordringer og gjeld i offentlig forvaltning. Nettofinansinvesteringer er et resultatmål som benyttes for offentlig forvaltning, og framkommer som differansen mellom totale inntekter og totale utgifter. Nettofordringsendring i en periode er summen av nettofinansinvesteringene og omvurderinger av finansobjektene i den aktuelle perioden.

Utvikling i offentlig forvaltnings formue

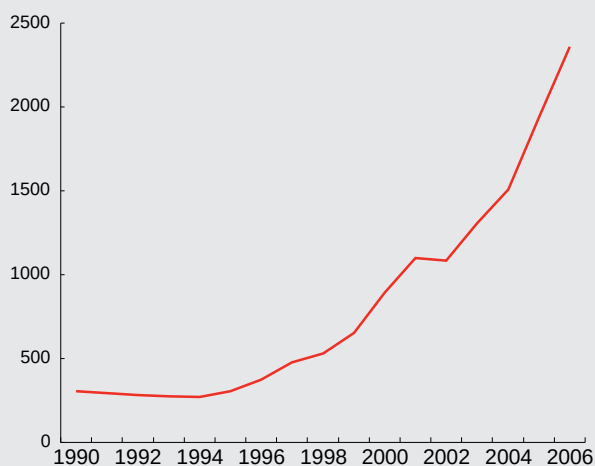
Offentlig forvaltnings nettofordringer har vært sterkt økende siden midten av 1990-tallet. Forvaltningens nettofordringer ble beregnet til 2 359 milliarder kroner ved utgangen av 2006, mot 272 milliarder kroner i 1994. Årene fra 1995 har vært preget av store overskudd målt ved nettofinansinvesteringene, hovedsakelig på grunn av økende kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten. Disse overskuddene er i stor grad blitt tilført Statens pensjonsfond – Utland.

Den operative forvaltningen av fondets midler er delegert til Norges Bank, som investerer overskuddene i utenlandske verdipapirer. Avkastningen på disse verdipapirene gjen-speiler avkastningen i fondet. Handlingsregelen for bruk av petroleumsinntektene sikter mot en gradvis innfasing av petroleumsinntektene, og sier at man over tid skal kunne bruke forventet realavkastning i fondet. Med en anslått realavkastningsrate på 4 prosent utgjør dette rundt 84 milliarder kroner for 2008. I Nasjonalbudsjettet 2008 har en imidlertid lagt opp til en bruk av oljeinntekter som er lavere enn dette, 76,8 mrd. kroner målt ved det strukturelle, oljekorrigerede underskuddet.

Statens aksjebeholdning utenom Statens pensjonsfond – Utland bokføres etter pålydende verdi. Dette medfører at statens eierskap i helt eller delvis statseide aksjeselskaper som Telenor ASA, StatoilHydro ASA og Avinor AS ikke viser en verdiendring i takt med markedsverdien av aksjene. Statens fordringer plassert i aksjer blir dermed undervurdert sammenlignet med markedsverdien.

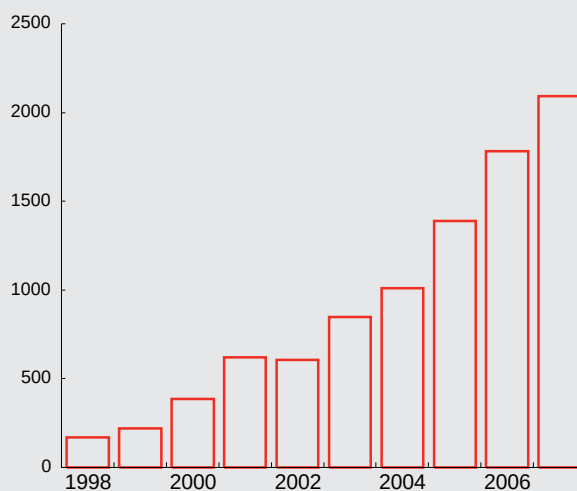
Verdien av fast realkapital som bygninger, kjøretøy og maskiner inngår ikke i statens kapitalregnskap, som hovedsakelig inneholder tall for statens finansielle formue. I nasjonalregnskapet er fast realkapital for offentlig forvaltning anslått til 874 milliarder kroner i 2006, mens den utgjorde 381 milliarder kroner i 1991.

Figur 1. Offentlig forvaltnings nettofordringer, 1990-2006. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Markedsverdi av Statens pensjonsfond – Utland. Milliarder kroner ved utgangen av året

Kilde: Finansdepartementet.

4.2. Offentlig forvaltnings inntekter og utgifter i et internasjonalt perspektiv

Et lands skattenivå bestemmer i stor grad landets muligheter til å finansiere offentlige utgifter og å drive fordelingspolitikk. Selv om skatter kan brukes til å påvirke ulike former for markedsatferd, vil beskatning utover skatt på grunnrente kunne påføre samfunnet et økonomisk effektivitetstap. Som summarisk mål på skattenivået, brukes ofte de samlede skatter og avgifter, inkludert trygde- og pensjonspremier, som andel av BNP. BNP indikerer i denne sammenhengen størrelsen på det potensielle skattegrunnlaget, slik at forholdet mellom samlet skatteproveny og BNP sier noe om det generelle skatte- og avgiftstrykket. Det er også dette målet på skattetrykket som lettest kan sammenlignes mellom land, noe som gjøres nedenfor. I tillegg presenteres tall som belyser i hvilken grad land med høyt skattenivå også har store subsidier og stønader til private og høyt offentlig konsum.

Flere forhold gjør det vanskelig å sammenligne skattenivået mellom land. For eksempel vil beskatning av trygder og offentlige overføringer til private blåse opp tallene. Norge og flere andre nordeuropeiske land har en viss beskatning av trygder og andre overføringer til private. Slike overføringer er gjerne lavere, men skattlegges i mindre grad i andre land. Samme problem gir *skatteutgifter*, som er skattelettelser i forhold til ordinær beskatning som følge av unntak og særregler i skattesystemet. Dette kan sidestilles med overføringer over offentlige budsjetter, men i motsetning til overføringer som kan beskattes og dermed øke nivået på skatt som andel av BNP, vil skatteutgifter redusere nivået. Et innslag av brukerbetaling på offentlige tjenester vil isolert sett redusere behovet for ordinær skattlegging.

Et annet moment er knyttet til selve oppgavefordelingen mellom offentlig og privat sektor. Hvilke oppgaver og problemer man velger å løse i offentlig versus privat sektor varierer mellom land. I Norge produseres det meste av helse-, omsorgs- og utdanningstjenestene i offentlig sektor. I andre land, for eksempel USA og Storbritannia, har man i større grad valgt å løse disse oppgavene i privat sektor. Videre kan endringer i konjunktursituasjonen i det enkelte land slå forskjellig ut på samlede skatter og avgifter og på BNP, og utslagene kan variere mellom land.

Et spesielt problem ved internasjonale sammenligninger av det norske skattenivået er den norske petroleumssektorens store bidrag til både BNP og statens inntekter. Denne sektoren genererer en betydelig grunnrente, som er meravkastningen i sektoren som følge av at prisen i markedet ligger over kostnadsnivået, herunder normal avkastning på investert kapital. Det meste av denne meravkastningen tilfaller staten gjennom særskilt beskatning eller overføringer fra direkte statlig eierskap i petroleumsvirksomheten. Inntektene fra petroleumssektoren reduserer isolert sett statens behov for å skattlegge ordinær verdiskaping i Fastlands-Norge. Når formålet er å foreta internasjonale

Tabell 4.5. Påløpte skatter i alt og som andel av BNP¹. Prosent

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Norge ²	42,6	42,8	43,1	42,2	43,2	43,5	44,0
Petroleumskorrigert ³	42,9	42,0	41,5	40,5	41,2	40,8	41,5

¹ Nye tall for petroleumskorrigert etter nye beregninger i Finansdepartementet.

² Alle skatter og avgifter dividert med samlet BNP.

³ Se forklaring i teksten.

Kilde: Finansdepartementet og Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.6. Bokførte skatter i alt som andel av BNP¹ for ulike land. Prosent

Land	1975	1985	1990	1995	2000	2004	2005	2006
Norge	39,3	42,6	41,0	40,9	42,6	43,3	43,7	43,6
Sverige	41,6	47,8	52,7	48,1	52,6	49,9	50,7	50,1
Danmark	38,4	46,1	46,5	48,8	49,4	49,3	50,3	49,0
Finland	36,5	39,7	43,5	45,7	47,2	43,4	44,0	43,5
Storbritannia	35,3	37,6	36,3	34,7	37,3	35,6	36,5	37,4
Tyskland ²	34,3	36,1	34,8	37,2	37,2	34,8	34,8	35,7
USA	25,6	25,6	27,3	27,9	29,9	26,0	27,3	28,2

Uvektet gjennomsnitt

EU 15	32,1	37,4	38,0	38,8	40,4	39,1	39,7	39,8
OECD	29,5	32,7	33,9	34,9	36,2	35,5	36,2	

¹ Bruttonasjonalprodukt til markedspriser.

² Gjennforent Tyskland fra 1991.

Kilde: Revenue Statistics of OECD Member Countries, 2006 Edition.

sammenligninger av beskatningen av ordinær verdiskaping, taler disse momentene for å korrigere skatteinntektene i Norge for de betydelige bidragene fra petroleumssektoren. I tillegg fluktuerer disse inntektene mye, blant annet som følge av svingninger i oljepris og dollarkurs.

St. meld. nr. 1 (2001-2002) (boks 4.1 side 113) presenterte en metode som korrigerer både BNP og skatteinntektene for bidragene fra den ekstraordinære avkastningen på ressursene anvendt i petroleumssektoren. Metoden tar utgangspunkt i samlet BNP for Fastlands-Norge og utenriks sjøfart. Deretter legges det til en anslått normalavkastning på arbeid og kapital brukt i petroleumssektoren som antas å tilsvare den verdiskaping denne ressursbruken ville gitt dersom Norge ikke hadde hatt noen petroleumssektor. I beregningene av skattene summerer man samlede påløpte skatter for Fastlands-Norge og utenriks sjøfart og beregnet skatt (etter vanlige regler for bedriftsbeskatning) på normalavkastningen av egenkapitalen til selskapene i petroleumssektoren og på kapitalen i SDØE. Linjen «petroleumskorrigert» i tabell 4.5 viser hvilken skatteandel denne metoden gir. Korreksjonen av det enkle målet på skattetrykk gjennom fratrekk av petroleumsinntekter i både skatteinntekter og BNP kan slå begge veier. Den petroleumskorrigerte skatteandelen var høyere enn andelen for hele økonomien med ukorrigerte tall i 2000, men fra 2001 har den petroleumskorrigerte andelen vært lavere.

Den petroleumskorrigerte skatteandelen av BNP er beregnet til 41,5 prosent i 2006. Den ukorrigerte skatteandelen lå 2,4 prosentpoeng høyere. Veksten

Tabell 4.7. Offentlig forvaltning, totale utgifter etter formål. Prosent av BNP

Formål	1996				2006			
	Tyskland	Danmark	Storbritannia	Norge	Tyskland	Danmark	Storbritannia ¹	Norge
Totalt	49,3	59,3	48,7	48,7	45,4	51,2	44,3	38,2
Alminnelig offentlig tjenesteyting	6,7	10,5	5,7	5,7	6,0	6,5	4,9	4,2
Forsvar	1,3	1,8	2,4	2,4	1,1	1,6	2,5	1,5
Offentlig orden og trygghet	1,7	1,0	1,0	1,0	1,6	1,0	2,6	0,7
Næringsøkonomiske formål	4,4	4,3	6,4	6,4	3,3	3,6	2,8	3,3
Miljøvern	0,9	0,6	0,9	0,9	0,5	0,5	1,0	0,2
Boliger og nærmiljø	0,8	0,6	0,7	0,7	0,9	0,6	0,9	0,2
Helse	6,4	6,9	6,8	6,8	6,2	7,0	7,1	6,5
Fritid, kultur og religion	0,8	1,7	1,2	1,2	0,6	1,5	0,9	0,9
Utdanning	4,4	7,5	6,2	6,2	4,0	7,6	5,8	5,3
Sosial beskyttelse	22,0	24,2	17,3	17,3	21,2	21,4	15,9	15,3

¹ Tall fra 2005

Kilde: Eurostat og Statistisk sentralbyrå.

på 1,4 prosentpoeng i den ukorrigerte skatteandelen over perioden 2000-2006 gir et misvisende bilde av utviklingen i det ordinære skattetrykket. Målt ved den petroleumskorrigerte skatteandelen falt dette skattetrykket med 1,4 prosentpoeng 1999 til 2005. Dette gjenspeiler at veksten i statens petroleumsinntekter som andel av samlede skatter i gjennomsnitt har vokst raskere enn BNP-andelen av grunnrenten knyttet til petroleum. Dermed har petroleumskorreksjonen gitt en nedjustering av det ordinære skattetrykket, som har tiltatt over de senere årene i forhold til de ukorrigerte skatteandelene.

Bokførte skatter gir uttrykk for hvor store skatteinntekter som er innbetalt til offentlig sektor i løpet av året. Påløpte skatter viser hvor mye skatt man skal betale av den inntekten man har opptjent i løpet av året. Da det kan være forskyvninger i tidspunktene for når skatten påløper og når den skal betales, vil påløpte skatter kunne gi et bedre bilde av skattenivået i et land. Reglene for skattlegging av petroleumssektoren i Norge er et eksempel på dette. Petroleumssektoren betaler de beregnede skattene for første halvår i oktober samme år, mens beregnede skatter for andre halvår betales i april året etter. Dette betyr at dersom inntektene fra petroleumssektoren endres, vil bokførte petroleums-skatter endre seg relativt mindre enn bruttoproduktet i petroleumssektoren. I perioder med økte petroleumsinntekter vil de påløpte skattene være større enn de bokførte fordi skatten betales inn etterskuddsvis. Endringer i inntektene fra sektoren vil dermed bidra til spesielt store svingninger i skatt som andel av BNP dersom skattene er basert på bokførte verdier.

OECDs Revenue Statistics 2007 sammenligner skatteandeler i ulike land. Disse skattene er gitt i bokførte størrelser, og det korrigeres ikke for petroleumsinntekter i skatteinntekter og BNP i de norske tallene. Som påpekt over, gir en slik korreksjon en lavere utvikling i den norske skatteandelen over de senere årene, og i 2006 var nedjusteringen over 2 prosentpoeng. Uten korreksjonen har den norske skatteandelen vært på linje med den finske de siste årene, se tabell 4.6. Også etter

Tabell 4.8. Subsidiær og stønader til private i alt som andel av BNP¹ for ulike land. Prosent

Land	2002	2003	2004	2005	2006
Sverige	18,9	19,6	19,3	19,0	18,3
Danmark	18,9	19,5	19,2	18,5	17,5
Finland	17,7	18,1	17,9	17,8	17,1
Norge	17,1	17,9	16,8	15,4	14,3
Storbritannia	13,6	13,7	13,6	13,8	13,6
Tyskland	20,7	20,7	20,1	19,9	19,6

¹ Bruttonasjonalprodukt i markedspriser.

Kilde: National Accounts of OECD Countries, 2007 edition, volume II.

Tabell 4.9. Offentlig konsum, kollektivt og individuelt, som andel av BNP¹ for ulike land. Prosent

Land	2002	2003	2004	2005	2006
Sverige	27,7	28,1	27,4	27,1	26,8
Danmark	26,2	26,5	26,6	25,9	25,6
Finland	21,0	21,7	21,9	22,1	21,4
Norge	22,1	22,5	21,4	20,1	19,3
Storbritannia	20,2	20,9	21,3	21,9	22,2
Tyskland	19,5	19,8	19,4	19,2	18,6

¹ Bruttonasjonalprodukt i markedspriser.

Kilde: National Accounts of OECD Countries, 2007 edition, volume II.

petroleumskorreksjonen ligger det norske skattetrykket betydelig høyere enn i Storbritannia og Tyskland, der skatteandelen var henholdsvis 37 og 36 prosent i 2006. Skatteandelen i USA lå ytterligere 8 - 9 prosentpoeng lavere enn dette. OECD viser i sin publikasjon Revenue Statistics 2006-tall for skatteandeler for 26 land. Av disse 26 landene har 21 land lavere skatteandel enn Norge, mens Sverige, Danmark, Frankrike og Belgia lå høyere. Tabellen viser at skattetrykket i Storbritannia, Tyskland og USA totalt sett har endret seg relativt lite fra 1975 til 2005, mens det økte markert i de nordiske landene. Den gjennomsnittlige skatteandelen for EU 15-landene økte med nesten 8 prosentpoeng mellom 1975 og 2006. Det meste av denne økningen fant sted mellom 1975 og 1985. Den gjennomsnittlige skatteandelen for OECD-landene økte med nærmere 7 prosentpoeng mellom 1975 og 2005.

Eurostat fremstiller BNP-andelene for offentlig forvaltnings utgifter til ulike formål for EU-landene samt Norge og Island. Definisjonen av totale utgifter i denne tabellen avviker noe fra Statistisk sentralbyrås definisjon, som er benyttet i kapittel 5. Forskjellen består hovedsakelig i at offentlig forvaltnings gebyrinntekter kommer til fratrekk på utgiftssiden i Statistisk sentralbyrås egen publisering, mens Eurostat publiserer et mål på offentlig forvaltnings *brutto utgifter* der gebyrinntektene ikke trekkes fra. Fire utvalgte lands utgiftsandeler i 1996 og 2006 er presentert i tabell 4.7. De totale utgiftene som andel av BNP er lavere i 2006 enn i 1996 i alle disse landene. Spesielt stor er nedgangen i Norge og Danmark. Sosial beskyttelse inkludert overføringer var den største av formålsgruppene i alle land både i 1996 og i 2006. Dette er en vid gruppe av formål som i tillegg til ytelser i forbindelse med arbeidsledighet og helse inneholder alderspensjon, eldreomsorg og offentlige utgifter til barnehager og barnetrygd. Av de fire landene har Storbritannia og Norge den laveste andelen, der utgifter til sosial beskyttelse utgjorde henholdsvis 16,2 og 15,3 prosent av BNP i 2006. I Danmark og Tyskland var denne andelen på henholdsvis 21,4 og 21,2 prosent. Fordelingen på ulike formål i de fire landene er ganske stabil, men andelen som går til formål innenfor sosial beskyttelse økte noe fra 1996 til 2006. Unntaket her er Storbritannia, hvor utgifter til sosial beskyttelse utgjorde en mindre andel i 2006 enn i 1996. Foruten sosial beskyttelse bruker alle landene mye på helse, utdanning og næringsøkonomiske formål. Utgifter til helse har økt i forhold til de andre formålsgruppene siden 1996, mens utgifter til næringsøkonomiske forhold har hatt en forholdsmessig nedgang. Utgifter til utdanning har økt i forhold til de andre formålsgruppene i alle landene med unntak av Tyskland.

Norge ligger omtrent midt på treet blant landene i tabellen når det gjelder nivået på skatteandeler og overføringer. I Norge reflekterer overføringsandelen en stor omfordeling fra yrkesaktive til uføre- og alderspensjonister. Skattefinansiering av overføringer til husholdninger innebærer at tall for skattetrykket alene gir et mangelfullt bilde av hvilken kjøpekraft som netto trekkes inn fra privat sektor for å finansiere offentlig ressursbruk. Sverige, Danmark og Finland er eksempler på land med høyt skattenivå og høye overføringer, mens Storbritannia i forhold til de andre landene har forholdsvis lavt skattenivå og lavt nivå på subsidier og stønader til private. Tyskland skiller seg ut ved at de har lavt skattenivå, men et relativt høyt nivå på overføringene til private, og har dermed mindre igjen til offentlig ressursbruk.

4.3. Pengepolitikk og finansiell stabilitet

Retningslinjene for pengepolitikken er fastlagt i forskrift av 29. mars 2001. Der heter det blant annet: «Det operative målet for pengepolitikken skal være en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 prosent. Det skal i utgangspunktet ikke tas hensyn til direkte effekter som skyldes endringer i rentenivået, skatter, avgifter og særskilte midlertidige forstyrrelser.» Videre

sies det at pengepolitikken skal sikte mot «stabilitet i den norske kronens nasjonale og internasjonale verdi, herunder også stabile forventninger om valutakursutviklingen. Pengepolitikken skal samtidig bidra til å understøtte finanspolitikken ved å bidra til å stabilisere utviklingen i produksjon og sysselsetting.»

I utøvelsen av pengepolitikken legger Norges Bank særlig vekt på utviklingen i inflasjonen målt ved veksten i KPI-JAE, som er konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og hvor energivarer er tatt ut. Samtidig anvender Norges Bank en fleksibel inflasjonsstyring. Dette innebærer at rentesettingen er framoverskuende, og det legges vekt på forløpet til inflasjonen. Dessuten tas det hensyn til konjunktursituasjonen og utsiktene for produksjon og sysselsetting. Siden innføringen av inflasjonsmålet har Norges Bank endret formulering om hvilken tidshorisont som legges til grunn. De første årene vurderte Norges Bank utsikter for inflasjon to år fram i tid. I 2004 ble dette endret til «en rimelig tidshorisont, normalt 1–3 år», mens tidsintervallet ble helt fjernet i 2007. Nå heter det at «Norges Bank setter renten med sikte på å stabilisere inflasjonen nær målet på mellomlang sikt.»

Siden november 2005 har Norges Bank publisert anslag på framtidig rente. Renteprognoser gjør pengepolitikken mer forutsigbar, og gjør det lettere å etterprøve anslag.

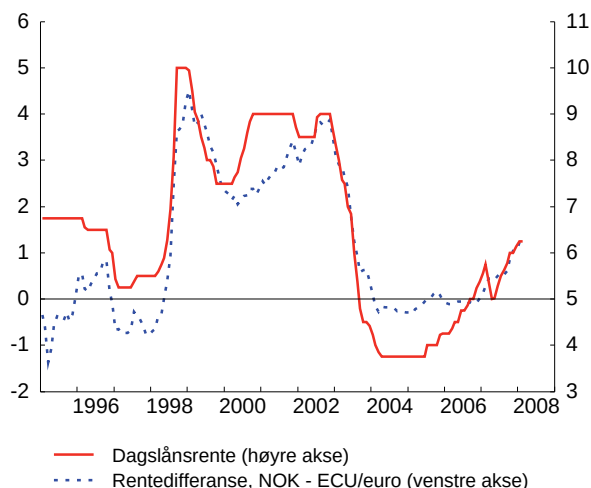
12-månedersveksten i KPI-JAE har siden august 2002 ligget under målet på 2,5 prosent, men har i det siste tatt seg noe opp. I desember 2007 var konsumprisene 1,8 prosent høyere enn desember året før, målt med KPI-JAE. Årsveksten i KPI-JAE fra 2006 til 2007 var på 1,4 prosent.

Norges Bank økte styringsrenten 7 ganger i 2007. Hver renteøkning var på $\frac{1}{4}$ prosentpoeng. Ved utgangen av 2007 var styringsrenten på 5,25 prosent, som er 3,5 prosentpoeng høyere enn bunnivået på 1,75 prosent i 2004 - 2005.

Tremåneders pengemarkedsrente følger normalt styringsrenten med et lite påslag. Dette påslaget har over tid ligget rundt $\frac{1}{4}$ prosentpoeng, men er større i perioder hvor det forventes økninger i styringsrenten. Fra januar 2007 til desember økte pengemarkedsrenten fra 4,0 prosent til 6,0 prosent, målt som månedsgjennomsnitt. Økningen i pengemarkedsrenten var større enn økningen i styringsrenten, slik at påslaget for pengemarkedsrenten var uvanlig høyt i desember. Økningen i påslaget gjennom høsten 2007 kan vanskelig forklares med forventninger om renteøkninger, men er i stedet trolig et resultat av den internasjonale uroen i finansmarkedet. I januar 2008 var pengemarkedsrenten 5,8 prosent i gjennomsnitt.

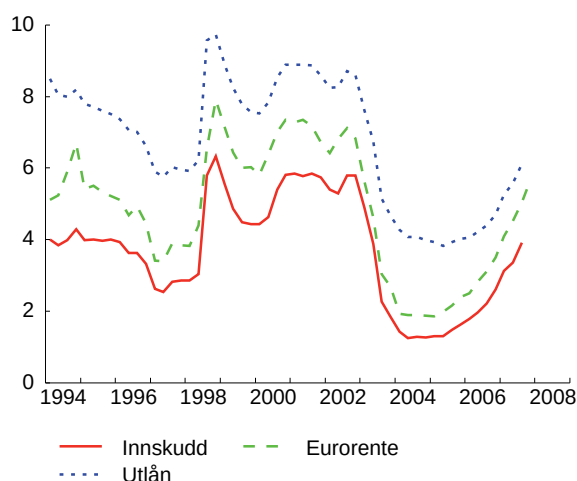
Bankenes gjennomsnittlige utlånsrente økte fra 4,7 prosent i begynnelsen av 2007 til 6,1 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2007. I samme periode økte

Figur 4.5. Norges Banks dagslånsrente og rentedifferanse

Kilde: Norges Bank.

Figur 4.6. Gjennomsnittlig innskudds- og utlånsrenter i private banker og 3 måneders norsk eurorente. Prosent

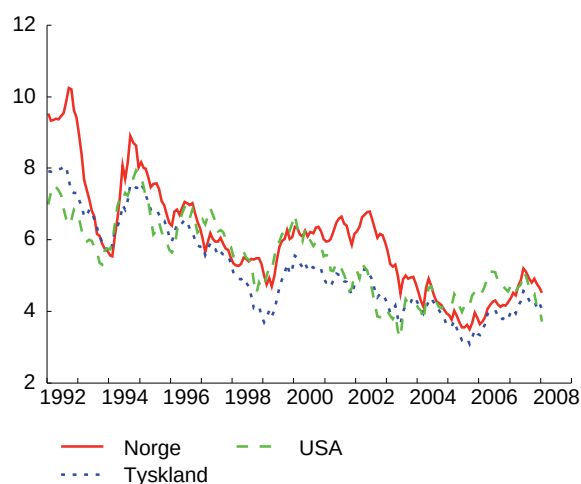

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

gjennomsnittlig rente på bankinnskudd fra 2,6 prosent til 3,9 prosent. Rentemarginen økte dermed fra 2,1 prosentpoeng til 2,2 prosentpoeng i løpet av de tre første kvartalene i 2006, men er fortsatt lav sett i et lengre perspektiv. Rentemarginen kan splittes opp i innskudds- og utlånsmargin, hvor innskuddsmarginen utgjorde 2,0 prosentpoeng mens utlånsmarginen var så lav som 0,2 prosentpoeng ved utgangen av 3. kvartal. Utlånsmarginen på både nedbetalingslån og rammelån med pant i bolig var negativ på samme tidspunkt. Tallene for utlånsmarginer er påvirket av at bankene, på grunn av varslingsfristen, ikke hadde tilpasset utlånsrentene etter økningene i Norges Banks styringsrente 27. september 2007, og at renten på eksisterende lån hos noen banker trolig ble justert først i 4. kvartal for renteøkningen i august. Noe av nedgangen i utlånsmarginen er derfor trolig midlertidig.

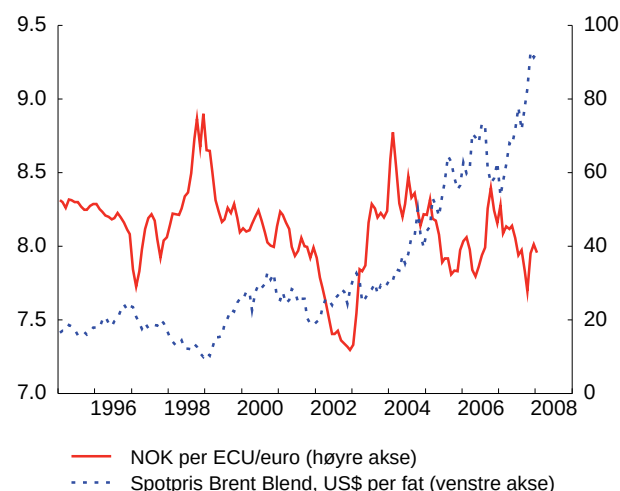
I januar 2007 var avkastningen på statsobligasjoner med 3 års gjennomsnittlig gjenstående løpetid 4,4

Figur 4.7. Renter på obligasjoner med om lag 10 års gjenstående løpetid. Prosent

Kilde: Norges Bank.

Figur 4.8. NOK per ECU/euro og spotpris Brent Blend

Kilde: Norges Bank.

prosent. Gjennom først halvår steg denne avkastningen til 5,2 prosent fram til juni, mens den gjennom andre halvår falt tilbake til 4,5 prosent i januar 2008. Utviklingen for avkastningen på statsobligasjoner med gjennomsnittlig gjenstående løpetid på 5 og 10 år har vært noenlunde tilsvarende. Dermed ligger avkastningen på statsobligasjoner om lag $\frac{3}{4}$ prosentpoeng lavere enn styringsrenten og $1\frac{1}{4}$ prosent under pengemarkedsrenten. Normalt ville dette uttrykke en forventning om redusert rente fremover. Men reduksjonen i avkastningen er i all hovedsak et resultat av den finansielle uroen som de fleste land opplever. Investorene foretrekker å plassere pengene i sikre statspapiere selv om dette gir langt lavere avkastning enn plassering i pengemarkedet.

Uroen i finansmarkedet har ført til at Norges Bank siden august 2007 har tilført pengemarkedet mer likviditet enn normalt. Denne likviditeten tilføres gjennom såkalte fastrentelån (F-lån). Utstedning av slike lån fra

Norges Bank er helt normalt, og skjer for eksempel i forbindelse med forfall av bedrifters skattekrav til staten. Siden bedriftene har sine konti i vanlige banker mens staten har sin konto i Norges Bank, innebærer det at det overføres store summer fra bankene til Norges Bank i forbindelse med forfall av skattekrav. Dette virker isolert sett som en likviditetsinndragning og for å motvirke at dette leder til økt pengemarkedsrent utsteder Norges Bank lån til markedet.

Den finansielle uroen ser også ut til å ha tvunget bankene til å øke sine sertifikatlån (kortsiktige lån). Disse økte fra 62 milliarder i juli til 135 milliarder i desember 2007. Bankenes obligasjonslån (langsiktige lån) er omtrent uendret i samme periode, og var på i overkant av 530 milliarder kroner ved utgangen av 2007. For bankene er obligasjonslån - sammen med innskudd - en mer gunstig måte å finansiere utlånene på enn sertifikatlån, fordi slike lån medfører en mer lik løpetid for innlån og utlån. Kreditt- og likviditetsuroen førte imidlertid til at det ble dyrere og vanskeligere for bankene å hente inn langsiktig finansiering via obligasjonslån, og at bankene derfor måtte øke sine kortsiktige sertifikatlån i stedet.

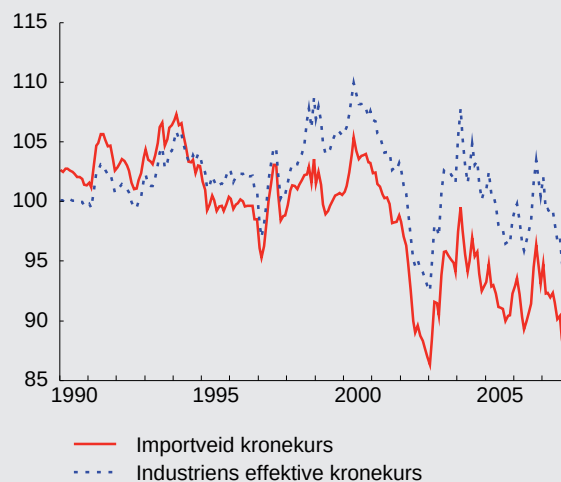
Hovedindeksen på Oslo Børs økte i løpet av 2007 med 11,5 prosent. Dette er en klart lavere avkastning enn de fire foregående årene da hovedindeksen steg 30 - 50 prosent årlig. Sammenlignet med utenlandske børser var avkastningen god på Oslo Børs i 2007. I USA steg Dow Jones-indeksen med 6,5 prosent, mens Nasdaq-indeksen økte med om lag 10 prosent. I Storbritannia steg aksjekursene med 4 prosent i gjennomsnitt i 2007, målt med FTSE100-indeksen. I Tyskland var derimot avkastningen i aksjemarkedet høy i 2007, hvor Dax-indeksen økte med i overkant av 20 prosent.

Verdien av den norske kronen var på årsbasis noe høyere i 2007 enn året før. Målt ved industriens effektive kronekurs styrket kronens verdi seg med 1,7 prosent. Det var spesielt mot dollaren at kronen økte i verdi; i 2007 kostet en dollar i gjennomsnitt 8,7 prosent mindre enn året før. Målt mot euro var kronen omtrent like mye verdt i 2007 som året før.

Boks 4.4. Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

Om lag 40 prosent av Norges utenrikshandel i tradisjonelle varer (dvs. eksport og import av varer unntatt olje, gass, skip og plattformer) skjer med land som er med i EUs pengeunion. Kronekursen målt mot euro gir følgelig begrenset informasjon om den norske kronens internasjonale verdi. Det er derfor viktig å supplere med alternative valutakursindikatorer som i større grad gjenspeiler bredden i vårt handelsmønster. Eksempler på slike er industriens effektive kronekurs (konkurrensekursindeksen) og importveid kronekurs. Industriens effektive kronekurs er beregnet på grunnlag av kursen på norske kroner mot valutaene for Norges 25 viktigste handelspartnere, og er et geometrisk gjennomsnitt basert på OECDs løpende konkurransevekter. Vektene i den importveide kronekursen er beregnet med utgangspunkt i sammensetningen av importen av tradisjonelle varer fra Norges 44 viktigste handelspartnere. Begge indeksene er konstruert slik at høye verdier betyr en svak krone, og lave verdier en sterk krone. Figuren viser at løpet til de to indeksene ikke er helt sammenfallende. For eksempel var krona i januar i år rundt 13 prosent sterkere enn gjennomsnittet for 1990-tallet målt ved den importveide kronekursen, mens den ifølge industriens effektive kronekurs hadde styrket seg med 7 prosent. Dette gjenspeiler at de to indeksene er konstruert for litt ulike formål; konkurransekursindeksen skal gjenspeile norsk industris konkurranseflate både på eksport- og hjemmemarkedet, mens den importveide kronekursen viser kursutviklingen for et gjennomsnitt av norske importvarer.

Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

Kilde: Norges Bank.

Temaboks 4.1. Pensjonsreformen

Arbeidet med pensjonsreformen startet med at Regjeringen Stoltenberg I i mars 2001 oppnevnte en kommisjon for å avklare hovedmål og prinsipper for et samlet pensjonssystem. Pensjonskommisjonen la fram sin innstilling i NOU 2004:1. Forslagene ble i stor grad fulgt opp av Regjeringen Bondevik II i St.meld. nr. 12, (2004-2005), og et bredt flertall på Stortinget ga i mai 2005 sin tilslutning til hovedprinsippene for en pensjonsreform med sikte på at den skal innføres i 2010. Et justert forslag til opptjening og uttak av alderspensjon ble lagt fram av Regjeringen Stoltenberg II gjennom St. meld. nr. 5 (2006-2007). Med noen mindre justeringer ble dette vedtatt av Stortinget i april 2007.

Pensjonsreformen skal omfatte hele pensjonssystemet. Etter at hovedtrekkene rundt ny alderspensjon i folketrygden nå er på plass, skal øvrige deler av pensjonssystemet tilpasses. Det gjelder blant annet folketrygdens ytelser til uføre og etterlatte, tjenstepensjonsordningene i privat og offentlig sektor og avtalefestet pensjon (AFP). Det gjenstår også en del spørsmål vedrørende detaljutformingen av folketrygdloven for alderspensjon. Arbeids- og inkluderingsdepartementet la ved utgangen av januar fram et høringsnotat med forslag til lovendringer som er nødvendige for å gjennomføre Stortingets tidligere vedtak. Dette gjelder både forslag til den nærmere utformingen av ny alderspensjon, hvordan de nye reglene skal innføres og konkretisering av levealdersjusteringen. I tillegg fremmes enkelte forslag for å fylle ut Stortingets vedtak.

Opptjeningsmodellen

I det vedtatte opplegget for ny alderspensjon legges det opp til en tettere sammenheng mellom opptjente rettigheter og tidligere arbeidsinntekter enn i dagens system. Formålet med en sterkere sammenheng er nettopp å sørge for at levestandarden som pensjonist står i forhold til tidligere arbeidsinntekter. Samtidig bidrar det til at skatteelementet i finansieringen av pensjonsytelsene blir redusert ved at deler av skatteinnbetalingen i større grad oppfattes som en premie til egen pensjon. Dette kan ha en positiv effekt på arbeidstilbudet.

De viktigste endringene i opptjeningen sammenlignet med dagens system er som følger:

- Opptjeningen av pensjonsrettigheter skjer fra første krone, mot inntekter utover 1 G i dagens system.
- Den øvre grensen på 40 års oppbygging i dagens system fjernes. Alle år vil dermed telle i opptjeningen.
- Departementet foreslår at øvre alder for opptjening settes til 75 år.
- Besteårsregelen, som sier at pensjonsrettighetene skal beregnes med utgangspunkt i de 20 beste årene i dagens system, blir erstattet av en alleårsregel.
- Opptjeningsprosenten for inntektsavhengig pensjon på grunnlag av ordinære inntekter øker fra tilsvarende 1,05 i dagens system til 1,35.
- Det gis full opptjening av rettigheter opp til et tak på 7,1 G for årlige inntekter i det nye systemet, mot et skråtak med en tredels vekt mellom 6 og 12 G i dagens system.

I høringsnotatet foreslår departementet at de nye opptjeningsreglene skal gjelde fullt ut for personer født 1963 og senere. De som er født i 1953 og tidligere skal følge dagens opptjeningsregler. Personer født i årene 1954-1962 skal få beregnet sin pensjon med forholdsmessige andeler fra nytt og gammelt system.

I departementets høringsforslag legges det nå opp til å framstille det nye systemet som spareliggende, med en opparbeiding av en pensjonsformue på grunnlag av en premie tilsvarende 18,1 prosent av de årlige arbeidsinntektene opp til det vedtatte taket på 7,1 G. I tillegg skal pensjonsrettigheter fra personer som dør i opptjeningsperioden, fordeles på personer

i samme årskull (arvegevinst). Med de forutsetninger som er lagt til grunn om levealdersutvikling og indeksering, er premien på 18,1 avstemt mot opptjeningsprosenten på 1,35. Departementet begrunner endringen med at det trolig vil være lettere å forstå den spareliggende utformingen for folk flest, og at kostnadene ved å finansiere rettighetene til alderspensjon blir klarere, gjennom synliggjøring av pensjonspremien.

Sosial profil

Samtidig som alderspensjonen skal avspeile den enkeltes arbeidsinntekter over livsløpet, inneholder det nye systemet også en minstesikring uavhengig av tidligere opptjening. Følgende prinsipper er lagt til grunn for den sosiale profilen:

- Folketrygdens alderspensjon skal fortsatt inneholde en grunnsikring (garantipensjon). Nivået skal tilsvare minstepensjonen i dagens system. Som i dag skal garantipensjonen differensieres etter sivilstand.
- Det settes et tak på opptjeningen ved 7,1 G for årlige inntekter
- En avkorting av garantipensjonen på 80 prosent fra første krone i opptjent inntektspensjon sikrer at personer med lavere inntekter også får noe igjen i form av økte pensjonsrettigheter ved å arbeide.
- Det gis pensjonsopptjening for ulønnet omsorgsarbeid for barn, syke, funksjonshemmede og eldre tilsvarende 4,5 G. Omsorgspoeng for barn godskrives for barn i alder 0-5 år.
- Det gis pensjonsopptjening på 2,5 G for alle som avtjener førstegangstjeneste på minst seks måneder.
- Arbeidsledige får en pensjonsopptjening tilsvarende dagpengegrunnlaget.

Årlige ytelser og levealdersjustering

Den årlige pensjonen beregnes ved å dele den opparbeidede pensjonsformuen på et delingstall, som fastsettes i det året man fyller 61 år. Delingstallet avhenger av når man starter å ta ut pensjon, slik at den enkelte i praksis vil stå overfor et sett av delingstall for pensjonering mellom 62 og 75 år. Delingstallet gjenspeiler antatt gjennomsnittlig gjenværende leveår for det årskullet man tilhører. Det innebærer at om man tar ut pensjonen tidlig, må de opparbeidede rettighetene fordeles over flere gjenværende leveår, og den årlige pensjonen blir dermed lavere enn om man tar den ut senere. Man kan velge å ta ut hele pensjonen eller en gradert pensjon. I tillegg kan man arbeide så mye man vil ved siden av pensjon uten at den avkortes. Eventuell arbeidsinntekt ved siden av pensjonen gir pensjonsopptjening.

Når levealderen i befolkningen øker, skal opparbeidet pensjon fordeles over flere leveår. Denne levealdersjusteringen er et av hovedprinsippene i den nye alderspensjonen, og bidrar til å gjøre systemet bærekraftig. Den enkelte kan motvirke effekten av levealdersjusteringen på årlig pensjonsutbetaling ved å arbeide noe lenger. For et gitt pensjoneringstidspunkt blir pensjonen noe lavere etter hvert som yngre årskull forventes å leve lenger.

Indeksering

- Stortingets tidligere vedtak innebærer at de opparbeidede pensjonsrettighetene skal reguleres årlig med lønnsveksten.
- Departementet foreslår videre at Stortingets vedtak om at inntektspensjonen skal reguleres med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten, operasjonaliseres ved at inntektspensjonen reguleres med lønnsveksten fratrukket en fast faktor på 0,75 prosentpoeng.

Stortingets vedtak om regulering av garantipensjonen foreslås gjennomført ved at den reguleres i takt med lønnsutviklingen justert for endringer i forventet gjestående levealder for 67-åringene. Det foreslås en garantiregel om at garantipensjonen aldri skal kunne reguleres svakere enn inntektspensjoner under utbetaling.

5. Offentlig forvaltning

5.1. Offentlige utgifter og anvendelse

Offentlig forvaltning

Totale offentlige utgifter beløp seg til 822 milliarder kroner i 2006. Utgiftene i løpende priser har økt jevnt det siste tiåret, med en gjennomsnittlig årlig vekst på 6 prosent. Selv om offentlige utgifter i løpende priser har økt betydelig i perioden siden 1995, har offentlige utgifter uttrykt som andel av BNP for Fastlands-Norge sunket, fra 55,0 prosent til 52,2 prosent i 2006.

De totale utgiftene i offentlig forvaltning er et uttrykk for størrelsen på det offentlige tilbudet av velferdstjenester, og kan grovt deles inn i overføringer til private, og offentlig konsum og investeringer. Offentlig konsum og investeringer angir hvor store ressurser offentlig forvaltning anvender for å skaffe til veie varer og tjenester, for eksempel innenfor helse, utdanning, forsvar og politi. Offentlige overføringer derimot, omfatter inntekter som omforderes til privat sektor. I hovedsak gjelder dette stønader til husholdningene, subsidier til næringslivet og overføringer til ideelle organisasjoner, hvorav stønadene er den klart største posten. I det totale utgiftsbegrepet inngår i tillegg utgiftsposter som rente- og kapitalutgifter, samt overføringer til utlandet.

Overføringene til private utgjorde 21,1 prosent av BNP for Fastlands-Norge i 2006, mot 23,8 prosent i 1995. Som andel av totale utgifter, falt overføringene i samme periode fra 43 til 40 prosent. Denne utviklingen kan forklares med synkende andeler i utbetalingene av subsidier. Konsum i offentlig forvaltning utgjorde 26,2 prosent av BNP for Fastlands-Norge i 2007, opp fra 25,2 prosent i 1995. Veksten i offentlig konsum fra 2006 til

2007 i løpende priser var 7,6 prosent, hvorav volumveksten var beregnet til 3,2 prosent. Veksten i offentlig konsum fra 1995 til 2007 reflekterer en volumøkning på 53 prosent i løpet av perioden. Bruttoinvesteringene i fast realkapital utgjorde 3,9 prosent av BNP for Fastlands-Norge i 2007, omtrent det samme som i 1995.

Konsumet i offentlig forvaltning deles i to hovedkategorier, kollektivt konsum og individuelt konsum. Den første kategorien består av tjenester som ikke kan knyttes til den enkelte konsument, som alminnelig offentlig tjenesteyting, forsvar og politi. Det individuelle konsumet i offentlig forvaltning er utgifter som offentlig forvaltning finansierer, men som husholdningene forbruker, og som kan knyttes til den enkelte konsument. Eksempler på dette er blant annet undervisningstjenester, helsetjenester og sosial- og omsorgstjenester.

Individuelt konsum utgjorde 17,1 prosent av BNP for Fastlands-Norge i fjor. Dette er en betydelig økning fra 14,5 prosent i 1995, men det har ikke vært noen stor økning de siste par årene. Individuelt konsum i offentlig forvaltning tilsvarer omtrent en tredel av det konsumet husholdningene selv finansierer direkte. Kollektivt konsum var i 2007 9,0 prosent av BNP for Fastlands-Norge, og denne andelen har falt fra 10,7 prosent i 1995.

Hovedbildet er altså at de totale offentlige utgifter har økt betydelig det siste tiåret, men likevel falt som andel av BNP for Fastlands-Norge. Dette (relative) fallet avspeiler at overføringer og kollektivt konsum har sunket som andel av BNP for Fastlands-Norge, mens individuelt offentlig konsum har økt betydelig. Utviklingen reflekterer blant annet økt satsing på helse- og sosiale omsorgstjenester, mens kollektive goder som forsvar, rettsvesen og infrastruktur ikke har vært prioritert gjennom perioden.

Offentlig forvaltning består av stats- og kommuneforvaltningen, hvorav den siste omfatter kommuner og fylkeskommuner. Totale utgifter i stats- og kommuneforvaltningen i tabellene 5.2 og 5.4 vil summere seg til mer enn de totale utgiftene i offentlig forvaltning. Hovedårsaken til dette er overføringer mellom stat og kommune. Tallene for offentlig forvaltning totalt er konsolidert, og overføringene innad i forvaltningen er derfor eliminert.

Statsforvaltningen

Totale utgifter i statsforvaltningen utgjorde 682 milliarder kroner i 2006. Nærmere halvparten av disse utgiftene overføres til privat sektor, hovedsakelig i form av stønader til husholdningene. Det statlige konsumet utgjorde bare rundt en tredel av de totale statlige utgiftene. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var konsumet i statsforvaltningen i løpende priser på om

Tabell 5.1. Totale utgifter i offentlig forvaltning etter utvalgte arter, løpende priser

	1995	2000	2005	2006*	2007*
Totale utgifter, milliarder kroner	444,1	582,1	767,9	822,5	-
<i>Herav:</i>					
Overføringer til private	191,8	242,6	321,5	331,9	-
Konsum i offentlig forvaltning	203,7	286,1	387,2	415,4	447,1
Individuelt konsum	117,2	173,2	253,0	270,3	292,5
Kollektivt konsum	86,5	112,9	134,2	145,1	154,6
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	29,9	38,9	53,0	60,7	66,8
Totale utgifter, prosent av BNP Fastlands-Norge	55,0	52,3	52,9	52,2	-
<i>Herav:</i>					
Overføringer til private	23,8	21,8	22,2	21,1	-
Konsum i offentlig forvaltning	25,2	25,7	26,7	26,4	26,2
Individuelt konsum	14,5	15,6	17,4	17,2	17,1
Kollektivt konsum	10,7	10,1	9,2	9,2	9,0
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	3,7	3,5	3,7	3,8	3,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.2. Totale utgifter i statsforvaltningen etter utvalgte arter, løpende priser

	1995	2000	2005	2006*	2007*
Totale utgifter, milliarder kroner	359,1	465,8	637,1	682,4	-
<i>Herav:</i>					
Overføringer til private	173,3	222,7	299,7	308,3	-
Overføringer til kommuneforvaltningen	65,9	92,0	89,1	99,0	-
Konsum i statsforvaltningen	82,5	113,8	203,7	216,6	232,4
Individuelt konsum	22,0	32,1	105,1	109,8	119,2
Kollektivt konsum	60,5	81,7	98,6	106,8	113,2
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	14,0	14,7	26,8	31,3	33,3
Totale utgifter, prosent av BNP Fastlands-Norge	44,5	41,8	43,9	43,3	-
<i>Herav:</i>					
Overføringer til private	21,5	20,0	20,7	19,6	-
Overføringer til kommuneforvaltningen	8,2	8,3	6,1	6,3	-
Konsum i statsforvaltningen	10,2	10,2	14,0	13,7	13,6
Individuelt konsum	2,7	2,9	7,2	7,0	7,0
Kollektivt konsum	7,5	7,3	6,8	6,8	6,6
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	1,7	1,3	1,8	2,0	1,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

lag 232 milliarder kroner i 2007, tilsvarende 52 prosent av det offentlige konsumet og 13,6 prosent av BNP for Fastlands-Norge. Det statlige konsumet fordeler seg jevnt på individuelt og kollektivt konsum.

Målt i løpende priser steg konsumet i statsforvaltningen med 7,3 prosent fra 2006 til 2007. Volumveksten var 2 prosent. Forsvarskonsumet økte med 8,2 prosent i løpende priser. I 2007 ble det gjort en del omprioriteringer og gitt tilleggsbevilgninger i forsvarsbudsjettet. Blant annet fikk norske styrker i utlandet og Forsvarets logistikkorganisasjon tilført ekstra midler. Dette bidrar til å forklare den sterke veksten i forsvarskonsumet etter en periode med innsparingstiltak som følge av merforbruket i 2004 og den pågående moderniseringsprosessen som innebærer kostnadsreduksjoner, jf. St.prp. nr.42 (2003-2004) "Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005-2008". Det sivile konsumet, som omfatter utdanning, helse- og sosialomsorg og offentlig administrasjon mv., økte med 7,1 prosent, målt i løpende priser. Statens finansiering av konsum i forbindelse med universiteter, høyskoler, helse, samt barne- og familievern utgjorde 60,1 prosent av samlet statlig konsum, hvorav drøyt fire femdel var finansiering av helse- og omsorgstjenester.

Tabell 5.3 gir en mer detaljert oversikt over hvordan stønadene til husholdningene fordeler seg på ulike ytelser. Utenom sosialhjelpen og introduksjonsstønaden, som ligger under kommuneforvaltningens ansvarsområde, er alle pensjons- og stønadsordningene administrert av statsforvaltningen, og da hovedsakelig som økonomisk hjelp finansiert via folketrygden.

Tabell 5.3. Stønader til husholdningene etter art, løpende priser. Millioner kroner

	1995	2000	2005	2006*
Stønader til husholdningene totalt	144 910	195 224	258 752	266 883
Alderspensjoner	55 309	74 748	99 429	105 146
Uførepensjoner	22 168	32 520	47 391	50 575
Andre pensjoner	6 320	8 390	8 803	8 843
Barnetrygd	11 679	12 515	14 304	14 346
Kontantstøtte	-	3 017	2 943	2 290
Sykepenges, fødselspenges	17 120	29 044	34 161	37 052
Attføringsstønader	6 647	9 586	19 909	19 687
Arbeidsløshetsstønader	10 000	6 170	9 582	6 103
Utdanningsstønader	6 527	7 181	8 776	8 904
Sosialhjelp	4 592	4 319	4 943	4 769
Andre stønader	4 548	7 734	8 511	9 168

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Alderspensjoner er den største av stønadspostene, og utgjorde alene 40 prosent av de totale stønadene i 2006, eller om lag 6,7 prosent av BNP for Fastlands-Norge. Dette er omtrent samme andel som for 10 år siden. Selv om andelen er uendret, er utgiftene i løpende priser nærmest doblet i løpet av perioden. Antall alderspensjonister i årene 2000-2003 har vært synkende. Dermed forklares utgiftsveksten med at flere opparbeider seg høyere pensjonsrettigheter. Etter en periode med moderat nedgang i antall alderspensjonister, begynte antallet å øke svakt fra 2004. Veksten vil bli sterkere om få år når de store fødselskullene fra etterkrigstiden vil gå over på alderspensjon. I tillegg har kvinners yrkesdeltagelse økt betraktelig, noe som fører til at kvinner opparbeider seg høyere pensjonsrettigheter.

Den andre store utgiftsgruppen omfatter uførepensjoner, som skal gi økonomisk kompensasjon når inntekts- og arbeidsevnen er varig nedsatt på grunn av sykdom eller skade. Uførepensjonene, inklusive den tidsbegrensede uførestønaden, har økt fra 15 til 19 prosent av de totale stønadene i løpet av tiårsperioden frem til 2006. I nominelle kroner tilsvarende dette en gjennomsnittlig årlig vekst på nærmere 8 prosent. Antall mottakere av uføreytelser har økt noe i dette tidsrommet, men utgiftsveksten reflekter i hovedsak høyere utbetalinger pr. mottaker.

Sykepenges og fødselspenges utgjorde 14 prosent av totale stønadsutgifter i 2006, og andelen har økt moderat de siste 10 årene. Sykepengeutbetalingene dominerer denne stønadsgruppen, og utgiftene påvirkes av sykefraværet sammen med lønns- og sysselsettingsutviklingen. I 2004 og 2005 ble det registrert nedgang i sykefraværet sammenliknet med 2003. Folketrygdens utbetalinger av sykepenges ble redusert i dette tidsrommet. Utviklingen fra 2005 til 2006 preges av høyere utgifter, som skyldes økning i antall sykepengetilfeller sammen med økt gjennomsnittlig varighet per tilfelle, og økt inntektsgrunnlag.

Tabell 5.4. **Totale utgifter i kommuneforvaltningen etter utvalgte arter, løpende priser**

	1995	2000	2005	2006*	2007*
Totale utgifter, milliarder kroner	152,4	209,8	221,8	240,6	-
<i>Herav:</i>					
Overføringer til private	18,5	19,9	21,8	23,6	-
Konsum i kommune- forvaltningen	121,2	172,3	183,5	198,8	214,7
Individuelt konsum	95,2	141,1	147,8	160,5	173,3
Kollektivt konsum	26,0	31,2	35,7	38,3	41,4
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	15,9	24,2	26,2	29,4	33,5

Totale utgifter, prosent av BNP Fastlands-Norge	18,9	18,8	15,3	15,3	-
--	-------------	-------------	-------------	-------------	----------

<i>Herav:</i>					
Overføringer til private	2,3	1,8	1,5	1,5	-
Konsum i kommune- forvaltningen	15,0	15,5	12,6	12,6	12,6
Individuelt konsum	11,8	12,7	10,2	10,2	10,1
Kollektivt konsum	3,2	2,8	2,5	2,4	2,4
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	2,0	2,2	1,8	1,9	2,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Attføringsstønader omfatter yrkesrettet attføring og rehabiliteringspenger. Utgiftene til disse ytelsene utgjorde om lag 7 prosent av totale stønadsutgifter i 2006, og hadde spesielt sterk vekst i årene 2000-2004. For første gang siden attføringspenger og rehabiliteringspenger ble to separate ordninger i 1994, var det i 2006 en nedgang i antall mottakere av attføringspenger fra året før. I 2006 utgjorde attføringsstønadene nærmere 20 milliarder kroner. De tre gruppene av helserelaterte stønader utgjorde til sammen 107 milliarder kroner i 2006, noen få prosent mer enn alderspensjonene, og om lag 6,8 prosent av BNP for Fastlands-Norge.

Utgiftene til arbeidsledighetstrygd i form av dagpenger har vært synkende siden 2004. Dette henger sammen med nedgangen i registrert arbeidsledighet. I 2006 var utgiftene til dagpenger 6 milliarder kroner. Utbetalingene av dagpenger fluktuerer i takt med konjunktorene i økonomien og i arbeidsmarkedet.

Barnetrygd, kontantstøtte og utdanningsstønader, som i hovedsak omfatter utdanningsstøtte via Lånekassen, utgjør en synkende andel av totale stønadsutgifter gjennom de siste ti årene. Utbetalingene til disse ytelsene har likevel hatt en gjennomsnittlig vekst på 3 prosent per år.

Kommuneforvaltningen

I kommuneforvaltningen utgjorde de totale utgiftene 241 milliarder kroner i 2006. Av dette er knapt 10 prosent overføringer til private. Her inngår blant annet stønader til husholdningene i form av sosialhjelp og introduksjonsstønad. Fordi overføringene til private er vesentlig lavere i kommuneforvaltningen enn i statsforvaltningen, utgjør konsumet hele 83 prosent av de totale kommunale utgiftene. I følge foreløpige anslag var konsumet i kommuneforvaltningen 215 milliarder

Tabell 5.5. **Offentlig forvaltnings utgifter etter formål, i prosent av totale utgifter**

	1996	2002	2006*
Totale utgifter i løpende priser. Millioner kroner	463 303	673 977	822 461
Totalt	100,0	100,0	100,0
Alminnelig offentlig tjenesteyting	11,7	11,0	11,0
Utøvende og offentlig tjenesteyting	2,6	3,8	3,7
Internasjonal økonomisk bistand	1,9	2,0	2,2
Offentlige gjeldstransaksjoner	5,5	3,9	4,0
Annet	1,7	1,3	1,0
Forsvar	5,1	4,5	4,0
Offentlig orden og trygghet	1,9	2,3	2,0
Næringsøkonomiske formål	11,2	9,3	8,6
Jordbruk, skogbruk, fiske og fangst	3,0	2,3	1,7
Transport	5,0	4,5	4,5
Annet	3,2	2,6	2,4
Miljøvern	1,1	0,4	0,5
Boliger og nærmiljø	1,0	0,4	0,6
Helsepleie	14,4	16,8	17,1
Medisinske produkter, hjelpemidler og utstyr	1,6	1,9	1,6
Polikliniske tjenester	3,7	2,2	3,8
Sykehustjenester	8,6	11,8	11,0
Annet	0,6	0,9	0,7
Fritid, kultur og religion	2,5	2,5	2,5
Utdanning	13,2	13,6	13,8
Grunnskoler og førskoler	4,9	5,9	5,9
Videregående skoler	3,4	3,0	2,9
Universiteter og høyskoler	3,3	3,4	3,4
Annet	1,6	1,3	1,5
Sosial omsorg inkl. trygder og pensjoner	37,7	39,2	40,1
Sykdom og uførhet	9,7	14,7	15,3
Alderdømt	14,7	12,5	12,8
Barn og familie	7,1	7,0	7,5
Arbeidsledighet	2,3	1,5	0,9
Annet	3,9	3,5	3,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

kroner i fjor, tilsvarende 48 prosent av det offentlige konsumet og 12,6 prosent av BNP for Fastlands-Norge.

Konsumet i kommunal forvaltning steg med 4,5 prosent i fjor, målt i faste priser. Det individuelle konsumet, som hovedsakelig består av utdanning og helse- og omsorgstjenester, utgjorde 81 prosent av kommunalt konsum i fjor. Drøyt halvparten av dette igjen var helse- og omsorgstjenester, der mesteparten er knyttet til pleie og omsorg for eldre og funksjonshemmede og til barnehagedrift. Veksten i det individuelle kommunale konsumet har vært sterkere enn i det kommunale kollektive konsumet de fem siste årene.

Offentlige utgifter etter formål

Tabell 5.5 viser totale offentlige utgifter fordelt på formål etter den internasjonale standarden for formålsguppering COFOG – Classification of functions of government. Gruppen *sosial omsorg inkludert trygder og pensjoner* legger beslag på 40 prosent av de totale utgiftene, og disse utgiftene har de senere år vokst markert.

Boks 5.1. Nærmere om utgifter til helse

I tillegg til utgifter gruppert etter formål omtalt i teksten, utarbeider Statistisk sentralbyrå et eget helseregnskap som følger retningslinjene i OECDs system for helseregnskap: A System of Health Accounts; se www.ssb.no/emner/09/01/helsesat/. I forhold til hva som defineres som helsepleie i COFOG-grupperingen av utgifter etter formål, er definisjonen av helseutgifter i helseregnskapet noe videre. Blant annet vil mesteparten av utgiftene til pleie og omsorg av eldre og funksjonshemmede klassifiseres som helseutgifter i helseregnskapet, mens det i COFOG-grupperingen hovedsakelig vil klassifiseres under sosial omsorg inkl. trygder og pensjoner. Helseregnskapet omfatter i tillegg alle utgifter, enten de er offentlig eller privat finansierte. I følge foreløpige tall for 2006 var de totale helseutgiftene i Norge 186 milliarder kroner. Beløpet tilsvarer 8,7 prosent av BNP. Veksten i helseutgiftene var særlig sterk på slutten av 1990-tallet som følge av den økte satsingen på helse og omsorg.

Fordelingen av helseutgiftene etter type tjeneste viser at den største utgiftsposten er relatert til sykehustjenester, som utgjorde omlag 27 prosent av samlede helseutgiftene i 2006. Utgifter til eldreomsorgen (sykehjemsplasser og hjemmebasert helsetilbud) utgjorde 24 prosent av helseutgiftene. Denne andelen har økt siden 1997, blant annet som følge av handlingsplanen for eldreomsorg.

84 prosent av helseutgiftene i 2006 ble finansiert av det offentlige. Offentlige helseutgifter ifølge helseregnskapet ligger 11 prosent over helseutgiftene i henhold til COFOG, på grunn av forskjellig klassifisering. Ser man offentlige utgifter til helse i forhold til totale offentlige utgifter, viser tallene at helseandelen økte gjennom perioden fra 16 prosent i 1997 til 19 prosent i 2006. Det betyr at utgiftene til helse har økt mer enn utgiftene til andre offentlige tjenester. Sett i et internasjonalt perspektiv, viser tall for 2005 fra OECD at Norges helseutgifter som andel av BNP er på linje med OECD-gjennomsnittet og land som Sverige og Danmark, men noe under andelen i USA, Sveits og Frankrike. Sammenligner man derimot helseutgifter per innbygger (kjøpekraftskorrigererte og i felles valuta), ligger Norge i øvre sjikt sammen med USA og Luxembourg, og har utgifter per innbygger som er nærmere 60 prosent over gjennomsnittet for OECD (OECD Health at a Glance 2007).

I 2006 utgjorde utgiftene til sosial omsorg mv. 329 milliarder kroner. Utgiftene i denne gruppen omfatter for det meste stønader til husholdningene, jf. omtalen over.

Den nest største utgiftsposten i offentlig forvaltning er *helsepleie*, og denne delen av offentlig forvaltning har lagt beslag på en stadig større andel av offentlige utgifter. Økningen må ses i sammenheng med økt satsing på eldreomsorg og helse på slutten av 1990-tallet, jamfør blant annet Handlingsplanen for eldreomsorg 1998-2001, Plan for utstyrsinvesteringer ved norske sykehus 1998-2002, Nasjonal kreftplan 1999-2003 og Opptappingsplanen for psykisk helse 1999-2008. Innen helsepleie er den største utgiften knyttet til sykehustjenester, som omfatter de statlige helseforetakene, samt pleie- og omsorgsplasser i institusjoner i

kommunal regi. I 2006 utgjorde disse utgiftene 90 milliarder kroner. Det vises også til boks 5.1 for en omtale av helseutgiftene slik de presenteres i helseregnskapet, en såkalt satellitt til nasjonalregnskapet.

Utgiftsandelen til *utdanning* har økt svakt siden 1995, vesentlig som følge av økte utgifter til grunnskoler knyttet til grunnskolereformen. Dette formålet utgjør hoveddelen av kommuneforvaltningens utgifter, og omfatter grunn- og videregående skoler, musikk- og kulturskoler, samt skoleskyss. I 2006 beløp disse utgiftene seg til 77 milliarder kroner, noe som tilsvarer 32 prosent av kommuneforvaltningens totale utgifter. Statsforvaltningens ansvarsområde dekker her blant annet universiteter, høyskoler og utdanningsstøtte fra Lånekassen, og utgjorde 39 milliarder kroner i 2006. Som andel av totale statlige utgifter, har formålgruppen utdanning vært synkende innen statsforvaltningen. Hovedårsaken til dette er lavere utgifter til statlige grunn- og videregående skoler. Utgiftene til universiteter og høyskoler, som andel av statlige utgifter, har likevel holdt seg stabile siden 1995, og har gjennom perioden hatt en gjennomsnittlig årsvekst på 6 prosent i løpende priser.

Utgiftene til *næringsøkonomiske formål* har økt relativt mindre enn samlede offentlige utgifter, og andelen falt fra 11,2 prosent i 1995 til 8,6 prosent i 2006. Også veksten i *alminnelig offentlig tjenesteyting* var svakere enn i samlede utgifter i denne perioden. Utgiftsandelen falt fra 11,7 til 11 prosent. Lavere utgifter knyttet til offentlige gjeldstransaksjoner bidro til dette, selv om disse utgiftene økte med 41 prosent fra 2005 til 2006 i løpende priser.

5.2. Offentlig produksjon og anskaffelse

Offentlig forvaltning

Offentlig produksjon i 2007 beløp seg til 458 milliarder kroner og var 2,5 prosent høyere enn det offentlige konsumet. Avviket skyldes dels at private selv betaler for en del av det offentliges vare- og tjenestetilbud gjennom gebyrer (egenandeler), og dels at det offentlige har overføringer i form av produktkjøp til husholdningene. Begge disse postene er av betydelig størrelse, selv om nettovirkningen er liten. Produksjon i offentlig forvaltning har vokst noe saktere enn konsum i offentlig forvaltning siden 1995 fordi omfanget av produktkjøp til husholdningene har vokst betydelig raskere enn gebyrinntektene. Ifølge foreløpige anslag vokste produksjonen med 7,5 prosent fra 2006 til 2007, målt i løpende priser, og verdien er mer enn doblet fra 1995. I fjor utgjorde bruttoproduktet i offentlig forvaltning, altså verdien av produksjonen fratrasket verdien av produktinnsatsen, 14 prosent av BNP, mot 16 prosent i 1995. Volumveksten i produksjonen fra 2006 til 2007 var 2,9 prosent. Volumveksten i produksjonen fra 1995 til 2007 var 24,6 prosent.

Som det fremgår av tabell 5.6, utgjør lønnskostnadene den største delen av ressursinnsatsen i offentlig

produksjon. Lønnskostnadene vokser raskere enn det generelle prisnivået i økonomien, noe som bidrar til relativt høy prisvekst på offentlige tjenester. Dette forklarer den store forskjellen i økningen i offentlig produksjon i løpende priser og volumveksten i produksjonen, både fra 2006 til 2007 og fra 1995 til 2007.

Antall utførte timeverk i offentlig forvaltning økte med 2,5 prosent fra 2006 til 2007, og sysselsettingen økte med 2,5 prosent. Det var en økning i antall sysselsatte på om lag 17 900 personer, til 741 100 personer. I perioden 1997-2007 økte antall sysselsatte personer i offentlig forvaltning med 77 200 personer. Det aller meste av økningen fant sted innenfor helse- og sosialtjenester. Det offentlige andel av samlet sysselsetting har holdt seg stabilt på 30 prosent siden 1992, men sett i et lengre tidsperspektiv har den steget fra 17 prosent i 1970. Tilsvarende andel av utførte timeverk utgjorde 26 prosent i 2007, og har vært nærmest uendret siden 1991. Andelen timeverk er lavere enn andelen sysselsatte fordi flere arbeider deltid i offentlig forvaltning enn i arbeidslivet for øvrig.

Ifølge foreløpige anslag, økte lønn per normalårsverk i offentlig forvaltning med 4,9 prosent i 2007, mot 4,0 prosent i 2006. Til sammenligning var den gjennomsnittlige lønnsveksten for landet beregnet til 5,6 prosent i 2007. Veksten i lønn per utførte timeverk var også 4,9 prosent i 2007. Helt siden 1990 har veksten i lønn per utførte timeverk i offentlig forvaltning vært sterkere enn veksten i det generelle prisnivået. Antall utførte timeverk økte i perioden 1995-2007 med 8 prosent, hvorav halvparten av veksten har kommet de siste to årene. Volumveksten i offentlig produksjon fra 1995 til 2007 reflekterer dermed i hovedsak en økning i innsatsen over andre dimensjoner, som økt bruk av produktinnsats, mer kvalifisert arbeidskraft, mer realkapital og økt produktivitet. Den (relativt) sterke veksten i antall timeverk de siste par årene avspeiler i hovedsak vekst i kommunale timeverk og kan forklares med at kommunene har benyttet en kraftig inntektsøkning, gjennom økte skatteinntekter og overføringer fra staten, til en vekst i det kommunale tjenestetilbudet.

Statsforvaltningen

Produksjonen i statsforvaltningen utgjør 48 prosent av den offentlige produksjonen, og økte med 8,0 prosent i 2007, målt i løpende priser. Dette reflekterer imidlertid i stor grad en prisøkning på innsatsen i produksjonen, for volumveksten i produksjonen i statsforvaltningen var kun 2,2 prosent. Tjenesteproduksjonen i statsforvaltningen fordeler seg på ulike næringer, der statlig administrasjon og helse- og omsorgstjenestene har det klart høyeste produksjonsnivået. Sistnevnte omfatter helseforetakene, rusomsorg og barne- og familievernstjenester. Verdien av produksjonen i de to næringene økte med henholdsvis 8,1 og 11,0 prosent fra 2006. Universiteter og høyskoler, samt forsvarstjenester utgjorde henholdsvis 12,7 og 13,8 prosent av total statlig produksjon i 2007. Sammenliknet med 2006 var det en verdivekst i undervisningsnæringen på 4,7

Boks 5.2 Produksjon og konsum i offentlig forvaltning

Med unntak av kommunal vannforsyning og kloakk- og renovasjonsvirksomhet, omsettes ikke offentlig produksjon i ordinære markeder. Dermed mangler man priser til å verdsette produksjonen på samme måte som i privat sektor. I nasjonalregnskapet beregnes derfor produksjon i offentlig forvaltning som summen av produksjonskostnadene. Det betyr at produksjonen i offentlig forvaltning settes lik summen av lønnskostnader (bruken av egen arbeidskraft), kapitalslit (bruken av egen produksjonskapital), produktinnsats (varer og tjenester som offentlig forvaltning anvender til sine produksjonsformål) og netto nærings-skatte på egen virksomhet, hvorav offentlig forvaltnings bruttoprodukt defineres ved de to første komponentene. Netto nærings-skatte representerer små beløp siden det bare er få typer avgifter som det offentlige betaler, for eksempel motorvognavgift. Det offentlige mottar ikke nærings-subsidier.

Konsum i offentlig forvaltning er definert som utgifter til varer og tjenester disponert av forvaltningen. Disse utgiftene verdsettes som produksjonskostnadene, med fratrekk av gebyrinntekter og tillagt produktkjøp til husholdningene.

Gebyrinntektene består av egenbetalinger på offentlige tjenester. Inntekter fra kommunale tjenester utgjør den største delen, og eksempler på dette er brukerbetalinger for hjemmetjenesten, oppholdsbetaling i barnehager og skolefritidsordninger, samt årsgebyrer knyttet til vann, avløp og renovasjon. Denne privatfinansierte delen av offentlig produksjon regnes som en del av husholdningenes konsum. Økte gebyrinntekter innebærer dermed økt konsum i husholdningene og redusert konsum i offentlig forvaltning, og gir opphav til avvik mellom offentlig produksjon og offentlig konsum.

Produktkjøp til husholdningene er definert som offentlig forvaltnings kjøp/betaling av varer og tjenester fra aktører utenfor offentlig forvaltning som videreformidles til husholdningene. Størstedelen av dette er betaling for ulike helse- og omsorgstjenester, legemidler og annet medisinsk utstyr levert fra private aktører. Det offentlige finansiering av skolebusskjøring utført av private busselskaper er et annet eksempel.

prosent, mens veksten i Forsvaret var 7,8 prosent. Ved sammenlikning av tall bakover i tid, må det tas hensyn til organisatoriske endringer mellom stats- og kommuneforvaltningen. I 2002 overtok staten eierskapet av sykehusene fra fylkeskommunene, og i 2004 ble barne- og familievernet underlagt statlig ansvarsområde. Omtrent 14 prosent av det statlige konsumet i 2007 er produktkjøp til husholdningene, og inngår ikke i statlig produksjon, se forklaring i boks 5.2. Størstedelen av dette er refusjoner av utgifter til legemidler, konsultasjoner hos allmennleger og spesialister, hjelpemidler til funksjonshemmede samt reiseutgifter. I løpende priser økte produktkjøp til husholdningene med 4,1 prosent fra året før, ifølge foreløpige tall.

Antall sysselsatte personer i staten økte med 1,5 prosent fra 2006 til 2007. Etter mange års nedbemanning

Temaboks 5.1. StatRes – ny forbedret måling av produktivitetssendringer i statsforvaltningen

Et grunnleggende problem ved måling av produksjon i offentlig forvaltning er at det, som hovedregel, kun er størrelser på ressursinnsatsen i produksjonsprosessen som inngår i målingene, mens størrelsen på produsert mengde mangler. Dermed vil ikke endringer i produktivitet fanges opp i produksjonsmålet. Det blir heller ikke meningsfylt å benytte et slikt produksjonsmål i beregninger av produktivitet eller produktivitetssendringer.

For å få et mer meningsfylt grunnlag for beregning av produktivitetssendringer i offentlig forvaltning, er det nødvendig å kvantifisere tjenesteproduksjonen og identifisere endringene i produsert mengde. De senere årene har slik kvantifisering blitt stadig mer utbredt. Mange offentlige virksomheter både måler og rapporterer en rekke tallstørrelser som i større eller mindre grad gjenspeiler virksomhetenes produksjonsvolum, kvalitet og resultatoppnåelse. Disse virksomhetsinterne målingene kan imidlertid være relativt subjektive og upålitelige. Analyser av produktivitetssendring basert på slike tall vil derfor kunne ha liten verdi. Informasjonen om måleresultatene foreligger dessuten spredt.

For å legge forholdene bedre til rette for analyser av produktivitetssendringen i offentlig forvaltning, har Statistisk sentralbyrå utviklet to større systemer: KOSTRA omfatter kommunene/fylkeskommunene, mens StatRes omfatter statsforvaltningen. Begge systemene er tilgjengelige på www.ssb.no. Fordelen med KOSTRA og StatRes, sammenliknet med ulike virksomhetsinterne målinger, er at utvelgelsen av indikatorer og metodene for å måle disse er gjort innen et mer objektivt system med en felles faglig forankring. I tillegg inngår dataene i Norges offisielle statistikk og informasjonen er samlet på ett sted.

Både KOSTRA og StatRes har til formål å presentere størrelser som indikerer nivå på ressursinnsats, aktiviteter, tjenesteproduksjon, produktivitet og resultatoppnåelse. Videre skal systemene vise disse størrelsene både for den enkelte kommunale/statlige virksomhet og for kommune-/statsforvaltningen totalt. Systemene vil således kunne bidra til et bedre faktagrunnlag, bedre analyser, mer læring og en mer opplyst debatt om offentlig forvaltning. Begge systemene utvikles kontinuerlig gjennom tett samarbeid med kommunale og statlige myndigheter.

KOSTRA har i flere år omfattet alle kommuner og fylkeskommuner. I StatRes inngår foreløpig kun spesialisthelse-tjenesten, universiteter og høyskoler samt statlig barnevern. Disse virksomhetsområdene er imidlertid omfattende – statsforvaltningen brukte ca 108 milliarder kroner på produksjon av tjenester innen disse virksomhetene i 2006. StatRes inneholder også en oversikt over den totale ressursinnsatsen innen statsforvaltningen.

Både KOSTRA og StatRes tar sikte på å kaste lys over produktivitetssendringen ved å måle utviklingen i enhetskostnader over tid. Utviklingen i enhetskostnader fanger opp både produktivitetssendringen og prisutviklingen på innsatsfaktorene som benyttes i produksjonen. Korreksjoner for prisutviklingen ligger utenfor satsingsområdet til StatRes.

Noen av de viktigste utfordringene i StatRes er følgende:

- Aktiviteter, produksjon og resultater kan være vanskelig å skille fra hverandre.
- En virksomhet produserer ofte flere tjenester samtidig, uten at det identifiseres hvilken mengde av ressursinnsats som knytter seg til de ulike tjenestene.
- Mange virksomheter produserer ulike tjenester som krever ulike nivåer på ressursinnsatsen. I slike sammenhenger må man vekte den totale tjenesteproduksjonen i den enkelte virksomhet når man sammenlikner enhetskostnadene mellom virksomhetene. Et slikt vektningssystem foreligger ofte ikke.
- Det er ofte vanskelig å definere resultatet av tjenesteproduksjonen (dvs. måloppnåelsen) som en kvantifiserbar størrelse. I tillegg vil en slik eventuell størrelse gjerne være påvirket av eksterne faktorer.

I tabellen vises hvordan disse utfordringene er blitt søkt løst innen det statlige virksomhetsområdet universiteter og høyskoler, som består av til sammen 39 virksomheter (læresteder). I StatRes brukes her driftsutgifter som en indikator for ressursinnsats, mens registrerte studenter er indikator på aktivitet/tjeneste. 60 studiepoengenheter og publikasjonspoeng benyttes som indikator for resultater. Videre er driftsutgifter per 60 studiepoengenheter og driftsutgifter per publikasjonspoeng brukt som produktivitetsindikatorer.

Tabellen viser at i 2005 og 2006 økte enhetskostnadene pr. 60 studiepoengenheter i forhold til året før med henholdsvis 4,2 og 6,4 prosent, mens driftskostnadene per publikasjonspoeng ble redusert med henholdsvis 4,4 og 1,3 prosent.

Disse tallene peker i hver sin retning i forhold til produktivitetssendringen innen dette statlige virksomhetsområdet. Ved nærmere vurdering av tallene er det viktig å være klar over flere forhold. De to omtalte indikatorene fanger ikke opp alle aktivitetene til lærestedene. I tillegg foreligger intet system for vektning av disse to indikatorene mot hverandre. Som tidligere nevnt, er det heller ikke tatt hensyn til prisutviklingen på innsatsfaktorene. Dessuten vil kvaliteten på dataene kunne være lavere i et slikt nytt system sammenliknet med mer etablerte systemer. Tallene i StatRes bør derfor leses med forsiktighet.

Gjennom samarbeid med forvaltningen og innspill fra brukerne, har Statistisk sentralbyrå imidlertid tro på at systemet over tid vil kunne gi et stadig mer korrekt bilde av produktivitetssendringen i staten.

Ressursinnsats, resultater og enhetskostnader innen virksomhetsområdet «Universiteter og høyskoler»

	2004	2005	2006
Driftsutgifter i alt (mill kr)	20 381	21 569	22 866
60 studiepoengenheter		124 099	123 952
Publikasjonspoeng	7 756	8 582	9 217
Årsverk i alt	26 286	26 486	27 755
Registrerte studenter	180 946	181 498	181 101
Driftsutgifter per 60-studiepoengenheter	170 581	177 732	189 081
Driftsutgifter per publikasjonspoeng	2 602 384	2 488 160	2 455 022

Tall for studiepoeng gjelder skoleåret 2004-2005 og 2005-2006, mens resterende tall gjelder de respektive kalenderår. Tall for studiepoeng for Politi høyskolen foreligger ikke. Dette er tatt hensyn til ved beregningen av enhetskostnader.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 5.6. Konsum og produksjon i offentlig forvaltning, løpende priser. Milliarder kroner

	1995	2000	2005	2006*	2007*
Offentlig forvaltning					
Lønnskostnader	132,0	183,7	241,8	257,2	278,4
+ Kjøp av varer og tjenester	73,7	95,8	123,2	131,2	138,3
+ Kapitalslit	20,5	27,8	34,1	37,2	40,8
+ Korreksjon for driftsresultat	1,9	3,2	1,1	0,7	0,6
= Produksjon i offentlig forvaltning	228,1	310,5	400,2	426,3	458,1
- Gebyrinntekter	38,4	47,8	52,6	53,9	57,4
+ Produktkjøp til husholdningene	14,0	23,4	39,6	43,0	46,4
= Konsum i offentlig forvaltning	203,7	286,1	387,2	415,4	447,1
Statsforvaltningen					
Lønnskostnader	38,8	52,1	104,9	112,5	122,9
+ Kjøp av varer og tjenester	37,9	48,3	70,6	74,4	78,8
+ Kapitalslit	9,3	12,1	16,6	18,0	19,6
= Produksjon i statsforvaltningen	86,0	112,5	192,1	204,9	221,3
- Gebyrinntekter	14,6	16,6	18,1	18,9	20,7
+ Produktkjøp til husholdningene	11,1	17,9	29,7	30,5	31,8
= Konsum i statsforvaltningen	82,5	113,8	203,7	216,6	232,4
Kommuneforvaltningen					
Lønnskostnader	93,2	131,6	136,9	144,7	155,5
+ Kjøp av varer og tjenester	35,8	47,5	52,6	56,8	59,5
+ Kapitalslit	11,2	15,7	17,5	19,2	21,3
+ Korreksjon for driftsresultat	1,9	3,2	1,1	0,7	0,6
= Produksjon i kommuneforvaltningen	142,1	198,0	208,1	221,4	236,9
- Gebyrinntekter	23,8	31,2	34,4	35,1	36,8
+ Produktkjøp til husholdningene	2,9	5,5	9,8	12,5	14,6
= Konsum i kommuneforvaltningen	121,2	172,3	183,5	198,8	214,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

i Forsvaret, økte antall sysselsatte med 1,7 prosent. Det er spesielt Hæren som har hatt betydelig økning av personell. Innenfor helseforetakene, rusomsorgen og barnevernsinstitusjonene økte antall personer med 1,9 prosent. Universitetene og høyskolene sysselsatte om lag 35 400 i 2007, eller en økning på 1,3 prosent fra året før. Totalt i statsforvaltningen var det sysselsatt 267 400 personer, tilsvarende 10,6 prosent av landets samlede sysselsetting. Antall utførte timeverk i statsforvaltningen økte med 1,5 prosent fra 2006 til 2007, mens veksten i lønn per normalårsverk var på 5,1 prosent.

Bruttoinvesteringene i fast realkapital i statlig forvaltning steg med 1,0 prosent fra 2006 til 2007, målt i faste priser. Investeringene i statsforvaltningen utgjør 7,0 prosent av samlede investeringer i norsk økonomi og var på 33,3 milliarder kroner i fjor. Investeringene i Forsvaret var på omtrent samme nivå som i 2006 etter at den andre av i alt fem fregatter ankom i 4. kvartal 2007, og samlet beløp Forsvarets investeringer seg til 7,1 milliarder kroner i 2007. Innenfor helseforetakene,

Tabell 5.7. Lønnskostnader, timeverk og sysselsatte i offentlig forvaltning

	1995	2000	2005	2006*	2007*
Offentlig forvaltning					
Lønnskostnader (milliarder kroner)	132,0	183,8	241,8	257,2	278,4
Utførte timeverk (millioner timeverk)	845,7	885,1	877,8	889,4	911,6
Sysselsatte personer (1 000 personer)	640,5	693,1	704,8	723,2	741,1
Statsforvaltningen					
Lønnskostnader (milliarder kroner)	38,8	52,1	104,9	112,5	122,9
Utførte timeverk (millioner timeverk)	255,2	251,5	376,2	380,5	386,2
Sysselsatte personer (1 000 personer)	155,6	157,0	257,3	263,4	267,4
Kommuneforvaltningen					
Lønnskostnader (milliarder kroner)	93,2	131,6	136,9	144,7	155,5
Utførte timeverk (millioner timeverk)	590,5	633,6	501,6	508,9	525,5
Sysselsatte personer (1 000 personer)	485,0	536,1	447,5	459,8	473,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

rusmiddelomsorgen og barnevernsinstitusjonene ble investeringene redusert med 1,9 prosent, målt i faste priser. Disse investeringene utgjorde 8,1 milliarder kroner i 2007. Mye av dette er knyttet til de store byggeprosjektene ved St. Olavs Hospital i Trondheim og Akershus Universitetssykehus. I annen statlig virksomhet økte investeringene med 3,3 prosent. Det var en spesielt sterk økning i investeringer innen tjenester tilknyttet transport i fjor, og dette henger sammen med et høyt nivå på jernbaneinvesteringene. Totalt for denne næringen, som blant annet omfatter Jernbaneverket, utgjorde investeringene 2,7 milliarder kroner i 2007. I offentlig administrasjon (som også omfatter veier, broer mv.) ble det investert for 14 milliarder kroner.

Kommuneforvaltningen

Kommuneforvaltningen stod for 52 prosent av den offentlige tjenesteproduksjonen i 2007, og dette beløp seg til 236,9 milliarder kroner. Målt i løpende priser utgjør dette en vekst på 7,0 prosent i forhold til 2006. Av dette var omtrent halvparten volumvekst. En stor andel av den kommunale produksjonen foregår innen helse- og omsorgstjenester, som blant annet omfatter eldreomsorg og barnehager. Produksjonen i denne næringen hadde en verdivekst på 8,0 prosent fra 2006 til 2007. Videre har kommuneforvaltningen ansvaret for grunn- og videregående skoler, som utgjør om lag en tredel av kommunal produksjon. Målt i løpende priser økte undervisningstjenestene med 6,0 prosent i 2007.

Andelen av produktkjøp til husholdningene i forhold til det totale konsumet i kommuneforvaltningen, viser en økende trend. I 1995 utgjorde disse overføringene 2 prosent av konsumet, mot 6 prosent i 2007. Endelige nasjonalregnskapstall for 2005 viser at vel halvparten

Tabell 5.8. **Produksjon i offentlig forvaltning etter næring, løpende priser. Milliarder kroner**

	1995	2000	2005	2006*	2007*
Produksjon i offentlig forvaltning	228,1	310,5	400,2	426,3	458,1
Produksjon i statsforvaltningen	86,0	112,5	192,1	204,9	221,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	6,4	5,8	0,0	0,0	0,0
Tjenester tilknyttet transport	3,2	4,7	5,5	6,0	6,4
Forretningsmessige tjenester	3,5	4,5	6,2	5,8	5,2
Forsvar	21,1	27,1	27,4	28,3	30,5
Undervisning	13,4	18,1	25,2	26,9	28,1
Helse- og omsorgstjenester	2,8	4,6	62,5	67,6	75,0
Offentlig administrasjon	34,9	46,8	63,9	68,9	74,5
Kulturell tjenesteyting	0,7	0,9	1,3	1,4	1,5
Produksjon i kommune- forvaltningen	142,1	198,0	208,1	221,4	236,9
Vannforsyning	2,2	3,0	3,8	4,0	4,1
Kloakk og renovasjon	5,4	7,5	8,5	8,5	8,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,3	3,5	0,0	0,0	0,0
Undervisning	33,2	47,8	66,6	70,6	74,8
Helse- og omsorgstjenester	64,7	97,4	83,6	89,6	96,8
Offentlig administrasjon	28,3	33,7	41,2	44,1	47,5
Kulturell tjenesteyting	3,9	5,1	4,4	4,6	4,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

av dette er tilskudd til private barnehager. Andre eksempler på kommunale overføringer i naturalier er betaling for skoleskysse som utføres av private buss-selskaper og kjøp av sykehjemsplasser. Den økende andelen av overføringer i naturalier til husholdningene i kommuneforvaltningen kan delvis forklares med at kommunene i større grad overlater produksjonen til private, og delvis av barnehagereformen, som setter klare mål om utbygging av flere barnehageplasser og lavere foreldrebetaling.

Antall sysselsatte personer i kommuneforvaltningen økte med 3 prosent fra 2006 til 2007. Innenfor helse- og omsorgstjenester og undervisning (grunn- og videregående skoler) gikk antall sysselsatte personer opp med henholdsvis 3,8 og 1,7 prosent. Sysselsettingen i annen kommunal virksomhet gikk opp med 2,4 prosent. Det var i alt 473 600 sysselsatte personer i kommuneforvaltningen i 2007. Kommunal undervisning og helse- og omsorgstjenester sysselsatte henholdsvis 132 700 og 275 800 personer i fjor, mens annen kommunal virksomhet sysselsatte 65 300 personer.

Lønnskostnadene i kommuneforvaltningen steg med 7,5 prosent i fjor, ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall. Dette skyldes økte timelønnskostnader på 4,7 prosent og en økning i antall utførte timeverk på 2,4 prosent. Innenfor helse- og omsorgstjenester og undervisning økte antall utførte timeverk med henholdsvis 4,3 og 2,2 prosent fra 2006 til 2007. De foreløpige tallene for 2007 indikerer en viss økning i antall heltids-sysselsatte, særlig innenfor helse og omsorg. Sammen med en svak nedgang i sykefraværet forklarer dette at

Tabell 5.9. **Bruttorealinvesteringer i offentlig forvaltning etter næring, løpende priser. Milliarder kroner**

	1995	2000	2005	2006*	2007*
Bruttorealinvesteringer i offentlig forvaltning	29,9	38,9	53,0	60,7	66,8
Bruttorealinvesteringer i statsforvaltningen	14,0	14,7	26,8	31,3	33,3
Tjenester tilknyttet transport	1,2	1,5	1,8	1,8	2,7
Forretningsmessige tjenester	0,2	0,6	0,3	0,4	0,2
Forsvar	3,8	2,1	3,4	7,0	7,1
Undervisning	1,1	1,8	1,2	1,2	1,2
Helse- og omsorgstjenester	0,5	0,9	7,6	7,8	8,1
Offentlig administrasjon	7,1	7,8	12,3	13,1	14,0
Kulturell tjenesteyting	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
Bruttorealinvesteringer i kommuneforvaltningen	15,9	24,2	26,2	29,4	33,5
Vannforsyning	1,0	1,3	2,0	2,4	2,5
Kloakk og renovasjon	1,7	1,8	2,0	2,1	2,4
Undervisning	3,8	5,7	8,2	9,2	10,4
Helse- og omsorgstjenester	4,3	9,0	4,7	5,5	6,9
Offentlig administrasjon	4,2	5,2	7,7	8,6	9,4
Kulturell tjenesteyting	0,8	1,3	1,6	1,6	2,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

veksten i utførte timeverk er sterkere enn veksten i antall sysselsatte innenfor kommunale helse- og omsorgstjenester. I annen kommunal virksomhet (offentlig administrasjon, kultur, vannforsyning og renovasjon) økte antall utførte timeverk med 2,4 prosent. Antall utførte timeverk i kommuneforvaltningen utgjør 15 prosent av alle utførte timeverk, mens de sysselsatte utgjør 19 prosent av landets sysselsatte. Tallene reflekterer at det fortsatt er mange deltidsansatte i kommunene.

Ifølge foreløpige anslag for kommunal forvaltning, økte bruttoinvesteringene i fast realkapital med 7,5 prosent i 2007, målt i faste priser. Innen helse- og omsorgstjenester økte investeringene i 2007 med 17,0 prosent. Den sterke veksten henger sammen med *Barnehageløftet*, regjeringens satsing på full barnehagedekning, som innebærer høyt tempo i utbygging av barnehageplasser i kommunene. Også i undervisningssektoren økte investeringene i 2007, med 6,5 prosent. Utgiftene her er i hovedsak knyttet til vedlikehold og nybygg av skolelokaler. Investeringene i annen kommunal virksomhet gikk opp med 4,6 prosent. Bruttoinvesteringene i fast kapital var på 33,5 milliarder kroner i 2007 i løpende priser, og utgjorde 7,1 prosent av samlede investeringer.

5.3. Kommunenes økonomi

Overskudd før lånetransaksjoner, som tilsvarende begrepet nettofinansinvesteringer, er en viktig indikator ved vurdering av kommuneøkonomien; se forklaring i boks 5.3. Fra slutten av 1990-tallet og frem til 2003 økte underskuddet før lånetransaksjoner. I 2004 og 2005 ble underskuddet redusert, og snudde til et overskudd på 0,7 milliarder i 2006. Ifølge foreløpige regnskapstall fikk kommuneforvaltningen igjen et underskudd på 6,1

Tabell 5.10. **Kommuneforvaltningens inntekter og utgifter etter art. Millioner kroner**

	2005	2006*	Anslag 2007
A. Løpende inntekter	218 523	241 328	254 500
1. Formuesinntekter	14 154	15 795	17 900
2. Skatteinntekter	107 746	120 268	122 400
3. Andre løpende overføringer	95 555	104 569	113 600
Overføringer innen offentlig forvaltning	92 128	101 065	110 300
Andre overføringer	3 427	3 504	3 400
4. Driftsresultat ¹	1 068	696	600
C. Totale inntekter (=A)	218 523	241 328	254 500
D. Løpende utgifter	214 004	231 431	249 300
1. Formuesutgifter	6 758	7 504	8 000
2. Overføringer til private	21 784	23 604	24 600
3. Andre løpende overføringer	1 966	1 513	2 000
4. Konsum i kommuneforvaltningen	183 496	198 810	214 700
Lønnskostnader	136 897	144 682	155 500
Produktinnsats	52 593	56 818	59 500
Kapitalslit	17 570	19 187	21 300
Gebyrer (-)	-34 443	-35 062	-36 800
Korr. driftsresultat	1 068	696	600
Produktkjøp til husholdninger	9 811	12 489	14 600
E. Sparing (C-D)	4 519	9 897	5 200
F. Kapitalutgifter	7 819	9 197	11 300
1. Nettoinvestering i fast realkapital	8 636	10 172	12 200
Bruttoinvestering i fast realkapital	26 206	29 359	33 500
Kapitalslit (-)	-17 570	-19 187	-21 300
2. Netto kjøp av tomter og grunn	-1 738	-1 644	-1 400
3. Kapitaloverføringer	921	669	500
G. Totale utgifter (D+F)	221 823	240 628	260 600
H. Nettofinansinvesteringer (C-G)	-3 300	700	-6 100

¹ Driftsresultat i kommunal vannforsynings-, avløps- og renovasjonsvirksomhet.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

milliarder kroner i 2007. Underskuddet kan forklares med høy vekst i konsum- og investeringsutgiftene sammen med en svak økning i inntektene.

Kommuneforvaltningens samlede løpende inntekter i 2007 er anslått til 254,5 milliarder kroner, en økning på 5,5 prosent fra året før. Skatteinntektene, som omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter, utgjør om lag halvparten av kommuneforvaltningens samlede inntekter. Veksten i skatteinntektene i 2007 var på 1,8 prosent. Dette må ses i sammenheng med den svært høye skatteinngangen i 2006, som økte med hele 12,5 milliarder fra året før. Den andre store inntektsposten er overføringer fra staten, som økte med 9,1 prosent.

Kommuneforvaltningens samlede utgifter, inklusive investeringer i fast realkapital, økte med 8,3 prosent, eller om lag 20 milliarder kroner, fra 2006 til 2007. De

Boks 5.3 Driftsresultat og nettofinansinvesteringer i kommunene

Netto driftsresultat for kommunene bygger på regnskapsoppstillingen til kommuneregnskapene. Den viser differansen mellom driftsinntekter og driftsutgifter inklusive renter og avdrag. Forskjellen mellom brutto og netto driftsresultat viser hvor mye av inntektene som brukes til å betale renter og avdrag. Netto driftsresultat kan enten brukes til å finansiere investeringer eller avsettes til senere bruk.

Tabell 5.10 bygger på nasjonalregnskapets gruppering. Kommuneforvaltningen omfatter virksomheten i kommunene og fylkeskommunene. Kommunenes netto finansinvestering, eller overskudd før lånetransaksjoner, måles som samlede inntekter fratrasket samlede utgifter, inklusive utgifter til bruttorealinvesteringer, mens låne- og avdrag-utgifter holdes utenom. Netto finansinvesteringer, tillagt eventuelle omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommuneforvaltningens netto fordringsposisjon. Dersom netto finansinvesteringer er negative, kalles de også underskudd før lånetransaksjoner.

Driftsresultat i kommuneregnskapene er et annet begrep enn driftsresultat i nasjonalregnskapet. I nasjonalregnskapet er det en målekonvensjon at offentlig forvaltning ikke har driftsresultat med unntak av den markedsrettede delen av kommunal produksjon som omfatter kommunal vannforsyning og kloakk- og renovasjonsvirksomhet.

foreløpige regnskapstallene indikerer at bruttorealinvesteringene økte med 14,1 prosent fra 2006 til 2007 i løpende priser, mens overføringene til private (produksjonssubsidier, stønader til husholdninger og overføringer til ideelle organisasjoner) økte med 1 milliard, eller 4,2 prosent.

En annen indikator på kommunenes økonomiske stilling er deres *netto driftsresultat* ifølge kommuneregnskapene; se boks 5.3. Netto driftsresultat er et uttrykk for det økonomiske handlingsrommet kommuner og fylkeskommuner har etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt. I 2006 hadde kommunene inkludert Oslo samlet sett et positivt netto driftsresultat på 12,8 milliarder kroner. Dette er en forbedring på hele 5,4 milliarder i forhold til året før. Samtlige fylkeskommuner utenom Troms hadde positive driftsresultat i 2006. Netto driftsresultat for fylkeskommunene samlet utgjorde vel 2 milliarder kroner, en økning på 650 millioner fra året før. Målt i prosent av driftsinntekter uttrykker netto driftsresultat hvor stor andel av de tilgjengelige inntektene kommunene kan disponere til avsetninger og investeringer. Over tid har kommunene og fylkeskommunene hatt ulik utvikling i netto driftsresultat som andel av driftsinntektene. I perioden 1999-2001 hadde kommunene et bedre driftsresultat enn fylkeskommunene. Dette forholdet har vært omvendt siden 2002, da staten overtok ansvaret for spesialisthelsetjenesten fra fylkeskommunene og dermed bedret fylkeskommunenes driftsresultat.

I de fleste kommunene og fylkeskommunene var netto driftsresultatene særlig lave i 2002 og 2003. Svekkelsen har sammenheng med lavkonjunkturen disse årene, som svekket skatteinngangen, kombinert med høye pensjonskostnader. I årene 2004-2006 ble netto driftsresultatene vesentlig bedre. I kommunene inkludert Oslo utgjorde netto driftsresultat de to siste årene 3,5 og 5,6 prosent av driftsinntektene, og det var en betydelig bedring fra 2003, da de utgjorde 0,5 prosent. Tilsvarende utvikling har vi sett for fylkeskommunene. Netto driftsresultat for fylkeskommunene utenom Oslo var i 2005 og 2006 på henholdsvis 4,0 og 5,3 prosent av driftsinntektene, mot 1,1 prosent i 2003.

Kommunenes realinvesteringer i 2007 og fordeling på næring er omtalt over. Her tar vi for oss utviklingen i realinvesteringer over tid, som andel av kommunenes driftsinntekter, med vekt på finansieringsform. Bruttoinvestering i fast realkapital i kommunene økte jevnt fra et nivå på 8,8 prosent av brutto driftsinntekter i 1993 til 15,0 prosent i 2003. Denne 10-årsperioden var preget av et høyt investeringsnivå knyttet til reformer og satsinger innen grunnskole, eldreomsorg og helsesektoren, som i økende grad ble finansiert gjennom økt gjeldsbelastning. Fra 2003 til 2005 ble investeringene i kommunene redusert, og andelen falt med 4,1 prosentpoeng. I 2006 økte investeringene igjen i kommunene samlet, selv om andelen av bruttodriftsinntekter var omtrent som året før. I første del av perioden finansierte kommunene både stadig økte investeringsutgifter og en viss nedbetaling av gjeld gjennom tilskudd fra driftsmidler, egne fonds og salgsinntekter. I 2004 og 2005 ble om lag 70 prosent av brutto investeringer finansiert gjennom låneopptak. Denne andelen var noe lavere i 2006 og utgjorde da 58 prosent. Det vil si at lånefinansieringen av investeringer har avtatt med om lag 2,7 milliarder kroner.

Kommunenes og fylkeskommunenes langsiktige gjeld utgjorde henholdsvis 160 og 132 prosent av brutto driftsinntekter i 2006. Sammenliknet med 2005, ble den langsiktige gjeldsandelen redusert med 3,1 prosentpoeng for kommunene og 2,7 prosentpoeng for fylkeskommunene utenom Oslo. I 2006 var gjennomsnittlig netto lånegjeld per innbygger for fylkeskommunene 3 442 kroner, mens tilsvarende tall for kommunene inklusive Oslo var 20 660 kroner. For Bergen, Trondheim og Stavanger samlet var dette tallet lavest og beløp seg til 8 297 kroner. Det er likevel variasjoner mellom disse byene, og Trondheim hadde høyest netto lånegjeld på 14 219 kroner. Oslo hadde negativ lånegjeld per innbygger på -20 635 kroner. Det betyr at utlån og ubrukte lånemidler var større enn den langsiktige gjelden. Oslo har store utlån til egne kommunale foretak. Indikatoren *netto lånegjeld* inneholder ikke pensjonsforpliktelser i motsetning til *langsiktig gjeld*, der pensjonsforpliktelsene inngår.

6. Produksjons- og markedforhold

6.1. Utvinning av råolje og naturgass

Produksjon og markedsforhold

Den gjennomsnittlige prisen på Nordsjøoljen Brent Blend var i 2007 på 72,96 dollar per fat, opp 12,7 prosent fra 2006. Regnet i norske kroner økte oljeprisen med 2,3 prosent til 423,4 kroner per fat. Siden 2003 har prisen, regnet i henholdsvis dollar og kroner, steget med 152 og 107 prosent.

Etter en usedvanlig mild start på vinteren i Nord-Amerika og Europa nådde oljeprisen bunnen med 48,99 dollar per fat den 12. januar 2007. Men en svært kald senvinter i USA ga sterk etterspørsel etter fyringsprodukter på et tidspunkt da raffineriene normalt bygger opp sine bensinlagre. Da man i tillegg utover våren 2007 opplevde langvarig driftstans på flere moderne amerikanske raffinerier og sterk etterspørsel etter bensin, ble resultatet uvanlig lave bensinlagre i forkant av kjøresesongen i USA. Raffineriene som var rammet av driftstans ble erstattet av eldre og mindre sofistikerte raffinerier med behov for mer råolje for hver liter bensin de produserer. Sammen med den økte etterspørselen etter bensin presset dette opp etterspørselen etter råolje og vi fikk en økning i oljeprisen det første halvåret av 2007. I tillegg skapte Irans atomprogram økt usikkerhet knyttet til fremtidige oljeleveranser fra Midt-Østen. Uroligheter i Nigeria førte til betydelig

lavere oljeeksport fra landet gjennom stort sett hele året. På høsten bidro svært lave oljelagre, produksjons- og leveringsproblemer i viktige produsentland og høyere oljeetterspørsel til å presse prisene videre oppover.

Disse forholdene sammen med økt etterspørsel fra land i sterk vekst, ikke minst Kina, førte til at oljeprisen økte betydelig gjennom året, bare avbrutt av en midlertidig nedgang i august på grunn av frykt for tilbakegang i USA og lavere oljeetterspørsel i kjølvannet av krisen i kredittmarkedene. Årets høyeste oljepris ble notert til 96,56 dollar per fat den 28. desember.

I følge det kvartalsvise nasjonalregnskapet var verdien av den norske olje- og gassproduksjonen 554,3 milliarder kroner i 2007, mot 570,3 milliarder kroner i 2006. Virkningen av lavere petroleumsproduksjon på norsk sokkel oversteg altså virkningen av høyere olje- og gasspriser.

Eksportverdien av råolje økte svakt til 309,8 milliarder kroner i 2007, fra 309,3 milliarder i 2006. Tilsvarende økte eksportverdien av naturgass fra 146,9 til 152,7 milliarder kroner. I tillegg kommer eksport av LPG, råbensin, whitespirit mv. Eksporten av slike raffinerte produkter utgjorde 35,5 milliarder kroner. Samlet eksportverdi av petroleumsprodukter var i 2007 på 498,0 milliarder kroner.

Den samlede produksjonen av petroleum på norsk sokkel falt med 4,4 prosent til 238 millioner Sm³ oljeekvivalenter (o.e.) fra 2006 til 2007. Produksjonen av petroleum var i fjor 9,8 prosent lavere enn toppnivået i 2004. Av den totale produksjonen utgjorde produksjonen av råolje (inkl. NGL og kondensat) 62 prosent, og produksjonen av naturgass 38 prosent. Oljeproduksjonen ble redusert med 8,0 prosent fra 2006 til 2007. Det var nedgang på de fleste felt, men Åsgard, Fram og Statfjord var felt med betydelig økt produksjon i 2007. Gassproduksjonen fortsetter å øke, og steg med 2,4 prosent fra 2006 til 2007. Siden 2001 har utvinningen av gass økt med 66 prosent.

Ved årsskiftet 2007/2008 var det 56 produserende felt på norsk kontinentalsokkel. Det ble satt i drift fire nye felt i 2007, Snøhvit i Barentshavet, Ormen Lange i Norskehavet og grensefeltene Enoch og Blane i Nordsjøen. Ekofisk, som markerte starten på norsk oljevirksomhet i 1971, stod for om lag 10 prosent av total olje- og gassproduksjon i 2007.

Den norske produksjonen av naturgass domineres av de tre store feltene Troll, Sleipner og Åsgard. I 2007 produserte disse tre feltene henholdsvis 35,8, 13,4 og 11,4 millioner Sm³ o.e. naturgass, eller 61 prosent av den samlede gassproduksjonen på norsk sokkel. De store gassfeltene Ormen Lange og Snøhvit, som kom i

Tabell 6.1. Produksjon av olje (inkl. NGL og kondensat) og gass

	Produksjon 2007	Endring fra 2006		Produksjons- andeler
	Tusen Sm ³ o.e.	Tusen Sm ³ o.e.	Prosent	Prosent
Petroleum i alt	238 003	-10 845	-4,4	
Olje i alt	148 319	-12 915	-8,0	100
Herav:				
Åsgard	10 926	274	2,6	7
Gullfaks	10 117	-407	-3,9	7
Statfjord	7 635	930	13,9	5
Ekofisk	19 623	-334	-1,7	13
Troll Vest	11 689	-531	-4,3	8
Heidrun	6 203	-1 899	-23,4	4
Snorre	8 385	-150	-1,8	6
Oseberg	10 178	-2 072	-16,9	7
Grane	11 992	-622	-4,9	8
Gass i alt	89 684	2 070	2,4	100
Herav:				
Troll Øst	35 780	5 080	16,5	40
Sleipner Øst	13 423	207	1,6	15
Ekofisk	2 930	-561	-16,1	3
Gullfaks Sør	4 011	-119	-2,9	4
Oseberg	3 997	-2 383	-37,4	4
Åsgard	11 446	1 673	17,1	13

Kilde: Oljedirektoratet.

Tabell 6.2. **Produksjons- og eksportutviklingen for olje og gass**

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
	Millioner Sm ³ o.e.											
Produksjon¹	225,5	233,3	226,3	230,7	244,4	252,3	259,0	262,5	264,0	257,2	248,9	238,0
olje	175,4	175,9	168,7	168,7	181,2	180,9	173,6	165,5	162,8	148,1	136,6	128,3
NGL	8,2	8,1	7,4	7,0	7,2	10,9	11,8	12,9	13,6	15,7	16,7	16,6
kondensat	4,4	6,4	6,0	6,5	6,3	6,6	8,0	11,1	9,1	8,4	8,0	3,5
gass	37,4	43,0	44,2	48,5	49,7	53,9	65,5	73,1	78,5	85	87,6	89,7
Eksport	Millioner Sm ³ o.e.											
olje	162,8	163,7	156,2	152,9	163,8	169,0	161,3	151,0	150,3	134,3	122,1	119,4
gass	37,8	42,3	42,7	46,7	48,5	50,5	64,4	71,4	74,2	82,5	84,6	86,7
	Milliarder kroner											
Eksportverdi ²	156,7	163,7	118,3	159,2	306,6	295,7	257,3	257,9	312,8	392,6	456,1	462,5
	US dollar per fat Brent Blend											
Oljepris,	20,63	19,16	12,76	18,09	28,58	24,40	24,96	28,90	38,29	54,5	64,72	72,96

¹ Netto salgbare mengde.² Eksklusive eksport av LPG, råbensin, whitespirit mv.

Kilde: Oljedirektoratet, Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Tabell 6.3. **Påløpte og antatte investeringskostnader. Utvinning av råolje og naturgass og rørtransport. Millioner kroner**

	2003	2004	2005	2006	2007 ¹	2008 ¹
I alt	64 362	71 473	88 478	95 740	112 516	126 742
Utvinning av råolje og naturgass i alt	61 466	65 327	78 463	90 442	109 165	125 444
Leting og konseptstudier	4 134	4 010	7 537	11 718	19 205	29 645
Feltutbygging og felt i drift	46 561	44 962	53 913	60 328	78 019	91 219
Feltutbygging	16 773	13 717	19 518	21 316	31 077	35 992
Varer	7 982	4 887	6 247	8 179	11 989	17 700
Tjenester	5 070	5 152	8 405	8 542	12 278	10 326
Produksjonsboring	3 720	3 679	4 866	4 594	6 811	7 966
Felt i drift	29 788	31 245	34 395	39 013	46 942	55 227
Varer	2 796	2 133	2 082	3 295	4 495	6 583
Tjenester	9 779	11 434	8 411	11 874	15 357	19 618
Produksjonsboring	17 213	17 678	23 901	23 844	27 090	29 026
Landvirksomhet ²	10 771	16 355	17 014	18 396	11 941	4 580
Rørtransport	2 896	6 146	10 015	5 297	3 351	1 299

¹ Anslag. Registrert 4. kvartal 2007.² Omfatter kontorer, baser og terminalanlegg på land.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

drift i september i fjor, vil de nærmeste årene bidra til en fortsatt økning i gassproduksjonen på norsk sokkel.

Fra starten i 1971 og fram til utgangen av 2007 har det til sammen blitt produsert 4,8 milliarder Sm³ o.e. på norsk sokkel, ifølge Oljedirektoratet. De totale utvinnbare ressursene, inkludert det som allerede er produsert, anslås til 13,2 milliarder Sm³ o.e. De gjenværende utvinnbare ressursene er altså beregnet til 8,4 milliarder Sm³ o.e. Gjenværende reserver i felt som er omfattet av godkjent plan for utbygging og drift (PUD) anslås til 3,6 milliarder Sm³ o.e., tilsvarende 42,2 prosent av de antatt totalt gjenværende utvinnbare ressursene.

Investeringer

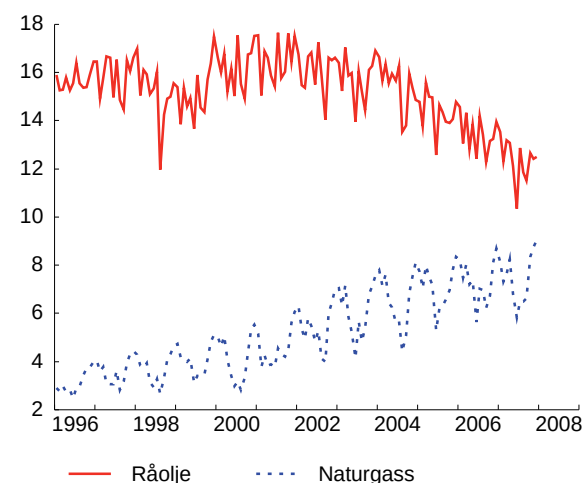
Anslag 2007

Ifølge oljestatistikkens anslag i 4. kvartal 2007, var de samlede investeringer i olje- og gassvirksomhet og rørtransport 112,5 milliarder kroner i 2007. Dette er en økning på 16,8 milliarder kroner fra 2006. Økningen fra 2006 kom innenfor alle investeringsområder med

unntak av landvirksomhet og rørtransport, der anslagene indikerer nedgang. Vedvarende høy oljepris har bidratt til økt aktivitetsnivå og derigjennom til økt kostnadsnivå på norsk sokkel i 2007.

Investeringene til letevirksomhet i 2007 ble mot slutten av året anslått til 19,2 milliarder kroner, en økning på 7,5 milliarder eller 64,1 prosent fra året før. Det ble påbegynt 32 letebrønner i 2007, seks flere enn i 2006. Mens antall letebrønner økte med 23 prosent, økte kostnadene til leteboring med hele 61 prosent fra 2006 til 2007. Antall letebrønner er ikke et perfekt aktivitetsmål siden antall boredøgn kan variere fra brønn til brønn. Likevel indikerer den langt høyere veksttaket for borekostnadene at enhetskostnadene på leie av rigg har økt betydelig fra 2006 til 2007. Av fjorårets 32 brønner var 20 undersøkelsesbrønner og 12 avgrensningsbrønner. En avgrensningsbrønn bores for å kartlegge størrelsen på et olje- eller gassfunn. Det ble gjort 12 nye funn i 2007, åtte i Nordsjøen, tre i Norskehavet og én i Barentshavet. Samlet ressurstilvekst fra disse funnene er ifølge Oljedirektoratet beregnet til mellom

Figur 6.1. Olje- og gassproduksjon. Råolje (millioner tonn) og naturgass (milliarder Sm³). Ujusterte tall

Kilde: Oljedirektoratet.

39 og 83 millioner Sm³ utvinnbar olje og mellom 15 og 23 milliarder Sm³ utvinnbar gass.

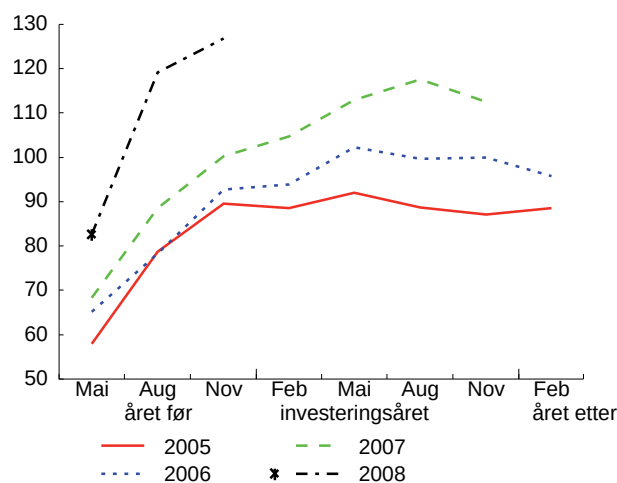
Investeringer i feltutbygging i 2007 er anslått til 31,1 milliarder kroner. Dette er hele 9,8 milliarder mer enn de endelige utbyggingsinvesteringene i 2006. I 2007 ble de største investeringene gjort på utbyggingsprosjektene Ormen Lange, Alvheim, Gjøa og Tyrihans. Utbyggingsprosjektet Skarv i Norskehavet, som ble godkjent av Stortinget i desember, var ikke inkludert i investeringsstillingen i 4. kvartal. Tall fra dette prosjektet vil komme i tillegg i den kommende tellingen i 1. kvartal 2008.

Anslaget for investeringer til felt i drift i 2007 ble på 46,9 milliarder kroner. Dette er 7,9 milliarder mer enn endelige tall for 2006. Investeringene i tilknytning til eksisterende infrastruktur er normalt den type oljeinvesteringer som genererer inntekter raskest. De siste årenes høye oljepriser utløser nå åpenbart flere slike prosjekter og fremskynder allerede planlagte driftsinvesteringer. Det er grunn til å tro at det høye aktivitetsnivået også gir høy kostnadsvekst på viktige innsatsfaktorer i næringen. Det var spesielt feltene Ekofisk, Troll og Valhall, som skilte seg ut med høyt investeringsnivå i 2007.

Investeringene i oppstrømsrelatert landvirksomhet i 2007 ble i 4. kvartal anslått til 11,9 milliarder kroner. Dette er en nedgang på 6,5 milliarder sammenlignet med endelige investeringsstall for 2006. Nedgangen hadde sammenheng med at investeringene på terminalene knyttet til Ormen Lange og Snøhvit var lavere i 2007.

Investeringene i rørtransport er anslått til 3,4 milliarder kroner for 2007. Dette er 1,9 milliarder lavere enn de endelige tall for 2006. Nedgangen skyldes hovedsakelig at rørprosjektene i tilknytning til Ormen Lange og Snøhvit stort sett ble ferdigstilt allerede i 2006.

Figur 6.2. Årsanslag for investeringskostnader i oljevirksomheten. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Anslag 2008

SSBs oljestatistikk gir hvert kvartal oljeselskapenes egne anslag for sine fremtidige investeringskostnader. Statistikken inkluderer alle aktive lisenser, alle felt og rør som er i drift og som skal bygges ut og som har godkjent PUD eller fritak fra PUD, samt landanlegg direkte knyttet mot olje- og gassproduksjonen. Investeringene i olje- og gassvirksomheten for 2008, inkludert rørtransport, ble i 4. kvartal anslått til 126,7 milliarder kroner. Dette er 7,6 milliarder høyere enn anslått i kvartalet før og hele 26,6 milliarder høyere enn tilsvarende anslag for 2007, gitt i 4. kvartal 2006. Det er anslagene for investeringene til letevirksomhet, feltutbygging og felt i drift som øker sammenlignet med tilsvarende anslag for 2007. Tallene for landvirksomhet og rørtransport viser nedgang.

Leteinvesteringene i 2008 ble i 4. kvartal anslått til rekordhøye 29,6 milliarder kroner, 2,4 milliarder kroner mer enn anslaget gitt i kvartalet før. Anslaget ligger 5,0 milliarder høyere enn tilsvarende anslag gitt for 2007. Selv om riggtilgangen vil bedres noe i løpet av 2008, kan noen av de planlagte letebrønnene bli forskjøvet på grunn av kapasitetsbegrensninger i riggmarkedet.

Investeringene til feltutbygging i 2008 ble i 4. kvartal 2007 anslått til 36,0 milliarder kroner, 8,6 milliarder mer enn anslått i 3. kvartal. Anslaget er hele 17,7 milliarder høyere enn tilsvarende anslag for 2007. Det er ventet at det også kommer til noen nye prosjekter, noe som vil bidra til å øke utbyggingsinvesteringene til neste år. Dette gjelder blant annet Skarv, Morvin og Frøy. Ifølge utbyggingsplanen for Skarv skal det investeres for 7,1 milliarder kroner i 2008 på dette prosjektet alene. Troll Future Development og Snøhvit Olje ble i høst besluttet skrinlagt, og Goliat ser ikke ut til å bli påbegynt før i 2009.

Anslaget for investeringer på felt i drift i 2008 var i 4. kvartal 2007 på 55,2 milliarder kroner. Sammenlignet

Tabell 6.4. **Petroleumsrente og andel av BNP***

	Petroleumsrente Milliarder kroner	Petroleumsrentens andel av brutto- nasjonalprodukt. Prosent
1992	39,0	5,0
1993	39,2	4,8
1994	39,8	4,6
1995	44,8	4,8
1996	84,3	8,3
1997	92,1	8,5
1998	34,3	3,1
1999	75,1	6,3
2000	235,4	16,5
2001	212,3	13,9
2002	168,9	11,1
2003	175,6	11,2
2004	237,6	13,9
2005	326,8	16,8
2006	401,8	18,6
2007	373,9	16,3

*Ved beregning av renter er det benyttet en normalavkastning på 4 prosent.

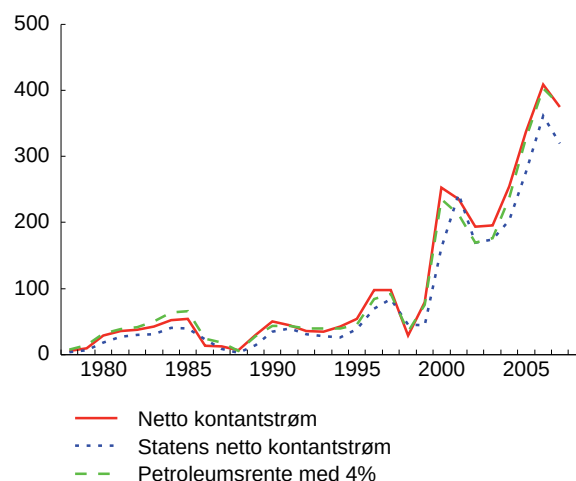
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

med tilsvarende anslag for 2007, gitt i 4. kvartal 2006, representerer dette en økning på 11,5 milliarder kroner. Det er også i 2008 spesielt feltene Ekofisk, Valhall og Troll som skiller seg ut med høye investeringsnivå. Det er ventet at tre nye felt vil komme i produksjon i 2008: Alvheim, Vilje og Volve.

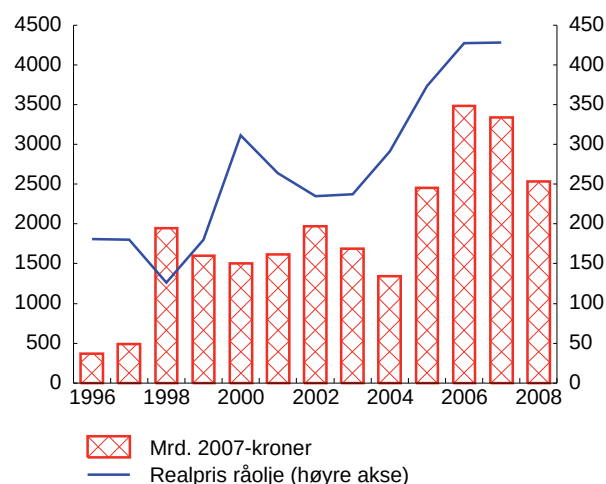
Investeringene til landvirksomhet og rørtransport i 2008 ble i 4. kvartal 2007 anslått til henholdsvis 4,6 og 1,3 milliarder kroner. De lave investeringsnivåene for disse investeringsområdene har sammenheng med fjorårets ferdigstillelse av Ormen Lange og Snøhvit. Anslagene for 2008 domineres av terminal- og rørinvesteringer knyttet til Gassled.

Petroleumsinntektene

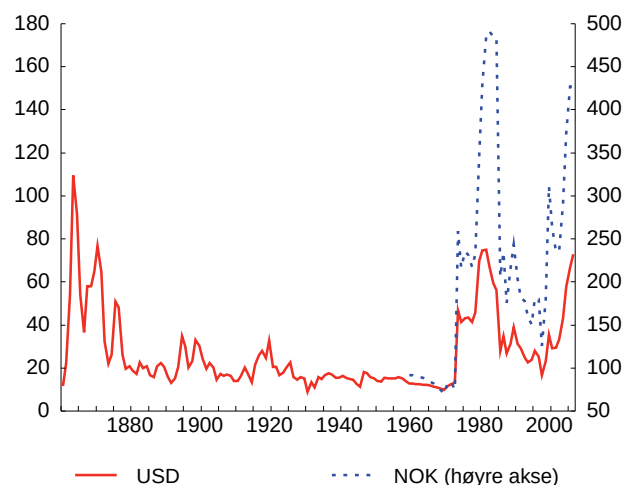
Netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten, definert som bruttoprodukt minus lønnskostnader og løpende investeringer, sank med 34,2 milliarder kroner til 373,9 milliarder kroner fra 2006 til 2007. Reduksjonen i kontantstrømmen skyldes hovedsakelig mindre produksjon av råolje. Selv om realprisen på råolje i dollar økte med 9,7 prosent, falt dollaren i verdi slik at prisen målt i norske kroner var om lag uendret fra i fjor (prisen på gass følger i store trekk oljeprisutviklingen, men med noe forsinkelse). Netto kontantstrøm ble negativt påvirket av at investeringene økte med 15,4 milliarder kroner til et foreløpig toppnivå på 105,6 milliarder kroner. Lønnskostnadene, som tilsvarer kun 6,0 prosent av netto kontantstrøm, økte med 12,0 prosent. *Statens netto kontantstrøm* fra petroleumsvirksomheten i 2007 ble av Finansdepartementet i desember anslått til 319,7 milliarder kroner, en reduksjon på 41,2 milliarder fra 2006. Både statens inntekter fra skatter og avgifter og inntektene fra statens direkte eiendeler i petroleumsvirksomheten gikk ned.

Figur 6.3. **Petroleumsrente og kontantstrøm fra utvinning av olje og gass. Milliarder kroner**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.4. **Petroleumsformuen for ulike år. Milliarder 2007 kroner. Råoljepris. Norske 2007-kroner/fat**

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Figur 6.5. **Realpris på råolje. 1861-2007. 2007-priser per fat. Deflatert med konsumpris USA**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Petroleumsrenten er et uttrykk for den meravkastningen som oppnås i petroleumssektoren utover normal avkastning på realkapitalen. Petroleumsrenten er definert som driftsresultat i sektoren inklusive indirekte skatter, fratrullet kapitalslit og fratrullet antatt normal realavkastning på 4 prosent på kapitalen. Det følger at petroleumsrenten da er lik netto kontantstrøm til lagt løpende investeringer og fratrullet de beregnede kapitalkostnadene. Petroleumsrenten kan anslås til 374 milliarder kroner i 2007, en reduksjon på 28 milliarder fra 2006. Petroleumsrentens andel av BNP sank fra 18,6 prosent i 2006 til 16,3 prosent i 2007.

Petroleumssformuen er lik nåverdien av anslått framtidig netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten fratrullet verdien av realkapitalen i sektoren. Anslag på petroleumssformuen vil alltid være svært usikre, og avhenger av anslag på fremtidige priser, produksjonsmengder, produksjonskostnader og realrenter. I nasjonalbudsjettet 2008 har Finansdepartementet anslått framtidig netto kontantstrøm til 3520 milliarder 2008-kroner. Dette er lavere enn i 2007 (4160 milliarder 2007-kroner). Finansdepartementet har lagt til grunn at den samlede produksjonen av olje og gass vil nå en topp om lag 9 prosent over dagens nivå rundt år 2011 og deretter gradvis falle ned mot 60 prosent av dagens nivå fram mot år 2030.

En viktig faktor i departementets anslag for framtidig netto kontantstrøm, er en antagelse om at oljeprisen faller gradvis fra dagens nivå på knapt 440 til 230 kroner per fat (2008-kroner) fram mot 2015 og deretter holder seg på dette nivået. Når man med disse forutsetningene trekker verdien av realkapitalen fra nåverdien av netto kontantstrøm, er anslått petroleumssformue 2536 milliarder 2007-kroner. Dette er 799 milliarder kroner mindre enn anslått i 2007. Nedgangen skyldes at man tømmer en ikke-fornybar ressurs, samtidig som det forventes at de fremtidige investeringskostnadene vil bli høyere enn man antok for ett år siden.

Etter hvert som olje og gass utvinnes, blir oljeformuen delvis konsumert, delvis reinvestert i human- og realkapital eller finansielle fordringer gjennom Statens pensjonsfond - Utland. Ved utgangen av november 2007 var dette fondet på 2084 milliarder kroner. Finansdepartementet anslår at fondet ved inngangen til 2008 vil nå 2094 milliarder kroner (se Figur 2 i boks 4.3). Det er 310 milliarder kroner mer enn ved utgangen av 2006.

Den samlede formuen fra petroleumsvirksomheten kan defineres som summen av petroleumssformuen og Statens pensjonsfond - Utland og er ved inngangen av 2008 på 4630 milliarder kroner, en reduksjon på 489 milliarder fra i fjor. *Permanentinntekten* av denne formuen er en anslått langsiktig realavkastning av formuen, og utgjør delen av petroleumsinntektene vi kan konsumere uten å redusere realverdien av den aktuelle formuen. Basert på 4 prosent realrente var permanentinntekten vel 185 milliarder kroner ved årsskiftet

2007-2008, en nedgang på 20 milliarder kroner fra ett år tidligere.

Nåverdien av statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten er i nasjonalbudsjettet for 2008 anslått til 3210 milliarder 2008-kroner. Statens del av petroleumssformuen kan anslås til 2414 milliarder 2007-kroner når verdien av statens realkapital trekkes fra. Statens samlede formue fra petroleumsvirksomheten, inklusive pensjonsfondet, er dermed 4508 milliarder kroner. Permanentinntekten av denne formuen er 180 milliarder kroner. Handlingsregelen for bruk av petroleumsinntektene sier at vi kan bruke den forventede realavkastningen av Statens pensjonsfond - Utland hvert år. Med 4 prosent avkastning utgjør dette 84 milliarder kroner for 2008, altså vesentlig mindre enn permanentinntekten av den statlige formuen. Etter hvert som mer av petroleumssformuen omplusses i finansiell formue, vil det som kan brukes etter handlingsregelen nærme seg permanentinntekten av denne statlige formuen.

6.2. Industri og bergverksdrift

I følge tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet preges også utviklingen i industri og bergverksdrift av at man var i en høykonjunktur i 2007. Produksjonen økte med hele 9,4 prosent fra 2006 til 2007, målt i løpende priser. I faste priser var økningen på 4,2 prosent, se tabell 6.5.

Industrien kan deles inn i næringer som produserer industrielle råvarer, verkstedindustri, skip og plattformer og annen industri. De sto for henholdsvis 31, 23, 13 og 33 prosent av produksjonen i industrien i 2007, målt i faste 2005-priser. Næringer som produserer industrielle råvarer er treforedling, oljeraffinering, kjemiske råvarer, kjemisk og mineralsk industri og metallindustrien. Annen industri omfatter nærings- og nytelsesmiddelindustri, trelast- og trevareindustri, forlag og grafisk industri og møbel og annen industri.

Prisutviklingen for tradisjonelle varer fra industri og bergverksdrift var klart positiv i 2007 med en vekst på 4,9 prosent sammenlignet med 2006, se tabell 6.6. Tradisjonelle varer fra industri og bergverksdrift omfatter ikke skip, oljeplattformer og moduler og heller ikke petroleumssforbindelser som krever liten bearbeiding. Eksportprisene økte med 5,1 prosent. Prisene for kjemiske råvarer, kjemiske og mineralske produkter og metaller økte mer enn eksportprisene samlet. Bruttoproduktet i industri og bergverksdrift, som utgjør differansen mellom produksjon og produktinnsats, steg med 4,6 prosent fra 2006 til 2007, målt i faste priser. Bruttoproduktet i industri og bergverksdrift utgjorde 12,0 prosent av samlet bruttoprodukt for Fastlands-Norge i 2007, målt i løpende priser.

I 2007 var det 284 600 sysselsatte i industrien, ifølge foreløpige tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet. Det er 3,8 prosent flere enn i 2006. Det var særlig sterk sysselsettingsvekst i bygging av skip og plattformer (7,2

Tabell 6.5. **Industri og bergverksdrift. Produksjon og faktoretterspørsel. Sesongjustert. Prosentvis endring fra foregående periode**

	Mrd.kr ¹ 2007	Volum					Pris				
		2007	07:1	07:2	07:3	07:4	2007	07:1	07:2	07:3	07:4
Produksjon	750,7	4,2	-0,5	0,2	1,7	1,7	5,0	1,7	1,3	-0,5	0,0
Produktinnsats	545,0	4,1	-0,6	0,3	1,8	1,7	5,5	1,1	2,3	-0,5	-0,8
Bruttoprodukt	205,7	4,6	-0,1	0,0	1,5	1,7	3,5	3,1	-1,0	-0,8	2,1
Bruttoinvesteringer i alt	31,1	23,4	-7,8	12,8	16,3	11,7	2,3	-0,4	1,4	-0,2	1,3
Bruttoinvesteringer i bygg og anlegg	7,5	-4,7	-26,4	13,8	18,9	59,7	8,5	-4,9	9,2	0,3	4,7
Bruttoinvesteringer i maskiner	23,6	34,7	-1,9	12,6	15,7	0,0	0,8	1,1	-0,5	-0,4	-1,5
Sysselsetting ²	288,7	3,8									

¹ Nivå tall i løpende priser, ujusterte tall.² Lønnstakere og selvstendige, 1000 personer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.6. **Markedsutviklingen for tradisjonelle industri- og bergverksprodukter¹. Sesongjustert. Prosentvis endring fra foregående periode²**

	Mrd.kr ¹ 2007 ⁴	Volum					Pris				
		2007	07:1	07:2	07:3	07:4	2007	07:1	07:2	07:3	07:4
Produksjon	560,8	2,3	0,3	-0,5	1,0	1,6	4,9	0,6	2,4	-1,0	0,2
Eksport ³	234,1	6,9	3,7	-0,6	1,7	6,0	5,1	-1,0	3,0	-3,1	-0,6
Hjemmeleveranser	326,6	-0,4	-2,3	-0,4	0,5	-1,9	4,5	1,7	1,9	0,8	0,7
Import	440,1	8,8	1,7	0,8	1,4	3,5	3,8	0,5	0,5	-2,1	-1,1
Innenlandsk anvendelse	766,7	4,6	-0,1	0,3	1,0	1,2	4,1	1,1	1,1	-0,9	-0,3
Lagerendringer	-6,9	-2,0	0,1	-2,2	-0,8	-1,4	.. ⁵	61,7	..	..	..
Innenlandsk etterspørsel	773,6	6,8	-0,2	2,5	1,8	2,6	4,5	0,5	1,5	-0,6	-0,9

¹ Tradisjonelle industri- og bergverksprodukter omfatter ikke skip, oljeplattformer og moduler samt petroleumsforbindelser som krever liten bearbeiding.² Basisverdi, dvs. markedsverdi fratrukket avgifter og handelsavanse.³ Inneholder reeksport.⁴ Nivå tall, ikke sesongjusterte.⁵ NC (not calculated), ikke beregnet på grunn av manglende data.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

prosent) og i verkstedindustrien (7,9 prosent). Det var ellers en økning på 3,5 prosent i sysselsettingen innen trelast- og trevareindustrien i samme tidsrom. I bergverksdrift var det 4100 sysselsatte i 2007, en økning på 2,3 prosent fra året før. Industriens andel av samlede timeverk i Norge var i 2007 på 12,9 prosent, uendret fra 2006.

Innenlandsk etterspørsel etter tradisjonelle varer fra industri og bergverksdrift økte med 6,8 prosent fra 2006 til 2007, målt i faste priser, se tabell 6.6. Veksten i innenlandsk etterspørsel ble motsvart av en kraftig økning i import av tradisjonelle industrivarer, mens hjemmeleveransene av industrivarer fra norsk produksjon gikk ned med 0,4 prosent fra 2006 til 2007. Importveksten var på 8,8 prosent fra 2006 til 2007 og var særlig sterk for verkstedprodukter og trevarer, viser foreløpige tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet.

Eksporten av tradisjonelle varer fra industri og bergverksdrift økte med 6,9 prosent fra 2006 til 2007, se tabell 6.6. Det var særlig eksport av verkstedprodukter, kjemiske råvarer og kjemiske og mineraliske produkter som økte, noe som ga grunnlag for vekst i produksjonen i disse næringene. Eksporten av treforedlingsprodukter viste nedgang. Produksjonen av tradisjonelle varer økte samlet sett med 2,3 prosent i 2007 sammenlignet med året før.

I tillegg til den sterke veksten i eksport av tradisjonelle varer fra industri og bergverksdrift ga den

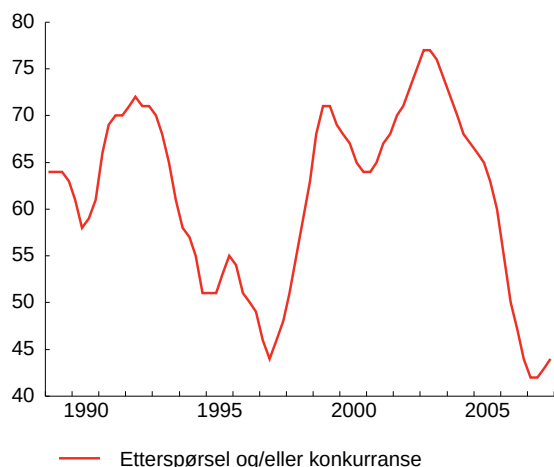
kraftige oppgangen i investeringer i norsk petroleumsvirksomhet i 2006 og 2007 en markert økning i produksjonen innen skip- og plattformindustrien i 2007. Denne tendensen har man sett over flere år, noe som har skapt store ringvirkninger til norsk verkstedindustri. Produksjonsveksten i skip- og plattformindustrien, samt verkstedindustrien, har bidratt til oppgangen i norsk industriproduksjon fra 2006 til 2007. Produksjonen av metallvarer og maskiner og utstyr hadde den største økningen i verkstedindustrien. Treforedlingsindustrien opplevde imidlertid nedgang i produksjonen i 2007 på grunn av en noe svakere etterspørsel fra utlandet (se kvartalsrapporter fra Norske Skog-konsernet fra 2007).

Konjunktursituasjonen og industriens fremtidsvurderinger

Konjunkturbarometeret gir en pekepinn på hvordan norske industriledere vurderer utviklingen for egen virksomhet samt fremtidsutsiktene på kort sikt. I undersøkelsen defineres «kort sikt» som et kvartal fremover i tid, men barometeret vil også til en viss grad reflektere oppfatninger om utviklingen over et noe lengre tidsrom.

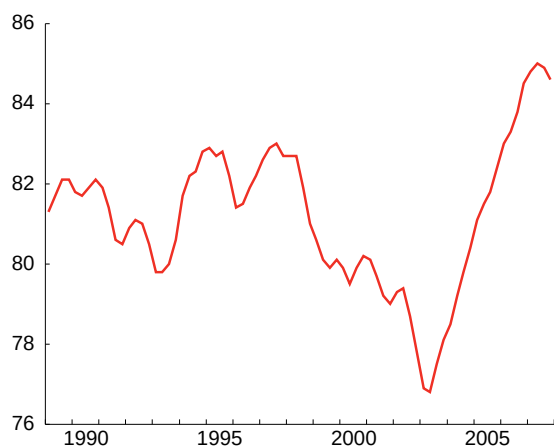
Kvartalsvise resultater vitner om positiv utvikling i konjunkturforløpet til industrien (kvalitativ vurdering). Produksjonsvolum, kapasitetsutnyttelse, sysselsetting og ordretilgang økte merkbart i 2007, men veksten avtok noe frem mot årsskiftet. Innenlandske markedspriser viste stabil vekst gjennom året, mens

Figur 6.6. Konjunkturbarometer: Industri og bergverk. Faktorer som begrenset produksjonen, inneværende kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

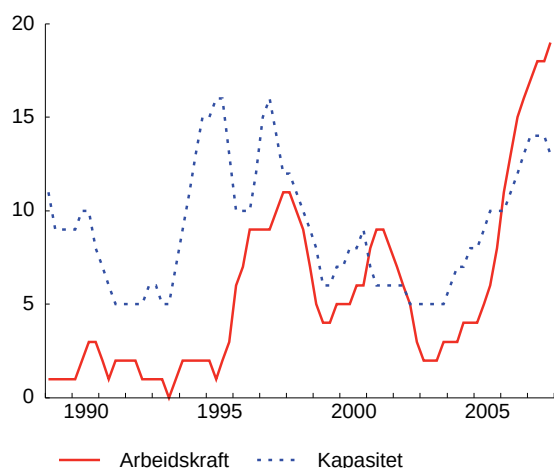
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.7. Konjunkturbarometer: Industri og bergverk. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.8. Konjunkturbarometer: Industri og bergverk. Faktorer som begrenset produksjonen, inneværende kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

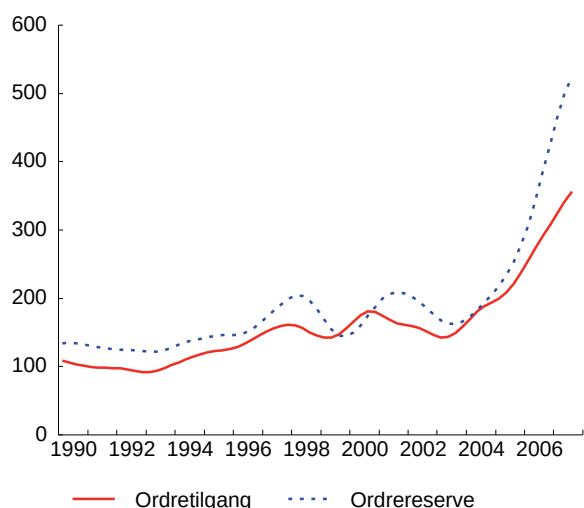
prisoppgangen i eksportmarkedet viste tegn til å flate ut. En sterkere norsk krone medvirket sannsynligvis til dette. Indikator for ressursknapphet viser at kapasitetsvansker og begrenset tilgang på kvalifisert arbeidskraft utgjør en uvanlig stor utfordring i industrien, se figur 6.8. Dette fører til økte kostnader og redusert lønnsomhet for bedriftene. I enkelte næringer har man løst dette ved å importere arbeidskraft fra EU-området samt ved å sette bort deler av produksjonen til lavkostland. Tallet på arbeidsmåneders som dekkes av ordrebeholdningen ligger på et noe høyere nivå enn i 2006, mens gjennomsnittlig kapasitetsutnyttingsgrad for industrien beregnes til 85 prosent.

Et flertall av industrilederne oppgir at de har positive forventninger til 1. kvartal 2008. Utsikter til sterk etterspørsel og høy prisvekst i hjemmemarkedet er sannsynligvis årsaken til dette. Fortsatt er det stor vilje til å øke investeringene i realkapital. Dette tyder på forventning om høy aktivitet også på noe lengre sikt. Sammensatt konjunkturindikator for industrien (sesongjustert nettotall) falt gjennom hele 2007 og nærmer seg det historiske snittet. Dette er en indikasjon på at man nærmer seg konjunkturtoppen i industrien. Indikatoren er gjennomsnittet av svarene for forventet produksjon, ordrebeholdning og lagerbeholdning av egne produkter.

Produsenter av typiske innsatsvarer (treforedling, kjemisk industri, metallindustri med flere) melder om avtagende vekst i produksjonsvolum og sysselsetting. Svakere utvikling i eksportmarkedet som en følge av svekkede konjunkturer og en styrket norsk krone er nok den viktigste årsaken til dette. En økning i tallet på industrilederne som oppgir etterspørsel og konkurranse som begrensende faktorer for produksjonen (4. kvartal 2007 mot 4. kvartal 2006) støtter disse antagelsene. Hjemmemarkedsprisene steg gjennom hele 2007, mens eksportprisene flatet ut og viste tegn til å falle mot slutten av året. Gjennomsnittlig kapasitetsutnyttingsgrad beregnes til 85 prosent i 4. kvartal. Dette er noe lavere enn ved årets begynnelse.

Produsenter av typiske investeringsvarer (metallvarer, maskinvarer, plattformer og skipsverft med flere) melder om betydelig vekst i produksjonsvolum og kapasitetsutnyttning gjennom hele 2007. Likevel er ikke dette tilstrekkelig til å redusere gapet mellom ordretilgang og effektivt mengde. Som en følge av denne utviklingen ligger ordrebeholdningen på et historisk høyt nivå, og ordrebøkene er fulle i lang tid fremover. Kapasitetsvansker, samt mangel på kvalifisert arbeidskraft, begrenser produksjonsveksten i de aktuelle bransjene. Bedriftene kompenserer for dette ved å øke investeringene samt hente inn arbeidskraft fra utlandet. En betydelig styrking av hjemmemarkedsprisene skyldes dels sterke etterspørselsimpulser, og dels økte produksjonskostnader. Gjennomsnittlig kapasitetsutnyttingsgrad beregnes til i overkant av 90 prosent, mens tallet på arbeidsmåneders som dekkes av nåværende ordrebeholdning ligger merkbart over 2006-nivået.

Figur 6.9. Ordretilgang og ordreserve i industri i alt. Verdindeks. Trend. 1988=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Produsenter av konsumvarer (næringsmiddelindustri, forlagsvirksomhet, farmasøytisk industri med flere) melder om merkbart vekst i produksjonsvolumet i første halvår 2007, men økningen avtok i styrke frem mot årsskiftet. Begrenset tilgang på kvalifisert arbeidskraft synes å være en medvirkende årsak til dette. En slik antagelse støttes av det faktum at sysselsettingsveksten flater ut samtidig som flere industriledere oppgir at tilgjengeligheten på arbeidskraft begrenser produksjonen. Høy innenlandsk etterspørsel utgjør drivkraften bak veksten i de aktuelle næringene. Dette gjenspeiles i form av solid prisoppgang på det innenlandske markedet. Gjennomsnittlig kapasitetsutnyttingsgrad beregnes til 80 prosent for de aktuelle næringene.

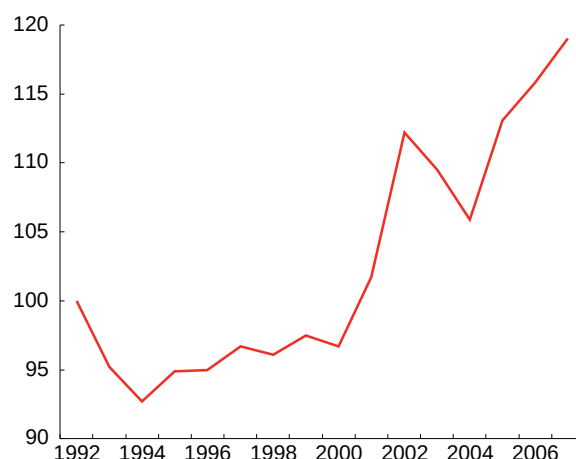
Investeringer

Foreløpige tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap viser en økning på 23,4 prosent i samlede bruttoinvesteringer for industri og bergverksdrift fra 2006 til 2007, målt i faste priser. Veksten var særlig sterk fra 2. til 3. kvartal. Målt i løpende priser utgjorde samlede investeringer om lag 31 milliarder kroner i 2007. Dette er et svært høyt nivå historisk sett. Store investeringer innenfor næringen oljeraffinerer og kjemisk industri medvirker sterkt til økningen. Hovedsakelig skyldes dette etablering av nye fabrikker innenfor solcellerelatert virksomhet samt omfattende oppgradering av eksisterende anlegg i flere bransjer. God lønnsomhet innenfor produksjon av ikke-jernholdige metaller gir grunnlag for økte investeringer i denne næringen, men foreløpig er det kun snakk om å opprettholde eller forbedre eksisterende anlegg. Uvanlig høye ordreserver innenfor verftsindustrien skaper behov for økt produksjonskapasitet hos leverandører og underleverandører innenfor disse næringene. Dette kommer til uttrykk i form av en bred vekst i investeringene.

Industriens markedsandeler

Timelønnskostnadene i norsk industri økte med 4,7 prosent fra 2006 til 2007, ifølge foreløpige tall fra det

Figur 6.10. Timelønnskostnader i norsk industri i forhold til handelspartnerne i felles valuta. 1992=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå, TBU for inntektsoppgjørene og OECD.

Boks 6.1. Markedsandeler

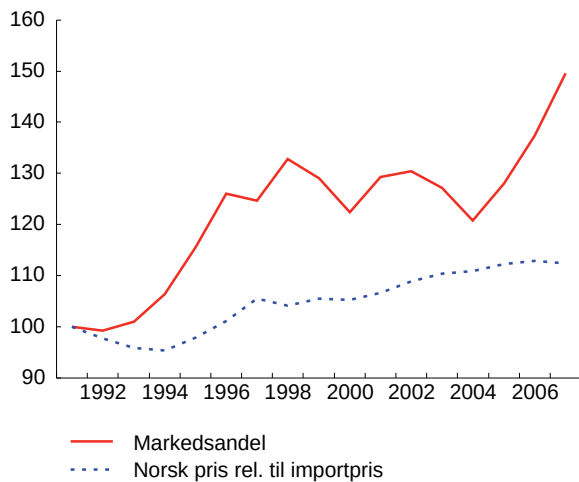
Norske produsenters markedsandeler er definert som forholdet mellom deres leveranser og samlet omsetning i markedet. For eksportvarer beregnes endringer i markedsandelen for de enkelte varegrupper ved å sammenholde volumveksten i den norske eksporten av den aktuelle varen med et veid gjennomsnitt av volumveksten i importen hos våre handelspartnere. Beregningene kan bare gjøres for relativt grove varegrupper. Utviklingen i eksportmarkedsandelene gjenspeiler derfor utviklingen i norsk eksport i forhold til importen av både produkter som ligger svært nær de norske og produkter som avviker betydelig. Utviklingen i eksportmarkedsindikatoren vil bli påvirket av hvordan etterspørselen etter varespekteret til de norske produsentene utvikler seg relativt til gjennomsnittet for disse varene, i tillegg til deres konkurransedyktighet vis-à-vis utenlandske produsenter av varer innen den relativt grove varegruppen.

Hjemmemarkedsandelene for de enkelte varegrupper beregnes som forholdet mellom leveranser fra innenlandske produsenter og samlet innenlandsk anvendelse, begge deler regnet i volum. Beregningene gjøres for de samme grove varegruppene som for eksportmarkedsandeler. Generelt påvirkes markedsandelene av mange faktorer, slik som prisutviklingen på norske varer i forhold til konkurrentenes utenlandsproduserte varer, varenes kvalitet, produktspesialisering, markedsføring og eventuelle kapasitetskranker og lønnsomheter i produksjonen.

kvartalsvis nasjonalregnskapet. Lønnskostnadene hos våre handelspartnere økte anslagsvis med 3,5 prosent, i følge foreløpig rapport fra det tekniske beregningsutvalget for lønnsoppgjørene for 2008 (TBU). Disse timelønnskostnadene gjelder for arbeiderene i industrien.

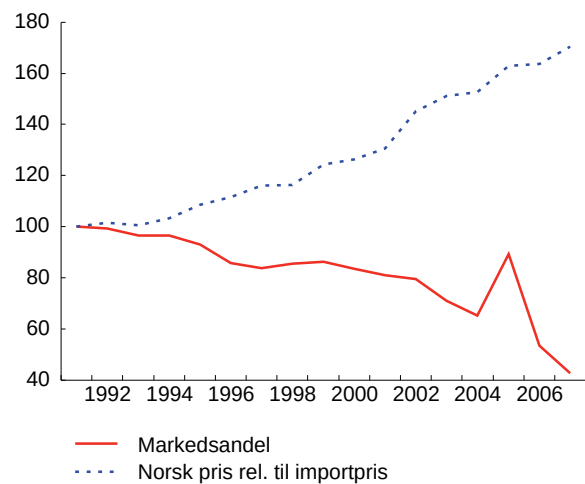
Kronekursen styrket seg med 1,7 prosent gjennom 2007, målt ved industriens effektive valutakurs. Samlet sett har dermed de relative timelønnskostnadene i Norge målt i felles valuta steget med 2,9 prosent i 2007 sammenlignet med 2006.

Figur 6.11. Eksport av verkstedprodukter. Markedsandel og relativ pris. 1991=100

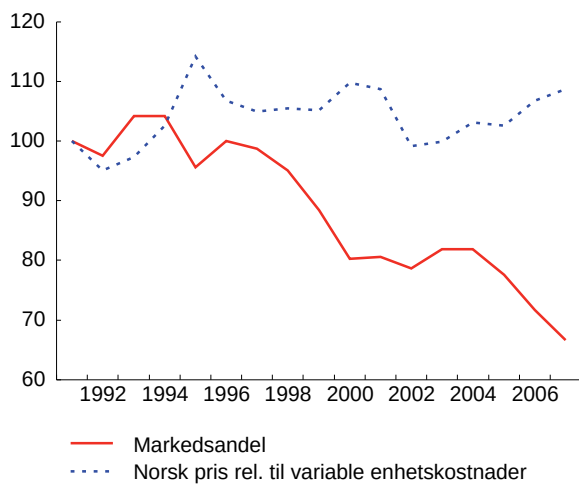
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.12. Hjemmeleveranser av verkstedprodukter. Markedsandel og relativ pris. 1991=100

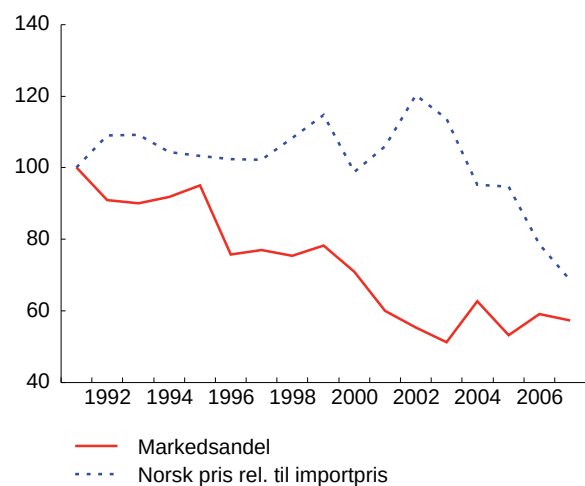
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.13. Eksport av industrielle råvarer. Markedsandel og pris-kostnadsforhold. 1991=100

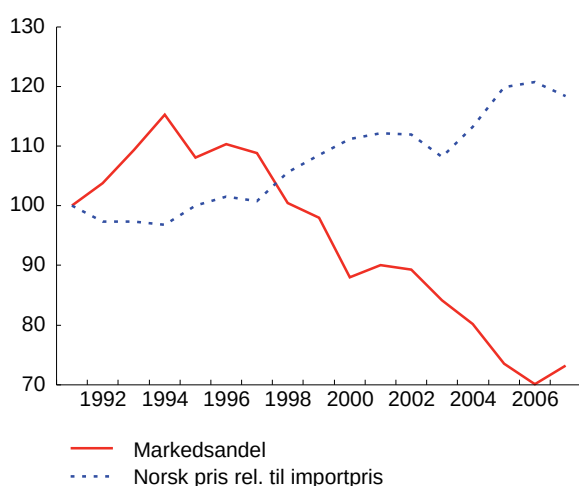
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.14. Hjemmeleveranser av industrielle råvarer. Markedsandel og relativ pris. 1991=100

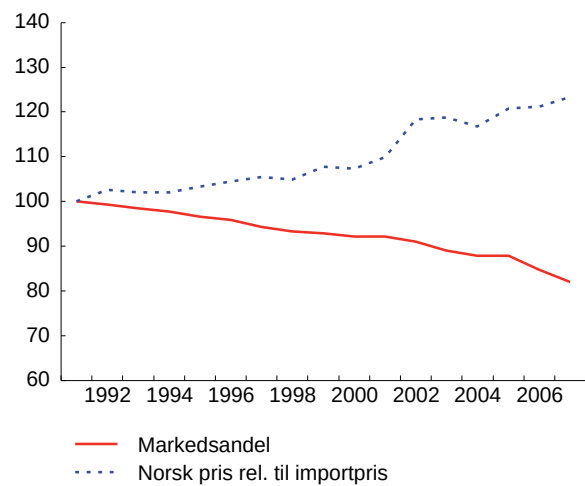
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.15. Eksport av andre varer fra industri og bergverk. Markedsandel og relativ pris. 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.16. Hjemmeleveranser av andre varer fra industri og bergverk. Markedsandel og relativ pris. 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Den kostnadmessige konkurranseevnen for industrien, målt ved de relative timelønnskostnader for industriarbeidere i felles valuta, har svekket seg i løpet av de tre siste årene. Siden 2001 er den kostnadmessige konkurranseevnen forverret med nesten 20 prosent. Lønnskostnadene er den enkeltfaktoren som betyr mest for kostnadene i norsk industriproduksjon. Målt som andel av verdiskapingen (bruttoproduktet) i industrien har lønnskostnadene utgjort om lag 70 prosent de siste 10 årene, i følge den foreløpige TBU-rapporten for 2008. Norske timelønnskostnader for alle ansatte i industrien i 2007 er anslått å ligge om lag 25 prosent høyere enn et handelsvektet gjennomsnitt av våre handelspartnerne i EU. For industriarbeiderne alene lå de norske kostnadene vel 41 prosent høyere i følge den foreløpige TBU-rapporten for 2008. I 2006 var det først og fremst utviklingen i lønnskostnadene i Norge som bidro til svekket konkurranseevne, mens både valutakurs og særnorsk kostnadsvekst bidro til svekket konkurranseevne for norsk industri i 2005. I 2003 og 2004 sørget en svekket valutakurs for styrket konkurranseevne i norsk industri.

Markedsandelen for norsk eksport av verkstedprodukter gikk opp i 2007 og var nesten 50 prosent høyere enn i 1991. Eksporten av verkstedprodukter i 2007 utgjorde 66,1 milliarder målt i løpende priser. Dette var en oppgang på 15,6 prosent fra 2006. Volumendringen viste en oppgang på 14,2 prosent, mens prisen gikk opp med 1,2 prosent. Det var en markert volumvekst i eksporten av maskiner og utstyr i 2007 sammenlignet med året før, viser foreløpige tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet. Markedsandelen for norsk eksport av verkstedprodukter steg også markert fra 2005 til 2006. Over halvparten av norsk produksjon av verkstedprodukter ble eksportert i 2007, i følge tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet. I denne sektoren har det vært en vridning fra hjemmemarkedet til eksport siden 1990-tallet, samtidig som innenlands etterspørsel i større grad er blitt dekket av import. Prisene på norsk eksport av verkstedprodukter var om lag uendret i 2007 i forhold til 2006, dersom vi sammenligner med våre konkurrentland. Siden 1991 har prisdifferansen mellom norske produsenter av verkstedprodukter og konkurrentene økt med om lag 12 prosent.

Hjemmemarkedsandelen for norske verkstedprodukter falt markert i 2007 og endte på et nivå som utgjorde om lag 42 prosent av hva det var i 1991. Hjemmemarkedsandelen falt også klart i 2006. Endringene siden 1990-tallet er et utslag av internasjonal spesialisering, der norsk verkstedsindustri blir mer spesialisert og internasjonal. Også fra 2006 til 2007 steg prisene på innenlandsproduserte varer mer enn prisene på importerte, og den relative prisforskjellen har økt med om lag 71 prosent siden 1991.

Markedsandelen for norsk eksport av industrielle råvarer gikk litt ned i 2007 sammenlignet med 2006, og den var om lag 67 prosent av hva den var i 1991. Norske priser relativt til variable enhetskostnader steg i

2007 sammenlignet med året før, noe som indikerte økt lønnsomhet for norske produsenter. Markedsandelene gikk også ned i 2006 selv om norske priser relativt til variable enhetskostnader steg noe.

Hjemmeleveransene av industrielle råvarer gikk noe ned i 2007 sammenlignet med 2006, selv med et klart fall i norske hjemmemarkedspriser relativt til importpriser. Markedsandelen utgjorde om lag 57 prosent av hva den var i 1991.

Andre næringer innen industri og bergverksdrift, med unntak av fisk og fiskeprodukter, er hovedsakelig rettet mot hjemmeleveranser. Markedsandelen for hjemmeleveranser av andre varer fra industri og bergverksdrift falt noe i 2007 og var om lag 18 prosent lavere enn i 1991. Det var en klar økning i importen av produkter fra næringer som trevareindustri og møbel- og annen industri i 2007 sammenlignet med 2006. Økt innenlandsk etterspørsel knyttet til den høye byggevirksheten i Norge ble dekket opp av økt import og ikke gjennom vekst i innenlands produksjon. De innenlandske prisene økte noe mer enn importprisene for disse næringene i 2007. Den relative prisforskjellen mellom norske priser og import var i 2007 23 prosent større enn i 1991. En betydelig del av denne prisforskjellen oppstod i 2002, da norske priser relatert til importpriser steg markert i forhold til året før. Dette var knyttet til valutakursendringer. Endringene i norske priser etter 2004 har også bidratt til å vri den innenlandske etterspørselen bort fra hjemlig produksjon og i retning av økt import av disse varene.

Markedsandelen for norsk eksport fra andre næringer innen industri og bergverk steg noe i 2007, men var fremdeles om lag 27 prosent lavere enn i 1991. Norske eksportpriser relativt til konkurrentenes importpriser gikk noe ned i 2007, og den relative prisforskjellen mellom norsk eksport og konkurrentenes importpriser var om lag 18 prosent høyere i 2006 enn i 1991.

6.3. Bygge- og anleggsvirksomhet

Foreløpige nasjonalregnskapstall viser at den markedsrettede produksjonen i bygge- og anleggsvirksomheten (BA-næringen) økte med 7,2 prosent fra 2006 til 2007, målt i faste priser. De sesongjusterte volumtallene viser at produksjonen steg gjennom hele året. De siste fire årene har produksjonen økt med 30,7 prosent.

De sesongjusterte nasjonalregnskapstallene viser relativt flat utvikling i bygge- og anleggsinvesteringene i de tre første kvartalene av 2007, for så å øke kraftig i fjerde kvartal. Tabell 6.7 viser at for året sett under ett steg bygge- og anleggsinvesteringene med 7,8 prosent fra 2006. Boliginvesteringene økte med 6,3 prosent. Det er om lag det samme som fra 2005 til 2006. Investeringene innen offentlig sektor økte med 4,4 prosent. Sterk vekst innenfor kraftforsyning i første kvartal og det øvrige Fastlands-Norge mot slutten av året bidro til å trekke opp gjennomsnittet.

Tabell 6.7. Bygge- og anleggsvirksomheten. Markedsutvikling og produksjon. Sesongjustert prosentvis endring fra foregående periode

	Milliarder kroner 2007	Volum					Pris				
		2007	07:1	07:2	07:3	07:4	2007	07:1	07:2	07:3	07:4
Bygge- og anleggsinvesteringer totalt	226,7	7,8	0,2	3,2	-0,7	5,8	7,7	1,6	1,8	2,7	1,8
Boliger	105,9	6,3	2,2	0,3	1,0	0,7	7,6	1,7	2,4	1,7	2,0
Offentlig forvaltning	47,8	4,4	-7,0	7,4	-13,5	12,5	7,5	4,9	-1,6	5,9	-0,9
Kraftforsyning	7,2	42,5	30,2	3,0	0,2	-3,1	7,7	2,1	2,0	1,4	2,0
Fastlands-Norge ellers	65,7	10,2	0,1	5,1	7,0	10,4	7,8	-1,3	3,5	2,3	3,2
Bruttoproduksjon	276,1	7,2	2,6	0,7	1,7	1,7	8,6	2,4	2,6	1,5	2,3
Produktinnsats	172,1	8,1	2,9	-0,2	2,1	2,0	6,7	1,3	2,9	0,8	1,2
Bruttoprodukt	104,0	5,7	3,0	1,7	0,8	1,1	12,2	3,6	2,6	3,0	4,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Syssetningen fortsetter å stige i bygge- og anleggsnæringen takket være import av arbeidskraft fra utlandet. Fra 2006 til 2007 økte antall sysselsatte (lønnstakere og selvstendige) i BA-næringen med 10 prosent i følge det kvartalsvise sysselsettingsregnskapet. Noen utlendinger ansettes direkte i bygge- og anleggsbedriftene. Andre leies først inn gjennom utleiebyråer, for så etter hvert å gå over i et direkte ansettelsesforhold.

Et resultat av den høye byggeaktiviteten er en rekordlav ledighet i bygge- og anleggsnæringen. I gjennomsnitt for hele 2007 var antall ledige i underkant av 3 500 personer. Det gir en ledighetsrate på under 2 prosent i forhold til arbeidsstyrken i bygg og anlegg, i følge NAV sin statistikk.

Boliger og næringsbygg

Veksten i byggevirksomheten i 2007 skyldes sterk vekst i næringsbyggsektoren gjennom hele året samtidig som aktiviteten i boligsektoren lå på et høyt nivå. I 2006 var det i perioder økt leveringstid for enkelte materialgrupper og man fryktet også mangel på kvalifisert arbeidskraft. Dette pluss sterkt stigende byggekostnader klarte ikke å bremse veksten i den totale byggeaktiviteten i 2007. Rehabiliteringsvirksomheten i 2007 ligger omtrent på samme nivå som i 2006, mens investeringene i nye bygg har steget med 9,9 prosent, ifølge den kvartalsvise produksjonsindeksen. Produksjonstall for hele byggevirksomheten i 2007 er 6,1 prosent høyere enn nivået i 2006 og vel 30 prosent høyere enn i perioden 2001-2003, da byggeaktiviteten var inne i en mer rolig fase.

Boliger

Det ble påbegynt bygging av 32 402 boliger i 2007, ifølge foreløpige tall fra Statistisk sentralbyrås byggearealstatistikk. Det er en nedgang på 2,7 prosent sammenlignet med endelige tall året før. Nedgangen må ses i lys av svært lave igangsettingstall i desember i fjor, noe som trekker årsgjennomsnittet ned. Det er fjerde år på rad at antall igangsatte boliger ligger på mellom 30 000 og 34 000. Historisk må vi tilbake til 1983 for å finne så høye igangsettingstall.

Akershus skiller seg ut i 2007 med rekordhøy igangsetting på nær 4 900 boliger etter å ha ligget på 3 500 og 3 700 boliger i de to foregående årene. I Oslo, derimot, ble det påbegynt bare ca. 3 000 boliger, 30 prosent færre enn året før. Vi må tilbake til 2003 for å finne et lavere nivå i Oslo.

Verdien av produsentenes beholdning av nye boligprosjekter sank i annet halvår 2007. Beholdningen var dermed 12 prosent lavere ved inngangen til 2008 enn på samme tid året før, målt i løpende priser. Dette er første gang siden 2003 at ordrestatistikken viser nedgang i bedriftenes reserver av nye boligprosjekter. Tar vi hensyn til den sterke veksten i byggekostnadene det siste året, er volumnedgangen om lag på 20 prosent og det signaliserer en nedgang i boligbyggingen i 2008. Dette samsvarer også med den fallende trenden for igangsetting av nye boliger mot slutten av fjoråret.

Ferske tall fra boligprodusentenes egen statistikk bekrefter at vi er inne i et trendskifte i boligmarkedet. Salget av nye boliger har vært synkende gjennom hele fjoråret og lå i fjerde kvartal i fjor 30 prosent under nivået i fjerde kvartal året før. Normalt ønsker boligprodusentene å selge rundt halvparten av boligene i et prosjekt før de starter å bygge. Når salgstallene synker så mye vil trolig flere planlagte prosjekter bli innstilt og resultere i en nedgang i igangsatte boliger utover i 2008.

Fritidsboliger

Fra å være et lite "nisjeprodukt" for byggenæringen har bygging av fritidsboliger utviklet seg til å bli en viktig del av aktiviteten i næringen og da særlig i de aktuelle landkommunene. Fra 1983 og fram til 1992 varierte igangsatt bruksareal til fritidsboliger mellom 140 000 og 190 000 kvadratmeter årlig i takt med de generelle konjunktursvingningene. Etter olympiaden på Lillehammer i 1994 startet en ny trend med høystandard hytter (bolig nr 2) på fjellet. De siste årene er det også blitt mer vanlig å bygge fritidsbolig i blokk både ved sjøen og i fjellet. Veksten i produksjonen av fritidsboliger var særlig sterk i 2005 og 2006 med en økning på henholdsvis 18,4 og 19,2 prosent sammenlignet

med året før. I 2007 flatet veksten ut og igangsatt bruksareal til fritidsboliger endte på samme nivå som i 2006, det vil si i overkant av 600 000 kvadratmeter.

Næringsbygg

Produksjonen av næringsbygninger og bygninger til offentlig sektor steg til et historisk høyt nivå i 2007 etter fire år med kontinuerlig vekst. Veksten skyldtes hovedsakelig økte investeringer i privat sektor. Men også store prosjekter i offentlig sektor som operaen i Bjørvika, Akershus universitetssykehus og St. Olavs Hospital, samt omfattende barnehageutbygging, bidro til å holde aktiviteten oppe. Igangsettingstallene fra byggearealstatistikken gjennom 2007 peker mot ytterligere vekst i privat sektor, mens igangsatt bruksareal i offentlig sektor synker og lå i fjor, 21 prosent under toppnivået i 2003.

Totalt i 2007 ble det påbegynt bygging av 4,5 millioner kvadratmeter bruksareal til næringsbygninger og bygninger til offentlig forvaltning, helse og undervisning, en økning på 26,2 prosent fra året før.

Figur 6.19 viser en kraftig vekst i investeringene i nybygg i næringen transport- og kommunikasjonsformål. Igangsatt bruksareal økte med 164 prosent fra 2006 til 2007. Her er igangsettingen av postens nye Østlandsterminal i Lørenskog et viktig enkeltprosjekt. Bygningsinvesteringene i industrien og i tjenesteytende næringer steg med henholdsvis 36 og 23 prosent fra 2006 til 2007, målt i igangsatt bruksareal. I varehandelen ligger bygningsinvesteringene på et høyt nivå for tredje år på rad.

Rekordhøy ordretilgang på nye næringsbyggprosjekter gjennom hele 2007 bekrefter at det blir stor aktivitet i denne sektoren også i 2008. Verdien av bedriftenes beholdning av næringsbygg og offentlige byggeprosjekter var, ved inngangen til 2008, 41 prosent høyere enn ved begynnelsen av 2007, målt i løpende priser.

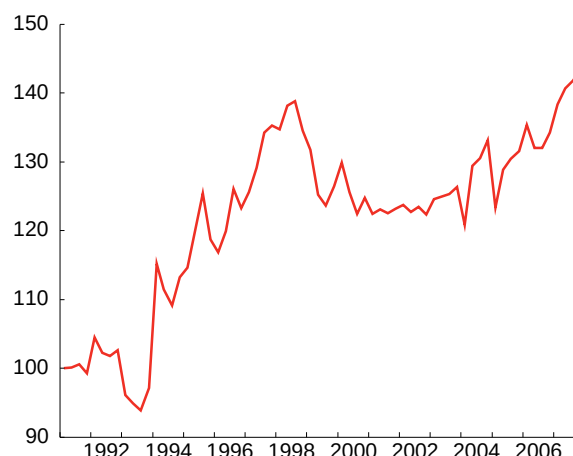
Rehabilitering

Rehabiliteringsvirksomheten, som utgjør nærmere 40 prosent av byggevirksomheten målt i antall timeverk, steg med 1,4 prosent fra 2006 til 2007. Aktiviteten innenfor rehabilitering viser vanligvis små konjunkturrelle svingninger og er slik sett med på å dempe svingningene i byggenæringen.

Tilgangen på boligrehabiliteringsprosjekter sank mot slutten av fjoråret og verdien av bedriftenes beholdning var 6 prosent lavere ved inngangen til 2008 enn på samme tid året før.

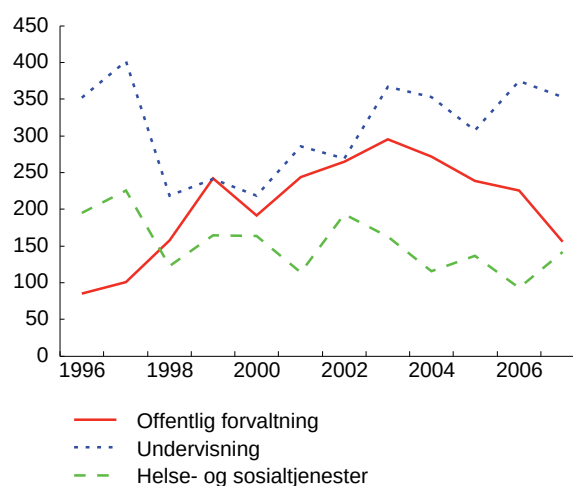
I næringsbyggsektoren er trenden motsatt. Tilgangen på rehabiliteringsprosjekter var høy gjennom hele 2007 og verdien på ordreserven var ved utgangen av året 17 prosent høyere enn på samme tid året før, målt i løpende priser.

Figur 6.17. **Bruttoprodukt i bygge- og anleggsvirksomhet. Sesongjustert. 1991=100**

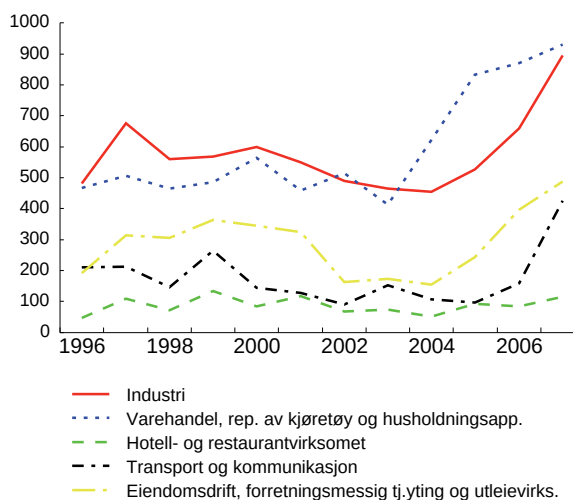
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.18. **Bygg satt i gang. Bruksareal etter brukers næring. 1000 kvm**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.19. **Bygg satt i gang. Bruksareal etter brukers næring. 1000 kvm**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Anlegg

Sesongjusterte kvartalstall fra produksjonsindeksen viser at anleggsvirksomheten steg kraftig i første kvartal i fjor for så falle noe utover i de to neste kvartalene. Samlet for hele 2007 var produksjonen 5,7 prosent høyere enn i 2006.

Etter en rekordhøy tilgang på nye anleggsprosjekter i første halvår sank tilgangen på nye ordrer kraftig i tredje kvartal. Verdien av entreprenørenes beholdning av nye anleggsprosjekter var 4 prosent høyere ved inngangen til 2008 enn på samme tid året før, målt i løpende priser. Dette innebærer en svak nedgang i volumet, når man tar hensyn til kostnadsveksten.

Anleggsvirksomheten domineres av store vegprosjekter etter at landanleggene til Snøhvit og Ormen Lange er ferdigstilt. Eksempler er utbyggingen av E18 i Bjørvika/Oslo, Vestfold og Agder fylkene, og utbyggingen av E6 i Østfold, Akershus og Hedmark. I tillegg kommer en rekke andre prosjekter innenfor samferdsel, energi og kommunalteknisk sektor.

Pris- og kostnadsutvikling

Vi må tilbake til høykonjunkturen på slutten av åttitallet for å finne så høy kostnadsvekst i bygge- og anleggsvirksomheten som næringen opplevde i 2007. Prisene på summen av innsatsfaktorene (arbeidskraft, materialer, maskiner m.m.) til bygging av boliger og veganlegg økte med henholdsvis 7,4 og 6,3 prosent fra 2006 til 2007. Av innsatsfaktorene har prisene på materialer steget mest i denne perioden, henholdsvis 9,9 og 6,7 prosent for boliger og anlegg.

Tidligere er det særlig stål og andre metaller som har steget mye i pris. På slutten av 2006 og i begynnelsen av 2007 fikk vi i tillegg en kraftig vekst i trelastprisene. Det medvirket til at materialkostnadene for eneboliger steg med 10,9 prosent fra 2006 til 2007. Byggekostnadene for enebolig økte med 8,2 prosent i samme periode. Prisene på nybygde eneboliger lå i tredje kvartal i fjor 8,8 prosent over nivået i tredje kvartal året før, ifølge Statistisk sentralbyrås prisindeks for nye eneboliger.

Entreprenørenes kostnader for bygging av boligblokker var i gjennomsnitt 6,0 prosent høyere i 2007 enn i 2006, ifølge byggekostnadsindeksen. Statistisk sentralbyrås halvårlige prisindeks for nye flerbolighus viser samtidig at prisene på nye flerbolighus har steget med 8,3 prosent i samme periode. Siden 2000 har prisen på nye flerbolighus steget med 80 prosent og prisene ser nå ut til å ha nådd et kritisk nivå for boligkjøperne, den kraftige nedgangen i boligprodusentenes salgstall tatt i betraktning.

Innenfor veganlegg økte byggekostnadsindeksen for betongbru med 7,7 prosent fra 2006 til 2007. Materialkostnadene til betongbru steg med 9,9 prosent. Entreprenørenes kostnader til bygging av veg i dagen, til tunnelbygging og drift og vedlikehold av veg har økt med henholdsvis 6,0, 5,4 og 5,7 prosent.

Kontor- og forretningsbygg - omsetningspriser og leiepriser

Prisutviklingen for boliger er beskrevet i avsnitt 9.4 Boligmarkedet. Mens boligprisene flatet ut i annet halvår i fjor, er det fortsatt høy temperatur i markedet for kontor- og forretningseiendommer. Den halvårlige prisindeksen for kontor- og forretningsbygg viser en rekordhøy prisvekst på 16,9 prosent fra første halvår 2006 til første halvår 2007, drevet av høy etterspørsel etter nye lokaler og lav arealledighet i kontorbygg med sentral beliggenhet.

Utleieprisen for kontorlokaler i Oslo og i de øvrige storbyene er inne i en sterk vekstperiode og ekspertene forventer at prisveksten vil fortsette også til neste år. Dagens Næringslivs halvårlige eiendomsindeks viser at leieprisene i nyinngåtte kontrakter i Oslo har steget med mellom 19 og 44 prosent fra november 2006 til desember 2007, avhengig av beliggenhet og standard. For de øvrige storbyene (Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø) økte leieprisene i nye kontrakter med mellom 10 og 30 prosent i samme periode.

6.4. Elektrisitetsforsyning

I 2007 ble det produsert 137,7 TWh elektrisk kraft på fastlandet, se tabell 6.8. Dette er 13,2 prosent mer enn i 2006 og det tredje høyeste nivået som er registrert noensinne. Elektrisk kraft utgjorde 1,8 prosent av BNP for fastlands-Norge i 2007. Av den totale kraftproduksjonen på fastlandet utgjorde vannkraft 135,3 TWh, varmekraft 1,5 TWh og vindkraft 0,9 TWh. Selv om produksjonen av vindkraft har steget raskt siden 2001 og økte med 33,8 prosent fra 2006 til 2007, står altså fortsatt vindkraft bare for en liten andel av den samlede produksjonen.

Den kommersielle produksjonen av gasskraft på Kårstø kom i gang mot slutten av 2007. Det er ventet at gasskraftverket vil ha en årlig produksjon på om lag 3,5 TWh.

Tabell 6.8. Kraftbalansen per år. TWh

	2005	2006 ¹	2007 ¹
Kraftproduksjon	137,8	121,7	137,7
Import	3,7	9,8	5,3
Eksport	15,7	8,9	15,3
nettoeksport	12,0	-0,9	10,0
- Pumpekraftforbruk	1,1	0,5	1,6
- Nett-tap ²	12,8	10,3	11,1
Netto innenlands forbruk ³	111,9	111,7	114,9
- Kraftintensiv industri	35,5	32,9	33,5
- Alminnelig forsyning	76,4	78,8	81,4
(tempperaturkorrigert) ⁴	79,6	82,4	84,3
Temp.avvik fra normalen, °C ⁵	1,5	1,8	1,3

¹ Foreløpige tall.

² Inklusive forbruk i kraftstasjonene og statistisk differanse.

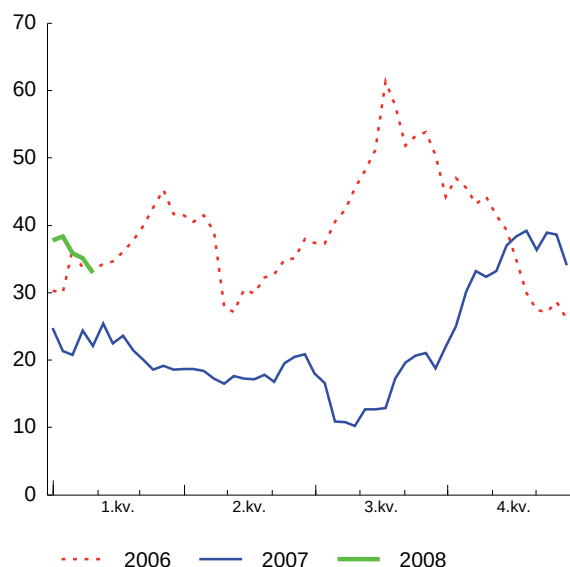
³ Inkl. forbruk i elektrokjeler

⁴ Elektrokjelforbruk er ikke temperaturskorrigert

⁵ Avvik fra normalen for perioden 1961-1990

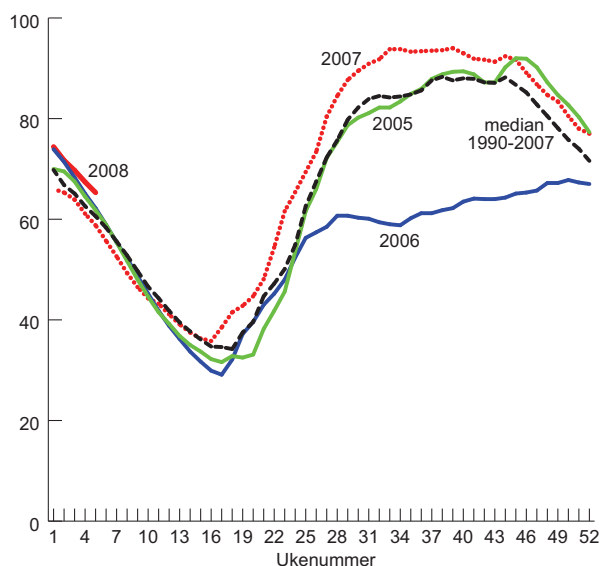
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Norges vassdrags- og energidirektorat og Meteorologisk institutt

Figur 6.20. Systempris på elektrisk kraft, uketall. Øre per kWh

Kilde: Nord Pool.

Figur 6.21. Fyllingsgrad i vannmagasinene. Prosent

Kilde: Norges vassdrags- og energidirektorat.

Siden det norske kraftsystemet i hovedsak er basert på vannkraft, er nedbørsmengder av stor betydning for produksjonen. Produksjonsøkningen fra 2006 til 2007 må ses i lys av dette. Ved inngangen til 2008 var fyllingsgraden i norske magasiner 74,4 prosent av total kapasitet, noe som er 4,6 prosentpoeng over normal fylling på samme tidspunkt for de siste 17 årene, se figur 6.21.

I 2007 ble det eksportert 15,3 og importert 5,3 TWh elektrisk kraft. Dette ga en nettoeksport på 10,0 TWh; det tredje høyeste nivå noensinne. Gjennomsnittlig årlig nettoeksport i perioden 2000-2007 har vært 3,4 TWh.

Tabell 6.9. Priser på elektrisk kraft til husholdninger. Landsgjennomsnitt. Øre/kWh¹

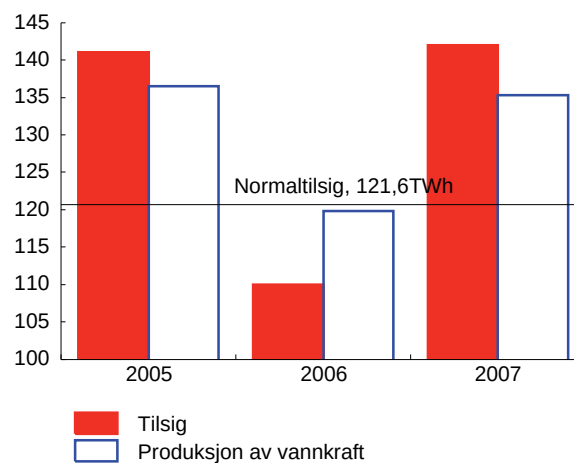
	Totalpris	Kraftpris ²	Nettleie ²
1.kvartal 2006	84,3	43,1	41,2
2.kvartal 2006	89,5	48,5	41,0
3.kvartal 2006	93,9	53,3	40,6
4.kvartal 2006	103,6	63,0	40,6
2006	91,5	50,6	40,9
1.kvartal 2007	76,6	35,8	40,8
2.kvartal 2007	68,8	28,0	40,8
3.kvartal 2007	61,8	21,5	40,3
4.kvartal 2007	83,1	42,8	40,3
2007	75,0	34,4	40,6

¹ Fastleddet er inkludert og er omregnet til øre/kWh for et forbruk på 20 000 kWh i året. Prisene er foreløpige.

² MVA og forbruksavgift på elektrisk kraft inkludert. MVA var 25 prosent i 2006 og i 2007, mens forbruksavgift var 10,05 øre/kWh i 2006 og 10,23 øre/kWh i 2007.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges vassdrags- og energidirektorat.

Figur 6.22. Kraftproduksjon og tilsig. TWh

1) Normaltilsaget er basert på et foreløpig anslag

Kilde: Norges vassdrags- og energidirektorat og SSB.

Norge og Sverige dannet i 1996 en felles kraftbørs. Noe senere koplet Danmark og Finland seg til dette kraftmarkedet. I dag er det nordiske markedet også knyttet til Tyskland, Polen, Russland og Baltikum gjennom overføringslinjer. Overføringslinjen mellom Estland og Finland, Estlink, ble tatt i bruk i begynnelsen av 2007, mens sjøkabelen mellom Norge og Nederland, NorNed, som vil bli verdens lengste sjøkabel, vil bli operativ en gang i 2008. Gjennom NorNed blir kraftbørsen i Amsterdam koblet til Nord Pool.

Integrerte kraftmarkeder gir en bedre samlet utnyttelse av kraftressursene. I Norge er nesten hele elektrisitetsproduksjonen basert på vannkraft, mens varmekraft spiller en større rolle i de andre landene i det nordiske markedet. Det er ubetydelige start- og stoppkostnader ved vannkraftproduksjon, og vannkraftprodusenter kan lagre vann hvis lønnsomhetskriterier tilsier det. Varmekraftproduksjonen er derimot kostbar å regulere, og derfor går produksjonen jevnt gjennom døgnet så fremt alt fungerer. Et nordisk marked muliggjør at norske vannkraftprodusenter kan produsere kraft i

Temaboks 6.1. Kvotemarkedet i Norge og EU

Kvotemarkedet i Norge og EU har fra nyttår gått over i en ny fase. Første fase gjaldt for årene 2005-2007, mens andre fase går fram til og med 2012 og er sammenfallende med Kyoto-perioden. Den første fasen ble regnet som en prøve-fase, og det er lite trolig at kvotesystemet bidro til utslipps-reduksjoner av betydning, verken i Norge eller i EU. Det skyldes blant annet at myndighetene både i EU og Norge overvurderte bedriftenes behov for kvoter og derfor delte ut for mange. Prisen på kvoter ble etter hvert svært lav, og var ved slutten av 2007 under 0,1 Euro pr. tonn CO₂ (mot 30 Euro våren 2006), jf. figuren.

Kvotehandling er ment å være et viktig ledd i arbeidet for å redusere utslipp av klimagasser på billigst mulig måte. EU-systemet dekker omtrent halvparten av EUs CO₂-utslipp eller vel 5 prosent av verdens CO₂-utslipp (andre klimagasser enn CO₂ er ikke omfattet av systemet). Kraftsektoren er den viktigste sektoren som er inkludert i EUs kvotesystem. I tillegg kommer enkelte energiintensive industrisektorer, mens andre utslippstunge sektorer, blant andre aluminiumsindustri og kjemisk industri, er holdt utenfor. Mot slutten av inneværende periode vil flytransport trolig også inkluderes i systemet. Samtidig har det enkelte medlemsland anledning til å inkludere flere sektorer eller andre klimagasser enn CO₂.

Det norske kvotesystemet er betydelig endret fra første til andre fase. Mens det kun inkluderte rundt 10 prosent av de nasjonale CO₂-utslippene fram til nyttår, inkluderer det nå omkring 40 prosent. Det skyldes først og fremst at petroleumsindustrien og treforedlingsindustrien nå er inkludert i systemet. Dette er næringer som tidligere har betalt CO₂-avgift. Petroleumsindustrien må fortsatt betale en nedjustert avgift, slik at samlet CO₂-pris forventes å være uendret, mens treforedlingsindustrien ikke lenger har CO₂-avgift. Treforedlingsbedriftene forventes å få en betydelig økonomisk gevinst av omleggingen fordi de samtidig mottar gratis kvoter fra staten. Regjeringen foreslår videre at prosessutslipp (av lystgass og CO₂) fra mineralgjødselsproduksjon, som ikke er omfattet av EUs kvotesystem, skal inkluderes i det norske kvotesystemet.

Det skal nå bli en toveis kobling mellom kvotesystemene i Norge og EU ved at EU godkjenner kvoter utstedt av norske myndigheter. I første fase var det kun Norge som godkjente EU-kvoter. Dermed vil norske bedrifter nå stå overfor samme pris på utslippskvoter som sine konkurrenter innen EU.

Handel med utslippskvoter for fase 2 startet allerede tidlig i fase 1, og prisen har stort sett ligget mellom 15 og 25 Euro pr. tonn CO₂. I første del av fase 1 lå prisen omtrent på samme nivå, for så å falle dramatisk (jf. omtalen over). Det er imidlertid svært få som forventer et lignende forløp i inneværende fase. Det skyldes at tilgangen på kvoter, sett i forhold til hva utslippene ville vært uten kvotesystemet, trolig er klart lavere enn i fase 1. Dessuten er usikkerheten om bedriftenes utslipp betydelig redusert.

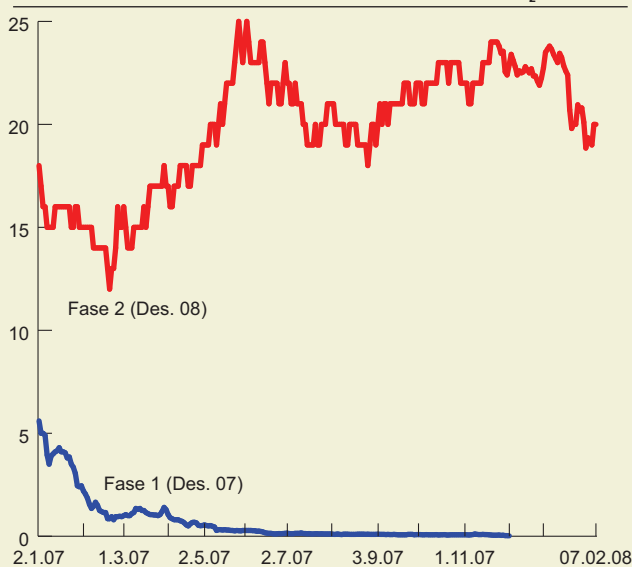
I første fase ble nesten alle kvotene delt ut gratis til bedriftene både i Norge og EU. I andre fase har EU-kommisjonen bestemt at minst 90 prosent av kvotene må deles ut gratis, mens inntil 10 prosent kan selges. Denne regelen har Norge fått unntak for, og norske myndigheter har bestemt at de vil selge vel halvparten av kvotene i det norske systemet.

Dessuten utgjør det totale antall kvoter som utstedes i Norge pr. år bare 70 prosent av forventede utslipp i 2010. Norske bedrifter får i gjennomsnitt derfor gratiskvoter som svarer til kun omkring 35 prosent av forventede utslipp. Det er imidlertid store forskjeller mellom sektorer. Petroleumssektoren, som står for rundt 60 prosent av utslippene omfattet av kvotesystemet, får ingen gratis kvoter. Øvrig industri får dermed gratiskvoter som i gjennomsnitt svarer til mellom 80 og 90 prosent av forventet utslipp. Tildelingen i det norske systemet er imidlertid knyttet opp mot historiske utslipp fra før 2002, slik at tildelingsreglene som sådan ikke skal påvirke investerings- eller produksjonsbeslutninger. Det gjøres ett unntak fra denne regelen: Nye kraftverk som skal renses, samt høyeffektive kraftvarmeverk, skal få tildelt gratis kvoter som tilsvarer vel 80 prosent av forventet utslipp. Likevel er det grunn til å hevde at det norske kvotesystemet er utformet på en mer kostnadseffektiv måte enn EUs system, der tildelingen av gratiskvoter i større grad skaper skjeve insentiver for bedriftene.

Norge har forhandlet fram enda et unntak fra EUs regler, som dreier seg om adgangen til å bruke prosjektbaserte kvoter fra de såkalte CDM- og JI-mekanismene. Mens EU-landene har en grense på 10 prosent, kan Norge gjøre bruk av slike kvoter for opp til 20 prosent av det totale antall kvoter som utstedes i Norge. En viktig grunn til at dette unntaket ble akseptert, er trolig det lave omfanget av gratis kvoter til norske bedrifter.

Regjeringen har signalisert tydelig at de ikke ønsker noe gratis tildeling av kvoter etter 2012, men at EUs politikk på dette området må tas hensyn til. Innad i EU er det også økende skepsis til gratis tildeling, og EU-kommisjonen har foreslått at det ikke skal deles ut gratis kvoter til kraftsektoren fra og med 2013. Selv om dette ikke er endelig vedtatt, kan det forventes en klar endring i tildelingsreglene i EU med økt vekt på salg av kvoter etter 2012. Dette vil etter alt å dømme gjøre kvotehandelen i Norge og EU til et mer kostnadseffektivt virkemiddel.

Prisutviklingen på utslippskvoter. Euro per tonn CO₂

Kilde: NordPool.

Temaboks 6.2. Norge og Kyoto-protokollen

Fra 1. januar 2008 begynte Kyoto-avtalen å virke, i den forstand at klimagassutslippene i 37 industriland er underlagt nasjonal kvoteplikt frem til 31. desember 2012. Kvoteplikten omfatter alle EU-landene utenom Kypros og Malta, samt Australia, Canada, Japan, New Zealand, Russland, Ukraina, og seks mindre stater i Europa, herunder Norge. USA hadde opprinnelig kvoteplikt, men trakk seg fra avtalen i 2001.

Kvoteplikten innebærer at klimagassutslippene til de nevnte 37 landene i denne perioden må legitimeres av godkjente utslippsrettigheter (kvoter). Avtalen setter altså ikke et absolutt tak på hvert lands utslipp slik det har vært vanlig i tidligere internasjonale miljøavtaler. I utgangspunktet er de 37 landene tildelt nasjonale kvoter som totalt er på om lag 95 prosent av disse landenes klimagassutslipp i 1990. Men det spesielle med Kyoto-avtalen er at det er utformet fleksible mekanismer som åpner for kjøp og salg av utslippsrettigheter mellom land. Et land med utslipp som overstiger sin nasjonale kvote, kan oppfylle avtalen ved å erverve ytterligere utslippsrettigheter gjennom disse mekanismene. Formålet med dette er blant annet at man skal få større grad av kostnadseffektivitet, og dermed redusere utslippene på en billigst mulig måte.

Det er fire forskjellige typer kvoter i dette systemet. Hver kvote gir rett til å slippe ut ett tonn CO₂, og kvotene er fritt omsettelige mellom land. Først og fremst har hver enkelt av de 37 involverte statene rett til å utstede et visst antall basiskvoter. Norge har for eksempel rett til å utstede 50,12 millioner basiskvoter for hvert av de fem årene. Dette tilsvarer 101 prosent av de norske utslippene i 1990.

For det andre har de 37 landene rett til å utstede et visst antall skogkvoter knyttet til visse former for binding av CO₂ i skog hjemme. Denne muligheten har norske myndigheter varslet at de ikke vil benytte seg av.

Den tredje typen kvoter utstedes dersom ett av de 37 landene med kvoteplikt bidrar til å finansiere et utslippsreducerende prosjekt i ett av de andre landene med kvoteplikt. Dette går under betegnelsen *felles gjennomføring*.

Den fjerde typen kvoter utstedes når det gjennomføres et godkjent prosjekt for utslippsreduksjon i et u-land gjennom den såkalte *grønne utviklingsmekanismen* (CDM). Hensikten med denne mekanismen er, i tillegg til kostnadseffektivitet, å sikre teknologioverføring til utviklingsland.

I den norske allokeringssplanen anslås det at årlige norske utslipp i gjennomsnitt over Kyoto-perioden vil være på 58,5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Norske utslipp vil altså etter alt å dømme overstige den tildelte kvote på 50,12 millioner tonn per år, og prognosene tilsier at Norge må skaffe til veie vel 8 millioner kvoter per år. Et behov for kvotekjøp i denne størrelsesorden lå i kortene allerede da Norge var med å forhandle frem avtalen i Kyoto i desember 1997, og norske myndigheter har hele tiden sett for seg at man skal erverve ytterligere kvoter. At Norge må kjøpe kvoter, betyr imidlertid ikke at det ikke gjennomføres innenlandske tiltak. Norske utslipp i Kyoto-perioden er i Regjeringens allokeringssplan beregnet til å bli 9,3 – 12,4 millioner tonn lavere enn de ville ha blitt uten de gjennomførte innenlandske tiltakene. Det må imidlertid sies at man da har

inkludert alle utslippsreducerende tiltak som er gjennomført etter 1990, inklusive innføringen av CO₂-avgiften i 1991.

Når det gjelder mulighetene for å dekke opp for det forventede underskuddet på vel 8 millioner kvoter per år, er det ulike løsninger. En løsning er å kjøpe basiskvoter fra de andre 36 industrilandene. En rekke av disse landene har fått tildelt så store nasjonale kvoter at de trolig vil være villige til å selge basiskvoter til meget lave priser. Russland og Ukraina har trolig nok basiskvoter de selv ikke har bruk for i denne forpliktelsesperiode til å dekke opp underskuddet av kvoter i alle de øvrige landene til sammen. Russland og Ukrainas kvoteoverskudd har nær sammenheng med at basisåret for beregning av kvotene, 1990, var før oppløsningen av Sovjetunionen. I årene etter oppløsningen falt den økonomiske aktiviteten, og utslippene av CO₂, betydelig i disse landene. Den senere økonomiske veksten har kommet i en periode med høyere energipriser, og CO₂-utslippene har ikke vokst til det gamle nivået.

Kyoto-avtalen gir imidlertid alle landene anledning til å spare kvoter til senere forpliktelsesperioder. Kvoter som ikke blir brukt i perioden 2008-2012, trenger ikke dermed være verdiløse, og slik sett er det ikke klart hvordan for eksempel Russland og Ukraina vil opptre som kvoteselgere.

Norge legger imidlertid uansett ikke opp til å kjøpe basiskvoter fra land med slikt kvoteoverskudd (såkalt 'hot air'), ettersom det er usikkert om slike kjøp vil generere utslippsreduksjoner i selgerlandet. Norske myndigheter legger derimot opp til å dekke underskuddet på kvoter gjennom de to prosjektbaserte mekanismene, trolig i første rekke gjennom CDM.

Det etablerte markedet for omsettelige CO₂-kvoter i Norge, som er knyttet til et tilsvarende marked i EU (EU ETS), spiller en viktig rolle her (se omtale i temaboks 6.1). Hvis en norsk bedrift kjøper en EU-ETS-kvotest, følger det automatisk med en Kyoto-kvotest. Når den norske bedriften senere leverer inn sine kvoter til norske myndigheter, vil altså norske myndigheter motta det antall Kyoto-kvoter som bedrifter har kjøpt i EU.

I den norske planen for å innfri Kyoto-avtalen kommer dette til å spille en viktig rolle. Ifølge den norske allokeringssplanen forventes nemlig utslippene fra de kvotepliktige norske bedriftene til å bli omtrent 20,8 millioner tonn CO₂ per år i Kyoto-perioden. Samtidig vil norske myndigheter ikke utstede mer enn 15,0 millioner kvoter per år. Samlet sett vil altså det norske kvotesystemet sikre norske myndigheter omlag 5,8 millioner kvoter pr. år som myndighetene kan benytte til å legitimere at utslippene overstiger Kyoto-kvoten.

Gjennom kvotesystemet dekker man altså opp for 5,8 av de 8,4 millioner kvoter Norge forventes å måtte erverve, enten via import av kvoter eller ved at de kvotepliktige norske bedriftene reduserer sine utslipp. De øvrige 2,6 millioner tonn årlige utslipp planlegger Regjeringen å kunne legitimere ved å kjøpe et tilsvarende antall kvoter gjennom den grønne utviklingsmekanismen eller gjennom felles gjennomføring. Regjeringen har i tillegg varslet at man skal overoppfylle Kyoto-avtalen ved å kjøpe ytterligere kvoter tilsvarende 10 prosent av Kyoto-målet.

Temaboks 6.3. Klimaforliket – noen hovedpunkter

I juni 2007 la Regjeringen fram St. meld. nr. 34 (2006-2007) Norsk klimapolitikk. Med utgangspunkt i denne meldingen fremforhandlet alle partiene på Stortinget, med unntak av Fremskrittspartiet, *klimaforliket* i januar 2008. Meningen er blant annet at dette forliket skal legge grunnlaget for forutsigbarhet i den norske klimapolitikken i årene som kommer.

Utgangspunktet for klimaforliket var blant annet følgende mål for utslippsreduksjoner i klimameldingen:

- 1) Norge skal overoppfylle sin Kyoto-forpliktelse, som gjelder for perioden 2008-2012, med 10 prosentpoeng eller om lag 5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter per år. Dette skal i hovedsak skje gjennom finansiering av utslippsreducerende tiltak i u-land.
- 2) Norge skal fram mot 2020 påta seg en forpliktelse om å kutte utslipp av klimagasser tilsvarende 30 prosent av Norges utslipp i 1990. Utslippskuttene skal dels gjennomføres ved kutt i norske utslipp og dels ved finansiering av utslippskutt i utlandet.
- 3) Norge skal være karbonnøytral i 2050. Med karbonnøytralitet mener Regjeringen at utslipp i Norge fullt ut skal kompenseres ved finansiering av utslippskutt i utlandet.

Klimaforliket innebærer at alle partiene på Stortinget unntatt Fremskrittspartiet slutter seg til disse punktene i klimameldingen. I klimaforliket fremskyndes imidlertid målet om karbonnøytralitet til senest 2030, med en betingelse om at dette er en del av en global og ambisiøs klimaavtale der også andre industriland påtar seg store forpliktelser.

I valget mellom utslippsreducerende tiltak hjemme og kvotekjøp fra utlandet, legger klimaforliket opp til en noe større utslippsreduksjon hjemme.

Det fremgår av klimameldingen at Statens forurensnings-tilsyn (SFT) har beregnet det samlede tekniske potensialet for nasjonale utslippsreduksjoner til 20 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i forhold til et utslippsanslag på om lag 59 millioner tonn i 2020. Det beregnede potensialet omfatter i liten grad tiltak som medfører større samfunnsmessige endringer, endret produksjonsnivå eller atferdsendringer, men inkluderer på den annen side tiltak som kan være svært dyre å gjennomføre. SFT har beregnet at tiltak til en pris

under 200 kroner per tonn redusert utslipp har et samlet reduksjonspotensial på 6,5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Inkluderes tiltak med en kostnad opp mot 600 kroner per tonn, øker potensialet til 14,4 millioner tonn. Regjeringen anslo i klimameldingen at det er realistisk å ha et mål om å redusere utslippene i Norge med 13-16 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i forhold til referansebanen for 2020 når skog er inkludert. I klimaforliket ble dette målet skjerpet til utslippsreduksjoner tilsvarende 15-17 millioner tonn. Det innebærer at om lag to tredjedeler av Norges totale utslippsreduksjoner i 2020 tas nasjonalt. Det betyr videre at noen av de utslippsreduksjoner som skal tas i Norge kan forventes å ha en kostnad som er høyere enn 600 kroner per tonn, med mindre man aksepterer tiltak som reduserer produksjonsnivået i industrien eller andre tiltak som ikke er vurdert av SFT.

Øvrige tallfestede tiltak i klimaforliket er at norsk innsats for tiltak mot avskoging i utviklingsland kan trappes opp til 3 milliarder kroner per år, og midler til nasjonal forskning og utvikling innen fornybare energikilder og CO₂-håndtering økes gradvis opp til minimum 600 millioner kroner årlig i 2010. Partene er også enig om konkrete tiltak som i første omgang berører statsbudsjettet for 2009. Det skal iverksettes et demonstrasjonsprogram for utvikling og introduksjon av energiteknologier offshore med en ramme på 150 millioner kroner, bevilgningene til investeringer i jernbane øker med 250 millioner kroner, og det settes av 50 millioner kroner til et prøveprosjekt for utslippsreduksjoner i transportsektoren. Belønningsordningen for storbyer som satser på kollektivtransport blir fordoblet, under forutsetning av at det inngås bindende avtaler om å redusere biltrafikken. Bevilgningen til denne belønningsordningen utgjorde 154 millioner kroner for 2007. Avgiften på autodiesel går opp med 10 øre literen, mens bensinavgiften øker med 5 øre literen.

Regjeringen vil legge fram en egen handlingsplan for overgang fra fossile til fornybare energikilder til oppvarming. Det skal forberedes et forbud mot oljefyring fra 2009 i offentlige bygg og næringsbygg over 500 kvadratmeter. Regjeringen gjenopptar videre drøftingene med Sverige om grønne sertifikater for fornybar kraftproduksjon. Om disse forhandlingene ikke lykkes innen 1. juli 2008, skal Regjeringen komme tilbake med et forslag til omlegging av ordningen med fornybar elektrisitet.

høylasttimene på dagen hvor prisen er høy, mens varmekraftprodusenter i Sverige, Danmark og Finland kan eksportere kraft til Norge på natten når vannkraftproduksjonen reduseres.

Netto innenlands elforbruk i 2007 var på 114,9 TWh, en økning på 2,9 prosent sammenliknet med 2006. Forbruket innenfor kraftintensiv industri og alminnelig forsyning økte med henholdsvis 1,8 og 3,3 prosent, se tabell 6.8.

For landet sett under ett var middeltemperaturen i 2007 1,3 °C over normalen, mot 1,8 °C over normalen i 2006. Det temperaturkorrigerte nettoforbruket for alminnelig forsyning i 2007 var 84,3 TWh, en økning

på 2,3 prosent sammenliknet med 2006. Den temperaturskorrigerte økningen i forbruket innenfor alminnelig forsyning på 2,3 prosent må ses i sammenheng med lavere strømpriser og høy økonomisk aktivitet i 2007.

I følge tall fra NVE økte elektrokjelforbruket med hele 20,0 prosent fra 2006 til 2007. Dette henger sammen med en kraftig nedgang i prisen på elektrisitet i forhold til lett fyringsolje. I 2007 ble det solgt 488 millioner liter fyringsolje, en nedgang på 14,8 prosent sammenliknet med året før. Salget av fyringsparafin gikk ned fra 130 millioner liter i 2006 til 103 millioner liter i 2007.

I 2007 var gjennomsnittlig systempris for elektrisk kraft på Nord Pool 22,4 øre/kWh. Dette er en nedgang

på hele 42,7 prosent sammenliknet med 2006 og 4,7 prosent lavere enn i 2005. Ryggraden i det nordiske kraftsystemet er vannkraft. Tall fra Nordel for 2006 viser at vannkraft da utgjorde om lag 50 prosent av den totale produksjonen i det nordiske markedet. Dette gjør at magasinfylling har stor innvirkning på systemprisen. Nedgangen i systemprisen i 2007 sammenliknet med året før må sees i sammenheng med bedre hydrologisk balanse i det nordiske markedet i 2007. Hydrologisk balanse kan uttrykkes som avviket mellom faktisk fyllingsgrad og normal fylling

Foreløpige tall fra den kvartalsvise prisstatistikken viser at total strømpris medregnet avgifter og nettleie for husholdninger var 75,0 øre/kWh i gjennomsnitt for 2007, se tabell 6.9. Det er om lag det samme som i 2005, men 16,5 øre lavere enn i 2006 da elektrisitetsprisene var rekordhøye.

1. januar i år gikk EUs kvotesystem inn i en ny fase med strammere tildeling av kvoter og høyere kvotepriser enn før nyttår. I og med at kraftverk er kvotepliktige, har dette løftet strømprisene i Europa. Økt pris på CO₂-kvoter fører til høyere produksjonskostnader i varmekraftverk basert på fossile brensler, noe som vil løfte spotprisene i Europa opp. Dette vil igjen øke etterspørselen etter CO₂-fri norsk elektrisitet og følgelig gi høyere elektrisitetspriser også i Norge på tross av at norsk kraft i all hovedsak er basert på vannkraft. Det er imidlertid ikke noen enkel sammenheng mellom prisen på CO₂-kvoter og påslaget i strømprisen. Det er derfor vanskelig å si hvor mye tilstrammingen av det europeiske kvotemarkedet vil drive opp strømprisen.

I tillegg til elforbruket på fastlandet, er det et betydelig forbruk av elektrisitet i forbindelse med olje- og gassutvinningen på norsk sokkel. Totalt per år produseres det ca 7-8 TWh elektrisitet, 8-9 TWh mekanisk energi og over 5 TWh varmeenergi på sokkelen. Ifølge Oljedirektoratet kan det forventes at energibehovet på sokkelen vil være noenlunde konstant en del år fremover.

I hovedsak genereres elektrisk energi på sokkelen av gassturbiner, men noen turbiner kan også drives med diesel.

Effektiviteten på gassturbinene varierer mellom feltene. Men når man tar hensyn til all energi som genereres fra gassturbinene, får man en gjennomsnittlig effektiv virkningsgrad på rundt 35 prosent. Virkningsgraden er forholdet mellom energien i den tilførte gassmengden og energien som faktisk nyttiggjøres. Til sammenligning kan et moderne gasskraftanlegg på land oppnå en virkningsgrad på rundt 60 prosent eller mer hvis også spillvarmen utnyttes.

Utslipp fra olje- og gassvirksomheten, som i hovedsak stammer fra kraftproduksjon på sokkelen, står for nesten 30 prosent av CO₂-utslippene fra Norge, og for ca. en fjerdedel av de samlede klimagassutslippene.

6.5. Primaernæringene

Foreløpige tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap viser at produksjonen i primaernæringene økte med 9,4 prosent fra 2006 til 2007, målt i faste priser. Produksjonen falt svakt i jordbruk, men økte i skogbruk, fiske og fangst samt akvakultur. I 2007 utgjorde bruttoproduktet i primaernæringene 1,3 prosent av bruttonasjonalproduktet. Antall utførte timeverk i primaernæringene fortsetter å falle. Etter en nedgang på 2,9 prosent fra 2006 til 2007 utgjorde utførte timeverk i primaernæringene 4,0 prosent av utførte timeverk i økonomien som helhet i 2007.

Jordbruk og skogbruk

Ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet falt produksjonen i jordbruket med 0,7 prosent fra 2006 til 2007, målt i faste priser. I 2007 utgjorde jordbrukets bruttoprodukt 10,8 milliarder kroner. Dette utgjør 0,5 prosent av bruttonasjonalproduktet.

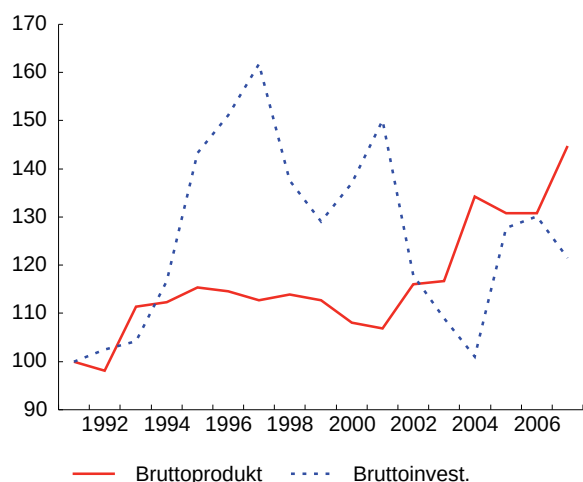
Antall jordbruksbedrifter og sysselsettingen i jordbruket har vist sammenhengende nedgang over mange år. Fra 1999 til 2007 ble antall bedrifter redusert med 30 prosent, og i 2007 var antallet for første gang under 50 000. Størrelsen på jordbruksareal i bruk er imidlertid relativt stabilt, og er i samme periode redusert med 0,5 prosent på landsnivå. I noen områder av landet (Agder, deler av Vestlandet og deler av Nord-Norge) er nedgangen vesentlig større. Jordbruksarealet på de nedlagte bedriftene blir vanligvis leid bort som tilleggsjord til de aktive bedriftene. I følge foreløpige tall utgjorde leid jord 39 prosent av alt jordbruksarealet i drift i 2007, mot 31 prosent i 1999.

For 2007 har Budsjettnemnda for jordbruket budsjettet med 60 400 årsverk i jordbruket. Siden 1999 er antall årsverk redusert med 21 200, noe som tilsvarer en gjennomsnittlig årlig nedgang på 3,2 prosent i perioden 1999-2007. Den samlede produksjonen av plante- og husdyrprodukter har endret seg lite disse årene. Det har dermed skjedd en betydelig økning i arbeidsproduktiviteten. Viktige årsaker er nedlegging av små bedrifter samt spesialisering i de gjenværende bedriftene.

Inntektsutviklingen for jordbruket vurderes med utgangspunkt i normaliserte regnskaper, avgitt av Budsjettnemnda for jordbruket. Normaliserte regnskaper viste at jordbruket hadde omtrent uendret vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk fra 2005 til 2006. Fra 2006 til 2007 er det budsjettet en økning fra 144 100 kroner til 151 700 kroner. Tallene er eksklusive virkningen av jordbruksfradraget ved ligningen. For 2007 er inntektsvirkningen av jordbruksfradraget beregnet til 20 700 kroner per årsverk. Jordbruksfradraget ble innført fra og med skatteåret 2000 for skatteyttere med positiv næringsinntekt fra jordbruket.

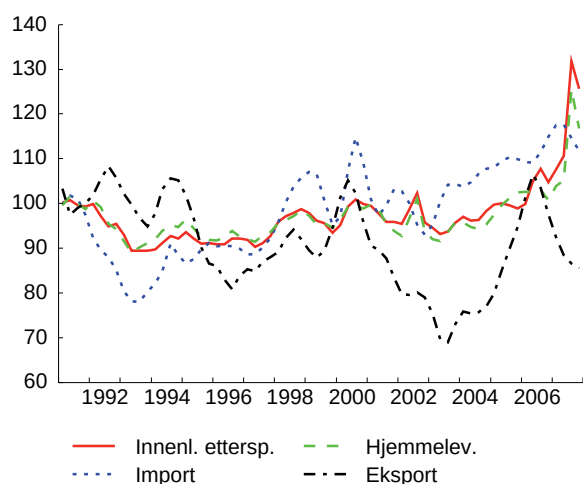
De normaliserte regnskapene har ikke samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk, og inntektsutviklingen i jordbruket bør derfor vurderes over tid.

Figur 6.23. Produksjon og investering i primærnæringene. 1991=100

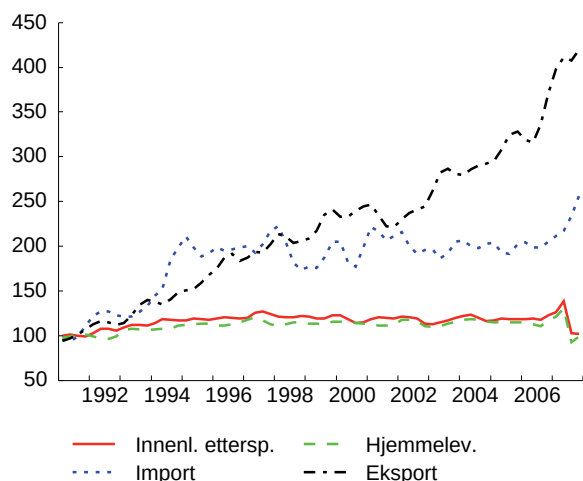
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 6.24. Prisutviklingen for varer fra primærnæringene. Sesongjustert og glattet. 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 6.25. Volumutviklingen for varer fra primærnæringene. Sesongjustert og glattet. 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 6.10. Jordbruk, jakt og viltstell. Produksjon og faktoreretterspørsel. Milliarder kroner og prosentvis endring fra året før

	Mrd. kr 2007	Volum		Pris	
		2006	2007	2006	2007
Produksjon	25,1	0,5	-0,7	1,8	2,5
Produktinnsats	14,3	-3,0	-6,2	5,4	3,9
Bruttoprodukt	10,8	5,7	6,7	-3,0	1,2
Bruttoinvesteringer	6,3	2,0	-4,3	3,3	4,2
Timeverk ¹	107,5	-4,4	-3,8	..	..

¹ Millioner utførte timeverk.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.11 Markedsutviklingen for jordbruksvarer, jakt og viltstell. Milliarder kroner og prosentvis endring fra året før

	Mrd. kr 2007	Volum		Pris	
		2006	2007	2006	2007
Produksjon	25,3	0,3	-0,5	1,8	2,4
Eksport	0,4	31,2	-13,4	3,1	2,1
Hjemmeleveranser	24,9	-0,2	-0,3	1,8	2,4
Import	6,6	11,3	16,6	-0,1	3,0
Innenlandsk anvendelse	31,5	1,8	2,9	1,4	2,5
Lagerendringer	-1,7	3,5	1,4	..	..
Innenlandsk etterspørsel	33,2	-1,7	1,5	4,4	9,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.12. Jordbruksbedrifter etter organisasjonsform

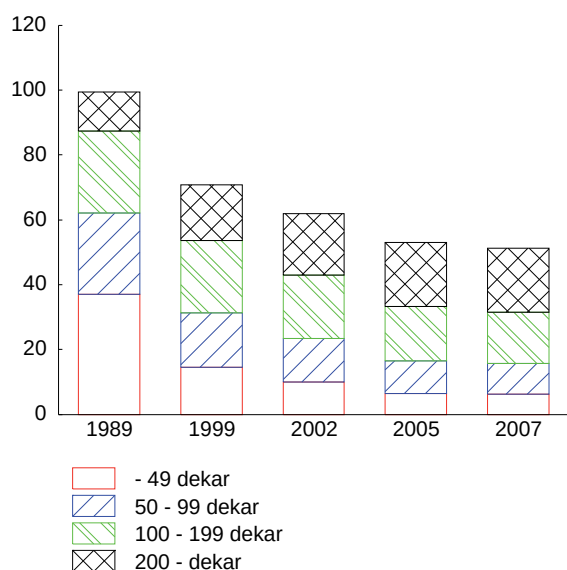
År	Jordbruks- bedrifter i alt	Enkelt- person	Ansvarlig selskap	Aksjeselskap, stiftelse, staten, fylkes- kommune, kommune mv.
1999	70 740	69 959	462	319
2002	61 890	60 044	1 398	448
2005	53 003	50 476	2 184	343
2006	51 218	48 417	2 429	372
2007*	49 786	46 807	2 655	324

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Gjennomsnittlig inntektsvekst per årsverk i jordbruket er både for den siste femårsperioden og den siste tiårsperioden beregnet til 2,75 prosent per år. Resultatet av jordbruksoppgjøret 2007 ble en økning av målprisene for jordbruksprodukter med totalt 545 mill. kroner. Målprisene er de prisene jordbruket ifølge avtalen har rett til å ta i gjennomsnitt over året gitt enkelte forutsetninger om markedene. Med unntak for svinekjøtt, der målprisen ble uendret, økte alle målprisene fra 1. juli 2007. For budsjettåret 2008 vil overføringene fra staten til jordbruksnæringen øke med 400 mill. kroner, fra 11 581 mill. kroner i 2007. Til sammenligning ga jordbruksoppgjøret i 2006 en økning i målprisene og bevilgningene over statsbudsjettet på respektive 40 mill. kroner og 220 mill. kroner.

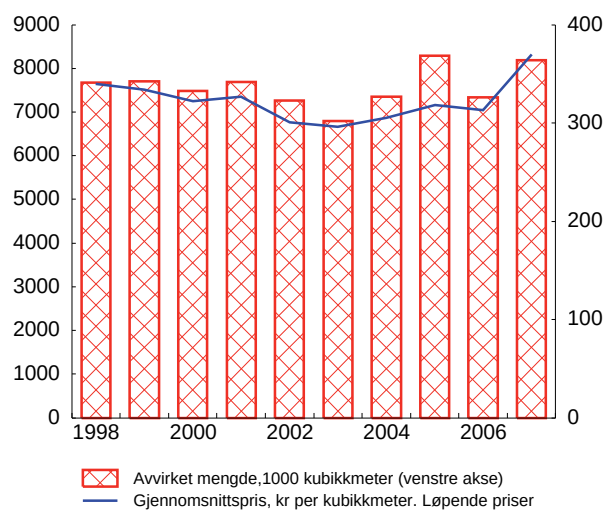
Jordbruket inngår i de pågående forhandlingene i WTO (Doha-runden), som omfatter tollsatser, internstøtte, avskaffelse av eksportsubsidier og spesiell behandling av u-land. Forhandlingene vil trolig medføre en liberalisering av handelen med jordbruksvarer og kan derfor få stor betydning for jordbruket i Norge.

Figur 6.26. Antall jordbruksbedrifter (i tusen), etter størrelsen på jordbruksarealet i drift

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 6.27. Skogbruk. Avvirkning av tømmer for salg og gjennomsnittspris per kubikkmeter solgt tømmer

Kilder: Statistisk sentralbyrå.

I skogbruket økte produksjonen med 13,4 prosent fra 2006 til 2007, målt i faste priser, ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet. Fra 2005 til 2006 var det en tilsvarende nedgang, og produksjonen i skogbruket er dermed tilbake på 2005-nivå. I 2007 utgjorde skogbrukets bruttoprodukt 4,6 milliarder kroner. Dette utgjør 0,2 prosent av bruttonasjonalproduktet.

Fiske, fangst og akvakultur

Produksjonen i fiske, fangst og akvakultur økte med 17,4 prosent fra 2006 til 2007, målt i faste priser, ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall. I 2007 utgjorde bruttoproduktet i næringene 13,3 milliarder kroner (0,6 prosent av bruttonasjonalproduktet), hvorav 5,9 milliarder av bruttoproduktet var fra akvakultur. Fiske,

Tabell 6.13. Fiske, fangst og akvakultur. Produksjon og faktoreretterspørsel. Mrd. kroner og prosentvis endring fra året før

	Mrd. kr 2007	Volum		Pris	
		2006	2007	2006	2007
Produksjon	32,8	0,4	17,4	12,2	-9,6
Produktinnsats	19,6	0,9	20,9	5,9	1,9
Bruttoprodukt	13,3	-0,1	13,3	19,7	-22,2
Bruttoinvesteringer	1,3	2,3	-20,9	4,8	13,5
Timeverk ¹	27,1	-1,1	-0,7	..	..

¹ Millioner utførte timeverk.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.14. Markedsutviklingen for fiske, fangst og oppdrettsnæringen. Milliarder kroner og prosentvis endring fra året før

	Mrd. kr 2007	Volum		Pris	
		2006	2007	2006	2007
Produksjon	32,1	0,5	17,8	12,2	-9,8
Eksport	15,7	3,9	24,1	18,7	-15,3
Hjemmeleveranser	16,4	-2,4	12,2	6,5	-4,4
Import	0,5	-5,4	-0,2	5,1	-12,4
Innenlandsk anvendelse	16,9	-2,5	11,8	6,5	-4,7
Lagerendringer	2,0	-8,2	2,9	..	..
Innenlandsk etterspørsel	14,9	7,0	10,0	5,3	-3,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

fangst og akvakultur er betydelige eksportnæringer, og for 2007 viser foreløpige tall en samlet eksportverdi av fisk og skalldyr på 35,1 milliarder kroner, noe som utgjør 4,4 prosent av samlet norsk eksportverdi (10,5 prosent eksklusive eksportverdien av råolje, naturgass og kondensater).

Samlet fangstmengde i de tradisjonelle havfiskeriene gikk ned med 14,5 prosent fra 2002 til 2006. Mye av nedgangen skyldes mindre fangst av fisk til produksjon av mel og olje. I perioden økte andelen av fangsten brukt til konsum fra 57 til 67 prosent. Foreløpige tall for 2007 viser en økning i samlet fangst på 86 000 tonn eller 4 prosent fra året før. I 2003 var prisene gjennomsnittlig lave og førstehåndsverdien av fangsten utgjorde 8,9 milliarder kroner. Fra 2003 til 2007 har samlet førstehåndsverdi økt med 34 prosent, og nesten hele økningen kom i 2004 og 2005. Samlet fangstverdi i 2007 var 11,9 milliarder kroner, og av dette står sild og torsk for nesten 50 prosent.

Laks utgjør snaut 90 prosent av mengde solgt fisk fra norske oppdrettere. Ørret utgjør om lag 9 prosent, mens andre fiskeslag, hvorav torsk er viktigst, utgjør 2 prosent av totalt kvantum. Fra 2000 til 2003 sank gjennomsnittlig eksportpris for laks (fersk og fryst) med 34 prosent, mens eksportert mengde økte med 20 prosent. Fra 2003 til 2006 steg prisen på laks med hele 50 prosent, og samtidig steg eksportert mengde med 22 prosent. I 4. kvartal 2006 begynte lakseprisene å falle igjen, og i hele 2007 har prisene vært lavere enn i 2006. For 2007 ble gjennomsnittlig eksportpris for fersk og fryst laks 17,5 prosent lavere enn i 2006, men prisen er likevel litt høyere enn i 2005. Produksjonen har vært stor i 2007, og eksportert kvantum økte med

hele 23 prosent siste året. Samlet verdi av den eksporterte laksen var 14,4 milliarder kroner i 2007, mot 14,2 milliarder kroner året før.

EU er det viktigste markedet for norsk oppdrettsfisk. I 2007 gikk 68 prosent av den eksporterte oppdrettsfisken til landene i EU. Adgangen til dette markedet har i mange år vært påvirket av EUs forsøk på å begrense importen av norsk oppdrettsfisk ved bruk av ulike handelspolitiske virkemidler for å beskytte særlig skotske oppdrettere. I januar 2006 vedtok EU nye antidumpingtiltak mot import av oppdrettslaks fra Norge. Bakgrunnen for tiltakene er en påstand fra EU om at norsk laks selges til dumpingpriser på EU markedet, det vil si til en pris som er lavere enn produksjonskostnadene, tillagt salgskostnader, transportkostnader, profit mv. I februar 2006 besluttet Regjeringen å bringe EUs antidumpingtiltak mot norsk laks inn for tvisteløsning i WTO. I november 2007 ble resultatet fra behandlingen i WTOs tvisteløsningspanel offentliggjort. Norge fikk medhold på 22 punkter. På 15 punkter konkluderte Panelet med at EU ikke hadde brutt WTOs antidumpingtaltale. Blant punktene som går i Norges favør er feil i EUs utvalg av de undersøkte norske selskapene, feil i beregningene av selskapenes produksjonskostnader og uriktige beregninger av minsteprisene som ble innført på norsk laks. Begge parter har anledning til å anke panelets rapport. Inntil videre må Norge forholde seg til antidumpingtiltakene fra januar 2006.

Eksporten av laks til Russland ble fordoblet fra 2003 til 2005. Fra 1. januar 2006 innførte Russland forbud mot import av fersk norsk laks på grunn av angivelig uakseptabelt høyt innhold av kadmium og bly. I løpet av året kom eksporten av fersk laks til Russland i gang igjen, men bare fra anlegg godkjent av russisk veterinærtjeneste. Hovedsakelig som følge av disse restriksjonene sank eksporten av laks til Russland fra 47 000 tonn i 2005 til 33 000 tonn i 2006. I 2007 har situasjonen normalisert seg, og eksporten økte til 53 500 tonn. Dette utgjør 10 prosent av samlet norsk eksport av fersk og fryst laks. For øvrig fikk Norge høsten 2007 varsel fra russisk veterinærtjeneste om at det vil bli restriksjoner på import av norsk pelagisk fisk (for eksempel makrell og sild). Årsaken ble oppgitt å være matvaretrygghet. Bare bedrifter godkjent av russisk veterinærtjeneste vil ha anledning til å eksportere til Russland. Iverksettelsen av restriksjonene er utsatt til mars 2008.

6.6. Utenriks sjøfart

Produksjonen i utenriks sjøfart målt i løpende priser økte med 9,6 prosent fra 2006 til 2007, se tabell 6.15. Veksten er fordelt på en 8,7 prosent prisvekst og en volumvekst på 0,9 prosent. Denne utviklingen underbygges av tall fra Norges Rederiforbund, som viser at den norske utenriksflåten økte med 46 skip til totalt 1820 i løpet av 2007. Det har vært en nedgang i antall gasstankskip, kjemikalieskip og kombinasjonsskip, mens tørrbulkskip og andre tørrlastskip har økt i antall. Totalt antall ordre av skip og rigger har økt sammenlignet med 2006.

Boks 6.2. Kort om utenriks sjøfart

Utenriks sjøfart er en internasjonal næring. Et skip kan eies av et selskap i ett land, drives av et selskap i et annet land, og være registrert i et tredje. Eierstrukturen er ofte kompleks, og bidrar til at det i praksis er vanskelig å skille ulike lands sjøfartsvirksomhet. Nasjonalregnskapet regner inntekter og utgifter knyttet til driften av et skip som driftsinntekter og -utgifter for Norge dersom operatøren av skipet er norsk. Norske selskapers inntekter knyttet til utleie av skip til norske eller utenlandske selskap, ved såkalt tidsbefraktning eller bareboatbefraktning, regnes også som norsk produksjon. Norske selskapers datterselskap i utlandet, som ofte står for driften av selskapets skip, regnes ikke som norske selskaper, og inkluderes derfor ikke i norsk produksjon.

Skipets nasjonalitet bestemmes ut i fra nasjonaliteten til skipets eier. Hovedprinsippet er at den norske eierandelen skal være minst 50 prosent for at skipet skal regnes som norsk. Dette gjelder uavhengig av hvilket flagg skipet seiler under.

Definisjonsmessig ble innholdet i næringen utenriks sjøfart endret i forbindelse med hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet i 2006. Tidligere var supplyvirksomhet fordelt på næringene innenriks- og utenriks sjøfart. Fra og med 2004 ble supplyvirksomhet en egen næring. Denne næringen presenteres nå sammen med utenriks sjøfart i nasjonalregnskapets tabeller. Supplyvirksomhet holdes dermed utenfor begrepet Fastlands-Norge. Bakgrunnen for å definere supplyvirksomhet som en egen næring var vanskeligheter med å opprettholde skillet mellom innenriks- og utenriksfart. Det faktum at supplyvirksomhet er en oljerelatert transportaktivitet som er voksende på eksportmarkedene, var viktig for beslutningen om å holde supplyvirksomhet utenfor Fastlands-Norge.

Tabell 6.15. Produksjon og faktoreterspørsel i utenriks sjøfart. Prosentvis endring fra året før

	Løpende priser		Volum		Pris	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Produksjon	-2,4	9,6	-3,4	0,9	1,0	8,7
Produktinnsats	-4,6	5,2	-3,3	1,0	-1,4	4,2
Bruttoprodukt	3,5	20,7	-3,8	0,5	7,6	20,1
Bruttoinvesteringer	29,6	42,1	25,3	37,9	3,4	3,1
Syssetsetting	86,9 ¹	90,7 ¹	0,7 ²	4,5 ²	4,4 ³	2,8 ³

¹ Total syssetsetting i millioner utførte timeverk.

² Total syssetsetting. Prosentvis endring fra året før

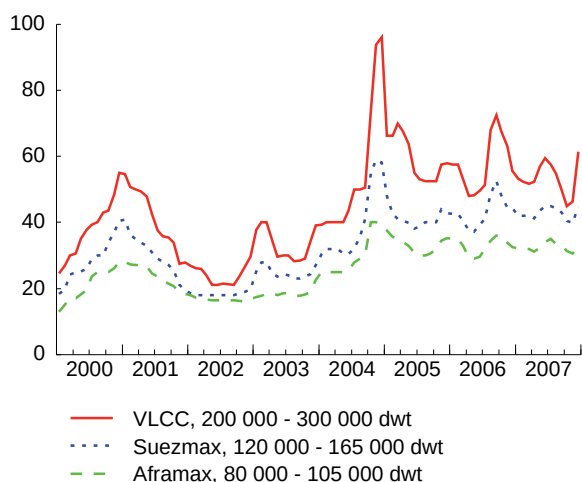
³ Lønnskostnader per utførte timeverk (lønnstakere).

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Bruttoinvesteringene i utenriks sjøfart gjorde et hopp fra 2006 til 2007 med 42,1 prosent økning i verdi fordelt på en volumvekst på 37,9 prosent og en prisvekst på 3,1 prosent. Bruttoinvesteringene i fast realkapital var på 21,2 milliarder kroner i 2007. Den sterke veksten i investeringer må sees i lys av den langvarige veksten i næringen generelt, og stadig høyere priser, særlig innen tørrbulk.

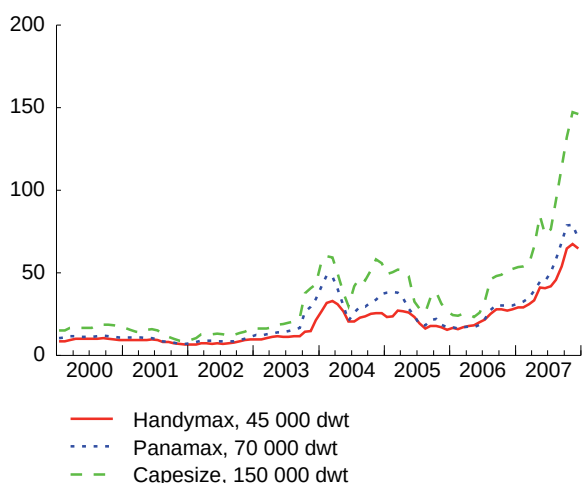
Syssetsettingen i næringen, som også omfatter utenlandske sjøfolk på norske skip, økte noe i løpet av året. Antall syssetsatte, selvstendige og lønnstakere,

Figur 6.28. **Utvikling i fraktrater for frakt av olje. Tankindekser 12 måneders tidsbefraktning. 1000 USD/dag**

Kilde: Fearnleys Monthly.

Figur 6.29. **Utvikling i fraktrater for frakt av tørrbukk. Tørrbukkindekser, 12 måneders tidsbefraktning. 1000 USD/dag**

Kilde: Fearnleys Monthly.

er foreløpig beregnet til 48 200 for 2007, mot 46 300 i 2006. Utenriks sjøfart er den næringen med lavest lønn per normalårsverk, og også den laveste utviklingen i lønn pr normalårsverk fra 2006 til 2007.

I perioden fra 2006 til 2007 falt gjennomsnittlige tankfraktrater noe for de tre største skipsgruppene VLCC, Suezmax og Aframax, se figur 6.28. Tankmarkedet er følsomt overfor svingninger i verdensmarkedet for olje, ettersom frakt av olje står for mesteparten av fraktinntektene. Eksportprisindeksen på olje steg med 2,4 prosent fra 2006 til 2007.

Fraktratene for tørrlast på verdensmarkedet har hatt en høy vekst fra 2006 til 2007. Ratene er mer enn doblet, se figur 6.29. Den sterke økonomiske veksten i Kina er svært viktig i denne sammenheng. Prisene på bunkers har også økt kraftig fra 2006 til 2007.

Fra 2005 til 2006 sank driftsresultatet for utenriks sjøfart totalt med 41,3 prosent til 2,9 milliarder. I 2007 ender driftsresultatet på 8,2 milliarder. Igjen kan man trekke frem de høye fraktratene i 2007 som den fremste årsaken.

6.7. Private tjenesteytende næringer, Fastlands-Norge

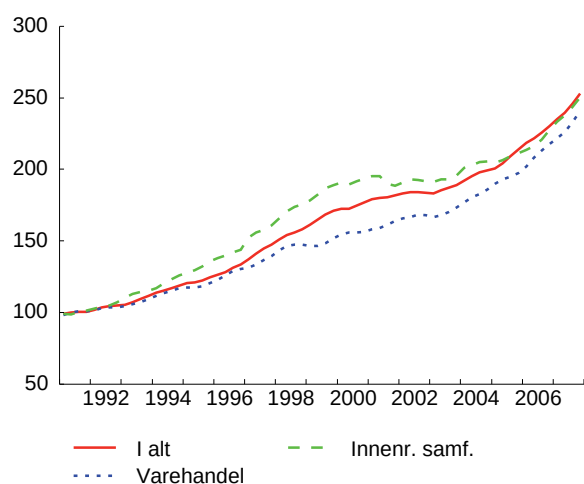
I 2007 stod de private tjenesteytende næringene for om lag 40 prosent av bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge, målt i løpende priser. Dette er ett prosentpoeng mer enn året før. Disse næringene stod samlet sett for 47 prosent av sysselsettingen i Fastlands-Norge.

Foreløpige tall fra nasjonalregnskapet viser at produksjonen av private tjenester økte med 8,7 prosent målt i faste priser fra 2006 til 2007, se tabell 6.16. Målt i løpende priser økte bruttoproduktet med 10,7 prosent. Sysselsatte personer økte med 4,1 prosent mens arbeidsinnsatsen, målt i utførte timeverk, steg med 4,2 prosent.

Forretningsmessig tjenesteyting, som blant annet inkluderer eiendomsdrift, databehandlingsvirksomhet og annonse- og reklamevirksomhet, står for 31 prosent av verdien av bruttoproduktet i de private tjenesteytende næringene. Veksten i produksjonsvolumet i disse næringene var på 9,0 prosent i 2006 og 9,9 prosent i 2007. Det var spesielt omsetning og drift av fast eiendom, arkitektvirksomhet og teknisk konsulentvirksomhet, samt formidling og utleie av arbeidskraft, som bidro til den betydelige veksten. Sysselsettingsveksten i forretningsmessig tjenesteyting samlet var på 8,3 prosent i 2007. På grunn av økt sykefravær var veksten i utførte timeverk på 8,1 prosent. Den sterke sysselsettingsveksten bør sees i sammenheng med økningen i produksjonen. Forretningsmessig tjenesteyting er arbeidskraftintensiv slik at sysselsettingen generelt vokser i takt med produksjonen.

Varehandelen utgjorde 24 prosent av verdien av bruttoproduktet i de private tjenesteytende næringene i 2007, samme andel som for 2006. Volumveksten i produksjonen var på 9,5 prosent, mens utførte timeverk vokste med 3,8 prosent.

Foreløpige tall for post og telekommunikasjon viser en samlet produksjonsvekst i faste priser på 14,3 prosent fra 2006 til 2007. Posttjenestene vokste med 0,2 prosent mens produksjonen i telekommunikasjon økte med hele 17 prosent. Veksten var sterk både innen telefoni, bredbånd og satellittoverføringstjenester. Teletjenester blir stadig billigere og bidro til en prisnedgang for post og teletjenester samlet på 3,1 prosent fra 2006 til 2007. Sysselsettingen vokste med 3,9 prosent mens timeverkene økte med 5,0 prosent. At timeverkene øker mer enn sysselsettingen kan dels forklares med redusert sykefravær og dels med økt overtid.

Figur 6.30. **Produksjon i privat tjenesteyting, Fastlands-Norge utenom bolig tjenester. Sesongjustert. 1991=100**

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Produksjonen i hotell- og restaurantvirksomhet vokste med 8,9 prosent målt i faste priser. Veksten var sterk innen både overnatting og servering. For serveringsvirksomheten, som utgjør om lag 80 prosent av den totale omsetningen, var veksten særlig sterk for kantine- og cateringvirksomhet. Det meldes imidlertid også om økt aktivitet for restauranter, gatekjøkken og puber i 2007. I følge tall fra overnattingsstatistikken er det først og fremst økning i yrkesreiser som ligger bak veksten i overnattingsvirksomhet. Det innebærer at det primært er i de største byene veksten har vært sterkst. Foreløpige beregninger viser at sysselsettingen i hotell- og restaurantvirksomhet vokste med 2,8 prosent.

Målt i løpende priser utgjorde bruttoproduktet innen finansiell tjenesteyting 12 prosent av bruttoproduktet i privat tjenesteyting i Fastlands-Norge i 2007. Foreløpige tall viser en økning i produksjonsvolumet i finansnæringen på 9,5 prosent fra 2006. Bak dette ligger en stor utlåns- og innskuddsvekst i bankene, men også økt volum på forsikringsiden og andre

banktjenester. Ifølge rentestatistikken har rentemarginene, det vil si forskjellen mellom innskudds- og utlånsrentene, vært tilnærmet stabile i 2007 i forhold til 2006 etter flere år med markert nedgang. Utlånsmarginene har fortsatt å gå ned, men dette oppveies av økte innskuddsmarginer. En mulig årsak til dette er at fortsatt sterk konkurranse på lånemarkedet presser lånerenten, mens den siste tids rentehevinger fra Norges Bank muliggjør større innskuddsmarginer. Produksjonen målt i løpende verdi økte med 10,2 prosent, mens prisen på produksjonen økte med 0,6 prosent. Den lave prisveksten skyldes hovedsaklig prisene på finansielle tjenester. Prisene på forsikringstjenestene var omtrent uendret. De foreløpige tallene tyder ellers på at driftskostnadene målt i faste priser økte svakere enn produksjonen. Antall sysselsatte personer i finansnæringen økte med 2,3 prosent, mens utførte timeverk steg 2,4 prosent fra 2006 til 2007.

Veksten i produksjonsvolumet av jernbane- og sporveistjenester var på 10,3 prosent fra 2006 til 2007. For jernbane viser foreløpige tall for godstrafikk svak nedgang mens både NSB og Flytoget rapporterte om sterk vekst i passasjertrafikken. Også Oslo Sporveier rapporterte om svært sterk vekst i antall passasjerer. Prisene innen jernbane og sporvei viser samlet en oppgang på 1,7 prosent.

Produksjonen i luftfartsnæringen økte med 5,8 prosent i faste priser fra 2006 til 2007, viser foreløpige tall. Prisene viste en økning på 1,6 prosent. Det var en større økning i antall passasjer til utlandet enn i den innenlandske trafikken, i følge Avinor. Totalt økte antall passasjerer med 6,8 prosent. En rapport fra Transportøkonomisk institutt viser at Norwegian økte sin markedsandel i det innenlandske markedet i de fire første månedene i 2007. SAS er likevel fortsatt den største operatøren innenlands med nesten tre ganger så mange passasjerer som Norwegian. Forretningsreiser utgjorde 60 prosent av det innenlandske markedet og økte mer en privatreiser i første del av 2007.

Tabell 6.16. **Private tjenesteytende næringer, Fastlands-Norge. Nivå og prosentvis endring fra året før**

	Produksjon					Utførte timeverk			
	Nivå ¹	Endring volum		Endring pris		Nivå ²	Endring		
	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Varehandel	328,5	8,9	9,5	0,5	1,8	473,8	491,8	0,2	3,8
Hotell- og restaurantvirksomhet	58,4	6,8	8,9	3,1	4,4	92,3	94,9	1,9	2,8
Innenriks sjøfart	8,6	4,0	-4,5	10,7	19,8	13,5	14,0	0,0	3,7
Transport ellers	163,0	4,4	5,3	4,1	2,3	171,5	173,2	1,2	1,0
Post- og telekommunikasjon	84,6	8,2	14,3	-1,7	-3,1	53,8	56,5	0,2	5,0
Finansiell tjenesteyting	127,7	9,5	9,5	-4,3	0,6	74,1	75,9	1,9	2,4
Forretningsmessig tjenesteyting	419,6	9,0	9,9	4,6	5,1	375,0	405,2	8,7	8,1
Personlig tjenesteyting	165,8	1,6	2,2	3,4	3,5	258,0	263,6	1,6	2,2
Sum Private tjenesteytende næringer	1 356,2	7,9	8,7	2,0	2,8	1 512,0	1 575,1	2,7	4,2

¹ I løpende priser, milliarder kroner.² Millioner timeverk utført av lønntakere og selvstendige.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7. Arbeidsmarkedet

Den økonomiske utviklingen i 2007 var preget av sterk økonomisk vekst, og dette gjenspeilet seg også i utviklingen på arbeidsmarkedet. Sysselsettingen økte betydelig, og foreløpige tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) viser en økning i sysselsettingen på 93 000 personer fra 2006. Arbeidsledigheten falt også i fjor. Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) viser en nedgang i arbeidsledigheten på 21 000 personer fra 2006 (målt som årsgjennomsnitt). Sesongjusterte tall fra AKU viser imidlertid at ledigheten flatet ut gjennom fjoråret.

Figur 7.1 viser at den sterke bedringen på arbeidsmarkedet som startet sommeren 2005, fortsatte også i 2007. Mens den sesongjusterte arbeidsledigheten utgjorde 4,9 prosent sommeren 2005, var den falt til 2,5 prosent i november 2007.

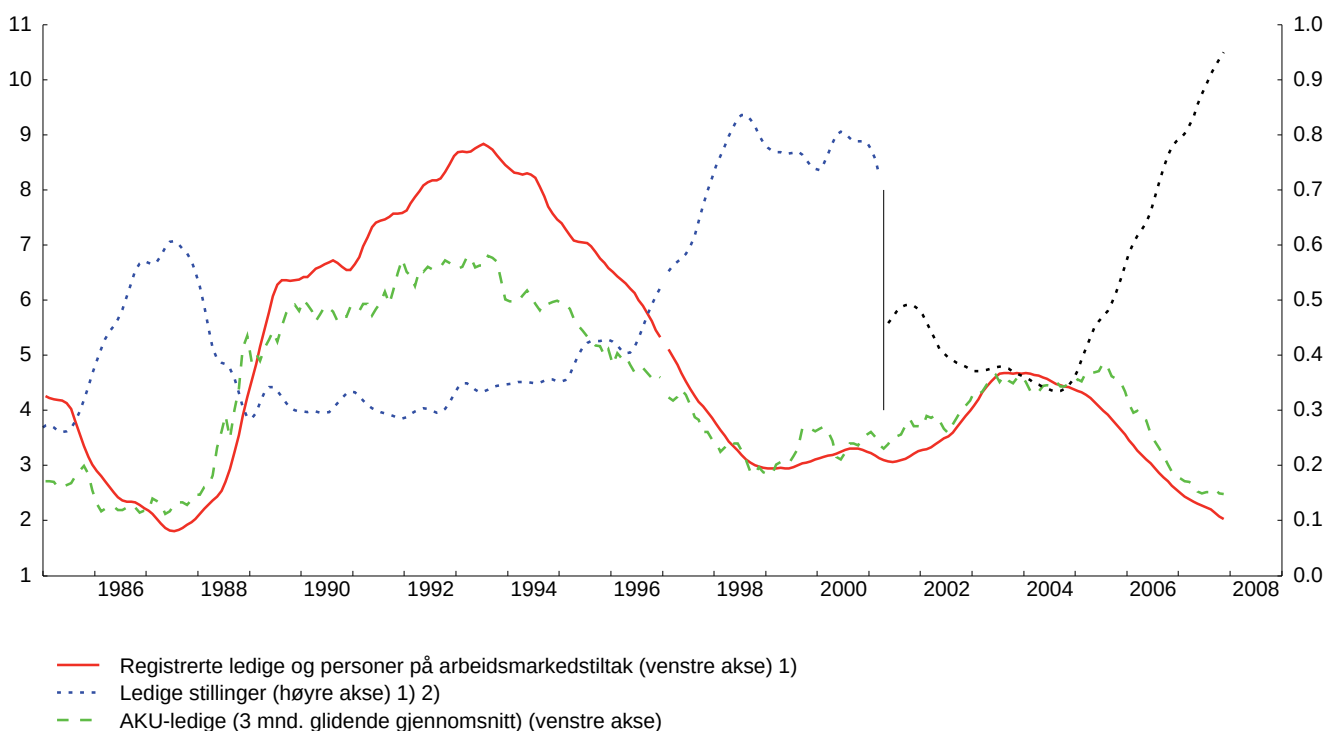
Veksten i sysselsetting de siste årene må ses i sammenheng med at befolkningen i yrkesaktiv alder har økt, og at andelen som er sysselsatt har gått opp. En del av befolkningsøkningen skyldes større permanent nettoinnvandring til Norge. I tillegg har det vært en økning i antall sysselsatte på korttidsopphold. Denne utviklingen antas å ha fortsatt i 2007. Den sterke veksten i nettoinnvandringen og sysselsatte på korttidsopphold har bidratt til å muliggjøre den sterke økonomiske veksten

de siste årene (kilde: Økonomiske analyser 3/2007). Arbeidsinnvandring omtales nærmere i temaboks 7.1.

7.1. Sysselsettingen

De foreløpige tallene fra KNR viser at den sterke veksten i sysselsetting i 2006 fortsatte også i 2007, med en vekst i antall sysselsatte på 3,8 prosent. Den sterke sysselsettingsveksten de siste årene henger blant annet sammen med en betydelig økning i arbeidsinnvandringen, både høyere nettoinnvandring og flere sysselsatte på korttidsopphold. Tilgangen på utenlandsk arbeidskraft bidrar til å dempe presset i arbeidsmarkedet. Det er vanskelig å anslå eksakt hvor stor del av sysselsettingsveksten som kan tilskrives arbeidsinnvandring, men tall for 2006 gir et anslag på om lag 30 prosent. Basert på foreløpig informasjon for 2007 kan vi anslå at arbeidsinnvandringen stod for 25-30 prosent av veksten i sysselsettingen i fjor. Foruten arbeidsinnvandring kom veksten i sysselsettingen fra økt befolkning i yrkesaktiv alder og en høyere sysselsettingsandel. AKU viser at den relative andelen av eldre i befolkningen gikk opp. Denne gruppen har lavere sysselsettingsandel og trekker derfor i retning av lavere sysselsetting totalt sett. Sysselsettingsprosenten for de fleste aldersgrupper gikk imidlertid opp.

Figur 7.1. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger. Sesongjustert og glattet, månedstall. Prosent av arbeidsstyrken

1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 1999.

2) Brudd i statistikken for beholdning av ledige stillinger fom. mai 2001. Dataene er derfor ikke glattet og sesongjustert etter dette.

Kilde: Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) og Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7.1. Sysselsetting og utførte timeverk etter næring. Vekstrater i prosent fra året før

	Sysselsatte personer (1000)		Utførte timeverk (mill.)		Vekstrater fra 2006	
	Nivå 2007	Endring fra 2006	Nivå 2007	Endring fra 2006	Personer	Timeverk
I alt	2 526	93	3 564	138	3,8	4,0
Olje og utenriks sjøfart	88	5	159	9	5,7	5,9
Fastlands-Norge	2 438	88	3 405	129	3,7	3,9
Industri og bergverksdrift	289	11	460	21	3,8	4,8
Annen vareproduksjon	272	15	458	24	5,8	5,5
Primærnæringer	74	-2	142	-5	-2,8	-3,1
Elektrisitetforsyning	12	0	19	-	-	-
Bygge- og anleggsvirksomhet	186	17	298	28	10,0	10,5
Tjenesteyting	1 136	45	1 576	62	4,1	4,1
Varehandel	366	13	492	18	3,6	3,8
Samferdsel	155	3	246	5	1,8	2,0
Annen tjenesteyting	616	29	838	39	5,0	4,9
Offentlig forvaltning	741	18	912	22	2,5	2,5
Statlig forvaltning	267	4	386	6	1,5	1,5
Kommunal forvaltning	474	14	526	17	3,0	3,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7.2. Hovedtall for arbeidsmarkedet. 1 000 personer

	Nivå		Endring i prosent fra 2006 til 2007
	2007	2006	2007
Befolkning i yrkesaktiv alder 16-74 år	3 445	3 398	1,4
16-24 år	593	579	2,4
25-54 år	1 955	1 940	0,8
55-74 år	897	877	2,3
Arbeidsstyrken (AKU)	2 507	2 446	2,5
Arbeidsledige	63	84	-25,0
Sysselsatte (KNR)	2 526	2 433	3,8
Avvik grunnet ulik dekning i KNR og AKU ¹	82	71	15,5
Utførte timeverk (mill.)	3 564	3 426	4,0

¹ Arbeidsstyrken omfatter bare personer bosatt i Norge, mens antall sysselsatte også omfatter utlendinger på norske skip og personer som er i Norge på korttidsopphold. Ved summering av antall sysselsatte og arbeidsledige til antall personer i arbeidsstyrken, må derfor disse to gruppene holdes utenfor, mens personer bosatt i Norge og sysselsatt i utlandet må legges til.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Det har vært en viss tendens til økt sysselsettingsandel for eldre de siste årene. Statistikk fra NAV (Arbeids- og velferdsforvaltningen) viser at siden 2005 har andelen nye mottakere av AFP (Avtalefestet pensjon) som fortsetter i arbeid, gått opp for begge kjønn både i privat og offentlig sektor. For øvrig har økningen i AFP-mottakere vært spesielt sterk blant kvinner, noe som gjenspeiler at det har blitt flere kvinnelige sysselsatte over 60 år, og dermed flere som får opparbeidet rett til AFP. Ved utgangen av september 2007 var det i alt 44 470 mottakere av AFP.

De fleste næringer opplevde oppgang i sysselsettingen i 2007. Tabell 7.1 viser at veksten var relativt størst innen bygge- og anleggsvirksomhet. Denne næringen hadde også året før en sterk vekst i sysselsettingen. Veksten i 2006 og 2007 har vært betydelig sterkere enn i de foregående årene. Bygge- og anleggsvirksomhet er

også den næringen som hadde størst innslag av sysselsatte på korttidsopphold i 2006, og det er grunn til å anta at dette også gjaldt for 2007. Primærnæringene hadde, på den annen side, en nedgang i sysselsettingen, noe som er i tråd med den langsiktige utviklingen vi har sett for disse næringene.

Fra AKU framkommer det at nesten 60 prosent av sysselsettingsveksten i 2007 kom blant bosatte i Oslo, Akershus samt Rogaland og Hordaland. Det samme gjaldt i 2006. Totalt var noe over 40 prosent av alle sysselsatte bosatt i disse fylkene. Det betyr at områdene rundt de tre store byene Oslo, Bergen og Stavanger har fått en større andel av total sysselsetting de siste par årene.

AKU viser at det var sterkest vekst i heltidsjobber. Både for menn og kvinner var veksten i heltidsjobber relativt større enn veksten i deltidsjobber. Året før var den relative veksten størst for deltidsjobber. For kvinner gikk gjennomsnittlig avtalt arbeidstid noe opp i 2007, mens den gjennomsnittlige avtalte arbeidstiden for menn gikk noe ned. For menn og kvinner samlet, forble gjennomsnittlig avtalt arbeidstid uendret. Ifølge KNR var veksten i utførte ukeverk på nivå med veksten i sysselsettingen.

Tabell 7.2 angir noen hovedtall for arbeidsmarkedet fra KNR og AKU og viser blant annet forskjellen i antall sysselsatte i de to statistikkene. En del av de sysselsatte på korttidsopphold er med i sysselsettingstallet i KNR, men ikke i AKU (se boks 7.1 for definisjoner). Dersom personer som har vært på korttidsopphold bosetter seg i Norge, vil det bare være en overføring av sysselsatte fra en kategori til en annen. Det betyr at noe av sysselsettingsveksten som KNR tidligere har vist, registreres med et tidsetterslep i AKU.

Boks 7.1. **Arbeidsmarkedsstatistikken – noen forklaringer**

De viktigste statistikkildene om arbeidsmarkedet er Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) og registerstatistikken fra Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV). Sammen med annen økonomisk statistikk danner disse grunnlag for et helhetsbilde av arbeidsmarkedet i nasjonalregnskapet (NR/KNR).

Arbeidskraftundersøkelsene (AKU)

Tallene i AKU er beregnet på grunnlag av kvartalsvise intervjuer med et utvalg på 24 000 personer. Siden AKU er en utvalgsundersøkelse, er det utvalgsusikkerhet knyttet til tallene. En nærmere redegjørelse for AKU finnes på <http://www.ssb.no/emner/aku/om.html>.

Omfang: AKU dekker alle personer i alderen 15-74 år registrert bosatt i Norge. Før 2006 var aldersgruppa 16-74 år.

Sysselsatte: Personer som utførte inntektsgivende arbeid av minst en times varighet i referanseuken. Vernepliktige og personer som var fraværende fra arbeid på grunn av sykdom, permisjon, ferie o.l. er også inkludert som sysselsatte.

Arbeidsledige: Personer uten inntektsgivende arbeid som har søkt arbeid siste fire uker, og som kan påta seg arbeid innen to uker etter referanseuken.

Langtidsledige: Arbeidsledige med en sammenhengende ledighetsperiode på 27 uker eller mer forut for intervjudispunktet.

Undersysselsatte: Deltidssysselsatte som har forsøkt å få lengre arbeidstid, og som kan starte med økt arbeidstid innen en måned.

Arbeidsstyrken: Summen av sysselsatte og arbeidsledige (omtales ofte som de yrkesaktive).

Yrkesdeltagelsen: Andelen av befolkningen i den aktuelle aldersgruppa som er i arbeidsstyrken.

Arbeidsledighetsraten: Andelen av arbeidsstyrken som er arbeidsledig.

Statistikk fra Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV)

Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) lager statistikk over arbeidsledige, tiltaksdeltakere og ledige stillinger, hovedsakelig basert på egne registre.

Arbeidssøkere: Summen av ordinære arbeidssøkere og yrkeshemmede.

Ordinære arbeidssøkere: Arbeidsføre personer som søker inntektsgivende arbeid hos NAV, og som er disponible for det arbeid som søkes. Hvorvidt en person er i arbeid eller ikke, er uten betydning.

Registrerte helt ledige: Ordinære arbeidssøkere som har vært uten inntektsgivende arbeid de siste to ukene. Skoleungdom og personer på arbeidsmarkedstiltak regnes ikke med til denne gruppen.

Langtidsledige: Registrerte helt ledige med en sammenhengende ledighetsperiode på 26 uker eller mer inntil registreringstidspunktet.

Ordinære tiltaksdeltakere: Ordinære arbeidssøkere som på opptellingstidspunktet deltar på ordinære arbeidsmarkedstiltak, det vil si arbeidsmarkedstiltak utenom attføringstiltak.

Delvis sysselsatte: Ordinære arbeidssøkere som har hatt inntektsgivende arbeid i løpet av de to siste ukene, men som søker arbeid med lengre arbeidstid.

Yrkeshemmede: Arbeidssøkere som er på attføringstiltak eller som vurderes med sikte på yrkesmessig attføring.

Permitterte arbeidssøkere: Omfatter både helt og delvis permitterte (med innskrenket arbeidstid). Helt permitterte medregnes som helt ledige, mens delvis permitterte regnes som delvis sysselsatte.

Nasjonalregnskapet (NR/KNR)

Omfang: Nasjonalregnskapet har tall for sysselsetting og utførte timeverk i alle enheter som deltar i økonomisk aktivitet på eller ut fra Norges økonomiske territorium på varig basis (ett år eller mer).

Sysselsatte personer: Gjennomsnittlig antall sysselsatte over året. Dette begrepet ligger nær opp til tilsvarende definisjon i AKU.

Utførte timeverk: Antall utførte timeverk over hele året (inklusive overtid).

Normalårsverk: Summen av antall heltidsjobber (arbeidsforhold) og deltidsjobber omregnet til heltidsjobber (med andel av fulltidsjobb som vekt).

To mål på arbeidsledighet

Normalt har arbeidsledigheten ifølge AKU vært større enn antall registrerte helt ledige i statistikken fra NAV, fordi ikke alle som har søkt arbeid har registrert seg hos NAV og fordi en del av de som deltar på opplæringstiltak klassifiseres som arbeidsledige i AKU. I motsatt retning trekker at en del av de registrerte helt ledige hos NAV ikke klassifiseres som arbeidsledige i AKU, enten fordi de ikke aktivt har forsøkt å skaffe seg arbeid de siste 4 uker, eller fordi de ikke er umiddelbart tilgjengelige for arbeid.

Arbeidsinnvandring i SSBs statistikker

Arbeidsinnvandringen fanges opp på ulike måter i SSBs sysselsettingsstatistikker:

Sysselsetting i NR: NR dekker all sysselsetting i innenlandske bedrifter, det vil si bedrifter som forventes å drive produksjon i Norge i minst 12 måneder, uavhengig av om den sysselsatte er registrert bosatt i Norge eller ikke. Personer som kommer sammen med sin utenlandske bedrift på oppdrag som varer under 12 måneder, omtales som tjenesteytere, og inngår ikke i sysselsettingstallene i nasjonalregnskapet (produksjonen regnes som import).

Ordinær registerbasert sysselsettingsstatistikk og AKU: Disse statistikkene er basert på personer som er registrert bosatt i Norge ifølge Det sentrale folkeregisteret. Kriteriet er at man forventes å oppholde seg minst seks måneder i landet. De som er registrert bosatt i Norge og arbeider i utlandet, kommer med i AKU, men ikke i den ordinære registerbaserte sysselsettingsstatistikken.

Sysselsatte på korttidsopphold: Denne registerbaserte spesialstatistikken omfatter kun personer som arbeider i Norge uten å være registrert bosatt ifølge Det sentrale folkeregisteret. Med dette menes at man forventes å oppholde seg mindre enn seks måneder i landet. Foreløpig omfatter ikke tallene selvstendig næringsdrivende og sjøfolk fra land utenfor EØS-området. Det antas at det er en betydelig underrapportering av særlig tjenesteytere til de aktuelle registrene.

Temaboks 7.1. Arbeidsinnvandring

I 2007 har det vært en sterk vekst i sysselsettingen. Mye av denne veksten skyldes arbeidsinnvandring. Med arbeidsinnvandring menes i denne sammenheng personer som bosetter seg i Norge eller som arbeider i Norge på korttidsopphold uten å være bosatt. Statistisk sentralbyrås statistikker fanger opp arbeidsinnvandring på ulike måter, jf. boks 7.1.

Hovedbildet

De siste tallene fra spesialstatistikken over personer på korttidsopphold (ikke-bosatte) er fra 4. kvartal 2006. Da var det 55 343 personer på korttidsopphold i Norge, en økning på hele 46 prosent fra samme kvartal året før. Den økte arbeidsinnvandringen skyldes blant annet stor etterspørsel etter arbeidskraft i Norge og bidrar til å dempe presset i arbeidsmarkedet. Personer på korttidsopphold stod for 21 prosent av den totale veksten i sysselsettingen fra 4. kvartal 2005 til 4. kvartal 2006. Antall personer på korttidsopphold utgjorde likevel bare 2,3 prosent av alle sysselsatte bosatt i Norge i 2006. Det er grunn til å tro at det er en betydelig underrapportering i statistikken over personer på korttidsopphold. Det antas derfor at antall personer på korttidsopphold er høyere enn det tallene viser.

Fra 2005 til 2006 har det kommet til 13 000 nye sysselsatte i form av innvandring. Dette er personer som er blitt registrert bosatt i Norge, og omfatter altså ikke personer på korttidsopphold. Denne gruppen vil blant annet bestå av arbeidstakere som har fått arbeidstillatelse fra Utlendingsdirektoratet (UDI) på seks måneder eller mer, og personer som tidligere har vært her på korte oppdrag, men som har blitt værende over lengre tid. I 4. kvartal 2006 var det over 16 000 sysselsatte fra nye EU-land (dvs. land som kom med i EU etter 1. mai 2004) som var registrert bosatt. Samlet var i underkant av 35 000 personer fra nye EU-land sysselsatt i Norge 4. kvartal 2006.

Fordelingen på næringer varierer en god del med hvilken landbakgrunn personene har. Omkring 30 prosent av de som kom fra nye EU-land jobbet i bygge og anleggsvirksomhet i 4. kvartal 2006, men også forretningsmessig tjenesteyting og industri sysselsatte mange fra disse landene. Forretningsmessig tjenesteyting gjelder i hovedsak utleie av arbeidskraft, hvilket betyr at de fleste her i praksis arbeider innen bygg og anlegg og industri. Primærnæringerens andel av de sysselsatte fra nye EU-land falt fra 18 til 11 prosent fra 4. kvartal 2005 til 4. kvartal 2006. Se <http://www.ssb.no/kortsys/> for tabeller med fordeling etter næring.

Hvor sterk er tilknytningen til norsk arbeidsliv?

Vi måler innvandreres tilknytning til norsk arbeidsliv ved å se om personen arbeider i Norge året etter, og om personen har skiftet status fra å være ikke-bosatt til å bli registrert som bosatt. Vi finner at 56 prosent av de som arbeidet i Norge i 4. kvartal 2005, også arbeidet i Norge i 4. kvartal

2006. 88 prosent av disse hadde statusen ikke-bosatt også året etter. Det betyr at de arbeidet i Norge en kortere periode 4. kvartal 2005, og kom tilbake på et nytt kort opphold 4. kvartal 2006. De resterende har blitt registrert bosatt. Disse har enten kommet tilbake med sin utenlandske bedrift for å arbeide her i lengre tid (seks måneder eller mer), eller de er fast ansatt i en norsk virksomhet. Tallene indikerer at en stor andel av de på korttidsopphold ikke blir her permanent. Samtidig ser vi at det var en sterk vekst i antall innvandrere som bosatte seg direkte uten først å ha vært gjennom et korttidsopphold.

Foreløpige tall for 2007

Foreløpige tall indikerer en fortsatt sterk vekst i sysselsatte fra nye EU-land i 2007. Utlendingsdirektoratets tall for antall gyldige arbeidstillatelser i Norge (gjeldende den første i hver måned) var i gjennomsnitt 70 000 i 2007, en vekst på drøyt 50 prosent fra 2006. Befolkningstall for nettoinnvandringen til og med tredje kvartal 2007 tyder også på en fortsatt vekst i sysselsettingen i 2007. Det foreligger ennå ikke sysselsettingstall som viser hvordan dette slår ut i tallene for 4. kvartal 2007, og hvordan fordelingen blir på bosatte og personer på korttidsopphold. I underlagsberegningene til nasjonalregnskapet anslås økt innvandring (altså nye bosatte) og personer på korttidsopphold (ikke bosatte) til sammen å ha stått for 25-30 prosent av sysselsetningsveksten i 2007.

Sysselsatte 15-74 år etter bosettingsstatus og landbakgrunn for førstegenerasjonsinnvandrere.

	Sysselsatte registrert bosatt		Lønnstakere ikke registrert bosatt ¹	
	Nivå 06:4	Brutto-innvandring mellom 05:4 og 06:4	Nivå 06:4	Nettoendringer fra 05:4 til 06:4
I alt	2 389 000	13 012	55 343	17 455
Norge	2 207 556	17	4 203	191
Norden ²	33 497	2 202	20 218	4 553
Gamle EU-land ²	23 311	2 174	7 205	2 321
Nye EU-land ²	16 249	5 349	18 496	9 407
Av dette				
Polen	11 274	4 095	13 146	7 326
Litauen	1 848	645	3 508	1 413
Andre land	108 387	3 270	5 221	983

¹ Selvstendig næringsdrivende og sjøfolk utenfor EØS-landene er ikke inkludert.

² Se www.ssb.no/kortsys/tab-2007-06-13-01.html for oversikt over hvilke land som inngår.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.2. Arbeidsstyrken

AKU viser at yrkesdeltakelsen i aldersgruppen 15-74 år var 72,8 prosent i 2007, opp fra 72,0 prosent i 2006. Deltakelsen i yrkeslivet økte mest blant eldre, men de fleste aldersgrupper hadde en økning. Yrkesdeltakelsen steg for både kvinner og menn. Veksten var størst for kvinner, noe som er i tråd med en langsiktig utvikling.

De siste to årene har det vært en oppgang for menn, noe som skiller seg ut fra de foregående års nedgang. Ser man nærmere på utviklingen for kvinner, viser det seg at også eldre kvinner har hatt en økning i yrkesdeltakelsen, noe som tyder på at de har en sterkere tilknytning til arbeidsmarkedet enn tidligere generasjoner av eldre kvinner. Dette har trolig bakgrunn i at

Temaboks 7.2. Kan alenemødre stimuleres til å arbeide mer uten at fattigdommen øker?

Et kjennetegn ved de nordiske landene er deres høye yrkesdeltakelse blant kvinner. Dette gjelder imidlertid ikke for alenemødre. Blant de nordiske landene er yrkesdeltakelsen til norske alenemødre særlig lav. I motsetning til våre nordiske naboer har Norge sjenerøse stønadsordninger øremerket for enslige foreldre – særlig viktig er overgangsstøtaden. Siden stønadsordningene avkortes mot økt arbeidsinntekt, er insentivene til å arbeide beskjedne. På tross av de sjenerøse ordningene er alenemødre betydelig overrepresentert blant de fattige.

I 1998 ble reglene for overgangsstønad til enslige forsørgere endret: Det skulle nå lønne seg for alenemødre å arbeide eller ta utdanning framfor passivt å motta stønader. Utgangspunktet for regelendringene var en bred politisk enighet om at stønadsordninger som resulterer i langvarig passivitet i seg selv kunne føre til permanent svekket arbeidsevne og inntektspotensial. Derfor ble varigheten av overgangsstøtaden kuttet fra ti til tre år. Dessuten ble det innført krav om at enslige foreldre med minst tre år gamle barn måtte jobbe halvtid eller studere for å motta overgangsstønad. I tillegg ble det maksimale stønadsbeløpet økt. Figuren nedenfor illustrerer hvordan disponibel inntekt til en alenemor med ett barn mellom tre og seks år varierte med hennes valg av arbeidstid før og etter reformen.¹ Av figuren ser vi at avkastning på arbeid var forholdsvis beskjeden før reformen, på tross av at alenemødre fikk refundert størsteparten av utgiftene til barnetilsyn gjennom skatte- og stønadssystemet. Innføringen av arbeidskrav for å motta overgangsstøtaden styrket imidlertid arbeidsinsentivene til alenemødre som før reformen jobbet lite eller ikke i det hele tatt.

Standard økonomisk teori tilsier at reformen av overgangsstøtaden gir motstridende effekter på alenemødres arbeidstilbud. På den ene siden vil økningen i stønadsbeløpet normalt bidra til å redusere yrkesdeltakelsen til alenemødre.

På den andre siden vil aktivitetskravet og tidsbegrensningen stimulere til arbeid, særlig blant alenemødre med barn på minst tre år. For alenemødre med yngre barn er det kun forventningen om framtidig aktivitetskrav og tidsbegrensning som skulle bidra til å stimulere deres yrkesdeltakelse.

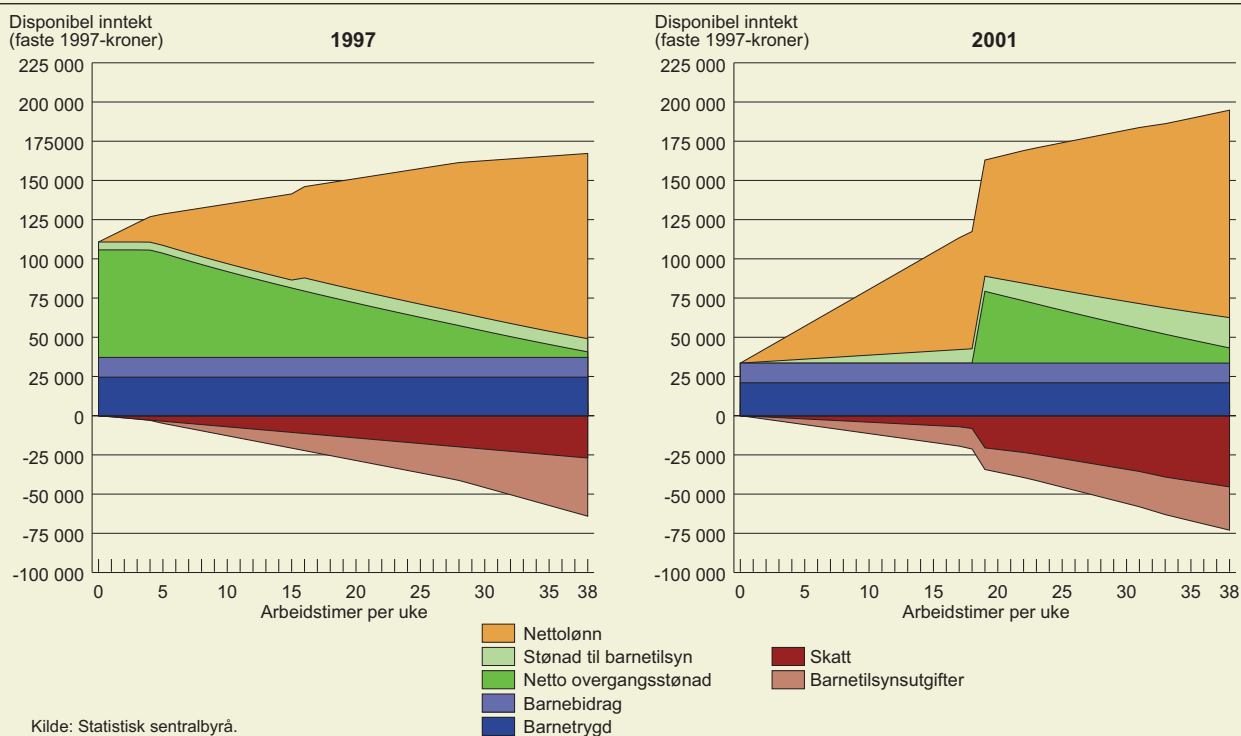
Mogstad og Pronzato (2008) evaluerer reformen av overgangsstøtaden ved å sammenlikne endringen i arbeidsinntekt, utdanning og fattigdom for alenemødre og kvinner som er i parforhold (med barn i samme alder) før og etter reformen.² I analysen kontrolleres det for de skiftende økonomiske konjunkturer, i tillegg til observerbare og uobserverbare kjennetegn ved disse gruppene. Dessuten tar vi hensyn til effektene av innføringen av kontantstøtten, som ellers kunne gitt misvisende resultater.

Resultatene viser at reformen hadde en positiv effekt på alenemødres arbeidsinntekt og utdanning. I tillegg ble sannsynligheten for fattigdom redusert betraktelig blant alenemødre. Spesielt lavt utdannede alenemødre tjente på reformen. Dessuten bidro reformen til å redusere andelen alenemødre som mottok overgangsstønad, samt offentlige utgifter til ordningen. Reformen av overgangsstøtaden er derfor et eksempel på at det ikke trenger å være en konflikt mellom inntektssikring og arbeidsinsentiver ved utforming av stønadsordninger: Flere kan stimuleres til å arbeide uten at fattigdommen øker. De oppløftende resultatene fra reformen av overgangsstøtaden samsvarer godt med erfaringer fra innføring av aktivitetsorienterte stønadsreformer i Storbritannia, Canada og USA.

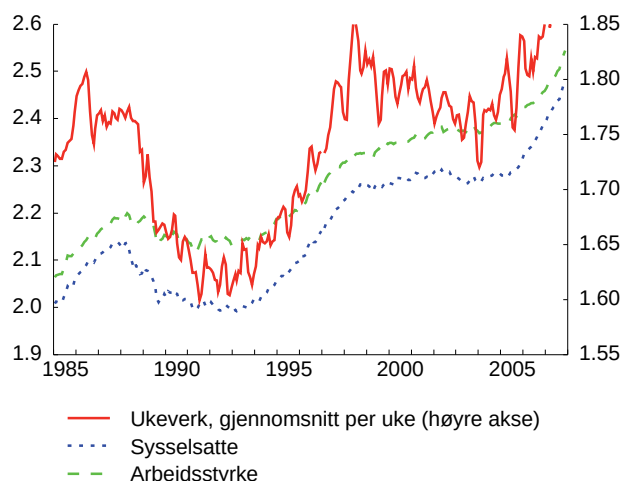
¹ Grunnen til at vi sammenlikner stønadssystemet i 1997 og 2001 er at enslige foreldre som mottok overgangsstønad (eller hadde satt fram krav om slik stønad) før 1998 hadde mulighet til å motta overgangsstønad etter gamle regler fram til 2001.

² Mogstad, Magne og Chiara Pronzato (2007): "Are Lone Mothers Responsive to Policy Changes? The Effects of a Norwegian Welfare Reform on Earnings, Education, and Poverty", ISER Working Paper.

Disponibel inntekt før og etter reformen av overgangsstøtaden i 1998 for en alenemor med ett barn mellom tre og seks år

Figur 7.2. **Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk. Sesongjusterte og glattede månedstall. Millioner**

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

utdanningsnivået for eldre kvinner har økt, samt at det har vært stor etterspørsel etter arbeidskraft i typiske kvinneyrker.

Det er vanlig at arbeidstilbudet øker i et stramt arbeidsmarked. Dette kommer blant annet av at færre støtes ut av arbeidslivet når ledigheten er lav. Tall for strømmer ut av arbeidsstyrken viser at overganger til uførhet er mindre hyppig i perioder med sterk sysselsettingsvekst, enn i tider med lav eller negativ vekst i sysselsettingen. Ifølge NAV var det 331 500 mottakere av uføreytelser i tredje kvartal 2007, noe som utgjør 11 prosent av befolkningen mellom 18 og 67 år. Det har i lang tid vært en økning i andelen som mottar uføreytelser, og mye av økningen kan forklares med demografiske forhold ved at de eldre utgjør en stadig større andel av befolkningen. Veksten har imidlertid avtatt siden 2004. Det siste året var det totalt sett en økning i antall mottakere av uføreytelser, noe som skyldes en økning blant de med tidsbegrenset uførestønad. Blant mottakere av varig uførestønad var det en liten nedgang.

Når arbeidsmarkedet er stramt, kan dette øke motivasjonen hos de som tidligere ikke har klart å finne arbeid, til å forsøke igjen. Det har også vært en høy reallønnsvekst i flere år, noe som har gjort det mer lønnsomt å arbeide i forhold til å være utenfor arbeidslivet. Lønnsveksten fra 2006 til 2007 var ekstra stor, som følge av den tilstramningen som skjedde i arbeidsmarkedet i 2006, med en sterk nedgang i ledigheten. I tillegg har det vært knapphet på arbeidskraft med spesifikke kvalifikasjoner. Noen arbeidstakergrupper får dessuten en større del av de store overskuddene i næringslivet.

Strømmen av unge personer fra utdanning til sysselsetting er høyere når det er sterk etterspørsel etter arbeidskraft. Dette kan være nyutdannede som går over

til jobb, personer som hopper av fra sin utdanning eller personer som tar arbeid ved siden av utdanning. Det er også færre som går fra sysselsetting til utdanning i et stramt arbeidsmarked. Videre har en sterk barnehaugbygging og lavere egenbetaling de siste årene gjort at flere småbarnsforeldre har valgt å være yrkesaktive (kilde: Økonomiske analyser 6/2007, kapittel 2.10).

Yrkesdeltagelsen er høy i Norge, sammenlignet med de fleste andre industriland. Blant personer i alderen 16-64 år var yrkesdeltakelsen her i landet 78,2 prosent i 2006, mens den for OECD-landene samlet var 70,5 prosent (tallene for de fleste OECD-land gjelder aldersgruppen 15-64 år). Nivået på yrkesdeltakelsen i Norge er om lag som i Sverige og Danmark. Norge skiller seg først og fremst ut med høy yrkesdeltagelse blant kvinner og eldre sammenlignet med mange av OECD-landene, men også her er vi ganske like våre skandinaviske naboland.

Et annet trekk ved det norske arbeidsmarkedet er en høy andel deltidsarbeidende kvinner. I 2006 arbeidet 32,9 prosent av sysselsatte kvinner i Norge deltid, definert som mindre enn 30 timer i uken, mot 26,4 prosent i OECD-landene samlet. Sammenlignet med Sverige og Finland har Norge et betydelig høyere innslag av deltidsarbeidende kvinner, men andelen er lavere enn i land som Nederland og Sveits, som har den høyeste andelen innen OECD-området (OECD Employment Outlook 2006).

7.3. Ledighet

Arbeidsledigheten falt ifølge AKU fra 2006 til 2007, og utgjorde 2,5 prosent av arbeidsstyrken i fjor. Utviklingen i 2007 er i tråd med nedgangen i ledigheten siden sommeren 2005, og er et resultat av den sterke konjunkturoppgangen vi har hatt i denne perioden. Fra sommeren 2005 til slutten av 2007 sank ledigheten med hele 46 prosent i henhold til sesongjusterte tall fra AKU. Tallet på registrerte ledige hos NAV viser også en klar nedgang de siste par årene. Nedgangen i tallene fra NAV startet imidlertid allerede tidlig i 2004, altså om lag ett og et halvt år før nedgangen i AKU-ledigheten.

Mens tallet på registrerte arbeidsledige hos NAV falt gjennom hele 2007, har tallet på arbeidsledige i henhold til AKU vært stabilt fra sommeren av og ut året. Også blant utvalget i AKU var det en reduksjon i antall arbeidsledige registrert hos NAV i denne perioden, men samtidig var det en økning i antall arbeidsledige personer som man ikke finner i registeret hos NAV. I hovedsak er dette ungdom under utdanning som forsøker å skaffe seg arbeid.

Tabell 7.3 viser at det i gjennomsnitt var 46 062 registrerte helt ledige hos NAV i 2007, en nedgang på noe over 25 prosent i forhold til året før. Det var en nedgang i antall registrerte ledige i alle fylker, noe som også var tilfelle de to foregående årene. Rogaland hadde lavest registrert arbeidsledighet med 1,2 prosent, mens

Tabell 7.3. Registrerte helt arbeidsledige og ledige stillinger. Antall personer

	Årsgjennomsnitt 2007	Endring fra 2006	Desember 2007	Endring fra desember 2006
Registrerte helt ledige	46 062	-16 861	38 885	-10 921
- helt permitterte	1 122	-629	856	-154
Delvis permitterte	950	-606	964	-244
Ordinære tiltaksdeltakere	10 121	-18	10 142	-1 200
Tilgang ledige stillinger ¹	33 295	5 603	20 260	1 801
Beholdning ledige stillinger ²	24 303	5 408	22 046	4 560

¹ Tilgang på registrerte ledige stillinger i løpet av en måned.² Beholdning av ledige stillinger ved utgangen av måneden.

Kilde: Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV).

den var høyest i Finnmark med 3,3 prosent. Rogaland var også ett av fylkene med størst vekst i sysselsettingen, mens Finnmark var blant fylkene med svakest sysselsettingsutvikling.

I henhold til AKU var det nedgang i både korttids- og langtidsledigheten, men nedgangen var relativt størst blant de langtidsledige. Langtidsledighet er definert ved at den sammenhengende ledighetsperioden varer over et halvt år. Tall fra NAV viser videre at det har vært en nedgang i antall yrkeshemmede i 2007, samtidig som flere av de som har vært på attføring, har kommet over i arbeid. Dette tyder på at den sterke høykonjunktoren har medført at flere som befinner seg i randsonen av arbeidslivet, har kommet i arbeid. Samtidig antas det at den sterke økningen i arbeidsinnvandringen har erstattet en del marginale grupper på arbeidsmarkedet (kilde: Økonomiske analyser 3/2007).

Tall fra NAV viser videre at det var en nedgang i antall helt og delvis permitterte. Dette følger den utviklingen vi så i 2006 og er også et resultat av den sterke konjunktursituasjonen vi opplever. Et høyt antall ledige stillinger ble annonsert gjennom hele 2007, noe som bekrefter at det var stor etterspørsel etter arbeidskraft. Tilgangen på nye stillinger per måned økte med nesten 17 prosent i forhold til 2006. Også i 2006 var det en sterk vekst fra året før. Det var vekst i tilgangen på ledige stillinger innen de fleste yrker, og i alle fylker.

Arbeidsmarkedstiltak

Gjennomsnittlig antall personer på ordinære arbeidsmarkedstiltak (utenom yrkeshemmede) holdt seg på omtrent samme nivå som i 2006, noe som var 3 012 færre enn i 2005. Fordelingen på ulike typer arbeidsmarkedstiltak viser ingen større endringer i forhold til året før. Over 80 prosent av de som var på slike tiltak, deltok enten i opplæringstiltak eller hadde arbeidspraksis. Denne andelen har holdt seg stabilt de siste årene.

Arbeidsmarkedstiltakene har vanligvis bidratt til å dempe de geografiske forskjellene i registrert ledighet. Dette har skjedd ved at andelen på tiltak har vært høyest i fylker med høy ledighet. Dette har også til en viss grad vært tilfelle de to siste årene, men tendensen har

Tabell 7.4. Arbeidsmarkedstiltak. Antall personer

	Nivå		Endring fra året før	
	2007	2006	2007	2006
Personrettede ordinære arbeidsmarkedstiltak i alt	10 121	10 139	-18	-3 012
Lønnstilskudd	1 563	1 428	135	-505
Opplæring	4 591	4 283	308	-937
Arbeidspraksis	3 829	4 134	-305	-1 091
Forsøks- og andre tiltak	114	277	-163	-451
Herav ungdom under 20 år	1 542	1 555	-13	-422

Kilde: Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV)

vært mindre klar enn tidligere år. Dette henger blant annet sammen med at arbeidsledigheten har vært på et svært lavt nivå.

Undersysselsetting

I AKU defineres undersysselsetting som deltidssysselsette som søker mer arbeid og som kan ta på seg slikt arbeid innen én måned etter undersøkelsesuken. Tabell 7.5 viser at antall undersysselsatte falt med 10 000 personer fra 2006 til 2007. Også som andel av de deltidssysselsatte var det en nedgang fra året før. Om lag 10 prosent av de deltidssysselsatte var undersysselsatte i 2007.

Kvinner utgjorde 77 prosent av de undersysselsatte og 46 prosent av de ledige. De fleste undersysselsatte arbeider i tjenestenæringene, spesielt innen helse- og sosialtjenester, varehandel, hotell og restaurantvirksomhet. Disse næringene har tilsvarende høye tall når det gjelder andelen på deltid, og da spesielt for kvinner.

Mange undersysselsatte ønsker kun å jobbe noen få timer ekstra, og mange arbeidsledige har ønske om deltidsarbeid. Ved å summere tilbudet av arbeidstimer fra de arbeidsledige og tilbudet av ekstra arbeidstimer fra de undersysselsatte, får vi et tall på det urealiserte arbeidstilbudet målt i timer. Omregnet i heltidsstillinger finner vi at de undersysselsatte og arbeidsledige til sammen ønsket å arbeide 76 000 ukeverk pr. uke i 2007, en nedgang på 24 000 fra året før. Det urealiserte arbeidstilbudet tilsvarer 3,9 prosent av alle ukeverk som arbeidsstyrken tilbyr, mot 5,2 prosent i 2006.

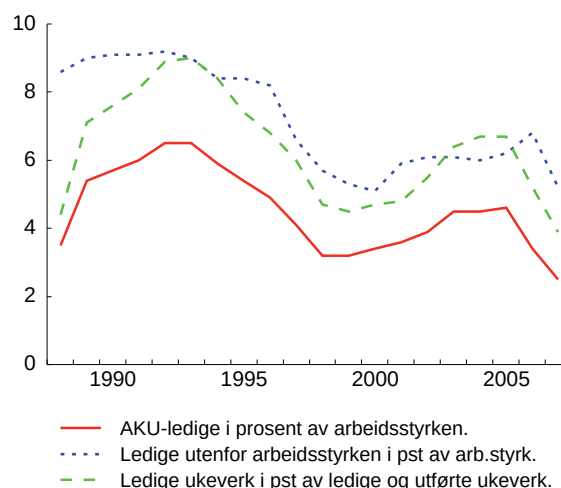
Tall for helse- og sosialsektoren viser at en del undersysselsatte har en faktisk arbeidstid som overstiger avtalt arbeidstid. Det betyr at noen får ønsket om flere timer oppfylt via ekstravakter, vikartimer eller liknende. Mange vil likevel ønske å få den ekstra arbeidstiden inn som en del av den avtalte tiden. Samtidig tilsier disse tallene at anslaget for urealisert arbeidstilbud fra de undersysselsatte kan være noe overvurdert (kilde: SSB-magasinet 13. februar 2006).

Tabell 7.5. **Arbeidsledige, undersysselsatte, og personer utenfor arbeidsstyrken som ønsker arbeid. Personer og tilbud av ukeverk (37,5 timer) per uke. 1 000**

	Nivå		Endring fra året før
	2007	2006	
Arbeidsledige			
Personer	63	84	-21
Ønsket antall ukeverk	53	72	-19
Undersysselsatte			
Personer	66	76	-10
Ønsket merarbeidstid i ukeverk	23	28	-5
Tilbud av ukeverk i alt	76	100	-24
Personer utenfor arbeidsstyrken			
Utenfor arbeidsstyrken, i alt	938	952	-14
Ønsker arbeid	131	167	-36
Kan begynne innen en måned	62	73	-11

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Figur 7.3. **Arbeidsledige, andre med ønske om arbeid og ledige ukeverk. Prosent**

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Personer utenfor arbeidsstyrken som ønsker arbeid

For å kunne bli definert som arbeidsledig i AKU, må en oppfylle visse krav om søkeaktivitet og tilgjengelighet. Ved hver måling er det en stor gruppe som ikke har inntektsgivende arbeid og som oppgir at de ønsker arbeid. På grunn av lav søkeaktivitet eller tilgjengelighet, blir de likevel ikke definert som arbeidsledige. Den lave søkeaktiviteten blir hovedsakelig forklart med skolegang/studier, svak helse, høy alder, personlige/familiemesige forhold, eller at det ikke finnes passende arbeid.

Størrelsen på denne "reservearbeidsstyrken" ser ut til å svinge i takt med det generelle ledighetsnivået. Mange arbeidssøkere trekker seg ut av arbeidsmarkedet i dårlige tider, og vil i AKU-statistikken trolig havne i denne gruppen. I perioden 1989 til 1996, som var en periode med høy ledighet, utgjorde denne gruppen rundt 20 prosent av de utenfor arbeidsstyrken (figur 7.3 viser andelen i forhold til antall personer i arbeidsstyrken). Parallelt med fallende arbeidsledighet ble størrelsen på "reservearbeidsstyrken" redusert med om lag 70 000 personer fram til 2000, og andelen falt til 14 prosent. Med stigende ledighet igjen etter 2000 økte "reservearbeidsstyrken" noe og har deretter holdt seg noenlunde stabil fram til 2006. På grunn av en omlegging av AKU i 2006, der blant annet aldersgrensen for å være med i AKU ble senket fra 16 til 15 år, er ikke tallene før og etter 2006 direkte sammenlignbare. Tall for 2006 er laget både etter gammelt og nytt opplegg, og de viser at andelen av de utenfor arbeidsstyrken som ønsker arbeid, er omtrent likt etter gammelt og nytt opplegg. Fra 2006 til 2007 falt andelen utenfor arbeidsstyrken som ønsker arbeid fra 17,5 til 14 prosent og utgjorde 131 000 personer.

8. Lønns- og konsumprisutviklingen

8.1. Lønnsutviklingen

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte lønn per normalårsverk med 5,6 prosent i 2007, mot 4,9 prosent i 2006. Veksten i 2006 er blitt oppjustert med 0,6 prosentpoeng fra forrige publisering i desember 2007, se boks 8.3 for nærmere omtale av revisjonen. Både i 2006 og 2007 var det en oppgang i omfanget av betalt overtidarbeid. Økningen bidro til å heve veksten i lønn per normalårsverk med 0,2 prosentpoeng i 2006 og med 0,1 prosentpoeng i 2007. Endringer i langtidssykefraværet bidro til å øke lønnsveksten i 2007 med 0,1 prosentpoeng, og til å redusere veksten i 2006 med 0,1 prosentpoeng (se boks 8.2 om lønn og sykefravær).

Næringsvise tall viser at lønnsveksten var sterkere i 2007 enn i 2006 i nær sagt alle sektorer. Lønnsveksten varierte betydelig mellom næringene (inklusive næringer i offentlig sektor) i 2007, men variasjonen var ikke like stor som i 2006. I 2007 – som i 2006 – var lønnsveksten spesielt sterk innen utvinning av råolje og naturgass, med en vekst i lønn per normalårsverk på 7,1 prosent. Dette må ses i sammenheng med en sterk økning i utbetalt bonus sammenlignet med 2006. Lønnsveksten var i 2007 også sterk innen bygge- og anleggsnæringen, med en vekst i lønn per normalårsverk på 6,3 prosent. Om lag 0,3 prosentpoeng av lønnsveksten i denne næringen kan tilskrives økning i antallet betalte overtidstimer per normalårsverk. Lønnsveksten i varehandelen var 6,1 prosent, mens lønnsveksten innenfor finansiell tjenesteyting var 6,0 prosent.

Veksten i lønn per normalårsverk i industrien var i 2007 5,5 prosent, mot en vekst på 4,8 prosent i 2006. Det var en klar økning i betalt overtid i flere næringer innenfor industrien. Veksten i overtid var særlig stor innenfor verkstedsindustrien og bygging av skip og oljeplattformer. Økningen i betalte overtidstimer bidro til å trekke opp lønnsveksten i industrien med 0,5 prosentpoeng i 2007.

Ifølge de foreløpige nasjonalregnskapstallene økte lønn per normalårsverk i offentlig forvaltning med 4,9 prosent i 2007. Lønnsveksten i statsforvaltningen var 5,1 prosent, mens veksten i kommuneforvaltningen var 4,8 prosent.

Den gjennomsnittlige reallønnsveksten kom i fjor opp i hele 4,9 prosent regnet per normalårsverk og deflater med nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner. Dette er 2,2 prosentpoeng høyere enn i 2006. Den kraftige reallønnsveksten i 2007, og oppgangen i veksten fra 2006, må ses i sammenheng med prisutviklingen på elektrisitet levert til husholdningene. Fra 2005 til 2006 økte elektrisitetsprisene kraftig, og bidro til å trekke opp veksten i prisindeksen på konsumet (deflatoren) med 0,8 prosentpoeng, mens det motsatte var tilfelle for 2007.

Tabell 8.1. Lønnsvekst. Prosentvis vekst fra året før

	2005	2006	2007
Lønn per normalårsverk			
I alt	3,8	4,9	5,6
Olje og utenriks sjøfart	3,9	6,2	6,4
Fastlands-Norge	3,8	4,8	5,6
Industri og bergverksdrift	4,2	4,8	5,6
Annen vareproduksjon	4,6	4,9	6,3
Primærnæringer	4,0	4,9	5,3
Elektrisitetsforsyning	6,1	3,0	5,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,4	5,0	6,3
Tjenesteytende næringer ekskl. off. forvaltning	3,6	5,2	5,7
Varehandel	3,5	5,1	6,1
Samferdsel	3,5	6,1	5,9
Annen tjenesteyting	3,6	4,9	5,5
Offentlig forvaltningsvirksomhet	3,7	4,0	4,9
Statsforvaltningen ¹	3,8	4,1	5,1
Sivil forvaltning	3,3	3,8	5,0
Forsvaret ¹	5,9	5,7	5,7
Kommuneforvaltningen	3,5	4,0	4,8
Lønn per timeverk			
I alt	3,8	5,7	5,4
Olje og utenriks sjøfart	5,9	7,0	6,3
Fastlands-Norge	3,7	5,6	5,3
Industri og bergverksdrift	3,7	5,0	4,9
Annen vareproduksjon	4,7	5,8	5,8
Primærnæringer	4,4	5,2	5,3
Elektrisitetsforsyning	6,4	4,1	5,1
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,5	5,9	5,7
Tjenesteytende næringer ekskl. off. forvaltning	3,6	6,2	5,6
Varehandel	3,8	6,0	5,9
Samferdsel	3,1	7,1	5,5
Annen tjenesteyting	3,6	5,8	5,4
Offentlig forvaltningsvirksomhet	3,6	5,0	4,9
Statsforvaltningen ¹	3,8	5,3	5,1
Sivil forvaltning	3,2	5,0	5,1
Forsvaret ¹	5,7	6,4	5,7
Kommuneforvaltningen	3,5	4,8	4,7
Lønnskostnad per timeverk			
I alt	4,2	6,0	5,4
Olje og utenriks sjøfart	6,5	7,1	6,4
Fastlands-Norge	4,1	5,9	5,4
Industri og bergverksdrift	4,8	5,6	4,7
Annen vareproduksjon	5,1	6,4	5,6
Primærnæringer	4,5	5,2	5,3
Elektrisitetsforsyning	9,4	4,0	5,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,6	6,7	5,5
Tjenesteytende næringer ekskl. off. forvaltning	3,8	6,5	5,5
Varehandel	3,7	6,8	5,7
Samferdsel	3,1	7,3	5,5
Annen tjenesteyting	4,0	6,0	5,3
Offentlig forvaltningsvirksomhet	4,1	5,0	5,6
Statsforvaltningen ^{1,2}	4,6	6,1	7,6
Sivil forvaltning ²	4,1	5,8	7,8
Forsvaret ¹	6,7	7,8	5,7
Kommuneforvaltningen	3,7	4,2	4,1

¹ Nedgang i antall rekutter i forsvaret med lavt lønnsnivå fra 2004 til 2005 har bidratt til å redusere lønnsveksten i statsforvaltningen i 2005. Lønnskostnad per timeverk i forsvaret i årene 2005 og 2006 er også påvirket av endringer i utgiftene knyttet til nedbemanningen. ² Den sterke veksten i lønnskostnad per timeverk i sivil statlig forvaltning i 2007 skyldes sterk vekst i pensjonskostnadene i de statlige sykehusforetakene dette året.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 8.1. **Noen lønnsbegreper**

Lønn per normalårsverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom total lønn og antall normalårsverk for lønnstakere, der lønn er definert som kontantlønn inkludert overtidsgodtgjørelse og feriepenger, naturallønn, samt lønn under sykdom og permisjon betalt av arbeidsgiver. Etter dagens regelverk omfatter arbeidsgiverperioden i sykelønnsordningen de første 16 dagene av et sykefraværsløp. Antall normalårsverk for lønnstakere er definert som summen av antall heltidsjobber (arbeidsforhold) og deltidsjobber regnet som andeler av heltidsjobber blant personer som har lønn som viktigste arbeidsinntektskilde. Lønn per normalårsverk publiseres som årstall og kvartalstall.

Lønn per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom total lønn (definert over) og antall utførte timeverk for lønnstakere. Antall utførte timeverk, inkluderer overtid, mens fravær på grunn av sykdom, permisjon og ferie er fratrasket. Lønn per utførte timeverk publiseres som årstall.

Lønnskostnader per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom totale lønskostnader og antall utførte timeverk (se ovenfor). Lønnskostnader er definert som summen av total lønn og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier. Lønnskostnader per utførte timeverk publiseres som årstall.

Reallønn: Er et uttrykk for lønnsnivået målt i faste priser og finnes ved å dele det gjennomsnittlige lønnsnivået med en relevant prisindeks (f.eks. nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner, eller konsumprisindeksen).

Boks 8.2. **Lønn og sykefravær**

I 2007 var det en mindre nedgang i langtidssykefraværet, etter en svak oppgang i 2006 og en klar nedgang i 2005 og 2004. Endringene har medført forskyvninger i fordelingen mellom lønnsinntekter og trygd, slik disse beregnes i nasjonalregnskapet, der sykepenger som mottas etter arbeidsgiverperiodens utløp, det vil si etter 16 dager, regnes som trygd og ikke som lønn. Dette har igjen påvirket veksten i lønn per normalårsverk, ettersom antall normalårsverk er uavhengig av sykefraværet. Lønn per utførte timeverk blir derimot i liten grad påvirket av endringer i langtidssykefraværet, siden lønnsinntektene og antall utførte timeverk endres om lag proporsjonalt med endringer i langtidssykefraværet. Den moderate nedgangen i langtidssykefraværet i 2007 bidro til å øke veksten i lønn per normalårsverk med 0,1 prosentpoeng dette året. Oppgangen i sykefraværet i 2006 og nedgangen i 2005 bidro tilsvarende til å redusere veksten i lønn per normalårsverk med 0,1 prosentpoeng i 2006 og til å øke veksten med 0,3 prosentpoeng i 2005.

Tabell 8.2. **Gjennomsnittlig lønn for økonomien samlet. Vekst fra året før i prosent, forskjeller i vekst og anslag på bidrag i prosentpoeng**

	2005	2006	2007
Lønn per utførte timeverk	3,8	5,7	5,4
Lønn per normalårsverk	3,8	4,9	5,6
Differanse	0,0	0,8	-0,2
Anslått bidrag til differansen fra endringer i:			
Antall normale virkedager	0,4	0,8	0,0
Sykefravær mv.	-0,4	0,2	-0,1
Overtid	0,0	-0,2	-0,1
Lønnskostnader per utførte timeverk	4,2	6,0	5,4
Lønn per utførte timeverk	3,8	5,7	5,4
Differanse	0,4	0,3	0,0
Anslått bidrag til differansen fra endringer i:			
Pensjonskostnader ¹	0,3	0,2	0,2
Arbeidsgiveravgift	0,1	0,1	-0,2

¹ Omfatter også utgifter knyttet til nedbemanninger i virksomheter (sluttpakker) som er del av kollektive avtaler. Omfatter fra 2006 også Obligatorisk tjenestepensjon.

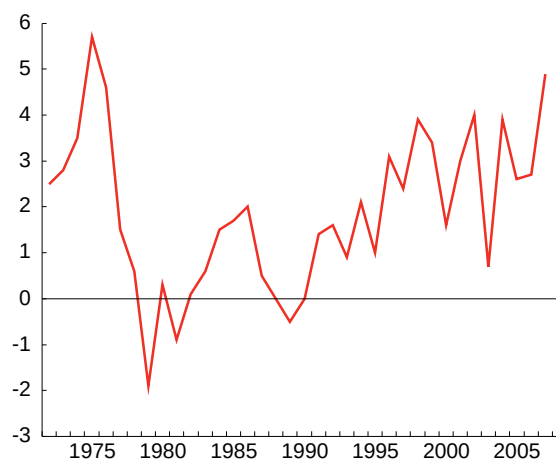
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 8.3. **Foreløpig beregnet årslønn, heltidsansatte 2007 og årslønnsvekst fra 2005 etter næringshovedområde. Prosent og kroner**

	Prosent vekst fra året før			Årslønn
	2005	2006	2007	2007
Olje- og gassutvinning inkl. tjenester	2,3	4,3	7,3	588 300
Industri	3,6	3,9	4,9	373 900
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,8	3,5	5,8	364 400
Varehandel	3,7	3,4	5,9	382 300
Finanstjenester	8,1	7,3	5,9	520 700
Forretningsmessig tjenesteyting	2,5	3,1	5,0	446 300

Kilde: Lønnsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Figur 8.1. **Reallønnsvekst per normalårsverk. Prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 8.3. Revidert lønnsvekst for 2006

Lønnsveksten for 2006, målt ved vekst i lønn per normalårsverk, er revidert siden forrige publisering i november 2007. Publiseringen i november viste en vekst på 4,3 prosent for 2006. Denne er nå revidert opp til 4,9 prosent. Bakgrunnen for oppjusteringen er at Statistisk sentralbyrå har innarbeidet lønnsdata som er bedre tilpasset nasjonalregnskapet. Grunnlagsmaterialet for de nye beregningene omfatter data for både hel- og deltidsansatte, i tillegg til at lønnsbegrepet omfatter naturallønn i tillegg til kontantlønn. Naturallønn er definert som fordeler ved arbeidsforholdet som ikke kommer til uttrykk ved kontantutbetalinger; det omfatter blant annet gratis mobiltelefon, låneopptak til redusert rente mv. Det innarbeidede materialet viser sterkere vekst for naturallønn enn for kontantlønn. En reduksjon i andelen deltidsansatte, samt sterkere oppgang i overtidsbruken enn tidligere lagt til grunn, bidro også til at lønnsveksten basert på det nye materialet er større enn rapportert ved forrige publisering.

Lønn per utførte timeverk økte i 2007 med 5,4 prosent i gjennomsnitt over alle næringer. Veksten i lønn per utførte timeverk var dermed 0,2 prosentpoeng lavere enn veksten i lønn per normalårsverk. Forskjellen skyldes økning i overtid og nedgang i sykefraværet fra 2006 til 2007.

Veksten i lønnskostnader per utførte timeverk var 5,4 prosent i 2007, det samme som veksten i lønn per utførte timeverk. Økte pensjonskostnader, særlig i statsforvaltningen, bidro isolert sett til å øke veksten i lønnskostnader sammenlignet med lønnsutgifter. På den annen side var veksten i beregnet arbeidsgiveravgift svakere enn veksten i lønnsutgiftene.

8.2. Konsumprisutviklingen

Som årsgjennomsnitt steg konsumprisindeksen (KPI) med 0,8 prosent fra 2006 til 2007. Med unntak av 2004, da årsveksten kun var 0,4 prosent, må vi tilbake til 1960 for å finne tilsvarende lav årsvekst. Den underliggende prisveksten målt ved KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var 1,4 prosent i 2007, og lå dermed under Norges Banks inflasjonsmål på 2,5 prosent prisvekst.

KPI-JAE har vist en svak tiltakende vekst gjennom snart halvannet år. I januar 2008 var den kommet opp i 1,9 prosent etter å ha vært nede i 0,4 prosent i august 2006. Høy lønnsvekst, stor aktivitet i byggebransjen, samt økte råvarepriser på verdensmarkedet er noen av faktorene bak den tiltakende prisveksten. Økt import og konkurranse fra lavkostland i Asia, samt styrket krone, har derimot virket prisdempende.

Prisene knyttet til vedlikehold av bolig steg med 6,2 prosent fra 2006 til 2007. Dette er en markant høyere prisvekst enn året før. Prisoppgangen i 2007 må ses i sammenheng med det høye aktivitetsnivået i byggebransjen. I tillegg til høy lønnsvekst, har det også vært knapphet på byggevarer i 2007. I følge Statistisk sentralbyrås byggekostnadsindeks økte byggekostnadene

for boliger totalt med 7,4 prosent i 2007, den høyeste årsveksten siden 1988. I KPI viste prisene både på produkter og tjenester knyttet til vedlikehold av bolig en markant oppgang i 2007. Betalt husleie, som viser utviklingen i faktiske leier for leietakere, og beregnet husleie, som er et anslag på hvordan husleieutviklingen for andels- og selveierne ville ha vært dersom boligen var leiet, steg med henholdsvis 2,0 og 1,5 prosent i 2007 sett under ett. Husleiene viste noe tiltakende vekst i siste kvartal.

Gruppen drift og vedlikehold av transportmidler viste også en markert prisoppgang fra 2006 til 2007. Det var særlig arbeidsintensive tjenester, hvor lønn er en viktig faktor, som bidro til dette.

Det ble registrert økte matvarepriser i 2007, noe som delvis kan tilskrives endringen i merverdiavgiften på 1,0 prosentpoeng fra og med 1. januar 2007, samt høyere råvarepriser. Det var særlig prisene på meieri-produkter, mel og kornprodukter, samt kjøttvarer som bidro til oppgangen i matvareprisene. Prisene på frukt sett under ett viste en nedgang, mens grønnsaksprisene gikk opp fra 2006 til 2007. Samlet sett steg matvareprisene med 2,5 prosent i 2007.

Gjennom flere år har prisene på en rekke tjenester hatt en vekst over gjennomsnittet. Foruten tjenester knyttet til vedlikehold av bolig og drift av bil, var det særlig tjenester knyttet til kultur, sport og fritid, samt overnatting som hadde prisoppgang i 2007. Hotellovernatting, sports- og fritidstjenester, samt kulturelle tjenester ble registrert med prisøkninger på rundt 5 til 8 prosent. Prisene på restauranttjenester steg med i overkant av 3 prosent. Selv om trenden viser prisoppgang på tjenester, finnes det også eksempler på tjenester som bidrar til å dempe prisveksten i 2007. Teletjenester har siden 1990-tallet hatt fallende priser. Denne trenden fortsatte fra 2006 til 2007, da prisen falt med 5,6 prosent. Egenbetaling i barnehager har også vist en markant nedgang i de siste årene, som følge av innføring av maksimalsats. I 2007 ble det imidlertid, for første gang siden 2001, registrert økt foreldrebetaling i kommunale og private barnehager samlet sett.

Konsumprisene gruppert etter leverende sektor, viser at importerte varer samlet sett hadde et prisfall på 0,8 prosent gjennom 2007. Importvarer som de siste årene særlig har bidratt til å dempe KPI-veksten er klær og audiovisuelt utstyr. Økt import og konkurranse fra lavkostland i Asia, samt generell teknologisk fremgang er viktige faktorer som kan forklare prisfallet for disse varegruppene. Gjennom 2007 ble den importveide kronekursen styrket, noe som isolert sett også bidro til billigere importvarer. Prisene på klær og sko var i gjennomsnitt 5,1 prosent lavere i 2007 enn i 2006. Denne prisnedgangen var noe større enn fra 2005 til 2006. Prisutviklingen på ulike typer audiovisuelt utstyr bidro også til å dempe årsveksten i KPI fra 2006 til 2007, med et prisfall på 6,5 prosent.

Tabell 8.4. **Konsumprisindeksen. Vekt, års- og 12-måneders-
endring i prosent**

	Vekt*	2006	2007	Januar 2008
Totalindeks	1 000,0	2,3	0,8	3,7
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	113,8	1,5	2,6	2,6
Alkoholrikkevarer og tobakk	28,0	1,9	1,5	2,8
Klær og skotøy	58,4	-3,5	-5,1	-2,8
Bolig, lys og brensel	280,7	6,1	-0,9	8,0
Møbler og husholdningsartikler mv.	63,4	-1,5	1,9	2,3
Helsepleie	29,1	3,5	2,5	3,5
Transport	180,0	3,3	1,9	3,6
Post- og teletjenester	25,4	1,3	-2,0	-6,8
Kultur og fritid	121,9	0,5	0,9	0,4
Utdanning	3,2	2,2	2,0	1,4
Hotell- og restauranttjenester	35,2	3,2	4,3	6,4
Andre varer og tjenester	60,9	-1,0	2,0	2,5
KPI-JE 1)	..	1,0	1,6	1,9
KPI-JA 2)	..	2,0	0,5	3,7
KPI-JAE 3)	..	0,8	1,4	1,9
KPI uten elektrisitet	..	1,3	1,7	2,4

* Gjeldene fra august 2007 til juli 2008. Tall i promille.

1 KPI-JE: konsumprisindeks uten energivarer

2 KPI-JA: Konsumprisindeks justert for avgiftsendringer

3 KPI-JAE: Konsumprisindeks justert for avgiftsendringer og uten energivarer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 8.5. **KPI-JAE etter leveringssektor. Vekt, års- og 12-
månedersendring i prosent**

	Vekt*	2006	2007	Januar 2008
Totalindeks	1 000	0,8	1,4	1,9
Jordbruksvarer	61,9	-0,3	2,4	3,2
Fiskevarer	7,2	-1,7	0,6	7,5
Andre norskproduserte konsumvarer	175,2	0,5	3,1	4,5
Importerte konsumvarer	312,3	-0,5	-0,9	-0,3
Husleie, ink. fritidsbolig	197,6	2,2	1,7	1,7
Andre tjenester	245,8	1,6	2,6	2,7
Andre tjenester med arbeidslønn som dominerende prisfaktor	70,4	4,8	4,8	5,7
Andre tjenester, også med andre viktige priskomponenter	175,4	0,4	1,8	1,5

* Gjeldene fra august 2007 til juli 2008. Tall i promille.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Prisutviklingen på elektrisitet var en spesielt viktig faktor bak den lave konsumprisveksten fra 2006 til 2007, og nedgangen i prisene på elektrisitet bidro alene til å redusere den generelle konsumprisveksten med 0,9 prosentpoeng. Elektrisitetsprisene inkludert nettleie hadde et prisfall på 21,5 prosent året sett under ett, som i all hovedsak skyldes utviklingen i kraftprisene. Nettleie viste en svak prisnedgang i 2007. Årsaken til de lave prisene på elektrisitet i 2007 kan tilskrives en mild vinter og mye nedbør i Sør-Norge i sommermånedene.

Boks 8.4. Harmoniserte konsumprisindekser

Den harmoniserte konsumprisindeksen (HKPI) er en indikator som brukes til sammenlikninger av inflasjonen i EØS-området. Indeksen er regulert gjennom lovforordninger som pålegger hvert enkelt land i EØS-området å produsere en månedlig harmonisert konsumprisindeks. På noen punkter skiller HKPI seg fra den offisielle norske konsumprisindeksen (KPI). KPI og HKPI baserer seg i all hovedsak på det samme prismaterialet. I de første årene HKPI ble publisert var det flere produktgrupper som vare utelatt. Fra og med 2000, er det bare selveierens bokostnader som nå er utelatt. Dermed utgjør HKPI om lag 87 prosent av vektgrunnlaget til KPI. Det faktum at en såpass viktig konsumgruppe er utelatt, medfører at forbruksandelene for de resterende varene og tjenestene i HKPI er noe høyere enn i KPI. Elektrisitet har for eksempel en vekt på 4,8 prosent i HKPI - mot 3,8 prosent i KPI. Forsikringstjenester behandles også ulikt i de to indeksene. I HKPI er det nettoutgifter til forsikring som benyttes i vektgrunnlaget og ikke bruttoutgifter som i KPI. I praksis måles konsumentenes nettoutgifter til forsikring som forsikringsselskaperens premieinntekter fra husholdningssektoren fratrasket erstatningsutbetalingene.

Selv om vare- og tjenesteutvalget i HKPI er svært likt, vil indeksen i perioden mellom basismånedene i KPI (juli) og i HKPI (desember) bygge på noe ulikt produktgrunnlag. Dette har sammenheng med at nye varer inkluderes i august i KPI, men først i januar året etter i HKPI. I den grad prisutviklingen for nye varer skiller seg vesentlig fra de «gamle» varene, kan dette bidra til ulik samlet prisutvikling i HKPI og KPI. Forskjeller i prisnivået mellom basismånedene for varer med store prisbevegelser, kan også ha en betydning.

HKPI for Norge steg med 0,7 prosent fra 2006 til 2007 mot 2,5 prosent året før. Forløpet gjennom 2007 var i stor grad sammenfallende med KPI. De harmoniserte konsumprisindeksene for EU og euro-området økte fra 2006 til 2007 med henholdsvis 2,3 og 2,1 prosent.

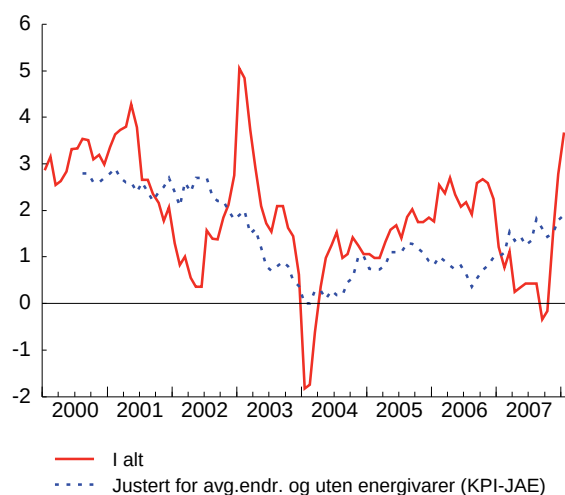
**Harmoniserte konsumprisindekser (HKPI). Prosentvis vekst
fra samme periode året før**

	2006	2007	jan.08
Norge	2,5	0,7	2,9*
EU	2,2	2,3*	
Euro-området	2,2	2,1*	

*Foreløpige tall

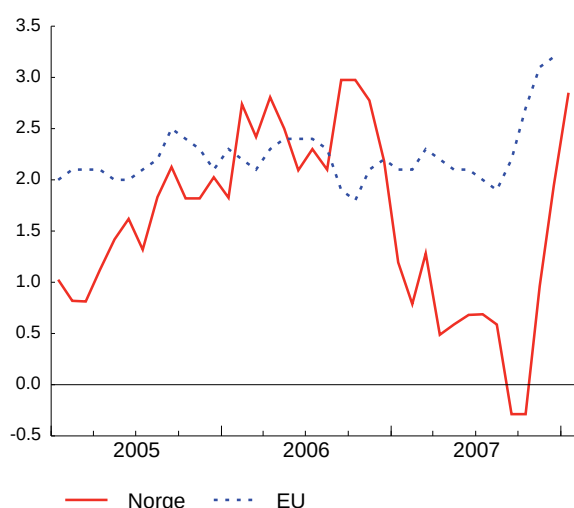
Utviklingen i energiprisene har bidratt til et annet forløp for 12-månedersveksten i KPI enn for inflasjonen målt ved KPI-JAE. Relativt høye elektrisitetspriser sommeren og høsten 2006, men med et markert fall fra september 2006 til august 2007, bidro til at 12-månedersveksten i KPI falt fra 2,7 prosent i oktober 2006, til -0,3 prosent i september 2007. Fra september og ut året tiltok prisveksten, noe som først og fremst skyldtes en markert økning i elektrisitetsprisene. Fra august til desember 2007 økte elektrisitetsprisene med vel 58 prosent og KPI-veksten var da kommet opp i

Figur 8.2. **Konsumprisindeksen (KPI). Prosentvis endring fra samme måned året før**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 8.3. **Harmonisert konsumprisindeks. Prosentvis endring fra samme måned året før**

Kilde: Eurostat.

2,8 prosent. Fra desember 2007 til januar 2008 steg elektrisitetsprisene ytterligere med 2,1 prosent og var medvirkende til at 12-månedersveksten i KPI da kom opp i 3,7 prosent.

Bensinprisene steg markant gjennom første halvår av 2007, for deretter å falle i august, september og oktober. Prisene steg deretter kraftig i november, trolig som følge av svært høye oljepriser. Bensinprisene var i november og desember i gjennomsnitt 12,3 og 11,0 prosent høyere enn tilsvarende måned i 2006. Prisene på bensin steg med 2,5 prosent fra 2006 til 2007. Prisene på fyringsolje hadde tilnærmet samme forløp gjennom 2007.

Boks 8.5. Justerte konsumprisindekser

Statistisk sentralbyrå publiserer månedlig tre indikatorer som har til hensikt å belyse utviklingen i den underliggende konsumprisveksten: konsumprisindeksen uten energivarer (KPI-JE), konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer (KPI-JA) og konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE). Alle indikatorene er avledet fra KPI. Etableringen av KPI-JA og KPI-JAE hadde sin bakgrunn i Norges Banks nye mandat for pengepolitikken gitt i mars 2001. Forskriften sier at det operative målet for pengepolitikken skal være en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 prosent, men det skal i utgangspunktet ikke tas hensyn til direkte effekter på konsumprisene som skyldes endringer i rentenivået, skatter, avgifter og særskilte midlertidige forstyrrelser. Endringer i energiprisene er ofte av en slik karakter at de kan oppfattes som midlertidige forstyrrelser.

Med direkte virkninger av avgiftsendringer, menes endringer i avgifter som legges direkte på konsumvarer og tjenester, i motsetning til skatte- og avgiftsendringer, som først virker gjennom prisene på innsatsfaktorer og siden blir veltet over i utsalgsprisene på konsumvarer og tjenester.

KPI-JA og KPI-JAE justeres for reelle endringer i såkalte varetilknyttede avgifter. Dette omfatter merverdiavgiften og de fleste stykkavgifter, dvs. avgifter som er fastsatt som et beløp per enhet. Målt som forbruksandeler har rundt 69 prosent av vare- og tjenesteutvalget i KPI en positiv momssats, mens om lag 21 prosent blir rensert for reelle endringer i stykkavgifter. I praksis justeres prisen ved at den aktuelle avgiften i utgangspunktet trekkes ut og fjorårets avgift legges til. Stykkavgiften må videre justeres i takt med prisstigningen, for at den reelt sett skal være uendret. Dersom den faktiske avgiftsendringen er høyere enn prisstigningen, trekkes den justerte serien ned og vise versa.

KPI-JE er en indikator der energivarene i KPI blir holdt utenfor beregningene, slik at vektene til alle andre varegrupper øker proporsjonalt. Energivarene, først og fremst representert ved elektrisitet og drivstoff, utgjør om lag 8 prosent av vektgrunnlaget i KPI. Ved å sammenligne utviklingen i KPI og KPI-JE får man et klart bilde på betydningen av utviklingen i energiprisene for KPI.

Avgiftsendringene i 2007 omfattet først og fremst en økning i merverdiavgiften på matvarer fra 13 til 14 prosent, samt en omlegging av bilavgiftene. Det ble innført et nytt system for beregning av engangsavgiften for biler, slik at særlig bensindrevne biler med høyt CO₂-utslipp ble belastet med økte avgifter. I tillegg var det en generell justering av volumavgiftene på 1,8 prosent i januar 2007. Forutsatt fullt gjennomslag i konsumprisene, har de reelle avgiftsendringene bidratt til å øke KPI med 0,3 prosentpoeng fra 2006 til 2007.

Boks 8.6. Elektrisitet i KPI – kraftpriser og ulike kontrakter

I konsumprisindeksen (KPI) omfatter prismålingene av elektrisitet både kraftpris og nettleie for husholdninger. Kraftprisene måles månedlig, mens nettleiene måles ved endring. Kraftprisene hentes fra Konkurransetilsynets kraftprisoversikt og alle ukene som inngår i aktuell måned benyttes i prismålingen. Noen leverandører krever et fastbeløp årlig, i tillegg til det variable leddet som er knyttet til forbruket. I beregningene i KPI tas det utgangspunkt i et gjennomsnittlig årlig forbruk blant husholdningene på 18 000 kWh.

Elektrisitetsundersøkelsen er vesentlig utvidet fra og med august 2007 og omfatter nå i tillegg til standard variabel kraftpris også prismålinger av fastprisavtaler og markeds-kraft. Fra 2006 til 2007 falt elektrisitetsprisene inkludert nettleie med 21,5 prosent. En analyse av omleggingen, viser at en videreføring av det gamle opplegget kun basert på standard variabel kraftpris ville på årsbasis gitt om lag samme prisfall fra 2006 til 2007.

Standard variabel kraftpris bygger på en standard avtale mellom kraftleverandør og kunde. Prisen på denne kontraktstypen fastsettes på grunnlag av kraftleverandørens forventninger. Dette er den vanligste kraftprisavtalen i husholdningssektoren, men har hatt en klar fallende andel de siste årene. Kontraktstypen var klart dominerende frem til vinteren 2002-2003, med en andel på mellom 80 og 90 prosent. Andelen var redusert til omlag 50 prosent i første halvdel av 2007. Fordelingen mellom kontraktstypene, slik de inngår i KPI, baseres på informasjon fra SSBs årlige og kvartalsvise elektrisitetsstatistikk. Et gjennomsnitt av kvartalsdata fra totalt fire kvartal gir andelen som benyttes i aggregeringen til den totale indeksen for kraftpriser samlet. Fordelingen mellom kontraktstypene oppdateres hvert år.

En fastpriskontrakt er en avtale om levering av elektrisitet til en fast pris over en gitt periode, for eksempel ett eller tre år. I perioden avtalen gjelder for, kan husholdningen ikke skifte leverandør. På den annen side er leverandøren forpliktet til å levere elektrisitet til den avtalte prisen. I tillegg til kWh-prisen, krever noen leverandører også et årlig fastbeløp.

Markedskraftpris er en avtale om at prisen følger markedsprisen som fastsettes på kraftbørsen Nord Pool. I tillegg til referanseprisen må husholdningen betale et påslag. Denne kontraktstypen har vist en klar økning hos norske husholdninger de siste årene.

Informasjon om nettleie mottas fra Norges vassdrag- og energidirektorat (NVE). I likhet med standard variabel kraft, tilkommer oftest et fast beløp sammen med det variable leddet. Nettleieberegningene følger ellers samme prinsipper som målingene av kraftprisene.

Boks 8.7. Indeks for varer og tjenester etter leveringssektor

Formålsskategoriseringen COICOP er hovedgrupperingen brukt i konsumprisindeksen (KPI). Andre måter å gruppere representantvarene i KPI på kan gi økt informasjon om prisutviklingen, og gi en indikasjon på bakenforliggende årsaker. Det foretas derfor en gruppering av representantvarene etter leveringssektor. Inndelingen består av seks leveringssektorer. Ved beregning av indekser etter leveringssektor inngår representantvarene med samme vekt som ved beregningen av COICOP indeksene.

Normalt vil prisutviklingen for en varegruppe ikke kunne forklares som resultat av en enkelt årsaksfaktor, men må antas å bli bestemt ved et innbyrdes samspill mellom sektorene i økonomien. Dette tilsier en viss forsiktighet ved tolking av indeksene. De er ikke ment å erstatte analyser som mer direkte tar utgangspunkt i produksjons- og importsektorene.

En annen viktig begrensning ved disse indeksene er at prismaterialet som ligger til grunn for KPI er utsalgspris fra detaljist – ikke produsent- eller importpriser. I tolkningen av indeksseriene gruppert etter leveringssektor, må en derfor ta i betraktning at avanse i varehandelen inngår som en del av prisgrunnlaget for disse beregningene.

Grupperingen av representantvarene etter leveringssektor er i betydelig grad basert på skjønn. Enkelte varer kunne – kanskje med like stor rett – vært plassert i andre grupper. Et område hvor det generelt kan være vanskelig å trekke skarpe skillelinjer er mellom norskproduserte og importerte varer. For eksempel betraktes grønnsaker som jordbruksvarer, selv om det gjennom året også er import av disse varene.

Når det tas inn nye representantvarer i KPI, benyttes i mange tilfeller bransjeinformasjon ved tildeling av leveringssektor. Sektorene og samspillet mellom sektorene i økonomien kan endre seg over tid og i takt med slike endringer skjer det også omgrupperinger av representantvarene. Dette har kanskje i særlig grad gjort seg gjeldende i sektorene norskproduserte og importerte varer. I takt med økt import og økt globalisering, har det skjedd gradvise omgrupperinger av representantvarer fra norskproduserte varer til importerte varer, for eksempel innen klær. Ved vektrevisjonen i august 2006 ble det foretatt en større gjennomgang av de ulike grupperingene, der blant annet importerte konsumvarer fikk økt vekt.

9. Husholdningene

9.1. Disponible realinntekter

Ifølge foreløpige anslag gikk husholdningenes disponible inntekter opp med om lag 6,1 prosent fra 2006 til 2007. Med en prisstigning på 0,7 prosent (målt ved prisindeksen for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner), innebar dette en økning i husholdningenes disponible realinntekter på 5,5 prosent.

Hovedårsaken til økningen i disponibel inntekt er økte lønnsinntekter. Fra 2006 til 2007 er veksten i nominelle lønnsinntekter anslått til 9,6 prosent mot en vekst på 8,3 prosent året før. Dette gir en vekst i samlet real-lønnsinntekt på vel 8,9 prosent for 2007. Bak denne utviklingen ligger en vekst i sysselsatte normalårsverk på 3,3 prosent og en økning i gjennomsnittlig reallønn per normalårsverk på 5,6 prosent.

I løpet av 2007 satte Norges Bank styringsrenten opp med til sammen 1,75 prosentpoeng. Økte renteinntekter førte til at husholdningenes formuesinntekter steg med 37 prosent i løpende priser fra 2006 til 2007, noe som bidro til å øke husholdningenes disponible realinntekter med 2,2 prosentpoeng. En del av økningen

i formuesinntekter skyldes en vekst i husholdningenes beholdning av rentebærende aktiva på vel 5 prosent i 2007.

Inntekter fra mottatt aksjeutbytte har hatt stor betydning for utviklingen i husholdningenes formuesinntekter de siste årene. Fra 1. januar 2006 ble inntekter fra aksjeutbytte som oversteg avkastingen av en risikofri kapitalplassering, skattlagt som alminnelig inntekt. Aksjeutbytte som ble tatt ut i årene før 2006, var skjermet fra denne skatten. Dette forklarer de høye aksjeutbytterne i 2004 og 2005 og den kraftige nedgangen i 2006, se tabell 9.1. For 2007 anslår nasjonalregnskapet at husholdningene mottok 14 milliarder kroner i utbytte, noe som er vel 6 milliarder mer enn året før. For mer om utbetalt aksjeutbytte og anslag på hvor mye som har blitt reinvestert, se temaboks 9.2.

Realveksten i stønadene fra det offentlige var på 3,5 prosent i fjor. Det tilsvarer 1,1 prosentpoeng av veksten i husholdningenes disponible realinntekter. Bak denne utviklingen ligger en relativ sterk vekst i utbetaling av pensjoner og sykepenges på om lag 7 prosent, mens

Tabell 9.1. Husholdninger og ideelle organisasjoner. Inntekter og utgifter¹. Milliarder kroner

	Løpende priser				Realvekst i prosent ²			Bidrag til vekst i disponibel realinntekt. Prosentpoeng		
	2004	2005	2006*	2007*	2005	2006*	2007*	2005	2006*	2007*
Inntekter	1155,7	1242,9	1223,6	1341,9	6,5	-0,9	8,3	8,9	-5,0	12,6
Lønnsinntekter	620,2	654,2	709,1	777,4	4,4	6,1	8,9	3,3	4,4	7,3
Blandet inntekt/driftsresultat	97,6	98,7	102,2	100,6	0,0	1,3	-2,2	0,1	0,1	-0,3
Formuesinntekter	100,3	138,2	53,2	73,1	36,2	-62,3	36,4	4,2	-9,5	2,2
Herav: Mottatt aksjeutbytte	63,2	99,8	7,6	14,0	56,3	-92,5	82,5	4,3	-10,2	0,7
Offentlige stønader	254,6	258,8	266,9	278,3	0,5	1,0	3,5	0,2	0,3	1,1
Andre inntekter	49,7	58,7	59,6	71,9	16,9	-0,5	19,7	1,0	0,0	1,4
Indirekte målte banktjenester (FISIM)	33,2	34,3	32,6	40,7	2,2	-6,9	24,1	0,1	-0,3	0,9
Utgifter	324,8	339,6	361,3	426,3	3,4	4,2	17,2	1,4	1,5	7,1
Skatt av inntekt og formue	258,4	271,8	285,7	314,4	4,1	3,0	9,3	1,3	0,8	3,1
Formuesutgifter	53,7	55,0	65,2	98,8	1,3	16,0	50,5	0,1	1,0	3,8
Herav: Renteutgifter	51,7	53,1	62,9	95,5	1,6	16,1	50,8	0,2	8,5	3,7
Andre utgifter	12,6	12,7	10,4	13,1	-0,5	-20,7	26,9	0,0	-0,3	0,2
Disponibel inntekt	830,9	903,3	862,3	915,6	7,5	-6,5	5,5			
Korr. sparing i pensjonsfond	16,3	15,4	21,6	20,2						
Konsum	786,0	826,2	883,3	946,4						
Sparing	61,3	92,5	0,6	-10,6						
Kapitaloverføringer, netto	-1,9	-1,8	-2,1	-2,6						
Nettorealinvesteringer	41,4	49,2	56,8	66,3						
Nettofinansinvestering	18,1	41,5	-58,3	-79,4						
Sparerate	7,4	10,2	0,1	-1,2						
Nettofinansinvesteringsrate	2,2	4,6	-6,8	-8,7						

¹ På grunn av avrundingsfeil summerer ikke underkomponentene seg nøyaktig opp til totaltallene.

² Justert med Nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 9.1. Noen nasjonalregnskapsbegreper

Som en del av hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet i 1995 ble det innført enkelte nye begreper. Noen av disse omtales nedenfor.

- Blandet inntekt omfatter driftsresultatet i bolignæringen samt næringsinntekten til de personlig næringsdrivende. Næringsinntekten til de personlig næringsdrivende skiller seg fra driftsresultatet slik det framkommer for andre sektorer ved at den implisitt også inneholder avlønning for arbeid utført av eierne eller deres familie.
- Andre inntekter omfatter stønader fra utlandet, overføringer til ideelle organisasjoner fra innenlandske sektorer og overføringer til husholdninger fra innenlandske sektorer utenom det offentlige.
- Andre utgifter omfatter stønader til utlandet, og overføringer fra husholdninger til innenlandske sektorer utenom det offentlige.
- Avkastning på forsikringskrav er avkastningen på husholdningenes fordringer på forsikringsselskap, og private pensjonskasser og fond. Disse fordringene er i all hovedsak verdien av private livs- og pensjonsforsikring (se boks 9.3 for nærmere beskrivelse). Posten er inkludert i formuesinntekter.
- Disponibel inntekt er lik differansen mellom lønn, blandet inntekt, formuesinntekter, offentlige stønader og andre inntekter på den ene siden, og skatter, formuesutgifter og andre utgifter på den andre.
- Sparing er definert som disponibel inntekt pluss korreksjon for sparing i pensjonsfond minus konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner.
- Sparerate er definert som sparingens andel av disponibel inntekt.
- FISIM (indirekte målte bank- og finanstjenester) er tjenester produsert av finansielle foretak som de ikke direkte tar betalt for gjennom gebyrer. De finansielle foretakene skaffer seg i stedet inntekter ved rentemarginer. Med det menes at finansinstitusjonene har lavere rente på innskudd/innlån enn utlån. Siden det er knyttet administrasjon og ressursbruk til disse indirekte betalte bank- og finanstjenestene, betraktes de som produksjon i finansinstitusjonene og kalles indirekte målte bank- og finanstjenester.

utbetalinger av arbeidsledighetstrygd har blitt kraftig redusert.

Husholdningenes formuesutgifter består i all hovedsak av gjeldsrenter. De gjentatte renteøkningene til Norges Bank kombinert med voksende utlånsbeholdninger resulterte i at formuesutgiftene totalt sett økte med 33,6 milliarder kroner. Anslag i nasjonalregnskapet viser at prisveksten (markedsrentene) var nærmere 34 prosent, og at beholdningene (volumveksten) av rentebærende gjeld steg med om lag 14 prosent i 2007. De foreløpige tallene viser at renteutgifter er beregnet til 95,5 milliarder, som er en økning på 52 prosent i løpende priser. Økningen i totale formuesutgifter bidro til å redusere disponibel realinntekt med 3,8 prosentpoeng.

Skatt av inntekt og formue økte med 10 prosent fra 2006 til 2007, eller 9,3 prosent målt i realverdi. Dette har blant annet sammenheng med økte lønnsinntekter

Tabell 9.2 **Utviklingen i husholdningers og ideelle organisasjoners konsum fordelt på hovedgrupper. Volum- og prisendring fra foregående år i prosent**

	Mrd. kroner	Volumendring		Prisendring	
	2007 ¹	2006	2007	2006	2007
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	946,4	4,7	6,4	2,1	0,7
Konsum i husholdninger	906,1	4,6	6,5	2,1	0,6
- Varekonsum	467,4	4,3	7,7	2,1	-0,9
- Tjenestekonsum	405,0	4,1	4,6	2,0	2,3
- Hushold. konsum i utlandet	59,4	13,1	9,1	2,7	0,9
- Utlendingers konsum i Norge	-25,7	4,0	3,4	2,9	2,8
Konsum i ideelle organisasjoner	40,2	6,5	5,4	2,9	3,4

¹ Nivå tall i løpende kroner.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

og at husholdningene betalte skatt på aksjeutbytte i 2007. Dermed trakk skatteutgiftene veksten i husholdningenes disponible realinntekter ned med 3,1 prosentpoeng.

9.2. Konsum og sparing

Sterk vekst i varekonsumet

Kjøp av egne transportmidler økte med 19,1 prosent fra 2006 til 2007, målt i volum. Antall nyregistrerte biler var i 2007 det høyeste på over 20 år, en økning på nesten 130 000 biler fra året før. Denne veksten må sees i sammenheng med avgiftsendringer på biler ved årsskiftet mellom 2006 og 2007, samtidig som det er en indikator på god økonomi i husholdningene. Veksten var sterkest i første kvartal, men holdt seg på et høyt nivå gjennom hele året. Økningen i kjøp av biler stod for om lag en sjettedel av den totale veksten i husholdningenes konsum.

Konsumet av klær og sko økte med nesten 15 prosent i 2007, målt i volum. Prisen på disse varene gikk ned med 5,1 prosent, en prisnedgang som er med på å forklare den store etterspørselsveksten. Billigere klær vil normalt føre til økt innkjøp av klær, men også til at innkjøpene vrir i retning av klær med høyere kvalitet. Kvalitetsøkninger måles som volumøkning i nasjonalregnskapet.

De to siste årene har det vært sterk vekst i konsumet av foto- og IT-utstyr. I 2007 vokste dette konsumet med 16,5 prosent. Også her skyldes volumveksten en relativt sterk prisnedgang kombinert med høyere kvalitet. Andre varer som hadde sterk konsumvekst i 2007 er fritidsutstyr og bøker.

Oppgang i tjenestekonsumet

Tjenester utenom boligjenester gikk opp med 6,1 prosent i 2007, målt i faste priser. Av tjenestene var det konsumet av finansielle og juridiske tjenester som økte mest, med en vekst på 12,3 prosent. Også konsumet

Tabell 9.3 Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner. Volum- og prisendring fra foregående periode i prosent. Sesongjustert hvis ikke annet fremgår

	Mrd. kroner	Volumendring					Prisendring				
	2007 ¹	2007 ²	07:1	07:2	07:3	07:4	2007 ²	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i hush. og ideelle org.	946,4	6,4	2,7	1,2	1,1	1,4	0,7	-0,6	0,0	0,2	1,3
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	116,9	4,4	2,7	1,3	-0,4	1,9	2,8	0,8	2,1	-0,4	-0,6
Alkoholrikke og tobakk	35,6	3,5	1,3	0,7	-0,8	2,9	1,5	-0,9	0,1	-0,2	2,1
Klær og skotøy	48,6	14,5	4,4	2,3	3,3	0,8	-5,0	-1,0	-1,4	0,0	-1,5
Bolig, lys og brensel	167,7	2,1	0,8	1,4	1,9	-0,7	-2,3	-1,3	0,1	4,1	-4,5
Møbler og husholdningsartikler	54,2	5,5	0,6	2,5	0,0	0,0	2,1	0,6	-0,1	0,4	1,5
Helsepleie	25,9	3,9	2,3	0,7	-0,1	0,3	2,7	0,1	1,0	1,2	0,7
Transport	133,7	8,3	7,2	-3,9	2,7	0,4	2,2	1,6	-0,1	2,4	0,0
Post- og teletkommunikasjon	26,3	4,6	-9,2	6,2	-0,6	10,0	-3,5	-1,8	1,1	-3,7	1,3
Kultur og fritid	114,3	9,0	2,5	3,8	1,1	0,3	0,3	-0,2	0,0	0,6	0,2
Utdanning	4,8	3,4	0,3	-0,7	0,4	3,5	2,3	-1,1	0,9	2,8	-0,5
Hotell- og restauranttjenester	54,4	8,5	2,1	0,6	-1,0	5,3	4,4	1,7	1,0	0,8	1,1
Andre varer og tjenester	89,9	7,1	2,0	2,6	0,9	1,2	2,4	-0,2	1,1	1,5	1,2
Husholdningenes kjøp i utlandet	59,4	9,1	5,2	1,8	0,7	5,5	0,9	-1,6	0,2	-2,8	0,4
Utlendingers kjøp i Norge	-25,7	3,4	-5,5	2,8	0,2	3,9	2,8	0,7	1,3	0,8	0,6
Ideelle organisasjoner	40,2	5,4	1,4	1,0	2,1	1,5	3,4	1,1	0,9	0,0	0,7

¹ I løpende kroner. På grunn av avrundingsfeil summerer ikke undergruppene seg nøyaktig opp til totaltallet.

² Ikke sesongjustert.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

av hotell- og restauranttjenester vokste sterkt, med en økning på nesten 8,5 prosent.

Nordmenns konsum i utlandet steg med 9,1 prosent i 2007. Det var sjette året på rad med sterk vekst i dette konsumet, som er fordoblet siden 2001 (målt i volum). Konsumet omfatter nordmenns utgifter på reiser i utlandet, inklusiv grensehandel. Utenlandsforbruket bidro isolert sett til 0,6 prosentpoeng av den totale økningen i husholdningenes konsum.

Konsumet av bolig, lys og brensel økte med 2,1 prosent i 2007. I nasjonalregnskapet er husleie for leietagere og beregnet husleie for selveiere definert som verdien av tjenestestrømmen fra boligkapitalen. Realverdien av tjenestestrømmen, som utgjør om lag 72 prosent av denne konsumgruppen, gikk opp med 1,5 prosent fra 2006 til 2007. Siden boligkapitalen i all hovedsak er bestemt av tidligere års nybygging og rehabilitering, vil volumveksten i det samlede boligkonsumet vise liten variasjon over tid. Konsumet av elektrisitet, som utgjør 16 prosent av dette aggregatet, vokste med 4,3 prosent i 2007.

Sparing

I 2007 ble sparingen i husholdninger og ideelle organisasjoner negativ og utgjorde -1,2 prosent av disponibel inntekt, mot 0,1 prosent året før. Dette betyr at husholdningene konsumerte mer enn inntekten. I dette sparerebegrepet er det lagt til grunn at også varige konsumgoder utenom bolig, som for eksempel biler, konsumeres i det året de kjøpes. Veksten i bilkonsumet i 2007 er derfor en viktig bidragsyter til den lave sparerraten. Kjøp av varige konsumgoder kan alternativt betraktes som investering. En kan da beregne en korrigert

Boks 9.2. Spareraten korrigert for varige konsumgoder

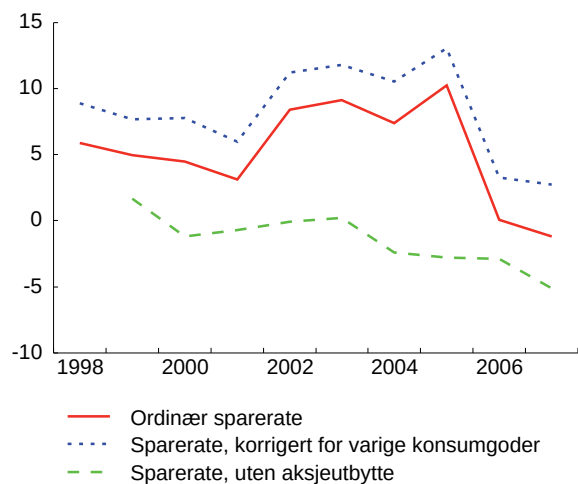
I nasjonalregnskapets beregning av husholdningenes sparerrate tas det ikke hensyn til at varige konsumgoder yter konsumtjenester utover det året de anskaffes. Det knytter seg et element av investering til kjøp av slike goder, noe som kan ivaretas ved beregning av en såkalt korrigert sparerrate. Ved en slik beregning anslås først tjenestekonsumet av varige goder, som defineres som summen av verdiforringelsen og realavkastningen på beholdningen av slike goder. Realavkastningen, som også nyttes til å korrigere inntekt for husholdningene, er satt lik 2,5 prosent.

Varige konsumgoder utenom bolig består av egne transportmidler (hovedsakelig personbiler), møbler, elektriske artikler, briller og ortopedisk utstyr mv, og varige fritidsvarer. Vegdirektoratets tall for registrerte personbiler etter alder har blitt utnyttet for beregning av den tekniske depresieringen av bilbeholdningen. Siden en ikke har tilsvarende tall for andre konsumgoder, har en lagt til grunn samme depresieringsprofil som for personbiler.

Beregningen av verdiforringelsen for varige goder utenom bolig er gjennomført uten at en har brukt observerte data for annenhåndspriser for disse kapitalgodene. Ved beregning av bruktpriene har en gjort en forenklet antagelse om et perfekt fungerende annenhåndsmarked. En slik antagelse gjør det mulig å avlede bruktpriene ut fra kjennskap til den fysiske depresieringen samt priser på nye varige konsumgoder.

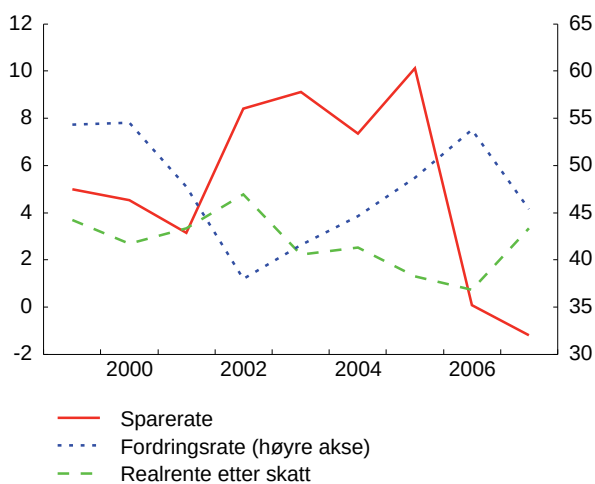
Hverken ved beregning av den ordinære eller korrigerte sparerraten er omvurdering av verdien på varige konsumgoder innarbeidet i inntektsanslaget. Utviklingen i sparerraten må følgelig ses i lys av den omvurdering av realkapitalen som har funnet sted i samme periode.

Figur 9.1. Husholdningenes sparerate. Prosent

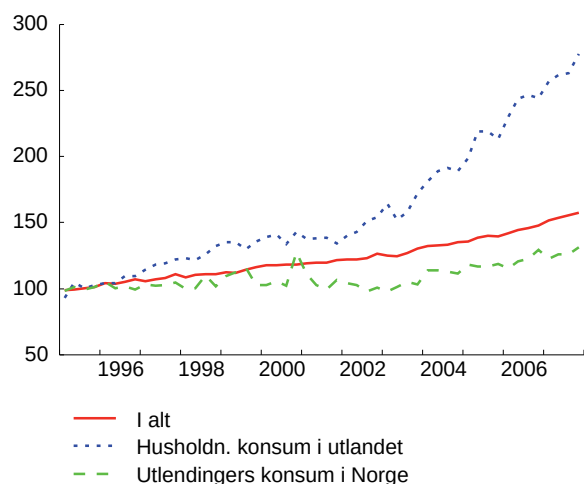
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 9.2. Sparerate, netto fordringsrate og realrente etter skatt. Prosent

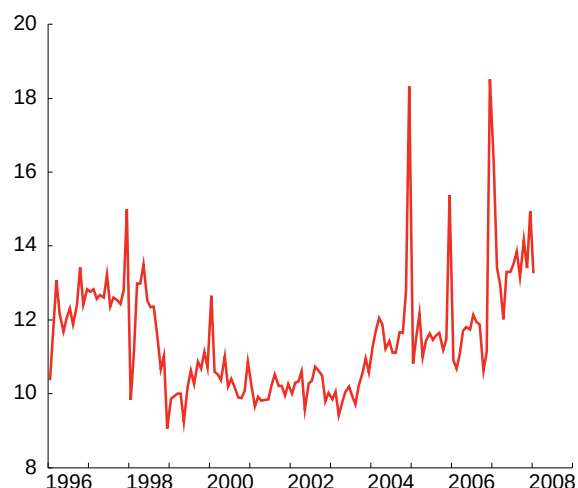
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 9.3. Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner. Sesongjustert. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 9.4. Førstegangsregistrerte personbiler. 1000. Sesongjustert

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

sparerate (se boks 9.2) som da blir henholdsvis 3,2 prosent og 2,7 prosent for 2006 og 2007. Figur 9.1 viser at spareraten korrigert for varige konsumgoder har et mindre markert fall fra 2006 til 2007 enn den ordinære spareraten. Figuren viser også en korrigert sparerate hvor aksjeutbytte er utelatt fra disponibel inntekt. Denne illustrerer hvordan de høye aksjeutbytterne som ble tatt ut i perioden 2002-2005 bidro til at spareraten økte.

Disponibel inntekt gikk opp med 6,1 prosent fra 2006 til 2007, målt i løpende priser, mens konsumet økte med 7,2 prosent. Den høye konsumveksten bidro til negativ sparing i 2007, og det er første gang siden 1988 at spareraten er negativ. Negativ sparing innebærer at husholdningene lånefinansierer sine investeringer, eller bruker av oppspart formue.

Vekst i husholdningenes realformue

Ifølge foreløpige anslag gikk husholdningenes realformue opp med 9,8 prosent fra 2006 til 2007. Med realformue menes her husholdningenes faste realkapital justert med prisindeksen for konsum. Den faste realkapitalen til husholdningene består i hovedsak av boliginvesteringer (rundt 88 prosent). I tillegg kommer annen realkapital som går til produksjon. Finanskapital er ikke med i denne størrelsen.

Den sterke veksten i realformuen henger sammen med en realvekst i boligformuen på nærmere 10,4 prosent, samt en økning i annen realkapital på 5,9 prosent. Realveksten i boligformuen skyldes omvurderinger og nyinvesteringer. Målt i faste priser økte boliginvesteringene med 6,3 prosent, men også boligprisene bidro til vekst i realformuen. Ifølge Statistisk sentralbyrås boligprisindeks økte boligprisene med i gjennomsnitt 12,2 prosent i fjor, mens konsumprisveksten var på 0,7 prosent (målt ved indeksen for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner).

Temaboks 9.1. Økende gjelds- og rentebelastning

Husholdningenes gjeldsvekst har vært sterk siden slutten av 1990-tallet. I perioden 2004-2006 bidro lave renter og sterk vekst i boligprisene til denne utviklingen. I løpet av 2007 har Norges Bank gradvis satt opp foliorenten fra 3,50 til 5,25 prosent. Til tross for renteøkningene har husholdningenes gjeld fortsatt å vokse med 11,9 prosent i 2007 (gjennomsnittsvekst i K2). Gjeld som andel av inntekt ligger på et historisk høyt nivå, og klart høyere enn siste halvdel av 1980-tallet, som var forrige periode med sterk gjeldsvekst. Den gang fikk mange husholdninger problemer med å betjene gjelden da rentene økte. Vi er derfor interessert i å vite noe om hvor sårbare husholdningene er denne gangen. Sammenliknet med forrige periode er det i dagens situasjon flere forhold som reduserer sannsynligheten for gjeldsproblemer. Det finnes flere fleksible låneprodukter, mer avdragsfrihet og lengre løpetid. Dessuten har veksten i levekostnader vært lavere enn veksten i inntekt, noe som medfører at levekostnadene utgjør en mindre andel av inntektene i dag. Til sist, innføringen av inflasjonsmålet gjør det mindre sannsynlig at vi vil oppleve en situasjon med både høye renter og høy arbeidsledighet.

Rentebelastningen i lys av økte renter

Som følge av lave renter, har husholdningenes rentebelastning vært lav de siste årene til tross for høy gjeld. Med rentebelastning menes her renteutgifter som andel av inntekt etter skatt. Fra 2006 til 2007 økte imidlertid den gjennomsnittlige rentebelastningen fra 5,5 til 10,4 prosent. Dette er likevel klart lavere enn på slutten av 1980-tallet, da den var rundt 20 prosent. Ved å ta utgangspunkt i tall fra Inntekts- og formuesundersøkelsen for 2005 og generelle utviklingstrekk til og med 2007, kan vi beregne hvordan rentebelastningen fordeler seg. Fremføringene er basert på makroøkonomiske tall for lønnsvekst, gjeldsvekst og gjennomsnittlig utlånsrente, der det er brukt regnskapstall for 2006 og anslag for 2007 (Konjunkturtendensene, september 2007).

Husholdningene er delt inn i 3 hovedgrupper, med utgangspunkt i om rentebelastningen er under 20 prosent, mellom 20 og 30 prosent, eller over 30 prosent. Ifølge beregningene er det nå om lag 285 000 husholdninger som bruker mer enn 20 prosent av sin inntekt etter skatt til å betale gjeldsrenter. Av disse er det om lag 101 000 husholdninger som har rentebelastning over 30 prosent. Andel av total gjeld i gruppen med høyest rentebelasting er tredoblet på to år, se tall for 2005 sammenliknet med 2007.

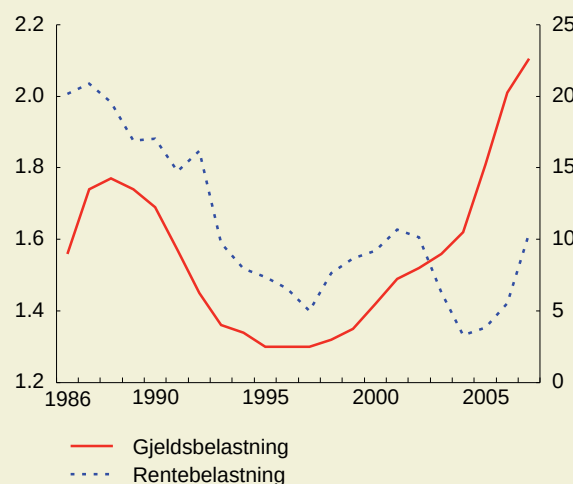
Unge husholdninger mest sårbare

Konsekvensene av en økning i renteutgiftene for den enkelte husholdning vil avhenge av hvor mye husholdningens alminnelige levekostnader utgjør i forhold til inntekten, og hvor stor finansiell buffer man har. Inntektsstatistikken viser at det er unge husholdninger som har den høyeste gjeldsbelastningen. Denne gruppen har samtidig høyest belåningsgrad og lavest likvid formue. I 2005 hadde personer i aldersgruppen 24-35 år i gjennomsnitt om lag 10 ganger så mye gjeld som likvid formue, mot tre ganger så mye i gjennomsnittet for alle aldre. Dersom aksjer og andre verdipapirer regnes med som likvid formue, er forholdstallene henholdsvis 8 og 2 ganger så mye gjeld som finansformue. For alle husholdninger med høy gjeldsbyrde vil den økonomiske situasjonen forverres ved arbeidsledighet eller samlivsbrudd.

Antall husholdninger og andel gjeld fordelt etter rentebelastning

	2005		2007	
	Antall (tusen)	Prosent av total gjeld	Antall (tusen)	Prosent av total gjeld
Under 20 prosent	1550	84	1428	63
20 - 30 prosent	62	9	184	20
Over 30 prosent	28	5	101	15

Kilde: Kredittilsynet og Statistisk sentralbyrå

Husholdningenes gjelds- og rentebelastning

Kilder: Statistisk sentralbyrå.

9.3. Finansiell formue og gjeld

Foreløpige tall fra finansielle sektorregnskaper viser at husholdninger og ideelle organisasjoners nettofinansinvesteringer var -74 milliarder kroner i 2007, mot -82 milliarder året før. Den finansielle nettoformuen (nettofordringer) falt med om lag 37 milliarder i løpet av 2007 og var 427 milliarder kroner ved utgangen av året.

Hovedbildet preges fortsatt av skattemotiverte finansielle transaksjoner (se temaboks 9.2). Holdes disse transaksjonene utenfor har nettofinansinvesteringene fulgt en fallende trend fra 2. kvartal 2003. Det siste

året har fallet stoppet opp og utviklingen flatet ut. Dette skyldes både at investeringene i finansielle eiendeler har tatt seg noe opp og at økningen i gjeldsoptaket har avtatt i løpet av 2007.

Utviklingen i verdipapir- og valutamarkedene har vært en viktig faktor bak fallet i husholdningenes finansielle nettoformue. Nettogevinstene er foreløpig beregnet til om lag 37 milliarder kroner. Dette er betydelig lavere enn verdistigningen på nettoformuen i 2006, da nettokursgevinstene beløp seg til 84 milliarder kroner. I tillegg ble tallene for 2006 påvirket av ny og forbedret

Boks 9.3. **Definisjoner og statistiske avvik****Avviket mellom det finansielle og ikke-finansielle regnskapet**

Nasjonalregnskapet definerer nettofinansinvesteringene i både inntekts- og finansregnskapet, og sektorenes finansinvesteringer skal i følge prinsippene for oppstilling av nasjonalregnskapet være identiske. I praksis oppstår det imidlertid avvik mellom regnskapsdelene. Nettofinansinvesteringene er restposter som beregnes på basis av store aggregater. Selv relativt små feil i disse aggregatene kan skape betydelige avvik for finansinvesteringene. De observerte avvikene skyldes feil og mangler i begge regnskapene. Årsaken er at både inntektsregnskapet og finansregnskapet mangler presis informasjon for viktige størrelser som må baseres på beregninger. I finansregnskapet er eksempler på dette unoterte aksjer, husholdninger og ideelle organisasjoners fordringsforhold overfor utlandet og ikke-finansielle foretak.

Definisjoner

Nettofinansinvesteringer i inntektsregnskapet = Sparing + netto kapitaloverføringer - nettoinvesteringer i ikke-finansiell kapital.

Nettofinansinvesteringer i finansregnskapet = netto anskaffelse av finansielle eiendeler - netto låneopptak.

Sparing er ikke-konsumert inntekt / overskudd som kan investeres i finansiell eller ikke-finansiell kapital. Hvis sparingen overstiger ikke-finansielle investeringer for en sektor, disponerer sektoren et finansielt overskudd som kan brukes til å øke nettofordringene overfor andre sektorer. I finansregnskapet vil dette reflekteres som anskaffelser av finansielle eiendeler eller som nedbetaling av gjeld. Hvis sparingen er lavere enn ikke-finansielle investeringer, oppstår det et finansielt underskudd som må finansieres enten ved å selge finansielle eiendeler eller ved opptak av lån. Realinvesteringer i personlig næringsvirksomhet og nye boliger utgjør størstedelen av investeringene i ikke-finansiell kapital for husholdningene. Boliginvesteringer finansieres i stor grad gjennom låneopptak.

Nettofordringer (netto finansiell formue) = fordringer (finansielle eiendeler) - gjeld.

Den finansielle balansen viser en sektors finansielle stilling ved utgangen av den aktuelle perioden. Balansens

fordringsside omfatter de finansielle eiendelene.

Husholdningens fordringer domineres av bankinnskudd, sedler og mynt samt forsikringstekniske reserver. Lån fra finansielle foretak (banker mv.) utgjør størstedelen av husholdningenes gjeld.

Nettofordringsendring = nettofinansinvesteringer + andre endringer, netto

Balanseendringen i løpet en periode forklares av nettofinansinvesteringene og andre endringer som i hovedsak er kursgevinster eller kurstap i verdipapir- og valutamarkedene.

Kort om utvalgte finansobjekter

Forsikringstekniske reserver (tidligere forsikringskrav) representerer husholdningenes fordringer overfor livsforsikrings- og skadeforsikringsselskaper samt private og kommunale pensjonskasser og -fond.

Reservene i livs- og pensjonsforsikring omfatter midler til dekning av forsikringsansvaret som følger av polisene og andre fondsmidler som kan tilskrives forsikringstakerne. Reservene skal i prinsippet omfatte nåverdien av fremtidige ytelser av forsikringstakernes opptjente rettigheter. Reservene i skadeforsikring omfatter premiereserver og erstatningsreserver. I premiereserverne inngår forskuddsbetalte premier, men også premier selskapene har til gode hos forsikringstakerne. Erstatningsreserverne omfatter midler som er knyttet til inntrufne erstatninger i regnskapsperioden, men som ikke er kommet til utbetaling. Reservene beregnes på basis av forsikringsmessige avsetninger og kursreguleringsfondet på gjeldssiden i balansen til selskapene, kassene og fondene.

Andre lån og andre fordringer omfatter utlån til ikke-finansielle foretak og andre innenlandske sektorer. I tillegg skattefordringer, finansiell verdi av fast eiendom (ferieboliger mv.) i utlandet, påløpte ikke-mottatte renter, feriepengekrav og leieboerinnskudd mv.

Andre lån og annen gjeld omfatter lånegjeld til ikke-finansielle foretak, stats- og kommuneforvaltningen, samt til finansforetak i utlandet. Dessuten påløpte men ikke betalte skatter, renter mv. og finansiell verdi av innenlandsk fast eiendom (feriebolig mv.) eid av utlendinger.

Nettofinansinvesteringer for husholdninger og ideelle organisasjoner i finans- og inntektsregnskapet. Milliarder kroner

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Inntektsregnskapet	1	-11	32	42	18	42	-58	-79
Finansregnskapet	21	-7	8	33	8	47	-82	-74
Differanse / avvik	-20	-4	23	9	10	-5	24	-5

Kilde: Statistisk sentralbyrå

verdipapirmarkedsstatistikk som trakk opp verdiene på husholdningenes verdipapirportefølje med ytterligere 22 milliarder kroner.

Låner mindre, men gjeldsraten øker

Husholdningenes kredittetterspørsel er fortsatt stor og gjeldsopptaket var 194 milliarder kroner i 2007. Dette er 8 milliarder kroner høyere enn året før, men veksten i gjeldsopptaket falt sammenlignet med 2006 da

det økte med drøyt 15 milliarder kroner. Hovedbildet underbygges av kredittindikatoren K2 som viser at husholdningenes tolv måneders kredittvekst falt fra 12,4 prosent i desember 2006 til 11,3 prosent i desember 2007. Husholdningenes finansregnskap for 3. kvartal 2007 viste at gjeldsopptaket nådde et foreløpig toppunkt dette kvartalet med 200 milliarder kroner summert over de fire siste kvartalene.

Tabell 9.4 Finansregnskap for husholdninger og ideelle organisasjoner. Milliarder kroner

	2003	2004	2005	2006	2007*
Transaksjoner					
<i>Investeringer i finansielle eiendeler</i>	145	147	218	104	120
Sedler, mynt og bankinnskudd	26	28	37	56	64
Sertifikater og obligasjoner	4	3	4	-2	-5
Noterte aksjer og grunnfondsbevis	2	-2	-14	-9	-8
Verdipapirfondsandeler	3	-0	33	-14	-1
Unoterte aksjer	27	39	56	1	4
Forsikringstekniske reserver	54	53	59	56	50
Utlån og andre fordringer	30	26	44	16	16
<i>Gjeldsopptak (nye lån minus avdrag)</i>	112	139	171	186	194
Lån i banker	92	113	133	154	91
Lån i andre finansielle foretak	16	14	29	16	84
Andre lån og annen gjeld	5	11	8	16	20
<i>Nettofinansinvestering</i>	33	8	47	-82	-74
Andre endringer (gevinster / tap mv)					
Andre endringer i fordringene	19	34	24	110	41
Andre endringer i gjeld	2	2	2	4	3
<i>Andre endringer, netto</i>	17	32	22	106	37
Beholdninger ved utgangen av året					
<i>Fordringer</i>	1598	1779	2021	2234	2395
Sedler, mynt og bankinnskudd	557	585	622	678	741
Sertifikater og obligasjoner	28	32	37	37	30
Noterte aksjer og grunnfondsbevis	52	61	80	87	91
Verdipapirfondsandeler	74	90	127	129	132
Unoterte aksjer	111	126	139	183	195
Forsikringstekniske reserver	572	645	726	805	871
Utlån og andre fordringer	205	240	289	315	335
<i>Gjeld</i>	1266	1407	1581	1770	1968
Lån i banker	822	939	1104	1269	1357
Lån i andre finansielle foretak	269	278	277	282	366
Andre lån og annen gjeld	176	191	200	219	245
<i>Nettofordringer / finansiell nettoformue</i>	331	371	440	464	427
	4. kv. 2006	1. kv. 2007	2. kv. 2007	3. kv. 2007	4. kv. 2007
Fordringsrater ¹ , sesongkorrigerte	255,6	257,2	259,8	260,8	260,4
Gjeldsrater ¹ , sesongkorrigerte	200,9	204,1	207,3	210,3	212,3
Nettofordringsrater ¹ , sesongkorrigerte	54,6	53,1	52,5	50,5	48,0

* Foreløpige tall

¹ Fordringer, gjeld og nettofordringer som andeler av disponibel inntekt

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Husholdningenes gjeld vokste fortsatt raskere enn disponibel inntekt i 2007. Gjelda har også vokst raskere enn de samlede fordringene, og denne utviklingen har i særlig grad tiltatt det siste året. Fra utgangen av 2006 til utgangen av 2007 økte husholdningenes gjeldsrater (gjeld som andel av disponibel inntekt) med 11,4 prosentpoeng, mens fordringsraten bare økte med 4,8 prosentpoeng. Nettofordringsraten falt dermed med 6,6 prosentpoeng i 2007. Det siste året steg fordringsraten frem til utgangen av 3. kvartal og falt deretter marginalt i 4. kvartal. Gjeldsraten steg derimot gradvis gjennom hele året.

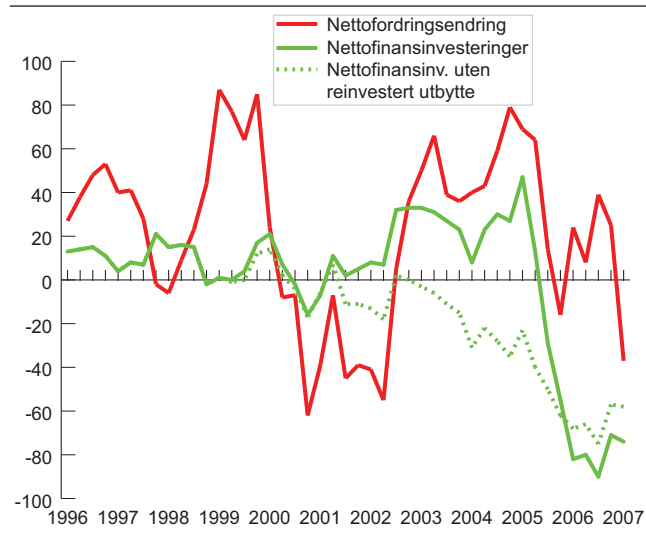
Nye låne- og spareprodukter

Husholdningenes gjeld har vokst kraftig over en lang periode. Veksten kan forklares av konjunkturelle forhold som utviklingen i rentenivå, inntekt, inflasjon,

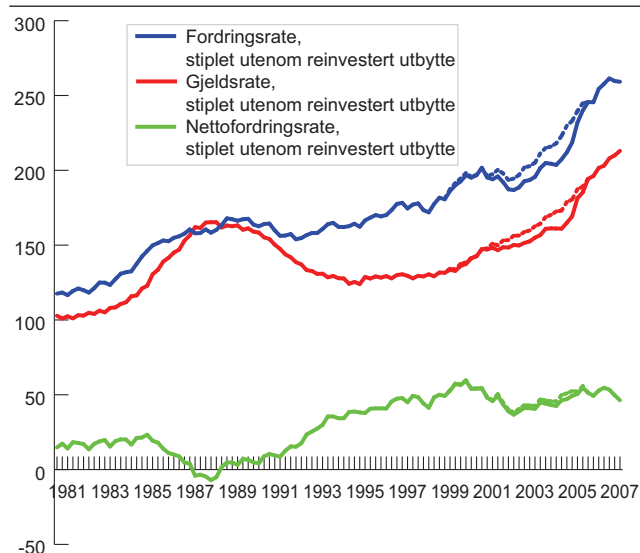
boliginvesteringer og boligpriser. I tillegg kommer strukturelle forhold som flyttemønster og endringer i husholdningenes alderssammensetning og størrelse. De senere årene har det også vært lansert en rekke nye produkter i finans- og kredittmarkene som har påvirket husholdningenes kredittetterspørsel.

Finansforetakene har etablert nye låneprodukter og liberalisert sine retningslinjer for lån, noe som kan ha bidratt til å øke husholdningenes låneopptak. Rammelån med pant i bolig har blitt et allment tilgjengelig produkt, og bruk av slike kreditter vokser raskere enn ordinære boliglån. Et rammelån innvilges med en kredittramme, for eksempel 60 prosent av boligens markedsverdi. Innenfor rammen kan kundene fritt trekke på kreditten uten krav om tilbakebetaling i form av avdrag. Slike produkter gjør det blant annet lettere å

Figur 9.5. **Nettofinansinvestering og nettofordringsendring.**
Sum fire siste kvartaler. Milliarder kroner kroner

Figur 9.6. **Husholdninger og ideelle organisasjoner. Fordringer og gjeld i prosent av disponibel inntekt, faktiske tall**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ta i bruk boligformuen til konsumformål, for eksempel ved anskaffelse av varige konsumgoder som biler og båter mv.

Fra utgangen av 2006 til utgangen av 2007 ble bankenes utestående rammelån til husholdningene nesten fordoblet fra 95 til 180 milliarder kroner. Noe av økningen i rammelån forklares av en svak økning for andre lån uten pantesikkerhet.

Investeringer i strukturerte eller sammensatte spareprodukter har økt betydelig etter årtusenskiftet. Eksempler på slike produkter er bankinnskudd eller obligasjoner med aksjeavkastning. Kundene er garantert å få tilbake den nominelle verdien av investeringen, men avkastningen er ofte knyttet til en børsnotert indeks og avhenger av en positiv utvikling i indeksen. Slike produkter kan kombineres med et lån for å

finansiere dem. Husholdningene lånte i 2006 i underkant av 15 milliarder kroner til anskaffelse av sammensatte spareprodukter. De hadde ved inngangen til 2007 en gjeld på om lag 30 milliarder kroner knyttet til slike produkter. Økt fokus på produktenes begrensede avkastningsmuligheter ser ut til å ha redusert interessen både for lånefinansierte og egenfinansierte anskaffelser. Ved utgangen av 2007 var husholdningenes gjeld knyttet til sammensatte produkter falt til om lag 28 milliarder kroner

Husholdningenes pengemengde vokser

Husholdningenes beholdninger av sedler, mynt og bankinnskudd utgjorde 31 prosent av deres samlede finansielle eiendeler ved utgangen av 2007. Bankinnskudd mv. er den nest største fordringsposten på husholdningenes balanse. Beholdningene av sedler, mynt og bankinnskudd økte med 64 milliarder kroner til 742 milliarder ved utgangen av året. Sammenlignet med 2006 var økningen i bankinnskudd og kassehold 8 milliarder høyere i 2007.

I fjor økte andre bankinnskudd spesielt mye, mens transaksjonsinnskuddene økte mindre. Mot slutten av året økte volumet av sedler og mynt i omløp og bidro til å trekke opp husholdningenes kassehold. Økningen er imidlertid en sesongmessig variasjon som henger sammen julehandelen og ønske om å være likvid i desember måned. Utviklingen beskrives av pengemengdeindikatoren M2. I desember 2007 var veksten i husholdningenes pengemengde 10,4 prosent mot 5,6 prosent i desember 2006 (tolvmånedersvekst). Veksttakten i husholdningenes pengemengde økte gjennom hele 2007. Dette kan ha sammenheng med god inntektsutvikling og endringer i sammensetningen av porteføljen av finansielle eiendeler.

Fortsatte salget av noterte verdipapirer

Husholdningenes portefølje av noterte verdipapirer utgjorde 10,5 prosent av deres samlede finansielle eiendeler ved utgangen av 2007. I løpet det siste året solgte husholdningene noterte verdipapirer for nesten 14,5 milliarder kroner. Dette er imidlertid 11 milliarder kroner lavere enn nettosalget av verdipapirer i 2006, da det var om lag 25 milliarder kroner. Husholdningene har i særlig grad solgt ut noterte aksjer og obligasjoner mv. i 2007.

Til tross for et betydelig nettosalg ble verdien av verdipapirporteføljen opprettholdt i 2007 sammenlignet med året før. Verdiene på noterte verdipapirer blir i stor grad påvirket av kursutviklingen i markedene. Det siste året har det vært en vesentlig økning i hovedindeksen på Oslo børs. Totalt økte kursen med 50 poeng fra om lag 440 til 490 i løpet av 2007. Utviklingen i aksjekursindeksen forklarer det meste av verdiøkningen på verdipapirporteføljen.

Økte livsforsikrings- og pensjonsreserver

De forsikringstekniske reservene omfatter premie- og erstatningsreserver i skadeforsikring og fondsmidler avsatt

Temaboks 9.2. **Utbetalt aksjeutbytte og anslag på reinvestert utbytte**

Med virkning fra 1. januar 2006 ble det innført nye regler for beskatning av aksjeutbytte til personlige aksjonærer. Etter de nye reglene skal utbytte og gevinster utover et såkalt skjermingsfradrag beskattes. Denne omleggingen initierte store skattemotiverte transaksjoner, som siden 2002 har hatt stor innvirkning på inntekts- og finansregnskapet for husholdninger og ideelle organisasjoner. I perioden fram til 1. januar 2006 tok de personlige eierne ut ekstraordinære høye aksjeutbytter. Hensikten var å omplassere opptjent egenkapital (som beskattes etter de nye reglene) ved å investere i ny aksjekapital (innskutt egenkapital) og i lån til foretakene. Midler plassert i ny aksjekapital eller i utlån kan tas ut skattefritt etter 2006.

Tabell 1 inneholder tall for utbetalt aksjeutbytte til husholdninger og ideelle organisasjoner samt anslått reinvestert utbytte i noterte foretak. Tabellen viser at vel 170 milliarder kroner av utbetalt utbytte i årene fra 2000 til 2005 ble reinvestert i foretakene for å omplassere egenkapitalen. Tabell 2 inneholder tall for utbetalt aksjeutbytte til personlige aksjonærer (utenom ideelle organisasjoner) i 4-årsperioden frem til og med 2005. Av tabellen framgår det at det ble utbetalt om lag 99 milliarder kroner i utbytte til 368 400 personlige aksjonærer i 2005. Av det totale aksjeutbytte til husholdningene dette året tilfalt nesten 90 prosent 24 300 aksjonærer. Et tilsvarende bilde fremkommer for de øvrige 3 årene. Tallene antyder at en relativt liten gruppe av eierne stod bak de store skattemotiverte transaksjonene.

Etter at det nye regelverket begynte å gjelde fra 2006 har utbetalingene av ekstraordinært utbytte stoppet opp. Eierne har begynt å hente ut tidligere investert aksjekapital og innløst utlån til foretakene, som et alternativ til ordinært aksjeutbytte. Aksjestatistikken viser at husholdningenes utbytte fra norske aksjeselskaper har falt med nesten 100 milliarder kroner fra 2005 til 2006. Vi antar at de endelige tallene for utbyttet for 2007 vil ligge noe over nivået i 2006.

Mangelen på presis informasjon om noterte aksjer i finansregnskapet fører til usikkerhet i beregningene av aksjetransaksjoner og aksjebeholdninger. Anslagene for tilbakebetalte lån og nedsettelse av overkursfond i 2006 og 2007 er basert på informasjon fra selvangivelsesstatistikk og kreditorvarslar fra Brønnøysundsregistrene. I tillegg til nedsettelse av overkursfondene har eierne innløst aksjekapital til pålydende verdi, men finansregnskapet omfatter bare tall for de samlede transaksjoner i noterte aksjer og har ikke egne anslag for nedsatt aksjekapital. Tallene for pålydende aksjekapital i noterte foretak er basert på regnskapsstatistikk for aksjeselskaper og aksjonærregisteret.

Aksjeutbytte inngår i disponibel inntekt i nasjonalregnskapet, mens uttaket av den innbetalte aksjekapitalen mv. bare påvirker sparingen hvis midlene anvendes til løpende utgifter (for eksempel konsum). De historisk sett høye aksjeutbytterne for årene 2002 til 2005, som ble pløyd tilbake til foretakene (reinvestert utbytte), har trukket opp både disponibel inntekt, sparing og nettofinansinvesteringene. Vi har derfor valgt å vise fordrings- og gjeldsrater samt nettofinansinvesteringene både med og uten reinvestert utbytte.

Tabell 1 **Mottatt aksjeutbytte i inntektsregnskapet og anslag for reinvestert utbytte og innløst egenkapital i finansregnskapet. Husholdninger og ideelle organisasjoner. Milliarder kroner**

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Aksjeutbytte	30	14	43	56	63	104	8	14
Reinvestert utbytte / innløst egenkapital	7	-1	22	37	39	70	-14	-16

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 2 **Bosatte personlige aksjonærer 17 år og over med mottatt aksjeutbytte. Selvangivelsesstatistikk**

	2002		2003		2004		2005	
	Antall personer	Milliarder kroner	Antall personer	Milliarder kroner	Antall personer	Milliarder kroner	Antall personer	Milliarder kroner
Alle personlige aksjonærer	325 994	42	331 336	54	360 171	62	368 433	99
Aksjonærer med mottatt utbytte over 500 000 kroner	12 800	35	17 052	46	17 306	53	24 299	88
Andel i prosent	4	83	5	85	5	85	7	89

Kilde: Statistisk sentralbyrå

i livs- og pensjonsforsikring utenom folketrygden, for å dekke fremtidig livspolise- og pensjonsutbetalinger (se boks 9.3 for mer detaljert definisjon). Ved utgangen av 2007 utgjorde forsikringstekniske reserver 36,4 prosent av de samlede finansielle eiendeler, og er den største fordringsposten på husholdningenes balanse. Beholdningen ved utgangen av 4. kvartal 2007 er imidlertid et anslag og er derfor beheftet med usikkerhet.

Reservene i livs- og pensjonsforsikring utgjør 94 prosent av totale reserver og er delt i individuelle og kollektive reserver. Den kollektive delen utgjør vel 80 prosent og domineres av ytelsesbaserte tjenestepensjoner. I perioden etter tusenårsskiftet har nettotransaksjonene

i de forsikringstekniske reservene vært svært høye sammenlignet med tidligere perioder. I særlig grad har nettotransaksjonene vokst fra og med 2001.

Dette kan skyldes flere forhold. Et forhold som påvirker utviklingen av de forsikringstekniske reservene, er demografiske endringer. I perioden fra 1990 og fram til i dag har antall pensjonister vært nokså stabilt. Små fødselskull mot slutten av 1920-åra og i 1930-åra har bidratt til lav rekruttering av nye pensjonister, og dette har i stor grad oppveid effekten av økt levealder. Samtidig har de store kullene født mellom 1946 og 1970 ført til at aldersgruppen 50 år og over har økt.

Tabell 9.5 Andel husholdninger etter størrelse på gjeld i forhold til samlet inntekt. Prosent

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ingen gjeld	23	23	22	22	22	21	20	20	18	17
Gjeld 2-3 ganger inntekt	9	9	8	9	10	10	11	12	13	14
Gjeld større enn 3 ganger inntekt										
Alle husholdninger	7	6	6	6	6	7	8	9	10	13
Enslige under 45 år	14	11	11	13	12	12	14	15	17	22
Par uten barn, under 45 år	10	9	5	7	8	10	10	13	15	21
Par med barn 0-6 år	6	7	6	5	7	8	11	12	13	17
Par med barn 7-17 år	6	4	5	6	6	5	6	7	9	9
Mor/far med barn 0-17 år	7	9	8	7	10	10	12	12	18	21

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Dette har hatt to effekter på reservene i livs- og pensjonsforsikring. I perioden etter 1990 har en stadig større gruppe av middelaldrene arbeidstakere (med til dels høye inntekter) ført til en økning i innbetalingene til reservene. Samtidig har en stabil pensjonistbefolkning bidratt til at veksten i utbetalingene fra reservene har økt betydelig langsommere. Dette har trukket opp både nettotransaksjonene og reservene i finansregnskapet. Forholdet vil endre seg i de kommende årene ettersom det første av mange store etterkrigskull (1946-kullet) i dag er påtroppende pensjonister.

Gjeldens fordeling

Gjelden er ujevnt fordelt over husholdningene. Informasjon om hvordan gjelden fordeles seg på ulike husholdninger hentes fra inntektsstatistikken (nyeste tall er her fra 2005). I 1990 hadde 15 prosent av husholdningene en gjeld som var minst dobbelt så stor som samlet husholdningsinntekt før skatt. Denne andelen var økt til 27 prosent i 2005. 13 prosent av husholdningene hadde en gjeld som var mer enn tre ganger større enn samlet husholdningsinntekt i 2005, mens tilsvarende andel i 1990 var 6 prosent. I alt 28 prosent av husholdningene var gjeldfrie i 1990; denne andelen var redusert til 17 prosent i 2005.

Gjeldsbyrden varierer gjerne gjennom livet. Ved å gruppere husholdningene etter alder på hovedinntektstaker finner vi at det er de yngste som har høyest gjeld i forhold til inntekt. Blant husholdninger der hovedinntektstakeren er under 45 år hadde en fjerdedel av husholdningene en gjeld som utgjorde mer enn to ganger inntekten i 1990. Tilsvarende andel i 2005 var på 39 prosent. I denne aldersgruppen er det en del studenter som er med på å trekke opp andelen med høy gjeld i forhold til inntekt. Tabell 9.5 viser at andelen husholdninger med gjeld som er større enn tre ganger inntekten har økt mest for par med små barn og aleneforeldre. I disse to gruppene har andel husholdninger med gjeld som er større enn tre ganger inntekten omtrent tredoblet seg på ti år. I husholdninger der hovedinntektstaker er over 55 år, var det 4 prosent som hadde gjeld som var mer enn dobbelt så stor som inntekten i 1990. Denne andelen var økt til 13 prosent i 2005. Tilsvarende var det 54 prosent av husholdningene i denne aldersgruppen som ikke hadde gjeld i 1990, mens dette var tilfelle for 36 prosent av husholdningene i 2005.

Så langt har vi ikke tatt hensyn til at husholdningene varierer i størrelse, og at dette kan påvirke deres evne til å betjene gjeld. Begrepet inntekt etter skatt per forbruksenhet forklares i boks 9.4. Husholdningene med lavest inntekt etter skatt per forbruksenhet har rimeligvis en relativ lav andel av total gjeld i husholdningene da deres låneevne er relativt liten. Men disse husholdningene har fått en stadig større andel av samlet gjeld. De 40 prosent av husholdningene med lavest inntekt hadde 15 prosent av husholdningers totale gjeld i 1994. I 2005 var tilsvarende andel økt til 17 prosent. De 20 prosent av husholdningene med høyest inntekt etter skatt per forbruksenhet stod for vel 38 prosent av den totale gjelden i 2005, mot 41 prosent i 1994.

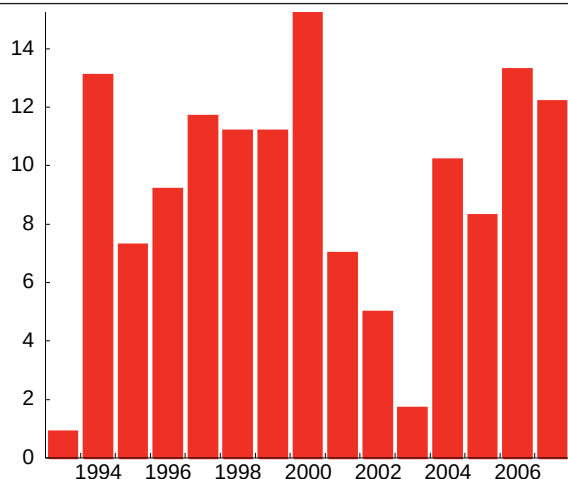
9.4. Boligmarkedet

Etter flere år med kraftig vekst i boligprisene stoppet prisveksten opp sommeren 2007 og viste så en svak nedgang ut året. Stigende rentekostnader er en av årsakene til at prisene har begynt å falle noe. Til tross for prisnedgangen mot slutten av fjoråret var gjennomsnittlig boligpris i 2007 12,2 prosent høyere enn året før, ifølge boligprisindeksen til Statistisk sentralbyrå. Det skyldes den sterke prisveksten på slutten av 2006 som vedvarte fram til prisutviklingen snudde i fjor sommer. I andre kvartal 2007 var boligprisene 14,3 prosent høyere enn gjennomsnittet for 2006. Fra andre til fjerde kvartal 2007 sank boligprisene med 2,5 prosent. Eiendomsmeglerens månedlige prisstatistikk viser at prisene fortsatte å gå noe ned i januar 2008, nærmere bestemt med 0,4 prosent i forhold til måneden før når vi tar hensyn til normale sesongsvingninger. Det er syvende måned på rad at de sesongkorrigerte prisene synker.

I årene etter 1993 har den årlige boligprisveksten i gjennomsnitt vært 9,8 prosent. Lavest var veksten i 2003 med 1,7 prosent, som vist i figur 9.7. Siden bunivået i 1992 har boligene i gjennomsnitt økt nesten fire ganger i verdi. Figur 9.8 viser at konsumprisindeksen steg vel 30 prosent i samme periode. Noe av den økte boligverdien skyldes at boligstandarden stadig bedres. Det korrigeres ikke for dette i prisstatistikkene til Statistisk sentralbyrå og eiendomsmeglerne.

Den store etterspørselen etter boliger har bidratt til en stabilt høy produksjon av nye boliger de siste fire årene.

Figur 9.7. Boligprisindeksen, årsvekst i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Foreløpige kvartalstall fra Statistisk sentralbyrås byggearealstatistikk viser at det ble påbegynt bygging av 32 402 boliger i løpet av 2007. Det er 2,7 prosent færre enn endelige tall året før. Ordrestatistikken og byggearealstatistikken signaliserer at det blir en nedgang i boligbyggingen i 2008. Ferske salgstall fra boligprodusentenes egen statistikk bekrefter at vi er inne i et trendskifte i boligmarkedet. Salget av nye boliger gikk kraftig ned mot slutten av fjoråret. Høye priser og renteøkninger er medvirkende årsaker til det. For en nærmere omtale av byggevirksomheten vises det til avsnitt 6.3 (Bygge- og anleggsvirksomhet).

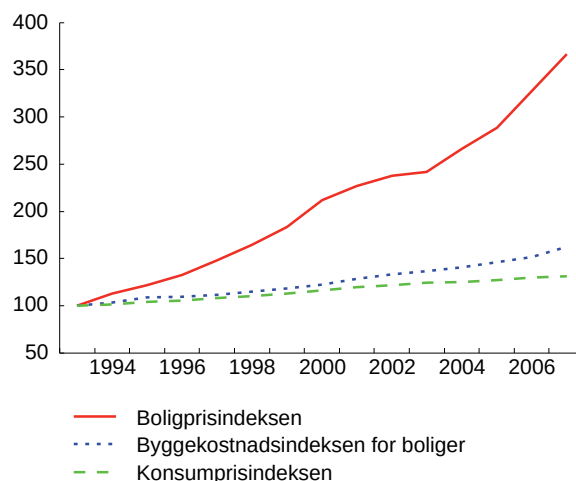
Geografiske variasjoner

Boligprisindeksen måler prisutviklingen i fire geografiske regioner: Oslo og Bærum, Akershus utenom Bærum, de tre byene Stavanger, Bergen og Trondheim, og resten av landet. Etter å ha nådd et foreløpig toppnivå i andre kvartal 2007, sank boligprisene i alle fire regioner. Prisnedgangen er størst i pressområdene der prisnivået er høyest. Fra andre til fjerde kvartal 2007 falt prisene i Oslo og Bærum og i Stavanger, Bergen og Trondheim med henholdsvis 4,2 og 2,3 prosent. I Akershus utenom Bærum og i resten av landet var prisnedgangen henholdsvis 1,1 og 2,2 prosent i samme periode.

Boligtyper

Prisutviklingen varierer betydelig mellom boligtypene. Siden prisoppgangen startet i 1993 har blokkleiligheter, småhus og eneboliger i gjennomsnitt blitt henholdsvis 5, 4 og 3 ganger dyrere enn de var for femten år siden. Den sterke prisveksten for blokkleiligheter skyldes blant annet at mange vil bo sentralt/urbant og at eldre har valgt å flytte fra enebolig og rekkehus til mer lettstelte leiligheter. Den store etterspørselen ansporet byggenæringen til å tredoble produksjonen av boligblokker fra 2000 til 2006. I perioden 2004 til 2007 ble det årlig påbegynt bygging av mellom 11 000 og 14 300 nye leiligheter i boligblokker på tre etasjer eller mer. Det vil si at om lag 40 prosent av boligproduksjonen for

Figur 9.8. Boligpriser, byggekostnader og konsumpriser. Indekser. 1993=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

tiden gjelder blokkleiligheter. Dette er et historisk høyt nivå. I perioden 1972-1976, da det årlig ble fullført om lag 40 000 boliger, lå antallet fullførte blokkleiligheter per år på mellom 8 000 og 12 000.

Etter at produksjonen av blokkleiligheter økte, har prisveksten for de ulike boligtypene vært mer lik, og prisnedgangen som startet opp i fjor har rammet blokkleiligheter sterkest. I gjennomsnitt for hele landet har prisene på blokkleiligheter sunket med 3,5 prosent fra andre til fjerde kvartal i fjor, mens småhus og eneboliger har blitt henholdsvis 2,0 og 2,4 prosent billigere i samme periode.

Kvadratmeterpriser

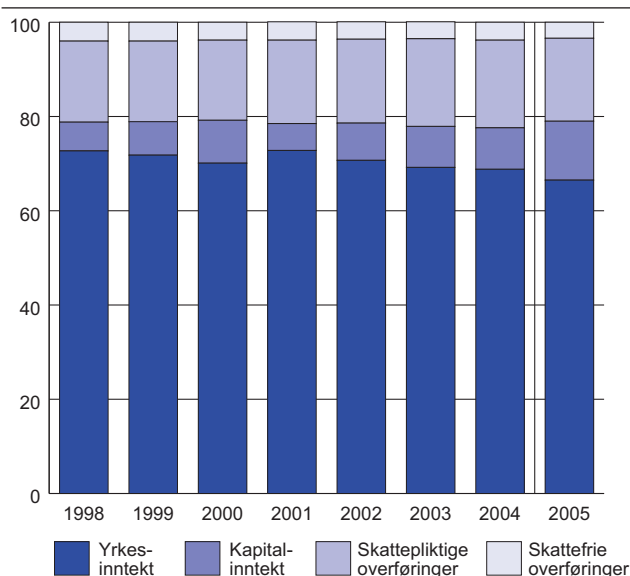
Prisene på blokkleiligheter varierer betydelig mellom de største byene og mindre byer og tettsteder. I Oslo var gjennomsnittlig kvadratmeterpris for selveierleiligheter i blokk nesten 40 000 kroner i 2007. Det er om lag dobbelt så mye som i fylkene med de laveste gjennomsnittsprisene, nemlig Telemark, Hedmark og Oppland. I Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø ligger kvadratmeterprisene på mellom 31 500 og 35 000 kroner. Tabell 9.6 viser at gjennomsnittlig kvadratmeterpris for leiligheter i borettslag er lavere enn for selveierleiligheter i storbyene og i alle fylkene med unntak av Oppland og Aust-Agder. Prisforskjellen skyldes imidlertid hovedsakelig andre faktorer som beliggenhet og standard, mens eierformen trolig har liten betydning. For landet som helhet var gjennomsnittlig kvadratmeterpris 32 553 kroner for selveierleiligheter og 25 625 kroner for borettslagsleiligheter. Kvadratmeterprisene på eneboliger varierer fra 9 544 kroner i Nord-Trøndelag til 31 046 i Oslo. På landsbasis var gjennomsnittlig kvadratmeterpris på eneboliger 16 643 kroner i 2007.

Tabell 9.6 Gjennomsnittlig pris per kvadratmeter boareal, fylke og storby, 2007. Kroner

Fylke	Selveier		Borettslag	
	Eneboliger	Småhus	Blokk-leiligheter	Blokk-leiligheter
I alt	16 643	21 005	32 553	25 625
Østfold	14 637	14 243	20 905	17 989
Akershus	21 278	24 217	30 158	26 703
Oslo	31 046	30 511	39 572	31 438
Hedmark	11 842	14 813	19 503	17 260
Oppland	11 697	15 501	19 966	20 177
Buskerud	15 138	15 800	22 280	18 031
Vestfold	16 220	15 474	21 436	19 235
Telemark	12 527	13 502	18 449	14 720
Aust-Agder	13 666	14 014	20 723	23 205
Vest-Agder	16 035	18 293	27 139	22 945
Rogaland	18 955	23 583	31 373	28 931
Hordaland	19 893	21 248	32 446	26 925
Sogn og Fjordane	11 754	17 082	20 459	18 073
Møre og Romsdal	12 144	15 992	21 244	19 896
Sør-Trøndelag	16 389	19 647	31 253	24 039
Nord-Trøndelag	9 544	12 628	20 090	19 368
Nordland	13 079	16 529	22 168	18 525
Troms-Romsa	17 218	21 162	30 313	22 314
Finnmark-Finnmårku	15 084	14 366	23 719	19 636
Stavanger	25 199	25 647	34 991	30 290
Bergen	24 089	22 171	33 771	26 943
Trondheim	20 605	20 315	32 205	24 058
Tromsø	22 698	26 069	31 762	25 855

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 9.9. Sammensetning av husholdningens samlede inntekt. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.5. Inntektsutvikling og -fordeling

Inntektsutviklingen

En annen kilde til informasjon om inntektsutviklingen, i tillegg til nasjonalregnskapet, er inntektsstatistikken (nyeste tall er her fra 2005). Tall fra denne statistikken

for inntektsåret 2005 viser at den samlede inntekten til husholdningene var på 1 136 milliarder kroner, se boks 9.4 for definisjon av inntekt. Den desidert største inntektskilden er yrkesinntekt (lønns- og næringsinntekter inkludert sykepenger) som utgjorde 755 milliarder kroner i 2005. Kapitalinntektene utgjorde til sammen vel 142 milliarder kroner eller i underkant av 13 prosent av de samlede inntektene. Den klart viktigste kapitalinntekten var aksjeutbytte med hele 99 milliarder kroner. Den kraftige økningen i utbytteutbetalingene skyldes i stor grad varslede innstramminger i kapitalbeskatningen fra og med inntektsåret 2006, se også temaboks 9.2 om aksjeutbytte. Fra nasjonalregnskapstallene i tabell 9.1 fremgår det at aksjeutbytte til husholdningene ble kraftig redusert året etter. Til sammenligning mottok husholdningene bare 10 milliarder kroner i renteinntekter i 2005.

Pensjoner, trygder og stønader utgjorde om lag 239 milliarder kroner i 2005 hvorav 200 milliarder kroner var skattepliktige. Størst var pensjoner fra folketrygden med 148 milliarder kroner, fulgt av tjenestepensjoner med 41 milliarder og arbeidsledighetstrygd på vel 9 milliarder kroner. Ulike skattefrie kontantstønader utgjorde 38 milliarder kroner i 2005. Nær halvparten av disse pengene er stønader rettet mot barnefamilier, blant annet barnetrygden på 14 milliarder kroner og kontantstøtten på knapt 3 milliarder kroner.

Fra 1998 til 2005 økte den samlede yrkesinntekten til befolkningen med i overkant av 42 prosent målt i løpende kroner og 23 prosent målt i faste priser (deflatert med konsumprisindeksen). Yrkesinntekt som andel av den samlede inntekten til norske husholdninger falt i samme periode fra 72 til 66 prosent. Nesten hver femte krone som norske husholdninger mottok i 2005 kom fra ulike pensjoner og trygder. Skattepliktige pensjoner og trygder økte med nesten 59 prosent nominelt fra 1998 til 2005. Ulike skattefrie overføringer, som for eksempel barnetrygd, kontantstøtte, sosialhjelp og bostøtte hadde en stabil andel på 3-4 prosent av husholdningenes samlede inntekt i denne perioden.

Husholdningenes kapitalinntekter har økt betydelig i inntektsmessig betydning. I nominelle kroner ble kapitalinntektene mer enn tredoblet fra 1998 til 2005. Kapitalinntektenes andel av den samlede husholdningsinntekten økte samtidig fra om lag 6 prosent i 1998, til nesten 13 prosent i 2005. Mye av økningen skyldes en betydelig vekst i mottatt aksjeutbytte de siste årene, som delvis skyldes den skattemessige tilpasningen nevnt over.

Inntektsfordelingen

I det følgende skal vi se nærmere på inntektsfordelingen for husholdningene. Dette forutsetter at en har opplysninger om hvilke personer som tilhører samme husholdning, siden vi antar at det forgår en betydelig utveksling av økonomiske ressurser innad i husholdningen. Norske husholdninger har opplevd en betydelig inntektsvekst de siste årene. Mellom 1990 og 2005 økte

Boks 9.4. Inntektsbegrep og forbruksvekter

Det inntektsbegrepet som er benyttet i beskrivelsen av inntektsfordeling og lavinntekt er *inntekt etter skatt*. Dette inntektsbegrepet fremkommer etter følgende regnskap:

Inntekt etter skatt

- = Lønnsinntekt
- + netto næringsinntekt fratrukket eventuelt underskudd
- + brutto kapitalinntekt
- + sum overføringer (pensjoner og stønader)
- utlignet skatt og negative overføringer (underholdsbi-drag og pensjonspremier i arbeidsforhold)

Selv om dette inntektsbegrepet omfatter de fleste kontante inntektene husholdningene mottar, må en være oppmerksom på at dette begrepet ikke omfatter viktige inntekter som også kan ha stor betydning for individenes velferdsnivå. Dette gjelder for eksempel verdien av offentlige tjenester, verdien av hjemmeproduksjon og såkalte «svarte» inntekter. I tillegg inngår heller ikke inntekt av egen bolig i dette begrepet. Siden en stor del av husholdningenes renteutgifter er knyttet til gjeld på egen bolig, er heller ikke renteutgifter trukket fra inntektsbegrepet.

Husholdningsdefinisjon

Inntektsstatistikken er fra og med inntektsåret 2005 en totaltelling som omfatter alle personer i privathusholdninger. En husholdning består av alle personer som bor sammen i felles bolig (bohusholdning). For å komme nærmere den

faktiske husholdningen er borteboende studenter skilt ut fra foreldrehusholdningen. I tillegg benyttes en del annen informasjon for å få flere samboere registrert i felles husholdning, og data fra NAV for å identifisere – og deretter fjerne – institusjonsbeboere.

Ekvivalentinntekt og forbruksvekter

En ekvivalensskala gir uttrykk for hvor mye inntekt en husholdning med gitte karakteristika, for eksempel to voksne og to barn, må ha for at deres levestandard skal være like høy som levestandarden til en enslig med en gitt inntekt. Det er utledet en hel rekke typer av ekvivalensskalaer, basert på forskjellige tilnærminger. I beskrivelsen av utviklingen i inntektsulikheter er det benyttet den såkalte EU-skalaen. Ved bruk av denne skalaen gis første voksne husholdningsmedlem vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens barn får vekt lik 0,3.

En husholdning bestående av to voksne og to barn (dvs. vekt lik 2,1) må ved bruk av EU-skalaen ha en husholdningsinntekt på 420 000 kroner for å ha samme inntekt per forbruksenhet som en enslig med 200 000 kroner i inntekt.

I avsnittet om vedvarende lavinntekt er det i tillegg benyttet OECD-skalaen. Denne skalaen skiller seg fra EU-skalaen ved å regne husholdningenes stordriftsfordeler som mindre. Denne skalaen gir første voksne vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,7, mens barn får vekt lik 0,5.

Tabell 9.7 **Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala), for personer. Andel av totalinntekten. Desiler**

Desil	1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2005
1	3,8	3,6	3,7	3,9	3,7	3,6	3,6	3,3
2	5,9	5,7	5,7	5,9	5,7	5,6	5,7	5,3
3	7,0	6,9	6,9	7,0	6,8	6,8	6,8	6,3
4	8,1	7,9	7,9	7,9	7,6	7,7	7,6	7,1
5	9,0	8,9	8,8	8,8	8,5	8,5	8,4	7,9
6	9,9	9,8	9,7	9,6	9,4	9,4	9,1	8,6
7	10,9	10,8	10,6	10,5	10,2	10,3	10,0	9,4
8	12,1	12,0	11,7	11,7	11,3	11,4	11,0	10,5
9	13,8	13,6	13,4	13,5	13,0	13,1	12,6	12,1
10	19,6	20,7	21,6	21,3	23,7	23,6	25,2	29,5
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

medianinntekten etter skatt for husholdningene med 33 prosent, målt i faste priser. Blant gruppene som har hatt en god inntektsutvikling finner en for eksempel barnefamilier og alderspensjonister. En tobarnsfamilie (par med to barn, yngste hjemmeboende barn under 19 år) hadde i 1990 en medianinntekt etter skatt på 363 000 målt i 2005-kroner. I 2005 var medianinntekten for en tilsvarende barnefamilie 526 000 kroner. Den «gjennomsnittlige» tobarnsfamilie hadde altså mer enn 160 000 kroner mer i inntekt etter skatt i 2005 enn i 1990, når det er tatt hensyn til prisveksten i perioden. Andre husholdningstyper har hatt en like god inntektsvekst i perioden, for eksempel middelaldrene par

uten hjemmeboende barn, mens for eksempel yngre aleneboende har hatt en noe svakere inntektsutvikling.

Samtidig med at husholdningsinntektene har økt, har også inntektsforskjellene blitt større. I tabell 9.7 er husholdningene sortert etter inntekt etter skatt per forbruksenhet og delt inn i 10 like store grupper (desiler) der desil 1 består av den tidelen med laveste gjennomsnittsinntekter og desil 10 består av den tidelen med høyeste gjennomsnittsinntekter. Tabellen viser at ulikheten har økt de siste årene, særlig etter 1998. Fra 1992 til 2005 har gruppen med høyest inntekt økt sin andel av totalinntekten fra om lag 20 prosent til nesten

Tabell 9.8 **Fordelingen av brutto finanskapital for husholdninger, etter desiler. Prosent**

Desil	1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2005
1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
3	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6
4	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1
5	2,4	2,1	2,0	1,9	1,8	2,0	1,9	1,9
6	4,0	3,5	3,4	3,0	3,0	3,2	3,1	3,0
7	6,7	5,8	5,5	4,8	4,7	5,1	4,9	4,7
8	11,0	9,6	9,1	8,0	7,7	8,2	8,1	7,6
9	18,4	17,0	16,5	14,2	13,9	14,6	14,8	13,5
10	55,3	59,9	61,6	66,2	67,1	64,9	65,3	67,5
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 9.9 **Andel personer med inntekt etter skatt per forbruksenhet under henholdsvis 50 og 60 prosent av mediangjennomsnittet i perioden. To ulike ekvivalensskalaer**

Periode	OECD-skala (50 prosent)		EU-skala (60 prosent)		Antall observasjoner	
	Uten studenter	Med studenter	Uten studenter	Med studenter	Uten studenter	Med studenter
1996-1998	2,0	2,4	8,9	9,7	17 204	17 351
1997-1999	1,9	2,3	8,1	9,0	17 187	17 334
1998-2000	1,7	2,1	8,2	8,8	17 089	17 214
1999-2001	1,8	2,2	7,8	8,5	16 999	17 162
2000-2002	2,1	2,7	8,1	9,0	17 073	17 259
2001-2003	2,4	2,9	7,9	8,9	17 110	17 339
2002-2004	3,0	3,6	8,5	9,6	13 516	13 671
2003-2005	3,0	3,9	7,9	9,5	18 246	18 500

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

30 prosent, mens alle andre grupper har fått redusert sin andel.

Sterk økning i kapitalinntektene var en medvirkende årsak til at inntektsforskjellene økte på 1990-tallet og seinere. Siden aksjeutbytte i hovedsak tilfaller husholdningene med de høyeste inntektene, påvirker dette i stor grad utviklingen i ulikhet. Det er forventet at inntektsfordelingen for 2006 vil bli betydelig jevnere, sammenlignet med 2005, siden inntekt fra aksjeutbytte var mye lavere i 2006.

Ulikheten i fordelingen av husholdningenes finansformue har også blitt større i perioden 1992-2005. Noe av økningen skyldes en skjerping av reglene for fastsetting av likningsverdiene av aksjer på slutten av 1990-tallet. I tillegg kan noe av de store aksjeutbyttene ha blitt reinvestert i aksjer. En annen viktig forklaring er den betydelige økningen i aksjeverdiene de siste årene, som særlig har kommet de med store finansformuer til gode. I 1994 utgjorde aksjer og andre verdipapir 42 prosent av finansformuen til den tidelen av husholdningene med høyest finansformue. Tilsvarende andel i 2005 var 63 prosent.

Vedvarende lavinntekt

Bekjempelse av fattigdom står høyt på den politiske agendaen. Økonomisk fattigdom er et relativt begrep som kan defineres på ulike måter. Ett sentralt begrep er vedvarende lavinntekt. I det følgende tar vi

utgangspunkt i den gjennomsnittlige medianinntekten i ulike treårsperioder for å belyse forekomsten av vedvarende lavinntekt (se boks 9.5 for definisjon av vedvarende lavinntekt). For treårsperioden 2003 til 2005 var lavinntektsgrensen henholdsvis 93 000 kroner basert på OECDs målemetode for lavinntekt (50 prosent av medianen) og 135 000 kroner basert på EUs målemetode (60 prosent av medianen).

Siden inntektsundersøkelsen ikke definerer studielån som inntekt, vil mange studenter, som hovedsakelig lever av studielån, bli å finne i lavinntektsgruppen. Studenter er en gruppe som typisk har forbigående lavinntekt i mer enn 3 år sammenhengende.

Ifølge *EUs definisjon* var andelen med vedvarende lavinntekt i Norge 7,9 prosent i perioden 2003-2005 når studenter er utelatt, mens tilsvarende tall var 3,0 prosent ifølge *OECDs definisjon*. Når studenter tas med, øker andelen med lavinntekt fra 3,0 til 3,9 prosent ved bruk av OECDs definisjon, mens andelen øker fra 7,9 til 9,5 prosent ved bruk av EUs definisjon.

Utviklingen i perioden er imidlertid nokså lik, uansett om studentene regnes med eller ikke. Andelen med vedvarende lavinntekt falt noe fra perioden 1996-1998 og fram til perioden 1999-2001. Dette gjelder for begge definisjoner av lavinntekt. Etter 2001 viser OECDs lavinnteksdefinisjon en økning i andelen personer med

Tabell 9.10 **Andel og antall barn i familier med vedvarende lavinntekt**

	OECD-definisjon (50 prosent)		EU-definisjon (60 prosent)	
	2000-2002	2003-2005	2000-2002	2003-2005
Andel barn				
Barn under 18 år	2,8	3,8	4,6	6,1
Barn under 7 år	2,7	3,9	4,7	6,3
Barn under 18 år med innvandrerbakgrunn	18,3	23,4	25,2	31,3
Barn under 18 år med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn	19,2	24,8	26,6	33,1
Antall barn				
Barn under 18 år	24 000	34 000	40 000	54 000
Barn under 7 år	8 000	10 000	13 000	17 000
Barn under 18 år med innvandrerbakgrunn	10 000	15 000	14 000	20 000
Barn under 18 år med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn	9 000	14 000	13 000	19 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

vedvarende lavinntekt, mens EUs definisjon er preget av stabilitet.

Andelen personer som er under de årlige lavinntekts-grensene ett enkelt år er høyere enn andelen med vedvarende lavinntekt (som gjelder treårsperioder). Ifølge de årlige inntektsundersøkelsene var det henholdsvis 11 prosent (EUs definisjon) og 5 prosent (OECDs definisjon) som hadde årlig lavinntekt i 2005 (når studenter inkluderes). Dette viser at mange personer har forbigående lave inntekter.

En nærmere gjennomgang av ulike befolkningsgrupper viser at ikke-vestlige innvandrere er overrepresentert i gruppen med vedvarende lavinntekt. Det har i tillegg vært en økning i andelen med lavinntekt for denne gruppen. Blant andre grupper med relativt høy sannsynlighet for vedvarende lavinntekt finner vi unge aleneboende og, ved bruk av EUs lavinntektsdefinisjon, også alderspensjonister. Som en følge av at det blir flere tilleggspensjonister og færre minstepensjonister i befolkningen, har stadig færre alderspensjonister vedvarende lavinntekt. Benytter en OECDs målmetode vil det knapt være noen alderspensjonister under lavinntektsgrensen, siden denne lavinntektsgrensen ligger klart under folketrygdens minstepensjonen).

Barn i familier med vedvarende lavinntekt

Noen typer av barnefamilier er overrepresentert i gruppen med vedvarende lavinntekt. Dette gjelder først og fremst enslige forsørgere og par med mange barn. Når vi studerer forekomsten av vedvarende lavinntekt blant barn, kan vi benytte registerdata, mens vi i forrige avsnitt benyttet utvalgsdata. Dette gjør det mulig å gi mer detaljert statistikk for denne gruppen.

Både EUs og OECDs lavinntektsdefinisjon viser at det har blitt flere barn under 18 år i lavinntektsgruppen de siste årene, men nivået er noe forskjellig for de to målemetodene. Basert på OECDs definisjon økte andelen fra 2,8 prosent i perioden 2000-2002 til 3,8 prosent i 2003-2005, eller fra 24 000 til 34 000 barn. Tilsvarende økning basert på EUs definisjon var fra 4,6 prosent (40 000 barn) til 6,1 prosent (54 000 barn) i samme

Boks 9.5. **Definisjon av vedvarende lavinntekt**

Vedvarende lavinntekt er her definert ut fra gjennomsnittet av de årlige medianinntektene for hele befolkningen i en treårsperiode (omregnet til faste priser). Det er i tillegg benyttet to ulike lavinntektsdefinisjoner: en basert på OECDs ekvivalensskala med lavinntektsgrense satt lik 50 prosent av mediangjennomsnittet og en annen basert på EUs ekvivalensskala og med lavinntektsgrense lik 60 prosent av mediangjennomsnittet, jf. tabellen under (se mer om ekvivalensskalaer i boks 9.4). Ifølge OECDs lavinntektsdefinisjon defineres alle personer med en gjennomsnittlig husholdningsinntekt pr. forbruksenhet lavere enn 93 000 kroner i treårsperioden 2003-2005 som å ha vedvarende lavinntekt. Dette tilsvarer 50 prosent av mediangjennomsnittet i befolkningen i samme periode (dvs. 50 prosent av 186 000 kroner). Tilsvarende lavinntektsgrense basert på EUs definisjon er 135 000 kroner (dvs. 60 prosent av 224 000 kroner).

Årlig median ekvivalentinntekt og gjennomsnittlig årlig median ekvivalentinntekt. To ulike ekvivalensskalaer

	Løpende priser	2005-priser	Løpende priser	2005-priser
2003	178 000	182 000	213 000	218 000
2004	182 000	185 000	219 000	223 000
2005	192 000	192 000	231 000	231 000
Gjennomsnitt 2003-2005		186 000		224 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå

periode. Det er noe høyere andel av yngre barna som har vedvarende lavinntekt, sammenlignet med barn i alt.

Innvandrerbarn er klart overrepresentert blant barn i familier med vedvarende lavinntekt, og det har blitt flere innvandrerbarn i lavinntektsgruppen både relativt og absolutt de siste årene. Etter EUs og OECDs lavinntektsdefinisjon hadde henholdsvis 25 og 33 prosent av alle barn med ikke-vestlig landbakgrunn vedvarende lavinntekt i perioden 2003-2005. Dette tilsvarer et antall på henholdsvis 14 000 og 19 000 barn. Det betyr at barn med ikke-vestlig landbakgrunn utgjør om lag 40 prosent av alle barn i familier med vedvarende lavinntekt.

10. Utenriksøkonomi og disponibel inntekt for Norge

10.1. Utenriksøkonomi i 2007

Norge hadde et overskudd på driftsbalansen overfor utlandet på 391 milliarder kroner i 2007 ifølge foreløpige beregninger, se tabell 10.1. Dette er en oppgang på nesten 5 prosent i forhold til 2006. Den samlede eksporten av varer og tjenester var 1 063 milliarder kroner, mens den samlede importen var 686 milliarder kroner. Handelen med varer og tjenester overfor utlandet ga dermed et overskudd på 377 milliarder kroner i 2007, en liten nedgang fra året før. I 2007 ligger det an til et overskudd på rente- og stønadsbalansen for første gang siden 1953, da Marshall-hjelpen tilførte Norge valuta til finansiering av nødvendig import. Noen av størrelsene som omtales i teksten er fremskrevet for 4. kvartal 2007, noe som medfører økt usikkerhet i årsdata for 2007 for utenriksøkonomien.

Redusert handelsoverskudd for varer

Handelen med varer overfor utlandet ga et overskudd på 337 milliarder kroner i 2007, en nedgang på 27 milliarder kroner fra året før. Verdien av eksport av råolje og naturgass er nesten uendret fra 2006. Mens volumet av denne eksporten har blitt redusert de siste årene, førte sterk prisstigning på olje og gass til en kraftig vekst i eksportverdien frem til og med 2006. 2007 viser imidlertid en svakere prisoppgang, foreløpig anslått til kun 2,4 prosent. Norge eksporterte tradisjonelle varer for 303 milliarder kroner i 2007, en økning på 11,6 prosent fra året før. Det er de tradisjonelle varene som bidrar til å trekke opp verdien av total vareeksport. Blant tradisjonelle varer var det størst verdiøkning i eksport av metaller og verkstedprodukter. Verdiøkningen for metaller skyldtes en prisoppgang på 13,6 prosent og en volumøkning på 6 prosent, mens verdiøkningen for verkstedprodukter først og fremst skyldtes en volumøkning på 14,2 prosent.

Norge har også stor import av tradisjonelle varer, og i fjor økte denne med 12 prosent til 451 milliarder kroner, se tabell 10.1. En volumøkning på 8,2 prosent og en prisoppgang på 3,5 prosent forklarer denne verdiøkningen. Industriprodukter bidro mest til den økte importverdien av tradisjonelle varer. Blant industriproduktene var det verkstedprodukter og metaller som økte mest, med henholdsvis 18 og 13 milliarder kroner.

Vekst i overskuddet for tjenestehandel

Det var et overskudd i handelen med tjenester overfor utlandet på 41 milliarder kroner i 2007, 11 milliarder høyere enn i 2006.

Norge eksporterte tjenester for 250 milliarder kroner i fjor, en økning på 12,5 prosent fra året før. Fraktinntekter opptjent i utenriks sjøfart utgjorde den største tjenestegruppen med en verdi på 91 milliarder kroner i 2007, mens finans- og forretningstjenester var den nest største med 60 milliarder kroner. Begge disse tjenestegruppene økte bortimot 10 prosent fra året før. Blant andre tjenestegrupper som bidro til veksten i tjenesteeksporten finner vi leiarbeid, reparasjoner og bygge- og anleggstjenester.

Total import av tjenester steg med 17 milliarder kroner fra 2006, og utgjorde 209 milliarder kroner i 2007. Bak den økte importverdien finner vi en volumvekst på 5,8 prosent og en prisstigning på 2,9 prosent. Reisetrafikk, det vil si nordmenns utgifter på reise i utlandet, ga det største enkeltbidraget til økningen i total tjenesteimport, med en oppgang på 8 milliarder kroner fra 2006. Denne verdiøkningen skyldtes først og fremst en økning i volum på 9,2 prosent.

Tabell 10.1. Driftsbalansen

	Milliarder kroner										Prosentvis endring fra 2006 til 2007		
	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4	Verdi	Volum	Pris
Eksport	1 005,5	1 062,7	255,3	245,4	245,0	259,9	259,3	259,4	256,0	288,0	5,7	3,2	2,4
Tradisjonelle varer	271,5	303,0	64,7	66,4	65,7	74,7	75,9	74,8	70,4	81,9	11,6	9,0	2,4
Råolje og naturgass	498,4	498,0	136,3	122,0	119,1	121,0	122,2	120,1	118,5	137,1	-0,1	-2,4	2,4
Skip, oljeplattformer og fly	13,9	12,3	3,4	1,9	3,5	5,1	2,6	4,0	3,6	2,2	-11,1	-0,7	-10,5
Tjenester	221,8	249,5	50,9	55,0	56,7	59,2	58,6	60,5	63,5	66,9	12,5	7,3	4,9
Import	612,1	685,5	138,7	149,7	156,7	167,1	161,1	169,6	172,5	182,2	12,0	8,6	3,1
Tradisjonelle varer	403,2	451,4	95,2	96,2	96,8	114,9	111,7	112,9	107,1	119,7	12,0	8,2	3,5
Råolje	2,2	5,5	0,7	0,3	0,3	1,0	0,8	2,2	0,8	1,7	150,7	145,4	2,1
Skip, oljeplattformer og fly	14,8	19,8	3,3	5,6	3,9	2,1	2,8	3,3	5,8	7,8	33,1	35,9	-2,1
Tjenester	191,9	208,8	39,5	47,6	55,7	49,2	45,7	51,2	58,8	53,1	8,8	5,8	2,9
Vare- og tjenestebalansen	393,3	377,2	116,6	95,7	88,3	92,8	98,2	89,7	83,5	105,8	-4,1		
Rente- og stønadsbalansen	-20,0	13,3	-33,4	-2,6	8,7	7,3	-11,9	-11,6	17,8	19,0			
Driftsbalansen	373,4	390,6	83,2	93,0	97,0	100,1	86,3	78,1	101,3	124,8	4,6		

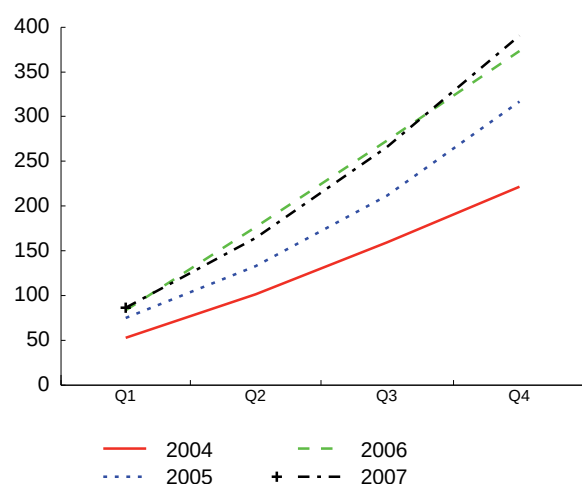
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Underskudd på rente- og stønadsbalansen snudd til overskudd

På utenriksregnskapets rente- og stønadsbalanse registreres tre hovedkategorier av inntekter. Den første kategorien er lønn mottatt av nordmenn for arbeid utført i regi av utenlandske arbeidsgivere og lønn til utlendinger ansatt av norske arbeidsgivere. Eksempler på det siste er utenlandsk arbeidskraft som ansettes på korttidsoppdrag i Norge av norske bedrifter, og utenlandske sjøfolk om bord på norske skip. Den andre kategorien er løpende formuesinntekt i form av renter, aksjeutbytte og andre former for utbytte, inklusiv reinvestert fortjeneste eller tilbakeholdt overskudd i datterselskaper og lignende i utlandet. Den siste kategorien er løpende inntektsoverføringer der mottaker ikke gir gjenyttelse, for eksempel u-hjelp og annen bistand.

Foreløpige beregninger viser at underskuddet på 20 milliarder kroner på rente- og stønadsbalansen i 2006 er snudd til et overskudd på 13 milliarder i 2007, se tabell 10.1. Inntekter fra utlandet økte med 29 prosent og var i alt på 283 milliarder kroner. Det var spesielt aksjeutbytte og renteinntekter som bidro til å trekke opp de totale inntektene fra utlandet. Totale utgifter overfor utlandet økte med 13 prosent, og endte på 270 milliarder kroner i 2007. På utgiftssiden økte lønnsutgifter til utlandet mer enn 50 prosent.

Figur 10.1. Akkumulert driftsbalanse, kvartalsvis. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Inntekter fra Norges beholdning av utenlandske aksjer og andeler i form av aksjeutbytte og reinvestert fortjeneste var 96 milliarder kroner i 2007. Dette var 24 prosent høyere enn året før. Samlet utbetaling til utlendinger fra tilsvarende plasseringer i Norge var 86 milliarder kroner, en nedgang på 1 milliard fra året før. Det betyr at bildet fra 2006 er snudd: Norske

Boks 10.1. Utenriksregnskap

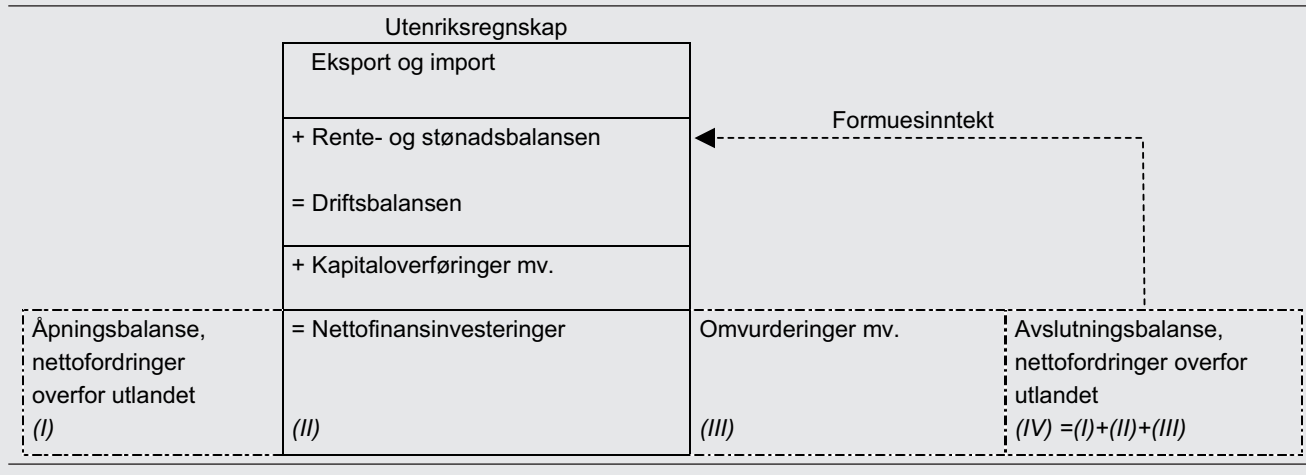
Utenriksregnskapet (UR) viser de økonomiske transaksjonene mellom Norge og utlandet. Driftstransaksjonene omfatter eksport og import av varer og tjenester, som sammen med inntekter og utgifter i form av blant annet renter og stønader overfor utlandet, gir resultatet på driftsbalansen. I tillegg registreres overføring av formue uten motytelse (kapitaloverføringer) og kjøp og salg av immateriell kapital (patenter, rettigheter etc.). Netto resultat av disse transaksjonene pluss driftsbalansen tilsvarer per definisjon Norges nettofinansinvesteringer overfor utlandet.

Finansregnskapet viser resultatet av langsiktige og kort-siktige fordrings- og gjeldstransaksjoner i form av lån til og fra utlandet, bankinnskudd, omsetning av norske og utenlandske verdipapirer samt endringer i Norges Banks

internasjonale reserver. Resultatet av alle transaksjonene i gjelds- og fordringsposter i en periode oppsummeres i saldo-posten nettofinansinvestering.

Statistisk sentralbyrå utarbeider også statistikk over Norges beholdning av fordringer og gjeld overfor utlandet ved utgangen av hvert år. Denne statistikken presenteres under betegnelsen Internasjonal Investeringsposisjon (IIP). Figuren nedenfor illustrerer den prinsipielle sammenhengen mellom de ulike konti i utenriksregnskapet og statistikk over Norges fordringer og gjeld overfor utlandet. Beholdning av fordringer og gjeld kan endre seg enten gjennom transaksjonene eller gjennom omvurderinger på grunn av svingninger i valutakurser og pris på markedspapirer, eller regnskapsmessige opp- eller nedskrivninger.

Utenriksregnskapet og Norges beholdning av fordringer og gjeld

investorer tok ut større aksjeutbytte og reinvesterte mer fortjeneste i utlandet enn det utenlandske eiere gjorde i Norge. Norge hadde også høyere renteinntekter fra utlandet enn hva utlendinger hadde fra Norge. Rentetransaksjonene ga et overskudd på 42 milliarder kroner i 2007, som er 24 milliarder mer enn året før.

Siden midten av 1990-tallet og frem til og med 2006 hadde Norge underskudd på rente- og stønadsbalansen samtidig som landet hadde netto fordringer på utlandet. Det er flere årsaker til dette. For det første inkluderer rente- og stønadsbalansen som tidligere nevnt andre strømmer enn inntekter og utgifter knyttet til fordringer og gjeld, for eksempel bistandsoverføringer. For det andre omfatter ikke rente- og stønadsbalansen avkastning på investeringer i form av rene pris- og kursgevinster. Disse føres i nasjonal- og utenriksregnskapet som omvurderinger.

Ser vi på rene formuesinntekter og -utgifter, dvs. renter, utbytte og reinvestert fortjeneste, hadde Norge også her netto utgifter overfor utlandet i flere år etter at nettofordringene ble positive. Dette reflekterer at utlendinger har hatt en høyere gjennomsnittlig avkastning på sine investeringer i Norge enn den gjennomsnittsavkastningen som Norge oppnår på sine plasseringer i utlandet. Dette kan i stor grad forklares ved utlendingers eierskap i norsk oljevirksomhet, og må ikke tolkes dit hen at nordmenn er dårligere investorer enn andre. Sammenligninger med andre land viser at Norge oppnår minst like høy avkastning på sine totale utenlandsinvesteringer som det andre land gjør. I 2007 ble underskuddet på rente- og stønadsbalansen omsider snudd til et overskudd, og denne utviklingen må sees i lys av de økte nettofordringene Norge har på utlandet.

10.2. Finanstransaksjoner og fordringer og gjeld overfor utlandet

Finanstransaksjoner overfor utlandet

Norges netto finansinvestering overfor utlandet var på 264 milliarder kroner de tre første kvartalene av 2007, en nedgang på 9 milliarder fra samme periode året før (tall for hele 2007 foreligger ikke ennå). Nettofinansinvesteringen overfor utlandet tilsvarende overskuddet på driftsbalansen pluss netto kapitaloverføringer og netto anskaffelser av patenter etc. Tabell 10.2 viser hvordan finansinvesteringene fordeler seg på ulike kategorier, mens tabell 10.3 viser beholdningen av de samme typer investeringer ved utgangen av året.

Bruttoinvesteringene i utlandet er dominert av plasseringen av Statens pensjonsfond - Utland. Fondsmidlene blir plassert både som porteføljeinvesteringer (aksjer og obligasjoner) og som innskudd og utlån. Samlet plassering i fordringsobjekter var i 1.-3. kvartal 2007 på 389 milliarder kroner, noe som utgjorde 62 prosent av de samlede norske bruttoinvesteringer i utlandet. 203 milliarder kroner ble plassert som porteføljeinvesteringer og 162 milliarder kroner som utlån. Av plasseringstekniske årsaker tar pensjonsfondet også opp store

Tabell 10.2. **Finansregnskapets hovedposter. Transaksjoner i milliarder kroner**

	2005	2006	1.-3. kvartal 2007
Norske investeringer i utlandet	655	1099	631
Direkteinvesteringer	141	131	59
Porteføljeinvesteringer	242	731	265
Andre finansinvesteringer	243	202	283
Internasjonale reserver	29	34	24
Utenlandske investeringer i Norge	380	805	439
Direkteinvesteringer	33	43	-42
Porteføljeinvesteringer	210	249	143
Andre investeringer	137	513	338
Ufordelte kapitaltransaksjoner og statistiske avvik	40	79	72
Netto finansinvesteringer totalt	315	373	264
Omvurderinger, netto	73	-67	-180
Endring i Norges nettofordringer	388	306	84

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 10.3. **Fordringer og gjeld overfor utlandet (IIP¹) ved utgangen av hvert år, 2004-2006. Beholdninger i milliarder kroner**

	2004	2005	2006
Fordringer i alt	3 016	3 849	4 990
Direkteinvesteringer i utlandet	537	649	748
Porteføljeinvesteringer	1 522	1 900	2 724
Statens pensjonsfond - Utland	1 039	1 259	1 887
Andre investeringer	686	982	1 164
Statens pensjonsfond - Utland	389	583	627
Internasjonale reserver	271	319	354
Gjeld i alt	2 258	2 726	3 657
Direkteinvesteringer i Norge	514	552	623
Porteføljeinvesteringer	792	1 071	1 436
Andre investeringer	954	1 103	1 599
Statens pensjonsfond - Utland	412	442	730
Netto fordringer	757	1 123	1 332

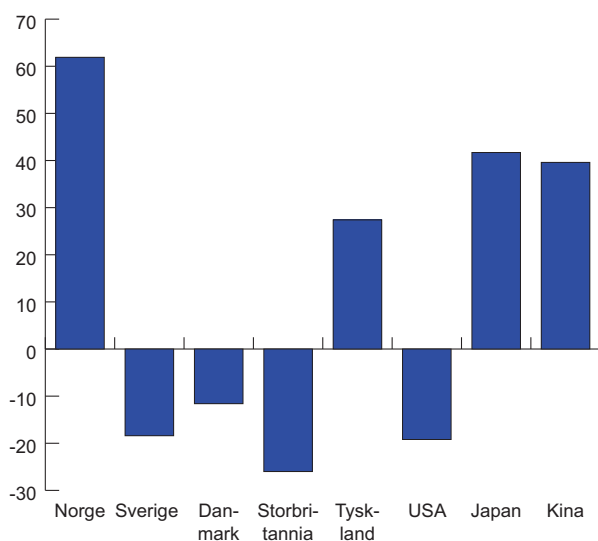
¹ Norges internasjonale investeringsposisjon.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

lån, slik at fondets nettoplassering i utlandet var på 272 milliarder kroner i denne perioden, altså om lag som Norges samlede nettofinansinvestering.

Norske direkteinvesteringer i utlandet var i 1.-3. kvartal 2007 på 59 milliarder kroner, ned fra 88 milliarder i samme periode i 2006. Nedgangen gjaldt både aksjer og annen kapital. Direkteinvesteringer er i hovedsak knyttet til ikke-finansielle foretak (se omtale nedenfor).

Utlandets bruttoinvesteringer i Norge utgjorde 439 milliarder kroner de tre første kvartalene av 2007. Bankene mottok innskudd og kortsiktige lån (utover sertifikatlån) på 144 milliarder kroner, mens kredittforetak tok opp obligasjonslån for 70 milliarder. Statens pensjonsfonds låneopptak var også på 70 milliarder kroner. Det er verd å merke seg at bankenes

Figur 10.2. **Nettofordringer overfor utlandet i prosent av BNP for utvalgte land**

Kilde: Det internasjonale valutafondet (IMF).

nettoopptak av obligasjonslån i utlandet gikk ned fra 98 milliarder kroner i 1.-3. kvartal 2006 til bare 10 milliarder kroner i samme periode i 2007. Samtidig fortsatte veksten i innskudd (inkludert kortsiktige lån) fra utlandet. Lån i utlandet er en viktig kilde for finansiering av bankenes innenlandske utlån, og obligasjonslån spilte altså en mye mindre rolle som finansieringskilde i 2007 enn i 2006.

Utenlandske direkteinvesteringer i Norge var negativ i 1.-3. kvartal 2007, men mindre negativ enn i 2006. Negativ investering betyr at avvikling/tilbakebetaling av tidligere direkteinvesteringer var større enn nye investeringer og tilførsel av ny kapital.

Fordringer og gjeld overfor utlandet

Norges internasjonale investeringsposisjon (IIP) utgjør det beholdningsmessige motstykket til transaksjonene og omvurderingene i finansregnskapet i utenriksregnskapet (UR). IIP viser fordringer og gjeld overfor utlandet etter samme definisjoner og med samme oppdeling som finansregnskapet. IIP produseres imidlertid bare årlig, og siste publiserte tall er derfor pr. utgangen av 2006. IIP er foreløpig ikke helt konsistent med UR på grunn av annen kildebruk i IIP, men målsettingen er at transaksjoner og omvurderinger i UR (tabell 10.2) skal være lik beholdningsendringene i IIP (tabell 10.3).

Ved utgangen av 2006 var Norges brutto fordringer på 4 990 milliarder kroner, mens brutto gjeld var på 3 657 milliarder kroner. Det innebærer at Norges netto fordringer på utlandet var 1 332 milliarder kroner, en økning på 19 prosent fra 2005. I 2006 utgjorde nettofordringene hele 63 prosent av BNP, noe som er en svært gunstig investeringsposisjon sammenlignet med de fleste land. I figur 10.2 er det kun Tyskland som ved siden av Norge har positive nettofordringer blant vestlige land, men Japan og Kina er også land med store nettofordringer målt som andel av BNP.

IIP (og UR) er inndelt i fire kategorier. En av disse er direkteinvesteringer, som er langsiktige investeringer med tanke på innflytelse over foretaket det er investert i. Av praktiske årsaker er grensen satt i form av minimum 20 prosent eierandel av aksjekapitalen i foretaket. Beholdningen av norske direkteinvesteringer i utlandet var 748 milliarder kroner ved utgangen av 2006, mens beholdningen av utenlandske direkteinvesteringer i Norge var 623 milliarder. Direkteinvesteringer omfatter både aksjer/andeler og annen kapital, sistnevnte hovedsakelig i form av konsernlån. Selv om endringene i direkteinvesteringene kan variere en del fra år til år, er tendensen en rask økning i pakt med globaliseringen. Noe av økningen kan imidlertid tilskrives forbedrede beregningsmetoder.

En annen kategori er porteføljinvesteringer. Dette er investeringer i verdipapirer som ikke er omfattet av direkteinvesteringer eller internasjonale reserver (se under). Beholdningen av porteføljinvesteringene er dominert av verdipapirplasseringen av Statens pensjonsfond - Utland. Av Norges samlede porteføljefordringer på 2 724 milliarder kroner utgjorde pensjonsfondets plasseringer 1 886 milliarder kroner. Dette fordeler seg på 719 milliarder kroner i aksjer og 1 167 milliarder kroner i obligasjoner. Andre sektorer med betydelige porteføljinvesteringer i utlandet er forsikringselskaper, verdipapirfond, banker og kredittforetak. Beholdningen av utlandets porteføljinvesteringer i Norge var 1 436 milliarder kroner ved utgangen av 2006. Aksjeglieden er i stor grad knyttet til utlendings eie av minoritetsandeler i norske ikke-finansielle foretak. Obligasjons- og sertifikatgjelden til utlandet er dominert av verdipapirlån lagt ut i utlandet. De viktigste låntakersektorene er bankene (367 milliarder kroner) og kredittforetak (253 milliarder kroner). Dette har sammenheng med at banker og kredittforetak i stor grad finansierer innenlandske utlån med lån i utlandet.

Internasjonale reserver består av Norges Banks valuta-reserver og fordringer på IMF. Reservene var tidligere relativt større og mer likvide enn i dag, noe som har sammenheng med at Norges Bank normalt ikke lenger intervensjoner i valutamarkedet. Ved utgangen av 2006 utgjorde de internasjonale reservene 354 milliarder kroner.

Den siste kategorien er "andre investeringer", som omfatter fordringer og gjeld som ikke er med i de tre øvrige kategoriene. De viktigste finansobjektene er innskudd og utlån/lån. Bankinnskudd på gjeldssiden inkluderer norske bankers kortsiktige lån i utlandet, og omfatter følgelig mer enn innskudd i vanlig forstand. Ved utgangen av 2006 utgjorde beholdningen av utlandets innskudd i norske banker 417 milliarder kroner. Bankene dekker i tillegg langsiktige finansieringsbehov gjennom obligasjonslån, jf. porteføljinvesteringene. Utlån og lån omfatter banklån, verdipapirlån, konsernlån og repoavtaler (lån med sikkerhet i verdipapirer). Konsernlån inngår i direkteinvesteringer, mens verdipapirlån inngår i porteføljinvesteringer, jf. omtale over. I

plasseringen av Statens pensjonsfond – Utland brukes repolån i stor grad, og statsforvaltningen er blitt den sektoren som har størst utlån til og lån fra utlandet. Ved utgangen av 2006 utgjorde pensjonsfondets utlån og lån hhv. 620 og 728 milliarder kroner. Sistnevnte gir ikke uttrykk for noe reelt lånebehov, men inngår som en del av pensjonsfondets investeringsstrategi.

Ved utgangen av 3. kvartal 2007 var Statens pensjonsfond - Utland vokst til 1 932 milliarder kroner, mot 1 784 milliarder kroner ved utgangen av 2006.

10.3. Bruttonasjonalprodukt, disponibel inntekt og sparing

I nasjonalregnskapet uttrykker driftsresultatet den delen av bedriftenes verdiskaping som går til godtgjørelse av eiers egeninnsats og som avkastning på kapital som er skutt inn i virksomheten. Driftsresultatet for en næring beregnes som bruttoprodukt skapt i næringen med tillegg for eventuelle næringssubsidier, og med fratrekk for kapitalslit, lønnskostnader og næringskatter. Det hefter stor usikkerhet ved de foreløpige tallene for driftsresultatet på næringsnivå. Derfor presenteres bare tall for landet totalt og for Fastlands-Norge.

Ifølge det foreløpige nasjonalregnskapet var bruttonasjonalproduktet (BNP) for Norge i 2007 på 2 289 milliarder kroner målt i løpende priser, se tabell 10.4. Dette er 5,9 prosent høyere enn året før. BNP økte i volum med 3,5 prosent, mens prisene på varene og tjenestene som inngår i BNP steg med 2,3 prosent. Prisveksten var dermed merkbart lavere enn i 2006, da oppgangen i oljeprisen dro den samlede prisveksten opp.

Kapitalslitet for 2007 er beregnet til 293 milliarder kroner, 9 prosent over nivået i 2006. Netto produksjonsskatter og -subsidier økte med 14 milliarder kroner, eller 6 prosent. Totale lønnskostnader i 2007 er beregnet til 973 milliarder kroner, en vekst på 10,2 prosent fra året før. Det totale driftsresultatet i 2007 kan dermed foreløpig anslås til 785 milliarder kroner, det samme som året før.

Den svake utviklingen i samlet driftsresultat i Norge i fjor skyldes hovedsaklig nedgangen i petroleumsproduksjonen kombinert med omtrent uendrede olje- og gasspriser. For Fastlands-Norge, som omfatter norsk økonomi utenom petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart, viser derimot de foreløpige nasjonalregnskaps-tallene at driftsresultatet vokste med 5,2 prosent. Bruttoproduktet for Fastlands-Norge økte med 133 milliarder kroner, mens kapitalslit, netto produksjonsskatter og lønnskostnader til sammen økte med 116 milliarder kroner. Lønnsandelen for Fastlands-Norge, dvs. lønnskostnadens andel av bruttoproduktet, er foreløpig beregnet til 53,8 prosent i 2007, 0,8 prosentpoeng høyere enn året før.

Disponibel inntekt for et land defineres som bruttonasjonalproduktet fratrasket både kapitalslit (netto

Tabell 10.4. Bruttonasjonalprodukt etter inntektskomponenter

	2006	2007	Endring fra 2006 til 2007	
			Milliarder kroner	Prosent
Bruttonasjonalprodukt	2 162	2 289	127	5,9
Kapitalslit	270	293	24	8,7
Netto produksjonsskatter	225	239	14	6,1
Lønnskostnader	883	973	90	10,2
Driftsresultat	785	785	0	0,0

Fastlands-Norge

Bruttoprodukt	1 576	1 709	133	8,4
Kapitalslit	183	198	15	8,2
Netto produksjonsskatter	219	235	17	7,6
Lønnskostnader	836	920	84	10,0
Driftsresultat	338	355	17	5,2

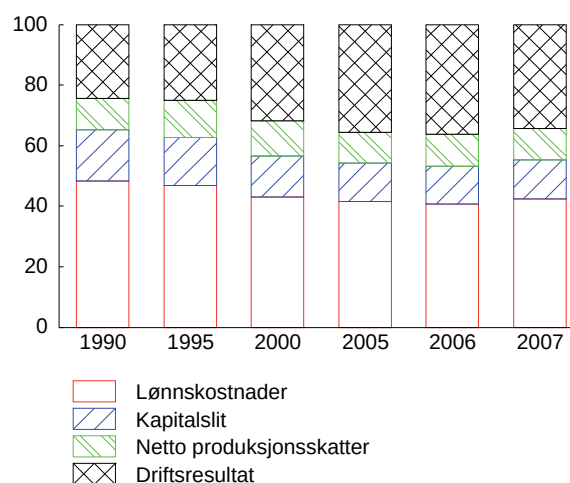
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 10.5. Bidrag til vekst i disponibel realinntekt fra året før. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Vekst i disponibel realinntekt for Norge	8,0	11,0	7,4	5,1
Bidrag fra:				
Produksjonsvekst i petroleumsvirksomhet	0,1	-1,0	-1,3	-1,3
Produksjonsvekst ellers	4,0	3,8	3,5	4,6
Endring i bytteforholdet generelt	4,2	7,6	6,1	0,0
Herav forårsaket av prisendring på råolje og naturgass	3,8	6,5	5,0	-0,1
Endring i rente- og stønadbalansen	-0,2	0,7	-0,9	1,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 10.3. Inntektskomponenter i BNP. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

nasjonalprodukt) og netto overføringer til utlandet i form av lønn, formuesavkastning (renter, aksjeutbytte, reinvestert fortjeneste) og løpende stønader (blant annet bistand). Omvurderinger av fordringer og gjeld på utlandet som skyldes variasjoner i valutakurser og andre priser, er ikke inkludert i den disponible inntekten. Størrelsen er et nominelt mål på de ressurser landet har til disposisjon til konsum og sparing. Disponibel inntekt for Norge i 2007 er foreløpig anslått til 2 009 milliarder kroner. Til sammenligning er BNP beregnet til 2 289 milliarder kroner.

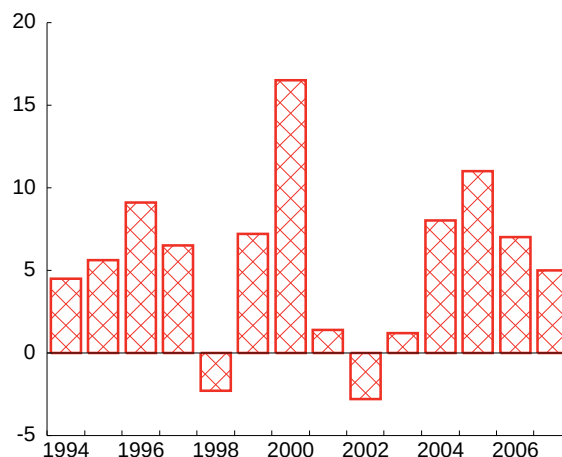
Ved å justere for prisstigning på varer og tjenester som anvendes innenlands, får vi frem endring i disponibel realinntekt. Foreløpige beregninger viser at Norges disponible realinntekt vokste med 5 prosent fra 2006 til 2007, det fjerde året på rad med relativt sterk inntektsvekst. Vekst i landets totale produksjonsvolum bidro med 3,3 prosentpoeng til denne veksten. Mens petroleumsvirksomheten isolert sett dro realinntekten ned med 1,3 prosent sammenlignet med 2006, var bidraget fra øvrig produksjonsvirksomhet en økning på 4,6 prosentpoeng.

Bytteforholdet overfor utlandet måles ved forholdet mellom eksport- og importpriser. Når eksportprisene øker mer (eller reduseres mindre) enn importprisene, bedres bytteforholdet. Det innebærer at det skal mindre eksport til for å betale for et gitt importvolum. Fra 2006 til 2007 beveget prisene på eksport- og importvarer seg relativt likt samlet sett. Bytteforholdet overfor utlandet endret seg dermed lite og påvirket i liten grad endringen i Norges disponible realinntekt. Tidligere års underskudd på rente- og stønadsbalansen ble i 2007 snudd til et overskudd, og ifølge foreløpige beregninger bidro dette med 1,8 prosentpoeng til økt disponibel realinntekt i fjor.

Spareraten for Norge uttrykker landets totale sparing som andel av disponibel inntekt. I løpet av de siste 30 årene av forrige århundre varierte spareren mellom 9 og 20 prosent. Spareren var høyest på første halvdel av 1970-tallet og på første halvdel av 1980-tallet, da den var oppunder 20 prosent. I siste halvdel av 1990-tallet varierte spareren rundt knapt 15 prosent.

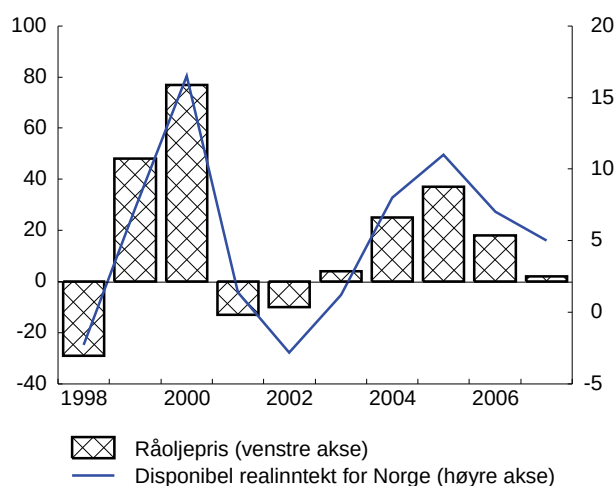
I år 2000 var Norges sparerate 26 prosent, høyere enn noen gang tidligere. Spareren har siden holdt seg høy, med en foreløpig topp i 2006 på nesten 31 prosent. De første beregningene for 2007 viser en sparerate for Norge på samme nivå som i 2006. I nasjonalregnskapet posteres verdien av utvunnet olje og gass som produksjonsinntekt. Dette er med på å forklare nasjonalregnskapets høye sparetall, og kan finnes igjen som økte fordringer på utlandet for Statens pensjonsfond - Utland (tidligere Petroleumsfondet). Dersom utvinning av olje og gass hadde blitt betraktet som omplassering av formue, ville man sett en betydelig lavere nasjonal sparerate.

Figur 10.4. Vekst i disponibel realinntekt. Prosent

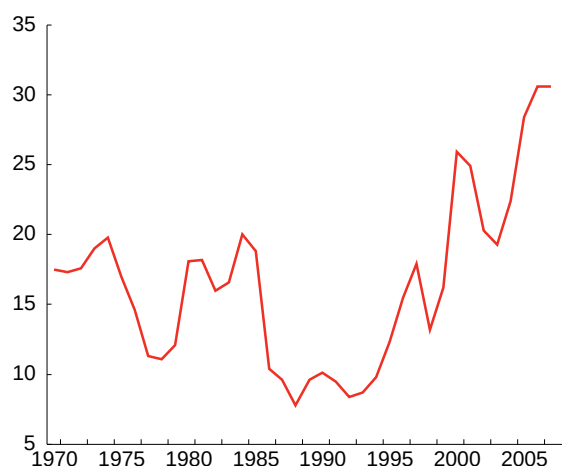
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 10.5. Vekst i råoljepris og disponibel realinntekt for Norge. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 10.6. Sparerate for Norge. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Temaboks 10.1. **Fortsatt økt import fra Asia og Øst-Europa**

Importen fra asiatiske land har økt kraftig de siste årene. Norske forbrukere tjener på økt import fra lavkostland i form av billigere klær, sko og forbrukerelektronikk. Samtidig blir det også importert mer teknologivarer fra disse landene til synkende priser. For næringslivet betyr dette bedre tilgang på billige produksjonsfaktorer slik som datamaskiner og telekommunikasjonsapparater. På den andre siden møter de norske produsentene økt konkurranse fra utlandet, spesielt hvis kostnadene også stiger i et stramt arbeidsmarked her hjemme. Dette vil på sikt kunne kreve omstillinger i næringslivet. Lav importpris og høy produktivitetsvekst har samlet gitt lav prisstigning i Norge, noe som i neste omgang medfører lavere renter enn vi ellers ville hatt.

Den samlede importen av varer utenom skip og oljeplattformformer var i 2007 på 461 milliarder kroner, en økning på nesten 14 prosent fra 2006 (se tabell 1). Dette er en tredobling av importverdien sammenlignet med 1990. Importen fra Asia økte med 10 prosent til 58,1 milliarder kroner, en noe svakere vekst enn året før. Dette skyldes blant annet en nedgang i importen fra Japan, Sør-Korea og Hong Kong, som til sammen står for omtrent en firedel av vareimporten fra Asia. Samtidig steg importen fra India, Taiwan og Thailand med over 10 prosent. Sett bort fra Kina økte importen fra asiatiske land med kun 2 prosent.

Nitti prosent av importveksten fra Asia gjaldt varer fra Kina. Etter innvilget WTO medlemskap i 2001 økte Kinas rolle som eksportør på verdensmarkedet betraktelig. Kinesisk import til Norge er mer enn tredoblet fra år 2000. Den største varegruppen Norge importerer fra Kina er klær og tilbehør (se tabell 2). Utviklingen i klesimporten viser hvordan et åpnere verdensmarked har påvirket Norges handelsmønster. I 1990 ble tre fjerdedeler av alle norske klær importert fra

Europa. I 2005 overtok Asia, med Kina i spissen, som ledende eksportør av klær til Norge. I dag kommer 40 prosent av alle importerte klær fra Kina.

Handelen med Kina er imidlertid blitt mer sammensatt. I tillegg til tekstiler blir det nå importert store mengder teknologivarer fra Kina. Dette skyldes blant annet at Kina drar nytte av spesialiseringen mellom landene. I 2007 ble det importert 333 000 bærbare datamaskiner fra Kina, nesten en fordobling fra året før. Sammen med Taiwan og Irland stod Kina for produksjonen av 71 prosent av alle importerte bærbare datamaskiner til Norge i fjor. Et annet eksempel er mobiltelefoner. I 2007 var nesten hver tredje mobiltelefon solgt i Norge importert fra Kina.

Importen fra Øst-Europa er fortsatt beskjedent sammenlignet med resten av Europa, men øker betraktelig. Importen fra Polen steg med 21 prosent fra 2006 til 2007, og det var særlig importen av metallvarer og kjøretøy som økte. Varer fra Baltikum (Estland, Latvia og Litauen) utgjorde til sammen kun to prosent av norsk import fra Europa i 2007, men økte med 30 prosent fra året før. Verdien av importen fra Baltikum er nå fire ganger så stor som i 2000. Importen fra Tsjekkia økte nesten 40 prosent fra 2006 til 2007. Dette skyldes blant annet en økning i importen av personbiler derfra.

Amerikanske dollar var oppgjørsverdien for 41 prosent av importverdien av kinesiske varer (utenom skip og oljeplattformformer) i fjor. Kronen styrket seg mer enn 9 prosent i forhold til amerikanske dollar fra 2006 til 2007, noe som har bidratt til å gjøre import fra Kina noe billigere. For resten av verden var amerikanske dollar oppgjørsvaluta for 21 prosent av importen, mens euro stod for 35 prosent.

Tabell 1. **Import av varer utenom skip og oljeplattformformer, i alt og utvalgte land. Endring fra foregående år**

	Millioner kroner			Prosent endring		Andel. Prosent	
	2005	2006	2007	2006	2007	2006	2007
I alt	350 914	405 056	460 554	15,4	13,7	100,0	100,0
Kina	19 110	23 100	27 834	20,9	20,5	5,7	6,0
Polen	5 986	8 027	9 752	34,1	21,5	2,0	2,1
Tsjekkia	2 602	3 145	4 385	20,9	39,4	0,8	1,0
Baltikum	4 343	5 488	7 115	26,4	29,7	1,4	1,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. **Import av varer fra Kina og andre land. Utvalgte varegrupper**

SITC	Kina 2007 Millioner kroner	Kinas andel av total import		Endring fra 2006 til 2007	
		2006 Prosent	2007 Prosent	Kina Prosent	Andre land Prosent
7 Maskiner og transportmidler i alt (utenom skip og oljeplattformformer)	11 029	5,6	6,2	24,6	11,9
<i>herav:</i>					
75 Kontormaskiner, EDB-utstyr	3 845	21,2	23,4	8,6	-4,7
76 Telekommunikasjonsapparater og -utstyr	3 911	16,8	20,6	39,1	7,8
77 Elektriske maskiner og apparater	1 704	6,3	7,0	29,5	15,0
8 Ferdige varer	11 751	17,2	17,5	11,9	9,6
<i>herav:</i>					
84 Klær og tilbehør	5 305	38,8	39,7	8,0	3,9
85 Fottøy	1 077	29,2	32,5	18,9	1,9
89 Forskjellige ferdige varer	2 651	11,6	12,0	13,9	9,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

11. Befolkningsutviklingen

Den raske befolkningsveksten de siste årene har fortsatt. I 2007 økte folketallet mer enn noen gang før i norsk historie. Dette skyldes utelukkende en sterk økning i innvandringen, da det var små endringer i de andre demografiske komponentene. Fødselstallet gikk litt ned, mens både antall dødsfall og utvandringen økte svakt (se tabell 11.1). Svingningene i befolkningsveksten de siste årene skyldes i stor grad endringer i nettoinnvandringen. Som vist i figur 11.1 har fødselsoverskuddet, det vil si differansen mellom levendefødte og dødsfall, variert noe mindre. Folketallet økte med 56 000 personer i 2007. Dette er omtrent 40 prosent mer enn i 1946, som er ett av årene med høyest vekst i norsk historie. I 1946 skyldtes veksten høyt fødselstall, mens den i 2007 hovedsakelig skyldtes stor innvandring. Innvandringsoverskuddet i fjor utgjorde nesten 40 000 personer, det vil si 71 prosent av befolkningsveksten. Folketallet vokste med 1,20 prosent fra 2006 til 2007. Vekstraten har bare vært høyere i tre år siden forrige århundreskifte: 1946, 1920 og 1917, som alle skyldtes høye fødselstall. Se for øvrig boks 11.1, der noen sentrale begreper er forklart.

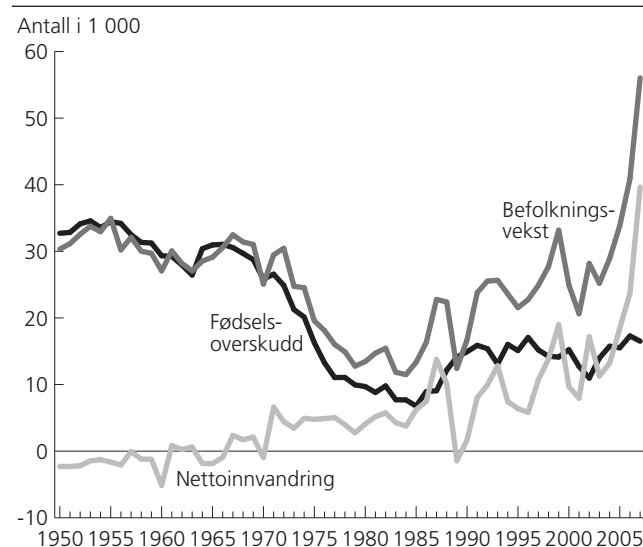
11.1. Fødsler og levealder

Fødsler

Fødselstallet var omtrent det samme i 2007 som året før, se tabell 11.1. Samlet fruktbarhetstall (SFT) for 2007 anslås til 1,90 per kvinne, det samme som i 2006. Dette er litt under reproduksjonsnivået på 2,07 barn per kvinne, men fortsatt på et relativt høyt nivå.

Fruktbarhetsnivået i Norge er blant de høyeste i Europa, etter Frankrike, Island og Irland. Men Norge er ikke alene om å ha høy fruktbarhet. Alle de nordiske land samt Frankrike, Irland og Storbritannia har SFT over 1,8. Det har etter hvert blitt svært små forskjeller mellom de fire største nordiske landene, fra Danmark med et SFT på 1,83 til Norge med 1,90 (tall fra 2006). Den relativt

Figur 11.1. **Befolkningsvekst, fødselsoverskudd og nettoinnvandring¹**

¹ Tall for inn- og utvandring før 1950 er ikke tilgjengelige.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

høye fruktbarheten i Norden må ses i sammenheng med sjenerøse familie- og velferdsordninger som gjør det enklere å kombinere barn og yrkesaktivitet for kvinner. I det meste av resten av Europa er fruktbarheten lav, se figur 11.3. Samlet fruktbarhetstall for de gamle EU-landene (EU-15) er i gjennomsnitt 1,5 barn per kvinne. Sør- og Øst-Europa har lavest fruktbarhet, både i Europa og i verden som helhet. Blant EU-medlemmene var den i 2006 lavest i Slovakia (1,24) og Polen (1,27) i øst, og i Tyskland (1,32) og Italia (1,32 i 2005) i vest. I Øst-Europa bidrar økonomisk og sosial usikkerhet og vanskelige levekår til det lave fruktbarhetsnivået.

Siden 1970-tallet har fødealderen økt betydelig. Gjennomsnittsalderen ved første fødsel har økt fra 25,1 år i 1987 til 28,1 år i 2006, men økningen de senere årene er ikke like rask som tidligere. Alderen for alle

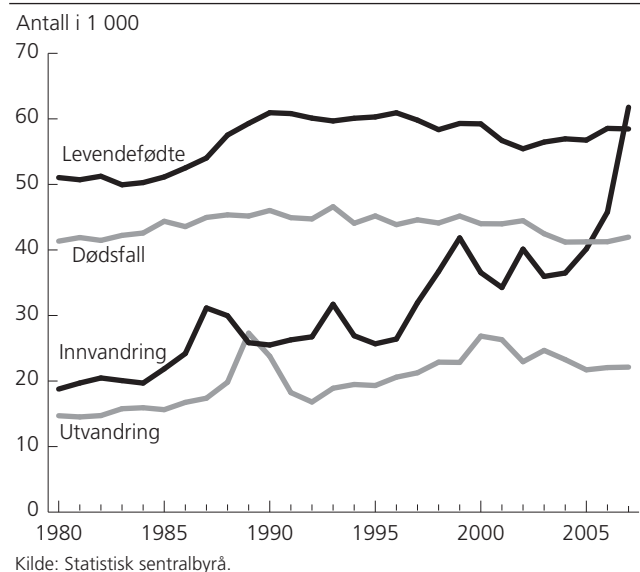
Tabell 11.1 **Befolkningsendringer**

År	Folketall per 1.1.	Levende-fødte	Dødsfall	Innvandring	Utvandring	Nettoinnvandring	Fødselsoverskudd	Befolkningsvekst ¹	Innenlandske flyttinger
1991-1995 gjennomsnitt	4 299 171	60 196	45 102	27 465	18 546	8 919	15 094	24 025	170 573
1996-2000 gjennomsnitt	4 420 819	59 522	44 348	34 690	22 885	11 805	15 174	26 696	191 433
2001-2005 gjennomsnitt	4 552 715	56 459	42 671	37 395	23 782	13 613	13 788	27 357	195 237
2006	4 640 219	58 545	41 253	45 776	22 053	23 723	17 292	40 915	202 009
2007	4 681 134	58 462	41 954	61 774	22 122	39 652	16 508	56 037	210 679
2008	4 737 171								
Per 1 000 innbyggere									
1991-1995 gjennomsnitt		14,0	10,5	6,4	4,3	2,1	3,5	5,6	39,6
1996-2000 gjennomsnitt		13,4	10,0	7,8	5,2	2,7	3,4	6,0	43,2
2001-2005 gjennomsnitt		12,4	9,3	8,2	5,2	3,0	3,0	6,0	42,8
2006		12,6	8,9	9,8	4,7	5,1	3,7	8,8	43,3
2007		12,4	8,9	13,1	4,7	8,4	3,5	11,9	44,7

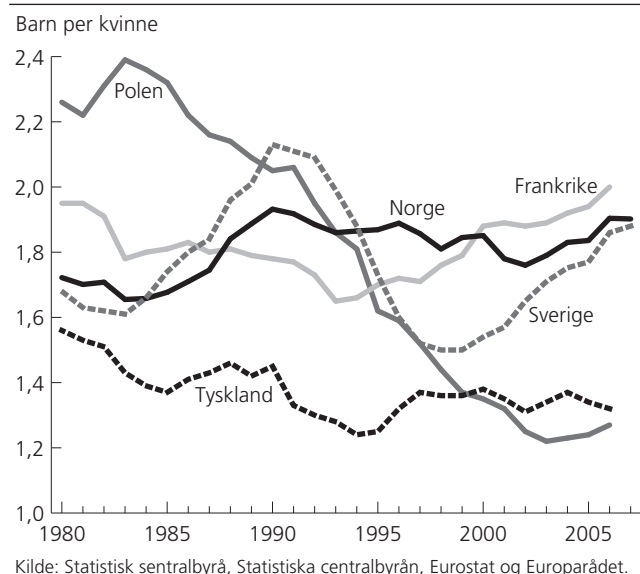
¹ Folketilveksten er regnet som differensen mellom folketallet den 1. januar i påfølgende år.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11.2. Fødte, dødsfall, inn- og utvandring

Figur 11.3. Samlet fruktbarhetstall i noen europeiske land

fødslene har økt fra 27,6 til 30,3 år i samme periode. Selv om kvinner blir stadig eldre når de får barn, er fortsatt fødslene ganske konsentrert - to av tre fødsler skjer i aldrene 25-34 år.

Levealder

Forventet levealder ved fødselen har økt raskt de siste årene, se figur 11.4. I 2006 var den 78,1 år for menn og 82,7 år for kvinner, det høyeste nivået som noen gang er beregnet for Norge. Fordi antall dødsfall var nesten det samme i 2007 som i 2006, regner vi ikke med at det har vært noen særlig endring i levealderen (tall for levealderen i 2007 vil bli offentliggjort 10. april).

Levealderen øker fortsatt raskere for menn enn for kvinner. Fra 2001 til 2006 har mennenes levealder økt med hele 0,38 leveår per kalenderår, mot 0,23 år for

Boks 11.1. Begreper

Befolkningsstatistikken omfatter personer som er registrert som bosatt i folkeregisteret, det vil si personer som bor her fast eller som har til hensikt å ha sitt faste bosted i Norge i minst et halvt år og som har gyldig oppholdstillatelse (trengs ikke av nordiske statsborgere). Som nevnt i avsnittet om arbeidsinnvandring er det mange som arbeider i Norge som ikke kommer med i statistikken. Statistikken inkluderer dessuten personer som har flyttet til utlandet uten at dette er registrert.

Forventet levealder er det antall år en person i en gitt alder kan forventes å leve under gjeldende dødelighetsforhold i en periode, som regel et kalenderår. Dette er et hypotetisk mål, ofte kalt for periodelevealderen. Forventet levealder beregnes i en dødelighetstabell fra de aldersavhengige dødssannsynlighetene for et gitt år for hvert kjønn og for ulike alderstrinn. Det er vanligst å beregne dette ved alder 0, det vil si *forventet levealder ved fødselen* (se figur 11.4). Den faktiske levealderen for en *kohort* (fødselskull) kan vi imidlertid først få vite når det ikke er noen flere gjenlevende i kohorten, dvs. etter over hundre år. På grunn av dødelighetsnedgangen de siste to hundre år, er forventet levealder på periodebasis systematisk lavere enn for kohorter.

Framskrivning av befolkningen ble sist gjort av SSB for perioden 2005-2060 og publisert 15.12.2005, se <http://www.ssb.no/emner/02/03/folkfram/>. Samtidig ble det publisert en framskriving av innvandrerbefolkningen, se <http://www.ssb.no/innvfram/>. Nye befolkningsframskrivninger blir lagt fram 8. mai 2008.

Innvandrerbefolkningen består av bosatte personer med to utenlandsfødte foreldre: førstegenerasjonsinnvandrere som har innvandret til Norge og personer som er født i Norge med to foreldre som er født i utlandet, se <http://www.ssb.no/innvandring/>.

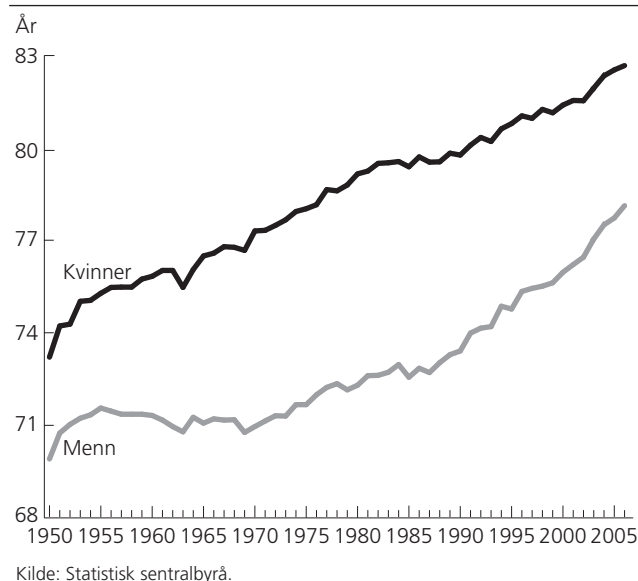
Nettoinnvandring, også kalt innvandringsoverskudd, er forskjellen mellom antall personer som flytter inn og som flytter ut av landet.

Samlet fruktbarhetstall beregnes som summen av ettårige aldersavhengige fruktbarhetsrater 15-49 år. Det kan tolkes som antall barn hver kvinne i gjennomsnitt vil føde under forutsetning av at fruktbarhetsmønsteret i perioden varer ved og at dødsfall ikke forekommer. For at det ikke skal bli befolkningsnedgang på lang sikt, må SFT være større enn 2,07 barn, når vi ser bort fra inn- og utvandring.

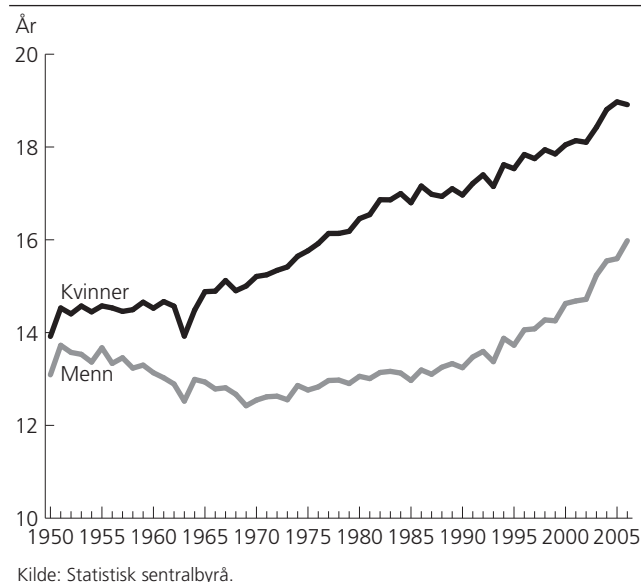
kvinner. Forskjellen mellom kvinners og menns levealder har derfor gått ned, til 4,5 år i 2006. Avviket ligger imidlertid fortsatt over nivået på 3-4 år på 1950-tallet, da menneskes levealder stagnerte på grunn av økende hjerte- og kardødelighet.

Også for eldre øker den gjenstående levetiden, se figur 11.5. I 1967, da nåværende folketrygd ble innført, kunne menn som gikk av med pensjon ved 67 år regne med å leve i 12,8 år til, mens kvinner hadde en forventet gjenstående levetid på 15,1 år. I ettertid har det vist seg at både menn og kvinner har levd mellom 3 og 4 år lenger enn dette. I 2006 var forventet gjenstående

Figur 11.4. Forventet levealder ved fødselen

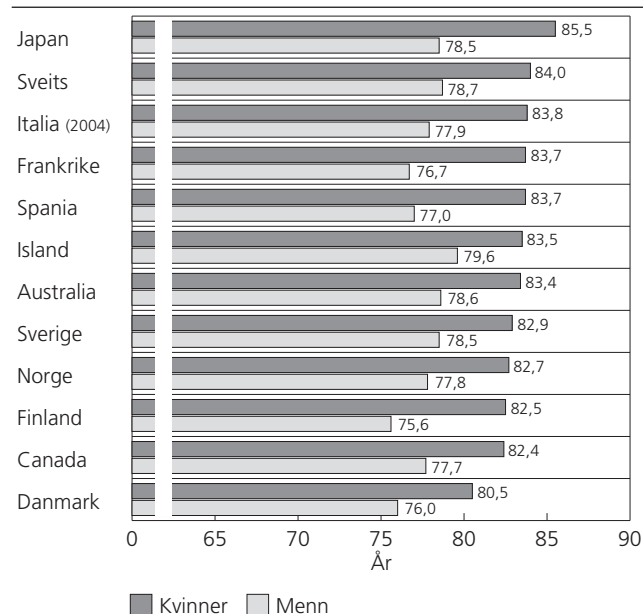
Figur 11.5. Forventet gjestående levealder ved 67 år

levetid økt til henholdsvis 16,0 og 18,9 år. Økningen har vært særlig rask i perioden 2001-2006, med i alt 1,3 år for menn og 0,8 år for kvinner. Dette kommer blant annet av at hjerte- og kardødeligheten har gått sterkt ned. Denne sank med nesten 30 prosent fra 2000 til 2005 for personer over 60 år.

Sammenliknet med andre land har Norge høy levealder, men er ikke lenger på toppen slik som på 1950-tallet. I 2005 hadde rundt åtte land høyere levealder enn oss. I Europa er det om lag fire land hvor mennene kan forvente å leve lenger, og seks land hvor kvinnene lever lenger enn de norske, se figur 11.6. Det er i Sør-Europa og Norden at levealderen er høyest. Globalt er det fortsatt Japan som ligger i teten når det gjelder levealder, spesielt for kvinner, med 85,5 år i 2005. I tillegg er levealderen høy i Australia og Canada. De siste årene har forskjellen mellom levealderen i Norge og Japan økt, særlig for kvinner. Forskjellen mellom levealderen for

Figur 11.6. Forventet levealder ved fødselen i utvalgte land i 2005

Japan og Norge har minnet noe de siste årene, særlig for menn, der forskjellen nå er under ett år. Japanske kvinner lever drøye tre år lenger enn norske kvinner. I Norden er det islendinger og svensker som lever lengst. Danske kvinner og menn og finske menn har markert kortest levealder i Norden.

11.2. Inn- og utvandring

Innvandringen til Norge har økt sterkt i alle år siden 2003, da den var på 37 000 personer. I 2007 kom den opp i nesten 62 000, som er det høyeste registrerte nivået noen gang. Den forrige toppen var på snau 42 000 i 1999 og skyldtes blant annet krisen i Kosovo. Samtidig har utvandringen vært stabil eller svakt synkende. I 2007 var det om lag 22 000 personer som flyttet fra Norge. Dette førte til et rekordhøyt innvandringsoverskudd, på nesten 40 000, som er en tredobling av innvandringsoverskuddet siden 2004. Det aller meste av veksten utgjøres av personer fra europeiske land, både i Øst- og Vest-Europa. Siden 2003 har nettoinnvandringen av europeiske statsborgere økt fra 2 000 til 27 000, og fra 9 000 til 12 000 for ikke-europeere.

Da EU ble utvidet med åtte nye medlemsland i Øst-Europa den 1. mai 2004, ble det lettere adgang til innreise og opphold i Norge for borgere fra disse landene. Det ble imidlertid innført egne overgangsregler som innebærer at personer fra disse landene kan oppholde seg i Norge i tre eller seks måneder som arbeidssøkere, men at de ikke kan begynne å jobbe før de har fått tillatelse. Det stilles også strengere krav til arbeidsforholdet. Bulgaria og Romania ble medlemmer av EU 1. januar 2007, med samme regler for opphold og arbeid som for de andre EU-medlemmene i Øst-Europa fra 1. august 2007.

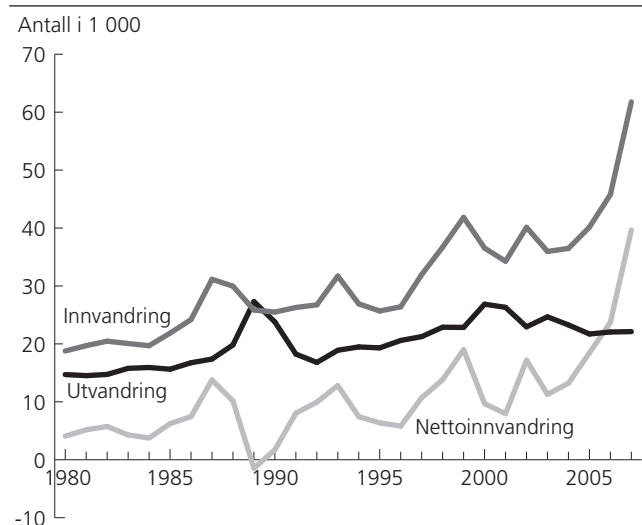
EU-utvidelsen har ført til store endringer i de registrerte flyttestrømmene til Norge. Fra 2003 til 2007 økte

Tabell 11.2. Inn- og utvandring i 2007 etter statsborgerskap

	Innvandring	Utvandring	Netto
Norden	15 174	13 068	2 106
Vest-Europa ellers	7 713	2 322	5 391
De ti østeuropeiske EU-landene	19 184	2 178	17 006
Øst-Europa ellers	2 722	473	2 249
Afrika	4 348	833	3 515
Asia inkl. Tyrkia	9 572	2 101	7 471
Latin-Amerika	1 166	332	834
Nord-Amerika	1 092	661	431
Oseania	329	137	192
Statsløs og uoppgitt	474	17	457
I alt	61 774	22 122	39 652

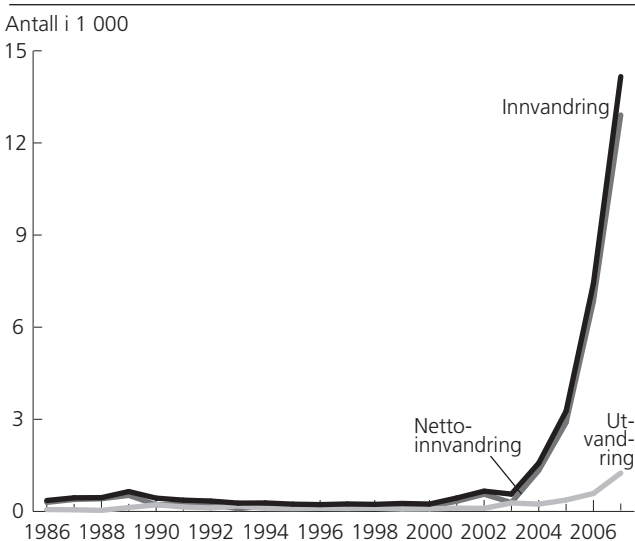
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11.7. Inn- og utvandring

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11.8. Inn- og utvandring av polske statsborgere

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

innvandringen av statsborgere fra EU-medlemmer i Øst-Europa fra 1 600 til 19 200, se tabell 11.2. Sterkest har økningen vært av polakker, fra 600 i 2003 til 14 200 i 2007 (se figur 11.8), og av litauiske borgere, fra 300

Tabell 11.3 Inn- og utvandring i 2007 etter statsborgerskap fra 20 land med størst nettoinnvandring

Statsborgerskap	Innvandring	Utvandring	Nettoinnvandring
Polen	14160	1250	12910
Tyskland	3794	741	3053
Sverige	4432	2326	2106
Litauen	2350	305	2045
Somalia	1636	135	1501
Filippinene	1615	316	1299
Russland	1450	234	1216
Thailand	1155	153	1002
Irak	968	140	828
India	998	210	788
Nederland	903	213	690
Burma	626	8	618
Storbritannia	1144	605	539
Afghanistan	559	23	536
Romania	601	91	510
Serbia	502	4	498
Kina	757	302	455
Statsløs	453	16	437
Slovakia	609	191	418
Eritrea	423	9	414
Pakistan	573	179	394
Norge	8276	8798	-522

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

til 2 400. Hittil har utvandringen fra Norge av statsborgere fra disse EU-landene bare økt beskjedent, fra 800 i 2003 til 2 200 i 2007, men vil trolig bli høyere i årene som kommer. De fleste av de polske innvandrerne er unge menn, idet 78 prosent er menn og 66 prosent er i alderen 18-39 år. Selv om de fleste polakker kommer til Norge for å arbeide, er det også flere familiemedlemmer som bosetter seg her. Fra 2006 til 2007 økte familieinnvandringen fra Polen med 93 prosent til 3 300 personer.

Også fra mange vesteuropeiske land har innvandringen økt betydelig de siste årene. Antall innvandrere fra Tyskland og Nederland har blitt omtrent tredoblet fra 2003 til 2007. Migrasjonen mellom Norge og Sverige er svært konjunkturfølsom og avhenger av arbeidsmarkedet i begge land. Fra 2006 til 2007 økte innvandringen fra 3 400 til 4 400 personer. Samtidig sank utvandringen litt, slik at nettoinnvandringen av svenske statsborgere økte fra 1 300 til 2 100, som er den høyeste på flere år.

Tabell 11.3 gir en oversikt over migrasjonen mellom Norge og de 20 vanligste innvandringslandene (samt de statsløse). Fra disse var det en samlet nettoinnvandring på 32 000, som utgjorde 80 prosent av den samlede nettoinnvandringen til Norge. Fra de resterende 148 land var nettoinnvandringen bare 7 900, når norske statsborgere ikke regnes med. Arbeidsinnvandring er den viktigste innvandringsgrunnen for borgere fra de fire øverste landene i tabellen, som alle er europeiske. Først på femteplass kommer et land, Somalia, der flukt er den viktigste innvandringsgrunnen. Fra Filippinene

og Russland er det en blanding av ulike innvandringsgrunner, men med familieetablering som en viktig grunn. For Filippinene er det dessuten en del arbeidsinnvandring, og fra Russland en del som får asyl på grunn av flukt (Tsjetsjenia). Fra Thailand skyldes det meste av innvandringen ekteskap med norske statsborgere. Vi ser også at innvandringen fra India, som i stor grad er arbeidsinnvandring, er blitt betydelig og atskillig større enn innvandringen fra nabolandet Pakistan. I 2007 var indiske statsborgere den nasjonaliteten som fikk flest arbeidstillatelser for faglærte (618), nesten en fordobling fra året før. På tross av at den største innvandrerbefolkningen i Norge har pakistansk bakgrunn, er det for tiden relativt beskjedne strømmer til og fra Norge av pakistanske statsborgere.

Familieetablering eller -gjenforening er fortsatt den vanligste innvandringsgrunnen, og utgjør størstedelen av all innvandring. Et stort antall av familieinnvandringstillatelsene skyldes at norske statsborgere uten innvandrerbakgrunn gifter seg med utlendinger. Det ble i 2007 gitt flest familieinnvandringstillatelser til personer fra Polen, Thailand, Tyskland og Somalia.

Antall asylsøknader har gått sterkt ned de siste årene, fra nesten 17 500 i 2002 til 6 500 i 2007, men på slutten av 2007 var det en klar økning i antall asylsøkere. Asylsøkere kommer vanligvis ikke med i tallet på innvandrere før de får oppholdstillatelse. I 2007 kom det flest asylsøkere fra Irak, Russland, Eritrea og Serbia. Fra 2006 til 2007 økte antall asylsøkere fra Eritrea og Sri Lanka med over 100 prosent. Fra Somalia sank antallet med 71 prosent.

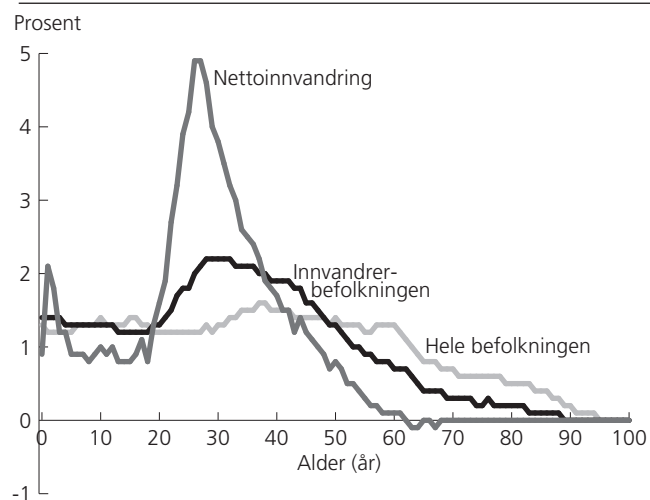
Innvandring og aldersstruktur

Migrasjon påvirker befolkningens aldersstruktur, fordi de som flytter til Norge i snitt er betydelig yngre enn de som allerede bor her. Enhver innvandringsstrøm medfører en viss utvandring, og de som utvandrer er også yngre enn befolkningen som helhet, men litt eldre enn innvandrerne. Så lenge innvandringsoverskuddet er så stort som det er nå, dominerer innvandrerens aldersstruktur. I 2007 var 63 prosent av innvandrerne 18-39 år, mot bare 29 prosent av totalbefolkningen.

Innvandrerbefolkningen er mye yngre enn den samlede befolkningen og er konsentrert til de mest yrkesaktive aldre, se figur 11.9. Andel barn og ungdom er som i hele befolkningen (23 prosent i alderen 0-17 år), mens andelen i ung yrkesaktiv alder er mye større. I 2007 var 65 prosent av nettoinnvandringen og 41 prosent av innvandrerbefolkningen 18-39 år, mot bare 29 prosent av totalbefolkningen. Forskjellene er enda mer markert over pensjonsalderen. I 2007 var 0,1 prosent av nettoinnvandringen, 4,9 prosent av innvandrerbefolkningen og 13,0 prosent av den samlede befolkningen over 67 år.

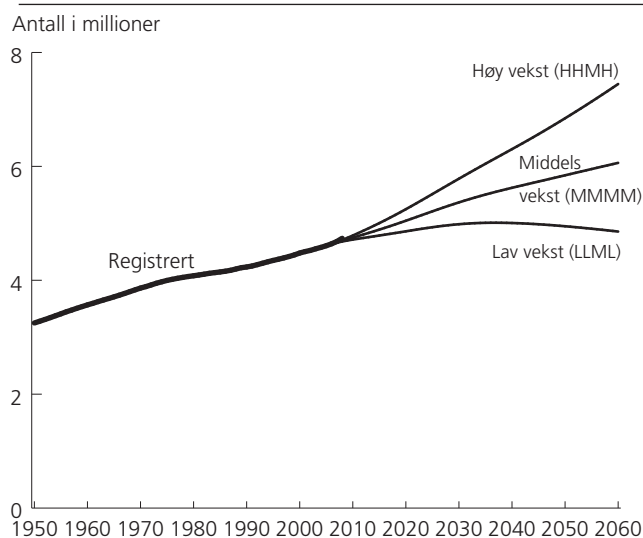
Gjennomsnittsalderen for innvandrerbefolkningen (32,8 år) er betydelig lavere enn for hele befolkningen (38,4 år), fordi det kommer stadig nye innvandrere. Så

Figur 11.9. Aldersfordeling til nettoinnvandringen, innvandrerbefolkningen og hele befolkningen i 2007

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11.10. Folkemengden, registrert og framskrevet¹

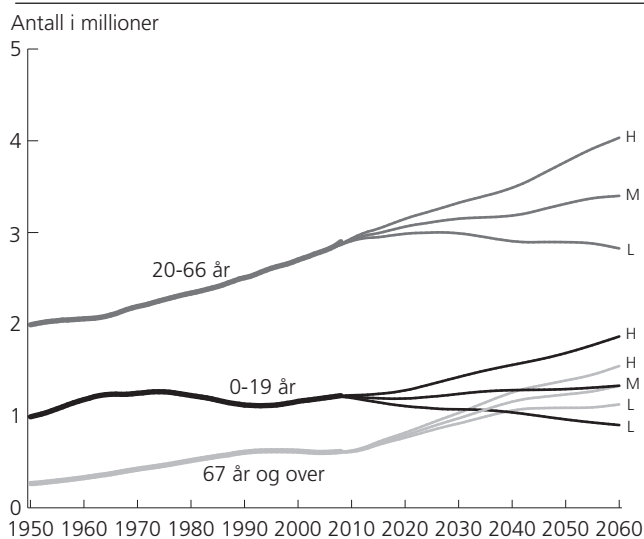
¹ For forklaring av alternativene se "Forutsetninger for befolkningsframskrivningen 2005–2060", av Helge Brunborg og Inger Texmon, Økonomiske analyser 6/2005, <http://www.ssb.no/emner/08/05/10/oa/200506/folkfram02.pdf>.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

langt har innvandringen hatt liten effekt på den samlede befolkningens aldersfordeling fordi innvandrerbefolkningen foreløpig ikke utgjør mer enn 9 prosent. Gjennomsnittsalderen for Norges befolkning utenom innvandrerbefolkningen er bare 0,5 år høyere enn for hele befolkningen. Dersom innvandringen fortsetter på nåværende nivå, vil effekten på aldersfordelingen bli større.

11.3. Folketall og aldersfordeling framover

Som nevnt foran øker folketallet for tiden svært raskt. Denne utviklingen vil høyst sannsynlig fortsette i de nærmeste årene. Ifølge Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivninger fra 2005, vil vi bare få nedgang i folketallet dersom både fruktbarhet, økning i levealder og nettoinnvandring blir svært lave – og forblir på et lavt nivå, se figur 11.10.

Figur 11.11. Antall personer i brede aldersgrupper, registrert og framskrevet¹

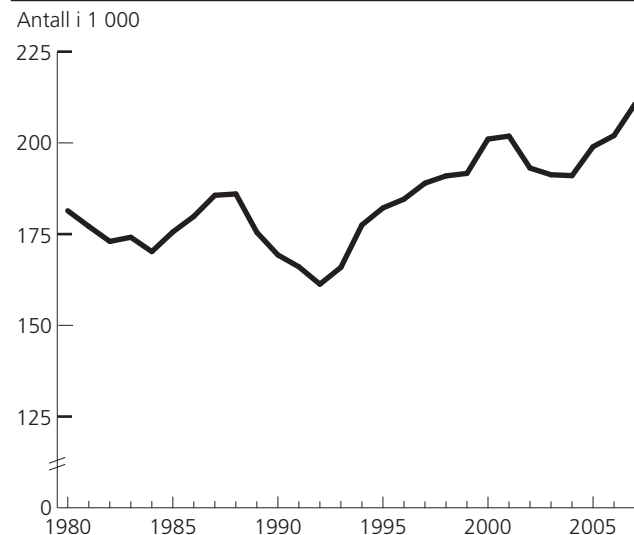
¹ For forklaring av alternativene se "Forutsetninger for befolkningsframskrivingen 2005–2060", av Helge Brunborg og Inger Texmon, Økonomiske analyser 6/2005, <http://www.ssb.no/emner/08/05/10/oa/200506/folkfram02.pdf>.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Viktigere enn om folketallet øker eller minker, er befolkningens aldring. Figur 11.11 viser at vi for tiden er inne i en periode med liten eller ingen vekst i antall personer over 67 år. Dette skyldes at det er de små kullene fra perioden 1925–1943 som nå blir gamle. Når de store etterkrigskullene når pensjonsalderen, vil imidlertid antall personer som er 67 år og over øke sterkt. Befolkningens aldring på lang sikt vil skje nesten uansett hvordan fruktbarhet, levealder og nettoinnvandring utvikler seg framover. For øvrig er det interessant å legge merke til at da nåværende pensjonssystem ble innført i 1967, var det snau 400 000 personer som var 67 år og eldre. I dag er dette tallet vokst til over 600 000 og i 2060 vil det trolig være mellom 1,1 og 1,5 millioner personer i denne aldersgruppen.

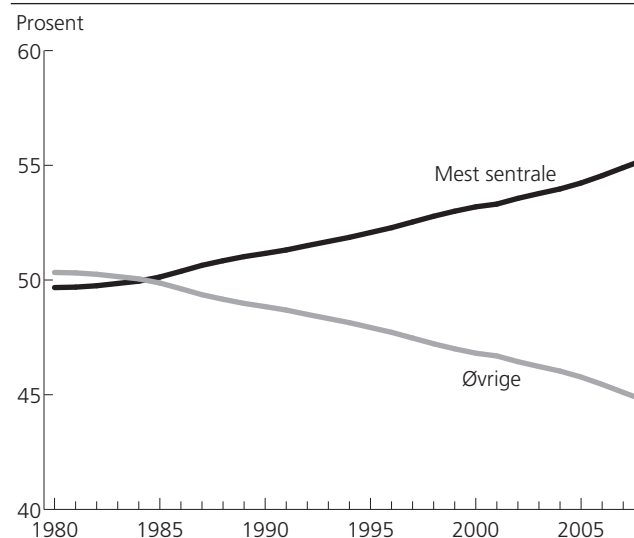
11.4. Regional befolkningsutvikling

I 2007 flyttet 210 700 personer fra en kommune til en annen. Dette er over 8 000 flere enn året før, og det høyeste tallet noen gang, se figur 11.12. Økningen henger sammen med høykonjunktoren og det stramme arbeidsmarkedet.

Hovedstrømmen av flyttingene har gått til sentrale strøk, noe som har medført at befolkningens geografiske fordeling ble mer sentralisert i løpet av 2007, på samme måte som i de foregående 20 år. Folketallet i de mest sentrale kommunene, det vil si de største byene og tilhørende omegnskommuner, steg med 1,8 prosent, mens folketallet sank med 0,3 prosent i de minst sentrale kommunene, det vil si utkantkommunene. Dette medførte at per 1. januar 2008 bodde litt over 55 prosent av befolkningen i de mest sentrale kommunene, se figur 11.13. Befolkningsveksten var størst i Oslo, Rogaland og Akershus, som alle økte med mer enn 1,8 prosent i 2007. Folketallet gikk ned i kun to fylker, Nordland og Finnmark.

Figur 11.12. Innenlandske flyttinger¹

¹ Flyttinger over kommunegrenser.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11.13. Andel av befolkningen i de mest sentrale¹ og de øvrige kommuner. Prosent

¹ Kommuner med befolkningstetthet innenfor 75 minutters reisetid (90 minutter for Oslo) fra et tettsted med minimum 50 000 innbyggere med raskeste transportmiddel unntatt fly (Standard for kommuneklassifisering, NOS C 192, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.)
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I 2007 var det imidlertid langt færre kommuner som opplevde befolkningsnedgang enn i de foregående årene, bare 168 mot 232 i 2006. Dette er det laveste antall kommuner med synkende folketall siden 1983. Grunnen til dette er ikke lavere sentraliseringstakt, men den store innvandringen fra utlandet. Denne har hatt en positiv virkning på folketallet i nesten samtlige kommuner og ikke bare de største byene. Kun 17 kommuner hadde innvandringsunderskudd i 2007. Dersom vi ser bort fra inn- og utvandring, ville folketallet ha sunket i hele 254 kommuner, litt færre enn i 2006 (277 kommuner).

Forskningspublikasjoner

Nye utgivelser

Statistiske analyser

Naturressurser og miljø 200. SA nr. 92, 2007. Sidetall 271. ISBN 978-82-537-7253-0 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7254-7 (Elektronisk versjon)

Statistisk sentralbyrå utarbeider statistikk over viktige naturressurs- og miljøforhold. Det utvikles også metoder og modeller for å analysere utviklingen i uttak og bruk av naturressurser og endring i miljøforhold med spesiell fokus på sammenhengen med øvrig samfunnsutvikling. Den årlige publikasjonen *Naturressurser og miljø* gir en oversikt over dette arbeidet.

En viktig målsetting ved denne publikasjonen er å framstille miljø-situasjonen på en oversiktlig, men likevel detaljert måte. I *Naturressurser og miljø 2007* presenteres innledningsvis oppdatert nasjonale indikatorer for bærekraftig utvikling. Deretter gis mer detaljerte beskrivelser av naturressurser og ulike miljøproblemer med både statistikk og analyser. I en egen del presenteres utvalgte forskningsprosjekter i Statistisk sentralbyrå om naturressurser og miljø.

Statistisk sentralbyrå takker de personer og institusjoner som har bidratt til utarbeidelsen av *Naturressurser og miljø 2007*.

Publikasjonen er utarbeidet ved Seksjon for miljøstatistikk i Avdeling for økonomisk statistikk med bidrag fra Gruppe for energi og miljøøkonomi, Gruppe for petroleum og miljøøkonomi og Gruppe for økonomisk vekst og effektivitet i Forskningsavdelingen og fra Seksjon for primærnæringsstatistikk i Avdeling for næringsstatistikk. Frode Brunvoll og Henning Høie har redigert publikasjonen.

Naturressurser og miljø 2007 er også tilgjengelig i pdf-format på Statistisk sentralbyrås internett-sider under adressen http://www.ssb.no/emner/01/sa_nrm/. Mer detaljert informasjon innenfor de

enkelte statistikkområder finnes på <http://www.ssb.no/emner/> og i Statistikkbanken <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>.

Publikasjonen blir også utgitt på engelsk.

Rapporter

Kathinka Thilert: Husholdningsgruppers respons på endringer i forbruksavgiften på elektrisitet. Rapporter 2008/6. Sidetall 28. ISBN 978-82-537-7321-6 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7322-3 (Elektronisk versjon)

Det blir ofte ytret bekymringer for vekst i energiforbruket og hva dette har å si for ressurser og miljø. Regjeringen har i Soria Moria-erklæringen uttalt følgende: «Regjeringens energipolitikk bygger på at miljømålene vil bestemme produksjonsmulighetene, og at det er nødvendig å føre en aktiv politikk for å begrense energiforbruket.» Beregninger gjort i utredningen «Energi- og kraftbalansen mot 2020» (se NOU 1998:11) indikerer at man må øke forbruksavgiften på elektrisitet med 30 øre hvis man skal oppnå en ønsket reduksjon av elektrisitetsforbruket.

I sammenheng med utformingen av energipolitikken, er det interessant å se nærmere på hvordan forskjellige grupper i samfunnet vil reagere på en avgiftsendring. Denne rapporten ser på ulike husholdningsgruppers respons på en økning i forbruksavgiften på elektrisitet på 30 øre. Gruppene som blir undersøkt er barnefamilier, enpersons- og husholdninger, flerpersonshusholdninger uten barn, husholdninger med lav inntekt, samt husholdninger i regionene Nord, Midt, Øst og Sør/Vest.

I rapporten brukes mikrosimuleringsmodellen SHE-A (se Halvorsen mfl., 2007 og Halvorsen og Larsen, 2007) til å simulere effektene av den 30 øres økningen i forbruksavgiften på elektrisitet.

Rapporten ser på hvordan SHE-A-modellen kan utvides til å se på responsen i ulike undergrupper av befolkningen, samt hvorvidt en regionalt inndelt versjon vil kunne gi rimelige anslag på forbruk og forbruksrespons i ulike undergrupper.

Resultatene av analysen viser at både i utvalget sett under ett og blant alle husholdningsgruppene reduseres forbruket betydelig som følge av den høyere avgiften. Noen av husholdningsgruppene reduserer forbruket sitt såpass mye at de unngår en høyere strømrkning, mens andre velger å ta de høyere prisene inn i økte utgifter i tillegg til reduksjonen i forbruk.

Svein Blom og Kristin Henriksen (red.): Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006. Rapporter 2008/5. Sidetall 140. ISBN 978-82-537-7317-9 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7318-6 (Elektronisk versjon)

Utvalget består av personer med minst to års botid i Norge med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina, Serbia-Montenegro, Tyrkia, Irak, Iran, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Somalia og Chile.

Vel halvparten har opphold av fluktgrunner, de fleste på humanitært grunnlag. Median botid er 12 år, men varierer mye mellom landgruppene, kortest blant irakere og somaliere, lengst blant pakistanere. Knappt en av ti er etterkommere. Andelen er størst blant pakistanere, vietnamesere og tyrkere. Innvandrere og etterkommere behandles i rapporten nesten alltid som en samlet gruppe.

En majoritet blant innvandrere og etterkommere hjelper familien i opprinnelseslandet økonomisk, men kun en mindre del gjør det månedlig. I gjennomsnitt eier en av ti jord i hjemlandet, og en noe større andel eier bolig. Om lag en av fire regner med å returnere til opprinnelseslandet, men helst i eldre år. På en skala fra en til sju

gir to tredeler uttrykk for en grad av samhörighet med Norge over middels.

Siden 1996 har boligstandarden bedret seg for innvandrerbefolkningen. Andelen som bor i frittliggende hus og som eier bolig har gått opp, mens andelen i blokk og som er leietakere har gått ned. Graden av trangboddhet er redusert. Men innvandrerfamiliene har i noen grad dårligere boliger (mer råte og støy) enn gjennomsnittet av befolkningen.

Andelen innvandrere og etterkommere som er gift eller samboende er minst like stor som i befolkningen. Langt de fleste i par er gift, men noen har ikke ektefellen sin i Norge. En større andel enn i 1996 har foreldre i Norge, men færre i alle aldersgrupper bor sammen med foreldre. Relativt flere har også andre familiemedlemmer boende i Norge.

Innvandrere og etterkommere fra våre landgrupper framstår som mer religiøse enn befolkningen. De er mer religiøst aktive, og religionen betyr mer i deres liv. I alt er to tredeler i utvalget oppdratt i islam. Blant iranere og chilenerne er det mange som ikke lenger oppfatter seg som troende.

Blant innvandrere som kom til Norge etter fylte 18 år, hadde nærmere to av ti ikke fullført noen utdanning, mens en av fire oppgav å ha høyere utdanning. En av fire fullførte senere en utdanning i Norge. Legges høyeste utdanning fra utlandet eller fra Norge til grunn, er utdanningsnivået høyest blant iranere, chilenerne, irakere og bosniere og lavest blant tyrkere og somaliere.

Andelen sysselsatte var 57 prosent blant innvandrerne og 75 prosent i befolkningen. Ergonomiske problemer i arbeidsmiljøet er mer utbredt blant innvandrerne. De har også mer repetitivt arbeid, men vurderer likevel ikke risikoen for belastningsskader som større. Oppfatningen av arbeidet som styrt utenfra og som en psykisk påkjenning, er mer utbredt blant innvandrere enn i befolkningen.

Kontrollert for forskjeller i husholdsstørrelse er innvandrerne husholdsinntekt etter skatt markert lavere enn befolkningens. Øverst i inntektshierarkiet befinner personer med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina og Sri Lanka seg; nederst ligger personer med bakgrunn fra Somalia og Irak.

Menn og kvinner i utvalget gjør noe mer husarbeid i uka enn tilsvarende grupper i befolkningen. Det er langt mindre vanlig blant innvandrerpar at begge er i lønnet arbeid enn blant par i befolkningen. Innvandrerforeldre sørger selv for pass av egne barn i større grad enn folk flest.

I gjennomsnitt for alle landgruppene rapporterer ikke innvandrere å ha blitt utsatt for vold eller trusler, tyveri og skadeverk mer enn befolkningen som helhet gjør.

Vel to tredeler av innvandrerne i undersøkelsen har allerede norsk statsborgerskap. Medregnet dem som på intervjudidspunktet har søkt og som forventer å søke, blir andelen 94 prosent. Om lag halvparten av de resterende kan tenke seg å søke om norsk statsborgerskap hvis de kan beholde sitt opprinnelige statsborgerskap.

Nesten halvparten av innvandrerne har opplevd diskriminering på ett eller flere områder. Innvandrere fra Somalia og Iran har opplevd diskriminering oftest og på flest områder. Menn har opplevd mer negativ forskjellsbehandling enn kvinner, trolig fordi de deltar på flere samfunnsarenaer.

Erik Fjærli: Skattemotivert tilpasning til SkatteFUNN-ordningen. Rapport 2007/48. Sidetall 37. ISBN 978-82-537-7289-9 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7290-5 (Elektronisk versjon)

Denne rapporten omhandler SkatteFUNN-ordningen for skattefradrag for FoU-utgifter i privat næringsvirksomhet og mulighetene her for skattemotiverte disposisjoner for å øke foretakets FoU-tilskudd gjennom SkatteFUNN. Dette er et delprosjekt under Statistisk sentralbyrås evaluering av

SkatteFUNN. Rapporten påviser og dokumenterer åpenbare svakheter knyttet til kontrollen av økonomien i ordningen, og presenterer deskriptiv statistikk og resultater fra en økonometrisk beregning for å kaste lys over omfanget av skattemotiverte tilpasninger. Skattetilpasning foregår helst i det skjulte og er vanskelig å oppdage. Dessuten er det heftet en del usikkerhet til de tilgjengelige datakilder, slik at tallene må tolkes med forsiktighet. Likevel viser den deskriptive undersøkelsen tegn på at FoU i små foretak med SkatteFUNN ofte kan virke urimelig kostbar og ha et stort timeforbruk. Rapporten finner derimot ikke støtte for at ordningen mer er å regne som en generell tilskuddsordning helt uten sammenheng med FoU-aktiviteter. Rapporten foreslår på denne bakgrunnen at kontrollrutinene for ordningen endres noe, med mer vekt på vurdering av den økonomiske realismen i selve prosjektsøknadene i forkant.

Torbjørn Hægeland and Jarle Møen: Input additionality in the Norwegian R&D tax credit scheme. Rapport 2007/47. Sidetall 51. ISBN 978-82-537-7287-5 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7288-2 (Elektronisk versjon)

Tax incentives have become an increasingly popular policy tool over the last decades. Norway introduced an R&D tax credit scheme, called SkatteFUNN, in 2002. The degree of input additionality, i.e. to what extent the scheme induces firms to invest more in R&D than they otherwise would have done, is critical when evaluating the overall efficiency of the scheme. Identifying this effect in a non-experimental setting, where access to the scheme is in principle universal, is demanding. We discuss in detail the identification problems involved. Using a difference-in-difference regression approach, comparing growth in R&D investments for firms above and below the 4 million tax credit cap, our findings suggest that the Norwegian R&D tax credit scheme has stimulated firms to increase their R&D investments. The

estimated effect seems to be driven by firms that did very little R&D prior to the introduction of the tax credit scheme was introduced. The size of the effect is hard to assess with any precision, but the scheme seems to induce about two kroner additional R&D per krone spent as tax subsidy.

Annegrete Bruvoll: Norsk klimapolitikk. Tiltak innanlands versus tiltak i andre land. Rapporter 2007/46. Sidetall 20. ISBN 978-82-537-7285-1 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7286-8 (Elektronisk versjon)

Klimaproblemet er eit globalt problem; utsleppa frå kvart land påverkar klimaet i alle andre land. Løysingane krev derfor samarbeid og koordinering på tvers av land. Det knyter seg store utfordringar til å finne rettferdige løysingar på kven som skal bere byrdene (inntektsfordeling), og løysingar på kvar utsleppa skal kuttast for å størst muleg effekt ut av innsatsen (effektivitet).

Denne rapporten drøftar først ulike prinsipp for byrdefordelinga ved klimatiltak, og prinsippa for effektive tiltak. Det finst ingen generelt objektive og allment aksepterte definisjonar av rettferd, og ulike prinsipp er nytta i ulike studie og på ulike tema. Vi går gjennom ulike prinsipp frå litteraturen og diskuterer i kva grad disse overlappar kvarandre. Vi finn at sjølv om ein kan vere einige i fleire prinsipp kvar for seg, kan det vere vanskeleg å gjennomføre fleire samtidig. Det finst ingen objektive svar på kva prinsipp ein skal nytte i forhandlingar om utsleppskutt, dette er moralske spørsmål som må avklarast politisk.

Vi diskuterer vidare økonomiske prinsipp for kostnadseffektive klimatiltak. For at ein skal oppnå størst muleg klimaeffekt innanfor dei midla ein set av, må ein realisere dei billigaste tiltaka. Svært mange av dei billigaste tiltaka er å finne i utviklingsland. Vi diskuterer innvendingar mot tiltak i andre land versus tiltak heime, og sider ved å gje støtte til langsiktig tekno-

logiutvikling framfor umiddelbare kutt i utsleppa.

Norge er eit svært rikt land. Aktiv miljøpolitikk og høg teknologisk standard gjer at potensiala for billige utsleppsreduksjonar innanfor landegrensene er forholdsvis begrensa. Våre utslepp er også i utgangspunktet så små – 1 promille av dei globale utsleppa – at uansett kor mykje vi reduserer disse ut-sleppa, vil det i praksis ikkje påverke den globale oppvarminga. Men vi er så rike – nesten 1 prosent av globalt BNP – at vi likevel kan gjere ein betydelig forskjell ved å bruke av inntektene på kostnads-effektive tiltak i andre land. Størst muleg kutt for gitte kroner tilseier altså store kutt ute og lite heime. Kor store beløp vi skal bruke er et politisk spørsmål, og i bunn og grunn ei avveging mot mindre privat og offentleg forbruk, eller lågare framtidige pensjonar.

Torbjørn Hægeland and Jarle Møen: The relationship between the Norwegian R&D tax credit scheme and other innovation policy instruments. Preliminary version – final editing remains. Rapporter 2007/45. Sidetall 31. ISBN 978-82-537-7283-7 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7284-4 (Elektronisk versjon)

We first study how participation in the Norwegian R&D tax credit scheme affects the probability of receiving other R&D and innovation subsidies. We find no evidence suggesting that using the R&D tax credit increase the probability of receiving direct R&D subsidies in the future, but we cannot exclude the possibility of an immediate positive effect. At the individual firm level, direct subsidies and the tax credit seem to be complements, while at the innovation system level they seem to be substitutes, as the probability of receiving direct subsidies has fallen after the introduction of the tax credit scheme.

Next, we compare the additionality of the R&D tax credit with direct R&D subsidies. Our preferred estimate suggests that each public krone spent on tax credits for firms

investing below the 4 million cap on intramural R&D increases private intramural R&D by 2.68 kroner. This estimate builds on an assumption of zero additionality for firms above the 4 million cap. We find that the additionality of subsidies awarded through the Research Council and Innovation Norway is 2.07 and 1.53 respectively. The additionality of grants awarded by ministries and other public agencies is 0.64, and the additionality of R&D subsidies from the EU is 0.75. We stress the potential for both positive and negative biases in these estimates.

Direct R&D subsidies are intended for projects with low private return and high social return. We find that projects funded through direct grants have essentially zero returns. Although surprisingly low, this is consistent with a high quality grant allocation process. Our estimate for the return to R&D projects financed by tax credits is just slightly below the return to R&D projects financed by own funds. This is to be expected as this type of R&D has a lower marginal price. The estimated returns are 16 % and 19 % respectively. All estimates are likely to be downward biased by measurement errors in the R&D variables. Furthermore, there is large variance in the returns to R&D projects. When estimating the return parameters year by year, they vary considerably around their overall mean.

Svein Blom: Holdninger til innvandrerne og innvandring 2007. Rapporter 2007/44. Sidetall 57. ISBN 978-82-537-7281-3 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7282-0 (Elektronisk versjon)

På tre av ti spørsmål ble holdninger til innvandrere og innvandring noe mer velvillig i 2007 enn i 2006. Det viser den nye intervjuundersøkelsen som Statistisk sentralbyrå presenterer i dette notatet. To av spørsmålene gjaldt innvandrernes arbeidsaktivitet i Norge; det tredje gjaldt flyktningers adgang til Norge. På de øvrige sju spørsmålene er holdningene uendret fra i fjor.

I alt er 72 prosent enige i utsagnet «Innvandrere gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv». Andelen som var uenige sank med 6 prosentpoeng til 11 prosent. Noen flere sa seg "helt enig" i utsagnet i stedet for "nokså enig". På dette og noen andre spørsmål økte andelen som valgte den nøytrale midtkategorien «både og».

Andelen som er enige i at «Alle innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid som nordmenn» er 90 prosent. Andelen som er helt enige i dette økte med 6 prosentpoeng til 68 prosent. Bare 5 prosent er uenige. På dette spørsmålet vendte holdningen tilbake til omtrent samme nivå som i 2005.

Det tredje spørsmålet lød «Sammenliknet med i dag, bør det bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i Norge, bør det bli vanskeligere, eller bør adgangen til å få opphold være som i dag?» Halve befolkningen (50 prosent) mener at adgangen til å få opphold bør være uendret som i dag. Dette er en økning på 4 prosentpoeng siden i fjor. 39 prosent synes det bør bli vanskeligere å få opphold, en nedgang på 6 prosentpoeng. Knappt en av ti synes det bør bli lettere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i Norge. Også på dette spørsmålet vendte holdningen i 2007 omtrent tilbake til nivået i 2005 etter en sving i mer restriktiv retning i 2006.

Undersøkelsen viser ellers at tre av ti tror innvandrere misbruker de sosiale velferdsordningene, mens nærmere halvparten avviser dette. To tredeler synes innvandrere flest beriker det kulturelle livet i landet, mens en tredel mener at innvandrere flest er en kilde til utrygghet i samfunnet. Mellom fire og fem av ti synes også at innvandrere i Norge bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig.

En mulig forklaring på den økte verdsettingen av innvandreres arbeidsinnsats og den økte viljen til å likebehandle innvandrere på arbeidsmarkedet, er den senere tids fokus på arbeidslivets mangel på arbeidskraft. Behovet for arbeidskraft er nå så stort at det vanske-

lig kan dekkes med innenlandske arbeidskraftsreserver – et budskap som formidles stadig sterkere i media. Fjorårets nettoinnvandring var rekordhøy, nærmere 24 000 personer, hvorav mange fra nye og gamle EU-land. Import av arbeidskraft oppfattes av stadig flere som nødvendig for å sikre fortsatt økonomisk vekst og velstand.

At andelen som ønsker en strengere flyktningpolitikk gikk noe ned, kan henge sammen med at tilstrømmningen av asylsøkere til Norge har sunket og vært lav de to siste årene. Selv om avgjørelser i enkeltsaker fra tid til annen debatteres og kritiseres i media, er hovedinntrykket at folk flest synes flyktningpolitikken håndheves på en passe streng og rettferdig måte. En knapp majoritet ønsker status quo på dette området, mens en stor minoritet ønsker ytterligere innstramning. Svært få ønsker en liberalisering.

Holdningen til innvandrere og innvandring varierer som kjent etter faktorer som kjønn, alder, utdanning, bostedsstrøk, landsdel og grad av kontakt med innvandrere. Kvinner verdsetter noe mer enn menn innvandreres eget kulturuttrykk, men er noe mer negative til innvandrere som en kilde til utrygghet. Eldre og lavt utdannede er mindre positive til innvandrere og innvandring enn yngre/middelaldrende og høyt utdannede. Personer i tettbygde strøk og særlig i Oslo/Akershus er gjennomgående noe mer imøtekommende enn personer bosatt andre steder i landet.

En bred kontaktflate til innvandrere går sammen med mer velvillige holdninger. Sju av ti har kontakt med innvandrere på minst en arena, fortrinnsvis arbeidsplassen som er møtestedet for fire av ti. Andre viktige møtesteder er blant venner og i nabolaget. Å ha kontakt med to til fire innvandrere er vanligere enn å ha kontakt med bare en. Av dem som har kontakt med innvandrere, har hele åtte av ti daglig eller ukentlig kontakt. Sju av ti av dem som har kontakt, har hovedsakelig positive erfaringer med kontakten.

*Torbjørn Hægeland, Lars J. Kirkebøen og Jens Fredrik Baumgarten Skogstrøm: **Realfagskompetanse fra videregående opplæring og søkning til høyere utdanning.** Rapporter 2007/30. Sidetall 51. ISBN 978-82-537-7223-3 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7224-0 (Elektronisk versjon)*

Bakgrunnen for denne rapporten er myndighetenes strategi for å styrke rekrutteringen til realfag, slik den er nedfelt i «Realfag naturligvis – strategi for styrking av realfagene 2002-2007» og den nye strategien «Et felles løft for realfagene 2006-2009». I forbindelse med denne satsingen er det uttrykt behov for å få en bedre oversikt over elevers valg av realfag i videregående opplæring. Videre er det behov for å studere avgangselevers oppnådde realfagskompetanse, karakterer, lærerkompetanse og elevenes søkning til realfagsstudier i høyere utdanning, i tillegg til å studere nærmere hvordan slike valg henger sammen med kjennetegn ved den enkelte elev og dens familie, og ved skolen(e) eleven går på. Gjennom en mer hensiktsmessig sammenstilling av eksisterende statistikkgrunnlag, samt statistiske analyser av det samme tallgrunnlaget, er målet å gi et bedre grunnlag for å kunne vurdere hvordan rekrutteringen til realfag endrer seg over tid og å få et noe bedre innblikk i faktorer som har betydning for rekrutteringen.

Rapporten fokuserer på rekruttering til og bortvalg fra realfagsstudier gjennom elevenes valg av studieretning og fagfordypning i videregående skole, og deres søking til høyere utdanning, med utgangspunkt i elevene som går ut fra ungdomsskolen. Til denne analysen kombinerer vi en rekke datakilder.

Formålet med rapporten er å få et bedre bilde av rekrutteringen til realfagsstudier, på hvilke stadier eventuelle valg og bortvalg finner sted, og hvilke faktorer som ser ut til å samvariere med valg av realfag i videregående skole og senere realfagsstudier. Hensikten er altså både å etablere et bedre statistikk-

grunnlag på dette feltet, samt å gjennomføre analyser som kan være med å kaste lys over eventuelle sammenhenger som er viktige for elevenes valg. Ambisjonen med analysen er imidlertid ikke å avdekke kausale sammenhenger, snarere å identifisere mer komplekse samvariasjoner enn hva som kan avdekkes i enkle tabeller. Gitt myndighetenes strategier for å styrke rekrutteringen til realfagsstudier, kan slike analyser kombinert med bedre statistikk gjøre det lettere å målrette ulike tiltak.

Når det gjelder valg av realfag i videregående skole, er det relativt stabilt over den nokså korte perioden vi ser på i denne rapporten. Det kan likevel se ut som om det er en svak tendens i retning av at elevene i gjennomsnitt får litt høyere realfagskompetanse (målt i fullførte fag) over tid. For søkning til høyere utdanning, ser vi en nedgang i søkingen til realfagsstudier over perioden 2001-2006.

Vi finner klare spor av det man oppfatter som tradisjonelle kjønnsforskjeller i valg av fag på videregående skole og søkning til høyere utdanning. På videregående velger gutter i større grad enn jenter de såkalt «harde» realfagene som fysikk og de tyngste matematikkvariantene, mens det er en overvekt av jenter på biologi og de noe lettere matematikkvariantene. Gutter søker seg i tillegg i større grad til realfagsstudier i høyere utdanning.

Det er klare forskjeller i valg av realfag knyttet til resultater fra grunnskolen og sosioøkonomisk bakgrunn. Det er en klart positiv samvariasjon mellom grunnskoleresultater og oppnådd realfagskompetanse i videregående skole. Høy foreldreutdanning og inntekt går også sammen med høyt realfagsinnhold i fagvalget. Alt annet likt, finner vi også at ikke-vestlige innvandrere og etterkommere velger mer realfag enn andre elever. Når det gjelder valg av retning i høyere utdanning, finner vi at (alt annet likt) elever som har foreldre med realfagsutdanning i større grad velger realfagsstudier, mens ikke-vestlig bakgrunn og

gode grunnskoleresultater øker sannsynligheten for realfagskrevende ikke-realfag.

Discussion Papers

Thor O. Thoresen and Annette Alstadsæter: Shifts in organizational form under a dual income tax system. DP no. 529, 2008. Sidetall 37.

Evidence of owners of small businesses engaging in tax motivated shifts in organizational form is scarce. The main reason is lack of micro data enabling us to track tax-payers' movements across organizational modes. By exploiting new panel data that combine information from several public registers, we observe Norwegian owners of small businesses and their organizational forms in the period from 1993 to 2003. Under the hypothesis that certain characteristics of the Norwegian dual income tax system encourage shifts into widely held corporations, we observe outcomes for different organizational form choices. We show that owners of small firms that became widely held corporations have higher income growth than those that remained in self-employment or as a closely held corporation.

Christian N. Brinch, Bernt Bratsberg and Oddbjørn Raaum: The Effects of an Upper Secondary Education Reform on the Attainment of Immigrant Youth. DP no. 528, 2008. Sidetall 31.

The national Norwegian school reform of 1994, which gave statutory right to at least three years of upper secondary education, had a significant impact on educational attainment among immigrant youth. In particular, we find that the immigrant transition rate from compulsory schooling to completion of the first year of upper secondary education improved from the pre- to the post-reform period. Using a sequential binomial logit framework, we present evidence that the improvement can be attributed to reductions in capacity constraints, rather than cohort

heterogeneity. An important implication is that non-targeted educational reforms may have large impacts on the educational attainment of disadvantaged groups in general and ethnic minority youth in particular.

Torstein Bye and Petter Vegard Hansen: How do Spot prices affect aggregate electricity demand? DP no. 527, 2008. Sidetall 82.

All participants in power exchanges are interested in market responses when electricity prices change because this influences the profitability of actions. Contrary to most econometric work in this field, which uses annual time series or panel data, we exploit high-frequency data from a power exchange to estimate the spot price elasticities of the total market and of different market segments. The use of such data requires a simultaneous market model including both behavioral and control variables to capture short-term shifts in both demand and supply. Compared with Wolfram (1999) our short-term responses to spot market prices are not straightforward because the picture is confused by differences in production flexibilities in a complex and heterogeneous supply side, demand technologies and a combination of different end-user contracts. We show that short- and long-run price effects on demand differ significantly among hours, weekdays, seasons, and countries.

Marina Tsygankova: When is Mighty Gazprom Good for Russia? DP no. 526, 2007. Sidetall 36.

In the late 1990s, several proposals for a structural reform that would bring competition and market prices to the Russian gas industry were intensely debated. Splitting up Russian gas monopolist Gazprom into several producing companies was a considered option. In this paper, I examine theoretically and numerically how a split-up of Gazprom would affect Russian national welfare. Results show that under the current gas market struc-

tures in Europe and Russia, the split-up of Gazprom's monopoly might not be beneficial for Russia. The market share of Russia in the European market is important in determining whether Gazprom's dominance is supported under the national welfare criteria.

Julie Aslaksen, Solveig Glomsrød and Anne Ingeborg Myhr: Ecology and economy in the Arctic. Uncertainty, knowledge and precaution. DP no. 525, 2007. Sidetall 18.

Climate change impacts in the Arctic require that complex relationships between the economy, the environment, and the living conditions of indigenous and local people be taken into account. While traditional approaches to economic valuation may not be sufficient to capture these relationships, the research area of ecological economics suggests broader approaches to environmental uncertainties, taking into account ethical values and conflicts of interest. Increased activity in petroleum exploration, manufacturing, transportation, tourism and other services have the potential to alter the Arctic environment and societies considerably. Application of the precautionary principle is suggested as a way to manage situations with large degrees of environmental uncertainty and potentially irreversible consequences. Precautionary approaches require the development of processes for acknowledgement of uncertainties, facilitation of stakeholder participation, recognition of ethical values, and taking into account the traditional ecological knowledge of indigenous people of the Arctic. Combining traditional and scientific knowledge about nature is an important part of understanding the resilience capacity of ecological and social systems, and of enhancing the potential for sustainable development.

Kyrre Stensnes and Nils Martin Stølen: Pension Reform in Norway - Microsimulating effects on government expenditures, labour supply incentives and benefit distribution. DP no. 524, 2007. Sidetall 25.

A much higher old-age dependency ratio, together with more generous pension benefits, will lead to a substantial increase in the future public pension expenditures burden in Norway. A pension reform implemented from 2010 will imply a shift to a quasi-actuarial system, seeking to neutralise the expenditure effect of further growth in life expectancy and strengthen ties between former earnings and pension benefits. Labour supply will be stimulated by lowering implicit tax rates and by aligning the social and private costs of early retirement. Using a large dynamic microsimulation model we find that the reform will stimulate labour supply and reduce the future tax burden, but also increase inequality in the benefits received by old age pensioners.

Reprints

Jan F. Bjørnstad: Non-Bayesian Multiple Imputation (with Discussion). Reprints no. 323, 2008. Sidetall 59.

Reprint from Journal of Official Statistics, Vol. 23, No. 4, 2007, 433-491.

Silje Vatne Pettersen, Randi Kjeldstad og Erik H. Nymo: Mødre, fedre og det nye arbeidslivet: Yrkesforskjeller i arbeidstid. Reprints no. 322, 2008. Sidetall 28.

Særtrykk fra Kvande & Rasmussen (red.): *Arbeidslivets klemmer, paradokser i det nye arbeidslivet*, Fagbokforlaget, 2007, 168-195.

Notater

Finn Roar Aune og Knut Einar Rosendahl: Kraftpris og CO₂-utslipp fram mot 2020. Notater 2008/1. Sidetall 9.

Dette notatet drøfter mulig utvikling i kraftprisen i Norge og CO₂-utslippene i Vest-Europa, under

ulike antakelser om klimapolitikk i EU. Fokus er rettet mot årene 2014-2020. Alle priser er målt i faste 2007-kroner. Arbeidet er utført på oppdrag fra SFT, og scenariene som analyseres og drøftes er utformet i dialog med SFT. Det gjelder ikke minst utvelgelsen av et hovedscenario. Vi har benyttet energimarkedsmodellen LIBE-MOD, som er utviklet i samarbeid mellom Frischsenteret og Statistisk sentralbyrå.

Silje Vatne Pettersen: Enslige mindreårige asylsøkere og gjennforening med foreldre. Notater 2007/58. Sidetall 17.

Dette notatet er skrevet på oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Analysen er gjennomført innenfor en tids- og ressursramme på ett månedsverk.

Dataene som benyttes i analysen stammer fra Utlendingsdirektoratets registre og Statistisk sentralbyrås befolkningsstatistikkssystem. Forut for denne analysen ble det gjort et betydelig arbeid med å identifisere i registrene enslige mindreårige asylsøkere som har fått oppholdstillatelse i Norge og som er blitt bosatt som enslige mindreårige. Dette arbeidet ble initiert av daværende Barne- og familiedepartementet og utført av Vebjørn Aalandslid ved Seksjon for Levekårsstatistikk i forbindelse med en rapport om enslige mindreårige i barnevernet (Allertsen, Kalve og Aalandslid 2007). Tormod Clausen i Utlendingsdirektoratet var til stor hjelp i arbeidet med uttrekk av data fra Datasystem for utlendings- og flyktningsaker (DUF).

Marit Linnea Gjelsvik: Kommunenes tilpasning i makro. Notater 2007/57. Sidetall 91.

Håvard Hungnes: Hvitevarer 2008. Modell og prognose. Notater 2007/51. Sidetall 12.

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth,

Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, telefax: 21 09 00 40, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 1/2007:

Økonomisk utsyn over året 2006 3-128.

ØA 2/2007:

Solveig Glomsrød, Iulie Aslaksen og Bjart Holtsmark: Økonomi, miljø og levekår i Arktis, 3-10.

Øivind Vormeland Salte: Innovasjon i norsk næringsliv, 11-21.

Dag Rønningen: Teknologiske og organisatoriske endringer og eldre arbeidstakers tilknytning til arbeidsmarkedet, 22-28.

Torgeir Ericson: Kan toveiskommunikasjoner gi et mer velfungerende kraftmarked? 29-34.

ØA 3/2007:

Konjunkturtendensene, 3-26.

Andreas Benedictow: Internasjonale konjunkturutsikter fra AIECE – Redusert vekst i verdensøkonomien, 27-35.

Torgeir Ericson og Bente Halvorsen: Har vi en potensiell kraftkrise i Midt-Norge? 36-42.

Leif Andreassen og Tom Kornstad: Utviklingen i sykefraværet på 1990-tallet, 43-52.

ØA 4/2007:

Konjunkturtendensene, 3-25.

Gisle Haakonsen: Klimagassutslipp svakt ned i 2006. 26-28.

Knut H. Alfsen: Raskere klimaendringer enn ventet? 29-34.

Berit Otnes: Lavinntekt i Norge sammenliknet med Europa. Relativt få har lav inntekt, men større forskjeller mellom grupper 35-39.

ØA 5/2007:

Mads Greker: Hvorfor kan ikke vi bare overlate hydrogen til markedet? 3-6.

Dag Einar Sommervoll: Gjeldsrenter og skatt: Skattereformen av 1992 uten effekt på husholdningenes gjeld? 7-11.

Elin Halvorsen og Thor Olav Thoresen: Overføringer mellom foreldre og barn. I hvor stor grad er foreldre styrt av altruisme? 12-28.

Kristin Henriksen: Innvandrerbefolkningen er mangfoldig, 19-29.

ØA 6/2007:

Konjunkturtendensene, 3-10.

Ann Lisbet Brathaug, Ingunn Sagelvmo og Ole Magnus Jakobsen: Reviderte nasjonalregnskapstall for 2005 og 2006: Små revisjoner i BNP-vekst. 27-30.

Dennis Fredriksen, Kyrre Stensnes og Nils Martin Stølen: Pensjonsreformen: Virkninger på arbeidstilbud, finansieringsbyrde og fordeling, 31-38.

John K. Dagsvik, Zhiyang Jia, Tom Kornstad og Thor Olav Thoresen: LOTTE-Arbeid – mikrobasert modell for beregning av arbeidstilbudseffekter av skatteendringer, 39-47.

Knut Einar Rosendahl og Eirik Lund Sagen: Reduserte transportkostnader i gassmarkedet mulige konsekvenser for Norge, 48-53.

Ådne Cappelen, Arvid Raknerud og Marina Rybalka: Effekter av SkatteFUNN på foretakenes produktivitet og lønnsomhet, 54-62.

Economic Survey

From 2004 will Economic Survey no longer be available in its current form. Economic trends for the Norwegian economy will continue to be published electronically, but will no longer have a printed counterpart.

http://www.ssb.no/kt_en/

Konjunkturindikatorer for Norge

Tabell	Side	Figur	Side
Konjunkturbarometeret			
1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*	1.1. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
		1.2. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
		1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
		1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*
Ordre			
2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.1. Ordre. Ordretilgang og ordreserve i industri ialt	3*
2.2. Ordreserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.2. Ordre. Ordretilgang og ordreserve i bygg og anlegg i alt	3*
Arbeidskraft			
3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert	4*	3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU	5*
		3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*
Produksjon			
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 1995=100	4*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
		4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer.	5*
		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer.	5*
		4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg	7*
		4.6. Hotellovernattinger	7*
Investeringer			
5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner.	6*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter	6*	5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirkksomheten gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.5. Bygg satt i gang. Boliger.	9*
		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg	9*
		5.7. Bygg under arbeid	9*
Forbruk			
6.1. Forbruksindikatorer.	8*	6.1. Detaljomsetning	9*
		6.2. Varekonsumindeks.	9*
		6.3. Førstegangsregistrerte nye personbiler	9*
Priser			
7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før.	10*	7.2. Produktpriser. Nivå og endring.	11*
7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	7.3. Boligpriser.	11*
7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks.	12*	7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
		7.5. Spotpris råolje, Brent Blend	11*
		7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter	11*
Finansmarked			
8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent.	12*	8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent.	13*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakurser, Norges Banks penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	8.3. Valutakursindekser.	15*
		8.4. Norges Banks penge- og kredittindikator	15*
Utenrikshandel			
9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert	14*	9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	9.2. Driftsbalansen.	15*

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnyttning Prosent	Generell be- dømmelse av utsiktene i komende kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene			
	Produksjon		Sysselsetting				Etterspørsel	Kapasitet	Arbeidskraft	Råstoff
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet						
2004										
4. kvartal	58,9	58,4	50,0	47,4	80	59,0	67	8	4	4
2005										
1. kvartal	57,9	59,1	50,1	48,8	81	58,4	66	8	4	4
2. kvartal	57,8	59,7	50,7	51,0	82	58,5	65	9	5	4
3. kvartal	59,0	61,3	52,2	53,2	82	60,2	63	10	6	4
4. kvartal	60,9	62,5	55,0	54,6	82	61,1	60	10	8	4
2006										
1. kvartal	60,7	61,5	57,2	54,8	83	60,3	55	10	11	5
2. kvartal	59,4	60,8	57,3	54,7	83	59,8	50	11	13	6
3. kvartal	59,8	61,8	57,0	55,1	84	60,5	47	12	15	7
4. kvartal	61,5	61,9	57,5	55,0	85	60,4	44	13	16	8
2007										
1. kvartal	61,4	61,2	57,6	54,9	85	60,1	42	14	17	9
2. kvartal	61,4	61,1	57,4	55,2	85	59,6	42	14	18	8
3. kvartal	60,3	60,4	56,4	55,5	85	58,8	43	14	18	8
4. kvartal	57,7	59,3	54,7	55,6	85	58,1	44	13	19	8

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 1995=100					Bygg og anlegg. 2000=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskiner og utstyr	Transport- midler	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig- bygg	Andre bygg
2004	148,7	153,1	181,7	166,9	180,4	148,3	213,9	146,6	120,6
2005	175,8	173,5	235,5	210,7	179,1	177,2	254,2	176,9	140,3
2006	229,8	213,5	378,1	329,8	218,2	197,8	278,8	186,4	169,1
2007	273,9	254,9	447,3	412,1	297,6	217,4	274,8	172,9	221,2
2006									
1. kvartal	207,9	189,7	328,4	278,8	190,1	189,0	260,2	190,5	156,5
2. kvartal	222,9	203,6	367,8	314,9	206,9	190,1	265,6	186,4	159,3
3. kvartal	237,4	221,5	398,2	348,5	227,1	197,9	285,9	183,3	170,6
4. kvartal	251,0	239,3	418,1	376,9	248,5	214,0	303,5	185,5	190,0
2007									
1. kvartal	262,6	252,4	431,0	396,9	268,0	222,5	289,7	187,8	214,9
2. kvartal	272,1	258,1	442,4	411,4	287,2	217,7	265,4	186,2	226,6
3. kvartal	278,5	256,9	453,4	419,5	306,7	212,9	260,1	168,2	222,9
4. kvartal	282,5	252,0	462,5	420,5	328,6	216,4	283,9	149,5	220,5

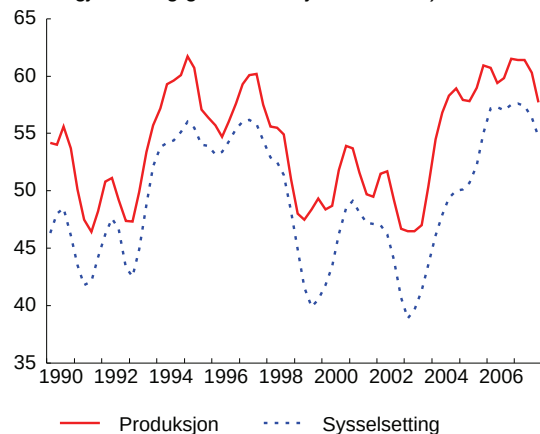
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordresreserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 1995=100					Bygg og anlegg. 2000=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskiner og utstyr	Transport- midler	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig- bygg	Andre bygg
2004	129,0	196,4	104,8	118,0	176,4	167,3	315,8	143,5	115,9
2005	167,9	215,2	141,0	188,8	196,0	201,3	354,6	185,7	138,6
2006	249,6	247,3	289,8	325,7	202,9	249,6	422,1	228,4	182,8
2007	352,8	303,2	448,2	502,2	298,2	291,6	462,1	225,1	251,9
2006									
1. kvartal	210,6	227,7	220,1	253,6	190,3	231,4	392,9	216,1	167,0
2. kvartal	235,2	238,8	265,4	297,6	195,9	242,3	407,0	227,1	176,1
3. kvartal	262,3	253,1	313,4	349,0	204,3	255,6	431,6	234,6	186,4
4. kvartal	290,2	269,4	360,4	402,6	221,2	269,3	456,6	235,8	201,5
2007									
1. kvartal	317,2	285,5	403,2	452,0	247,7	281,1	463,4	234,2	222,9
2. kvartal	342,5	299,5	439,8	492,7	281,7	289,1	458,4	230,2	246,0
3. kvartal	365,6	310,2	467,2	522,5	317,1	294,4	458,0	222,9	264,0
4. kvartal	385,7	317,4	482,6	541,4	346,2	301,8	468,4	213,2	274,7

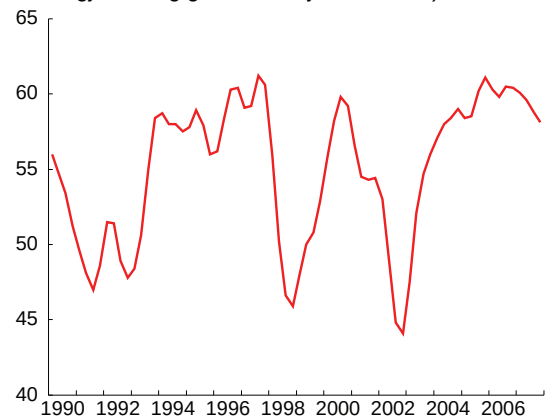
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

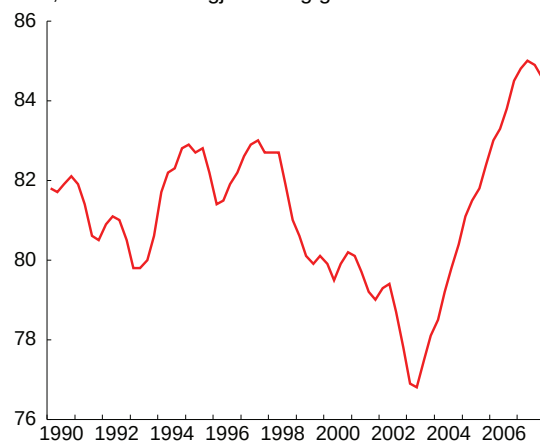
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

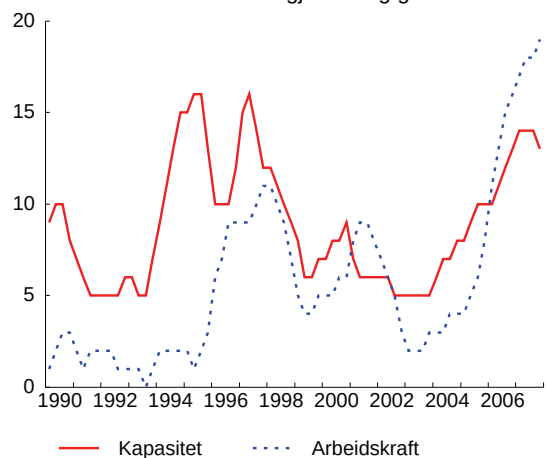
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

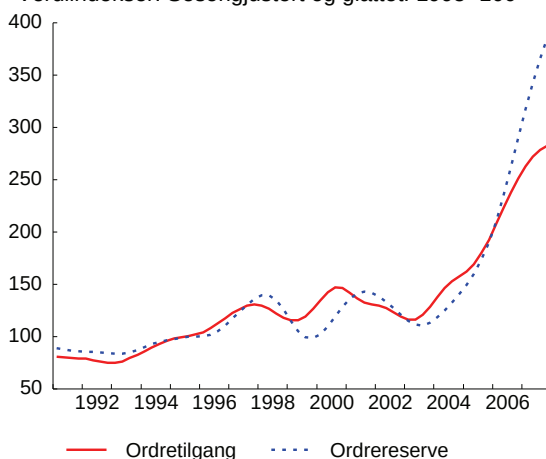
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen, kvartal.
Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

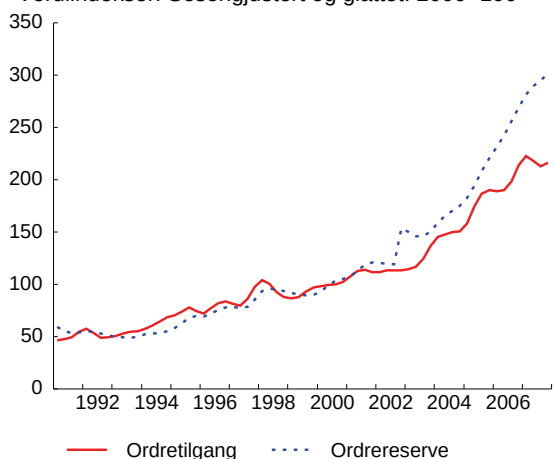
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal). Ordrebasert industri ialt
Ordretilgang og ordreserve.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal). Bygg og anlegg ialt
Ordretilgang og ordreserve.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 2000=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer og prosent. Sesongjustert

	Arbeidskraftundersøkelsen ¹					NAV				Sykefravær- statistikk
	Sysselsatte	Ukeverk	Arbeids- styrken	Arbeids- ledige ²	Arbeids- ledighet. Prosent av arbeids- styrken	Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige stillinger	Beholdning av ledige stillinger	Sykefravær- prosent ³
2003	2 269	1 765	2 375	107	4,5	92,6	107,0	16,6	11,1	8,2
2004	2 276	1 761	2 382	106	4,5	91,6	108,5	16,9	10,7	7,1
2005	2 289	1 800	2 400	111	4,6	83,5	96,6	19,8	13,3	6,7
2006	2 362	1 825	2 446	84	3,4	62,7	72,8	27,6	18,9	6,9
2007	2 443	1 870	2 507	63	2,5	46,0	56,1	33,3	24,3	..
2006										
August	2 361	1 819	2 442	81	3,3	60,5	70,1	28,5	19,5	6,8
September	2 372	1 839	2 450	78	3,2	58,3	68,1	29,5	20,3	6,8
Oktober	2 376	1 837	2 450	74	3,0	55,9	66,4	35,0	21,7	6,8
November	2 385	1 840	2 456	71	2,9	54,1	64,7	26,6	21,8	6,8
Desember	2 389	1 851	2 459	69	2,8	52,4	63,1	32,0	22,0	6,8
2007										
Januar	2 397	1 857	2 465	68	2,7	51,2	61,3	30,5	21,9	7,3
Februar	2 405	1 863	2 472	67	2,7	50,4	60,4	30,9	21,7	7,3
Mars	2 409	1 847	2 475	67	2,7	49,4	59,4	28,6	22,6	7,3
April	2 418	1 860	2 485	66	2,7	48,2	58,3	36,1	23,7	6,5
Mai	2 425	1 868	2 488	63	2,5	46,0	56,0	33,5	23,2	6,5
Juni	2 429	1 872	2 491	62	2,5	45,9	56,5	33,5	24,6	6,5
Juli	2 438	1 860	2 501	63	2,5	47,2	58,0	35,3	25,4	6,8
August	2 441	1 859	2 504	63	2,5	44,9	55,4	30,7	24,7	6,8
September	2 456	1 876	2 521	65	2,6	43,4	54,0	34,3	25,5	6,8
Oktober	2 470	1 897	2 533	63	2,5	42,2	52,7	39,0	26,5	..
November	2 481	1 886	2 544	63	2,5	41,4	51,2	33,9	26,8	..
Desember	..	..	..	..	..	41,0	50,5	34,5	27,6	..
2008										
Januar	..	..	..	..	..	41,1	50,3	32,6	26,9	..

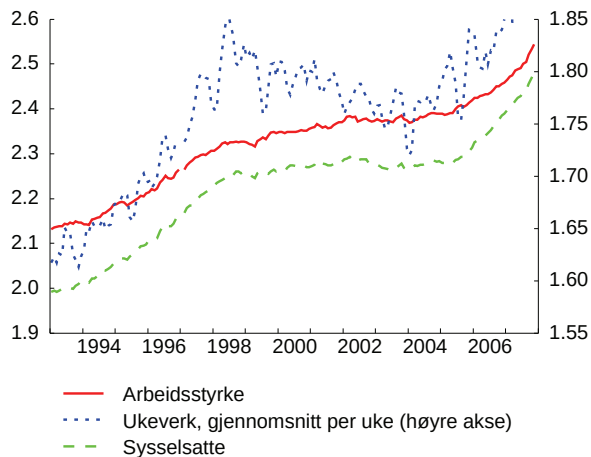
¹ Tre måneders glidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal. ² Det skjedde en større omlegging av AKU fra 2006, med brudd i tidsserien som resultat. ³ Egen- og legemeldte sykefraværsgagsverk som prosent av avtalte dagsverk, kvartalstall.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og NAV.

4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 1995=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse			
	Total indeks ¹	Råolje og naturgass	Industri	Kraft- forsyning	Innsats- varer	Investerings- varer	Konsum- varer	Energi- varer
2003	105,8	115,8	96,8	87,4	95,6	99,7	98,7	107,3
2004	108,2	114,5	98,4	88,0	99,3	98,7	99,9	106,2
2005	107,4	110,7	101,2	110,4	101,3	104,7	100,5	105,1
2006	104,7	105,1	105,6	96,5	104,6	115,2	101,1	99,1
2007	104,0	100,0	109,9	111,4	107,7	125,6	102,4	97,2
2006								
Juli	103,9	104,4	105,1	95,2	102,7	115,7	102,1	98,9
August	105,4	106,2	106,1	95,0	105,0	116,2	101,1	99,7
September	103,5	103,7	106,0	87,7	105,0	116,9	100,0	96,9
Oktober	101,0	98,2	107,8	87,2	105,3	118,8	103,0	92,0
November	102,2	99,9	107,7	91,2	106,2	119,5	101,7	94,4
Desember	105,5	104,7	109,7	89,4	107,7	121,7	106,5	98,4
2007								
Januar	104,3	103,9	108,9	91,3	107,9	120,3	104,2	98,8
Februar	103,8	101,7	108,7	101,5	107,2	121,3	102,5	98,7
Mars	102,6	100,9	109,5	91,7	109,2	121,5	102,7	96,1
April	106,9	105,8	109,5	106,5	107,4	123,5	101,5	99,2
Mai	102,3	96,7	110,7	113,8	107,1	126,8	104,9	94,2
Juni	97,7	89,8	109,6	112,9	106,8	127,9	101,5	88,8
Juli	105,5	100,2	110,3	124,0	107,6	128,2	100,6	98,2
August	105,7	100,0	110,6	128,2	106,9	128,5	102,8	98,6
September	105,4	98,9	110,5	131,5	109,4	127,3	101,7	98,7
Oktober	106,8	102,3	112,5	119,0	110,5	130,0	103,3	99,7
November	104,7	100,9	110,7	110,1	107,9	128,7	103,1	98,5
Desember	101,8	98,6	106,9	106,1	104,3	123,0	100,4	96,7

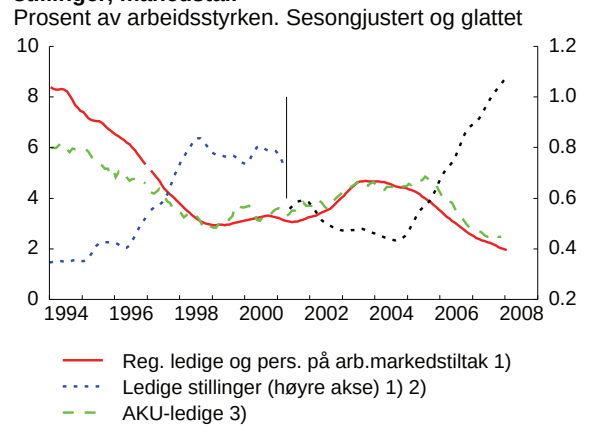
¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.2 Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

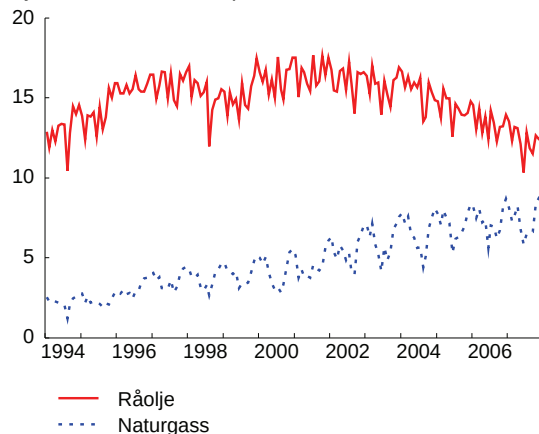
1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 99.

2) Brudd i serien fom. mai 2001.

3) Brudd i serien fom. 2006.

Kilde: NAV og Statistisk sentralbyrå.

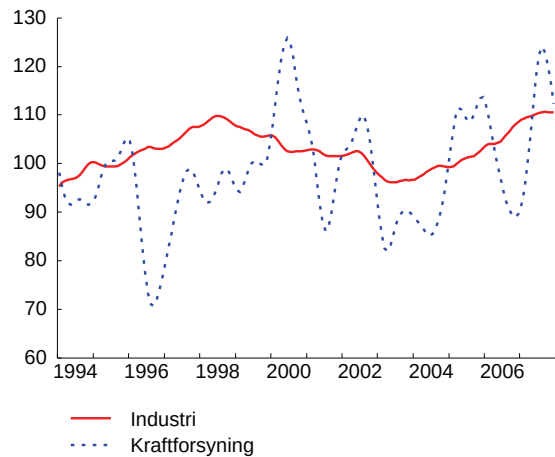
Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill tonn) og naturgass (mrd. Sm³)
Ujusterte månedstall 1).

1) Brudd i seriene fra og med 2004.

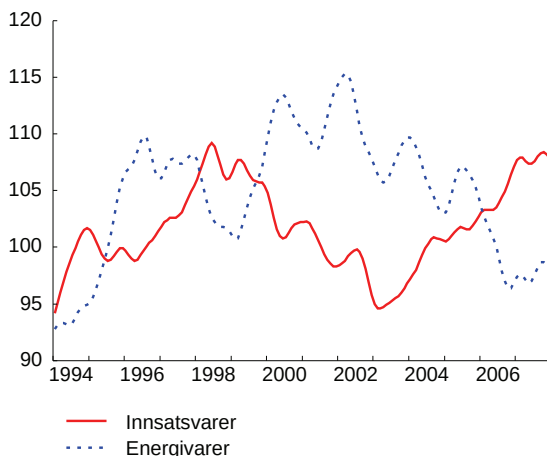
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

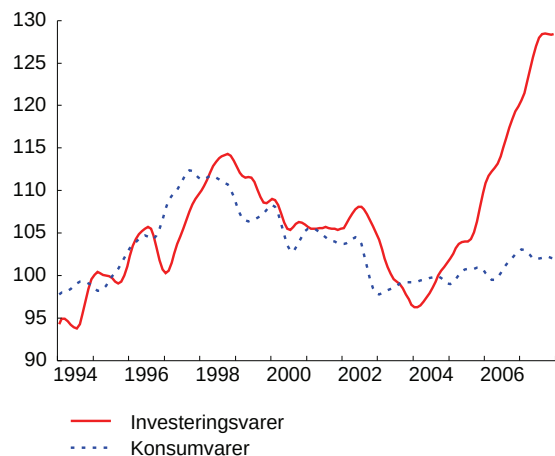
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før.

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Omsetning for forretningsmessig tjenesteyting. Verdi		Hotellomsetning. Verdi	
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Nivå	Endring	Nivå	Endring
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring				
2004	111,2	7,4	110,1	6,5	116,0	10,1	118,5	7,5	157,5	4,0
2005	120,5	8,4	121,0	9,9	119,4	3,0	134,3	13,4	170,9	8,5
2006	127,8	6,1	128,7	6,3	125,4	5,0	159,8	19,0	187,9	9,9
2007	135,6	6,1	136,6	6,2	132,6	5,7	..	..	..	..
2005										
1. kvartal	115,1	6,8	117,4	8,6	107,5	0,1	116,5	5,8	148,6	0,6
2. kvartal	124,2	12,2	124,5	14,9	124,2	3,8	132,3	16,1	175,9	13,9
3. kvartal	114,2	7,8	112,3	7,7	121,8	8,3	125,9	16,1	207,3	7,8
4. kvartal	128,3	6,7	129,7	8,6	124,0	-0,2	162,5	14,9	151,9	12,0
2006										
1. kvartal	129,6	12,6	132,9	13,2	118,7	10,4	144,0	23,6	168,8	13,6
2. kvartal	126,9	2,2	127,9	2,7	124,0	-0,2	151,4	14,4	183,9	4,5
3. kvartal	119,5	4,6	118,0	5,1	124,9	2,5	148,0	17,6	227,0	9,5
4. kvartal	135,2	5,4	135,8	4,7	133,9	8,0	195,9	20,6	171,8	13,1
2007										
1. kvartal	138,4	6,8	139,9	5,3	133,6	12,6	170,3	18,3	193,7	14,8
2. kvartal	134,9	6,3	135,0	5,6	135,6	9,4	179,5	18,6	214,9	16,8
3. kvartal	127,1	6,4	126,8	7,5	129,2	3,4	177,3	19,8	258,8	14,0
4. kvartal	141,8	4,9	144,7	6,6	131,9	-1,5	..	..	..	..

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri			Kraftfor- syning	Oljevirksomhet (ujustert)					
	Antatte, sesongjust.	Utførte, ujustert	Utførte, sesongjust.	Utførte	Antatte i alt	Utførte				
						I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift	Rørtransport
2004	..	17,4	17,5	8,9	..	71,5	4,0	13,7	31,2	6,1
2005	..	19,6	19,3	8,3	..	88,5	7,5	19,5	34,4	10,0
2006	..	22,1	21,9	10,6	..	95,7	11,7	21,3	39,0	5,3
2005										
4. kvartal	5,8	7,1	5,7	2,4	23,7	25,1	2,3	5,1	11,4	2,0
2006										
1. kvartal	5,4	4,1	5,3	1,7	23,2	20,0	2,5	3,9	8,6	0,8
2. kvartal	6,0	5,0	5,1	2,5	27,3	23,4	3,1	5,1	9,3	1,4
3. kvartal	6,2	5,5	5,5	2,9	28,5	25,8	2,7	6,6	9,9	2,0
4. kvartal	6,8	7,6	6,0	3,6	30,7	26,6	3,4	5,7	11,3	1,0
2007										
1. kvartal	7,5	4,5	5,8	2,0	26,4	22,6	4,2	5,0	9,6	0,7
2. kvartal	6,5	6,2	6,4	3,1	31,6	27,3	4,1	7,9	10,7	1,1
3. kvartal	8,3	7,0	6,9	3,4	33,7	30,1	4,1	8,7	12,7	1,2
4. kvartal	8,6	..	..	..	32,5	..	..	..	..	..

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra henholdsvis investeringsundersøkelsen forrige og samme kvartal.

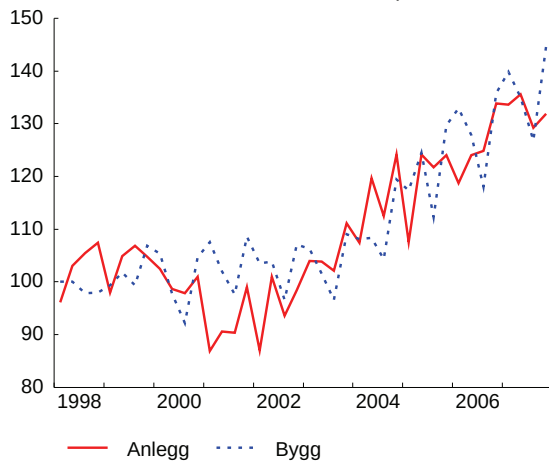
Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirksomhet			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
År t-1												
2. kvartal	11,3	14,4	15,8	20,7	6,0	9,9	9,5	11,3	58,0	65,1	68,3	82,6
3. kvartal	12,7	15,0	16,3	24,0	6,7	8,9	9,2	11,5	78,8	78,2	88,5	119,2
4. kvartal	15,3	18,3	20,6	28,3	7,9	9,9	11,8	13,4	89,5	92,8	100,2	126,7
År t												
1. kvartal	18,1	18,4	25,1	..	9,5	11,8	13,7	..	88,5	93,8	104,6	..
2. kvartal	19,0	21,1	25,8	..	9,2	11,6	14,2	..	92,0	102,3	112,9	..
3. kvartal	20,1	21,8	28,3	..	9,3	11,6	14,6	..	88,7	99,6	117,5	..
4. kvartal	19,7	22,9	27,8	..	9,0	11,2	12,9	..	87,1	99,9	112,5	..
År t+1												
1. kvartal	20,4	22,8	..	..	8,3	10,6	..	..	88,5	95,8	..	..

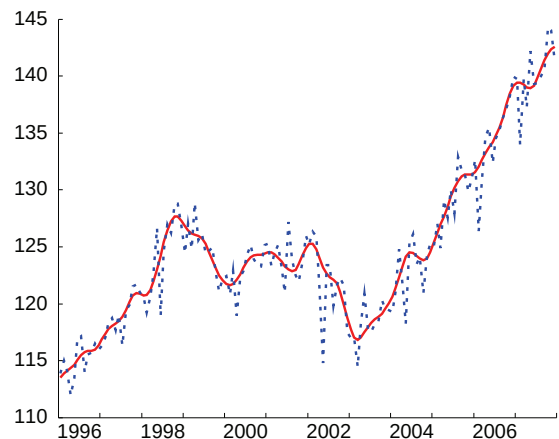
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg
Kvartalsvis volumindeks. 2000=100. 1)

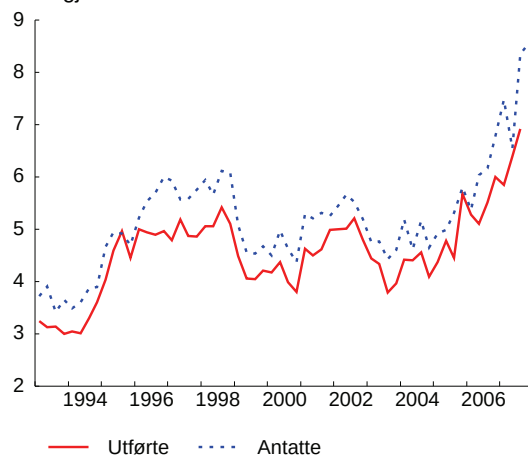
1) Brudd i serien fra 1. kv. 2000.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger
Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

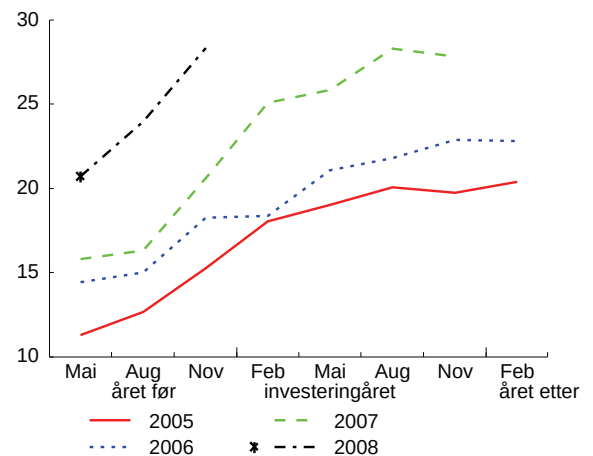
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner.
Sesongjustert

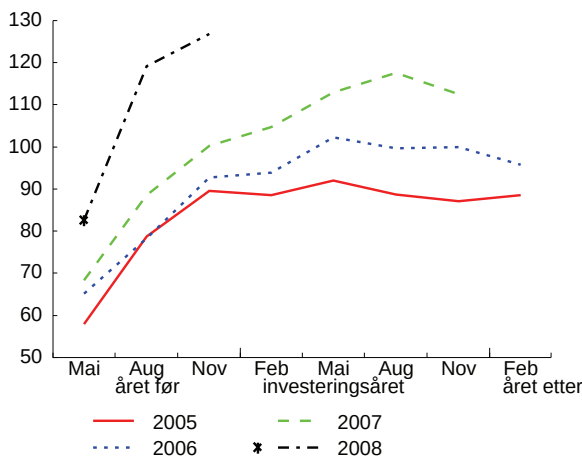
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2005-2008
Milliarder kroner

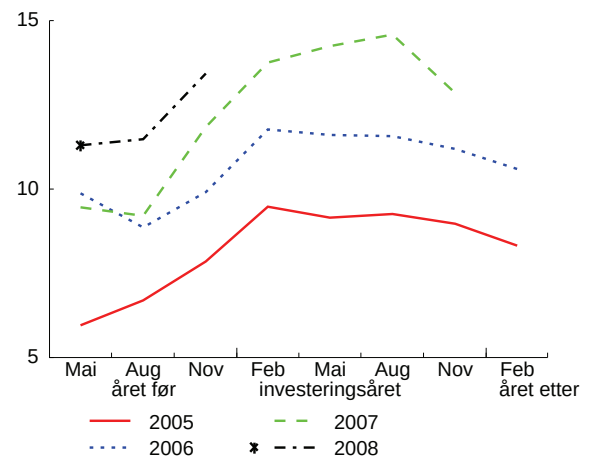
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirkksomhet
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2005-2008
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2005-2008
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang					Bygg under arbeid. Bruksareal. 1000 kvm. Utgangen av perioden	
	Antall boliger		Bolig bruksareal. 1000 kvm.		Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹	Boliger. Trend	Andre bygg. Trend
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent.			
2002	22 980	-9,0	3 044	-10,7	3 285	3 805	4 334
2003	23 177	0,9	2 957	-2,9	3 294	3 878	4 284
2004	29 466	27,3	3 456	16,9	3 648	4 344	4 742
2005	31 608	7,3	3 849	11,4	4 046	4 530	4 973
2006	32 762	3,7	4 039	4,9	4 881	4 972	6 043
2007	32 402	-1,1	4 013	-0,6	5 857	5 209	7 121
2006							
Juli	2 470	2,0	317	15,9	365	4 761	5 705
August	2 493	10,4	302	21,0	367	4 793	5 771
September	2 593	18,0	344	24,1	370	4 819	5 819
Oktober	2 770	21,1	337	23,1	374	4 847	5 872
November	2 478	20,1	327	18,7	378	4 887	5 946
Desember	3 664	15,2	497	12,3	384	4 938	6 035
2007							
Januar	3 046	10,6	361	6,8	389	4 988	6 121
Februar	2 769	7,0	352	1,8	396	5 029	6 195
Mars	2 704	2,9	337	-3,2	402	5 062	6 257
April	2 888	-1,9	347	-7,7	410	5 093	6 316
Mai	2 885	-5,8	353	-10,4	417	5 122	6 385
Juni	2 504	-8,8	310	-11,7	425	5 144	6 473
Juli	2 496	-10,7	315	-11,7	433	5 164	6 577
August	2 770	-11,7	337	-10,7	441	5 184	6 690
September	2 913	-12,2	357	-11,0	448	5 205	6 807
Oktober	2 488	-12,3	323	-11,4	453	5 218	6 915
November	2 860	-12,0	330	-15,0	457	5 214	7 014
Desember	1 964	-11,0	282	-11,4	460	5 193	7 108

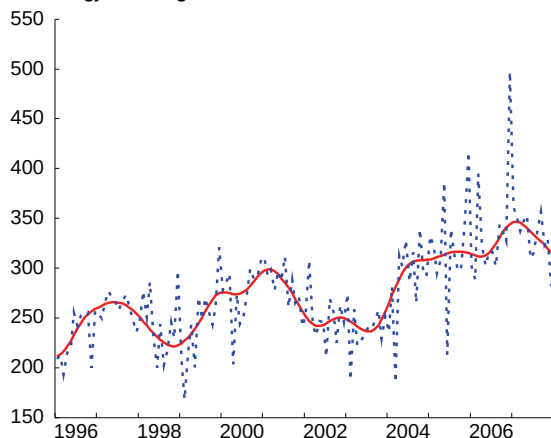
¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljomsetningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
2003	110,7	4,5	129,3	2,7	10,1	-1,7	8 426,3	-4,0
2004	114,5	3,8	134,5	4,3	12,2	19,8	9 250,1	7,6
2005	119,3	3,9	136,9	1,5	11,8	-3,5	8 503,4	-5,1
2006	126,6	6,0	142,6	4,0	12,0	1,5	8 646,9	1,3
2007	136,4	7,8	153,7	7,7	13,7	15,0	8 808,3	1,0
2006								
August	127,5	9,4	143,3	7,3	12,0	5,7	735,9	1,4
September	128,9	9,0	144,1	8,2	11,9	10,8	729,8	0,5
Oktober	129,6	8,6	144,0	9,2	10,6	20,5	701,4	0,1
November	130,0	8,6	144,7	10,0	11,1	28,0	724,4	0,1
Desember	131,3	8,5	148,2	9,9	18,5	29,2	723,9	0,1
2007								
Januar	132,3	8,1	151,0	9,4	16,3	24,1	737,3	0,3
Februar	132,5	8,0	150,3	8,9	13,4	14,9	709,5	0,8
Mars	134,3	7,5	151,9	8,5	13,0	7,7	736,6	1,5
April	134,7	6,9	150,4	8,1	12,0	3,1	735,9	1,9
Mai	134,4	6,2	151,8	7,7	13,3	3,8	751,9	2,1
Juni	140,4	6,3	156,3	7,2	13,3	6,7	707,8	2,4
Juli	137,0	6,2	154,4	6,1	13,5	9,3	740,4	2,6
August	136,4	6,0	154,3	4,7	13,9	8,3	716,7	2,7
September	138,5	5,6	156,1	3,8	13,2	4,2	714,6	3,3
Oktober	138,2	5,4	155,5	3,6	14,2	-0,6	753,1	3,3
November	139,6	5,1	156,8	4,0	13,4	-4,5	769,3	3,8
Desember	138,6	4,9	155,3	4,8	14,9	-7,5	735,3	3,5
2008								
Januar	..	..	..	..	13,3	-8,0	..	..

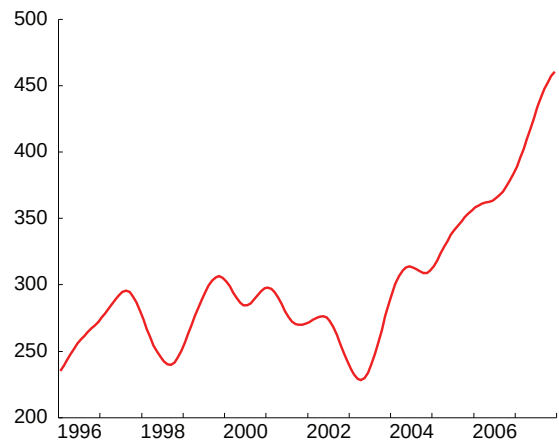
¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljomsetningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR).
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang. Boliger
Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

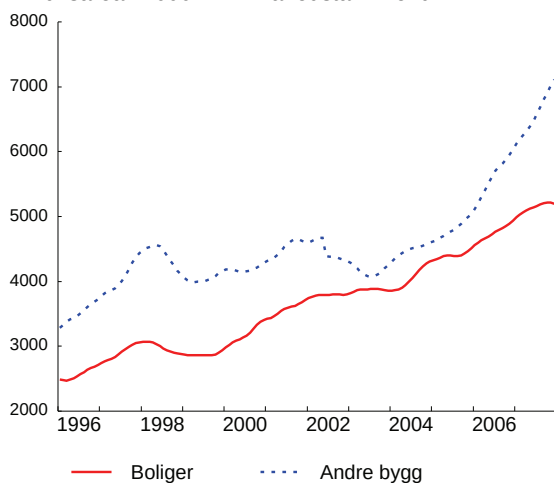
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang. Driftsbygg
Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Trend.

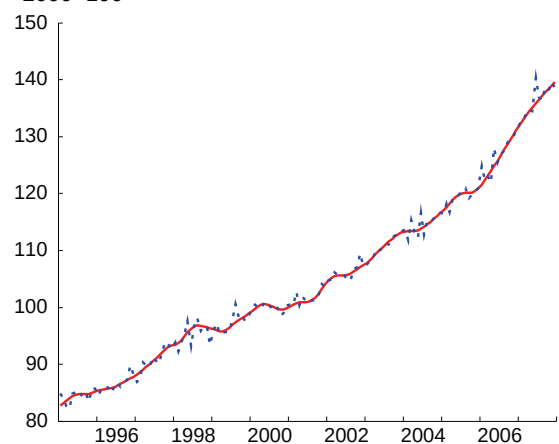
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.7 Bygg under arbeid
Bruksareal. 1000 kvm. Månedstall. Trend

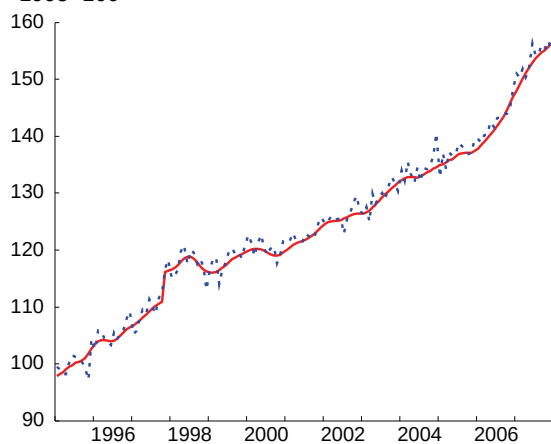
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert og trend
2000=100

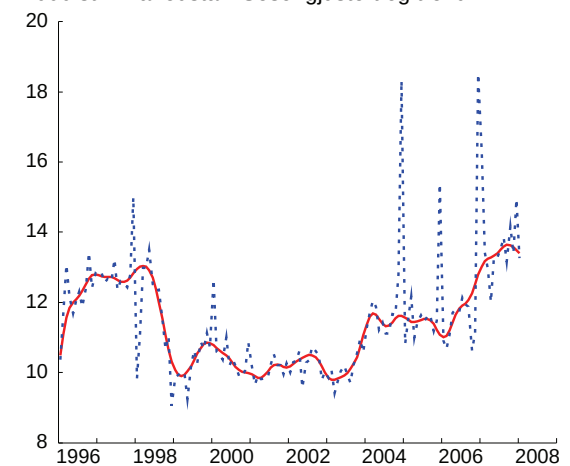
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volum. Månedstall. Sesongjustert og trend
1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks		Konsumprisindeksekskl. energiprodukter		KPI-JAE ¹	Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Endring	Norge	EU12 ²	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1998=100		1998=100			Endring	Endring			2000=100	
2003	112,8	2,5	110,0	1,0	1,1	1,9	2,1	104,3	6,8	111,6	3,0
2004	113,3	0,4	110,9	0,8	0,3	0,6	2,1	107,7	3,2	114,9	3,0
2005	115,1	1,6	112,4	1,4	1,0	1,5	2,2	111,6	3,6	118,8	3,4
2006	117,7	2,3	113,5	1,0	0,8	2,5	2,2	118,4	6,1	123,3	3,7
2007	118,6	0,8	115,3	1,6	1,4	0,7	2,1	119,6	1,0	132,4	7,4
2006											
August	117,3	1,9	112,8	0,5	0,4	2,1	2,3	121,7	6,8	123,5	3,7
September	119,0	2,6	113,8	0,8	0,5	3,0	1,9	120,1	5,9	123,6	3,7
Oktober	119,1	2,7	114,1	1,0	0,7	3,0	1,8	119,7	5,4	125,1	4,7
November	119,0	2,6	114,4	1,1	0,8	2,8	2,1	119,1	5,7	126,8	5,2
Desember	118,5	2,2	114,4	1,2	1,0	2,2	2,2	117,4	3,6	127,1	5,5
2007											
Januar	117,0	1,2	113,6	1,1	1,0	1,2	2,1	116,2	0,4	128,3	6,2
Februar	117,5	0,8	114,4	1,3	1,1	0,8	2,1	117,0	0,6	128,7	6,3
Mars	118,2	1,1	115,1	1,7	1,5	1,3	2,3	116,9	-0,3	129,1	6,3
April	118,2	0,3	115,3	1,5	1,4	0,5	2,2	118,1	-0,4	131,1	7,6
Mai	118,3	0,3	115,4	1,5	1,4	0,6	2,1	118,8	1,2	132,1	7,9
Juni	118,2	0,4	115,3	1,4	1,3	0,7	2,1	119,8	1,7	132,4	7,9
Juli	117,9	0,4	115,0	1,5	1,4	0,7	2,0	118,8	-1,0	132,6	7,8
August	117,8	0,4	115,1	2,0	1,8	0,6	1,9	118,0	-3,0	133,2	7,9
September	118,6	-0,3	115,9	1,8	1,6	-0,3	2,2	119,4	-0,6	133,5	8,0
Oktober	118,9	-0,2	116,0	1,7	1,4	-0,3	2,7	121,1	1,2	134,3	7,4
November	120,8	1,5	116,2	1,6	1,5	1,0	3,1	124,9	4,9	136,4	7,6
Desember	121,8	2,8	116,5	1,8	1,8	1,9	3,2	125,8	7,2	136,8	7,6
2008											
Januar	121,3	3,7	115,8	1,9	1,9	2,9	..	125,5	8,0	137,4	7,1

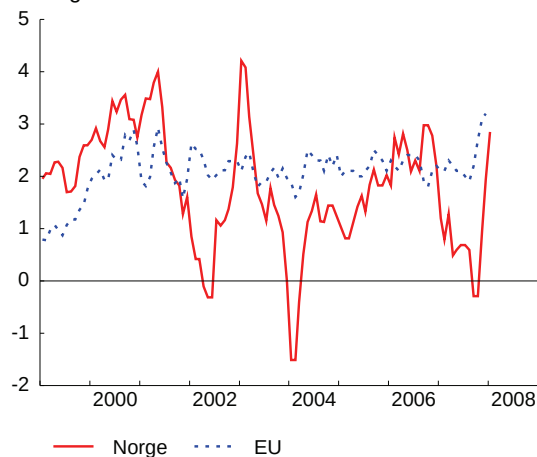
¹ Justert for avgiftsendringer og uten energivarer. ² Omfatter de 12 deltakerne i EU's økonomiske og monetære union (ØMU), der Hellas inngår fra og med 2001.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Eurostat.

7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før der det framgår

	Produsentprisindeks ¹ . Industri		Spotpriser				Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter. 1994=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg
	Nivå. 2000=100	Endring	Elektrisk kraft. Øre pr. kWh	Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn		
2003	99,2	1,8	29,1	204,3	28,9	9 911,9	125,38	21,11
2004	105,4	6,3	24,2	256,9	38,2	10 496,4	121,80	22,52
2005	112,5	6,7	23,5	350,1	54,3	10 667,5	123,71	26,16
2006	121,5	8,0	39,1	415,1	64,8	14 634,7	128,33	32,33
2007	128,3	5,6	22,4	423,8	72,9	12 850,9	136,90	26,64
2006								
August	124,3	7,2	53,1	452,6	72,6	13 642,6	125,72	36,37
September	122,4	5,4	52,5	396,8	61,2	14 187,0	131,40	30,65
Oktober	122,8	6,3	45,0	380,7	57,2	14 681,8	129,02	28,63
November	122,6	7,6	38,6	374,4	58,5	14 338,8	137,38	27,60
Desember	122,3	6,7	27,3	388,5	62,9	14 100,2	131,84	27,81
2007								
Januar	122,4	4,7	22,8	341,4	53,8	14 011,4	130,96	28,43
Februar	124,5	5,3	23,3	355,9	57,6	13 378,6	142,77	28,62
Mars	126,5	6,7	19,4	382,5	62,3	13 423,7	136,62	28,85
April	128,9	6,2	18,2	405,8	68,0	13 363,5	139,10	28,66
Mai	130,4	6,5	17,4	405,8	67,5	13 177,0	137,14	26,68
Juni	130,4	7,4	19,1	431,1	71,7	12 928,1	137,32	25,38
Juli	129,2	3,9	14,0	450,4	77,7	12 487,3	142,82	25,19
August	128,8	3,6	13,2	419,3	71,6	12 466,6	140,70	27,69
September	128,6	5,1	19,8	440,5	78,0	12 119,4	151,12	25,83
Oktober	128,0	4,2	28,1	448,0	82,8	11 798,0	133,13	24,21
November	131,0	6,9	36,3	503,4	93,0	12 527,9	133,19	24,41
Desember	131,2	7,3	36,9	501,4	91,3	12 529,5	117,95	25,70
2008								
Januar	131,2	7,2	36,4	500,7	92,7	12 537,5	..	26,06

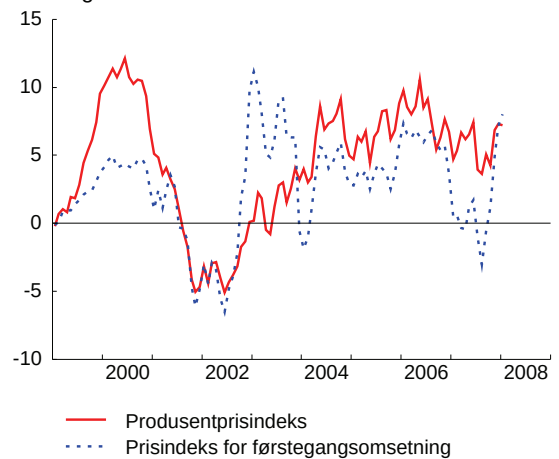
¹ I motsetning til den ordinære produsentprisindeksen, kan denne revideres i etterkant. Den helt korrekte betegnelsen på denne statistikken er vareprisindeksen.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

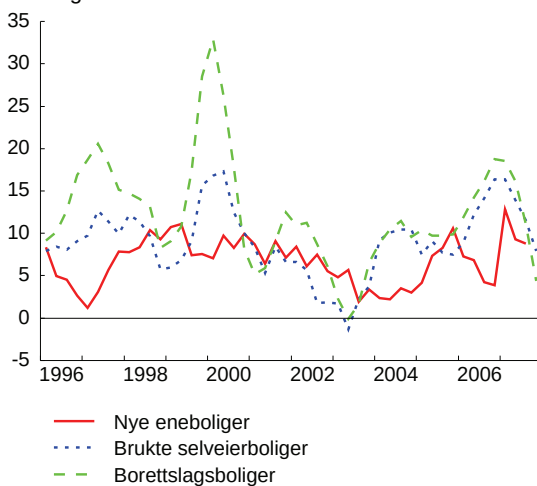
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

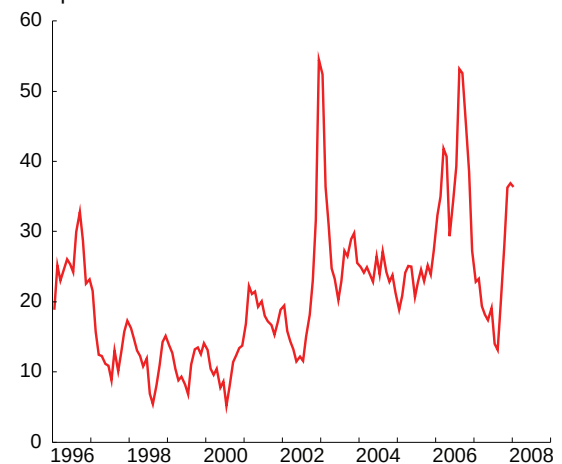
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

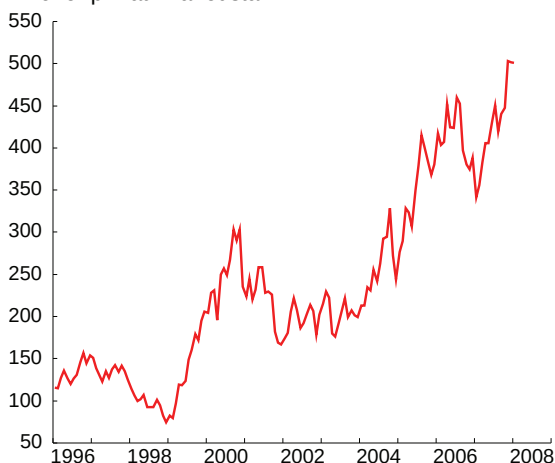
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft, systempris
Øre pr. kWh. Månedstall

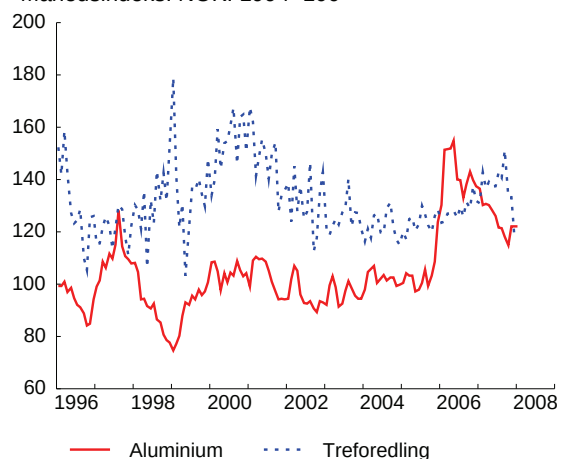
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Norges Bank.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportpris for treforedlingsprodukter
Månedsindeks. NOK. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger)					
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Boliger ialt		Selveier		Borettslag	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1995=100		2000=100		2000=100		2000=100		2000=100	
2004	124,5	3,7	123,1	2,8	125,8	10,1	124,5	10,1	133,3	10,1
2005	129,2	3,8	132,4	7,6	136,2	8,2	134,4	7,9	146,5	9,9
2006	133,7	3,5	139,7	5,5	154,3	13,3	151,8	12,9	169,0	15,3
2007	137,8	3,1	..	..	173,2	12,3	170,5	12,3	189,7	12,3
2006										
1. kvartal	131,5	3,4	134,6	7,3	146,2	9,3	144,0	8,9	159,2	11,9
2. kvartal	133,9	3,9	141,8	6,9	154,6	12,5	152,6	12,2	166,0	14,2
3. kvartal	135,2	3,6	140,3	4,2	155,9	14,5	153,3	14,1	171,6	16,2
4. kvartal	134,3	3,1	142,2	3,9	160,3	16,7	157,2	16,4	179,0	18,8
2007										
1. kvartal	135,9	3,3	151,9	12,9	170,6	16,7	167,6	16,4	188,7	18,5
2. kvartal	138,0	3,1	155,0	9,3	176,4	14,1	173,8	13,9	192,8	16,1
3. kvartal	138,5	2,4	152,6	8,8	173,8	11,5	171,0	11,5	190,6	11,1
4. kvartal	138,9	3,4	..	..	172,0	7,3	169,6	7,9	186,8	4,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2000=100

	Månedsførtjeneste ialt ¹					Avtalt lønn ²				
	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel ³	Forretningsmessig tj. yting og eienomsdrift	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel ³	Forretningsmessig tj. yting og eienomsdrift
2005										
3. kvartal	124,7	123,3	123,1	118,9	121,2	123,8	124,4	123,3	121,4	121,2
4. kvartal	125,1	122,4	124,2	120,2	122,0	124,4	124,7	123,5	121,6	122,1
2006										
1. kvartal	127,1	137,0	124,5	124,6	123,8	124,6	124,9	123,6	122,9	122,2
2. kvartal	128,0	130,5	126,2	125,6	124,1	125,9	128,6	124,0	124,1	122,6
3. kvartal	129,6	128,3	129,0	126,0	124,8	128,8	132,2	128,3	127,8	125,4
4. kvartal*	131,9	130,3	130,0	128,8	125,9	130,2	133,2	128,7	128,9	126,7
2007										
1. kvartal*	134,7	150,0	132,7	131,8	130,5	130,4	134,4	129,8	129,9	127,2
2. kvartal*	135,4	136,7	134,6	133,5	130,5	131,6	135,8	130,6	132,1	128,7
3. kvartal*	136,5	137,7	135,7	133,9	130,5	136,0	139,8	135,1	134,3	131,5

¹ Månedsførtjeneste omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus, provisjon og liknende. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet. ³ Eksklusive virksomheter i offentlig sektor med innrapportering av lønn til Arbeids- og administrasjonsdepartementet for ansatte i staten og til Kommunenes Sentralforbund for ansatte i kommunene. * Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹				Innskuddsrente ²	NOK 3mnd eurorente	Effektiv rente på statsobligasjoner		
	Bankutlån ialt	Statlige låneinstitutter	Forsikrings-selskap	Kredittforetak	Bankinnskudd ialt		3 år	5 år	10 år
2004	16,4	14,9	17,7	16,3	5,2	1,9	3,0	3,6	4,4
2005	15,7	13,1	16,3	13,7	5,7	2,1	2,9	3,3	3,7
2006	17,4	12,9	16,7	14,6	8,6	3,0	3,7	3,9	4,1
2007	..	..	..	..	..	4,8	4,8	4,8	4,8
2005									
4. kvartal	4,0	3,2	4,0	3,4	1,6	2,4	3,2	3,5	3,8
2006									
1. kvartal	4,1	3,2	4,0	3,4	1,8	2,5	3,3	3,5	3,7
2. kvartal	4,2	3,1	4,1	3,6	2,0	2,8	3,7	3,9	4,2
3. kvartal	4,4	3,2	4,2	3,7	2,2	3,1	3,9	4,0	4,2
4. kvartal	4,7	3,4	4,4	3,9	2,6	3,5	4,1	4,1	4,2
2007									
1. kvartal	5,3	3,4	4,8	4,4	3,1	4,1	4,5	4,5	4,4
2. kvartal	5,6	3,7	5,1	4,7	3,4	4,5	5,0	5,0	4,9
3. kvartal	6,1	3,9	5,4	5,2	3,9	5,0	4,9	4,9	4,9
4. kvartal	..	..	..	..	..	5,7	4,7	4,7	4,8

¹ Gjennomsnittlige (veide) rentesatser inkl. provisjoner på utlån til publikum fra banker og andre finansforetak ved utgangen av kvartalet. ² Gjennomsnittlige (veide) rentesatser på innskudd i banker fra publikum i NOK ved utgangen av kvartalet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
2003	3,99	2,31	1,17	-0,02	3,68	5,04	4,09	3,95	0,98
2004	1,89	2,09	1,58	-0,03	4,58	4,37	4,07	4,24	1,50
2005	2,10	2,17	3,53	0,02	4,70	3,75	3,39	4,28	1,40
2006	2,98	3,06	5,16	0,27	4,80	4,08	3,78	4,79	1,73
2007	4,83	4,25	5,29	0,77	5,95	4,77	4,23	4,62	1,65
2006									
August	3,11	3,21	5,39	0,38	4,90	4,20	3,88	4,85	1,80
September	3,25	3,32	5,35	0,39	4,98	4,12	3,76	4,71	1,68
Oktober	3,37	3,48	5,34	0,41	5,09	4,18	3,80	4,72	1,77
November	3,50	3,58	5,34	0,45	5,18	4,16	3,73	4,62	1,62
Desember	3,68	3,67	5,32	0,53	5,23	4,24	3,79	4,55	1,56
2007									
Januar	3,86	3,74	5,33	0,52	5,45	4,39	4,02	4,75	1,71
Februar	4,08	3,80	5,33	0,56	5,51	4,52	4,05	4,72	1,71
Mars	4,31	3,87	5,31	0,67	5,49	4,45	3,95	4,56	1,62
April	4,42	3,96	5,32	0,64	5,59	4,71	4,15	4,69	1,67
Mai	4,48	4,05	5,32	0,66	5,71	4,88	4,29	4,75	1,68
Juni	4,63	4,13	5,33	0,71	5,81	5,19	4,57	5,10	1,70
Juli	4,78	4,20	5,33	0,74	5,97	5,10	4,53	4,99	1,89
August	5,04	4,51	5,48	0,88	6,31	4,91	4,31	4,67	1,66
September	5,32	4,70	5,53	0,96	6,58	4,81	4,23	4,50	1,51
Oktober	5,52	4,65	5,16	0,97	6,21	4,91	4,29	4,50	1,65
November	5,65	4,61	4,98	0,88	6,35	4,76	4,11	4,14	1,52
Desember	5,83	4,80	5,06	1,05	6,38	4,66	4,24	4,09	1,53
2008									
Januar	5,65	4,43	3,90	0,86	5,63	4,52	4,05	3,72	1,42

¹ Midtrente (bortsett fra for Euro).

Kilde: Norges Bank.

8.3. Valutakurser, Norges Banks penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ² 1990=100	Pengemengdeindikator (M2)		Kredittindikator (K2)		Aksjekurs- indeks totalt. Oslo Børs. ² 1995=100
	NOK/Euro	NOK/USD			Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	
2003	8,00	7,08	92,8	99,5	892,3	4,7	1 793,5	7,4	134,3
2004	8,37	6,74	95,6	103,3	936,5	4,7	1 931,6	7,7	203,7
2005	8,01	6,45	91,8	98,8	1 028,2	9,9	2 137,4	10,6	282,9
2006	8,05	6,42	92,5	99,2	1 147,8	11,7	2 439,7	14,2	384,2
2007	8,02	5,86	90,8	97,5	..	..	..	..	478,6
2006									
August	7,99	6,24	91,4	98,3	1 163,4	14,5	2 479,1	16,1	380,7
September	8,26	6,49	94,5	101,6	1 182,0	15,7	2 515,0	15,9	374,8
Oktober	8,40	6,66	96,4	103,4	1 191,3	16,6	2 541,6	14,9	388,1
November	8,24	6,40	94,5	101,7	1 209,3	17,2	2 565,3	13,8	412,6
Desember	8,16	6,17	93,1	100,4	1 225,3	18,0	2 596,8	13,1	425,7
2007									
Januar	8,28	6,37	94,7	102,0	1 237,4	18,9	2 617,3	13,4	444,8
Februar	8,09	6,19	92,3	99,3	1 260,3	19,4	2 648,4	14,0	463,1
Mars	8,13	6,14	92,3	99,3	1 291,0	18,8	2 679,5	14,7	447,4
April	8,12	6,00	92,0	99,0	1 281,1	17,7	2 698,4	15,2	470,1
Mai	8,14	6,02	92,4	99,2	1 317,0	16,6	2 744,0	15,4	485,9
Juni	8,06	6,01	91,6	98,1	1 326,9	16,0	2 777,0	14,9	497,5
Juli	7,94	5,79	90,1	96,8	1 349,1	16,4	2 809,8	14,0	511,3
August	7,97	5,85	90,4	97,1	1 367,5	16,2	2 843,2	13,2	456,9
September	7,83	5,64	88,5	95,0	1 381,5	15,3	2 862,6	12,9	484,8
Oktober	7,70	5,41	86,9	93,2	1 401,1	14,5	2 882,1	13,4	498,7
November	7,95	5,42	89,1	95,7	1 397,4	13,9	2 936,1	14,5	489,8
Desember	8,01	5,50	89,5	95,9	1 427,1	13,8	2 964,9	15,4	483,3
2008									
Januar	7,96	5,41	88,7	94,9	..	..	..	..	427,7

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Eksport								Import
	Varer i alt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Metaller	Verkstedsprodukter	Treforedlingsprodukter	Kjemiske produkter	Fisk og fiskeprodukter	Varer i alt, u/skip, plattf. og råolje
2003	470 510	268 810	201 547	37 917	26 258	10 603	26 687	25 005	276 344
2004	547 531	323 950	224 531	48 719	26 152	11 435	30 005	26 976	317 469
2005	661 243	407 860	253 192	50 621	30 548	11 276	31 824	31 056	349 066
2006	776 660	474 258	302 248	65 885	37 379	11 029	35 426	34 834	403 672
2007	805 624	469 596	335 465	78 564	44 930	10 753	39 924	35 954	455 748
2006									
August	65 655	39 244	27 165	5 287	3 290	895	3 011	3 048	32 719
September	63 422	36 817	25 433	6 041	3 280	933	2 935	2 876	34 679
Oktober	63 531	37 711	26 303	6 355	3 334	902	3 518	2 798	35 761
November	64 613	37 766	26 727	6 541	3 472	994	3 130	2 940	38 310
Desember	63 518	35 983	26 287	6 901	3 350	919	3 278	3 029	36 682
2007									
Januar	66 420	38 553	27 070	6 593	3 642	891	3 303	2 996	37 426
Februar	62 792	36 644	26 483	6 432	3 281	945	3 299	3 087	36 286
Mars	63 787	37 153	26 971	6 962	3 443	881	3 418	3 168	37 042
April	66 537	38 439	27 284	6 907	3 592	901	3 159	2 940	39 330
Mai	66 810	39 252	27 809	6 918	3 511	927	3 096	3 010	37 225
Juni	67 057	37 047	31 326	6 915	4 135	919	3 382	3 077	37 484
Juli	63 851	36 306	28 534	6 763	3 871	921	3 343	3 025	37 966
August	66 609	38 767	27 743	6 538	3 883	904	3 256	2 976	38 941
September	67 972	41 351	25 987	5 956	3 515	872	3 427	2 648	36 175
Oktober	67 271	40 178	27 240	6 157	3 721	848	3 372	2 819	41 252
November	69 894	40 660	28 652	6 234	3 923	875	3 493	3 149	38 235
Desember	76 624	45 247	30 367	6 189	4 413	869	3 377	3 058	38 386
2008									
Januar	72 123	41 918	29 609	6 188	3 998	888	3 742	3 067	39 171

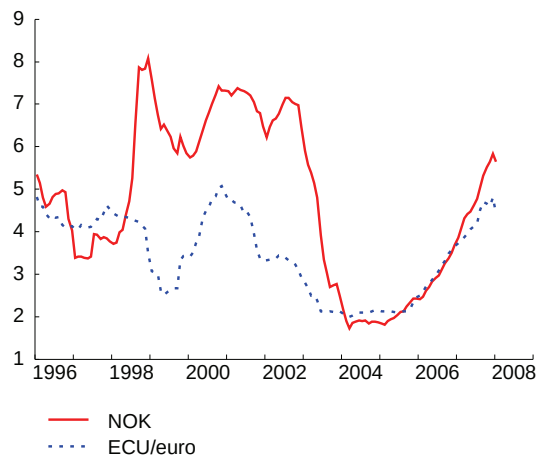
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tj.bal.	Rente- og stønadbal.	Driftsbal.	Netto kap.overf.	Netto finansinv.	Norske inv. i utlandet	Utenl. inv. i Norge
2003	642 191	435 599	206 592	-10 689	195 903	4 717	200 615	355 779	200 665
2004	732 669	496 783	235 886	-14 269	221 617	-1 021	220 589	454 763	267 963
2005	868 353	548 062	320 291	-3 707	316 584	-1 878	314 706	654 579	379 614
2006	1 005 482	612 133	393 349	-19 989	373 360	-610	372 750	1 098 835	805 116
2003									
2. kvartal	154 086	105 966	48 120	-4 045	44 075	-718	43 358	112 019	72 940
3. kvartal	155 123	112 198	42 925	4 934	47 859	514	48 366	19 703	-11 373
4. kvartal	173 120	114 379	58 741	-4 741	54 000	4 885	58 885	110 588	70 666
2004									
1. kvartal	177 212	115 047	62 165	-9 166	52 999	73	53 064	121 475	80 132
2. kvartal	177 303	120 587	56 716	-8 159	48 557	-494	48 062	236 292	176 151
3. kvartal	183 091	129 388	53 703	4 436	58 139	-230	57 911	131 520	81 168
4. kvartal	195 063	131 761	63 302	-1 380	61 922	-370	61 552	-34 524	-69 488
2005									
1. kvartal	199 046	121 381	77 665	-2 863	74 802	-513	74 289	184 320	102 065
2. kvartal	211 208	137 973	73 235	-14 762	58 473	-119	58 354	160 857	112 134
3. kvartal	219 775	142 872	76 903	1 236	78 139	-550	77 589	192 505	102 003
4. kvartal	238 324	145 836	92 488	12 682	105 170	-696	104 474	116 897	63 412
2006									
1. kvartal	255 265	138 672	116 593	-33 391	83 202	-45	83 157	300 057	186 352
2. kvartal	245 350	149 687	95 663	-2 620	93 043	-382	92 661	259 561	189 197
3. kvartal	244 956	156 670	88 286	8 705	96 991	-77	96 914	272 303	204 001
4. kvartal	259 911	167 104	92 807	7 317	100 124	-106	100 018	266 914	225 566
2007									
1. kvartal	259 239	161 147	98 092	-11 911	86 181	-160	86 021	273 965	175 143
2. kvartal	259 662	169 477	90 185	-11 581	78 604	-587	78 017	114 066	73 168
3. kvartal	254 565	172 335	82 230	17 770	100 000	-116	99 884	242 632	190 533

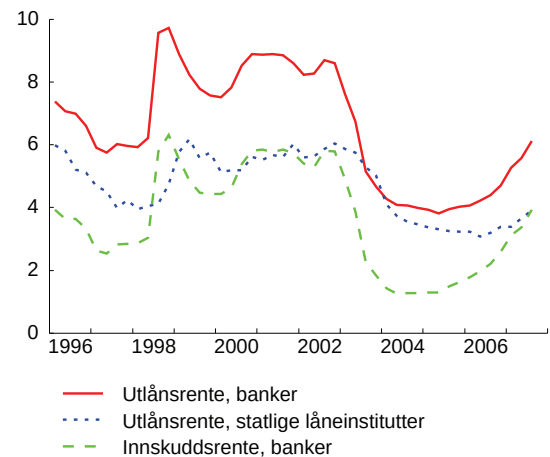
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstill. Prosent

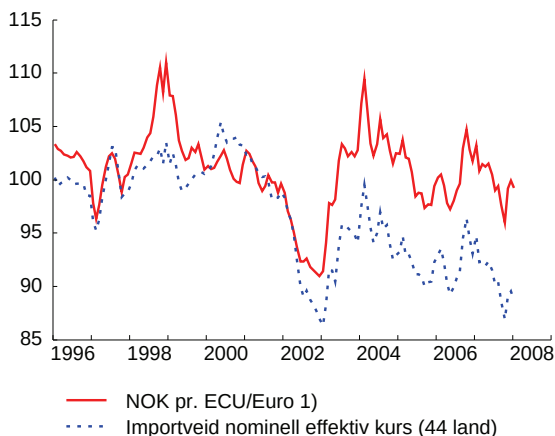
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
Kvartalstill. Prosent

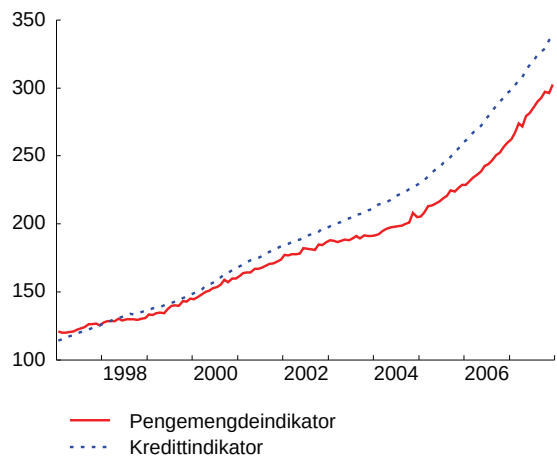
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1991=100. Månedstill

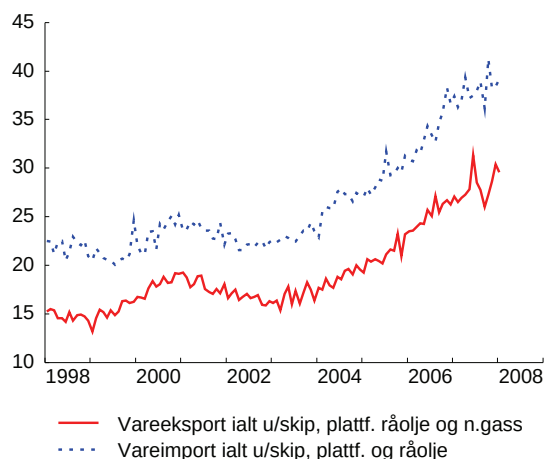
1) Representative markedskurser (midtkurser). Euro fra 1.1 1999
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Penge- og kredittindikator
Sesongjustert indeks. Månedstill. 1993=100

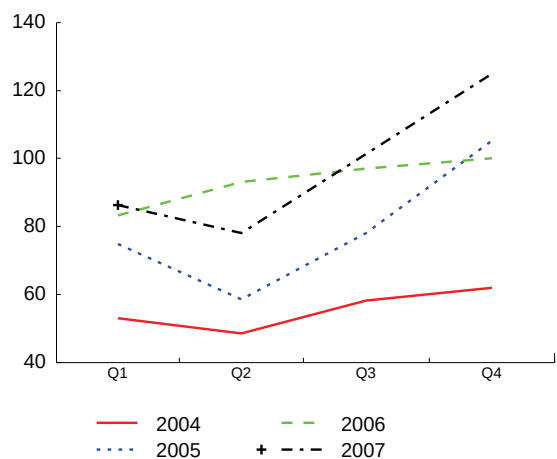
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Milliarder kroner. Sesongjusterte månedstill

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstill. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	18*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2005-priser. Millioner kroner.....	19*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	20*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	21*
5. Produksjon. Løpende priser. Millioner kroner	22*
6. Produksjon. Faste 2005-priser. Millioner kroner.....	23*
7. Produksjon. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
8. Produksjon. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
9. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	26*
10. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2005-priser. Millioner kroner.....	27*
11. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	28*
12. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	29*
13. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner	30*
14. Hovedtall for konsum. Faste 2005-priser. Millioner kroner.....	30*
15. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	31*
16. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	31*
17. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner	32*
18. Konsum i husholdninger. Faste 2005-priser. Millioner kroner	32*
19. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	33*
20. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	33*
21. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner	34*
22. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2005-priser. Millioner kroner	35*
23. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	36*
24. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	37*
25. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	38*
26. Eksport. Faste 2005-priser. Millioner kroner	39*
27. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	40*
28. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	41*
29. Import. Løpende priser. Millioner kroner	42*
30. Import. Faste 2005-priser. Millioner kroner	43*
31. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	44*
32. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	45*
33. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000.....	46*
34. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	47*
35. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	48*
36. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	49*
37. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	50*
38. Lønn per normalårsverk etter næring for lønnstakere. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	51*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	883 221	946 374	202 656	217 710	228 203	234 652	219 236	232 841	242 455	251 842
Konsum i husholdninger	846 292	906 134	193 388	208 636	219 045	225 222	209 137	222 954	232 477	241 566
Varekonsum	437 901	467 449	99 559	106 672	109 144	122 526	107 921	113 251	115 316	130 962
Tjenestekonsum	378 556	404 952	89 238	94 651	97 172	97 496	95 376	101 042	103 802	104 731
Husholdningenes kjøp i utlandet	53 948	59 388	9 065	13 942	19 972	10 968	10 654	15 762	20 984	11 988
Utlendingers kjøp i Norge	-24 113	-25 654	-4 474	-6 628	-7 243	-5 768	-4 814	-7 100	-7 625	-6 115
Konsum i ideelle organisasjoner	36 929	40 240	9 268	9 074	9 158	9 430	10 099	9 886	9 979	10 276
Konsum i offentlig forvaltning	415 377	447 067	104 509	100 863	102 652	107 352	111 921	109 147	110 739	115 259
Konsum i statsforvaltningen	216 594	232 359	54 209	52 692	54 479	55 214	58 298	56 789	58 389	58 883
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	187 784	201 200	47 050	45 722	47 306	47 707	50 515	49 146	50 661	50 879
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	28 810	31 159	7 159	6 970	7 174	7 507	7 783	7 644	7 728	8 004
Konsum i kommuneforvaltningen	198 783	214 708	50 300	48 171	48 173	52 139	53 624	52 358	52 351	56 376
Bruttoinvestering i fast realkapital	409 130	474 289	91 021	101 999	101 681	114 428	103 740	113 517	118 985	138 048
Utvinning og rørtransport	95 477	108 952	19 750	23 360	25 816	26 551	21 770	27 032	29 979	30 171
Tjenester tilknyttet utvinning	37	-706	-720	-109	516	350	-341	187	-687	135
Utenriks sjøfart	16 945	24 087	4 713	4 565	4 755	2 913	4 829	4 372	7 643	7 243
Fastlands-Norge	296 671	341 957	67 278	74 184	70 594	84 615	77 482	81 926	82 051	100 498
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	236 011	275 136	55 266	57 066	57 484	66 195	63 205	66 226	67 671	78 034
Næringer	143 402	169 204	32 341	34 470	35 444	41 147	36 758	40 024	42 404	50 018
Industri og bergverk	24 662	31 124	4 330	5 436	6 401	8 495	5 036	7 017	7 945	11 126
Annen vareproduksjon	26 655	29 086	5 060	6 953	6 912	7 730	5 497	7 776	7 406	8 407
Tjenester	92 085	108 994	22 951	22 080	22 132	24 922	26 225	25 231	27 053	30 484
Boliger (husholdninger)	92 608	105 932	22 925	22 596	22 041	25 048	26 447	26 202	25 266	28 016
Offentlig forvaltning	60 660	66 821	12 012	17 118	13 110	18 420	14 277	15 700	14 380	22 464
Lagerendring og statistiske avvik	60 650	43 727	31 665	8 131	9 507	11 347	25 414	8 841	-680	10 151
Bruttoinvestering i alt	469 780	518 016	122 686	110 130	111 189	125 775	129 154	122 359	118 305	148 199
Innenlandsk sluttanvendelse	1 768 378	1 911 457	429 851	428 703	442 044	467 780	460 311	464 347	471 500	515 300
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	1 595 268	1 735 398	374 442	392 757	401 450	426 619	408 639	423 914	435 246	467 599
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	476 037	513 888	116 521	117 981	115 762	125 772	126 198	124 847	125 119	137 723
Eksport i alt	1 005 483	1 062 715	255 265	245 350	244 956	259 911	259 314	259 353	256 013	288 034
Tradisjonelle varer	271 479	302 977	64 711	66 387	65 716	74 665	75 917	74 798	70 408	81 853
Råolje og naturgass	498 355	497 955	136 282	122 037	119 080	120 956	122 234	120 132	118 466	137 123
Skip, plattformer og fly	13 880	12 334	3 381	1 961	3 466	5 071	2 564	3 961	3 635	2 174
Tjenester	221 769	249 449	50 891	54 965	56 694	59 219	58 599	60 462	63 504	66 884
Samlet sluttanvendelse	2 773 861	2 974 172	685 116	674 053	687 001	727 691	719 625	723 700	727 513	803 334
Import i alt	612 133	685 479	138 672	149 687	156 670	167 104	161 090	169 639	172 524	182 226
Tradisjonelle varer	403 173	451 392	95 211	96 248	96 816	114 898	111 682	112 913	107 144	119 653
Råolje og naturgass	2 199	5 512	681	285	267	966	833	2 196	788	1 695
Skip, plattformer og fly	14 849	19 765	3 306	5 564	3 898	2 081	2 829	3 308	5 802	7 826
Tjenester	191 912	208 810	39 474	47 590	55 689	49 159	45 746	51 222	58 790	53 052
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 161 728	2 288 693	546 444	524 366	530 331	560 587	558 535	554 061	554 989	621 108
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 575 825	1 708 746	391 758	383 131	384 372	416 563	421 473	415 877	414 545	456 852
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	585 903	579 947	154 685	141 235	145 958	144 024	137 063	138 184	140 444	164 256
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 340 310	1 456 608	336 795	325 195	323 876	354 444	362 019	352 828	351 406	390 355
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 045 191	1 136 781	261 540	254 014	251 688	277 950	281 302	275 390	272 673	307 415
Industri og bergverk	189 859	205 694	48 914	47 459	43 979	49 506	53 840	51 327	46 597	53 930
Annen vareproduksjon	167 198	178 928	44 540	35 967	41 025	45 666	46 351	38 596	43 285	50 695
Tjenester inkl. boligjenester	688 134	752 158	168 085	170 587	166 683	182 778	181 110	185 467	182 790	202 791
Offentlig forvaltning	295 119	319 827	75 255	71 181	72 188	76 494	80 717	77 438	78 733	82 940
Produktavgifter og -subsidier	235 515	252 138	54 963	57 936	60 497	62 119	59 454	63 048	63 139	66 497

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	864 839	920 527	200 348	213 185	223 419	227 887	214 694	226 474	236 689	242 671
Konsum i husholdninger	828 966	882 728	191 143	204 354	214 603	218 866	205 047	217 224	227 362	233 095
Varekonsum	428 799	461 681	98 367	104 214	107 215	119 002	107 196	111 966	114 770	127 749
Tjenestekonsum	371 049	387 949	88 091	92 680	95 094	95 184	92 374	96 937	99 202	99 435
Husholdningenes kjøp i utlandet	52 544	57 331	9 089	13 900	19 293	10 263	10 114	15 037	20 557	11 623
Utlendingers kjøp i Norge	-23 426	-24 234	-4 403	-6 440	-6 999	-5 583	-4 638	-6 716	-7 167	-5 713
Konsum i ideelle organisasjoner	35 873	37 800	9 204	8 832	8 816	9 022	9 647	9 249	9 327	9 576
Konsum i offentlig forvaltning	398 571	411 256	102 182	96 974	97 921	101 494	104 456	100 601	101 574	104 625
Konsum i statsforvaltningen	207 093	211 220	52 567	50 365	51 871	52 290	53 415	51 651	52 924	53 230
Konsum i statsforvaltningen, sivil	179 907	183 006	45 636	43 750	45 195	45 326	46 216	44 732	46 011	46 046
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	27 186	28 214	6 931	6 615	6 676	6 964	7 198	6 919	6 913	7 184
Konsum i kommuneforvaltningen	191 478	200 037	49 615	46 610	46 050	49 204	51 042	48 950	48 650	51 395
Bruttoinvestering i fast realkapital	392 400	430 070	88 650	99 079	97 008	107 663	95 274	102 909	107 189	124 698
Utvinning og rørtransport	90 799	96 794	19 408	22 587	24 245	24 558	19 712	23 923	26 328	26 831
Tjenester tilknyttet utvinning	-259	-1 167	-733	-152	449	178	-403	9	-845	73
Utenriks sjøfart	16 381	22 588	4 617	4 620	4 661	2 482	4 424	3 946	7 137	7 081
Fastlands-Norge	285 479	311 855	65 357	72 024	67 653	80 445	71 541	75 032	74 570	90 713
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	227 167	251 131	53 692	55 267	55 122	63 086	58 427	60 786	61 653	70 265
Næringer	139 305	157 741	31 592	33 708	34 276	39 729	34 571	37 582	39 497	46 090
Industri og bergverk	23 943	29 549	4 247	5 323	6 242	8 130	4 814	6 682	7 582	10 471
Annen vareproduksjon	25 745	27 082	4 935	6 783	6 713	7 313	5 167	7 263	6 842	7 810
Tjenester	89 616	101 110	22 409	21 602	21 320	24 285	24 590	23 638	25 074	27 808
Boliger (husholdninger)	87 862	93 391	22 100	21 559	20 846	23 357	23 855	23 204	22 156	24 175
Offentlig forvaltning	58 312	60 724	11 666	16 757	12 531	17 359	13 114	14 245	12 917	20 448
Lagerendring og statistiske avvik	59 525	46 576	29 804	7 611	10 585	11 525	23 796	9 394	4 227	9 159
Bruttoinvestering i alt	451 924	476 645	118 454	106 690	107 593	119 188	119 070	112 303	111 417	133 856
Innenlandsk sluttanvendelse	1 715 335	1 808 429	420 983	416 849	428 933	448 569	438 220	439 377	449 680	481 152
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	1 548 889	1 643 639	367 887	382 183	388 993	409 826	390 692	402 106	412 833	438 008
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	456 883	471 980	113 847	113 731	110 452	118 853	117 571	114 846	114 491	125 073
Eksport i alt	872 004	899 772	221 573	214 648	208 325	227 458	228 607	218 035	216 855	236 275
Tradisjonelle varer	243 615	265 540	60 263	59 636	57 767	65 949	65 313	62 917	63 246	74 063
Råolje og naturgass	399 603	389 825	107 844	97 523	93 680	100 556	105 342	93 838	92 205	98 441
Skip, plattformer og fly	12 608	12 514	3 287	1 840	3 357	4 124	2 549	3 811	4 073	2 080
Tjenester	216 177	231 893	50 179	55 649	53 520	56 829	55 402	57 469	57 331	61 691
Samlet sluttanvendelse	2 587 339	2 708 201	642 556	631 497	637 258	676 028	666 827	657 413	666 534	717 427
Import i alt	592 414	643 139	137 455	149 046	150 546	155 367	149 799	157 668	163 516	172 156
Tradisjonelle varer	384 920	416 495	92 957	94 491	92 408	105 063	102 096	102 507	99 968	111 923
Råolje og naturgass	1 899	4 660	581	238	212	868	802	1 919	654	1 285
Skip, plattformer og fly	14 907	20 258	3 250	5 844	3 808	2 005	2 828	3 274	5 897	8 260
Tjenester	190 688	201 725	40 667	48 472	54 118	47 431	44 073	49 967	56 997	50 689
Bruttonasjonalprodukt ¹	1 994 924	2 065 062	505 101	482 451	486 712	520 661	517 028	499 745	503 019	545 271
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 520 691	1 611 731	381 704	367 300	371 911	399 777	399 150	391 154	395 327	426 100
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	474 233	453 331	123 397	115 151	114 801	120 884	117 878	108 591	107 692	119 171
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 296 145	1 373 146	328 390	311 778	314 843	341 134	342 243	331 161	335 867	363 875
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 013 216	1 081 111	254 655	243 568	246 138	268 854	267 299	260 364	264 401	289 048
Industri og bergverk	185 585	194 194	47 773	45 222	43 164	49 426	50 571	47 530	45 045	51 048
Annen vareproduksjon	144 921	155 949	39 889	31 070	35 828	38 134	39 990	34 129	39 968	41 863
Tjenester inkl. boligjenester	682 709	730 968	166 993	167 276	167 146	181 293	176 739	178 705	179 388	196 137
Offentlig forvaltning	282 929	292 035	73 735	68 210	68 704	72 280	74 944	70 798	71 466	74 827
Produktavgifter og -subsidier	224 547	238 585	53 313	55 522	57 069	58 643	56 907	59 993	59 460	62 225

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i husholdninger										
og ideelle organisasjoner	4,7	6,4	5,3	3,8	4,4	5,2	7,2	6,2	5,9	6,5
Konsum i husholdninger	4,6	6,5	5,1	3,7	4,4	5,2	7,3	6,3	5,9	6,5
Varekonsum	4,1	7,7	5,0	2,6	3,7	4,9	9,0	7,4	7,0	7,3
Tjenestekonsum	4,1	4,6	3,8	3,6	3,6	5,2	4,9	4,6	4,3	4,5
Husholdningenes kjøp i utlandet	13,1	9,1	15,2	12,7	12,5	13,3	11,3	8,2	6,5	13,3
Utlendingers kjøp i Norge	4,0	3,4	-3,6	4,0	4,2	10,8	5,3	4,3	2,4	2,3
Konsum i ideelle organisasjoner	6,5	5,4	8,1	6,7	5,9	5,2	4,8	4,7	5,8	6,1
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	3,2	7,5	-1,5	3,7	2,3	2,2	3,7	3,7	3,1
Konsum i statsforvaltningen	1,7	2,0	5,5	-1,8	1,6	1,5	1,6	2,6	2,0	1,8
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,5	1,7	7,2	-0,7	2,1	1,5	1,3	2,2	1,8	1,6
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-3,3	3,8	-4,4	-8,4	-1,2	1,2	3,9	4,6	3,5	3,2
Konsum i kommuneforvaltningen	4,4	4,5	9,8	-1,3	6,1	3,3	2,9	5,0	5,6	4,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	7,3	9,6	7,6	10,8	10,4	1,6	7,5	3,9	10,5	15,8
Utvinning og rørtransport	2,9	6,6	4,1	-0,3	9,5	-1,1	1,6	5,9	8,6	9,3
Tjenester tilknyttet utvinning	..	..	..	..	..	-70,7	..	..	..	-59,2
Utenriks sjøfart	25,3	37,9	35,4	27,2	389,6	-51,1	-4,2	-14,6	53,1	185,3
Fastlands-Norge	7,6	9,2	10,0	10,0	4,2	6,6	9,5	4,2	10,2	12,8
Fastlands-Norge utenom offentlig										
forvaltning	7,0	10,5	10,8	4,8	5,3	7,4	8,8	10,0	11,8	11,4
Næringer	7,3	13,2	12,4	4,4	5,2	7,7	9,4	11,5	15,2	16,0
Industri og bergverk	8,3	23,4	14,9	1,5	22,3	0,8	13,3	25,5	21,5	28,8
Annen vareproduksjon	13,8	5,2	20,3	8,9	8,4	19,8	4,7	7,1	1,9	6,8
Tjenester	5,3	12,8	10,4	3,8	0,2	7,0	9,7	9,4	17,6	14,5
Boliger (husholdninger)	6,6	6,3	8,6	5,5	5,5	6,7	7,9	7,6	6,3	3,5
Offentlig forvaltning	10,1	4,1	6,2	31,3	-0,3	4,1	12,4	-15,0	3,1	17,8
Lagerendring og statistiske avvik	28,1	-21,8	136,4	10,6	-27,8	-6,4	-20,2	23,4	-60,1	-20,5
Bruttoinvestering i alt	9,7	5,5	24,7	10,8	5,0	0,8	0,5	5,3	3,6	12,3
Innenlandsk sluttanvendelse	5,5	5,4	10,7	4,2	4,4	3,4	4,1	5,4	4,8	7,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge										
(utenom lagerendring)	4,8	6,1	6,7	3,5	4,2	4,8	6,2	5,2	6,1	6,9
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,8	3,3	7,4	2,2	3,2	2,6	3,3	1,0	3,7	5,2
Eksport i alt	0,4	3,2	3,5	-3,2	-0,9	2,2	3,2	1,6	4,1	3,9
Tradisjonelle varer	6,2	9,0	8,1	5,7	4,7	6,3	8,4	5,5	9,5	12,3
Råolje og naturgass	-6,6	-2,4	-2,1	-10,1	-7,4	-7,0	-2,3	-3,8	-1,6	-2,1
Skip, plattformer og fly	13,5	-0,7	213,1	-66,6	-2,7	276,8	-22,4	107,2	21,3	-49,6
Tjenester	8,1	7,3	6,5	8,5	6,3	11,0	10,4	3,3	7,1	8,6
Samlet sluttanvendelse	3,8	4,7	8,1	1,5	2,6	3,0	3,8	4,1	4,6	6,1
Import i alt	8,1	8,6	12,9	6,7	5,7	7,7	9,0	5,8	8,6	10,8
Tradisjonelle varer	9,6	8,2	16,8	4,8	5,1	12,1	9,8	8,5	8,2	6,5
Råolje og naturgass	-50,9	145,4	-36,1	-63,2	-69,4	-46,5	38,1	706,4	208,5	48,0
Skip, plattformer og fly	24,1	35,9	40,4	93,1	21,0	-43,1	-13,0	-44,0	54,9	312,0
Tjenester	5,4	5,8	4,5	5,7	6,8	4,6	8,4	3,1	5,3	6,9
Bruttonasjonalprodukt ¹	2,5	3,5	6,3	-0,4	2,4	2,0	2,4	3,6	3,4	4,7
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	4,8	6,0	9,9	1,3	4,6	3,7	4,6	6,5	6,3	6,6
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	-4,1	-4,4	-3,3	-5,7	-4,2	-3,3	-4,5	-5,7	-6,2	-1,4
Fastlands-Norge(basisverdi)	4,8	5,9	10,5	0,9	4,1	3,8	4,2	6,2	6,7	6,7
Fastlands-Norge utenom offentlig										
forvaltning	5,5	6,7	11,0	2,3	4,5	4,5	5,0	6,9	7,4	7,5
Industri og bergverk	7,1	4,6	12,6	1,0	5,6	9,3	5,9	5,1	4,4	3,3
Annen vareproduksjon	-0,7	7,6	8,4	-4,3	-2,7	-4,2	0,3	9,8	11,6	9,8
Tjenester inkl. boligjenester	6,5	7,1	11,1	4,0	5,9	5,3	5,8	6,8	7,3	8,2
Offentlig forvaltning	2,2	3,2	8,8	-3,7	2,6	1,2	1,6	3,8	4,0	3,5
Produktavgifter og -subsidier	5,0	6,3	6,2	4,0	7,3	2,9	6,7	8,1	4,2	6,1

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i husholdninger										
og ideelle organisasjoner	2,1	0,7	2,1	2,1	1,8	2,5	1,0	0,7	0,3	0,8
Konsum i husholdninger	2,1	0,6	2,1	2,0	1,8	2,4	0,8	0,5	0,2	0,7
Varekonsum	2,1	-0,9	2,6	2,1	1,6	2,3	-0,5	-1,2	-1,3	-0,4
Tjenestekonsum	2,0	2,3	2,0	2,2	2,0	1,9	1,9	2,1	2,4	2,8
Husholdningenes kjøp i utlandet	2,7	0,9	-1,4	0,8	2,3	9,6	5,6	4,5	-1,4	-3,5
Utlendingers kjøp i Norge	2,9	2,8	3,0	2,8	3,2	2,6	2,2	2,7	2,8	3,6
Konsum i ideelle organisasjoner	2,9	3,4	1,4	2,7	3,5	4,2	4,0	4,0	3,0	2,7
Konsum i offentlig forvaltning	4,2	4,3	3,2	4,3	4,3	5,1	4,8	4,3	4,0	4,2
Konsum i statsforvaltningen	4,6	5,2	4,0	4,8	4,2	5,4	5,8	5,1	5,0	4,8
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	4,4	5,3	4,1	4,5	3,9	5,1	6,0	5,1	5,2	5,0
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	6,0	4,2	3,0	6,8	6,5	7,5	4,7	4,8	4,0	3,4
Konsum i kommuneforvaltningen	3,8	3,4	2,3	3,7	4,4	4,8	3,6	3,5	2,9	3,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	4,3	5,8	3,1	3,4	4,2	6,1	6,1	7,2	5,9	4,2
Utvinning og rørtransport	5,2	7,0	2,8	3,8	6,7	6,7	8,5	9,3	6,9	4,0
Tjenester tilknyttet utvinning	..	..	-0,1	-30,8	83,3	82,0	-13,9	..	-29,3	-5,3
Utenriks sjøfart	3,4	3,1	4,1	-1,2	-7,1	18,0	6,9	12,2	5,0	-12,8
Fastlands-Norge	3,9	5,5	3,0	3,4	3,7	5,4	5,2	6,0	5,4	5,3
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,9	5,5	3,0	3,7	3,5	5,2	5,1	5,5	5,2	5,8
Næringer	2,9	4,2	1,9	2,8	2,3	4,4	3,9	4,1	3,8	4,8
Industri og bergverk	3,0	2,3	2,5	1,6	2,6	4,5	2,6	2,8	2,2	1,7
Annen vareproduksjon	3,5	3,7	2,0	2,5	3,4	5,6	3,8	4,5	5,1	1,8
Tjenester	2,8	4,9	1,8	3,2	2,0	4,0	4,1	4,4	3,9	6,8
Boliger (husholdninger)	5,4	7,6	4,6	5,1	5,4	6,5	6,9	7,7	7,9	8,1
Offentlig forvaltning	4,0	5,8	3,1	2,3	4,6	6,0	5,7	7,9	6,4	3,5
Lagerendring og statistiske avvik	1,9	-7,9	0,2	-28,4	33,9	-6,6	0,5	-11,9	..	12,6
Bruttoinvestering i alt	4,0	4,5	3,1	0,1	7,9	4,7	4,7	5,6	2,7	4,9
Innenlandsk sluttanvendelse	3,1	2,5	2,7	2,1	3,9	3,7	2,9	2,8	1,7	2,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	3,0	2,5	2,5	2,9	2,8	3,7	2,8	2,6	2,2	2,6
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	4,2	4,5	3,2	4,0	4,3	5,3	4,9	4,8	4,3	4,1
Eksport i alt	15,3	2,4	23,9	20,0	12,4	6,7	-1,5	4,1	0,4	6,7
Tradisjonelle varer	11,4	2,4	9,4	12,5	12,6	11,2	8,2	6,8	-2,1	-2,4
Råolje og naturgass	24,7	2,4	44,5	35,2	17,4	6,9	-8,2	2,3	1,1	15,8
Skip, plattformer og fly	10,1	-10,5	-11,7	9,5	3,7	24,5	-2,2	-2,5	-13,6	-15,0
Tjenester	2,6	4,9	2,2	2,0	4,4	1,7	4,3	6,5	4,6	4,0
Samlet sluttanvendelse	7,2	2,4	9,8	8,1	6,7	4,7	1,2	3,1	1,2	4,0
Import i alt	3,3	3,1	1,2	1,7	3,8	6,3	6,6	7,1	1,4	-1,6
Tradisjonelle varer	4,7	3,5	2,6	2,4	4,6	8,9	6,8	8,1	2,3	-2,2
Råolje og naturgass	15,8	2,1	40,5	34,1	15,1	1,6	-11,4	-4,4	-4,3	18,5
Skip, plattformer og fly	-0,4	-2,1	-3,0	-3,9	4,1	4,7	-1,7	6,1	-3,9	-8,7
Tjenester	0,6	2,9	-2,5	0,7	2,4	1,2	6,9	4,4	0,2	1,0
Bruttonasjonalprodukt ¹	8,4	2,3	12,7	10,6	6,9	3,9	-0,1	2,0	1,3	5,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,6	2,3	3,9	4,1	3,7	3,0	2,9	1,9	1,5	2,9
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	23,5	3,5	41,9	32,5	17,1	7,3	-7,2	3,8	2,6	15,7
Fastlands-Norge(basisverdi)	3,4	2,6	4,4	3,8	3,3	2,4	3,1	2,1	1,7	3,2
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,2	1,9	4,8	3,6	3,0	1,6	2,5	1,4	0,9	2,9
Industri og bergverk	2,3	3,5	2,4	3,9	4,4	-1,0	4,0	2,9	1,5	5,5
Annen vareproduksjon	15,4	-0,6	15,7	17,5	14,6	14,6	3,8	-2,3	-5,4	1,1
Tjenester inkl. boligjenester	0,8	2,1	2,9	0,9	0,1	-0,4	1,8	1,8	2,2	2,6
Offentlig forvaltning	4,3	5,0	3,0	4,6	4,6	5,2	5,5	4,8	4,9	4,7
Produktavgifter og -subsidier	4,9	0,8	1,2	5,6	5,8	6,7	1,3	0,7	0,2	0,9

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 5. Produksjon. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Produksjon i alt.	3 540 572	3 824 963	883 362	862 341	862 616	932 253	941 227	930 413	924 138	1 029 186
Jordbruk og skogbruk	29 870	31 686	5 868	6 329	11 152	6 520	6 193	6 694	11 732	7 067
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	30 921	32 823	7 668	7 192	6 551	9 510	9 499	7 474	6 789	9 062
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	611 682	606 750	159 796	149 507	151 394	150 986	144 871	144 839	145 698	171 341
Utvinning av råolje og naturgass	570 325	554 348	151 687	137 576	141 270	139 792	131 983	131 497	131 996	158 872
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	41 357	52 402	8 109	11 931	10 123	11 193	12 888	13 342	13 703	12 470
Bergverksdrift	10 193	12 302	1 959	2 911	2 348	2 974	3 108	2 950	2 859	3 385
Industri	675 843	738 360	170 332	163 734	159 854	181 923	188 598	183 602	172 636	193 524
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	133 640	140 447	33 523	31 970	31 708	36 440	35 530	33 932	33 085	37 899
Tekstil- og bekledningsindustri	6 805	6 648	1 802	1 616	1 538	1 848	1 914	1 698	1 445	1 591
Trelast- og trevareindustri	24 445	28 623	6 278	5 974	5 445	6 748	7 221	7 394	6 548	7 461
Treforedling	18 930	18 640	5 077	4 462	4 580	4 811	4 795	4 678	4 582	4 585
Forlag og grafisk industri	41 489	41 905	11 080	10 027	9 812	10 570	11 178	10 123	9 799	10 805
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	105 045	111 541	25 939	26 661	26 034	26 411	26 208	27 842	27 333	30 157
Kjemiske råvarer	33 395	35 983	8 303	8 257	8 039	8 796	9 231	8 669	8 839	9 244
Metallindustri	68 614	78 649	16 070	16 521	16 671	19 352	21 003	21 251	18 074	18 321
Verkstedindustri	142 477	161 769	37 073	34 052	32 539	38 813	41 990	39 730	36 822	43 227
Bygging av skip og oljeplattformer	83 389	95 674	20 662	19 909	19 633	23 185	24 299	23 769	22 114	25 491
Møbelindustri og annen industri	17 614	18 482	4 526	4 286	3 855	4 948	5 227	4 516	3 995	4 745
Kraftforsyning	63 866	60 367	19 317	13 467	13 349	17 733	16 757	12 427	12 082	19 102
Vannforsyning	3 957	4 143	989	989	989	990	1 008	1 027	1 045	1 063
Bygge- og anleggsvirksomhet	236 974	276 107	58 992	58 408	55 449	64 124	68 479	68 156	64 868	74 605
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	294 736	328 489	68 374	72 720	71 451	82 191	77 056	80 077	77 769	93 588
Hotell- og restaurantvirksomhet	51 366	58 421	10 501	12 810	14 435	13 619	12 122	14 787	16 164	15 348
Rørtransport	20 696	18 548	5 215	4 895	4 970	5 616	4 641	4 201	4 546	5 160
Utenriks sjøfart	106 683	116 943	25 772	25 685	27 631	27 594	27 170	29 402	29 998	30 373
Transport ellers	164 897	178 068	37 464	41 219	41 306	44 908	41 754	45 245	46 294	44 775
Post og telekommunikasjon	76 387	84 608	18 552	18 393	18 640	20 803	20 130	20 402	20 422	23 654
Finansiell tjenesteyting	115 944	127 714	28 063	28 957	28 931	29 992	30 522	31 809	31 727	33 657
Boligtjenester (husholdninger)	113 540	116 747	27 855	28 299	28 628	28 759	28 672	28 995	29 452	29 628
Forretningsmessig tjenesteyting	369 297	424 724	95 698	89 824	86 152	97 623	108 950	99 530	99 963	116 282
Offentlig administrasjon og forsvar	141 376	152 511	35 118	33 947	35 868	36 443	38 010	37 047	38 294	39 160
Undervisning	106 801	112 860	27 979	26 117	24 240	28 465	29 546	27 738	25 885	29 692
Helse- og sosialtjenester	209 205	228 546	51 354	50 821	53 223	53 806	55 906	55 922	58 095	58 623
Andre sosiale og personlige tjenester	106 339	114 244	26 495	26 116	26 053	27 674	28 234	28 089	27 823	30 098
Fastlands-Norge	2 801 511	3 082 722	692 579	682 254	678 621	748 057	764 544	751 970	743 896	822 311

Offentlig forvaltning	426 274	458 143	107 230	103 585	105 377	110 081	114 748	111 858	113 463	118 073
Statsforvaltningen	204 914	221 266	51 287	49 770	51 560	52 297	55 348	53 950	55 682	56 286
Sivil forvaltning	176 604	190 759	44 251	42 912	44 510	44 930	47 728	46 462	48 113	48 456
Forsvar	28 310	30 507	7 036	6 858	7 050	7 366	7 620	7 488	7 569	7 830
Kommuneforvaltningen	221 360	236 877	55 943	53 815	53 817	57 785	59 401	57 908	57 782	61 787

Tabell 6. Produksjon. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Produksjon i alt.	3 315 064	3 466 722	834 770	809 377	801 980	868 936	872 151	842 248	838 864	913 459
Jordbruk og skogbruk	29 565	30 104	5 850	6 276	11 005	6 434	6 000	6 351	11 127	6 627
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	27 568	32 377	7 102	5 846	5 662	8 958	8 544	6 942	6 783	10 108
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	500 396	480 658	129 550	122 012	121 463	127 370	125 511	114 640	114 984	125 524
Utvinning av råolje og naturgass	461 166	435 479	121 303	110 501	112 017	117 345	113 978	103 409	103 262	114 831
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	39 229	45 179	8 248	11 511	9 446	10 025	11 533	11 231	11 722	10 693
Bergverksdrift	10 363	12 049	1 941	2 909	2 531	2 983	2 853	2 646	3 127	3 423
Industri	637 590	663 432	164 540	155 149	149 307	168 594	171 779	162 848	155 177	173 628
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	128 281	131 138	32 639	30 778	30 159	34 705	33 381	31 573	30 789	35 394
Tekstil- og bekledningsindustri	6 670	6 457	1 788	1 602	1 498	1 781	1 850	1 662	1 406	1 539
Trelast- og trevareindustri	24 015	24 771	6 257	5 905	5 351	6 502	6 635	6 346	5 530	6 260
Treforedling	18 810	17 915	5 061	4 496	4 588	4 665	4 573	4 485	4 424	4 432
Forlag og grafisk industri	41 413	41 627	11 073	10 010	9 796	10 534	11 122	10 053	9 734	10 718
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	97 042	98 659	24 376	24 067	23 385	25 215	24 991	24 397	23 756	25 516
Kjemiske råvarer	31 030	31 375	7 852	7 822	7 517	7 838	8 090	7 636	7 709	7 940
Metallindustri	55 035	55 837	14 434	13 808	12 896	13 897	14 248	14 041	13 444	14 104
Verkstedindustri	138 566	151 253	36 429	33 308	31 679	37 151	39 553	36 935	34 510	40 254
Bygging av skip og oljeplattformer	79 404	86 666	20 168	19 118	18 634	21 483	22 312	21 415	20 005	22 935
Møbelindustri og annen industri	17 325	17 735	4 463	4 235	3 804	4 823	5 023	4 306	3 870	4 536
Kraftforsyning	50 542	55 250	16 407	11 150	10 250	12 735	14 859	12 377	13 147	14 867
Vannforsyning	3 896	4 011	975	974	974	974	977	995	1 011	1 028
Bygge- og anleggsvirksomhet	223 607	239 815	56 705	55 524	52 232	59 146	61 106	59 554	56 075	63 080
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	293 348	321 169	68 126	71 282	71 788	82 151	75 785	77 005	77 316	91 063
Hotell- og restaurantvirksomhet	49 819	54 253	10 288	12 493	13 992	13 046	11 473	13 803	14 924	14 054
Rørtransport	19 889	19 929	5 404	4 640	4 601	5 244	5 119	4 721	4 458	5 633
Utenriks sjøfart	105 635	106 570	25 230	27 848	25 394	27 163	25 353	28 133	25 662	27 422
Transport ellers	157 802	165 215	36 431	39 702	40 364	41 305	39 110	41 944	43 516	40 645
Post og telekommunikasjon	77 701	88 821	18 470	18 127	19 202	21 902	21 123	21 301	21 363	25 034
Finansiell tjenesteyting	121 111	132 606	28 983	29 801	30 466	31 861	32 009	32 738	33 401	34 457
Boligtjenester (husholdninger)	111 161	112 718	27 419	27 723	28 014	28 006	27 802	28 111	28 406	28 398
Forretningsmessig tjenesteyting	352 996	386 437	92 989	85 923	81 815	92 269	100 493	90 673	90 503	104 768
Offentlig administrasjon og forsvar	134 035	137 979	34 021	32 211	33 804	34 000	34 828	33 547	34 594	35 010
Undervisning	103 454	106 243	27 605	25 289	23 413	27 147	28 250	26 105	24 366	27 521
Helse- og sosialtjenester	201 065	209 450	50 420	49 005	50 633	51 007	52 260	51 403	52 788	52 999
Andre sosiale og personlige tjenester	103 521	107 635	26 314	25 493	25 070	26 644	26 917	26 411	26 136	28 172
Fastlands-Norge	2 689 145	2 859 564	674 586	654 877	650 523	709 159	716 168	694 754	693 761	754 881

Offentlig forvaltning	409 052	420 836	104 986	99 536	100 403	104 126	107 037	102 914	103 817	107 069
Statsforvaltningen	195 407	199 736	49 710	47 421	48 877	49 400	50 440	48 749	50 043	50 504
Sivil forvaltning	168 688	172 121	42 896	40 911	42 317	42 565	43 395	41 971	43 276	43 479
Forsvar	26 719	27 615	6 814	6 510	6 560	6 834	7 046	6 778	6 766	7 025
Kommuneforvaltningen	213 644	221 100	55 276	52 116	51 526	54 726	56 597	54 164	53 774	56 566

Tabell 7. Produksjon. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Produksjon i alt.	4,7	4,6	8,4	1,8	4,0	4,7	4,5	4,1	4,6	5,1
Jordbruk og skogbruk	-2,2	1,8	-0,3	-2,2	-0,1	-7,2	2,6	1,2	1,1	3,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	0,4	17,4	1,3	-3,1	-9,5	9,9	20,3	18,7	19,8	12,8
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	-2,9	-3,9	-2,0	-4,0	-3,2	-2,5	-3,1	-6,0	-5,3	-1,4
Utvinning av råolje og naturgass	-4,5	-5,6	-3,2	-6,6	-4,6	-3,7	-6,0	-6,4	-7,8	-2,1
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	20,5	15,2	18,7	31,2	17,2	14,4	39,8	-2,4	24,1	6,7
Bergverksdrift	11,8	16,3	-14,6	6,3	21,2	37,4	47,0	-9,0	23,6	14,8
Industri	10,1	4,1	15,6	5,3	8,0	11,5	4,4	5,0	3,9	3,0
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	0,1	2,2	5,3	-3,6	-2,5	1,4	2,3	2,6	2,1	2,0
Tekstil- og bekledningsindustri	11,4	-3,2	16,6	7,2	16,5	6,4	3,5	3,7	-6,2	-13,6
Trelast- og trevareindustri	7,4	3,1	17,3	-3,4	5,1	11,6	6,0	7,5	3,3	-3,7
Treforedling	-1,1	-4,8	5,9	-8,1	-2,6	0,5	-9,7	-0,2	-3,6	-5,0
Forlag og grafisk industri	4,5	0,5	12,6	-1,9	3,8	3,7	0,5	0,4	-0,6	1,7
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	7,6	1,7	10,1	9,2	4,4	6,8	2,5	1,4	1,6	1,2
Kjemiske råvarer	3,5	1,1	1,0	2,9	2,0	8,6	3,0	-2,4	2,5	1,3
Metallindustri	3,0	1,5	8,7	-1,1	-2,1	6,9	-1,3	1,7	4,3	1,5
Verkstedindustri	20,7	9,2	28,8	12,5	20,1	21,6	8,6	10,9	8,9	8,4
Bygging av skip og oljeplattformer	33,1	9,1	40,6	26,0	35,2	31,5	10,6	12,0	7,4	6,8
Møbelindustri og annen industri	8,2	2,4	11,3	-2,1	2,5	21,7	12,6	1,7	1,7	-6,0
Kraftforsyning	-8,5	9,3	3,5	-10,6	-10,9	-17,4	-9,4	11,0	28,3	16,7
Vannforsyning	1,2	2,9	1,3	1,3	1,2	1,2	0,3	2,1	3,9	5,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	8,0	7,2	14,6	4,0	6,5	7,3	7,8	7,3	7,4	6,7
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	8,9	9,5	10,0	5,5	8,2	11,6	11,2	8,0	7,7	10,8
Hotell- og restaurantvirksomhet	6,8	8,9	7,6	5,2	3,6	11,3	11,5	10,5	6,7	7,7
Rørtransport	1,0	0,2	3,1	-1,8	3,2	-0,3	-5,3	1,7	-3,1	7,4
Utenriks sjøfart	-3,4	0,9	-8,1	-4,0	-2,8	1,4	0,5	1,0	1,1	1,0
Transport ellers	4,3	4,7	6,2	3,3	3,5	4,5	7,4	5,6	7,8	-1,6
Post og telekommunikasjon	8,2	14,3	6,6	1,8	8,1	16,0	14,4	17,5	11,3	14,3
Finansiell tjenesteyting	9,5	9,5	10,0	9,7	7,8	10,6	10,4	9,9	9,6	8,2
Boligtjenester (husholdninger)	1,3	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4
Forretningsmessig tjenesteyting	8,7	9,5	23,5	5,3	8,6	-0,4	8,1	5,5	10,6	13,5
Offentlig administrasjon og forsvar	1,1	2,9	3,9	-4,0	2,2	2,6	2,4	4,1	2,3	3,0
Undervisning	2,6	2,7	9,0	-3,0	4,6	0,4	2,3	3,2	4,1	1,4
Helse- og sosialtjenester	3,5	4,2	6,2	0,1	3,9	3,9	3,6	4,9	4,3	3,9
Andre sosiale og personlige tjenester	6,8	4,0	10,4	4,8	5,5	6,3	2,3	3,6	4,2	5,7
Fastlands-Norge	6,7	6,3	11,5	3,3	5,8	6,3	6,2	6,1	6,6	6,4

Offentlig forvaltning	2,2	2,9	6,4	-2,1	2,9	1,8	2,0	3,4	3,4	2,8
Statsforvaltningen	1,7	2,2	5,7	-2,0	1,7	1,7	1,5	2,8	2,4	2,2
Sivil forvaltning	2,5	2,0	7,3	-1,1	2,1	1,8	1,2	2,6	2,3	2,1
Forsvar	-2,7	3,4	-3,7	-7,6	-0,7	1,6	3,4	4,1	3,1	2,8
Kommuneforvaltningen	2,7	3,5	7,1	-2,1	4,1	1,8	2,4	3,9	4,4	3,4

Tabell 8. Produksjon. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Produksjon i alt.	6,8	3,3	9,3	8,0	5,9	4,4	2,0	3,7	2,4	5,0
Jordbruk og skogbruk	1,0	4,2	0,2	0,9	1,4	1,4	2,9	4,5	4,1	5,2
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	12,2	-9,6	13,6	29,2	12,2	0,8	3,0	-12,5	-13,5	-15,6
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	22,2	3,3	39,7	31,4	15,9	6,6	-6,4	3,1	1,7	15,2
Utvinning av råolje og naturgass	23,7	2,9	42,5	34,2	16,5	6,7	-7,4	2,1	1,4	16,1
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	5,4	10,0	0,3	3,5	9,8	7,8	13,7	14,6	9,1	4,4
Bergverksdrift	-1,6	3,8	0,9	0,6	-7,4	-0,8	7,9	11,4	-1,5	-0,8
Industri	6,0	5,0	5,4	5,9	6,2	6,5	6,1	6,8	3,9	3,3
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4,2	2,8	5,0	5,1	4,3	2,6	3,6	3,5	2,2	2,0
Tekstil- og bekledningsindustri	2,0	0,9	0,9	0,7	3,4	3,3	2,7	1,3	0,1	-0,4
Trelast- og trevareindustri	1,8	13,5	1,6	0,8	1,4	3,4	8,5	15,2	16,4	14,8
Treforedling	0,6	3,4	0,1	-1,1	-0,1	3,7	4,5	5,1	3,7	0,3
Forlag og grafisk industri	0,2	0,5	0,1	0,0	0,2	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	8,2	4,4	15,8	13,1	5,3	0,6	-1,4	3,0	3,3	12,8
Kjemiske råvarer	7,6	6,6	5,4	5,6	8,7	10,7	7,9	7,5	7,2	3,8
Metallindustri	24,7	13,0	9,7	18,0	32,2	40,4	32,4	26,5	4,0	-6,7
Verktedindustri	2,8	4,0	1,9	2,3	2,8	4,2	4,3	5,2	3,9	2,8
Bygging av skip og oljeplattformer	5,0	5,1	3,8	3,8	5,4	7,0	6,3	6,6	4,9	3,0
Møbelindustri og annen industri	1,7	2,5	1,7	0,8	1,6	2,5	2,6	3,6	1,9	2,0
Kraftforsyning	26,4	-13,5	23,2	21,2	31,2	32,1	-4,2	-16,9	-29,4	-7,7
Vannforsyning	1,6	1,7	1,5	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	1,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	6,0	8,6	5,3	5,6	6,0	7,0	7,7	8,8	9,0	9,1
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	0,5	1,8	4,2	0,5	-0,6	-1,5	1,3	1,9	1,1	2,7
Hotell- og restaurantvirksomhet	3,1	4,4	2,3	2,3	3,9	3,6	3,5	4,5	5,0	4,6
Rørtransport	4,1	-10,6	0,3	7,9	2,1	6,2	-6,1	-15,6	-5,6	-14,5
Utenriks sjøfart	1,0	8,7	2,3	-1,8	5,5	-2,0	4,9	13,3	7,4	9,0
Transport ellers	4,5	3,1	5,4	3,5	3,5	5,7	3,8	3,9	4,0	1,3
Post og telekommunikasjon	-1,7	-3,1	0,8	1,4	-3,0	-5,2	-5,1	-5,6	-1,5	-0,5
Finansiell tjenesteyting	-4,3	0,6	-4,7	-3,2	-4,8	-4,3	-1,5	-0,0	0,0	3,8
Boligtjenester (husholdninger)	2,1	1,4	2,4	2,2	1,9	2,1	1,5	1,0	1,5	1,6
Forretningsmessig tjenesteyting	4,6	5,1	3,9	4,5	5,0	5,3	5,3	5,0	4,9	4,9
Offentlig administrasjon og forsvar	5,5	4,8	3,9	5,7	5,7	6,6	5,7	4,8	4,3	4,4
Undervisning	3,2	2,9	2,2	3,2	3,1	4,5	3,2	2,9	2,6	2,9
Helse- og sosialtjenester	4,0	4,9	3,0	4,2	4,4	4,6	5,0	4,9	4,7	4,9
Andre sosiale og personlige tjenester	2,7	3,3	1,6	2,4	3,1	3,8	4,2	3,8	2,4	2,9
Fastlands-Norge	4,2	3,5	4,2	4,2	4,0	4,3	4,0	3,9	2,8	3,3

Offentlig forvaltning	4,2	4,5	3,0	4,3	4,4	5,2	5,0	4,4	4,1	4,3
Statsforvaltningen	4,9	5,6	4,0	5,1	4,6	5,7	6,4	5,4	5,5	5,3
Sivil forvaltning	4,7	5,9	4,2	4,9	4,3	5,4	6,6	5,5	5,7	5,6
Forsvar	6,0	4,3	3,0	6,8	6,5	7,5	4,7	4,9	4,1	3,4
Kommuneforvaltningen	3,6	3,4	2,0	3,5	4,3	4,6	3,7	3,5	2,9	3,4

**Tabell 9. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Løpende priser. Millioner kroner**

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Bruttonasjonalprodukt¹	2 161 728	2 288 693	546 444	524 366	530 331	560 587	558 535	554 061	554 989	621 108
Jordbruk og skogbruk	13 518	15 332	2 760	246	7 046	3 466	3 093	688	7 621	3 929
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	15 053	13 265	3 854	3 749	3 144	4 306	4 672	3 100	2 473	3 021
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	537 050	527 109	141 825	130 551	133 133	131 540	124 690	125 558	126 043	150 819
Utvinning av råolje og naturgass	518 088	501 752	138 325	125 079	128 436	126 247	118 611	118 941	119 392	144 809
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	18 962	25 357	3 500	5 472	4 697	5 293	6 080	6 616	6 651	6 010
Bergverksdrift	3 850	4 752	772	1 157	796	1 124	1 365	1 271	910	1 206
Industri	186 009	200 942	48 142	46 302	43 183	48 381	52 476	50 056	45 687	52 724
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	33 322	34 533	8 463	8 090	7 730	9 039	8 635	8 201	7 725	9 972
Tekstil- og bekledningsindustri	2 693	2 560	725	675	563	729	780	678	475	627
Trelast- og trevareindustri	7 983	10 033	2 058	1 974	1 779	2 171	2 426	2 639	2 348	2 620
Treforedling	4 592	4 642	1 302	1 082	1 062	1 146	1 273	1 205	1 180	983
Forlag og grafisk industri	17 271	17 019	4 657	4 184	4 082	4 348	4 574	4 111	3 975	4 359
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	20 139	23 017	4 972	5 212	4 698	5 258	5 871	6 230	5 441	5 474
Kjemiske råvarer	7 656	9 023	1 934	1 890	1 769	2 064	2 320	2 075	2 332	2 296
Metallindustri	13 943	14 309	3 228	3 824	3 590	3 300	4 582	4 152	2 782	2 793
Verkstedindustri	49 900	54 419	13 529	12 312	11 319	12 740	13 995	13 105	12 296	15 023
Bygging av skip og oljeplattformer	21 840	25 110	5 429	5 352	5 156	5 903	6 204	6 173	5 810	6 922
Møbelindustri og annen industri	6 668	6 278	1 845	1 706	1 435	1 682	1 815	1 487	1 322	1 654
Kraftforsyning	50 862	46 311	15 343	10 608	10 636	14 274	12 988	9 325	8 898	15 100
Vannforsyning	2 110	2 320	552	550	503	504	535	566	596	624
Bygge- og anleggsvirksomhet	87 767	104 020	22 584	21 364	20 199	23 620	25 599	25 483	24 294	28 644
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	148 673	163 900	35 064	37 266	35 527	40 816	38 782	40 542	38 161	46 414
Hotell- og restaurantvirksomhet	24 108	27 871	4 966	6 034	6 711	6 397	5 711	7 039	7 726	7 396
Rørtransport	18 578	16 299	4 653	4 400	4 473	5 051	4 080	3 667	4 036	4 517
Utenriks sjøfart	30 275	36 538	8 207	6 284	8 352	7 433	8 293	8 959	10 366	8 920
Transport ellers	58 653	62 479	13 500	14 584	13 862	16 708	15 367	15 913	15 413	15 786
Post og telekommunikasjon	31 511	31 374	8 043	7 907	7 489	8 072	7 674	7 606	7 532	8 563
Finansiell tjenesteyting	71 581	79 093	17 361	17 935	17 811	18 474	18 946	19 761	19 593	20 793
Boligtjenester (husholdninger)	76 781	75 409	18 945	19 137	19 341	19 357	18 891	18 688	19 014	18 816
Forretningsmessig tjenesteyting	188 342	215 700	48 841	45 929	43 983	49 589	52 346	51 896	51 724	59 734
Offentlig administrasjon og forsvar	82 346	89 502	20 607	19 364	20 928	21 447	22 715	21 436	22 399	22 953
Undervisning	80 183	84 996	21 572	19 660	17 522	21 429	22 487	20 830	19 033	22 646
Helse- og sosialtjenester	159 994	176 099	39 312	38 748	40 735	41 198	42 894	42 901	44 934	45 371
Andre sosiale og personlige tjenester	58 970	63 241	14 579	14 655	14 456	15 281	15 480	15 726	15 399	16 636
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	1 575 825	1 708 746	391 758	383 131	384 372	416 563	421 473	415 877	414 545	456 852
Merverdi og investeringsavgift	172 065	187 203	40 491	41 582	44 311	45 681	44 057	46 743	46 775	49 628
Andre produktskatter, netto	66 131	66 964	15 072	16 717	16 515	17 827	15 644	16 646	16 701	17 973
Statistiske avvik	-2 681	-2 029	-600	-363	-330	-1 389	-247	-340	-337	-1 104
Fastlands-Norge (basisverdi).	1 340 310	1 456 608	336 795	325 195	323 876	354 444	362 019	352 828	351 406	390 355

Offentlig forvaltning	295 119	319 827	75 255	71 181	72 188	76 494	80 717	77 438	78 733	82 940
Statsforvaltningen	130 550	142 475	33 180	31 370	32 770	33 230	36 019	34 367	35 868	36 222
Sivil forvaltning	115 726	126 532	29 394	27 851	29 131	29 349	31 943	30 487	31 972	32 130
Forsvar	14 825	15 943	3 786	3 519	3 639	3 881	4 076	3 880	3 895	4 092
Kommuneforvaltningen	164 568	177 352	42 076	39 811	39 418	43 264	44 698	43 072	42 865	46 718

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 10. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Faste 2005-priser. Millioner kroner**

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Bruttonasjonalprodukt¹	1 994 924	2 065 062	505 101	482 451	486 712	520 661	517 028	499 745	503 019	545 271
Jordbruk og skogbruk	13 958	15 141	2 791	452	7 191	3 525	3 071	846	7 454	3 770
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	12 578	14 249	3 399	2 589	2 497	4 092	4 029	2 901	2 780	4 539
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	428 250	407 200	111 820	103 556	103 925	108 949	106 561	96 883	96 911	106 846
Utvinning av råolje og naturgass	410 670	386 955	108 129	98 388	99 695	104 458	101 389	91 849	91 658	102 059
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	17 581	20 245	3 692	5 168	4 230	4 491	5 172	5 033	5 253	4 787
Bergverksdrift	4 326	5 092	789	1 225	1 055	1 257	1 213	1 095	1 326	1 458
Industri	181 259	189 101	46 984	43 998	42 109	48 169	49 358	46 435	43 719	49 590
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	32 029	32 554	8 105	7 714	7 538	8 673	8 293	7 851	7 634	8 776
Tekstil- og bekledningsindustri	2 719	2 630	728	653	610	728	757	676	571	627
Trelast- og trevareindustri	7 903	8 134	2 063	1 944	1 756	2 141	2 184	2 086	1 810	2 055
Treforedling	5 198	4 924	1 403	1 242	1 266	1 287	1 260	1 234	1 214	1 217
Forlag og grafisk industri	17 552	17 600	4 702	4 242	4 146	4 462	4 712	4 249	4 107	4 531
Oljeraffineri, kjemisk og mineralisk industri	21 854	22 540	5 551	5 405	5 093	5 806	5 788	5 625	5 218	5 910
Kjemiske råvarer	7 011	7 059	1 778	1 769	1 695	1 769	1 825	1 718	1 731	1 785
Metallindustri	8 368	8 435	2 205	2 102	1 952	2 109	2 160	2 123	2 023	2 128
Verkstedindustri	50 843	55 416	13 372	12 211	11 620	13 640	14 520	13 540	12 610	14 746
Bygging av skip og oljeplattformer	20 640	22 508	5 237	4 971	4 866	5 566	5 788	5 562	5 210	5 948
Møbelindustri og annen industri	7 143	7 301	1 842	1 746	1 566	1 990	2 072	1 773	1 589	1 867
Kraftforsyning	38 647	42 309	12 655	8 488	7 796	9 708	11 394	9 456	10 072	11 386
Vannforsyning	2 174	2 402	555	560	526	534	551	589	614	648
Bygge- og anleggsvirksomhet	79 739	84 251	21 045	19 541	18 344	20 809	21 495	20 926	19 661	22 168
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	152 971	167 584	35 595	37 062	37 436	42 877	39 569	40 048	40 326	47 641
Hotell- og restaurantvirksomhet	23 750	25 839	4 895	5 958	6 678	6 219	5 455	6 577	7 114	6 694
Rørtransport	17 849	17 864	4 854	4 163	4 126	4 706	4 591	4 230	3 990	5 052
Utenriks sjøfart	28 134	28 267	6 723	7 432	6 750	7 229	6 726	7 478	6 791	7 273
Transport ellers	56 928	59 612	13 222	14 306	14 457	14 943	14 158	15 098	15 552	14 804
Post og telekommunikasjon	33 993	38 404	8 143	7 948	8 339	9 563	9 187	9 185	9 177	10 856
Finansiell tjenesteyting	77 746	85 880	18 449	19 054	19 617	20 627	20 823	21 169	21 746	22 143
Boligtjenester (husholdninger)	73 399	71 909	18 306	18 409	18 401	18 283	17 929	18 005	17 984	17 990
Forretningsmessig tjenesteyting	178 368	192 365	47 158	43 443	41 302	46 465	47 386	46 388	45 826	52 766
Offentlig administrasjon og forsvar	77 579	80 199	19 896	18 196	19 613	19 875	20 572	19 201	20 047	20 378
Undervisning	77 731	79 843	21 307	19 028	16 973	20 423	21 485	19 551	17 847	20 960
Helse- og sosialtjenester	153 303	159 644	38 582	37 197	38 587	38 937	39 824	39 027	40 285	40 508
Andre sosiale og personlige tjenester	57 694	59 321	14 619	14 326	13 921	14 828	14 746	14 665	14 336	15 574
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	1 520 691	1 611 731	381 704	367 300	371 911	399 777	399 150	391 154	395 327	426 100
Merverdi og investeringsavgift	162 626	172 217	38 904	39 792	41 503	42 426	41 045	43 294	42 768	45 110
Andre produktskatter, netto	61 921	66 369	14 409	15 730	15 566	16 217	15 862	16 699	16 692	17 115
Statistiske avvik	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 296 145	1 373 146	328 390	311 778	314 843	341 134	342 243	331 161	335 867	363 875

Offentlig forvaltning	282 929	292 035	73 735	68 210	68 704	72 280	74 944	70 798	71 466	74 827
Statsforvaltningen	123 983	126 731	32 045	29 648	30 925	31 365	32 309	30 574	31 702	32 146
Sivil forvaltning	110 106	112 475	28 389	26 343	27 583	27 790	28 582	27 102	28 285	28 506
Forsvar	13 877	14 256	3 656	3 305	3 342	3 574	3 726	3 472	3 417	3 640
Kommuneforvaltningen	158 947	165 304	41 690	38 562	37 779	40 916	42 635	40 223	39 765	42 681

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 11. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoproduct etter næring, i basisverdi.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Bruttonasjonalprodukt¹	2,5	3,5	6,3	-0,4	2,4	2,0	2,4	3,6	3,4	4,7
Jordbruk og skogbruk	-0,0	8,5	0,1	26,6	1,9	-6,3	10,1	87,3	3,7	6,9
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-0,1	13,3	-0,7	-5,1	-9,9	11,4	18,6	12,0	11,3	10,9
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	-4,3	-4,9	-3,2	-5,9	-4,6	-3,7	-4,7	-6,4	-6,7	-1,9
Utvinning av råolje og naturgass	-5,2	-5,8	-3,8	-7,3	-5,3	-4,4	-6,2	-6,6	-8,1	-2,3
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	20,6	15,2	18,8	31,3	17,3	14,4	40,1	-2,6	24,2	6,6
Bergverksdrift	16,3	17,7	-13,0	11,6	25,5	43,7	53,7	-10,6	25,7	16,0
Industri	6,9	4,3	13,2	0,7	5,2	8,6	5,1	5,5	3,8	2,9
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	3,1	1,6	8,6	-0,9	-0,2	4,7	2,3	1,8	1,3	1,2
Tekstil- og bekledningsindustri	11,7	-3,2	16,6	7,6	17,0	6,7	3,9	3,7	-6,5	-13,9
Trelast- og trevareindustri	6,8	2,9	16,9	-4,1	4,5	11,1	5,9	7,3	3,1	-4,0
Treforedling	16,4	-5,3	25,0	8,0	14,6	18,3	-10,2	-0,7	-4,1	-5,5
Forlag og grafisk industri	5,2	0,3	13,5	-1,3	4,5	4,4	0,2	0,2	-0,9	1,6
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	10,2	3,1	16,6	4,7	8,4	11,4	4,3	4,1	2,5	1,8
Kjemiske råvarer	-9,2	0,7	-11,5	-9,8	-10,7	-4,8	2,7	-2,9	2,1	0,9
Metallindustri	-32,4	0,8	-28,4	-35,2	-36,0	-29,9	-2,0	1,0	3,6	0,9
Verkstedindustri	17,0	9,0	25,0	9,0	16,6	17,9	8,6	10,9	8,5	8,1
Bygging av skip og oljeplattformer	15,6	9,0	22,5	9,5	17,7	13,7	10,5	11,9	7,1	6,9
Møbelindustri og annen industri	13,7	2,2	16,9	2,7	7,6	28,0	12,5	1,5	1,5	-6,2
Kraftforsyning	-9,2	9,5	3,3	-11,4	-11,6	-18,4	-10,0	11,4	29,2	17,3
Vannforsyning	1,4	10,5	5,5	4,9	-3,3	-1,3	-0,6	5,2	16,8	21,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,8	5,7	14,7	-1,4	0,9	1,7	2,1	7,1	7,2	6,5
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	8,5	9,6	9,9	5,0	7,9	11,2	11,2	8,1	7,7	11,1
Hotell- og restaurantvirksomhet	6,7	8,8	7,5	5,1	3,5	11,3	11,4	10,4	6,5	7,6
Rørtransport	0,9	0,1	3,0	-1,9	3,1	-0,4	-5,4	1,6	-3,3	7,4
Utenriks sjøfart	-3,8	0,5	-8,5	-4,4	-3,2	1,1	0,0	0,6	0,6	0,6
Transport ellers	3,9	4,7	6,2	2,7	3,0	4,0	7,1	5,5	7,6	-0,9
Post og telekommunikasjon	6,9	13,0	7,0	0,2	6,5	13,5	12,8	15,6	10,0	13,5
Finansiell tjenesteyting	13,7	10,5	14,9	13,7	11,9	14,3	12,9	11,1	10,9	7,4
Boligtjenester (husholdninger)	-1,2	-2,0	-0,6	-1,0	-1,3	-1,8	-2,1	-2,2	-2,3	-1,6
Forretningsmessig tjenesteyting	6,5	7,8	21,6	3,3	6,4	-2,8	0,5	6,8	11,0	13,6
Offentlig administrasjon og forsvar	2,0	3,4	8,1	-6,1	2,6	3,7	3,4	5,5	2,2	2,5
Undervisning	1,7	2,7	11,1	-5,0	3,6	-2,1	0,8	2,7	5,1	2,6
Helse- og sosialtjenester	2,8	4,1	6,1	-1,4	3,1	3,5	3,2	4,9	4,4	4,0
Andre sosiale og personlige tjenester	6,0	2,8	10,0	3,6	4,6	5,8	0,9	2,4	3,0	5,0
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	4,8	6,0	9,9	1,3	4,6	3,7	4,6	6,5	6,3	6,6
Merverdi og investeringsavgift	6,2	5,9	7,0	5,3	9,9	2,8	5,5	8,8	3,0	6,3
Andre produktskatter, netto	2,1	7,2	4,0	0,7	0,8	3,2	10,1	6,2	7,2	5,5
Statistiske avvik	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Fastlands-Norge (basisverdi)	4,8	5,9	10,5	0,9	4,1	3,8	4,2	6,2	6,7	6,7

Offentlig forvaltning	2,2	3,2	8,8	-3,7	2,6	1,2	1,6	3,8	4,0	3,5
Statsforvaltningen	2,1	2,2	9,1	-3,6	1,4	1,8	0,8	3,1	2,5	2,5
Sivil forvaltning	2,5	2,2	9,4	-2,9	1,7	2,1	0,7	2,9	2,5	2,6
Forsvar	-0,7	2,7	6,4	-8,3	-0,8	0,1	1,9	5,1	2,2	1,8
Kommuneforvaltningen	2,2	4,0	8,7	-3,9	3,7	0,7	2,3	4,3	5,3	4,3

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 12. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Bruttonasjonalprodukt¹	8,4	2,3	12,7	10,6	6,9	3,9	-0,1	2,0	1,3	5,8
Jordbruk og skogbruk	-3,2	4,6	-2,9	-41,6	-1,1	-2,7	1,8	49,2	4,4	6,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	19,7	-22,2	23,2	59,6	19,5	-4,6	2,2	-26,2	-29,4	-36,7
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	25,4	3,2	46,2	36,7	17,9	7,1	-7,7	2,8	1,5	16,9
Utvinning av råolje og naturgass	26,2	2,8	47,9	38,3	18,0	7,0	-8,6	1,9	1,1	17,4
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	7,9	16,1	-1,4	5,1	16,9	10,3	24,0	24,2	14,0	6,5
Bergverksdrift	-11,0	4,9	-4,3	-4,4	-24,3	-10,1	14,9	22,9	-9,0	-7,5
Industri	2,6	3,5	2,5	4,1	5,1	-0,7	3,8	2,4	1,9	5,9
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4,0	2,0	9,2	4,4	7,2	-3,0	-0,3	-0,4	-1,3	9,0
Tekstil- og bekledningsindustri	-1,0	-1,7	0,6	0,9	-6,0	0,2	3,6	-3,2	-9,8	-0,2
Trelast- og trevareindustri	1,0	22,1	3,9	0,5	-0,5	0,5	11,4	24,6	28,0	25,7
Treforedling	-11,6	6,7	-10,5	-13,2	-15,8	-7,3	8,9	12,2	15,8	-9,3
Forlag og grafisk industri	-1,6	-1,7	-1,0	-1,5	-1,5	-2,5	-2,0	-1,9	-1,7	-1,3
Oljeraffinerer, kjemisk og mineralisk industri	-7,8	10,8	-7,6	-7,8	-5,5	-9,8	13,3	14,9	13,1	2,3
Kjemiske råvarer	9,2	17,0	4,0	7,5	10,6	15,0	16,8	13,1	29,1	10,2
Metallindustri	66,6	1,8	25,3	73,2	112,8	72,0	44,9	7,5	-25,2	-16,1
Verkstedindustri	-1,9	0,1	1,4	1,3	-2,5	-7,2	-4,7	-4,0	0,1	9,1
Bygging av skip og oljeplattformer	5,8	5,4	6,6	6,9	6,3	3,9	3,4	3,1	5,2	9,7
Møbelindustri og annen industri	-6,6	-7,9	-1,0	-3,3	-7,3	-14,3	-12,5	-14,2	-9,2	4,8
Kraftforsyning	31,6	-16,8	27,7	25,8	38,2	37,9	-6,0	-21,1	-35,3	-9,8
Vannforsyning	-3,0	-0,4	-2,5	-2,0	-2,8	-4,8	-2,4	-2,2	1,3	1,9
Bygge- og anleggsvirksomhet	10,1	12,2	9,9	10,1	10,2	10,4	11,0	11,4	12,2	13,8
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	-2,8	0,6	4,9	-2,4	-5,0	-7,2	-0,5	0,7	-0,3	2,3
Hotell- og restaurantvirksomhet	1,5	6,3	2,6	-0,5	2,7	1,2	3,2	5,7	8,1	7,4
Rørtransport	4,1	-12,3	-0,1	8,4	2,0	6,4	-7,3	-18,0	-6,7	-16,7
Utenriks sjøfart	7,6	20,1	12,8	-10,4	14,7	14,2	1,0	41,7	23,4	19,3
Transport ellers	3,0	1,7	7,3	-1,4	1,0	5,6	6,3	3,4	3,4	-4,6
Post og telekommunikasjon	-7,3	-11,9	-1,3	-0,6	-10,1	-15,6	-15,4	-16,8	-8,6	-6,5
Finansiell tjenesteyting	-7,9	0,0	-8,7	-6,5	-8,8	-7,8	-3,3	-0,8	-0,8	4,8
Boligtjenester (husholdninger)	4,6	0,2	5,4	4,3	4,6	4,2	1,8	-0,2	0,6	-1,2
Forretningsmessig tjenesteyting	5,6	6,2	4,9	5,6	6,1	6,0	6,7	5,8	6,0	6,1
Offentlig administrasjon og forsvar	6,1	5,1	4,2	6,8	6,4	7,2	6,6	4,9	4,7	4,4
Undervisning	3,2	3,2	2,0	3,2	3,0	4,5	3,4	3,1	3,3	3,0
Helse- og sosialtjenester	4,4	5,7	3,3	4,6	4,9	4,6	5,7	5,5	5,7	5,9
Andre sosiale og personlige tjenester	2,2	4,3	0,8	2,2	2,7	3,2	5,3	4,8	3,4	3,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,6	2,3	3,9	4,1	3,7	3,0	2,9	1,9	1,5	2,9
Merverdi og investeringsavgift	5,8	2,7	4,0	5,5	5,9	7,6	3,1	3,3	2,4	2,2
Andre produktskatter, netto	6,8	-5,5	-1,9	8,2	7,7	12,9	-5,7	-6,2	-5,7	-4,5
Statistiske avvik	..	-24,3	..	..	..	..	-58,8	-6,2	2,3	-20,5
Fastlands-Norge (basisverdi)	3,4	2,6	4,4	3,8	3,3	2,4	3,1	2,1	1,7	3,2

Offentlig forvaltning	4,3	5,0	3,0	4,6	4,6	5,2	5,5	4,8	4,9	4,7
Statsforvaltningen	5,3	6,8	4,6	5,9	4,8	6,0	7,7	6,2	6,8	6,4
Sivil forvaltning	5,1	7,0	4,8	5,6	4,5	5,7	7,9	6,4	7,0	6,7
Forsvar	6,8	4,7	3,2	8,0	7,8	8,4	5,6	4,9	4,7	3,5
Kommuneforvaltningen	3,5	3,6	1,7	3,5	4,5	4,5	3,9	3,7	3,3	3,5

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 13. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i alt.	1 298 598	1 393 441	307 165	318 573	330 855	342 004	331 157	341 988	353 195	367 101
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	883 221	946 374	202 656	217 710	228 203	234 652	219 236	232 841	242 455	251 842
Konsum i husholdninger	846 292	906 134	193 388	208 636	219 045	225 222	209 137	222 954	232 477	241 566
Konsum i ideelle organisasjoner	36 929	40 240	9 268	9 074	9 158	9 430	10 099	9 886	9 979	10 276
Konsum i offentlig forvaltning.	415 377	447 067	104 509	100 863	102 652	107 352	111 921	109 147	110 739	115 259
Konsum i statsforvaltningen	216 594	232 359	54 209	52 692	54 479	55 214	58 298	56 789	58 389	58 883
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	109 822	119 205	27 337	26 739	27 759	27 986	29 632	29 199	30 249	30 125
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	106 772	113 154	26 872	25 953	26 720	27 227	28 666	27 590	28 140	28 758
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	28 810	31 159	7 159	6 970	7 174	7 507	7 783	7 644	7 728	8 004
Konsum i kommuneforvaltningen	198 783	214 708	50 300	48 171	48 173	52 139	53 624	52 358	52 351	56 376
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	160 475	173 293	40 745	39 075	38 447	42 208	43 424	42 415	41 857	45 598
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	38 307	41 415	9 555	9 096	9 725	9 931	10 200	9 943	10 494	10 778
Personlig konsum	1 153 519	1 238 873	270 738	283 524	294 410	304 846	292 292	304 454	314 562	327 565
Kollektivt konsum	145 079	154 568	36 426	35 049	36 445	37 158	38 865	37 534	38 633	39 536

Tabell 14. Hovedtall for konsum. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i alt.	1 263 410	1 331 784	302 529	310 159	321 341	329 381	319 151	327 075	338 263	347 295
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	864 839	920 527	200 348	213 185	223 419	227 887	214 694	226 474	236 689	242 671
Konsum i husholdninger	828 966	882 728	191 143	204 354	214 603	218 866	205 047	217 224	227 362	233 095
Konsum i ideelle organisasjoner	35 873	37 800	9 204	8 832	8 816	9 022	9 647	9 249	9 327	9 576
Konsum i offentlig forvaltning.	398 571	411 256	102 182	96 974	97 921	101 494	104 456	100 601	101 574	104 625
Konsum i statsforvaltningen	207 093	211 220	52 567	50 365	51 871	52 290	53 415	51 651	52 924	53 230
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	105 968	108 864	26 657	25 839	26 595	26 877	27 365	26 723	27 351	27 425
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	101 125	102 356	25 910	24 525	25 276	25 413	26 050	24 928	25 573	25 805
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	27 186	28 214	6 931	6 615	6 676	6 964	7 198	6 919	6 913	7 184
Konsum i kommuneforvaltningen	191 478	200 037	49 615	46 610	46 050	49 204	51 042	48 950	48 650	51 395
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	154 933	162 172	40 301	37 858	36 844	39 930	41 539	39 794	39 080	41 759
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	36 545	37 865	9 314	8 751	9 206	9 274	9 503	9 156	9 570	9 636
Personlig konsum	1 125 741	1 191 563	267 305	276 883	286 858	294 695	283 598	292 990	303 120	311 855
Kollektivt konsum	137 670	140 221	35 224	33 277	34 483	34 687	35 552	34 085	35 143	35 441

Tabell 15. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i alt.	4,1	5,4	6,0	2,0	4,2	4,3	5,5	5,5	5,3	5,4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	4,7	6,4	5,3	3,8	4,4	5,2	7,2	6,2	5,9	6,5
Konsum i husholdninger	4,6	6,5	5,1	3,7	4,4	5,2	7,3	6,3	5,9	6,5
Konsum i ideelle organisasjoner	6,5	5,4	8,1	6,7	5,9	5,2	4,8	4,7	5,8	6,1
Konsum i offentlig forvaltning.	2,9	3,2	7,5	-1,5	3,7	2,3	2,2	3,7	3,7	3,1
Konsum i statsforvaltningen	1,7	2,0	5,5	-1,8	1,6	1,5	1,6	2,6	2,0	1,8
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	0,8	2,7	4,6	-1,9	0,6	-0,0	2,7	3,4	2,8	2,0
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	2,6	1,2	6,4	-1,7	2,7	3,1	0,5	1,6	1,2	1,5
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-3,3	3,8	-4,4	-8,4	-1,2	1,2	3,9	4,6	3,5	3,2
Konsum i kommuneforvaltningen	4,4	4,5	9,8	-1,3	6,1	3,3	2,9	5,0	5,6	4,5
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	4,8	4,7	10,5	-0,7	6,7	3,2	3,1	5,1	6,1	4,6
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	2,5	3,6	6,6	-3,5	3,6	3,4	2,0	4,6	4,0	3,9
Personlig konsum	4,3	5,8	6,0	2,6	4,4	4,5	6,1	5,8	5,7	5,8
Kollektivt konsum	2,6	1,9	6,5	-2,2	2,9	3,2	0,9	2,4	1,9	2,2

Tabell 16. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i alt.	2,8	1,8	2,4	2,8	2,6	3,3	2,2	1,8	1,4	1,8
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,1	0,7	2,1	2,1	1,8	2,5	1,0	0,7	0,3	0,8
Konsum i husholdninger	2,1	0,6	2,1	2,0	1,8	2,4	0,8	0,5	0,2	0,7
Konsum i ideelle organisasjoner	2,9	3,4	1,4	2,7	3,5	4,2	4,0	4,0	3,0	2,7
Konsum i offentlig forvaltning.	4,2	4,3	3,2	4,3	4,3	5,1	4,8	4,3	4,0	4,2
Konsum i statsforvaltningen	4,6	5,2	4,0	4,8	4,2	5,4	5,8	5,1	5,0	4,8
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	3,6	5,7	3,7	3,6	3,1	4,1	5,6	5,6	6,0	5,5
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	5,6	4,7	4,2	6,1	5,3	6,7	6,1	4,6	4,1	4,0
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	6,0	4,2	3,0	6,8	6,5	7,5	4,7	4,8	4,0	3,4
Konsum i kommuneforvaltningen	3,8	3,4	2,3	3,7	4,4	4,8	3,6	3,5	2,9	3,5
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	3,6	3,2	2,0	3,6	4,2	4,6	3,4	3,3	2,6	3,3
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	4,8	4,3	3,5	4,5	5,3	6,0	4,6	4,5	3,8	4,4
Personlig konsum	2,5	1,5	2,2	2,4	2,3	2,9	1,8	1,5	1,1	1,5
Kollektivt konsum	5,4	4,6	4,0	5,7	5,3	6,5	5,7	4,5	4,0	4,1

Tabell 17. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i husholdninger	846 292	906 134	193 388	208 636	219 045	225 222	209 137	222 954	232 477	241 566
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	108 990	116 912	24 958	27 483	27 917	28 632	27 181	29 257	29 290	31 185
Alkoholrikke og tobakk mv.	33 874	35 579	7 499	8 696	8 480	9 198	8 114	9 047	8 752	9 666
Klær og skotøy	44 739	48 638	9 117	10 975	10 938	13 709	10 129	12 009	11 913	14 587
Bolig, lys og brensel	168 194	167 674	43 625	40 591	39 718	44 259	43 171	39 858	39 704	44 941
Møbler og husholdningsartikler mv.	50 298	54 190	11 230	11 470	12 686	14 911	12 225	12 592	13 591	15 782
Helsepleie	24 288	25 910	5 705	6 107	6 042	6 434	6 140	6 506	6 425	6 838
Transport	120 859	133 731	27 165	31 300	31 752	30 642	31 413	33 921	34 566	33 832
Post- og teletjenester	26 074	26 319	6 223	6 217	6 432	7 204	6 156	6 338	6 443	7 382
Kultur og fritid	104 539	114 314	22 887	24 780	27 697	29 175	25 103	27 286	30 299	31 625
Utdanning	4 569	4 832	1 210	1 080	1 042	1 236	1 258	1 157	1 105	1 312
Hotell- og restauranttjenester	48 038	54 392	9 877	11 989	13 213	12 959	11 350	13 753	14 725	14 565
Andre varer og tjenester	81 995	89 910	19 301	20 633	20 399	21 662	21 058	22 569	22 305	23 978
Husholdningenes kjøp i utlandet	53 948	59 388	9 065	13 942	19 972	10 968	10 654	15 762	20 984	11 988
Utlendingers kjøp i Norge	-24 113	-25 654	-4 474	-6 628	-7 243	-5 768	-4 814	-7 100	-7 625	-6 115
Varekonsum ¹	437 901	467 449	99 559	106 672	109 144	122 526	107 921	113 251	115 316	130 962
Tjenestekonsum ¹	378 556	404 952	89 238	94 651	97 172	97 496	95 376	101 042	103 802	104 731
Boligtjenester	129 889	134 021	31 884	32 361	32 735	32 910	32 878	33 255	33 784	34 104
Andre tjenester	248 667	270 931	57 355	62 290	64 437	64 586	62 498	67 787	70 018	70 628

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 18. Konsum i husholdninger. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i husholdninger	828 966	882 728	191 143	204 354	214 603	218 866	205 047	217 224	227 362	233 095
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	107 411	112 122	24 823	27 083	27 381	28 124	26 418	28 122	27 800	29 781
Alkoholrikke og tobakk mv.	33 207	34 356	7 394	8 550	8 286	8 976	7 840	8 748	8 455	9 313
Klær og skotøy	46 416	53 135	9 582	11 136	11 819	13 879	11 279	12 826	13 517	15 513
Bolig, lys og brensel	158 181	161 458	41 814	38 476	37 498	40 393	41 643	39 088	38 891	41 835
Møbler og husholdningsartikler mv.	50 663	53 463	11 342	11 553	12 835	14 933	12 191	12 410	13 437	15 425
Helsepleie	23 484	24 396	5 535	5 935	5 827	6 187	5 823	6 157	6 015	6 401
Transport	116 659	126 329	26 591	30 151	30 231	29 686	30 187	31 980	32 446	31 715
Post- og teletjenester	25 854	27 035	6 048	5 990	6 513	7 304	6 224	6 444	6 586	7 781
Kultur og fritid	104 614	114 060	22 941	24 662	27 666	29 346	25 021	27 139	30 292	31 608
Utdanning	4 462	4 613	1 194	1 061	1 016	1 190	1 210	1 108	1 054	1 241
Hotell- og restauranttjenester	46 532	50 491	9 665	11 681	12 784	12 402	10 747	12 837	13 576	13 331
Andre varer og tjenester	82 365	88 174	19 529	20 615	20 453	21 767	20 986	22 044	21 904	23 240
Husholdningenes kjøp i utlandet	52 544	57 331	9 089	13 900	19 293	10 263	10 114	15 037	20 557	11 623
Utlendingers kjøp i Norge	-23 426	-24 234	-4 403	-6 440	-6 999	-5 583	-4 638	-6 716	-7 167	-5 713
Varekonsum ¹	428 799	461 681	98 367	104 214	107 215	119 002	107 196	111 966	114 770	127 749
Tjenestekonsum ¹	371 049	387 949	88 091	92 680	95 094	95 184	92 374	96 937	99 202	99 435
Boligtjenester	126 961	128 959	31 369	31 660	31 951	31 982	31 808	32 128	32 473	32 551
Andre tjenester	244 087	258 990	56 722	61 020	63 143	63 202	60 567	64 810	66 729	66 884

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 19. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i husholdninger	4,6	6,5	5,1	3,7	4,4	5,2	7,3	6,3	5,9	6,5
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	3,7	4,4	2,7	4,4	4,4	3,2	6,4	3,8	1,5	5,9
Alkoholrikke og tobakk mv.	2,3	3,5	-0,3	4,1	0,6	4,5	6,0	2,3	2,0	3,8
Klær og skotøy	8,3	14,5	10,2	1,7	9,0	12,1	17,7	15,2	14,4	11,8
Bolig, lys og brensel	1,2	2,1	3,3	1,3	0,2	-0,1	-0,4	1,6	3,7	3,6
Møbler og husholdningsartikler mv.	6,9	5,5	8,9	4,4	6,5	7,6	7,5	7,4	4,7	3,3
Helsepleie	1,9	3,9	2,3	1,6	2,1	1,7	5,2	3,7	3,2	3,5
Transport	2,6	8,3	3,8	0,8	2,0	3,8	13,5	6,1	7,3	6,8
Post- og teletjenester	4,2	4,6	-1,8	-0,4	5,2	13,2	2,9	7,6	1,1	6,5
Kultur og fritid	6,0	9,0	5,0	5,5	5,5	7,7	9,1	10,0	9,5	7,7
Utdanning.	0,9	3,4	6,0	-5,6	-0,5	3,3	1,3	4,4	3,7	4,3
Hotell- og restauranttjenester.	7,0	8,5	7,6	5,6	4,1	11,0	11,2	9,9	6,2	7,5
Andre varer og tjenester	5,9	7,1	7,5	5,7	5,7	5,0	7,5	6,9	7,1	6,8
Husholdningenes kjøp i utlandet	13,1	9,1	15,2	12,7	12,5	13,3	11,3	8,2	6,5	13,3
Utlendingers kjøp i Norge	4,0	3,4	-3,6	4,0	4,2	10,8	5,3	4,3	2,4	2,3
Varekonsum ¹	4,1	7,7	5,0	2,6	3,7	4,9	9,0	7,4	7,0	7,3
Tjenestekonsum ¹	4,1	4,6	3,8	3,6	3,6	5,2	4,9	4,6	4,3	4,5
Boligtjenester	1,3	1,6	1,5	1,3	1,3	1,2	1,4	1,5	1,6	1,8
Andre tjenester.	5,6	6,1	5,2	4,9	4,9	7,3	6,8	6,2	5,7	5,8

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 20. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Konsum i husholdninger	2,1	0,6	2,1	2,0	1,8	2,4	0,8	0,5	0,2	0,7
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	1,5	2,8	1,2	1,2	1,4	2,1	2,3	2,5	3,3	2,9
Alkoholrikke og tobakk mv.	2,0	1,5	1,5	1,8	2,3	2,4	2,0	1,7	1,1	1,3
Klær og skotøy	-3,6	-5,0	-1,6	-1,9	-5,7	-4,6	-5,6	-5,0	-4,8	-4,8
Bolig, lys og brensel	6,3	-2,3	5,9	5,8	5,6	8,0	-0,6	-3,3	-3,6	-2,0
Møbler og husholdningsartikler mv.	-0,7	2,1	-0,4	-1,2	-1,0	-0,3	1,3	2,2	2,3	2,5
Helsepleie	3,4	2,7	4,3	3,5	2,8	3,2	2,3	2,7	3,0	2,7
Transport	3,6	2,2	4,4	3,9	3,7	2,5	1,9	2,2	1,4	3,3
Post- og teletjenester	0,9	-3,5	5,5	3,4	-1,5	-3,1	-3,9	-5,2	-0,9	-3,8
Kultur og fritid	-0,1	0,3	-0,3	0,1	0,2	-0,3	0,6	0,1	-0,1	0,6
Utdanning.	2,4	2,3	2,1	2,4	2,5	2,5	2,6	2,5	2,3	1,8
Hotell- og restauranttjenester.	3,2	4,4	2,3	2,5	4,1	3,7	3,3	4,4	4,9	4,6
Andre varer og tjenester	-0,4	2,4	-1,6	-0,2	-0,3	0,1	1,5	2,3	2,1	3,7
Husholdningenes kjøp i utlandet	2,7	0,9	-1,4	0,8	2,3	9,6	5,6	4,5	-1,4	-3,5
Utlendingers kjøp i Norge	2,9	2,8	3,0	2,8	3,2	2,6	2,2	2,7	2,8	3,6
Varekonsum ¹	2,1	-0,9	2,6	2,1	1,6	2,3	-0,5	-1,2	-1,3	-0,4
Tjenestekonsum ¹	2,0	2,3	2,0	2,2	2,0	1,9	1,9	2,1	2,4	2,8
Boligtjenester	2,3	1,6	2,4	2,3	2,2	2,3	1,7	1,3	1,5	1,8
Andre tjenester.	1,9	2,7	1,7	2,1	1,9	1,7	2,1	2,5	2,8	3,3

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 21. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	409 130	474 289	91 021	101 999	101 681	114 428	103 740	113 517	118 985	138 048
Bygg og anlegg	207 971	235 147	48 446	50 472	50 376	58 676	55 198	57 620	57 443	64 886
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	45 395	54 309	9 920	11 401	11 848	12 225	11 524	13 501	14 414	14 869
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	32 887	44 610	5 271	7 640	9 812	10 164	7 369	10 659	12 569	14 012
Skip og båter	21 160	29 915	4 984	8 253	5 119	2 804	5 431	4 876	8 312	11 296
Transportmidler	14 996	17 172	3 490	3 486	3 384	4 636	3 854	4 235	3 816	5 267
Maskiner og utstyr	86 721	93 137	18 910	20 747	21 141	25 923	20 364	22 626	22 430	27 718
Jordbruk og skogbruk	6 991	6 997	1 212	2 110	2 027	1 642	1 197	2 125	2 054	1 621
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1 403	1 260	159	446	302	496	313	428	28	491
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	90 216	104 895	18 192	21 802	24 315	25 907	20 759	26 125	28 098	29 913
Utvinning av råolje og naturgass.	90 179	105 601	18 912	21 911	23 799	25 557	21 100	25 938	28 785	29 778
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	37	-706	-720	-109	516	350	-341	187	-687	135
Bergverksdrift	808	903	62	144	325	277	152	155	163	433
Industri	23 854	30 221	4 268	5 292	6 076	8 218	4 884	6 862	7 782	10 693
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4 041	3 786	730	1 037	1 063	1 210	688	888	934	1 277
Tekstil- og bekledningsindustri	222	239	50	43	95	34	45	67	63	65
Trelast- og trevareindustri	803	1 010	140	180	280	203	189	199	342	281
Treforedling	1 145	1 427	232	241	233	438	242	459	340	387
Forlag og grafisk industri	1 268	989	307	233	374	353	216	269	188	316
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri.	5 450	5 504	903	1 267	1 363	1 918	1 174	1 352	1 475	1 503
Kjemiske råvarer.	2 414	4 145	438	604	498	873	351	807	1 149	1 839
Metallindustri	1 778	2 782	278	346	343	810	470	532	700	1 079
Verktedindustri	5 060	7 694	866	989	1 357	1 848	1 164	1 738	1 974	2 818
Bygging av skip og oljeplattformer.	1 158	1 906	220	230	356	353	237	354	438	877
Møbelindustri og annen industri	515	739	103	121	112	179	109	199	179	252
Kraftforsyning	11 142	13 302	1 805	2 602	3 011	3 723	2 144	3 209	3 520	4 429
Vannforsyning	2 370	2 472	519	589	585	677	535	543	571	823
Bygge- og anleggsvirksomhet	7 119	7 527	1 884	1 795	1 571	1 868	1 843	2 013	1 803	1 867
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	15 624	17 559	3 532	3 662	3 711	4 719	4 128	4 139	4 180	5 113
Hotell- og restaurantvirksomhet	2 347	2 732	537	631	606	573	552	693	678	809
Rørtransport	5 298	3 351	838	1 449	2 017	994	670	1 094	1 194	393
Utenriks sjøfart	16 945	24 087	4 713	4 565	4 755	2 913	4 829	4 372	7 643	7 243
Transport ellers	9 006	14 457	2 502	2 125	2 650	1 728	3 202	3 177	3 594	4 484
Post og telekommunikasjon	5 527	4 374	1 564	1 344	1 306	1 313	1 202	1 053	1 059	1 059
Finansiell tjenesteyting	4 406	4 724	1 091	1 104	1 083	1 128	1 170	1 152	1 171	1 231
Boligtjenester (husholdninger)	92 608	105 932	22 925	22 596	22 041	25 048	26 447	26 202	25 266	28 016
Forretningsmessig tjenesteyting	46 024	55 202	11 449	10 965	10 548	13 062	13 556	12 699	13 956	14 991
Offentlig administrasjon og forsvar.	28 602	30 428	5 701	9 520	5 895	7 486	6 732	6 869	6 248	10 579
Undervisning	11 370	12 698	2 372	3 135	2 638	3 224	2 544	3 246	3 040	3 867
Helse- og sosialtjenester	15 946	17 841	3 007	3 489	3 608	5 842	3 680	4 144	4 189	5 828
Andre sosiale og personlige tjenester	11 524	13 328	2 687	2 634	2 613	3 590	3 201	3 218	2 747	4 163
Fastlands-Norge	296 671	341 957	67 278	74 184	70 594	84 615	77 482	81 926	82 051	100 498

Offentlig forvaltning	60 660	66 821	12 012	17 118	13 110	18 420	14 277	15 700	14 380	22 464
Statsforvaltningen	31 302	33 320	6 192	10 179	6 247	8 684	6 837	7 165	6 686	12 632
Sivil forvaltning	24 351	26 262	5 411	6 083	5 673	7 184	5 843	6 289	5 826	8 304
Forsvar	6 951	7 058	781	4 096	574	1 500	994	876	860	4 328
Kommuneforvaltningen	29 358	33 501	5 820	6 939	6 863	9 736	7 440	8 535	7 694	9 832

Tabell 22. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	392 400	430 070	88 650	99 079	97 008	107 663	95 274	102 909	107 189	124 698
Bygg og anlegg	197 218	207 183	46 711	48 155	47 635	54 717	49 797	51 032	50 358	55 996
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	43 063	47 628	9 832	11 030	11 006	11 196	10 336	11 753	12 495	13 044
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	31 098	39 990	5 121	7 373	9 193	9 410	6 732	9 534	11 155	12 569
Skip og båter	21 888	28 230	4 940	8 655	5 007	3 286	4 996	4 567	7 545	11 122
Transportmidler	13 361	16 093	3 270	3 173	3 130	3 788	3 685	3 970	3 693	4 745
Maskiner og utstyr	85 771	90 946	18 776	20 693	21 037	25 266	19 728	22 052	21 944	27 222
Jordbruk og skogbruk	6 772	6 513	1 187	2 057	1 959	1 569	1 128	1 975	1 892	1 517
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1 339	1 059	146	443	286	463	273	396	-57	448
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	85 782	93 042	17 864	21 071	22 906	23 941	18 790	23 130	24 544	26 578
Utvinning av råolje og naturgass.	86 040	94 210	18 597	21 223	22 457	23 763	19 193	23 121	25 389	26 505
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	-259	-1 167	-733	-152	449	178	-403	9	-845	73
Bergverksdrift	779	853	61	140	316	261	144	145	154	410
Industri	23 163	28 695	4 186	5 182	5 926	7 869	4 670	6 537	7 427	10 061
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	3 927	3 612	717	1 019	1 037	1 153	658	844	894	1 215
Tekstil- og bekledningsindustri	218	233	49	42	93	33	43	65	62	63
Trelast- og trevareindustri	784	970	138	177	275	194	182	191	332	266
Treforedling	1 123	1 370	229	239	230	425	231	441	326	373
Forlag og grafisk industri	1 244	955	304	231	369	341	207	258	182	308
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri.	5 241	5 266	875	1 223	1 305	1 838	1 125	1 299	1 420	1 423
Kjemiske råvarer.	2 330	3 817	428	588	483	830	328	747	1 070	1 672
Metallindustri	1 743	2 682	275	344	340	784	452	513	678	1 040
Verktedindustri	4 928	7 317	853	975	1 336	1 764	1 115	1 660	1 886	2 655
Bygging av skip og oljeplattformer.	1 126	1 775	216	225	348	336	226	333	408	809
Møbelindustri og annen industri	500	697	101	119	109	171	103	187	170	237
Kraftforsyning	10 792	12 264	1 767	2 542	2 934	3 549	1 981	2 953	3 248	4 081
Vannforsyning	2 251	2 187	504	562	553	633	482	481	501	723
Bygge- og anleggsvirksomhet	6 843	7 246	1 836	1 742	1 533	1 732	1 785	1 938	1 759	1 764
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	14 889	16 536	3 431	3 530	3 584	4 345	3 931	3 908	3 980	4 717
Hotell- og restaurantvirksomhet	2 257	2 528	522	609	586	541	518	643	633	734
Rørtransport	4 759	2 584	811	1 364	1 788	796	518	802	938	326
Utenriks sjøfart	16 381	22 588	4 617	4 620	4 661	2 482	4 424	3 946	7 137	7 081
Transport ellers	9 732	13 544	2 490	2 230	2 552	2 459	3 018	3 074	3 168	4 285
Post og telekommunikasjon	5 439	4 208	1 549	1 335	1 292	1 263	1 155	1 014	1 023	1 017
Finansiell tjenesteyting	4 194	4 303	1 059	1 062	1 038	1 035	1 083	1 055	1 072	1 092
Boligtjenester (husholdninger)	87 862	93 391	22 100	21 559	20 846	23 357	23 855	23 204	22 156	24 175
Forretningsmessig tjenesteyting	44 266	50 736	11 136	10 647	10 108	12 375	12 613	11 769	12 941	13 413
Offentlig administrasjon og forsvar.	27 657	27 912	5 530	9 424	5 633	7 069	6 189	6 252	5 632	9 839
Undervisning	10 916	11 541	2 311	3 035	2 529	3 041	2 354	2 955	2 731	3 501
Helse- og sosialtjenester	15 297	16 237	2 929	3 379	3 469	5 519	3 404	3 790	3 811	5 231
Andre sosiale og personlige tjenester	11 031	12 102	2 613	2 545	2 508	3 365	2 957	2 942	2 498	3 704
Fastlands-Norge	285 479	311 855	65 357	72 024	67 653	80 445	71 541	75 032	74 570	90 713

Offentlig forvaltning	58 312	60 724	11 666	16 757	12 531	17 359	13 114	14 245	12 917	20 448
Statsforvaltningen	30 283	30 587	6 014	10 069	5 978	8 221	6 300	6 532	6 038	11 718
Sivil forvaltning	23 333	23 719	5 248	5 859	5 415	6 811	5 352	5 688	5 214	7 466
Forsvar	6 950	6 868	766	4 210	563	1 411	948	844	824	4 252
Kommuneforvaltningen	28 029	30 137	5 651	6 688	6 552	9 138	6 815	7 714	6 879	8 730

Tabell 23. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	7,3	9,6	7,6	10,8	10,4	1,6	7,5	3,9	10,5	15,8
Bygg og anlegg	9,7	5,1	13,9	9,1	9,1	7,2	6,6	6,0	5,7	2,3
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	-7,0	10,6	4,0	-8,3	-4,2	-16,1	5,1	6,6	13,5	16,5
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler .	24,5	28,6	-18,7	89,9	31,0	21,0	31,4	29,3	21,3	33,6
Skip og båter	44,4	29,0	26,6	111,6	230,1	-41,8	1,1	-47,2	50,7	238,5
Transportmidler	-3,6	20,5	12,0	-14,7	-7,3	-1,6	12,7	25,1	18,0	25,3
Maskiner og utstyr	0,4	6,0	-0,4	-3,2	1,1	3,6	5,1	6,6	4,3	7,7
Jordbruk og skogbruk	1,8	-3,8	5,5	1,6	0,4	1,2	-4,9	-3,9	-3,4	-3,3
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	2,3	-20,9	-39,7	292,0	-30,1	-14,9	86,7	-10,7	..	-3,3
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	11,1	8,5	1,2	22,8	20,5	2,2	5,2	9,8	7,2	11,0
Utvinning av råolje og naturgass.	10,0	9,5	11,0	8,7	17,2	4,2	3,2	8,9	13,1	11,5
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	..	..	..	..	..	-70,7	..	..	..	-59,2
Bergverksdrift	-10,0	9,5	-64,3	-48,1	46,5	25,5	135,3	3,2	-51,2	57,0
Industri	9,0	23,9	18,7	4,2	21,2	0,2	11,6	26,1	25,3	27,9
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	13,0	-8,0	20,9	2,3	40,3	0,7	-8,3	-17,1	-13,8	5,4
Tekstil- og bekledningsindustri	78,5	7,2	30,3	87,6	377,5	-22,0	-12,1	53,2	-33,7	93,6
Trelast- og trevareindustri	-21,4	23,9	-28,4	2,5	-10,1	-40,5	31,9	8,4	20,5	37,0
Treforedling	32,6	22,0	78,6	12,3	5,1	48,1	0,5	84,4	42,0	-12,3
Forlag og grafisk industri	-7,3	-23,2	-3,6	-14,4	6,3	-17,0	-32,0	11,9	-50,6	-9,6
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri. . .	85,7	0,5	110,9	89,2	93,7	69,1	28,5	6,2	8,8	-22,6
Kjemiske råvarer.	-41,5	63,8	-33,9	-38,9	-39,0	-47,3	-23,4	27,0	121,4	101,5
Metallindustri	-26,0	53,9	-8,7	-27,5	-30,9	-27,9	64,5	49,2	99,5	32,6
Verkstedindustri	32,3	48,5	67,9	9,8	38,2	29,5	30,8	70,2	41,2	50,5
Bygging av skip og oljeplattformer	42,4	57,6	50,0	44,1	107,0	4,4	4,4	47,8	17,1	140,5
Møbelindustri og annen industri	-36,6	39,4	-58,6	-30,2	-33,7	-18,7	2,9	57,0	55,2	38,5
Kraftforsyning	25,7	13,6	27,0	5,9	23,6	46,6	12,2	16,2	10,7	15,0
Vannforsyning	10,9	-2,9	4,9	20,7	4,8	13,6	-4,3	-14,4	-9,5	14,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	12,5	5,9	36,6	3,1	5,1	8,8	-2,8	11,3	14,7	1,9
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	10,5	11,1	13,3	6,5	8,9	13,1	14,6	10,7	11,1	8,6
Hotell- og restaurantvirksomhet	7,6	12,0	18,1	16,4	-1,7	0,7	-0,7	5,5	8,1	35,7
Rørtransport	-52,5	-45,7	-57,2	-56,4	-40,0	-60,4	-36,1	-41,2	-47,5	-59,0
Utenriks sjøfart	25,3	37,9	35,4	27,2	389,6	-51,1	-4,2	-14,6	53,1	185,3
Transport ellers	3,8	39,2	21,0	0,2	6,3	-8,6	21,2	37,8	24,1	74,2
Post og telekommunikasjon	-25,8	-22,6	-25,9	-25,7	-24,9	-26,6	-25,5	-24,1	-20,8	-19,5
Finansiell tjenesteyting	0,0	2,6	0,7	-0,5	-1,6	1,5	2,3	-0,6	3,3	5,5
Boligtjenester (husholdninger)	6,6	6,3	8,6	5,5	5,5	6,7	7,9	7,6	6,3	3,5
Forretningsmessig tjenesteyting	9,0	14,6	15,4	8,0	-2,2	14,9	13,3	10,5	28,0	8,4
Offentlig administrasjon og forsvar.	17,8	0,9	7,6	64,4	-1,4	2,4	11,9	-33,7	-0,0	39,2
Undervisning	5,1	5,7	4,4	26,1	3,7	-8,7	1,9	-2,6	8,0	15,1
Helse- og sosialtjenester	4,3	6,1	6,4	-8,5	8,1	10,0	16,2	12,2	9,8	-5,2
Andre sosiale og personlige tjenester	6,2	9,7	10,4	2,2	-1,5	12,7	13,2	15,6	-0,4	10,1
Fastlands-Norge	7,6	9,2	10,0	10,0	4,2	6,6	9,5	4,2	10,2	12,8

Offentlig forvaltning	10,1	4,1	6,2	31,3	-0,3	4,1	12,4	-15,0	3,1	17,8
Statsforvaltningen	13,1	1,0	8,0	43,8	-4,7	3,6	4,7	-35,1	1,0	42,5
Sivil forvaltning	-0,2	1,7	9,7	-0,4	-3,1	-4,4	2,0	-2,9	-3,7	9,6
Forsvar	104,3	-1,2	-2,3	276,1	-17,9	73,6	23,8	-80,0	46,2	201,4
Kommuneforvaltningen	7,0	7,5	4,4	16,2	4,1	4,6	20,6	15,3	5,0	-4,5

Tabell 24. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	4,3	5,8	3,1	3,4	4,2	6,1	6,1	7,2	5,9	4,2
Bygg og anlegg	5,5	7,6	4,6	5,1	5,5	6,5	6,9	7,7	7,9	8,1
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	5,4	8,2	2,3	3,9	8,0	7,3	10,5	11,1	7,2	4,4
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler . .	5,8	5,5	5,1	1,3	7,1	7,1	6,4	7,9	5,6	3,2
Skip og båter	-3,3	9,6	1,6	-0,6	-28,1	-7,4	7,8	12,0	7,8	19,0
Transportmidler	12,2	-4,9	6,5	10,7	10,4	19,5	-2,0	-2,9	-4,4	-9,3
Maskiner og utstyr	1,1	1,3	-0,7	0,0	1,2	3,3	2,5	2,3	1,7	-0,8
Jordbruk og skogbruk	3,2	4,1	1,6	2,7	3,6	4,7	4,0	4,9	4,9	2,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	4,8	13,5	12,3	-7,7	5,3	7,8	5,2	7,5	..	2,4
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	5,2	7,2	2,8	4,5	6,2	6,6	8,5	9,2	7,8	4,0
Utvinning av råolje og naturgass.	4,8	6,9	2,6	3,7	6,3	6,2	8,1	8,7	7,0	4,5
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	..	..	-0,1	-30,8	83,3	82,0	-13,9	..	-29,3	-5,3
Bergverksdrift	3,7	2,1	1,6	1,3	4,8	5,9	3,4	4,0	3,1	-0,3
Industri	3,0	2,3	2,6	1,6	2,5	4,5	2,6	2,8	2,2	1,8
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	2,9	1,9	0,9	1,9	2,9	5,0	2,7	3,3	1,9	0,1
Tekstil- og bekledningsindustri	2,1	0,4	..	-46,0	-47,7	-19,4	0,6	1,4	-0,1	-0,3
Trelast- og trevareindustri	2,5	1,5	0,9	1,7	2,3	4,7	2,0	2,0	1,3	1,0
Treforedling	1,9	2,2	-0,0	0,8	2,0	3,4	3,7	3,1	2,6	0,7
Forlag og grafisk industri	1,9	1,6	0,0	0,9	2,0	4,3	3,3	2,8	1,7	-0,9
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri. . .	4,0	0,5	3,2	3,9	4,7	4,0	1,2	0,5	-0,5	1,2
Kjemiske råvarer.	3,6	4,8	2,0	2,7	3,5	5,2	4,5	5,2	4,1	4,5
Metallindustri.	2,0	1,6	-0,6	-0,2	1,1	4,2	2,8	2,9	2,2	0,5
Verkstedindustri	2,7	2,4	0,4	1,3	2,0	5,0	2,8	3,2	3,1	1,3
Bygging av skip og oljeplattformer.	2,8	4,4	0,3	1,5	2,7	5,5	3,4	4,3	5,0	3,4
Møbelindustri og annen industri	3,0	2,9	1,5	2,2	3,1	4,5	3,4	4,5	2,7	1,7
Kraftforsyning	3,2	5,1	1,5	2,4	3,0	4,9	5,9	6,2	5,6	3,4
Vannforsyning	5,3	7,4	3,5	5,2	5,6	6,5	7,8	7,7	7,9	6,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,0	-0,1	1,7	3,4	3,6	7,2	0,6	0,8	0,0	-1,9
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	4,9	1,2	2,5	4,1	4,4	7,9	2,0	2,1	1,4	-0,2
Hotell- og restaurantvirksomhet	4,0	4,0	2,9	3,8	3,7	5,5	3,4	4,1	3,5	4,1
Rørtransport	11,3	16,5	5,4	6,3	12,2	23,6	25,2	28,4	12,8	-3,5
Utenriks sjøfart	3,4	3,1	4,1	-1,2	-7,1	18,0	6,9	12,2	5,0	-12,8
Transport ellers	-7,5	15,3	-0,0	2,6	-14,7	-18,4	5,6	8,5	9,3	48,9
Post og telekommunikasjon	1,6	2,3	-0,2	0,6	2,0	4,7	3,1	3,1	2,4	0,3
Finansiell tjenesteyting	5,1	4,5	3,0	3,9	5,1	8,2	4,8	5,0	4,7	3,5
Boligtjenester (husholdninger)	5,4	7,6	4,6	5,1	5,4	6,5	6,9	7,7	7,9	8,1
Forretningsmessig tjenesteyting	4,0	4,6	2,0	3,3	5,2	5,2	4,5	4,8	3,4	5,9
Offentlig administrasjon og forsvar.	3,4	5,4	3,0	1,0	4,5	6,0	5,5	8,8	6,0	1,5
Undervisning	4,2	5,6	2,8	3,5	4,4	5,8	5,3	6,3	6,7	4,2
Helse- og sosialtjenester	4,2	5,4	2,6	3,4	4,2	5,7	5,3	5,9	5,7	5,2
Andre sosiale og personlige tjenester	4,5	5,4	3,0	3,7	4,4	6,3	5,2	5,7	5,5	5,3
Fastlands-Norge	3,9	5,5	3,0	3,4	3,7	5,4	5,2	6,0	5,4	5,3

Offentlig forvaltning	4,0	5,8	3,1	2,3	4,6	6,0	5,7	7,9	6,4	3,5
Statsforvaltningen	3,4	5,4	2,7	1,1	4,4	5,8	5,4	8,5	6,0	2,1
Sivil forvaltning	4,4	6,1	3,1	3,8	4,6	5,7	5,9	6,5	6,7	5,4
Forsvar	0,0	2,8	0,4	-2,4	2,7	6,7	2,8	6,7	2,5	-4,3
Kommuneforvaltningen	4,7	6,1	3,4	4,0	4,7	6,1	6,0	6,6	6,8	5,7

Tabell 25. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Eksport i alt	1 005 483	1 062 715	255 265	245 350	244 956	259 911	259 314	259 353	256 013	288 034
Varer	783 714	813 266	204 374	190 385	188 262	200 692	200 715	198 891	192 509	221 150
Råolje og naturgass	498 355	497 955	136 282	122 037	119 080	120 956	122 234	120 132	118 466	137 123
Skip, nybygde	6 619	4 016	1 459	879	2 327	1 954	857	1 418	740	1 001
Skip, eldre	4 026	5 641	819	537	94	2 575	1 271	1 080	2 536	754
Oljeplattformer og moduler, nye	758	2 143	188	196	160	214	405	1 346	185	207
Oljeplattformer, eldre	1 530	25	884	12	633	1	4	3	8	10
Oljevirkksomhet, diverse varer	26	3	14	11	0	1	1	1	0	1
Fly og helikoptere	921	506	17	326	252	326	26	113	166	201
Tradisjonelle varer	271 479	302 977	64 711	66 387	65 716	74 665	75 917	74 798	70 408	81 853
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	15 708	16 506	3 252	4 118	3 796	4 542	4 124	3 904	3 922	4 556
Bergverksprodukter	4 064	4 942	764	773	1 315	1 212	844	790	1 677	1 631
Industriprodukter	248 224	278 457	59 350	60 976	59 390	68 508	70 425	69 478	63 728	74 826
Nærings- og nytelsesmidler	24 455	25 314	6 411	5 005	5 171	7 868	6 977	5 177	4 918	8 242
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 396	2 537	606	558	553	679	698	624	574	641
Trevarer	2 847	2 844	715	690	651	791	818	731	639	656
Treforedlingsprodukter	11 067	10 828	2 893	2 684	2 693	2 797	2 818	2 734	2 685	2 591
Grafiske produkter	406	404	101	86	93	126	107	87	98	112
Raffinerte oljeprodukter	29 034	28 368	7 140	8 785	7 152	5 957	5 925	6 916	6 580	8 947
Kjemiske råvarer mv.	22 538	21 432	5 479	5 733	5 478	5 848	5 743	5 079	5 194	5 416
Kjemiske og mineralske produkter	16 815	22 252	4 052	3 984	3 899	4 880	5 742	5 566	5 121	5 823
Metaller	65 403	78 762	14 495	15 945	16 043	18 920	21 210	21 394	18 163	17 995
Verkstedprodukter	68 495	80 814	16 255	16 423	16 588	19 229	19 061	19 995	18 725	23 033
Andre industriprodukter	4 768	4 902	1 203	1 083	1 069	1 413	1 326	1 175	1 031	1 370
Elektrisk kraft	3 483	3 072	1 345	520	1 215	403	524	626	1 082	840
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	242 445	274 609	57 571	57 602	58 564	68 708	69 992	67 882	63 828	72 906
Tjenester	221 769	249 449	50 891	54 965	56 694	59 219	58 599	60 462	63 504	66 884
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	82 620	90 639	20 083	19 673	21 496	21 368	21 188	22 620	23 302	23 529
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	360	349	94	87	88	91	91	83	83	92
Oljeboringstjenester mv.	15 829	20 764	3 355	4 725	3 552	4 197	5 534	4 428	5 241	5 561
Rørtransport	12 997	10 999	3 176	3 079	3 136	3 606	2 687	2 426	2 813	3 073
Reisetrafikk	24 113	25 654	4 474	6 628	7 243	5 768	4 814	7 100	7 625	6 115
Andre tjenester	85 850	101 045	19 709	20 773	21 179	24 189	24 285	23 805	24 440	28 515
Samferdsel	13 760	16 474	2 904	3 105	3 758	3 993	3 915	3 211	4 620	4 728
Finans- og forretningstjenester	55 369	60 071	13 336	13 587	13 784	14 662	14 349	15 250	14 593	15 879
Tjenester ellers	16 721	24 499	3 469	4 081	3 637	5 534	6 021	5 344	5 227	7 907

Tabell 26. Eksport. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Eksport i alt	872 004	899 772	221 573	214 648	208 325	227 458	228 607	218 035	216 855	236 275
Varer	655 826	667 879	171 394	158 999	154 804	170 629	173 205	160 566	159 524	174 584
Råolje og naturgass	399 603	389 825	107 844	97 523	93 680	100 556	105 342	93 838	92 205	98 441
Skip, nybygde	6 286	3 651	1 425	855	2 212	1 795	782	1 280	674	914
Skip, eldre	3 152	6 393	765	440	109	1 837	1 369	1 214	3 055	755
Oljeplattformer og moduler, nye	717	1 919	183	187	151	197	368	1 201	166	184
Oljeplattformer, eldre	1 530	25	884	12	633	1	4	3	8	10
Oljevirkksomhet, diverse varer	26	3	14	11	0	1	1	1	0	1
Fly og helikoptere	896	523	16	335	252	293	24	112	171	215
Tradisjonelle varer	243 615	265 540	60 263	59 636	57 767	65 949	65 313	62 917	63 246	74 063
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	13 335	16 362	3 028	3 002	3 002	4 303	3 791	3 831	3 902	4 839
Bergverksprodukter	4 575	5 903	760	766	1 642	1 407	931	761	2 200	2 012
Industriprodukter	223 600	239 672	55 586	55 518	52 524	59 972	60 036	57 520	55 512	66 603
Nærings- og nytelsesmidler	23 083	24 458	6 170	4 660	4 665	7 588	6 537	4 892	4 761	8 268
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 324	2 603	605	582	520	617	693	675	590	647
Trevarer	2 729	2 541	708	684	627	710	760	644	541	596
Treforedlingsprodukter	10 898	10 355	2 870	2 701	2 671	2 656	2 639	2 607	2 584	2 526
Grafiske produkter	409	397	100	96	99	114	103	90	98	107
Raffinerte oljeprodukter	24 799	23 529	6 289	6 969	5 770	5 771	5 858	5 588	5 376	6 706
Kjemiske råvarer mv.	20 782	18 484	5 133	5 465	5 107	5 077	4 922	4 466	4 495	4 601
Kjemiske og mineralske produkter	16 600	20 511	4 008	3 988	3 902	4 702	5 342	5 108	4 717	5 343
Metaller	50 106	53 134	12 730	12 893	11 733	12 750	13 581	13 166	12 894	13 494
Verkstedprodukter	67 261	78 912	15 823	16 390	16 389	18 659	18 337	19 138	18 429	23 008
Andre industriprodukter	4 609	4 746	1 150	1 090	1 041	1 328	1 263	1 147	1 027	1 309
Elektrisk kraft	2 105	3 602	889	350	599	267	555	805	1 632	609
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	218 816	242 011	53 974	52 667	51 997	60 178	59 455	57 329	57 870	67 357
Tjenester	216 177	231 893	50 179	55 649	53 520	56 829	55 402	57 469	57 331	61 691
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	82 113	82 841	19 612	21 647	19 739	21 115	19 708	21 869	19 948	21 316
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	341	313	91	83	83	84	83	74	74	82
Oljeboringstjenester mv.	15 037	17 869	3 420	4 562	3 309	3 746	4 938	3 710	4 466	4 755
Rørtransport	12 262	12 470	3 375	2 843	2 786	3 258	3 183	2 962	2 748	3 578
Reisetrafikk	23 426	24 234	4 403	6 440	6 999	5 583	4 638	6 716	7 167	5 713
Andre tjenester	82 998	94 166	19 276	20 074	20 603	23 044	22 852	22 138	22 928	26 247
Samferdsel	13 144	15 477	2 768	2 982	3 778	3 617	3 637	3 035	4 460	4 345
Finans- og forretningstjenester	53 549	55 681	13 070	13 132	13 269	14 078	13 486	14 123	13 513	14 560
Tjenester ellers	16 304	23 008	3 439	3 960	3 556	5 349	5 730	4 980	4 956	7 342

Tabell 27. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Eksport i alt	0,4	3,2	3,5	-3,2	-0,9	2,2	3,2	1,6	4,1	3,9
Varer	-1,9	1,8	2,6	-6,7	-3,1	-0,4	1,1	1,0	3,0	2,3
Råolje og naturgass	-6,6	-2,4	-2,1	-10,1	-7,4	-7,0	-2,3	-3,8	-1,6	-2,1
Skip, nybygde	129,8	-41,9	730,7	53,8	56,2	202,8	-45,1	49,8	-69,5	-49,1
Skip, eldre	-22,0	102,8	-5,6	-59,6	-94,2	573,3	79,0	175,8	..	-58,9
Oljeplattformer og moduler, nye	-25,7	167,5	..	-77,4	127,9	175,2	101,6	542,1	9,6	-6,3
Oljeplattformer, eldre	-48,5	-98,4	..	-99,6	..	-96,3	-99,5	-75,0	-98,7	900,0
Oljevirkksomhet, diverse varer	-72,3	-89,8	-42,1	-37,7	..	-96,9	-93,7	-92,0	..	-4,6
Fly og helikoptere	200,8	-41,7	110,1	151,5	349,3	190,1	53,2	-66,5	-32,3	-26,6
Tradisjonelle varer	6,2	9,0	8,1	5,7	4,7	6,3	8,4	5,5	9,5	12,3
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	5,4	22,7	9,5	-0,1	-2,8	13,3	25,2	27,6	30,0	12,5
Bergverksprodukter	16,1	29,0	12,6	-11,2	12,4	49,5	22,6	-0,7	34,0	43,0
Industriprodukter	6,9	7,2	8,3	7,2	5,4	6,8	8,0	3,6	5,7	11,1
Nærings- og nytelsesmidler	-1,9	6,0	-0,3	-4,9	-3,2	-0,3	6,0	5,0	2,1	9,0
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	4,0	12,0	15,4	1,7	-3,5	3,2	14,5	15,9	13,4	4,8
Trevarer	5,2	-6,9	16,8	-4,9	4,8	5,9	7,4	-5,8	-13,8	-16,0
Treforedlingsprodukter	-3,3	-5,0	3,4	-4,6	-4,1	-7,7	-8,0	-3,5	-3,3	-4,9
Grafiske produkter	-24,8	-3,0	-27,0	-30,9	-30,2	-9,8	2,8	-6,6	-1,3	-6,3
Raffinerte oljeprodukter	18,0	-5,1	43,0	41,2	4,1	-6,0	-6,8	-19,8	-6,8	16,2
Kjemiske råvarer mv.	4,8	-11,1	-0,1	8,2	3,2	8,1	-4,1	-18,3	-12,0	-9,4
Kjemiske og mineralske produkter	7,2	23,6	8,6	-0,4	6,9	13,6	33,3	28,1	20,9	13,6
Metaller	-0,8	6,0	-4,4	-1,3	-3,5	6,2	6,7	2,1	9,9	5,8
Verkstedprodukter	16,3	17,3	16,9	12,8	20,1	15,9	15,9	16,8	12,4	23,3
Andre industriprodukter	8,6	3,0	12,2	2,7	7,1	11,9	9,9	5,3	-1,4	-1,4
Elektrisk kraft	-43,0	71,1	-10,9	-52,9	-25,6	-76,8	-37,5	130,0	172,5	128,2
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	5,0	10,6	5,1	2,3	4,8	7,7	10,2	8,9	11,3	11,9
Tjenester	8,1	7,3	6,5	8,5	6,3	11,0	10,4	3,3	7,1	8,6
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-3,4	0,9	-8,1	-4,0	-2,8	1,4	0,5	1,0	1,1	1,0
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	-9,1	-8,2	-5,0	-10,5	-9,8	-11,0	-9,4	-10,8	-10,6	-2,0
Oljeboringstjenester mv.	20,5	18,8	71,8	65,3	4,6	-17,9	44,4	-18,7	35,0	26,9
Rørtransport	2,6	1,7	5,0	-0,7	5,8	0,5	-5,7	4,2	-1,4	9,8
Reisetrafikk	4,0	3,4	-3,6	4,0	4,2	10,8	5,3	4,3	2,4	2,3
Andre tjenester	22,8	13,5	21,2	19,2	18,3	32,1	18,6	10,3	11,3	13,9
Samferdsel	-3,2	17,7	-6,3	-14,3	5,9	1,1	31,4	1,8	18,1	20,1
Finans- og forretningstjenester	31,2	4,0	32,4	28,8	33,0	30,7	3,2	7,5	1,8	3,4
Tjenester ellers	23,3	41,1	11,6	25,0	-8,3	72,8	66,6	25,8	39,4	37,3

Tabell 28. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Eksport i alt	15,3	2,4	23,9	20,0	12,4	6,7	-1,5	4,1	0,4	6,7
Varer	19,5	1,9	30,7	26,3	15,2	8,4	-2,8	3,4	-0,8	7,7
Råolje og naturgass	24,7	2,4	44,5	35,2	17,4	6,9	-8,2	2,3	1,1	15,8
Skip, nybygde	5,3	4,5	3,3	2,8	5,3	8,3	7,0	7,7	4,3	0,6
Skip, eldre	27,7	-30,9	-12,0	40,8	-13,1	50,0	-13,3	-27,1	-3,9	-28,8
Oljeplattformer og moduler, nye	5,7	5,7	4,5	4,9	6,4	8,0	6,9	6,9	5,5	3,2
Oljeplattformer, eldre	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Oljevirkksomhet, diverse varer	1,0	13,2	0,8	3,9	..	6,7	12,8	13,2	..	4,9
Fly og helikoptere	2,7	-5,8	1,2	-2,6	0,1	11,3	-0,2	3,5	-2,7	-16,0
Tradisjonelle varer	11,4	2,4	9,4	12,5	12,6	11,2	8,2	6,8	-2,1	-2,4
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	17,8	-14,4	14,8	39,8	21,1	2,9	1,3	-25,7	-20,5	-10,8
Bergverksprodukter	-11,2	-5,8	-0,7	1,5	-19,7	-14,0	-9,9	2,9	-4,8	-5,9
Industriprodukter	11,0	4,7	8,4	11,0	12,1	12,4	9,9	10,0	1,5	-1,7
Nærings- og nytelsesmidler	5,9	-2,3	8,3	12,7	10,0	-2,0	2,7	-1,5	-6,8	-3,9
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	3,1	-5,5	0,3	-3,0	7,7	7,5	0,6	-3,5	-8,5	-9,9
Trevarer	4,3	7,3	0,8	-0,1	4,2	12,4	6,6	12,5	13,8	-1,2
Treforedlingsprodukter	1,6	3,0	0,3	-1,2	1,3	5,9	5,9	5,6	3,1	-2,6
Grafiske produkter	-0,7	2,5	-8,4	-15,9	3,2	20,5	3,1	8,3	6,8	-5,1
Raffinerte oljeprodukter	17,1	3,0	45,4	37,1	5,9	-3,3	-10,9	-1,8	-1,3	29,3
Kjemiske råvarer mv.	8,4	6,9	5,6	5,4	9,4	13,7	9,3	8,4	7,7	2,2
Kjemiske og mineralske produkter	1,3	7,1	2,9	-0,9	1,8	1,4	6,3	9,1	8,6	5,0
Metaller	30,5	13,6	12,1	21,9	40,1	49,7	37,2	31,4	3,0	-10,1
Verkstedprodukter	1,8	0,6	1,5	1,2	1,6	2,9	1,2	4,3	0,4	-2,9
Andre industriprodukter	3,4	-0,2	2,0	-1,6	4,7	8,0	0,3	3,1	-2,2	-1,6
Elektrisk kraft	65,5	-48,5	65,8	48,9	103,3	39,9	-37,6	-47,7	-67,3	-8,6
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	10,8	2,4	6,8	9,8	13,5	12,8	10,4	8,3	-2,1	-5,2
Tjenester	2,6	4,9	2,2	2,0	4,4	1,7	4,3	6,5	4,6	4,0
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	0,6	8,7	2,0	-2,4	5,6	-2,7	5,0	13,8	7,3	9,1
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	5,6	5,6	4,1	4,5	6,1	7,7	6,9	6,9	5,5	3,2
Oljeboringstjenester mv.	5,3	10,4	0,4	3,9	10,7	8,5	14,2	15,2	9,3	4,4
Rørtransport	6,0	-16,8	0,1	12,4	2,5	9,3	-10,3	-24,4	-9,0	-22,4
Reisetrafikk	2,9	2,8	3,0	2,8	3,2	2,6	2,2	2,7	2,8	3,6
Andre tjenester	3,4	3,7	3,2	3,2	3,3	3,9	3,9	3,9	3,7	3,5
Samferdsel	4,7	1,7	5,6	4,0	3,0	6,3	2,6	1,6	4,1	-1,4
Finans- og forretningstjenester	3,4	4,3	2,6	3,4	3,6	4,0	4,3	4,4	4,0	4,7
Tjenester ellers	2,6	3,8	3,2	1,9	2,2	2,5	4,2	4,1	3,1	4,1

Tabell 29. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Import i alt	612 133	685 479	138 672	149 687	156 670	167 104	161 090	169 639	172 524	182 226
Varer	420 221	476 669	99 198	102 097	100 981	117 945	115 344	118 417	113 734	129 174
Råolje og naturgass	2 199	5 512	681	285	267	966	833	2 196	788	1 695
Skip, nybygde og eldre	11 913	13 799	2 166	5 152	3 120	1 475	2 115	2 331	4 534	4 819
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	1 036	1 308	824	59	90	63	106	131	137	934
Oljevirkomhet, diverse varer	1 466	3 103	239	245	449	533	485	579	903	1 136
Fly og helikoptere	434	1 555	77	108	239	10	123	267	228	937
Tradisjonelle varer	403 173	451 392	95 211	96 248	96 816	114 898	111 682	112 913	107 144	119 653
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	10 045	11 602	2 614	2 639	2 090	2 702	2 850	3 080	2 376	3 296
Bergverksprodukter	4 854	5 474	1 056	1 303	1 209	1 286	1 535	1 405	1 250	1 284
Industriprodukter	384 541	433 042	91 194	91 183	92 696	109 468	106 789	108 190	103 501	114 562
Nærings- og nytelsesmidler	20 250	23 761	4 360	4 864	5 239	5 787	5 240	5 934	6 110	6 477
Tekstiler, bекledningsvarer og skotøy	21 773	23 321	5 815	4 366	6 313	5 279	6 206	4 815	6 678	5 622
Trevarer	8 805	11 293	2 070	2 202	2 099	2 434	2 641	2 880	2 750	3 022
Treforedlingsprodukter	7 015	7 532	1 749	1 687	1 652	1 927	1 913	1 817	1 785	2 017
Grafiske produkter	3 972	4 062	976	883	979	1 134	1 012	889	1 050	1 111
Raffinerte oljeprodukter	21 860	19 268	5 556	5 696	5 351	5 257	4 209	4 364	4 911	5 784
Kjemiske råvarer mv.	16 183	16 996	3 982	4 210	4 002	3 989	4 477	4 309	3 964	4 246
Kjemiske og mineralske produkter	39 754	44 384	9 487	9 633	9 568	11 066	11 062	11 283	10 574	11 465
Metaller	46 303	59 227	10 854	10 406	10 667	14 376	16 243	16 192	12 970	13 822
Verkstedsprodukter	156 296	176 553	36 808	37 292	36 982	45 214	43 101	44 097	41 626	47 729
Andre industriprodukter	14 998	17 036	3 579	3 357	3 419	4 643	4 078	3 881	4 039	5 038
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	27 332	29 609	5 958	6 587	6 425	8 362	6 607	7 729	7 044	8 229
Elektrisk kraft	3 733	1 274	347	1 123	821	1 442	508	238	17	511
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	381 313	432 124	89 655	90 552	91 465	109 641	107 473	108 549	102 233	113 869
Tjenester	191 912	208 810	39 474	47 590	55 689	49 159	45 746	51 222	58 790	53 052
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	39 450	41 698	8 778	9 754	10 255	10 663	10 050	10 366	10 178	11 104
Oljevirkomhet, diverse tjenester	9 824	11 864	1 511	2 027	2 776	3 510	2 443	2 158	3 107	4 156
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	2 719	3 294	412	559	770	978	672	595	865	1 162
Reisetrafikk	77 946	86 082	15 696	20 035	26 106	16 109	17 877	22 821	27 672	17 712
Andre tjenester	61 973	65 873	13 077	15 215	15 782	17 899	14 704	15 282	16 968	18 919
Samferdsel	5 590	6 337	1 023	1 407	1 263	1 897	1 191	1 498	1 514	2 134
Finans- og forretningstjenester	40 122	41 070	8 728	9 853	10 613	10 928	9 376	9 575	10 973	11 146
Tjenester ellers	16 261	18 466	3 326	3 955	3 906	5 074	4 137	4 209	4 481	5 639

Tabell 30. Import. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Import i alt	592 414	643 139	137 455	149 046	150 546	155 367	149 799	157 668	163 516	172 156
Varer	401 726	441 413	96 788	100 574	96 428	107 936	105 726	107 701	106 519	121 467
Råolje og naturgass	1 899	4 660	581	238	212	868	802	1 919	654	1 285
Skip, nybygde og eldre	12 092	14 468	2 147	5 439	3 059	1 447	2 166	2 361	4 713	5 229
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	1 004	1 394	798	61	86	59	105	132	141	1 015
Oljevirkomhet, diverse varer	1 380	2 777	232	234	424	490	441	517	808	1 011
Fly og helikoptere	431	1 619	72	111	239	9	115	265	234	1 004
Tradisjonelle varer	384 920	416 495	92 957	94 491	92 408	105 063	102 096	102 507	99 968	111 923
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	10 052	11 197	2 627	2 686	2 099	2 640	2 703	2 947	2 327	3 221
Bergverksprodukter	5 020	5 256	1 104	1 473	1 241	1 202	1 428	1 286	1 232	1 310
Industriprodukter	367 534	398 810	89 009	89 559	88 670	100 295	97 414	97 962	96 384	107 049
Nærings- og nytelsesmidler	18 595	20 776	4 124	4 639	4 781	5 051	4 570	5 135	5 384	5 687
Tekstiler, bекledningsvarer og skotøy	21 399	22 845	5 732	4 708	6 088	4 871	6 069	4 925	6 436	5 415
Trevarer	8 620	9 962	2 052	2 207	2 090	2 271	2 357	2 573	2 435	2 597
Treforedlingsprodukter	6 932	7 263	1 758	1 694	1 624	1 856	1 844	1 756	1 727	1 936
Grafiske produkter	4 208	4 239	1 022	967	1 037	1 182	1 031	904	1 110	1 194
Raffinerte oljeprodukter	19 335	16 934	4 948	4 836	4 548	5 002	4 241	3 898	4 243	4 553
Kjemiske råvarer mv.	15 258	15 415	3 848	4 071	3 714	3 625	4 097	3 821	3 604	3 893
Kjemiske og mineralske produkter	39 712	44 091	9 471	9 889	9 675	10 677	10 836	11 163	10 662	11 430
Metaller	38 678	40 515	10 373	9 579	8 772	9 954	10 929	10 224	9 138	10 224
Verkstedsprodukter	154 138	172 266	36 432	37 209	36 796	43 701	41 316	42 549	40 893	47 508
Andre industriprodukter	14 655	16 412	3 504	3 366	3 388	4 397	3 900	3 776	3 973	4 764
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	26 004	28 092	5 745	6 394	6 157	7 708	6 224	7 239	6 780	7 849
Elektrisk kraft	2 314	1 232	217	773	398	926	552	312	25	343
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	365 585	399 560	88 009	89 655	87 860	100 061	97 855	98 610	95 725	107 370
Tjenester	190 688	201 725	40 667	48 472	54 118	47 431	44 073	49 967	56 997	50 689
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	42 485	42 862	10 147	11 200	10 213	10 925	10 197	11 315	10 321	11 029
Oljevirkomhet, diverse tjenester	9 248	10 628	1 469	1 934	2 621	3 224	2 222	1 925	2 781	3 700
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	2 611	3 028	407	549	739	916	627	548	792	1 061
Reisetrafikk	76 002	83 024	15 736	19 974	25 219	15 072	16 971	21 772	27 109	17 173
Andre tjenester	60 343	62 184	12 907	14 816	15 326	17 294	14 056	14 408	15 994	17 726
Samferdsel	5 451	6 205	1 002	1 386	1 237	1 827	1 166	1 460	1 485	2 093
Finans- og forretningstjenester	38 968	38 392	8 590	9 552	10 267	10 559	8 898	8 956	10 228	10 311
Tjenester ellers	15 924	17 587	3 315	3 877	3 823	4 909	3 992	3 992	4 281	5 322

Tabell 31. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Import i alt	8,1	8,6	12,9	6,7	5,7	7,7	9,0	5,8	8,6	10,8
Varer	9,4	9,9	16,9	7,2	5,1	9,2	9,2	7,1	10,5	12,5
Råolje og naturgass	-50,9	145,4	-36,1	-63,2	-69,4	-46,5	38,1	706,4	208,5	48,0
Skip, nybygde og eldre	66,3	19,7	62,8	174,6	120,6	-44,0	0,9	-56,6	54,0	261,4
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	-15,9	38,8	..	88,6	-92,2	20,5	-86,8	117,6	64,7	..
Oljevirkomhet, diverse varer	-59,0	101,3	-75,9	-75,8	-35,9	-36,4	89,9	121,0	90,7	106,6
Fly og helikoptere	130,5	275,6	321,3	134,9	..	-92,5	60,0	138,9	-1,9	..
Tradisjonelle varer	9,6	8,2	16,8	4,8	5,1	12,1	9,8	8,5	8,2	6,5
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	4,9	11,4	8,0	7,4	-0,6	4,1	2,9	9,7	10,8	22,0
Bergverksprodukter	15,9	4,7	12,0	36,4	18,9	-1,7	29,3	-12,7	-0,7	9,0
Industriprodukter	9,2	8,5	17,1	3,9	4,8	11,8	9,4	9,4	8,7	6,7
Nærings- og nytelsesmidler	3,1	11,7	6,0	1,0	3,5	2,5	10,8	10,7	12,6	12,6
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	5,2	6,8	12,7	2,9	2,2	3,3	5,9	4,6	5,7	11,2
Trevarer	8,9	15,6	13,7	2,0	10,7	10,2	14,9	16,6	16,5	14,4
Treforedlingsprodukter	1,0	4,8	7,0	-0,6	-4,1	1,9	4,9	3,7	6,4	4,3
Grafiske produkter	12,8	0,7	18,9	19,7	7,6	7,6	0,9	-6,5	7,1	1,0
Raffinerte oljeprodukter	7,2	-12,4	13,1	-1,5	2,1	16,5	-14,3	-19,4	-6,7	-9,0
Kjemiske råvarer mv.	11,2	1,0	18,5	18,5	6,4	2,1	6,5	-6,1	-3,0	7,4
Kjemiske og mineralske produkter	8,8	11,0	11,5	3,4	7,6	13,1	14,4	12,9	10,2	7,1
Metaller	-2,7	4,7	3,5	-7,9	-8,2	1,9	5,4	6,7	4,2	2,7
Verkstedprodukter	14,8	11,8	29,5	8,5	7,8	16,0	13,4	14,4	11,1	8,7
Andre industriprodukter	6,0	12,0	12,0	0,8	1,8	9,2	11,3	12,2	17,3	8,3
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	10,2	8,0	8,4	-0,5	11,6	21,3	8,3	13,2	10,1	1,8
Elektrisk kraft	168,1	-46,7	10,8	141,7	139,3	411,4	154,5	-59,7	-93,6	-63,0
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	9,7	9,3	17,0	5,2	5,3	11,9	11,2	10,0	9,0	7,3
Tjenester	5,4	5,8	4,5	5,7	6,8	4,6	8,4	3,1	5,3	6,9
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-3,4	0,9	-8,1	-4,0	-2,8	1,4	0,5	1,0	1,1	1,0
Oljevirkomhet, diverse tjenester	28,2	14,9	5,8	-5,9	28,0	87,4	51,3	-0,4	6,1	14,7
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	32,0	16,0	8,9	-3,5	31,0	94,2	54,0	-0,2	7,2	15,9
Reisetrafikk	12,8	9,2	14,4	12,5	15,6	7,2	7,8	9,0	7,5	13,9
Andre tjenester	0,1	3,1	4,4	7,1	-2,8	-5,7	8,9	-2,8	4,4	2,5
Samferdsel	-1,2	13,8	-7,3	-2,8	0,5	2,6	16,4	5,3	20,1	14,6
Finans- og forretningstjenester	0,2	-1,5	8,5	8,1	1,8	-12,2	3,6	-6,2	-0,4	-2,3
Tjenester ellers	0,1	10,4	-1,5	8,8	-14,1	8,4	20,4	3,0	12,0	8,4

Tabell 32. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Import i alt	3,3	3,1	1,2	1,7	3,8	6,3	6,6	7,1	1,4	-1,6
Varer	4,6	3,2	2,7	2,1	4,5	8,7	6,4	8,3	2,0	-2,7
Råolje og naturgass	15,8	2,1	40,5	34,1	15,1	1,6	-11,4	-4,4	-4,3	18,5
Skip, nybygde og eldre	-1,5	-3,2	-7,7	-3,8	6,0	3,6	-3,2	4,2	-5,7	-9,6
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	3,2	-9,0	7,9	-2,2	4,9	4,6	-2,3	2,0	-7,6	-13,4
Oljevirkosomhet, diverse varer	6,3	5,1	4,1	4,5	6,0	7,6	6,9	6,9	5,5	3,2
Fly og helikoptere	0,7	-4,6	1,5	-2,2	0,5	11,7	-0,2	3,5	-2,7	-16,0
Tradisjonelle varer	4,7	3,5	2,6	2,4	4,6	8,9	6,8	8,1	2,3	-2,2
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-0,1	3,7	-3,4	-2,3	3,9	2,3	6,0	6,4	2,6	-0,0
Bergverksprodukter	-3,3	7,7	-0,9	-10,6	-2,2	2,9	12,4	23,5	4,2	-8,4
Industriprodukter	4,6	3,8	2,7	2,4	4,2	8,7	7,0	8,5	2,7	-1,9
Nærings- og nytelsesmidler	8,9	5,0	6,1	5,9	10,1	12,8	8,5	10,2	3,6	-0,6
Tekstiler, bекledningsvarer og skotøy	1,7	0,3	0,1	-1,4	2,1	6,0	0,8	5,4	0,1	-4,2
Trevarer	2,1	11,0	-1,2	0,4	1,2	7,8	11,1	12,2	12,5	8,6
Treforedlingsprodukter	1,2	2,5	-3,0	-2,2	3,4	6,5	4,3	3,9	1,6	0,4
Grafiske produkter	-5,6	1,5	-5,6	-13,9	-2,9	-1,2	2,8	7,7	0,2	-3,0
Raffinerte oljeprodukter	13,1	0,6	35,3	24,8	1,0	-1,5	-11,6	-4,9	-1,6	20,9
Kjemiske råvarer mv.	6,1	4,0	2,6	2,2	8,9	11,0	5,6	9,0	2,1	-0,9
Kjemiske og mineralske produkter	0,1	0,6	-1,8	-2,0	0,2	3,6	1,9	3,8	0,3	-3,2
Metaller	19,7	22,1	8,0	8,8	19,1	42,5	42,0	45,8	16,7	-6,4
Verkstedprodukter	1,4	1,1	-1,0	-0,1	1,6	4,3	3,3	3,4	1,3	-2,9
Andre industriprodukter	2,3	1,4	2,1	-0,3	3,7	3,4	2,4	3,1	0,7	0,2
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	5,1	0,3	4,0	3,2	5,8	6,9	2,4	3,6	-0,4	-3,4
Elektrisk kraft	61,3	-35,9	81,0	42,1	107,9	42,4	-42,5	-47,5	-67,6	-4,3
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	4,3	3,7	1,1	1,2	4,8	9,4	7,8	9,0	2,6	-3,2
Tjenester	0,6	2,9	-2,5	0,7	2,4	1,2	6,9	4,4	0,2	1,0
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-7,1	4,8	-11,4	-3,9	0,7	-13,5	13,9	5,2	-1,8	3,1
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	6,2	5,1	4,2	4,6	6,1	7,7	6,9	6,9	5,5	3,2
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	4,1	4,5	1,7	2,1	4,4	5,8	5,9	6,7	4,8	2,5
Reisetrafikk	2,6	1,1	-1,4	0,8	2,3	9,6	5,6	4,5	-1,4	-3,5
Andre tjenester	2,7	3,1	1,8	2,5	2,9	3,3	3,2	3,3	3,0	3,1
Samferdsel	2,5	-0,4	3,6	1,7	2,1	2,8	-0,0	1,1	-0,2	-1,8
Finans- og forretningstjenester	3,0	3,9	1,7	3,0	3,2	3,6	3,7	3,7	3,8	4,4
Tjenester ellers	2,1	2,8	1,6	1,6	2,3	2,6	3,3	3,3	2,5	2,5

Tabell 33. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
I alt	2 432,8	2 525,6	2 393,2	2 430,7	2 453,7	2 452,6	2 475,7	2 524,2	2 546,2	2 555,4
Jordbruk og skogbruk	61,7	59,7	61,3	61,7	62,4	61,2	58,6	59,4	60,8	60,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	14,0	13,9	13,5	14,7	13,4	14,5	13,4	14,1	13,3	14,8
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	36,0	38,9	34,1	34,9	37,8	37,3	36,7	37,5	41,0	40,3
Utvinning av råolje og naturgass	20,9	21,8	19,6	20,3	21,2	22,5	21,0	21,2	21,8	23,3
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	15,2	17,0	14,6	14,7	16,6	14,7	15,7	16,2	19,2	17,0
Bergverksdrift	4,0	4,1	3,8	4,1	4,2	4,2	3,9	4,1	4,3	4,2
Industri	274,1	284,6	270,6	272,8	275,6	277,3	280,0	283,4	285,5	289,5
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	49,5	50,5	48,8	49,2	50,0	49,9	49,4	49,6	51,2	51,6
Tekstil- og bekledningsindustri	5,4	5,4	5,3	5,5	5,5	5,3	5,5	5,5	5,3	5,2
Trelast- og trevareindustri	15,4	16,0	15,3	15,4	15,5	15,5	16,0	16,0	15,8	16,1
Treforedling	7,0	6,5	7,3	7,0	6,9	6,7	6,5	6,7	6,4	6,5
Forlag og grafisk industri	27,5	27,4	27,9	27,8	27,1	27,4	27,9	27,6	26,5	27,5
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	22,5	22,9	22,6	22,7	22,5	22,3	22,6	23,0	22,9	23,3
Kjemiske råvarer	9,0	8,9	9,1	8,9	9,3	8,7	9,0	9,2	9,5	7,9
Metallindustri	12,4	12,6	12,4	12,5	12,3	12,1	12,3	12,8	12,8	12,6
Verkstedindustri	77,6	83,7	75,9	76,8	77,9	79,7	81,1	83,0	84,2	86,4
Bygging av skip og oljeplattformer	35,3	37,9	33,6	34,4	36,1	37,1	36,7	37,1	37,8	39,8
Møbelindustri og annen industri	12,5	12,9	12,4	12,7	12,5	12,5	13,0	13,0	12,9	12,7
Kraftforsyning	11,7	11,7	11,5	11,9	11,8	11,7	11,6	11,9	11,7	11,6
Vannforsyning	1,7	1,7	1,8	1,6	1,8	1,5	1,7	1,5	1,8	1,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	169,5	186,4	163,9	169,1	173,0	171,9	179,1	186,0	190,7	189,8
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	353,3	365,9	347,4	354,8	358,0	353,1	356,2	367,3	370,4	369,4
Hotell- og restaurantvirksomhet	73,7	75,8	72,6	75,4	74,7	71,9	74,1	77,1	76,9	75,2
Rørtransport	0,6	0,7	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7
Utenriks sjøfart	46,3	48,2	46,5	46,4	46,0	46,4	48,4	48,4	47,9	48,3
Transport ellers	114,0	115,3	112,7	113,8	115,0	114,3	112,8	114,8	116,0	117,4
Post og telekommunikasjon	38,2	39,7	38,7	38,5	37,2	38,3	39,0	38,8	38,8	42,2
Finansiell tjenesteyting	47,8	48,9	47,1	47,4	48,3	48,3	48,0	48,6	49,6	49,4
Boligtjenester (husholdninger)	1,3	1,3	1,2	1,3	1,4	1,3	1,3	1,3	1,4	1,3
Forretningsmessig tjenesteyting	271,8	292,1	265,8	272,4	272,8	276,2	285,7	294,8	293,5	294,5
Offentlig administrasjon og forsvar	152,1	156,3	149,8	150,3	153,6	154,8	155,9	155,1	156,4	157,9
Undervisning	183,4	186,5	183,1	184,5	180,9	185,1	186,2	186,7	184,7	188,2
Helse- og sosialtjenester	471,8	485,9	463,4	468,6	477,5	477,4	476,3	484,2	491,8	490,8
Andre sosiale og personlige tjenester	105,7	107,9	103,9	105,8	107,5	105,4	106,0	108,7	108,9	108,1
Fastlands-Norge	2 349,8	2 437,9	2 312,0	2 348,7	2 369,2	2 368,3	2 390,0	2 437,7	2 456,6	2 466,1

Offentlig forvaltning	723,2	741,1	717,1	721,6	725,2	728,9	732,9	737,9	744,7	748,5
Statsforvaltningen	263,4	267,4	263,0	262,9	262,9	264,8	265,9	265,8	268,0	270,0
Sivil forvaltning	235,8	239,4	235,2	235,1	235,7	237,3	237,8	237,6	240,1	242,1
Forsvar	27,5	28,0	27,8	27,8	27,2	27,5	28,1	28,2	27,9	27,9
Kommuneforvaltningen	459,8	473,6	454,1	458,8	462,2	464,1	467,0	472,2	476,7	478,5

Tabell 34. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
I alt	3,4	3,8	2,8	3,3	3,7	4,0	3,4	3,8	3,8	4,2
Jordbruk og skogbruk	-3,3	-3,1	-2,5	-2,7	-3,4	-4,4	-4,3	-3,8	-2,5	-1,9
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-0,9	-0,6	-2,3	-0,3	-3,5	2,1	-0,5	-3,7	-0,2	2,1
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	5,9	7,9	3,4	6,5	7,1	6,3	7,6	7,3	8,5	8,1
Utvinning av råolje og naturgass	4,8	4,6	-0,5	5,1	4,8	9,5	7,5	4,9	3,0	3,4
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	7,4	12,4	9,1	8,7	10,1	1,8	7,7	10,6	15,5	15,2
Bergverksdrift	1,0	2,3	0,6	1,1	1,0	1,2	3,1	0,1	4,2	1,9
Industri	3,9	3,8	3,3	3,2	4,2	4,9	3,5	3,9	3,6	4,4
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	0,2	2,0	-0,3	0,6	0,4	-0,1	1,1	0,8	2,5	3,5
Tekstil- og bekledningsindustri	-1,3	-0,1	-1,8	-3,0	-0,9	0,7	3,5	1,3	-3,6	-1,6
Trelast- og trevareindustri	1,6	3,5	2,4	0,4	2,2	1,4	5,0	3,5	2,0	3,5
Treforedling	-6,3	-6,5	-2,8	-7,2	-7,8	-7,3	-11,6	-4,3	-6,8	-2,8
Forlag og grafisk industri	-3,1	-0,6	-4,1	-3,7	-2,8	-1,8	0,0	-0,7	-2,1	0,2
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	1,1	1,9	2,3	0,6	1,2	0,1	0,3	1,2	1,7	4,5
Kjemiske råvarer	2,0	-0,9	-0,8	3,3	2,6	2,8	-0,6	3,3	2,7	-9,2
Metallindustri	1,9	2,1	2,4	2,3	0,2	2,7	-0,9	2,0	3,8	3,7
Verkstedindustri	9,2	7,9	7,8	8,1	9,5	11,2	6,9	8,1	8,2	8,3
Bygging av skip og oljeplattformer	13,7	7,2	12,5	12,1	15,2	14,7	9,2	7,9	4,6	7,3
Møbelindustri og annen industri	-0,0	3,0	0,0	-2,9	0,3	2,6	5,1	2,1	3,1	1,6
Kraftforsyning	0,7	-0,4	-0,4	1,3	0,5	1,2	0,6	0,1	-1,1	-1,1
Vannforsyning	0,8	0,1	3,7	1,2	0,3	-2,0	-3,2	-2,4	0,4	6,1
Bygge- og anleggsvirksomhet	8,9	10,0	8,0	8,1	9,2	10,2	9,3	10,0	10,2	10,4
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	1,2	3,6	1,1	1,0	1,3	1,4	2,5	3,5	3,5	4,6
Hotell- og restaurantvirksomhet	2,3	3,0	2,0	3,1	2,0	2,1	2,1	2,2	2,9	4,6
Rørtransport	1,3	4,8	-4,4	2,8	4,5	2,1	5,0	0,6	-1,1	14,9
Utenriks sjøfart	1,1	4,1	0,9	0,8	1,4	1,1	4,1	4,2	4,1	4,0
Transport ellers	1,5	1,1	1,5	2,5	1,2	1,1	0,1	0,8	0,8	2,7
Post og telekommunikasjon	1,5	4,0	3,1	2,2	0,4	0,4	0,9	0,7	4,2	10,1
Finansiell tjenesteyting	3,0	2,4	2,7	3,3	3,4	2,7	1,9	2,6	2,8	2,3
Boligtjenester (husholdninger)	-0,6	1,1	0,0	-0,5	-1,4	-0,2	0,3	0,8	2,3	0,9
Forretningsmessig tjenesteyting	8,8	7,5	7,6	9,7	8,6	9,1	7,5	8,2	7,6	6,6
Offentlig administrasjon og forsvar	2,4	2,8	0,7	0,3	3,7	4,7	4,1	3,1	1,8	2,0
Undervisning	1,7	1,7	1,4	2,3	1,5	1,8	1,7	1,2	2,1	1,7
Helse- og sosialtjenester	3,3	3,0	2,2	2,7	3,9	4,1	2,8	3,3	3,0	2,8
Andre sosiale og personlige tjenester	3,3	2,2	3,2	3,6	3,5	2,8	2,0	2,7	1,3	2,6
Fastlands-Norge	3,5	3,8	2,8	3,3	3,7	4,0	3,4	3,8	3,7	4,1

Offentlig forvaltning	2,6	2,5	2,1	2,3	2,9	3,1	2,2	2,3	2,7	2,7
Statsforvaltningen	2,4	1,5	2,6	2,2	2,3	2,4	1,1	1,1	1,9	2,0
Sivil forvaltning	2,8	1,5	3,1	2,8	2,7	2,8	1,1	1,1	1,9	2,0
Forsvar	-1,6	1,7	-1,2	-2,4	-1,8	-0,7	1,2	1,4	2,6	1,7
Kommuneforvaltningen	2,8	3,0	1,9	2,3	3,3	3,5	2,8	2,9	3,1	3,1

Tabell 35. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
I alt	3 425,8	3 563,9	912,8	827,7	787,7	897,7	934,8	873,3	819,2	936,5
Jordbruk og skogbruk	118,7	114,5	30,0	29,7	29,5	29,5	28,8	28,5	28,5	28,7
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	27,4	27,1	7,0	6,9	6,0	7,4	6,9	6,7	5,9	7,5
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	61,9	66,7	15,8	14,4	15,0	16,7	16,8	15,7	16,2	18,0
Utvinning av råolje og naturgass	36,3	37,9	9,1	8,5	8,6	10,2	9,7	9,0	8,8	10,5
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	25,6	28,8	6,7	5,9	6,4	6,6	7,2	6,7	7,4	7,6
Bergverksdrift	6,9	7,2	1,7	1,7	1,6	1,9	1,8	1,7	1,7	1,9
Industri	431,9	451,7	115,7	103,9	97,6	114,8	118,9	110,5	101,7	120,7
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	73,8	75,4	19,8	17,7	16,7	19,6	19,8	18,1	17,1	20,3
Tekstil- og bekledningsindustri	7,2	7,2	1,9	1,8	1,7	1,9	2,0	1,8	1,6	1,8
Trelast- og trevareindustri	24,0	25,0	6,5	5,7	5,5	6,3	6,7	6,1	5,6	6,6
Treforedling	11,1	10,5	3,1	2,8	2,4	2,8	2,8	2,7	2,3	2,8
Forlag og grafisk industri	39,1	39,1	10,6	9,6	8,6	10,2	10,6	9,8	8,5	10,3
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	35,7	36,4	9,6	8,8	8,0	9,3	9,5	9,1	8,1	9,7
Kjemiske råvarer	14,8	14,6	4,0	3,6	3,4	3,8	4,0	3,8	3,5	3,4
Metallindustri	19,5	20,0	5,3	4,8	4,3	5,1	5,2	5,0	4,5	5,3
Verkstedindustri	128,6	139,9	34,2	30,7	29,2	34,6	36,3	34,0	31,8	37,8
Bygging av skip og oljeplattformer	59,4	64,4	15,5	13,8	13,7	16,3	16,9	15,4	14,5	17,7
Møbelindustri og annen industri	18,6	19,3	5,0	4,6	4,2	4,9	5,2	4,8	4,3	5,0
Kraftforsyning	18,7	18,7	5,0	4,5	4,3	4,9	5,0	4,6	4,2	4,9
Vannforsyning	2,5	2,5	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	269,3	297,7	70,7	65,2	61,2	72,3	76,6	73,3	67,8	80,1
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	473,8	491,9	126,6	114,8	110,5	121,9	128,6	121,0	114,6	127,7
Hotell- og restaurantvirksomhet	92,3	94,9	23,9	23,2	22,6	22,6	24,3	23,9	23,1	23,7
Rørtransport	1,1	1,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Utenriks sjøfart	86,9	90,7	23,0	21,3	20,2	22,3	23,8	22,5	21,1	23,3
Transport ellers	187,1	189,3	49,1	45,4	43,9	48,6	48,9	46,3	44,2	50,0
Post og telekommunikasjon	53,8	56,5	14,7	13,0	12,0	14,1	14,7	13,4	12,7	15,7
Finansiell tjenesteyting	74,1	75,9	20,0	17,5	17,0	19,7	20,0	18,3	17,5	20,2
Boligtjenester (husholdninger)	1,6	1,7	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Forretningsmessig tjenesteyting	386,8	414,3	104,8	92,1	89,0	101,0	110,5	101,3	95,2	107,3
Offentlig administrasjon og forsvar	231,7	238,1	62,3	54,5	53,0	61,9	63,9	57,3	53,8	63,1
Undervisning	240,7	245,6	68,8	59,5	46,7	65,8	68,8	60,8	48,9	67,1
Helse- og sosialtjenester	521,4	537,6	135,3	126,1	124,7	135,4	138,2	131,8	128,7	138,9
Andre sosiale og personlige tjenester	137,1	140,2	36,9	32,9	31,7	35,5	37,2	34,5	32,2	36,3
Fastlands-Norge	3 275,9	3 405,2	873,6	791,7	752,3	858,3	893,8	834,8	781,7	894,9

Offentlig forvaltning	889,4	911,6	240,1	215,6	199,3	234,4	242,1	222,7	206,1	240,7
Statsforvaltningen	380,5	386,2	102,2	91,6	87,5	99,2	101,9	93,8	89,2	101,2
Sivil forvaltning	332,5	337,3	89,0	80,1	76,7	86,6	88,7	81,9	78,2	88,4
Forsvar	48,0	48,8	13,2	11,5	10,7	12,6	13,2	11,9	11,0	12,8
Kommuneforvaltningen	508,9	525,5	137,8	123,9	111,9	135,2	140,2	128,9	116,8	139,6
Markedsrettet virksomhet	2 456,8	2 571,4	651,2	592,2	570,4	643,0	671,0	630,2	595,0	675,2
Ikke markedsrettet virksomhet	969,1	992,5	261,6	235,4	217,4	254,6	263,8	243,1	224,3	261,3

Tabell 36. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
I alt	2,6	4,0	10,3	-4,3	2,2	2,4	2,4	5,5	4,0	4,3
Jordbruk og skogbruk	-4,4	-3,5	-1,6	-6,0	-4,5	-5,2	-4,0	-3,9	-3,3	-2,9
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-0,8	-1,0	4,7	-5,9	-3,7	2,1	-1,7	-3,1	-0,8	1,4
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	5,5	7,7	11,7	-1,1	6,1	5,4	6,2	8,9	8,0	7,8
Utvinning av råolje og naturgass	4,6	4,4	7,1	-1,7	4,0	8,8	5,9	6,1	2,6	3,0
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	6,6	12,5	18,6	-0,2	8,9	0,5	6,6	12,8	15,2	15,3
Bergverksdrift	-2,0	4,5	5,3	-8,4	-2,7	-1,4	3,6	3,4	8,1	3,2
Industri	3,9	4,6	12,5	-4,3	3,4	4,4	2,8	6,4	4,2	5,1
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-0,7	2,2	7,7	-7,8	-1,3	-0,9	0,1	2,7	2,2	3,7
Tekstil- og bekledningsindustri	-0,4	-0,6	7,3	-9,0	-0,4	1,5	2,6	2,8	-5,1	-2,9
Trelast- og trevareindustri	0,6	3,8	11,2	-8,2	0,5	-0,0	3,7	5,9	2,0	3,7
Treforedling	-7,2	-5,9	2,6	-12,9	-9,9	-8,6	-12,2	-2,4	-6,2	-2,1
Forlag og grafisk industri	-4,4	0,2	2,4	-11,6	-4,8	-3,5	-0,4	1,7	-1,5	0,8
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri	0,3	2,0	9,9	-7,0	-0,1	-0,7	-1,1	2,7	1,8	4,9
Kjemiske råvarer	1,4	-0,9	6,2	-3,6	1,3	1,7	-1,6	5,0	2,7	-9,1
Metallindustri	1,6	2,5	10,3	-4,4	-1,2	1,9	-2,0	3,8	4,4	4,2
Verkstedindustri	9,5	8,7	17,9	0,7	8,8	10,8	6,1	10,9	9,0	9,2
Bygging av skip og oljeplattformer	14,7	8,4	25,5	4,5	15,0	14,8	8,6	10,9	5,6	8,3
Møbelindustri og annen industri	-1,4	3,3	7,2	-11,7	-1,5	1,4	4,0	4,5	3,1	1,9
Kraftforsyning	-0,4	-0,2	8,1	-7,4	-1,5	-0,5	-0,8	2,2	-1,1	-1,1
Vannforsyning	0,3	0,4	11,3	-7,2	-0,7	-2,6	-3,7	-0,1	-0,1	6,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	7,9	10,5	16,8	-0,5	7,4	8,8	8,4	12,4	10,7	10,9
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	0,2	3,8	8,9	-6,9	-0,6	-0,2	1,5	5,3	3,8	4,8
Hotell- og restaurantvirksomhet	2,0	2,8	6,1	-1,2	1,3	1,8	1,6	2,8	2,2	4,6
Rørtransport	1,7	5,0	5,8	-5,0	3,6	2,8	3,1	3,5	-2,0	14,4
Utenriks sjøfart	0,7	4,5	6,2	-4,2	0,2	0,6	3,5	5,9	4,3	4,2
Transport ellers	1,0	1,2	7,7	-3,7	-0,2	0,6	-0,6	1,9	0,6	2,8
Post og telekommunikasjon	0,3	5,0	10,5	-6,2	-2,1	-0,9	-0,1	3,3	5,4	11,4
Finansiell tjenesteyting	1,9	2,5	11,7	-5,8	1,2	1,1	0,2	4,7	2,9	2,4
Boligtjenester (husholdninger)	-1,5	2,3	9,3	-8,5	-3,6	-2,3	0,5	4,1	3,0	1,9
Forretningsmessig tjenesteyting	7,8	7,1	17,6	0,5	6,6	7,1	5,4	10,0	6,9	6,3
Offentlig administrasjon og forsvar	1,1	2,7	9,1	-8,8	1,5	2,9	2,5	5,2	1,6	1,9
Undervisning	1,0	2,0	11,5	-6,3	3,3	-3,2	0,0	2,2	4,7	2,0
Helse- og sosialtjenester	1,9	3,1	6,7	-3,8	2,3	2,7	2,1	4,6	3,2	2,6
Andre sosiale og personlige tjenester	2,0	2,3	11,6	-5,7	1,3	1,2	0,6	4,9	1,3	2,4
Fastlands-Norge	2,6	4,0	10,4	-4,4	2,2	2,4	2,3	5,4	3,9	4,3

Offentlig forvaltning	1,3	2,5	9,0	-5,5	1,8	0,3	0,9	3,3	3,4	2,7
Statsforvaltningen	1,1	1,5	9,4	-5,4	0,1	0,6	-0,3	2,4	2,0	2,0
Sivil forvaltning	1,6	1,5	9,7	-4,6	0,7	1,0	-0,3	2,3	2,0	2,1
Forsvar	-2,2	1,7	7,7	-10,5	-3,5	-2,1	-0,2	3,3	2,4	1,6
Kommuneforvaltningen	1,4	3,3	8,6	-5,5	3,1	0,1	1,7	4,0	4,5	3,2
Markedsrettet virksomhet	3,1	4,7	10,9	-3,8	2,4	3,3	3,0	6,4	4,3	5,0
Ikke markedsrettet virksomhet	1,2	2,4	8,9	-5,5	1,6	0,3	0,8	3,3	3,2	2,6

Tabell 37. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
Lønnskostnader i alt.	882 807	972 634	215 143	216 941	222 972	227 751	236 091	239 372	245 687	251 484
Jordbruk og skogbruk	4 295	4 483	1 062	1 088	1 080	1 064	1 061	1 111	1 147	1 163
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	2 040	2 240	499	509	516	517	541	552	559	587
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	31 172	35 843	7 420	7 389	8 346	8 017	8 765	8 333	9 621	9 124
Utvinning av råolje og naturgass	19 886	22 281	4 693	4 718	5 168	5 307	5 539	5 225	5 698	5 819
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	11 287	13 562	2 728	2 671	3 179	2 710	3 226	3 108	3 923	3 305
Bergverksdrift	1 924	2 126	436	479	510	500	482	519	573	553
Industri	121 076	132 846	29 116	30 137	30 546	31 277	31 796	33 129	33 417	34 504
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	19 220	20 386	4 590	4 764	4 881	4 985	4 833	4 978	5 194	5 381
Tekstil- og bekledningsindustri	1 578	1 683	379	415	399	385	409	447	416	411
Trelast- og trevareindustri	5 357	5 810	1 292	1 331	1 371	1 363	1 394	1 453	1 470	1 493
Treforedling	3 250	3 237	837	833	780	800	787	849	773	829
Forlag og grafisk industri	11 787	12 321	2 959	3 015	2 884	2 929	3 085	3 150	2 984	3 102
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	10 610	11 370	2 606	2 651	2 693	2 661	2 751	2 839	2 883	2 897
Kjemiske råvarer	4 985	5 112	1 235	1 257	1 280	1 213	1 274	1 339	1 364	1 136
Metallindustri	6 083	6 596	1 510	1 572	1 502	1 498	1 586	1 704	1 654	1 651
Verkstedindustri	35 862	41 230	8 490	8 853	9 039	9 480	9 691	10 215	10 393	10 931
Bygging av skip og oljeplattformer	18 058	20 515	4 172	4 372	4 632	4 880	4 855	5 014	5 115	5 531
Møbelindustri og annen industri	4 286	4 586	1 046	1 074	1 084	1 082	1 131	1 141	1 171	1 143
Kraftforsyning	6 514	6 827	1 587	1 683	1 622	1 622	1 679	1 792	1 679	1 677
Vannforsyning	662	695	174	145	185	156	176	152	193	173
Bygge- og anleggsvirksomhet	61 821	72 665	14 208	15 084	16 173	16 356	16 642	17 770	19 019	19 234
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	112 473	123 192	26 647	27 893	29 174	28 759	29 071	30 424	31 800	31 897
Hotell- og restaurantvirksomhet	18 108	19 622	4 300	4 562	4 691	4 555	4 598	4 942	5 084	4 998
Rørtransport	506	565	121	125	135	126	138	133	142	152
Utenriks sjøfart	14 659	15 742	3 678	3 677	3 629	3 674	3 946	3 954	3 898	3 944
Transport ellers	43 783	47 383	10 538	10 835	11 286	11 124	11 232	11 673	12 242	12 236
Post og telekommunikasjon	16 589	18 161	4 007	4 167	4 088	4 328	4 322	4 409	4 481	4 948
Finansiell tjenesteyting	30 173	32 874	7 212	7 470	7 690	7 801	7 994	8 140	8 358	8 382
Boligtjenester (husholdninger)	407	435	95	100	109	103	101	107	118	109
Forretningsmessig tjenesteyting	111 195	126 023	26 906	27 824	28 104	28 360	30 491	31 752	31 808	31 972
Offentlig administrasjon og forsvar	65 257	70 770	16 455	15 173	16 608	17 021	18 139	16 780	17 684	18 167
Undervisning	72 559	76 741	19 588	17 858	15 743	19 370	20 359	18 830	17 100	20 453
Helse- og sosialtjenester	137 274	150 886	33 783	33 139	35 019	35 333	36 757	36 676	38 553	38 900
Andre sosiale og personlige tjenester	30 320	32 515	7 311	7 605	7 717	7 688	7 802	8 193	8 208	8 311
Fastlands-Norge	836 470	920 484	203 924	205 750	210 861	215 934	223 242	226 952	232 025	238 265

Offentlig forvaltning	257 187	278 355	65 950	61 724	62 692	66 821	70 658	67 136	68 300	72 261
Statsforvaltningen	112 505	122 864	28 788	26 942	28 209	28 565	31 202	29 487	30 941	31 235
Sivil forvaltning	100 597	110 060	25 694	24 106	25 329	25 467	27 912	26 392	27 827	27 929
Forsvar	11 908	12 804	3 094	2 835	2 880	3 098	3 290	3 094	3 114	3 306
Kommuneforvaltningen	144 682	155 491	37 162	34 782	34 483	38 256	39 457	37 649	37 359	41 026

Tabell 38. Lønn per normalårsverk etter næring for lønnstakere.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2006	2007	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3	07:4
I alt	4,9	5,6	3,6	4,5	5,5	5,9	6,1	5,7	5,4	5,3
Jordbruk og skogbruk	3,9	4,6	3,9	3,8	3,9	4,1	4,8	4,6	4,4	4,5
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	6,2	5,7	5,8	6,2	6,2	6,6	5,8	5,7	5,6	5,5
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	6,2	6,6	5,7	4,3	7,2	7,4	9,8	5,2	6,3	5,3
Utvinning av råolje og naturgass	5,9	7,1	6,0	4,2	7,0	6,7	9,8	5,6	7,1	6,0
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	7,0	6,9	6,7	5,1	8,4	7,6	9,8	5,3	6,9	5,8
Bergverksdrift	1,6	9,1	0,9	0,9	2,5	1,9	8,3	9,1	10,2	8,5
Industri	4,8	5,5	4,2	4,4	5,2	5,5	5,6	5,6	5,4	5,5
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4,5	4,2	3,5	4,8	4,4	5,4	4,5	4,2	3,8	4,2
Tekstil- og bekledningsindustri	3,4	5,1	2,8	3,7	3,5	3,5	5,3	5,2	4,7	5,0
Trelast- og trevareindustri	3,7	4,3	2,9	3,7	4,2	4,1	4,2	4,5	4,3	4,4
Treforedling	3,2	6,5	3,3	3,2	2,9	3,4	6,3	6,6	6,3	6,5
Forlag og grafisk industri	2,7	5,4	2,8	2,3	3,0	2,9	5,6	5,5	5,2	5,3
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	4,1	5,2	4,0	3,3	4,6	4,3	5,3	5,2	5,3	5,1
Kjemiske råvarer	5,1	3,4	4,8	4,9	5,6	5,3	3,8	3,1	3,7	3,1
Metallindustri	2,6	6,2	2,5	2,4	2,8	2,8	6,0	6,3	6,1	6,2
Verkstedindustri	5,3	6,2	4,6	4,5	5,6	6,3	6,1	6,3	6,1	6,4
Bygging av skip og oljeplattformer	5,7	5,6	4,9	5,4	6,5	6,1	5,9	5,6	5,4	5,5
Møbelindustri og annen industri	4,9	5,1	4,7	4,0	5,5	5,4	5,0	5,3	5,1	4,9
Kraftforsyning	3,0	5,2	2,7	3,7	2,7	3,1	5,2	6,4	4,7	4,6
Vannforsyning	4,6	4,8	2,0	4,9	5,8	5,5	5,2	5,1	4,6	4,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,0	6,3	4,4	4,7	5,2	5,5	6,8	6,5	6,2	6,0
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	5,1	6,2	3,9	4,0	5,9	6,4	6,7	6,0	5,8	6,1
Hotell- og restaurantvirksomhet	2,5	5,1	2,0	2,1	2,5	3,3	5,1	5,6	4,7	5,1
Rørtransport	5,5	6,7	5,7	3,6	6,1	6,6	8,9	5,7	6,9	5,7
Utenriks sjøfart	3,4	3,1	3,2	3,4	3,4	3,5	3,0	3,2	3,2	3,1
Transport ellers	5,6	5,9	3,9	4,5	6,6	7,5	6,0	5,6	6,0	5,8
Post og telekommunikasjon	7,1	6,0	5,5	5,9	8,0	9,0	6,1	6,1	6,1	5,3
Finansiell tjenesteyting	6,7	6,0	5,8	6,3	6,5	7,9	6,4	6,3	6,2	5,2
Boligtjenester (husholdninger)	4,5	5,7	2,1	4,7	5,0	5,8	6,6	6,0	5,1	5,2
Forretningsmessig tjenesteyting	5,0	5,1	4,2	4,8	5,5	5,5	5,7	5,4	4,7	4,7
Offentlig administrasjon og forsvar	4,8	5,2	2,4	4,0	6,0	6,6	6,2	5,4	4,7	4,5
Undervisning	3,2	4,5	1,4	3,1	3,7	4,3	4,7	4,3	4,5	4,3
Helse- og sosialtjenester	4,1	5,0	2,0	4,2	5,0	4,9	5,3	5,2	5,0	4,7
Andre sosiale og personlige tjenester	3,7	5,0	2,3	3,7	4,4	4,5	5,3	5,2	4,8	4,9
Fastlands-Norge	4,8	5,6	3,5	4,4	5,4	5,8	5,9	5,7	5,4	5,3

Offentlig forvaltning	4,0	4,9	1,9	4,0	4,9	5,2	5,3	4,9	4,8	4,6
Statsforvaltningen	4,1	5,1	2,8	3,9	4,6	5,1	5,5	5,1	5,0	4,7
Sivil forvaltning	3,8	5,0	2,6	3,7	4,3	4,8	5,4	5,0	4,9	4,7
Forsvar	5,7	5,7	3,6	4,9	6,9	7,4	6,7	5,7	5,4	5,0
Kommuneforvaltningen	4,0	4,8	1,3	3,9	5,2	5,3	5,3	4,9	4,7	4,5

Makroøkonomiske nøkkeltall og OECDs prognoser for utvalgte land

Tabell	Side
1. Bruttonasjonalprodukt.....	54*
2. Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner.....	54*
3. Konsum i offentlig forvaltning	54*
4. Bruttoinvesteringer i fast realkapital.....	55*
5. Eksport av varer og tjenester.....	55*
6. Import av varer og tjenester.....	55*
7. Privat konsumdeflator.....	56*
8. Lønnskostnader per sysselsatt	56*
9. Sysselsetting	56*
10. Arbeidsledighet	57*
11. Korte renter.....	57*
12. Budsjettbalanse	57*

Tabell 1. Bruttonasjonalprodukt, regnskap¹⁾ og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser		
						2007	2008	2009
Danmark	0,5	0,4	2,1	3,1	3,5	2,0	1,7	0,8
Frankrike	1,1	1,1	2,3	1,7	2,2	1,9	1,8	2,0
Italia	0,3	0,1	1,0	0,2	1,9	1,8	1,3	1,3
Japan	0,3	1,4	2,7	1,9	2,2	1,9	1,6	1,8
USA	1,6	2,5	3,6	3,1	2,9	2,2	2,0	2,2
Storbritannia	2,1	2,8	3,3	1,8	2,8	3,1	2,0	2,4
Sverige	2,0	1,8	3,7	2,9	4,5	3,4	3,2	2,6
Tyskland	0,0	-0,2	0,6	1,0	3,1	2,6	1,8	1,6
Norge ²⁾	1,5	1,0	3,9	2,7	2,8	3,4	3,6	2,4

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 82.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 2. Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser		
						2007	2008	2009
Danmark	1,5	1,0	4,7	4,2	3,1	1,9	1,7	1,5
Frankrike	2,4	2,0	2,4	2,2	2,2	1,9	2,1	2,4
Italia	0,2	1,0	0,7	0,6	1,5	2,1	1,7	1,7
Japan	1,1	0,4	1,6	1,6	0,9	1,6	1,1	1,3
USA	2,7	2,8	3,6	3,2	3,1	2,9	1,8	1,9
Storbritannia	3,5	2,9	3,4	1,5	2,1	3,1	1,7	2,2
Sverige	1,5	1,8	2,2	2,4	2,8	2,8	3,5	3,0
Tyskland	-0,8	0,2	-0,2	0,1	1,1	-0,2	1,8	1,7
Norge ²⁾	3,1	2,8	5,6	3,3	4,4	6,3	3,7	2,9

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 82.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 3. Konsum i offentlig forvaltning, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser		
						2007	2008	2009
Danmark	2,1	0,7	1,6	1,1	1,5	1,9	2,2	1,4
Frankrike	1,9	2,0	2,2	0,9	1,6	1,5	1,1	1,1
Italia	2,1	2,0	1,6	1,5	-0,3	0,5	1,2	0,8
Japan	2,4	2,3	1,9	1,7	0,4	1,0	1,9	1,4
USA	4,3	2,5	1,5	0,8	1,4	2,0	2,4	2,1
Storbritannia	3,5	3,5	3,2	2,7	2,1	1,7	2,0	2,0
Sverige	2,3	0,7	0,4	0,3	1,8	1,7	1,0	0,5
Tyskland	1,5	0,4	-1,5	0,5	0,9	2,0	1,2	1,5
Norge ²⁾	3,1	1,7	1,5	1,8	3,3	2,7	3,2	2,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 82.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Tabell 4. Bruttoinvesteringer i fast realkapital, regnskap¹⁾ og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser		
						2007	2008	2009
Danmark	0,1	-0,2	5,6	9,6	12,9	5,0	2,3	1,1
Frankrike	-1,6	2,2	3,3	4,1	4,1	3,7	2,5	2,6
Italia	4,0	-1,5	1,3	-0,2	2,4	2,3	1,5	1,4
Japan	-4,9	-0,5	1,4	2,4	3,3	-0,8	-0,3	1,8
USA	-3,5	3,2	6,1	5,8	2,6	-2,1	-1,2	2,4
Storbritannia.	3,6	1,1	5,9	1,5	8,2	5,7	1,8	3,5
Sverige	-2,6	1,1	6,4	8,1	7,9	10,3	7,1	3,5
Tyskland	-6,3	-0,2	-1,1	1,3	7,0	5,2	2,0	2,4
Norge ²⁾	-1,1	0,2	10,2	11,2	7,4	7,8	5,0	2,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 82.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 5. Eksport av varer og tjenester, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser		
						2007	2008	2009
Danmark	4,1	-0,9	2,2	7,2	10,1	3,2	4,7	3,9
Frankrike	1,3	-1,2	3,3	3,2	6,3	3,6	5,0	5,2
Italia	-4,0	-2,2	2,7	-0,0	5,5	2,2	2,3	2,5
Japan	7,5	9,2	13,9	7,0	9,6	8,1	7,8	7,2
USA	-2,3	1,3	9,7	6,9	8,4	8,1	8,6	6,5
Storbritannia.	1,0	1,7	4,9	8,2	10,3	-4,2	5,8	5,5
Sverige	0,9	4,4	11,1	7,0	8,4	5,1	5,7	6,5
Tyskland	4,3	2,4	9,2	7,4	12,9	8,4	7,2	6,2
Norge ²⁾	-0,3	-0,2	1,1	0,7	1,6	2,9	4,4	2,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 82.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 6. Import av varer og tjenester, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser		
						2007	2008	2009
Danmark	7,5	-1,6	6,9	10,7	14,4	4,7	5,4	5,1
Frankrike	1,6	1,5	6,2	5,4	7,1	4,5	5,6	5,3
Italia	-0,5	1,0	2,0	1,0	4,5	1,8	2,9	2,9
Japan	0,9	3,9	8,1	5,8	4,5	2,0	4,5	5,5
USA	3,4	4,1	11,3	5,9	5,9	2,1	3,4	4,3
Storbritannia.	4,8	2,0	6,6	7,1	9,8	-2,0	5,2	5,0
Sverige	-1,9	5,1	7,5	6,2	7,9	7,3	6,9	6,8
Tyskland	-1,4	5,3	6,5	6,9	11,5	6,4	7,8	7,2
Norge ²⁾	1,0	1,4	8,8	8,6	8,2	8,7	5,7	3,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 82.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Tabell 7. Privat konsumdeflator, regnskap¹⁾ og prognose

Prosentvis endring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser		
						2007	2008	2009
Danmark	1,7	1,3	1,5	2,2	2,1	1,8	2,2	2,7
Frankrike	1,0	1,9	1,9	1,8	1,9	1,5	2,3	1,9
Italia	2,9	2,8	2,6	2,4	2,7	1,8	2,2	2,0
Japan	-1,4	-0,9	-0,7	-0,8	-0,3	-0,5	0,1	0,3
USA	1,4	2,0	2,6	2,9	2,8	2,5	2,4	1,7
Storbritannia	1,6	1,9	1,7	2,5	2,4	2,4	2,5	2,4
Sverige	1,7	1,8	0,8	1,3	1,3	1,8	2,8	2,6
Tyskland	1,2	1,5	1,6	1,5	1,4	1,9	2,1	1,9
Norge ²⁾	1,4	3,0	0,7	1,0	2,0	0,5	2,5	2,1

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 82.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Se siste reviderte tabeller fra nasjonalregnskapet, for mest oppdaterte historiske tall.**Tabell 8. Lønnskostnader per sysselsatt, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis endring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser		
						2007	2008	2009
Danmark	3,7	3,4	2,4	3,6	3,6	3,9	4,6	4,6
Frankrike	3,4	3,0	4,0	3,1	3,4	3,3	3,1	3,2
Italia	1,8	1,8	3,2	2,5	2,1	2,1	2,6	3,0
Japan	-2,1	-1,2	-0,9	0,1	0,1	0,0	0,6	1,8
USA	3,3	3,3	4,5	3,4	4,0	5,0	3,6	3,5
Storbritannia	2,8	4,6	4,1	4,5	4,1	3,6	1,6	3,7
Sverige	2,5	2,4	4,2	3,3	1,7	4,7	4,2	4,1
Tyskland	1,3	1,6	0,1	-0,1	1,3	1,3	2,3	2,7
Norge ²⁾	3,9	2,5	4,4	4,6	5,8	5,8	5,9	6,1

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 82.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Se siste reviderte tabeller fra nasjonalregnskapet, for mest oppdaterte historiske tall.**Tabell 9. Sysselsetting, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis endring fra foregående år

	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser		
						2007	2008	2009
Danmark	-0,1	-1,3	-0,0	0,7	2,0	2,4	-0,0	-0,7
Frankrike	0,7	-0,0	0,2	0,6	0,9	1,1	0,7	0,6
Italia	1,5	1,0	1,5	0,7	2,2	0,6	0,9	0,7
Japan	-1,3	-0,2	0,2	0,4	0,4	0,4	-0,4	-0,5
USA	-0,3	0,9	1,1	1,8	1,9	1,1	0,4	0,8
Storbritannia	0,8	1,0	1,0	1,0	0,9	0,5	0,5	1,1
Sverige	0,1	-0,2	-0,4	1,0	2,0	2,6	1,5	0,3
Tyskland	-0,6	-0,9	0,4	-0,1	0,6	1,7	0,7	0,4
Norge ²⁾	0,4	-0,8	0,3	0,6	3,2	3,0	1,6	1,0

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 82.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Tabell 10. Arbeidsledighet, regnskap¹⁾ og prognose

Prosent av arbeidsstyrken

	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser		
						2007	2008	2009
Danmark	4,5	5,3	5,5	4,8	3,9	3,5	3,4	3,6
Frankrike	7,8	8,5	8,9	8,8	8,8	8,0	7,5	7,4
Italia	8,8	8,6	8,1	7,8	6,8	5,9	5,8	5,8
Japan	5,4	5,3	4,7	4,4	4,1	3,8	3,7	3,6
USA	5,8	6,0	5,5	5,1	4,6	4,6	5,0	5,0
Storbritannia.	5,2	5,0	4,8	4,8	5,5	5,5	5,7	5,5
Sverige	4,0	4,9	5,5	5,8	5,3	4,6	3,8	3,6
Tyskland	7,6	8,7	9,2	9,1	8,1	6,4	5,7	5,6
Norge ²⁾	3,9	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5	2,5	2,5

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 82.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 11. Korte renter, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosent

	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser		
						2007	2008	2009
Danmark	3,5	2,4	2,1	2,2	3,1	4,3	4,3	4,2
Frankrike	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,2	4,1
Italia	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,2	4,1
Japan	0,1	0,0	0,0	0,0	0,2	0,7	0,6	0,9
USA	1,8	1,2	1,6	3,5	5,2	5,3	4,6	4,7
Storbritannia.	4,0	3,7	4,6	4,7	4,8	5,9	5,2	5,1
Sverige	4,1	3,0	2,1	1,7	2,3	3,6	4,3	4,6
Tyskland	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,2	4,1
Norge ²⁾	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	4,9	5,8	5,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 82.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 12. Budsjettbalanse, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser		
						2007	2008	2009
Danmark	0,2	-0,1	1,9	4,6	4,7	4,8	3,8	3,0
Frankrike	-3,2	-4,1	-3,6	-3,0	-2,6	-2,5	-2,6	-2,6
Italia	-3,0	-3,5	-3,5	-4,3	-4,5	-2,2	-2,3	-2,0
Japan	-8,0	-7,9	-6,2	-6,4	-2,9	-3,4	-3,8	-3,4
USA	-3,8	-4,8	-4,4	-3,6	-2,6	-2,8	-3,4	-3,5
Storbritannia.	-1,7	-3,3	-3,3	-3,5	-2,8	-2,9	-3,4	-2,7
Sverige	-1,5	-1,1	0,6	2,1	2,3	2,9	3,1	3,1
Tyskland	-3,6	-4,0	-3,8	-3,4	-1,6	0,0	0,1	0,3
Norge ²⁾	9,2	7,3	11,1	15,2	18,0	17,1	16,6	16,3

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 82.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Makroøkonomiske hovedstørrelser 1998-2011

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*	2007*	Prognoser			
											2008	2009	2010	2011
Realøkonomi														
Konsum i husholdninger mv.	2,8	3,7	4,2	2,1	3,1	2,8	5,6	4,0	4,7	6,4	3,9	3,2	3,2	3,8
Konsum i offentlig forvaltning	3,4	3,1	1,9	4,6	3,1	1,7	1,5	0,7	2,9	3,2	3,2	3,0	3,1	2,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	13,6	-5,4	-3,5	-1,1	-1,1	0,2	10,2	13,3	7,3	9,6	3,5	1,1	1,4	2,7
Utvinning og rørtransport	22,2	-13,0	-22,9	-4,6	-5,4	15,9	10,2	18,8	2,9	6,6	7,6	6,3	6,4	5,0
Fastlands-Norge	9,4	0,2	-1,4	3,9	2,3	-3,6	9,3	12,7	7,6	9,2	2,6	-0,5	0,1	2,1
Næringer	10,4	-1,0	-0,4	2,5	4,0	-11,6	8,4	19,2	7,3	13,2	6,0	0,5	-0,2	3,9
Bolig	7,7	3,0	5,6	8,1	-0,7	1,9	16,3	10,8	6,6	6,3	-2,7	-4,5	-0,5	2,1
Offentlig forvaltning	8,5	0,4	-11,2	2,7	1,7	10,4	2,5	1,3	10,1	4,1	1,9	2,5	1,8	-2,8
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	4,2	2,9	2,6	3,0	3,0	1,4	5,0	4,6	4,8	6,1	3,5	2,5	2,6	3,2
Lagerendring ²	0,4	-1,0	1,2	-1,3	0,1	-0,2	1,2	0,4	-0,1	-1,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksport	0,7	2,8	3,2	4,3	-0,3	-0,2	1,1	1,1	0,4	3,2	0,4	1,2	1,8	3,8
Råolje og naturgass	-5,8	0,4	3,8	6,6	2,4	-0,6	-0,5	-5,0	-6,6	-2,4	-3,4	1,4	0,9	1,9
Tradisjonelle varer	5,5	2,3	3,3	1,8	0,6	2,9	3,4	5,0	6,2	9,0	4,8	0,9	2,9	6,2
Import	8,8	-1,6	2,0	1,7	1,0	1,4	8,8	8,7	8,1	8,6	4,7	3,8	3,4	4,5
Tradisjonelle varer	9,3	-1,9	2,5	4,5	3,0	5,2	10,9	8,1	9,6	8,2	5,2	3,1	3,7	5,5
Bruttonasjonalprodukt	2,7	2,0	3,3	2,0	1,5	1,0	3,9	2,7	2,5	3,5	1,8	1,6	2,1	3,0
Fastlands-Norge	4,1	2,6	2,9	2,0	1,4	1,3	4,4	4,6	4,8	6,0	2,8	1,5	2,3	3,3
Industri og bergverk	-0,9	0,1	-0,6	-0,5	-0,4	3,0	5,7	4,2	7,1	4,6	1,0	0,1	-0,1	2,0
Arbeidsmarked														
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	2,5	0,8	-0,7	-0,9	-0,9	-2,1	1,7	1,4	2,6	4,0	2,0	0,9	1,0	1,3
Sysselsatte personer	2,7	0,9	0,6	0,4	0,4	-1,0	0,5	1,2	3,4	3,8	1,3	1,0	0,6	1,1
Arbeidstilbud ³	1,7	0,9	0,9	0,5	0,7	-0,4	0,5	1,4	2,2	2,9	1,5	1,2	0,9	1,1
Yrkesandel (nivå) ⁴	73,9	74,2	74,4	74,5	74,6	73,8	73,6	74,0	74,7	76,0	76,4	76,5	76,5	76,5
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,2	3,2	3,4	3,6	3,9	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5	2,7	2,8	3,1	3,0
Priser og lønninger														
Lønn per normalårsverk	6,5	5,4	4,6	5,3	5,4	3,7	4,6	3,8	4,9	5,6	6,0	4,7	4,3	5,2
Konsumprisindeksen (KPI)	2,2	2,3	3,1	3,0	1,3	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8	3,5	1,5	1,6	2,6
KPI-JAE ⁵	..	..	..	2,6	2,3	1,1	0,3	1,0	0,8	1,4	2,2	1,5	1,6	2,5
Eksportpris tradisjonelle varer	1,9	-0,5	11,8	-1,8	-9,1	-0,9	8,5	4,1	11,4	2,4	-6,3	-3,5	4,2	7,1
Importpris tradisjonelle varer	0,7	-2,9	6,5	-1,6	-7,2	-0,4	4,0	0,5	4,7	3,5	-3,9	-2,4	1,9	3,1
Boligpris ⁶	9,7	9,4	14,1	7,1	4,0	1,6	10,1	7,9	12,9	12,3	2,9	0,2	0,3	4,8
Inntekter, renter og valuta														
Husholdningenes realdisponible inntekt	5,3	2,4	3,4	-0,3	7,9	4,1	3,5	7,5	-6,5	5,5	4,8	4,2	4,2	2,8
Husholdningenes sparerate (nivå)	5,8	4,7	4,3	3,1	8,4	9,1	7,4	10,2	0,1	-1,2	1,0	2,0	3,0	2,2
Pengemarkedsrente (nivå)	5,8	6,5	6,8	7,2	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	5,7	5,1	5,1	5,8
Utlånsrente, banker (nivå) ⁷	7,4	8,4	8,0	8,8	8,4	6,5	4,2	3,9	4,3	5,7	6,6	6,2	6,0	6,6
Realrente etter skatt (nivå)	3,1	3,7	2,7	3,3	4,8	2,2	2,5	1,3	0,7	3,3	1,2	3,0	2,7	2,2
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	2,5	-1,2	2,9	-3,1	-8,5	1,3	3,0	-3,9	0,6	-1,7	-3,9	-4,2	-0,9	2,3
NOK per euro (nivå)	8,5	8,3	8,1	8,1	7,5	8,0	8,4	8,0	8,05	8,02	7,8	7,5	7,4	7,6
Utenriksøkonomi														
Driftsbalansen, mrd. kroner	-3,6	69,5	222,4	247,5	192,3	195,9	221,6	316,6	373,4	390,6	406,2	343,5	350,9	415,2
Driftsbalansen i prosent av BNP	-0,3	5,6	15,0	16,1	12,6	12,3	12,7	16,3	17,3	17,0	16,6	13,9	13,6	14,9
Utlandet														
Eksportmarkedsindikator	8,3	6,9	11,7	0,8	1,5	3,5	7,5	6,9	8,4	7,6	4,1	2,2	5,1	8,5
Konsumpris ECU/euro-området	1,1	1,1	2,1	2,3	2,3	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2	2,4	2,0	2,0	2,0
3 måneders rente ECU/euro (nivå)	4,2	2,9	4,4	4,2	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,1	3,3	3,6	4,2
Råoljepris i kroner (nivå) ⁹	96	142	252	219	197	205	257	351	414	423	444	382	397	440

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP. ³ Summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ekskl. utlendinger i utenriks sjøfart ifølge nasjonalregnskapet.

⁴ Summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ekskl. utlendinger i utenriks sjøfart ifølge nasjonalregnskapet som andel av middelfolkemengden.

⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer. ⁶ Selveier. ⁷ Husholdningenes lånerente i private finansinstitusjoner. Gjennomsnitt for året.

⁸ Positivt fortegn innebærer depresiering. ⁹ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Redaksjonen avsluttet 19. februar 2008. Frigitt 21. februar 2008.